

S. Z. S.
N^o

1611

2710

2410

XXII-5

1.616

Fr. Alfonsi A Castro,
ZAMORENSIS, ORDINI
MINORVM, REGVLARIS
OBSERVANTIAE Prouinciæ sancti Iacobi:
De iusta Hæreticorum punitione
Libri tres.

Opus hoc nunc postremo ab Authore recognitum, & multis in locis auctum
& locupletatum.

ANTVERPIÆ
In ædibus Viduæ & Hæredum Ioan. Stelfii.
M. D. LXVIII.
Cum Priuilegio Regio.

Regia Maïestas permisit

vt libri Alfonsi à Castro, De iusta hæretico-
rum Punitione, impunè imprimerentur &
liberè distraherentur, veluti patet in literis
ab eadē Maïestate concessis & subsignatis

BAVE

ANTVERPIÆ
In ædibus Viduæ & Herodoti Joh. Elshii
M. D. LXXIII
Cuius Principis Regis

Inuidissimo, atq; Chri-

STIANISSIMO CAROLO HVIVS NO
minis quinto Cæsari semper augusto, Hispaniarum Re:
gi Catholico eiusdem nominis primo, Frater Alfonsus
à Castro, Zamorensis, ordinis Minorum æternam
optat felicitatem, perpetuamq; de
hostibus victoriam.

VM mecum ipse cogito, Christianis-
sime Cæsar, & ad hoc miserabile secu-
lum mentem, atq; animum refero, non
possum non ingemiscere, & à gemitu
cordis rugire, videns tot, talesq; hæreti-
cos hoc seculo prodisse, qui plurimum
negotii viris doctis, atq; adeò toti Ec-
clesiæ facessunt, vt nunquam tam multos, aut tam trucu-
lentos Ecclesia perpessa fuerit hostes. Tanta enim est
istorum nocendi cupiditas, vt nihil sit à summo vsq; de-
orsum, cui detrahere non conentur. Neq; enim Deo, nec
Virgini eius matri, nec Apostolis, aut Euangelistis, nec
reliquis sanctis, nec toti deniq; militanti Ecclesiæ, quæ
Christi est vnica sponsa, parcere volunt: sed contra eorū
quenq; impudenti temeritate oblatrant, & dente canino
illum mordere nituntur. Hoc autē non leui animo, aut
negligenti, & ignauo sunt facere aggressi: sed tanquam
rabidi, & famelici canes omnia tentarunt, nullumq; nō
mouerunt lapidem, vt quod mentē conceperant scelus,
opere perpetrarent. Vix enim vllum est tam turpe, aut
execrandum, aut pestiferum, abominabileq; dogma ab
antiquis hæreticis probatum, quod, & si longissima obli-
uione sepultum, isti hæretici non sint suscitare conati, si
inde telum aliquod se capturos sperarunt, quo Ecclesiæ
Catholicæ, aut summo illius præsidii vtcunq; incommo-
dare possent. Primatum Petri negant, omnibus Christia-
nis sacerdotia sine discrimine tribuunt. Sacerdotes oēs
pares Episcopis faciunt. Antiquas omnes Ecclesiæ cere-
monias ab ipsis Apostolis traditas, & ad hoc vsq; seculū
seruatas tollunt: & nouas quasdam ab illis excogitatas

inuehunt. Sacramenta Ecclesiæ minuunt, quo paucioribus
 peccatorum antidota illa retineat. Vt autem nihil vtile
 se Ecclesiæ detraxisse persuaderent, sacramentorum vir-
 tutem, atque potentiam negantes venenum veneno addi-
 derunt. Totius cleri cœlibatū tollunt. Vota omnia Deo
 facta violare docent. Omnem monachatus religionem
 ab Ecclesia reiiciunt. Omnes laudes, quas voce, aut musi-
 cis instrumentis Ecclesia in templis Deo dicatis, statis ho-
 ris Deo cantare solebat, à suis templis procul relegarūt.
 Hic denique vnus eorum omnium scopus fuit, vt totum
 Ecclesiæ ordinem à Christo ipso saluatore nostro insti-
 tutum, & ab eius Apostolis ad hoc vsque seculum obser-
 uatum euertere possent, & nouam quandam nobis fin-
 gerent Ecclesiam, talem, ac tam male institutam, tamque
 deformem, vt tu Christianissime Imperator pro tua pru-
 dentia, & bonitate, non patereris talem esse vllā quamli-
 bet rempublicam tibi subiectam. Quod autem tam an-
 xie optauerunt, Deo permittente, & demone illorum pa-
 tre improbe sollicitante, magna ex parte (proh dolor) as-
 sequuti sunt. Nam virulentum eorū dogma, quod, Pau-
 lo teste, vt cancer serpit, tam sæue, atque potenter grassatū
 est, vt vix vlla sit iam Christiani nominis prouincia, cuius
 pars aliqua non sit hac peste infecta. Vt autem his tā
 truculentis, & mortis avidis hostibus occurreretur, mul-
 ti viri Catholici, & docti ex toto orbe Christiano se op-
 posuerunt pro muro Ecclesiæ, qui verbo & scripto con-
 tra mortiferas eorum doctrinas acerrime pugnarunt.
 Scripsit primus omnium vir doctissimus Ioānes Echius
 multa contra illos volumina, qui etiam cum ipso huius
 factionis principe Luthero primus etiam publice dispu-
 tauit. Scripsere deinde Ioannes Faber Viennensis Episco-
 pus, Gaspar Sagerus ordinis Minorum, Ioannes Co-
 chleus, Conradus Kolin Vlmensis, Ionnes Deitember-
 gius, Conradus Vuimpinensis, Hieronymus Enser, Io-
 annes Mensingus, aliisque multi Germani scripsisse ferun-
 tur, quos nec nomine noui. Neque soli Germani, apud
 quos primum hæc pestis est orta, contra hos hæreticos
 scripserunt. Sed ex omni natione, quæ Christum agno-
 scens ab illo nomen accepit, multi viri doctissimi cater-
 uatim contra hos perniciosissimos Ecclesiæ hostes plu-
 rima

EPISTOLA.

rimum, & varia volumina ædiderunt, quibus multa dexterritate ab huiusmodi perduellionum impetu furioso Ecclesiam Catholicam propugnare defendere, atque dilatare conati sunt. In Germania siquidem inferiori, quæ superiori proxima est, Iacobus Latomus, Albertus Pighius, Iacobus Höchstreatensis ordinis prædicatorum, & alij multi scripsere, quorum omnium catalogum texere, fastidiosum esset. In Anglia scripsit primus ipse Rex Henricus huius nominis octauus, qui si recte sibi consulisset, à recta, quam tunc agnoscebat, fide nunquam defecisset. Post Regem scripsit Ioannes Fischerus tunc Rossensis Episcopus, & postea. S. R. E. presbyter Cardinalis: vir sanctitate perinde ac doctrina clarissimus, dignus certè, qui inter sanctos martyres recenseatur, quem senio confectum scimus pro fide Catholica libenti, & alacri animo ceruicem gladio supposuisse. In Gallia, quamuis ipse non Gallus, Iodocus Clithoueus Neoportuensis multa volumina contra recentes hæreticos scripsit. Post illum Hieronymus ab Hangeft, Nicholaus Grandis ordinis minorum in commentariis quæ ædidi super epistolam ad Roma. & super epistolam ad Hebræos, aliique multi scripsere. In Italia primus, quem sciam, scripsit Siluester de Prierio Magister sacri Palatii. Post istum Ambrosius Catharinus Senensis, ambo ex ordine prædicatorum, Albertus Pius olim Carporum comes. Ex Hispanis, eò quòd nationi huic satis bene alioqui profectum erat, & cautum, pauci hætenus, doctissimi tamen, contra hos hæreticos scripserunt. Dominicus Soto ex ordine prædicatorum, qui cathedram Theologiæ in insigni Salamanticensi gymnasio, ante multos annos perpetuo regendam suscepit, in Tridentino concilio, quo ex mandato tuæ Cæsareæ maiestatis nunc agit, opus insigne de natura, & gratia contra hos recentes hæreticos ædidi. Andreas de Vega ordinis minorum, vir trium linguarum peritus, in hoc etiã concilio Tridentino ad quod ex mandato Serenissimi Philippi tuæ Cæsareæ Maiestatis primogeniti simul mecum fuit destinatus, librum de fide iustificante multa doctrina refertum aduersus Lutheranos ædidi. Ego denique istorum om-

nium minimus magnum quoddam opus ante aliquot annos ædidi, in quo omnes hæreses, quæ à Christi Saluatoris nostri in cælos ascensione ad hoc vsque seculum Ecclesiam inuaserunt, congesi contra illas omnes singulatim disputans, illarumque omnium primos Duces, atque parentes prodens: vt vel si omnibus palam facerem, recentes hæreticos à seculis olim ab Ecclesia reiectis suas hæreses hausisse. Verùm & si ab his omnibus, aliisque multis doctissimis viris tam dextrè pugnatum sit, vt planè, & apertè de his Ecclesie hostibus triumphauerint, nunquam tamen hi respuerunt, aut insanire desierunt. Quoniam tanta est illorum obstinata impudentia, & impudens obstinatio, vt quamuis aperte victi nunquam tamen cedere voluerint, imò potius duriores inde effecti, & in sua sententia pertinaciores insaniam suam indies auxerunt, tam nouas, tamque diuersas quotidie inducendo doctrinas, vt nihil aliud illos excogitare meritò credamus, quam quomodo eorum quilibet plus possit Ecclesie nocere. Nam & si inter illos sæpe (vt solenne semper fuit hæreticis) de doctrina non conueniat, adeò vt plus alter eorum ab altero distet, quam vterque illorum ab Ecclesia: de hac tamen re inter eos omnes conuenit, & hæc amicitie inter eos inuendæ potissima causa, & partæ amicitie fortissimum vinculum, si summo Ecclesie præsidi simul omnes detrahant, illius potestatem eneruent, illius mandatis reluctentur. Isti sunt vere serpentes illi; quos Deus per Hieremiam Prophetam minatus est se nobis missurum, quibus (vt ille ait) non est incantatio. Nam furor istis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ obturantis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantis, & venefici incantantis sapienter. Cùm itaque re ipsa mihi iam bene compertum esset, nihil istis blanda prodesse fomenta, necessarium esse censui acerbioribus vti medicaminibus, vt iam non verbis: sed fustibus, & flagellis, & gladiis contra illos ageretur, vt poena illos faceret sapientiores, qui benignitate illis exhibita abutentes in sua hætenus perstitere insipientia, & vexatio daret illis intellectum, quem nimia mansuetudo præstare non potuit.

Hierem. 8.

Hang

Sanctamen vexationem hæretici formidantes, vt se ab
 illa eripere valerent astutia serpentina docuerunt illici-
 tam esse hæreticorum punitionem, tyrannosque potius
 quam Reges esse dixerunt eos, qui hæreticos puniunt, aut
 pœnis, & cruciatibus illos ad fidem tenendam cogunt,
 Hac enim via putarunt Christianorū Principum animos
 ab ipsorum punitione deterrere, & prorsus reuocare: vt
 vel sic impetrata, aut potius extorta impunitate liberius
 quotquot vellent, possent verbis, & scripturis hæreses
 docere. Hæc igitur causa ego motus de pœnis, quæ hæ-
 reticis merito debentur longo tractatu in hoc opere dis-
 serere statui, vt Principes Christiani de hæreticorum
 punitione bene persuasi, nullam illarum pœnarum, quas
 iura contra hæreticos decernunt prætermitti patiantur,
 quin illam pertinacibus quibuscunque hæreticis, & obsti-
 natis insigere iubeant: vt pœnarum metu illi coercean-
 tur ne similes nouitates, & insanias effutire audeant, &
 sic tandem à suis erroribus resipiscant. Et si fortè illi
 (quod Deus pro sua clementia, auertere dignetur) Pha-
 raonem imitantes tanquam malleatoris incus indurati
 fuerint: alij tamen (vt credere par est) alieno periculo
 sapientiores erunt. Hoc autem opus, quod iam, Deo auto-
 re, ad vmbilicum vsq; perduxi, tibi soli, Christianissime
 Cæsar, merito dicandum esse censeo, qui tam feruentem
 habes fidei Catholicæ zelum à maioribus tuis veluti hæ-
 reditario iure deriuatū, vt pro fide tuenda, aut propagan-
 da nullos vnquam recusaueris quamlibet duos, & ima-
 mentos subire labores. Nam ab eo tempore quo primum
 Imperatorum celsitudo Christi se subdidit humilitati, &
 ab illo nomen accepit, nullus vnquã fuit Imperator (ab-
 sit precor verbo adulationis suspitio) qui pro Christianæ
 religionis tutela, & dilatatione tot, tantisq; se obiecerit
 laboribus, etiã si Carolus ille verè Magnus, cui tu & san-
 guine, & patrimonio, & dignitate & nomine succedis,
 inter eos recenseatur. Plures enim, quàm ille prouincias
 pro religione tuenda penetrasti, multo pluries maris pe-
 ricula ob eandem causam nõ solum tentasti, sed subiisti.
 Hostibus Christianæ religionis multo fortioribus occur-
 risti, quàm ille vnquam fecit. Per tot varios casus, &
 per tot rerum discrimina pro Christianæ religionis tus-

tela intrepidus peruagasti, vt Herculem illum, quem poeta monstrorum domitorem finxerunt multis parafrangis antecedere mihi videaris: præfertim quum tu ad domanda ea monstra, quæ animas trucidare solent, illos pertuleris labores, quos pro domandis illis, quæ solis corporibus nocere poterant, Herculem tolerasse Gentiles falso dixerunt.

Hoc solum in te, & tuis meritis desiderari posse consydero, vt gestorum tuorum parem scriptorem haberes, qui digna factis tuis referre valeret, & illorum gloriam posteris suauissime decantaret. Talem, inquam, qualem immerito habuerunt Achilles, & Ulysses: aut talem certè scriptorem, qualem Alexander ille cognomento magnus ad sui corporis imaginem exprimendam elegit pictorem. Iustum quippe esset, vt tantorum gestorum tuorum imago non nisi ab eloquentissimo Poëta, aut Oratore depingeretur. Omitto hic Turcam potentissimum, atque ferocissimum Christiani nominis hostem à te apud Viennam gloriose fugatum, & Tunetum à te sub feruentissimis solis ardoribus expugnatum, & à manibus Barbarossæ potentissimi tyranni ereptum, aliasque multas de Turcis, & Sarracenis terra, & mari per Duces tuos habitas victorias.

Ea solum, quæ pro hæreticorum reductione, vt eos ad respicientiam, aut alliceres, aut cogeres, patientissime tolerasti, tot, ac tanta sunt, vt immortalem per illa sis iam apud posteros gloriam assecutus, & perpetuam à Deo sis tandem accepturus coronam. Sæpe enim relicta Christianissima Imperatrice coniuge tua, quæ tibi charissima erat, relicto etiam Hispaniarum potentissimo regno, quod ipsa coniuge, & filiis multo charius esse oportebat, per horrendas maris tempestates, & asperissima montium itinera Germaniam adiisti, vt magnam illius partem, quæ ab ecclesiæ vnitatem se subtraxerat, eidem reconciliares. Quam in re illum verum pastorem optime expressisti, atque effigisti, qui nonaginta nouè oves, quas pascendas susceperat, in deserto reliquit, vt centesimam, quæ perierat, inueniret. Sæpissime pro dissidiis religionis componendis, quæ plurima vbiq; in Germania scatebant,

Comitia,

Comitia, quæ nunc Dietam vocant, ex tota illa inclyta natione celebrasti: bis, aut ter Vuormatiæ, bis etiam Augusta, totidem Ratisponæ, & nescio an pluries Spiræ. In his omnibus vere Christianum agens Imperatorem, aliquando illos arguisti: sæpè, iuxta Pauli consilium, obsecrasti, aliquando cum maxima modestia corripuisti, sperans, vt aliquando Deus illis pœnitentiam daret, & sic illi resipiscerent à laqueis diaboli, à quo captiui tenebâtur. Tam modestum quidem te illis tribuisti, vt multis visus fueris nonnihil tuæ Imperiali celsitudini pro illis recuperandis detraxisse. Sed qui hoc tibi, Christianissime Cæsar, exprobrabant, non attendebant quanta sint toleranda, vt errabunda ovis inueniatur, & ad gregem, vnde nescia discesserat, reducat. Verum hi, pro quibus tu illorum saluti consulere optans tot, tantaque perpeffus es, vt nihil, quod Christianum Principem deceret, omisisse videaris, beneficium non agnouerunt: sed benignitate tua abutentes in peius quotidie profecerunt. Nam qui antea solam Ecclesiæ potestatem negabant, & solum illius iugum, quod diu antea portauerant, à se excusserant, postmodum ad tantam rebellionem proruperunt, vt tibi ipsi de illis optime meritò, & cui se firmissimo sacramento ad obedientiam obstrinxerât, tam impudenter pro multis aliis rebus, & pro Christiana potissimum religione multi ex illis rebellarunt, vt nō sint veriti aduersus tuam Imperialem Maiestatem exercitum cogere, & te ad publicum certamen prouocare. Hanc autem tantam ferocissimæ gentis rebellionem, tanta prudentia, & fortitudine represfisti, vt gloriosum de illis omnibus sis assequutus sine sanguine Triumphum. Illa enim semper apud omnes fuit gloriosior, & celebrior habita victoria, quæ fuit minus cruenta. Optimã igitur perpetuaque laude dignam, inuictissimè Cæsar, adeptus es nunc de hostibus victoriam, qui primis huius rebellionis Ducibus vi, & armis captis, reliquos omnes, vt præteritæ coniurationis veniam supplices peterent, & iussioni tuæ humiles parerēt, sine sanguinis effusione coegisti. Reliquum est, vt illos omnes ad gregem Dominicum vnde discesserant, redire, & iugum Ecclesiasticæ obedientiæ, quod diu ante reiecerant, subire cogas: & pœnis vrgentibus illos in susce-

pta semel fide perpetuo contineas, prout Hispanos gentem non minus liberam, atque ferocem in tua obedientia, & vera fide Catholica haftenus seruasti. Precor tamen Caesaream Maiestatem tuam, vt hęc non ideo à me dicta esse putes, vt meis adhortationibus te quasi nolentem trahere velim : sed vt vltro currenti calcaria addam. Vt autem hoc, quod optamus, facile praestare possis, nobis omnibus incumbit Deum precibus sollicitare, vt te diu incolumem seruet, tuisque sanctis conatibus, vt haftenus fecit, semper faueat. Vale Christianissime

Cæsar, &, vt meum hunc laborem boni consu-

las, oro. Ex tua Salmantica, decima octaua

die Octobris. Anno Domini.

M. D. XLVII.

Index Capitulorum

OMNIVM REKVM, QVÆ IN
tribus huius operis libris
pertractantur.

CAPITVLA PRIMI LIBRI.

Cap.1. Quid sit hæresis	folio.3.
Cap.2. De malitia hæresis quanta sit	9.
Cap.3. De differentia inter propositionem hæreticam & erroneam & temerariam & scandalosam & alias simili notæ propositiones	11.
Cap.4. De multiplici via per quam conuinci potest, aliquam propositionem esse hæreticam	16
Cap.5. Quis potest de hæresi iudicare, & sententiam, cui omnes teneantur obedire, ferre	23
Cap.6. An Papa possit alicui committere potestatem censendi de fide, ita vt ea quæ à legato Papæ fuerint circa fidem definita, sint ab omnibus pro vera fide tenenda.	29
Cap.7. Quis sit dicendus hæreticus	37
Cap.8. De solutione quorundam dubiorum, quæ ex dictis in præcedenti capitulo oriuntur	44
Cap.9. Quid sit pertinacia & quis sit pertinax censendus vt per hoc merito hæreticus possit censerī	49
Cap.10. Qualis debeat esse legitima admonitio, vt qui illam contempserit, sit merito pertinax censendus	53
Cap.11. De protestatione fidei ante assertionem hæresis ab aliquo facta, an valeat ab hæreseos nota illum liberare	60
Cap.12. De blasphemis an sint hæretici censendi	63
Cap.13. De sortilegis & auguribus aliisque diuinatoribus, an sint hæretici censendi	67
Cap.14. De Magis an sint hæretici dicendi, & velut tales puniendi	71
Cap.15. De maleficis an sint hæretici dicendi & velut tales puniendi	77
Cap.16. De lamiis & strigis, an sint hæreticæ censendæ.	83
	Cap.17.

- Cap. 17. De credentibus, receptoribus, fautoribus, & defensoribus hæreticorum, an sint hæretici dicendi & velut tales puniendi 90
- Cap. 18. Quod captus hæreticus non statim puniendus est, sed emendatio procuranda, & qualiter 95
- Cap. 19. Quod non sit publicè disputandum cum hæretico, præsertim pertinace 98
- Cap. 20. Quavis non sit absolutè bonum cum hæretico disputare, est tamen bonum & sanctum contra hæreticos scribere 105
- Cap. 21. Quod hæreticus si resipuerit, est ab ecclesia misericorditer recipiendus 110
- Cap. 22. Quod hæretici primo ad fidem redeuntes, non sunt omnes pariter & cum æquali misericordia recipiendi 112
- Cap. 23. De apostatis, an sint etiam cum ad ecclesiam redierint benignè & cum misericordia velut cæteri hæretici recipiendi 116
- Cap. 24. Si hæreticus resipuerit: quid ab eo exigendum sit, antequam ad ecclesiæ communionem recipiatur. 120.

CAPITVLA SE:
cundi libri.

- Cap. 1. Quis meritò sit dicendus hæreticus incorrigibilis. 124
- Cap. 2. Quod hæreticus relapsus meritò censetur incorrigibilis, & quis sit dicendus relapsus 130
- Cap. 3. Quod iustum sit & necessarium hæreticos punire. 136
- Cap. 4. Respondetur obiectionibus eorum qui pro hæreticorum impunitate contendunt 141
- Cap. 5. De hæreticorum pœnis, & primo de corporalibus deinde de spiritualibus sigillatim tractatur, & nunc primum de bonorum temporalium confiscatione 145
- Cap. 6. Quod hæreticus à tempore commissi criminis, amittit omnium bonorum suorum dominium, etiam ante iudicis declarationem, fiscus tamen non potest bona apprehendere nisi post iudicis declarationem. 150.

I N D E X.

- Cap. 7. De secunda hæreticorum pœna, quæ est priuatio cuiuslibet domini super quoscunque subditos 156
- Cap. 8. Probatum manifestis rationibus iustam esse hæreticorum pœnam de qua in præcedenti capitulo tractatum est 163
- Cap. 9. De alia hæreticorum pœna quæ est infamia & de cæteris quæ ex illa sequuntur 167
- Cap. 10. An iustum sit vt propter heresim patris filius Catholicus puniatur 172
- Cap. 11. Respondetur obiectionibus quæ in principio præcedentis capituli, pro parte cõtraria propositæ sunt. 178
- Cap. 12. Quod hæretici sunt mortis supplicio puniendi, siue talis mors gladio, aut igne, aut alio quouis modo illis inferatur. 185
- Cap. 13. Respondetur obiectionibus eorum qui docent, hæreticos non esse morte plectendos 193
- Cap. 14. An liceat hæreticos bello oppugnare, postquam de illorum pertinacia atque rebellione plene constiterit. 200
- Cap. 15. Quod hæreticorum libri sunt comburendi. 212
- Cap. 16. Respondetur aliquibus rationibus quibus aliqui probare nituntur hæreticorum libros esse permit- tendos 220
- Cap. 17. An liceat alicui, quum hæreticorum libros habere potuerit, illos legere 225
- Cap. 18. De spiritualibus hæreticorum pœnis : & primo de excommunicatione ex qua oritur altera quæ est priuatio sepulturæ 232
- Cap. 19. An hæreticus possit post mortem excommunicari. 237
- Cap. 20. Respondetur obiectionibus quæ afferri possunt pro his qui docent, hæreticum post mortem posse excommunicari 246
- Cap. 21. An Episcopus aut quouis alius sacerdos factus hæreticus, amittat illam ecclesiasticam potestatem, quæ à Theologis dicitur potestas ordinis 245
- Cap. 22. An Episcopus factus hæreticus, eo ipso amittat potestatem ordinis Episcopalis 251
- Cap. 23. An Episcopus effectus hæreticus sit eo ipso priuatus omni potestate iurisdictionis, etiam si sit Papa. 257
- Cap. 24.

I N D E X.

- Cap. 24. Respondetur rationibus quæ obiciuntur ab his
qui contrariam tuerentur opinionem 266
- Cap. 25. An is qui nouit aliquem esse in hæresim lapsum
teneatur, etiam nõ requisitus, illum iudici denuntiare,
ante fraternam illius correptionem 274
- Cap. 26. An filius accusans aliquem parentum suorum de
hæresi, sit ob hoc liberandus ab his pœnis quæ propter
parentis hæresim sunt illi à iure inflictæ. 281.

CAPITVLA TER.

tj libri.

- Cap. 1. Multas esse vias docetur quibus commodè pos-
sunt hæreses impediri ne oriantur, & de vna illarum
specialiter differitur 294
- Cap. 2. De prima extrinseca hæresum causa, quæ est defe-
ctus prædicationis verbi Dei, quæ si tollatur, multæ hæ-
reses deerunt 301
- Cap. 3. De secunda causa ex qua hæreses oriuntur, quæ
est indifferens prædicatio per quoscunque sine vllò dis-
crimine & sine vlla examinatione 307
- Cap. 4. De hæresum causa, quæ est negligentia Episcopo-
rum & aliorum ecclesiæ Pastorum 313
- Cap. 5. De quarta hæresum causa, quæ est multorum Epi-
scoporum & aliorum sacerdotum indignitas 326
- Cap. 6. De quinta hæresum causa, quæ est sacræ scripturæ
translatio in linguam vulgarem 333
- Cap. 7. De responsionibus quorundam argumentorum,
quibus aliqui probare nituntur, bonum esse vt sacræ
literæ in linguam vulgarem transferantur 341
- Cap. 8. De vltima hæresum causa, quæ est assidua & in-
cauta in libris gentilium hominum lectio 348
- Cap. 9. De remedio contra præfatam hæresum causam.

353.

Index

Index omnium rerum

PRÆCIPVARVM QVÆ IN HIS TRIBus Libris, de iusta Hæreticorum punitione, pertra-
ctantur, ordine alphabetico digestus.

- A**bsolutio à peccatis, vt recte fieri possit, duplicem
exigit potestatem in sacerdote, vna quæ est ordinis
altera quæ est iurisdictionis. folio 246. & 250.
Admonendus est hæreticus, leniter & cum mansuetudi-
ne, antequam corripiatur. 96.
Admonitio qualis, & qualiter, & à quo facienda sit, vt
quis censeretur pertinax, & per consequens hære-
ticus 54. & inde.
Admonitio quoties sit iteranda vt quis dicatur hæreti-
cus incorrigibilis, vide 124. 125. & 126.
Ambitio fuit multarum hæresum causa 297.
Ambrosius excommunicauit Theodosium imperato-
rem. 319
Anathema & excōmunicatio, nō sunt prorsus idē. 241
Angeli siue boni siue mali non impediti, possunt corpo-
ra humana de loco ad locum mouere 87
Anima humana naturaliter loquendo, non potest nisi
corpus humanum vegetare 75
Appellare à sententia Papæ in causa fidei, an liceat ali-
cui. 58. & 59.
Appellare quando potest hæreticus, postquam fuerit de
hæresi admonitus. 54. & 55.
Apostasia non dicit speciem infidelitatis distinctam ab
hæresi. 42
Apostata verè dicitur hæreticus. 42
Apostata sponte ad fidem rediens, recipitur ad miseris-
cordiam sicut hæreticus. 117. & 118
Apostatarum in iure signatorū diuersitas docetur 118
Apostoli fuerunt à Christo, & non ab alio homine in-
stituti Apostoli 267
Aruspices qui dicantur. 69.
Auaritia est multarum hæresum causa. 297
Augures qui dicantur. 69.
Bellum

B ellum contra hæreticos iustè moueri potest & per totum capitulum.	200
Belli iusti multæ & variæ describuntur causæ. <i>ibidem</i>	
Bellum vt iustum esse possit, multa requiruntur	200
Bellare est interdictum clericis	207
Bellum contra hæreticos non potest iustè moueri: nisi prius ecclesiasticus iudex declarauerit illos esse hære- ticos	63
Blasphemia quid sit, vide fol.	63
Blasphemia est duplex, vna interior, alia exterior.	64
Blasphemia & spiritus blasphemix differunt	65
Blasphemia oris quare sic dicatur	66
Blasphemus potest esse aliquis quanuis non sit hæreticus 66. & 67.	
Blasphemus quando potest & debet ab Inquisitoribus he- reticorum puniri.	67.
C anonizationis verba quibus Papa sanctū aliquem canonizat, citantur	31.
Canonizari sanctus non potest per alium quàm per Pa- pam	32
Carnis illecebræ sunt causæ multarum hæresum	298
Catechumenus antequam baptismo fluminis baptizetur potest esse hæreticus	46
Causæ futurorum effectuum, tripliciter se habent ad effe- ctus suos	68
Chyromantici qui dicantur	69
Cogi potest quisque à superiore suo, vt faciat quod tene- tur facere, non tamen vt faciat quod non tenetur 141.	
Concilium prouinciale errare potest in fide	26
Concilia prouincialia qualem habent auctoritatem	26
Concilium generale rectè congregatum, non potest er- rare in definitionibus fidei	19. & 25
Conciliij generalis rectè congregati definitio, satis est ad hæresim conuincendam	19 & 20
Concilia generalia in quibus Papa non adest: sed illius legati adsunt, quare petunt à Papa confirmationem decretorum suorum	35. & 36
Confessionem peccatorum dicere non esse de iure diui- no est hæreticum	56

Confirmationis sacramentū quid præstet suscipienti	321
Conuersatio cum bonis hominibus multum potest prodesse: & quæ cum malis hominibus habetur, multum potest obesse	165. & 228
Corpora humana possunt à dæmonibus de loco ad locum transmutari	87. 88
Correptio vt profit delinquenti, debet esse mansueta	96
Correptio vt sit obligatoria, aliqua exiguntur	276. & 280
Corripere hæreticum fraternaliter an teneatur testis, antequam illum prodat	274. 275
Credentes hæreticorum qui dicantur	90
Crimen publicum quod dicatur	162
Crucifixus est Christus hora tertia vocibus, & consilio sacerdoti Iudeorū: & hora sexta manibus militum	198
D ebitum matrimoniale non tenetur fidelis reddere coniugi hæretico 157. sed si hæreticus conuertatur, tunc tenebitur reddere	157. & 158
Defensores hæreticorum qui dicantur in iure	94
Defensores malorum nunquam desunt.	95
Defensor malorum peior est illis	141
Dæmones naturas rerum melius quam homines cognoscunt	70. & 78
Dæmones nunquam gratis aliquid homini donant	72
Dæmones aliqua promittunt hominibus, quæ minime illis præstare possunt	72
Dæmon non potest hominē in bestiam transformare	75
Dæmones an possint cum fœminis coire, aut hominibus succumbere, vide	89
Deposita reddere hæretico nullus tenetur	157
Deprehensus in hæresi quis dicatur	114
Dialectica est sepe necessaria ad sacræ scripturæ intelligentiā, & propter illi⁹ ignorantiā aliqui errauerūt in fide	354
Disputare publice cum hæretico pertinace probatur non esse bonum multiplici ratione	98
Disputatio occulta cum hæretico facta, laudabilis est	99
Disputantes de rebus maximis & quæ nostrum intellectum superant coram populo rudi, quamuis sint Catholici, male agunt	101
Disputare de fide quomodo intelligatur esse prohibitum laicis personis	102

Diuinatio quid sit	68.69
Diuinator quis dicatur	ibidem
Diuinationes aliquæ hæresi miscentur, & sine illius ad- miniculo exerceri non possunt	69
Diuinationes aliæ sine hæresi exercentur	70
Diuitiarum cupiditas, multos in fide errare fecit	147.148
Diuitiarum amittendarum metus, multos reuocat à per- petratione eorum crimine propter quæ sunt illis à iure priuandi	146
Diuitiarum amittendarum metu, Iudæi nolunt ad fidem Euangelij conuerti	147
Diuitiarum possessionem dicere esse vitis Ecclesiasticis il- licitam, hæresis est multorum hæreticorum	148
Doctoris alicuius quantumlibet sancti sententia, non suf- ficit sola ad conuincendum aliquam hæresim	22
Doctorum omnium sacrorum, de re ad fidem pertinente, senten- tia sufficit sola ad conuincendum quacumque hæresim	22.23
Dominij effectus qui sunt	151
Dominium bonorum hæretici sine possessione habet sine scus ante hæretici condemnationem 152. & hæreticus il- lo tempore possessionem habet sine dominio	153
Dominiorum genera multa refertuntur 158. & declarantur in foliis sequentibus	
Dubius in fide quando sit dicendus hæreticus	39
E cclésiæ vniuersalis consensus, sine aliquo scripturæ testimonio, satis est ad hæresim conuincendam	16
Ecclesia non potest punire aliquem propter solum actum animæ interiorem	233
Ecclesiæ potestates duæ sunt, vna quæ dicitur ordinis, al- tera, quæ dicitur potestas iurisdictionis 246. & istæ duæ potestates sunt necessariæ vt quis possit aliquem sacra- mentaliter absolueret	ibidem.
Ecclesia Papam eligens, hoc ipso se ad illius obediētiam obligauit, si electus cōsentit electioni ab ea factæ	261
Eloquentia magnas vires habet ad flectendos animos hominum	351
Eloquentia bona est, si quis bene illa vtatur	354
Eloquentes homines raro bene credere testatur Hiero- nymus	353
Episcoporum Catholicorum iam defunctorum qui in qualibet	

INDEX

- Qualibet ecclesia præcesserant catalogus olim publice
 in ipsa ecclesia aut altare legi solebat 244
 Episcopus aut sacerdos factus hæreticus, non amittit po-
 testatem ordinis 246. & per totum capitulum
 Episcopi potestates quæ ad solum ordinem spectant va-
 riæ sunt 252
 Episcopi non possunt per quodcunque peccatum amit-
 tere illam potestatem ordinis quam habent circa colla-
 tionem ordinis & confirmationis sacramentorum 253
 Episcopus factus hæreticus, eo ipso amittit potestatem iu-
 risdictionis 257. & per totum capitulum
 Episcopi succedunt Apostolis 254
 Episcopalis potestas ex iure diuino est ibidem.
 Episcopatum diuisio iure humano introducta est ad tol-
 lendas dissentiones. 268
 Episcopum qualem esse oporteat 326. per totum
 Episcoporum, & aliorum pastorum negligentia est multa-
 rum hæresum causa 315. & per totum capi.
 Episcopi quid facere teneantur 315. & fol. sequenti
 Episcopi & alij animarum rectores, puniuntur pro pecca-
 tis subditorum 323. & 324
 Episcoporum absentia multorum malorum est causa 322.
 323. & 324
 Episcoporum & aliorum sacerdotum indignitas est mul-
 tarum hæresum causa 326. & per totum capi.
 Error & hæresis differunt 6
 Error voluntatis & error intellectus quomodo differant
 124
 Errare circa fidem contingit dupliciter 61
 Errare potest aliquis sine culpa 49
 Errans per ignorantiam, licet non teneatur propter cuius-
 cunque admonitionem reuocare errorem suum, tene-
 tur tamen post admonitionem viros doctos consulere,
 à quibus doceatur 53
 Errans per ignorantiam, & iurans se à sua sententia non
 discessurum, ob hoc solum censendus est pertinax &
 hæreticus 57
 Errare non permittit Deus eum qui facit quod in se est
 306

Excommunicatio nō solum percutit excommunicatum:

I N D E X.

- sed ligat omnes alios fideles ne illi suffragentur 244
- Excommunicatus est ipso iure qui percutit clericum hæreticum nondum degradatum 171
- Excommunicari non potest aliquis propter solum animæ interiorē actum 233
- Excommunicari non potest aliquis post mortem suam 236. & per duo capitula integra
- Excusatio ab hæresi duplex esse potest, vna apud Deū, altera apud homines. 60. 61
- Exempla audita aut visa multum valent ad mouendum animos aliorum 164
- Exempla regum principum ferè semper imitantur eorum subditi 166
- F** Autores hæreticorum qui dicantur in iure 92
- Felicitas vera vbi constituenda sit ignorauerunt philosophi, & varia fuit de hac re illorum sententia. 348
- Fides Catholica aliquādo à viris indoctis appellata est secta, nunquā tamen à viris Catholicis dicta est heresis. 4
- Fidei virtus quanta sit 9
- Fides acquisita sine doctore exterius docente, haberi non potest 47
- Fidem Catholicam non æqualiter omnes Christiani scire tenentur 50
- Fidem Catholicam suscipere nemo cogi potest 142
- Fides Catholica quare non fuerit primo prædicata per sapientes, aut reges potentes, 144
- Fides est fundamentum totius ecclesiasticæ structuræ 202
- Fides superat intellectus humani potentiam 302
- Filij aliquando puniuntur temporaliter pro peccato parentum: sed nunquam æternaliter 183
- Filios pro parentibus punire an sit iustum 172. 173. 174
- Filij vt in plurimum nituntur parentes suos imitari 164. & 169
- Filij hæreticorum sunt ipso iure liberi à patria potestate 160
- Filij hæreticorum tenentur subuenire parentibus hæreticis extremam necessitatem patientibus 160
- Filij hæreticorum sunt ipso iure infames 169
- Filij nati ante crimen à patre commissum non subiacent pœnis quæ propter crimen patris filijs infliguntur: sed hoc

hoc non est verum in crimine hæresis	288. 289
Filius qui commisit crimen læsæ maiestatis, si à patre offeratur iudici: mitiori pœna punietur	281
Filius magis tenetur diligere patrē: quā pater filium	282
Filius magis tenetur subuenire patri necessitatem patienti, quā pater filio	282
Filius magis tenetur subuenire patri necessitatem patienti, quā proprio filio eandem necessitatem patienti.	
284. Et inde deducitur vt pater egens potius debeat petere alimenta filio suo diuite: quā à patte diuite	
Filius accusans patrem de crimine hæresis, dignus est vt liberetur à pœnis: quæ illi ob crimen patris sunt: à iure decretæ	287. & 290
Fiscus habet dominium bonorum hæretici: sine possessione, antequam hæreticus condemnetur	158
Fratres non censentur hæretici respectu Christianorū	279
Furtum committit non solum qui alienum inuito domino rapit: sed etiam qui detinet	154
Furtiuam rem qui agnoscit vbi sit, tenetur domino quærenti illam indicare: sed non furem	154
G rammaticæ verè ignorantia aliquos in factæ scripturæ interpretatione, & in fide errare fecit	354
Gentilium scriptorum libri multa continent per quæ fides Catholica oppugnatur	348. & 349
Gentilium librorum lectio assidua & indiscreta potest esse causa multarum hæresum	348. & per totum capitulum.
Gentilium librorum lectio prodesse potest viris Christianis & doctis, ad ipsorum gentilium confutationem	355
H æresis Græca vox est non latina, cuius vera etymologia datur	3
Hæresis licet sit operatio intellectus, procedit tamen ab electione voluntatis	4
Hæresis diffinitio datur	5
Hæresis non est in opere exteriori	ibidem.
Hæresis nō pendet ab assertore, vt hæresis dici debeat	8
Hæresis suspitio oriri potest ex aliquo opere exteriori	6, 7
Hæresis omnibus vitiis viam parat	9
Hæresis est schismate peior	11
Hæresis multis viis conuinci potest, quæ assignantur folio	16. 17. 18
	b ; Hæreses

I N D E X.

Hæreses variæ sunt, quarum aliquæ sunt aperte, aliæ latentè damnatæ	54
Hæresis nulla diu durauit, nisi quæ Principes seculares habuit defensores	94
Hæresis iudicandæ potestatem non habet iudex secularis	117. 118
Hæresis discernendæ & iudicandæ plenam potestatem habet concilium generale rectè congregatum, & post illud solus Papa	25. 26
Hæreses multæ ex vna sola hæresi deriuantur	121
Hæresum causæ variæ describuntur in tertio libro per multa capitula	
Hæretica propositio nullatenus in scholis defendēda est: etiam si fiat disputationis causa	101
Hæreticus est priuatus iure ecclesiasticæ sepulturæ	234
Hæreticus est ipso iure excommunicatus 232. & per totum capitulum	
Hæretico nunquam reuelat Deus aliquid ecclesiæ necessarium: quod Catholicis non reuelauerit	220. & 221
Hæreticus antequam quis esse pronuntietur, oportet diligentissime rem examinare	37
Hæreticus figuratur per leprosum	236
Hæreticus vt quis merito dicatur, multa requiruntur, quæ assignantur	38. & 39
Hæreticus dici non potest, qui licet baptizatus fuerit, de fide tamen Catholica à nemine fuit edoctus	47
Hæreticus est membrum ecclesiæ quamuis putridum	274
Hæreticus nullus esse potest per solam ignorantiam, sine malitia voluntatis	50
Hæreticum punire negligēs rector, reus erit apud Deum omnium peccatorum quæ ille fecerit	94
Hæreticus ad fidem redire volens est misericorditer recipiendus	110. 111. 112
Hæretici ad fidem redeuntes, non sunt omnes cum equa: li misericordia recipiendi.	112. 113
Hæretici sunt figurati in illis viris qui turrim Babylonis ædificare cœperunt	218. & 296
Hæreticus habens beneficium, non est ipso iure priuatus illo: & facit fructus suos quousque priuetur illo	171. 172
Hæretici significantur per zizania	198
	Hæreti:

I N D E X.

Hæreticos bello oppugnare licet	200. per totum capi.
Hæretici significantur per Iamias	214
Hæreticorum punitionem licitã esse & necessariam probatur multis rationibus	136. 137. 138
Hæretici sunt tanquam lupi quos verus pastor debet fugare	143. & 319
Hæreticorum punitio constat ex sacris literis	319
Hæreticos primi Imperatores Christiani puniuerunt	144
Hæretici sunt falsarii	146
Hæretici omnium bonorum possessione iustè priuantur 145. & illam ipso iure sine iudicis sententia amittunt 150. 151. & inde sequitur : quòd non possunt facere testamentum	154
Hæretico quamuis conuicto & per sententiam ad mortem damnato, Ecclesia non negat pœnitentiæ & Eucharistiæ sacramenta si ille contritionis signa ostenderit	116
Hæreticus ad fidem rediens antequam ab Ecclesia recipiatur, tenetur abiurare hæresim suam 121. Tenetur etiam promittere & iuramento confirmare : quòd nunquam in posterum ab vnitate fidei Catholicæ recedet	107
Hæreticos non esse puniendos qui docent, merito de illis habetur suspitio illos esse hæreticos	136
Hæreticus est ipso iure infamis 167. & hæc infamia extenditur ad filios	169
Hæreticus non potest esse testis	170
Hæretici pertinaces sunt morte puniendi 186. & per totum capi.	
Hydromantici qui dicantur	78
Historiarum cognitio est valde necessaria ad intelligentiam sacre scripturæ	354
Homo defunctus non potest à dæmone suscitari	73. 74
Homo non potest à dæmone in bestiam transformari	75
I diota aliquando potentior est ad conuertendum hæreticum, quam omnes viri docti	129
Ignorantia quando possit excusare aliquem ab hæresi vide fol.	58

Ignorans se ægrum nunquam sanari potest	319
Imagines rerū, solent eisdem nominibus appellari, quibus res ipsæ quarum sunt imagines	73
Imperialis aut regalis potestas non est fundata supra fidem, sicut papatus: & ideò licet Imperator aut rex fiat hæreticus, non amittit ex iure diuino ipso facto Imperium aut Regnum.	270
Incorrigibilis quare aliquis dicatur.	124. & 133
Infamia iuris & infamia facti, describuntur	167
Infidelium opera non omnia sunt peccata.	10
Inquisitor hæreticorum multa debet facere anteq̃ hæreticum damnet, vt illum conuertere possit	128. 129
Inquisitores hæreticorū tradentes hæreticū potestati seculari pro illius arbitrio puniendum: nō sunt similes sacerdotibus Iudæorum, qui Christum Pilato tradentes, dicebant: nobis non licet interficere quenquā.	197
Intercedere pro hæretico manifesto apud iudicem nemini licet.	93
Iracundus non est, qui semel irascitur.	327
Iudæi à principio agnouerunt Christum esse verū Messiam, sed postea per inuidiam excæcati illum non cognouerunt.	295
Iudæi ne ad fidē Euāgelii cōuertātur vna causa est, quia postea non permittetur illis vsuras exercere	147
Iudex ecclesiasticus nunquam damnat aliquem ad mortem corporalem.	286
Iudicem in causa fidei, cui omnes obedire teneantur esse necessarium, probatur.	23
Iudicem hæreseos non esse sacram scripturam, prout Lutherus docuit, probatur.	24
Iudex verus & indubitatus in causa fidei est conciliū generale recte congregatū, aut sedes apostolica.	25. & 26
Iudex verus in causa fidei, nō potest esse vniuersitas, aut studium aliquod generale.	26
Iudex certus & infallibilis in causa fidei, non potest esse legatus sedis apostolicæ.	30
Iudex non potest filium pro patre punire ad mortem: Deus autem sic.	184
Iudex indubitatus in causa fidei nō est Episcopus, quantum sit iudex hæreticorum.	27. 28

Iudex sine testibus non potest reum punire	275
Iudex secularis licet non possit iudicare de crimine hæresis: potest tamē iudicare de penis quæ illi debentur.	286
Iuris canonici defectus quādo suppletur per ius ciuile.	119
L amia quid sit	85
Lamiae mulieres & strigæ an sint cōfendæ hæreticæ.	90
Lamiae bestiae sunt figuræ hæreticorum	214
Legatus sedis apostolicæ, non potest esse iudex infallibilis in causa fidei.	30. 31. 32
Leonigildus Hispaniarum Rex hæreticus filium suum fidelem interfici iussit	167
Lex sancta est, quanuis ex illa multi occasionem peccandi, illa non donante, sumant	109
Leges Principum seculariū obligant in conscientia, non tamen omnes	226
Legis ratione cessante, debet cessare lex	287
Libri hæreticorū sunt comburendi.	212. per totum cap.
Libri hæreticorum sunt velut fontes venenosi.	213. & 214
Libros hæreticorum vendere permittens, suspectus est de hæresi, & reus erit coram Deo omnium malorum, quæ ex illorum permissione succedent.	215
Libri hæreticorum & si aliqua vera contineant: illa tamen sunt multis mendaciis plena	221
Libri hæreticorū & si aliqua vera cōtineant illa tamē multo melius in libris Catholicorū inueniuntur.	221 & 222
Libros hæreticorum legere quibus & quando licitum sit.	225. & per totum cap.
Libros omnium hæreticorum legere, non est adhuc generali lege prohibitum	227
Libros Lurheri & eius sequaciū legens, est ipso facto excommunicatus per bullā quæ legitur in cœna Dñi.	230
Libri gentium scriptorum nō omnes legendi sunt: sed illi soli qui magis prodesse & minus obesse possunt.	354
Libros gentilium legentes debent esse sicut apes	359
Lingua Latina quæ nunc arte discitur, olim toto populo Romano fuit communis	346
Luporum nomine quid significetur in sacra scriptura.	319
M agi qui dicantur	72
Magi quando dicantur hæretici	73
Malefici quare sic appellantur	77

I N D E X.

Maleficiorum diuersitas describitur	77
Maleficia dæmonis adiutorio fiunt	78
Maleficio soluere aliud maleficium peccatum est	79
Maleficum sollicitās, vt maleficium maleficio soluat, græuiter peccat	79.80
Malefici de multis sunt ab Inquisitoribus examinandi.	
81.82.83.	
Maleficium quod exercetur per admixtionem alicus sacramenti, aut rei sacramentalis : reddit illius operatorem suspectum de hæresi	83
Maria virgo, quomodo dubitauerit quando Gabrielem angelum interrogauit	40
Marcellinus Papa, & si thura idolis obtulit, non tamen ideò est hæreticus dicendus	271
Marrani quare aliqui dicantur	44
Matrimonium fratris cum sorore est prohibitum ex lege naturæ	345
Mendacis hominīs præmium quale sit	224
Mercenarius pastor quis dicatur	328
Meritum alicuius potest alteri opitulari pro quo illud obtulerit.	284
Mereri alteri nõ potest, qui prius sibi nihil meretur.	292
Messiam in lege promissum fuisse Christum, probatur duobus testimoniis	334
Missæ celebratio iuxta ordinem & ritum quem Romana tenet ecclesia, quando & ob quam causam cæpit celebrari in Hispania	45
Mopfarabes quare dicantur	45
Mortis pœna in iure canonico sumitur pro excommunicatione, aut depositione	286
Mortui an sentiāt pœnas propinquorum suorum uiuentium, res est dubia	177
Mulier facilius decipitur quàm vir	85
Mulier est pronior ad libidinem quàm vir	86
Mulier fidelis quare possit à viro infideli separari	235
Mulier prædicare aut docere non est permittenda	314
N ecromantici quĩ dicantur	71
N ecromantia quid sit	ibid.
Nutrix & nutritius quid circa puerum illis commissum agere debeant.	367.

O bliuio sicut ignorantia potest aliquem ab hæresi excusare	51	
Occidere hominem sceleratum ex autoritate publica, nõ est lege diuina prohibitum	186.187	
Occidendi hominem tres causæ iustę referuntur & declarantur	188.189	
Odire Deum quid sit	65	
Ordinis potestatem nunquam amittit sacerdos hereticus quanuis sit degradatus	249 & inde : sed amittit potestatem iurisdictionis	250
Ordinis sacramentum non est iterabile	249	
Ofii Cordubensis Episcopi pessima mors refertur	148	
P acta cum dæmone dupliciter fieri contingit	72	
Papa, vide in dictione : Sedes Apostolica.		
Papa non potest committere alicui potestatem iudicandi infallibiliter in causa fidei	30.31	
Papa & si errare potest vt persona priuata, non tamen quatenus publicam agit personam	30. & 257	
Papa non potest committere alicui canonizationem alicuius sancti, sed potest committere inquisitionem vitæ illius	31.	
Papa nõ potest auferre ab Episcopis potestatem illam quam habent circa collationem sacramenti ordinis	253	
Papa non potest prohibere Episcopis executionem ordinis Episcopalis circa sacramenta	255	
Papa potest tollere ab Episcopis eam potestatem ordinis quam habent circa sacramentalia	256	
Papa si fiat hæreticus, eo ipso amittit potestatem Papalem	257 & per totum capitulum	
Papa non subditur iuri humano	258	
Papæ multa sunt necessaria vt vere sit Papa	261.262	
Papa cum primo electus est, potest renuntiare electioni de se factæ, postquam autem semel consensit, nõ potest sine consensu Ecclesiæ	261	
Parabolarum sensus non est sumendus à prima vocum significatione : sed à significatione earum rerum, quæ per voces significantur	336	
Pastor bonus quis sit	321	
vide etiam in dictione Episcopus		
Pater tenetur filios & subditos corrigere	138	
	Paulus	

Paulus apostolus epistolas ad ciuitates mittens, nō ad totum populū: sed ad solum clerum illas dirigebat	347
Pax promissa est mundo per Christi aduentum	194
Pacem turbare, duæ res solent	194
Peccatum publicum grauius est quàm secretum	224
Peccatum intellectum excæcat, & inde oritur hēresis.	294
Peccatum interrogantis est causa, vt erret doctor, quem ille interrogat	299
Pertinacia quid sit	49
Pertinax quis dicatur	49
Pertinax non semper est dicendus qui inquisitori aliquid asserenti non vult obedire	56
Petēs ab illo qui paratus est dare vsuras nō peccat: sed petēs à malefico qui paratus est maleficia exercere, vt maleficium vnū per aliud maleficiū dissoluat, peccat.	79. 80
Petrus pro se solo & non pro omnibus apostolis locutus est quando dixit: Ego dico tibi: quia tu es Christus filius Dei viui	263
Petro maiorem dedit Christus potestatem quàm cæteris Apostolis	261
Philosophi gentiles incautis Christianis multarum hæresum materiam ministrant	352
Philosophis gentilibus qui multa præclara de virtutibus scripserunt, meritò compati debemus: quia gloriā æternam non sunt assecuti	360
Pœnæ temporales non semper dantur à Deo iuxta mensuram delicti	II.
Pœna non semper est remittenda quotiescunque remittitur culpa	134
Pœnas oportet statuere pro transgressoribus legum.	139
Poëtæ gentiles sunt perniciosissimi ad bonorum morum instructionem	349
Poëtæ censuit Plato esse procul à bona vrbe abigendos, ne suo colloquio totā prorsus inficerent urbem	349
Poëtæ gentiles multis præbuerunt causas multarum hæresum	351
Poëtæ lasciuui & molles, non sunt pueris tradendi	356
Poëtæ Christianos pueris tradere expediret, antequàm ad Poëtarum gentiliū lectionem illi accederent.	357. & 358
Poëtarum versibus vsus est sæpè Paulus apostolus	360

- Potestas ordinis præstator est quàm potestas iurisdictionis. 273
- Potestates ecclesiæ duæ sunt, vna dicitur ordinis, altera iurisdictionis, & illarum differentias 246. per totum cap.
- Præceptores puerorum, non deberent illis tradere Ouidium, aut alium similem lasciuum Poëtam 1354
- Præceptores puerorum quos libros illis tradere debeant 357. & 358.
- Præceptores qui libros Philosophorum gentilium discipulis interpretantur, tenentur auditores admonere de illis quæ Christianæ religioni repugnant 358
- Prædicationis verbi Dei defectus est causa multarum hæresum 301
- Prædicatio verbi Dei est necessaria ad credendum 303
- Prædicare non est permittendus aliquis nisi sit prius examinatus 314
- Prædicatores sunt velut canes 304. & 305
- Prædicatorum indignitas est sæpè multarum hæresum causa 307. & per totum illud cap.
- Prædicatorem oportet esse doctum, & bonum 308
- Prædicatores indulgentiarum quales esse soleant 309
- Prædicatores aliqui aliter quàm sentiunt, docent timore pœnæ, aut spe præmiij 312
- Prædicator male viuens multum nocet 313
- Præscribere possunt filij hæreticorum etiam contra Romanam Ecclesiam de bonis parentum bona fide retentis, spatio. 40. annorum 153. 154
- Principes seculares debent præstare adiutorium ecclesiasticis 305. & 306
- Prophetarum nomen commune est bonis, & malis Prophetis 225
- Promissa seruare est de lege nature, & ideò ad illa seruanda quisque à suo superiore cogi potest 142
- Propositio eadem potest plures habere sensus, vnum Catholicum, & alium hæreticum 52
- Propositionum diuersitatem, quarum aliqua est hæretica, aliqua erronea, alia temeraria, alia scandalosa 11. 12. 13. 14
- Protestatio de fide ante assertionem hæresis facta, quædo valeat aliquem ab hæreseos nota excusare 60
- Pueris non est committenda animarum cura, quanuis bona de illis habeatur spes 329

- Punire sceleratum hominem iudex si negligat, reus erit
apud Deum omnium peccatorum, quæ ille commise-
rit. 94
- Punitio hominis propter duplicem causam fieri debet. 136
- Punitio peccatoris non solum est utilis ipsi peccatori pu-
nito, sed aliis qui vident 138
- Puniendus est quisque in ea re, pro cuius amore peccare
voluit 146
- Punitio licet aliquando fiat sine culpa, nunquam tamen
sine causa, & multæ ibi assignantur causæ iustæ propter
quas aliquis sine culpa sua potest puniri. 178
- R**eceptores hæreticorum, qui dicantur 91
- Rector bonus non debet esse austerus fol. 1.
- Relapsus hæreticus quis dicatur, & quot modis 130.
131. 132.
- Rerum proprietates agnoscere est sæpè valdè necessariū
ad veram sacræ scripturæ intelligentiam 354
- Rex hæreticus multos à fide auertere potest 166
- Reges Christiani debent esse tanquā nutritij Ecclesiæ. 359.
- S**acerdos simplex curam animarum habens oportet, ut eas
virtutes habeat, quæ sunt Episcopo necessariæ 329
- Sacerdos verba consecrationis non profert in propria:
sed in persona Christi 252
- Sacerdotes Iudæorum crucifixerunt Christum vocibus,
& consilio, quanuis non manibus 198
- Sacerdotium veteris legis non erat fundatum in fide, sicut
papatus, aut Episcopatus in lege Evangelica. 270. 271
- Sacramentorum ritus, & ordo, quem nunc Catholica te-
net ecclesia, credendus est ab ipso Christo processisse. 20
- Sacramenta dicuntur mysteria 320
- Scandalum, quod provenit in proximo ex infirmitate, aut
ignorantia, ut quis euitet, tenetur dimittere rem quāli-
bet bonam, quæ non est illi ad salutem necessaria. 344
- Scribere contra hæreticos est bonum & sanctum, quanuis ali-
quis ex sua malitia inde scandalizetur, eam suscipiens
hæresim, quæ illic reprobatur. 105. & per totum cap.
- Scriptura sacra est efficacissima ad probandum propo-
sitionem aliquam esse hæreticam 16
- Scripturæ sacræ expositio non est ab hæreticis petenda.
223. & 224.

- Scripturæ sacræ mysteria figurantur in puteis, quos fodit
 Isaac 222
- Scripturæ sacræ peruerſa intelligentia eſt omnium ferme
 hæreſum cauſa 334
- Scripturæ sacræ translatio in linguam vulgarem eſt mul-
 tarum hæreſum cauſa. 334. & per totum cap.
- Scripturam ſacram non eſſe facilem intellectu probatur
 multis rationibus 334. 335
- Scriptura ſacra multa habet, quæ in faciẽ pugnare viden-
 tur, ad quæ concilianda opus eſt multa doctrina 336
- Scriptura ſacra multa continet, quæ non ſunt intelligen-
 da iuxta ſolam literę superficiem: ſed iuxta myſterium
 ſub literæ cortice latens 335
- Scripturæ faciæ partem aliquam in linguam vulgarem
 transferre, bonum eſſet ſi illi adderetur commoda ex-
 poſitio 342. & 343
- Scriptura ſacra in manibus hominis idiotæ, & mali eſt
 ſicut gladius in manibus furioſi 344
- Scriptura ſacra non fuit olim apud Iudeos omni populo
 publica, ſed ſoli Leuitę, & Scribę illã habebãt. 346. & 347
- Scriptura magis nocere poteſt, quàm verbum prolatum
 213.
- Schiſma licet ſit leuius peccatum, quàm hæreſis, grauius
 tamen punitur à Deo II.
- Scientiæ omnes liberales ad ſacræ ſcripturæ perfectam
 intelligentiam ſunt neceſſariæ 354
- Sedis Apoſtolicę definitio in rebus fidei errare nõ poteſt
 & inde ſequitur, vt illa ſit efficax ad quamlibet hære-
 ſim conuincendam 21.
- Sedis Apoſtolicę ſententiã qualiter ſit diſcutienda ante-
 quam proferatur 21.
- Sedes Apoſtolica eſt iudex in cauſa fidei 27
- Serius, qui noluit in hæreſim Domini conſentire, effici-
 tur liber 160
- Sortilegi qui dicantur 69
- Sortilegia, quæ ſapiunt hæreſim, quæ ſint 82
- Spiritus blaſphemie quid ſit 65
- Spiritus ſanctus dicitur poſtulare gemitibus inenarrabi-
 libus: quia facit poſtulare, & gemere 360
- Strigæ, & Lamie, quo pacto ſe dæmoni reddant 84
- Strix

Strix est auis nocturna	85
Superbia est multarum hæresum causa	296
T empus gratiæ circa punitionem hæreticorum quale sit	113
Tempus gratiæ dari solet hæreticis ex antiquissima ecclesiæ consuetudine	126
Testis contra hæreticum potest esse alius hæreticus	170
Testis quando teneatur dicere testimonium	275
Testis an teneatur corrigere fraternaliter hæreticum, antequam illum prodat	275 & per totum cap.
Tyrannus à Rege per quid differat	15
Tyrannis potius quàm potestas dicenda est, quæ à Deo non est	343
Tragædiarum, & comædiarum actiones à sua republica relegarunt Lacedæmones	355
Troporum, & figurarum cognitio est necessaria ad perfectam sacre scripturæ intelligentiam	335
Tropi cuiusdam, & figuræ expositionem quo sæpè sacre literæ vtuntur.	360
V erbum Dei est cibus animæ, & potus	303
Verbum Dei est lumen animæ	304
Verbum Dei prædicandum est iuxta capacitatem auditorum, & non amplius	310. & 337
Veritas aliqua in libris gentilium reperta, quomodo à Christiano lectore recipienda sit	359. & 360
Vestis sæpè seruiunt plus ad iactantiam, & vanam gloriam quàm ad tegumentum	359
Vindicta respectū habet ad iniuriam, siue verā, siue apparentem, & sine illa non potest dici vindicta	178
Vindictā iniurię petens à iudice, à Deo petere cõsetur.	201
Vmbra diaboli est peccator	141
Vngues, & capilli quid significant in sacra scriptura.	359
Voluntas hominis non potest à dæmoni cogi	81
Vfuras petens ab eo, qui paratus est dare, non peccat: tamen qui petit ab eo, qui paratus est maleficia exercere, vt aliquod maleficiū faciat, peccat.	79
Zizaniorum cum tritico magna est similitudo	199

Fr. Alfonsi A Castro

SAMORENSIS, ORDINIS MINORVM

De Obseruantia, in tres Libros, quos de iusta

Hæreticorum punitione ædidi

PRÆFATIO.

ARIÆ, sunt & ex diametro pugnantes de Hæreticorū Punitione ab aliquibus datæ censuræ, quibus & si extremæ illæ sint & longissimè ab æquitate recedentes, Patroni tamen non desunt, qui nunc illarum vltro suscipiant tutelam, & illis pertinacissimè fauere conentur. Sunt enim aliqui multum de Pharisæorum supercilio habentes, adeò morosi & intractabiles, vt hæreticos omnes irreconciliabili odio, & sine vlla punitionis lenitate persequendos esse censeant. Cùm aliquem in hæresim lapsum esse cœperint mirum in modum lætantur, sicut exultant victores capta præda quando diuidunt spolia, & ilicò impotèti quodam furore agitati, mille in illum coniciunt conuitia mille illi in faciem dicunt contumelias, & tandem citissimè illum igni tradendum esse decernūt. Hoc enim hæreticorum odio quasi quodam certissimo, & indubitato Symbolo se fidei Catholicæ ardētissimos zelatores, pro pugnatoresq; constantissimos aliis ostendere conantur: tanquam si fides Christiana secum necessario cōnexum haberet furorem, & omnem prorsus à se reiiceret mansuetudinem, & correctionis lenitatem. Vt tamen hos, qui non vsquequaq; à vera iustitiæ regula aberrant, aliqua ex parte consolari possim, fateor quidem illos zelum fidei Catholicæ habere: veruntamen non secundum scientiam illum moderantur, atq; temperant. Quia volentes iustitiam suam statuere, iustitiæ Dei obliuiscuntur. Nam iustitia Dei, quam Paulus docet, est vt cum modestia corripiantur ii, qui resistunt veritati, nequando det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendum veritatem, & respiciant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem. Bonum quidem rectorem decet, vt ex sua infirmitate aliorum infirmitates pensans, magis per humilitatis, & mansuetudinis lenimentum studeat erran-

2. Tim. 2.

res ab erroris laqueo eripere, quam per austeritatem in
 foueam perditionis propellere. Sæuus quidem, & plus
 satis acerbis merito censetur chyrurgus, qui nulla
 profus adhibita fomentorum lenitate, nullisq; aliis teri-
 tatis remediis omnia vulnera aduersionibus curare nite-
 retur. Nam prius blanda oportet adhibere vulnere medi-
 camenta, & experiri an vllis possit vulnus lenibus sanari
 fomentis, quæ cum nihil proficere posse ex re ipsa intel-
 lexerit: tunc bonum erit acerbioribus vti medicamentis
 & partem illam infectam, si res desperata fuerit, reseca-
 re ne virus ipsum in reliquas corporis partes grassetur, &
 sic totum corpus inficiat, & perdat. Hoc exemplum imi-
 tantes ii, penes quos est ius & potestas de Hæreticorum
 punitione censendi, deberent prius eorum, qui in hære-
 sim lapsi sunt læsas sanare conscientias, serpentina auferre
 vlcera, adurere aliqua non abscindere: tandem quod san-
 nari non posset cum dolore reseca-
 re. Qui hæreticos pri-
 mo congressu contumeliis afficiunt, & nullis prius ten-
 tatis remediis, quibus illos ad Catholicæ Ecclesiæ gre-
 mium reducere possint, statim è vita tollendos esse de-
 cernunt: non sanare, sed occidere optant. Hos enim res-
 darguit Deus per Ezechielem prophetam dicens: Quod
 infirmum fuit, non consolidastis, & quod ægrotum non
 sanastis: quod confractum est, non alligastis, & quod ab-
 iectum est, non reduxistis: & quod perierat, non quæsi-
 stis. Sunt rursus alii profus contrariam docentes sen-
 tentiam, qui nequaquam pati possunt, vt hæretici quamli-
 bet pertinaces pœna aliqua puniantur: & ob eam cau-
 sam Catholicam Ecclesiam nigro carbone notant, q̄ va-
 ria pœnarum genera huiusmodi hæreticis contra ius,
 phasq; (vt aiunt) decretis æditis illa statuerit. Reges, ac
 cæteros Christiani orbis Principes, propterea quod Hæ-
 reticos puniunt, & verberibus illos ad fidem, quam in
 baptismo susceperunt, tuendam cogunt, tyrannos vo-
 cant. Qui ita sentiunt, si aliquis in hac parte permittitur
 coniecturis, aut suspicionibus locus, non aliorum: sed su-
 am causam mihi rueri videntur. Nam ideò illos ita do-
 cere suspicor, vt impunitate hæresibus concessa, liberius
 quas voluerint, possint hæreses, aut verbo prædicare, aut
 scripto docere. Optant quidem illi eas, quas contra Eccle-
 siæ

Eze. 34.

ESTIS ISRAELI...
 A

fæ Catholicæ fidem mente conceperunt sententias in publicum effundere: sed metu pœnæ coerciti mutire non audent. Et ob hanc causam male illos habet hæreticorum punitio, quæ illorum effrenatam compescit dicendi, scribendique libidinem. Hæreticos igitur ideo impunitos esse relinquendos aliqui contendunt, & ut vel hac via sibiipsis impunitatem acquirant, qua adepta liberè possint, quicquid libuerit docere. Harum duarum tam diuersarum, secumque pugnantium sententiarum: altera propter acerbissimam illius austeritatem: altera ob nimiam remissionem, pernitiosamque indulgentiam defendenda mihi videtur. Inter has igitur mediam in hoc opere docere statui, quæ ab utraque longè distcedat, neque ad dexteram, neque ad sinistram declinans. Potissimus tamen huius nostri operis scopus est: contra eos, qui hæreticorum impunitatem docent, pro Catholica Ecclesia, veluti filius pro matris honore pugnare, causamque illius pinguiori, qua potuero Minerua agere, ut ostendam nihil illam iniustum, nihilque, quod veram matrem dedecet illam statuisse. De qua re nullus vnquã (quod sciam) ante me disseruit. Nam & si aduersus eos, qui hæreticorum impunitatem docent multi theologî Catholici, & docti hoc nostro sæculo scripserunt, qui hæreticorum punitorem multis, euidentissimisque rationibus iustissimam esse perstraxerunt, quod tamen iustæ sint omnes illæ pœnæ, quæ iure canonico & ciuili aduersus hereticos decretæ sunt: nullus eorum, quos hactenus videre licuit, probauit: nec de illa re vllus vnquam illorum disseruit. Quæ res certè non erat prætereunda, præferrim quum multi sint hoc nostro sæculo, qui illas iniustas esse pertinacissime contendunt. Scio plerosque iuris peritos de huiusmodi pœnis satis superque disseruisse, nullus tamen eorum, quos nõuerim, vel aliquam suæ disputationis partem ad hunc scopum direxit, ut omnes illas pœnas iustæ hæreticis irrogatas esse probaret. Suspicio hac occasione ab illis omnibus hæc disputationem fuisse omissam, quod impium illi autumant, de legum bonitate, & iustitia disputare, quas omnes sanctas esse censent, & perinde ac diuina oracula venerandas. Sint licet illæ sanctissimæ, non desunt tamen, qui nigrum illis præfigere thita non ve-

PRÆFATIO.

rentur. Harum igitur legum : quæ hæreticis pœnas aliis quas decernunt, tutelam ab omnibus desertam ego hæc intentione in præsentiarum suscipio, vt illas omnes iustissime inflictas esse non solum pro viribus tuear : sed aliis etiam vt in eadem transeant sententiam vrgentissime Deo fauente persuadeam. Vt autem rem hanc pie, & plene absoluere possim, tribus libris opus hoc partiri decreui, quibus quicquid ad hanc rem spectat, comprehendendi posse sum arbitratus. Primo libro de ipsis hæreticis differam, & ostendam, qui sunt illi, & quomodo sint de suis hæresibus legitime admonendi, vt si fortè suo agnito errore ad viam voluerint veritatis redire, doceamus qua benignitate, & misericordia sint ab ecclesia recipiendi. Altero mox libro de illis hæreticis, qui suas tam mortificas hæreses tenent : vt ab illis nequaquam auelli possint. pertractabo : & pœnas, quæ sunt illis à iure decretæ sigillatim recensebo, quibus ad amussim declaratis, eas omnes iustissime inflictas esse multis euentissimisque rationibus Deo adiutore conuincam. Tertio denique libro vias aliquas ostendam, quibus mea sententia obuiari potest hæresibus ne vlli deinceps inter Christianos oriantur hæretici, quos ecclesiæ præfules, & mundi Principes citra remissionis, & ignauitæ notam non possint relinquare impunitos. Ante omnia tamen theologos, & iuris peritos, quibus omnibus opus hoc profuturum spero, exoratos esse vellem, vt si illorum alteruter in hoc opere legens aliquando circa notissima suæ facultatis principia ampliorem fortè, quàm ille vellet sermonem me fecisse viderit, non ideo succenseat mihi, aut opus hoc contemnat: sed illa non sibi, sed alterius facultatis hominibus me scripsisse intelligat. Sunt enim aliqua iuris peritis notissima, circa quæ parum versantur Theologi. Sunt rursus alia theologis apertissima, etiam ex his, quæ ad hæreticos spectant, quæ non sunt ita iuris peritis manifesta. De quibus omnibus cum sim in hoc opere disputaturus ne fortè in eam, quam aliis parare intendo incidam foueam, illud imprimis testor me nolle quicquam aduersus Catholicæ ecclesiæ doctrinam sentire : sed eiusdem ecclesiæ iudicio, & censuræ opus hoc, & me ipsum totum subiicio. Quod si fortè, prout sunt intellectus hu-

mani

mani fallaces, ab illa sententia, quam Catholica docet, & tenet ecclesia aliquando in hoc opere me deuiare contigerit, vt id non ex industria: sed per ignorantiam, aut negligentiam me dixisse arbitrentur, omnes exoro. Et illud ex nunc pro recantato haberi peto: quoniam in verba ecclesiæ Catholicæ iuravi, & in obsequium Christi illius sponsi, qui illam iugiter docet, intellectum meum iamdudum in captiuitatem redigi.

Ob quam causam omnibus ecclesiæ
Catholicæ definitionibus ve-
luti diuinis oraculis fa-
teor me esse obedi-
re paratum.

▲ ;

F. A. L.

DE IVSTA HÆRET. PVNIT.

Fr. Alfonsi A Castro

ZAMORENSIS, ORDINIS MINORVM

De iusta Hæreticorum punitione

LIBER PRIMVS.

QVID SIT HÆRESIS

CAP. PRIMVM.

DE Hæreticorum punitione tractaturus, ab Hæretici definitione exordiri debuissim, vt inde omnibus pate-
ret, quid sit id, de quo præsentem suscipimus disputationē. Verum quia omnes, qui vocis etymologiam, vel mediocriter agnoscunt, oprime norunt hanc vocem, hæreticus ab hæresi deduci: ideò præsentem disputationem longius per-
tendam esse censui, vt ab hæresis definitione illam auspicarer: & inde ad Hæretici definitionem manifestandam
facilius proficiscerer. De hac re & si in opere illo, quod aduersus omnes hæreses ædidi abunde pertractauerim,
nunc tamen fufius, & exactius dicere statui, propterea quæ nunc agimus, eò tendunt: vt his, qui de Hæreticis iudicare, & illos punire habent, notum esse possit, quali nota omnes circa fidem errantes inurere debeant. Quæ omnia scire huiusmodi iudicibus est valde necessarium, ob id solum, quod non omnes errores etiam si illi de rebus fidei tractent, sunt æqua lance pensandi. Prius igitur nudam nominis significationem explicemus, & inde verã hæresis definitionem melius inuestigare poterimus.

Hæresis cum non Latina, sed Græca vox sit, illius etymologia, & significatio à Græcis petenda est, non autem à Latinis, prout quidam parum in sermone aut Græco, aut Latino eruditi de hæresi differentes faciunt, qui hæresim ab hærendo deducunt, atque ob id aliquam assertio-
nem hæresim dictam esse putant, quod quis suo tantum innitens iudicio, illi pertinaciter adhæreat. Hanc vocis bellam etymologiam reddit Petrus de Palude in quarto
sentem

sententiarum distinctione . 13. Hostiensis verò in sua summa deducit hanc vocem hēresis ab erciscor, quod prius vocabulo significat diuidere. Sed ista multo magis ridenda est etymologia, quam præcedens quod facile intellexisset, si considerasset, quòd huius vocis hēresis prima syllaba scribitur per diphthongum, æ, & cum aspiratione. At hæc vox, erciscor, nec diphthongum habet in principio nec aspirationem. Abbas in capite firmissime de hæreticis, triplicem assignat derivationem huius vocis hēresis. Dicit enim eam deduci ab hoc verbo ad: hæreo, vel ab hoc verbo erciscor, vel ab hoc verbo erro. Nom quidem miror, quòd hæc ignorent, quæ suæ professionis non erant: sed miror quòd quæ ignorabant, non sunt veriti tanta cum authoritate docere. Iustum quidem fuisset, vt de hac re, quam prorsus ignorabant, viros doctos consuluissent, à quibus edocti potuissent postea sine rubore alios docere. His igitur, & aliis eiusdem farinae huius vocis etymologiis reiectis: dicimus hēresim Græce idem esse, quòd electionē Latinè. Nam hēresis ab αἰρεσις verbo Græco deducitur, quòd Latinè versum sonat idem quòd eligo. Et ob hanc causam Philosophorum sententiæ, aut opiniones hēreses quandoque dicuntur: quia eam, quæ sibi magis placebat, illorum quisque eligebat sententiam. Sic enim Cicero in paradoxis ait. Cato in ea est hēresi, quæ nullum sequitur orationis florem. Hēresim dixit pro electione, quia talem dicendi stylum sibi elegerat Cato, qui nullum prorsus orationis florē haberet. Quia igitur hēresis electio est, fit, vt Christianorum fides nunquam hēresis verè dici possit. Hęc enim non ex hominis arbitrio pendet, neque ingenio humano inuenta est: sed Deo inspirante & reuelante est hominibus manifestata. Sermo meus, & prædicatio mea (inquit Paulus) non in persuasibilibus humane sapientiæ verbis: sed in ostensione spiritus, & virtutis Dei. Et iterum alibi: Gratia enim saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis. Quibus verbis Paulus aperte satis docuit Catholicam fidem non esse humana ratione inuentam, neque ex hominum electione pendere: sed ex Dei vocatione, & donatione. Quò fit, vt iuxta veram huius vocis significationem, hēresis minimè dici possit.

Cicero.

1. Co. 2.

Eph. 2.

Inuenimus autem fidem Catholicam sectam fuisse aliquando nominatam: sed hoc à viris impiis, & incredulis aut ab iis, qui & si Christiani sunt, parum tamen fidei catholicæ dignitatem intelligunt. Nam Iudæi habitantes Romam Paulo illuc aduentanti dixerunt: Rogamus à te audire, quæ sentis: nam de secta hac notum est nobis: quia ubiq; et cōtradicitur. Secta dicta est ab infidelibus: nunquam tamen fideles Catholici: nisi fortè parum eruditi, hoc passi sunt, vt Christiana religio à Deo inspirata & nō per hominem inuenta; hæresis, aut secta diceretur.

Act. 28.

Colo. 2.

Theoph.

Vnde Theophylactus exponens illud Pauli. Videte, ne quis vos seducat per philosophiam, & inanem fallaciam sic ait: Vides quemadmodum per varia, humana quædam, hominum sensus, & cogitatus, captiones eiusmodi emanarint, eorūq; hæreses dicuntur, quòd hominum sint variæ sentientium opiniones, sed Christianorum hæc fides nequaquam humano aliquo sensu, vel iudicio constat, & ideò neq; nomen aliquod sortita est huiusmodi, vt hæresis diceretur. Hæc Theophylactus. Et Tertullianus in lib. de Præscriptionibus Hæreticorum circa principium ait: Hæresis dicta est Græca voce en interpretatione electionis, qua quis siue ad instituendas, siue ad suscipiendas eas vtitur. Ideò & sibi damnatum dixit hæreticum, quia & in quo damnatur sibi elegit. Nobis verò nihil ex nostro arbitrio indulgere licet: sed neq; eligere, quod aliquis de suo arbitrio induxerit. Apostolos Domini habemus autores, qui nec ipsi quicquam ex suo arbitrio quod inducerent, elegerunt: sed acceptam à Christo disciplinam fideliter Nationibus adsignauerunt. Hęc ille.

Tertulli.

Tit. 3.

Omnis igitur, & sola assertio, quæ ex hominum arbitrio pendet, siue vera illa sit, siue falsa hæresis dici potest, iuxta nudam huius vocis etymologiam. Theologi verò, & cæteri fideles Catholici huius vocis significationem ad fidei dogmata contrahentes solam illam hæresim esse dixerunt, quæ apertè fidem Catholicam oppugnare dignoscitur, quia in istarum asseueratione propria sententia sacris literis, aut Ecclesiæ definitioni præfertur, cum tamen oporteret (iuxta Pauli consilium) captiuare intellectum in obsequium Christi. Nobis igitur hæresis nomen infame est: quanuis Ethnicis sit promiscuum

p. Co. 10.

veræ

veræ, falsæq; assertioni conueniens. Ethnici siquidem liberum sibi esse putant, vt pro suo quisque iudicio sentiat. Nos autem, qui in verba sacræ scripturæ, & ecclesiæ Catholicæ iurauimus, nefas esse censemus, vel latum pilum ab illarum sententia recedere. Sed fortasse hic quispiam obiiciet, quod hæresis nō sit electio, quia electio est opus voluntatis: hæresis verò opus est intellectus. Huic autem obiectioni nos ita respondemus: quod licet sit operatio intellectus, procedit tamen ab electione voluntatis, à cuius imperio intellectus mouetur ad assentiendum: quem admodum fides etiam ex propria affectione procedit.

August.

Vnde Augustinus tractatu vigesimo sexto super Ioānem ait: Intrare quisquam Ecclesiam potest nolens, accedere ad altare potest nolens, accipere sacramentum potest nolens, credere nō potest nisi volens. Si corpore crederetur, fieret in nolentibus, sed non corpore creditur ad iustitiā. Apostolum audi dicentem: Corde creditur ad iustitiā. Et quid sequitur? Ore autem confessio fit ad salutem.

Rom. 10.

Hæc Augustinus. Et quod ille dixit de vera fide, per quā id quod credere oportet, quis credit, idem prorsus de hæresi, per quam non veritatem Catholicam, sed errorem illi contrarium quis credit, dicere oportet, ita vt errori, aut hæresi nullus adhærere possit: nisi volens. Hæresis igitur non est electio: sed procedit ab electione voluntatis. Declarata iam vocis Etymologia, opus est, vt rei definitionem ostendamus. Hæresis est assertiua enunciatio siue propositio falsa fidei Catholicæ ita repugnans, vt cum illa simul esse non possit. Sunt, qui in hac definitione plura reponant: sed an meritò id fiat, mox discutiemus.

Cum diximus hæresim esse enunciationem, siue propositionem falsam, apertè satis ostendimus factum aliquod aut quamlibet rem gestam non esse hæresim: quoniam hæresis non respicit opus exterius, neq; ex illo pendet, vt hæresis dici possit: sed ex intellectu. Non est enim hæresis in opere: sed in errore intellectus, hoc aut illud iudicāris. Qui furatur, nisi hoc sibi licere putet, nullo pacto est hæresis reus. Qui fornicatur, aut occidit, aut aliud simile crimen committit, nunquā in hæresim ob hanc causam lapsus fuisse dicetur, nisi hoc impunè fieri posse crediderit. Et iuxta hunc modum intelligenda venit sententia

illa, quæ docuerit opus aliquod esse hæresim, ita vt hæresis non ad opus : sed ad iudicium de opere datum referatur. Ita enim intelligendus est Gregorius Nazianzenus cum symoniam appellauit hæresim, non quidem quòd opus ipsum symoniacum, puta rerum spiritualium emptio, aut venditio, sit hæresis : sed quia ipsa opinio, qua censet hoc sine peccato fieri posse, sit hæresis. Nam qui spiritualia vendit aut emit, quamuis grauisime peccet, crimine tamen hæresis non erit infectus, nisi hoc sibi licere putet. Verùm hic forte quispiã nobis obiiciet, quòd sæpe Inquisitores hæresum puniunt, velut hæreticos, illos, qui in aliqua cetemonia Iudaica, aut aliquo ritu Sarracenorum deprehensi sunt. Si res gesta sine errore intellectus non est dicenda hæresis : cur isti velut hæretici puniuntur? Si dicis ex facto ipso suspicionem iustam oriri, vt illa facientes sic faciendum esse censeant: cur non eadem suspicio iuste etiã ex furto, aut homicidio, aut adulterio nascetur, ita vt illa exequentes credantur sentire illa sine peccato fieri posse? Huic obiectioni quidam vir doctus in quadam repetitione, seu mauius, relectione, quã de propositione hæretica habuit, respondet, dicens: tunc ex facto oriri suspicionem hæresis, quando opus ipsum fuit ab aliqua hæresi laudatum, aut saltem permissum, tunc enim de sic faciente suspicari licet (vt dicit) illum tali hæresi fauere, quæ probat factum illud. Verbi gratia: Si quis circumcidatur, aut Sabbatum religiose obseruet, hic talis in suspicionem Iudaicæ perfidiae merito incidit, aut quod credit veteris legis ceremonias etiam à Christianis esse obseruandas, quoniam Ebionitæ hæretici sic olim senserunt. Si autem opus illud non fuit vnquam ab aliqua hæresi laudatum, ex tali opere quamuis sit graue peccatum dicit suspicionem hæresis iuste oriri non posse. Sed hoc non posse defendi manifestissime conuincitur per hoc, quod nullum ferè crimen posset committi, ex quo iuxta hanc opinionem, non oporteret suspicari illum sic facientem male sentire de fide: quoniam adeò hominum malitia præualuit, vt vix vllum sit peccatum, quod aliquem non habuerit patronum. Nam si de coitu carnis loqui velis, nulla est illius tam pestilens species, aut nefanda soboles, quæ non sit ab aliquo laudata.

Promiss

Promiscuum fœminarum vsum licitum esse dixerunt, Nicolaitæ, Floriani, Adamitæ. Simplicem fornicationem Græci à peccato defendunt. Omnis deniq; carnalis commixtio quæcunque illa sit, siue inter viros, siue inter fœminas, si carnalis libido nimium vrat, à Valdensibus iudicata est licita. Restitutionē rei furto sublatae esse necessariam ad salutem animæ assequendam, omnes fideles Christiani sentiunt, Græci tamen (vt de illis refert Guido Carmelita) hoc non esse necessarium docent. Sui ipsius occasio adeò damnata est ab omnibus fidelibus, vt veniæ locū apud Deum nullum habere dicant. Circumcelliones tamen illam vsque adeò laudauerunt, vt martirium esse dicerent. Nec sola occisio: sed cuiusq; principalis membri abscisio, nisi pro tuēda corporis bona valetudine fiat, ab omnibus etiā fidelibus est damnata. Valesii tamen hæretici (vt beatus Augustinus refert) dixerunt esse necessariam virilis membri abscisionem ad Deo bene feruendum. Inobedientiam subditorum Beguine, & Begardi laudarunt, & illis subscripsit in hac parte Lutherus dicens obedientiam, quā inferiores superioribus reddunt esse miseram seruitutem. Votorum violationem licitam esse docuerunt Lampariani, pseudoapostoli, Vuitdeuitæ Lutherani, deniq; si fides adfit nullum opus damnandum esse docuit Eunomius. Cum ergo hæc ita se habeant: illi, qui dicūt ex quolibet factō, quod ab aliqua hēresi probatum esse constiterit meritō suspicionē hēresis oriri, necessario concedere habent omnē talem qui in aliquod horū criminum lapsus fuerit, quæ nunc proximè enarrauimus à variis hēreticis fuisse laudata, meritō suspicionē hēresis incurrere, & ob illā posse capi, & puniri. Oportet igitur omnem fornicatorē, & ablata restituere nolentē, seipsum castrantem, omnē subditum inobedientē, omnē voti cuiuscunq; violatorem, omnē mendacem, periurū, omnem deniq; scelestum hominem de hēresi suspectum esse, propterea quod hēreses fuerūt olim quæ singula hæc licita esse dixerūt. Absit tamen à viro Christiano tanta seueritas & tam iniusta. Nam si ita fieri oporteret, necessariū esset dicere, nullum crimen esse ex pura malitia, aut ex infirmitate: sed omne ex ignorātia. At multa sunt peccata ex pura malitia, quæ homines sciētes se malè agere, cōmittunt.

Iob. 37.

Vt patet in illis de quibus ait Iob, quod de industria recesserunt à Deo, & in illis, qui cum proposito pœnitendi peccant, qui nisi se male agere crederent, nunquam in posterum pœnitere proponerent. Cum igitur multos tales esse constet, non est æquum, vt de omnibus suspicemur, illos cum crimen aliquod committūt sentire sic esse faciendum. Cur autem de vno plus quàm de alio hoc suspicari liceat, ego ex natura ipsius criminis oriri puto. Sunt enim aliqua opera, ad quæ sumus omnes proni, & natura proclives, & in illa etiam contradicente conscientia præcipites sæpe labimur: vt sunt carnis voluptates, diuitiarum cupiditas, honoris appetitus. Et in his nisi aliud addatur, quod meritò suspicionem auget valeat, ex solo facto non credo, quod possit iusta suspicio oriri. Vt si quis fornicetur, aut furetur, aut mentiatur, aut honores ambiat, aut suo superiori obedire recuset, aut aliquod aliud similis farinae scelus committat: quanuis circa qualitatem delicti peccet, non tamen ob hoc solum erit de hæresi suspectus, vt ille credat hoc sibi licere, quod facit. Nam cum ad peccata illa à carne nostra solitemur, fit vt quanuis illa esse mala sciamus committere tamen non formidemus. Posset tamen talis circumstantia in huiusmodi peccatis esse, propter quam ex opere ipso vehemens hæresis suspicio iuste oriatur. Vt si quis sacerdos, aut religiosus non sacerdos, publicè matrimonium contraheret, is certè licet ex simplici coitu, non posset meritò credi hæreticus, tamen propter matrimonium adiunctum dignè præsumitur hæreticus, præsertim si publicè contraxit, aut publicè nuptias celebravit, quoniam talis meritò credendus est malè sentire de sacramentis Ecclesiæ. Non tamen credo æquè vehementem suspicionem esse habendam de illo si clam hoc fecisset, quoniam de illo meritò suspicari posset dolo fecisse, vt hac videlicet via muliere frueretur, quam aliàs assequi non poterat. Et idem censeo dicendum de illo, qui viuente vxore aliam sciens duxit. Sunt alia opera ab his, quæ diximus longè diuersissima, quæ voluntas naturaliter refugit, & ad illa appetenda: nisi ab alio puta, à passione vehemente, vel ab errore intellectus vehementer impellatur, nunquam ipsa ex se mouebitur. Verbi gratia, sui ipsius occasionē, principalis mem-

brī

Bri absciffionem, volūtas hominis propter infirmum, quem
 habet carnis suæ amorem naturaliter refugit, quoniam
 (vt ait Apostolus) nemo vnquam carnem suam odio ha-
 buit. Et in his (mea quidē sententia) ne temere quicquam
 suspicemur, prius inquirendum est : an passio aliqua ve-
 hemens præcesserit, quæ illum ad tam horrendum scelus
 perpetrandum impulerit. Nam impotenti, & effrenato
 odio libidinis euenire poterit, vt quis virile membrum
 abscindat, tædio tentationis victus. Sæpè etiam contin-
 gere scimus aliquos tædio angustię, aut doloris alicuius,
 quem pati nō possunt, mortem sibiipsis inferre, vt saltem
 hac via doloris & angustię finem inueniant. Et certè qui
 hæc, & similia committunt, credendi sunt ex infirmitate,
 aut ex passione victos tam horrēdum scelus commisisse.
 Si verò aliunde constiterit, non ex pusillanimitate spiri-
 tus, aut ex vehemēti passione, in tale crimē fuisse lapsos,
 necessarium erit tunc suspicari illos tali hæresi fuisse infē-
 ctos, vt crediderint hoc sibi licuisse, quod fecerunt. Quo-
 niam cum voluntas ex se ad illa non fuerit mota, nec ex
 passione, vel infirmitate (vt supponimus) oportet ne-
 cessario, vt ex errore intellectus ad id faciendum motam
 esse credamus. Sunt rursus alia opera, ad quæ voluntas
 non ex se mouetur, nec etiam ex se illa refugit: quoniam
 nihil illa habent, quo possint voluntatem allicere, vel à
 se repellere: sed voluntas est dubia & anceps ad illa, cum
 sint illi per intellectum nude ostensa. Talia sunt ceremo-
 niæ Iudaicæ, aut Sarracenorum ritus: vt sunt, religiosa
 Sabbati obseruatio, abstinentia à suffocato, & sanguine,
 aut aliis cibis, lege Mosaica prohibitis, nisi fortè salutis
 corporalis causa, talem abstinentiam factam esse consti-
 terit. Ieiunium die Dominico, esus agni Paschalis iuxta
 ritum Iudaicum, aut quoduis aliud simile. Baptizare ima-
 gines, aut corpora mortuorum, imagines sanctorum con-
 fringere, sacramentum altaris conculcare. Cum hæc ho-
 mo facit, certum est illius voluntatem ab intellectu mo-
 ueri ad illorum appetitum. Non enim mouetur ab obie-
 ctis: quoniam (vt diximus) obiectum tale nō est, vt pos-
 sit allicere voluntatem. Nec mouetur à se, aut à carne sua:
 quoniam nec voluntas, nec caro habet ad illa opera ali-
 quam inclinationem. Consequens est igitur vt ab intel-
 lectu

lectu motam esse voluntatem credamus, ita, vt voluntas tale opus non voluisset, nisi intellectus illi bonū esse persuasisset. In his ergo vehementissima hæresis suspicio ex opere exterius factō iustē oriri potest, ita vt qui talia facit meritō presumatur credere hoc bonum esse, quod facit.

- Aristo.** Nam Aristoteles Ethicorum tertio ait: Qualis est vnusquisq; talia dicit, & operatur. Deinde additū est in definitione hæresis, quod oportet talem propositionem falsam esse fidei Catholicę repugnantem, vt hæresis dici possit. Nam multę sunt propositiones falsę, quę nullo modo hæreses dici merentur: quia nullo modo fidem oppugnant. Sicut enim non omnis veritas ad fidem pertinet: ita nec omnis falsitas aut error hæresis dici meretur. Potest enim quis multis propositionibus falsis cum errore, & sine peccato assentire. Hæresi autē sine peccato, & quidem grauī nullus obstinato animo adherere potest. Non ergo omnis assertio falsa, aut omnis error est hæresis dicendus. Hęc omnia testimonio Augustini probātur, qui in Enchiridio ad Laurētium cap. 21. Postquam dixerat nullū esse peccatum in quibusdā rebus errare, hæc, quę sequuntur, subiunxit. Postremò quaecunq; illud, & quantumcunq; sit, ad illam viam nō pertinet, quā imus ad Deum, quę via fides est Christi, quę per dilectionem operatur. Neq; enim ab hac via deuiabat in geminis filiis gratus ille parentibus error aut ab hac via deuiabat Apostolus Petrus, quando se existimans vñsum videre: aliud pro alio sic putabat, vt à corporum imaginibus, in quibus se esse arbitrabatur vera in quibus erat corpora nō dignosceret, nisi cum ab illo angelus per quem fuerat liberatus, abscescit. Aut ab hac via deuiabat Iacob Patriarcha quando viuentem filium à bestia credebatur occisum. In his, atque huiusmodi falsitatibus, salua fide, quę in nobis est, fallimur: & via nō relicta, quę ad illum nos ducit, erramus. Qui errores etiā si peccata non sunt tamen in malis huius vitę deputandī sunt, quę ita subiecta est vanitati, vt approbentur hil falsa pro veris, respuantur vera pro falsis, teneantur incerta pro certis. Quauis enim hæc ab ea fide absint, per quam ad veram, certamq; atq; eternam beatitudinem tēdimus, ab ea tamen miseria non absunt, in qua adhuc sumus. Nullo modo quippē falleremur in aliquo: vel animi, vel corporis

corporis sensu, si iam vera illa atq; perfecta felicitate fruemur. Hactenus Augustinus. Ex his satis clare patet non omnem assertionem falsam esse hæresim dicendam, Si tamen illa fidei Catholicæ repugnauerit, nos omnem talem dicimus esse de hæresi notandam. Scio tamen aliquos, qui plura esse necessaria dicunt, vt assertio aliqua hæresis dici mereatur. Sunt enim aliqui docentes omnia illa ad hæresim requiri, quæ requiruntur ad hominem hæreticum efficiendum. Et certè qui hæc asserunt, tota errant via: quoniam vnum ab altero facillimè separatur. Possibile est enim vt aliquis propositionem hæreticam asserat, qui tamen non sit hæreticus dicendus. Hoc ita esse manifestè apparet in illo, qui non obstinato animo talem propositionem asseruerit, & in illo, qui asserit, quod ignorat præsertim si illud scire non tenebatur.

Hunc enim ignorantia excusabit, vt hæreticus non dicatur. Propositio autem ab illo asserta, non video qua via possit ab hæresi nota liberari si illam fidei Catholicæ repugnare constiterit. Nam quod aliqui dicunt nullam assertionem esse de hæresi notandam, nisi illa sit contra propositionem Catholicam, quam omnes fideles scire tenentur, ridiculum videtur, & audaci temeritate dictum, quoniam hac sola ratione impetunt omnes egregios doctores, & sanctos viros, qui de hæresibus scripserunt, vt fuerunt, Irenæus, Augustinus, Philaster. Hi enim multos errores hæreseos nota infamarunt, qui iuxta istorum opinionem nihil minus dici merebantur, cum non essent contra propositiones Catholicas, quas omnes scire tenentur. Præterea, licet sint multæ propositiones ad fidem Catholicam pertinentes, quas non omnes scire tenentur si tamen illas præter obligationem quis sciat esse Catholicas, & sciens illis dissentiat, & contrarias aut contradictorias asserat: nullus dubitat quin tales contradictoriae sint hæreses dicendæ, & tamen illæ non sunt contra propositiones Catholicas, quas omnes scire tenentur. Et si quis Christianus sciens, & doctus illas tales contradictorias pertinaciter assereret meritò hereticus diceretur. Idiota verò illis assentiens, & si erraret, non tamen hæreticus diceretur, imò nec peccaret, si pertinacia deesset, quia in his, quæ scire non tenebatur erraret.

Vt gratia exempli, si quis doctus vir Christianus sciens contrarium in sacris libris cōtineri pertinaciter assereret Esau non fuisse filium Isaac, aut Dauidem non genuisse Salomonem, absq; dubio hæreticus diceretur, & non ob aliam causam: nisi quia hæresim obstinato animo asserit. Si verò homo simplex, & idiota aliquam istarum assereret, quãuis ille ob hoc non diceretur hæreticus, imò nec peccasse censebitur, tamē ab illo asserta propositio semper dicetur hæretica. Alioqui oporteret concedere eandem propositionem ab aliquo assertam esse dicendā hæresim, quæ si ab alio assereretur, hæresis dici non mereretur. Hoc autem cōcedere, quàm sit erroneum, vel mediocriter docto erit manifestum, si consideret, quod propositio nō dependet ab assertore, vt talis aut talis dicatur. Propter nostrū affirmare, aut negare (inquit Aristoteles) nihil mutatur in re. Si propositio est vera à quocunq; dicatur etiam si mendacissimus ille sit, semper erit vera. Si propositio est falsa, à quocunq; dicatur, etiam si aliàs ille semper fuisset verax inuentus, erit falsa. Oportet ergo, vt si propositio est hæretica, à quocunq; asseratur, sit etiam semper hæretica. Deinde, propositio Catholica non pendet ab assertore, vt talis dici mereatur: ergo nec propositio hæretica ab assertore pendeat, vt hæresis dicatur. Hæc propositio: Deus est trinus, & vnus: siue illam asserat Iudæus, siue Saracenus, siue Paganus, siue Christianus, semper dicetur Catholica: ergo sua contradictoria videlicet: Deus non est trinus, & vnus, à quocunq; dicatur, semper erit hæretica quãuis non omnis, qui illam asserit sit necessario dicendus hæreticus: quoniam (vt postea docebimus) non satis est, vt quis dici hæreticus mereatur, quod propositio nem asserat hæreticam. Rursum hæresis non deducitur ab hæretico: sed hæreticus versa vice ab hæresi deriuatur: non igitur oportet, vt propositio, quæ hæresis est dicenda, sit ab hæretico asserta, sed bene contra oportet, vt qui hæreticus est dicendus, propositionem asserat hæreticam. Ex his igitur constat errare illos, qui dicunt ad hoc, vt propositio aliqua dicatur hæresis, esse summe necessarium, vt à viro Christiano sit asserta. Bene tamen nos fatemur hoc esse necessarium ad hoc, vt quis hæreticus dici mereatur, quod fidem in baptismo susceperit, quia hæreticus

ticus (vt diximus) ab hæresi deriuatur; non autem hæresis ab hæretico; & homo ab assertione, & confessione sua nomen suscipit, vt fidelis, vel hæreticus dicatur. Propositio autem nullo modo ab assertore dependet, vt illa hæretica, vel Catholica merito dici possit. Et propter hanc causam à multis doctis viris erratū est in hac parte, quia hoc considerare neglexerunt. Nam quæ pertinent ad hæresim, & quæ hæretico conueniunt, simul in vnum confuderunt, tanquam eadem esset vtriusque definitio, & eadem habenda esset de vtraque re disputatio. Nos tamen rem (vt decebat) magis scrutantes, & inuestigantes, cum res esse prorsus diuersas cognouerimus, diuersas de illis disputationes facimus. Nunc de hæresi diximus postea autem de hæretico, tractabimus, vt quis tali nomine appellandus sit, ostendamus. Vt igitur ea, quæ de hæresi diximus in compendium colligamus, dicimus hæresim esse propositionem falsam fidei Catholicæ repugnantem.

DE MALITIA HÆRESEOS QUANTA SIT.

Caput II.

Quanta sit Hæreseos malitia ex eo facile quisque intelligere potest, si consideret quanta sit fidei bonitas, & virtus. Rectum enim (vt ait Aristoteles) est iudex sui & obliqui. Fidei autem virtus tanta est, vt sine ipsa nil Deo gratum esse possit, nec sine ipsa aliquid à nobis verè bonū effici possit: quoniam illa est, quæ ceteris virtutibus viam parat, & illis scopum, ad quem suos actus dirigant, ostendit. Sicut enim inter ceteras virtutes, quæ vsitato & iam recepto vocabulo Cardinales dicuntur, prudentia prima quia reliquas dirigit, & viam, qua incedere debent, ostendit: sic etiam inter illas, quæ theologales appellantur, fides est prima: quia reliquas quid agere debeant, docet. Nemo sine fide, quid sperare aut quid diligere debeat agnoscit. Fide destitutus Deum nunquam (vt decet) amabit: quia nunquam illū remuneratorem, aut verè bonum intelliget. Credere oportet accedentem ad Deum (ait Paulus) quia est: & quod inquirentibus se remunerator sit. Fides est, quæ nobis præmium nostrorum laborum ostendit, & per hoc vires nobis ad laborandum ministrat, & in ipsis laboribus constantes reddit. Hæc est,

Aristo.

Heb. ii.

- quæ nos temporalia omnia contemnere, & Deum plus quam omnia creata diligere, admonet. Nam qui veram de Deo fidem habet, non cupit in miseriis huius seculi diues fieri quoniam diu æterna considerat, temporalia sibi vilescunt. Et ideo, Paulus omnia huius mundi arbitratus est stercora, vt Christum luci faceret. Per hanc
- Philip. 3.** Moyses honores, delicias, & diuitias contempsit. Nam
- Heb. 11.** (vt de illo refert Paulus) Fide grandis factus negauit se esse filium filia Pharaonis, magis eligens affigi cum populo dei, quam temporalis peccati habere iucunditatem, maiores diuitias estimans thesauro Ægyptiorum in pro-
perium Christi. Aspiciebat enim in remunerationem. Cum negauit se esse filium filia Pharaonis, regiam dignitatem contempsit, ac proinde honores huius seculi se vili pendere declarauit. Eligens affigi cum populo Dei, qui in luto & latere seruiebat, magis quam temporalis peccati habere iucunditatem, aperte ostendit nobis quantum huius mundi delicias aestimauerit. Cum vero improperium Christi, hoc est, iniurias vel pro Christo vel ad Christi similitudinē patienter toleratas maiores aestimauit thesauro Ægyptiorū, satis aperte declarauit quid de huius seculi diuitiis senserit. Causam autem à qua hic omnium rerum temporalium contemptus processerit, Paulus expressit dicens. Aspiciebat enim in remunerationem. Nam idcirco elegit esse pauper, & despectus, quia credidit alia multo maiora bona in posterum manere, quæ forent per paupertatem, & contumelias adipiscenda. Fides est quæ nos Dei filios efficit, sicut Paulus ad Galatas scribens ait. Omnes filij Dei estis per fidem, quæ est in Christo Iesu. Hæc est vita iustorum quoniam ex fide (vt Abacuc propheta testatur) iustus uiuit.
- Gal. 3.** Hæc est denique Basis & fundamentum totius Christianæ structura, cui, quicquid ad veram pietatem & religionem spectat, innititur. Hæc siquidem est illa firmissima
- Abac. 2.** petra supra quam Deus fundauit Ecclesiam suam, supra quam nos omnes fundari præcepit Paulus, vt stabiles & immobiles simus à spe Euangelij quod audiuius. Hinc iam (vt opinor) aperte cōuincitur heresim pessimum esse vitium, quoniam hæc fidem destruit, quæ fundamentum est totius religionis, sine qua nihil sunt reliqua omnia
- Mat. 16.**
- Colof. 1.**
- pro-

profutura. Vbi enim fundamentum deest, nihil super
 ædificari potest, & si quid superædificatum fuerat neces-
 se est vt corruat. Fide sublata, omni vitio quamlibet pra-
 uo & magno, porta latissima aperitur. Sicut enim fides
 cæteris virtutibus, ita e contrario hæresis omnibus vitis
 viam parat & aperit. Hinc fideles catholici de hæreti-
 corum vexationibus conqueruntur, apud Iob dicentes. **Iob, 30.**
 Quasi rupto muro & aperta ianua irruerunt super me.
 Quæ verba beatus Gregorius interpretans ait: Quasi **Gregor.**
 murus rumpitur, cum prauorum persuasione fides
 quæ de redemptore nostro est in quorundam corde dis-
 sipatur. Cumque peruersis in hac vita potestas tribui-
 tur, quid aliud quam ianua erroris aperitur? Quasi ru-
 pto ergo muro & aperta ianua super bonos irruunt ma-
 li, cum accepta temporaliter potestate, peruersi ipsa quo-
 que in quorundam corde destruere munimina fidei co-
 nantur. Hæc Gregorius. Ob hanc causam de hæreseos
 malitia mysticè Salomon in prouerbiis loquens dixit: **Prou. 9.**
 Mulier stulta, & clamosa, plenaque illecebris, & nihil
 omnino sciens, sedet in foribus domus suæ super sellam,
 in excelso vrbs loco. Hæc enim verba beatus Hierony-
 mus de hæresi intelligenda esse censet, ita inquit: **Hieron.**
 Mulier hæc hæresis est, contraria nimirum sapientiæ,
 quæ sua superius sacramenta cecinit, stulta scilicet per fa-
 tuum intellectum, & clamosa per garrulitatem, plena-
 que illecebris vitiorum: & nihil omnino sciens, sicut ait
 Apostolus: Qui se existimat esse aliquid, cum nihil sit, **Gal, 6.**
 ipse se seducit. Sedet autem & ipsa in foribus domus
 suæ, id est, in doctoribus falsitatis, qui in penetralia per-
 fidia miseros fallendo perducunt. Hactenus Hierony-
 mus.

Admonere tamen hic decreui lectorem: ne ex his di-
 ctis meis occasionem suspitionis accipiat me sentire, om-
 nia infidelium opera esse peccata, prout Gregorius Ari-
 minensis docet: quoniam ab illius opinione, & sententia
 ego manibus (vt dicitur) & pedibus recedo. Fateor qui-
 dem sine fide nullum opus esse meritorium, & vita æter-
 na dignum: non tamen ideò consequens est, vt omne tā-
 le sit peccatum, quoniam hæc duo, videlicet peccatum,

& meritum : non tam proxime diuiduntur, aut ab inuicem separantur, vt qui ab vno recedit, statim ad alterum transeat. Est enim inter illa mediū aliquod, quod ab vtroque extremorum separatur: ita vt aliquod sit opus humanum, hoc est, per considerationem intellectus, & voluntatis libertatem factum, quod nec est præmio dignū, nec pœna. Verum & si non omnia infidelium opera sint peccata dicenda: infidelitas tamen portam aperit latissimam ad omnia vitia introducēda. Vnde euenit, vt qui infidelis est, omni vitio perpetrando aptissimus sit. Sicut enim, qui corporales oculos amisit, male se ab hostibus tuetur, quoniam illorum iacula, à quibus cauere illum oporteret videre non potest, ita qui fidem Catholicam, quæ oculus est mentis nostræ, dereliquit, à dæmonis tentationibus liberari non potest: quoniam sine fide hostes inuisibiles, illorumq; iacula non videntur, & ideò non cauentur. Hac de causa dæmones impense laborant, à fidelibus Catholicis hos oculos eruere, vt eo facilius illorum animabus nocere possint, quo minus ipsi cogniti fuerint. Samsonē post erutos oculos, Philisthim vinctum catenis duxerūt & clausum in carcere molere fecerunt, sic dæmones postquam oculos mentis, hoc est, fidem ab aliquo abstulerūt, vinctum illum detinent, & per omnium peccatorum circuitum illum deuolui cogunt. Nam fide ablata, mutua inter proximos charitas euanescit: vinculum pacis dissoluitur: concordia scinditur, vilia hæc, & caduca supra illorum meritum estimantur. Deus vilescit, & non (vt decet) colitur: omnis deniq; religio prophanatur, omnisq; pietas perit. Vnde Felix Papa, & martyr in epistola ad Paternum Episcopum ita ait. Hæresis quippè est nimis impia, & Euangelicæ veritatis inimica. quæ non portionem aliquam lædere: sed ipsa Christianæ religionis conatur fundamenta conuellere. Quoscunq; enim rapit ad se, non solum in hoc vitium: sed in multa alia vitia ruere facit, & ipso suadente antiquo hoste non solum persecutores Ecclesiæ: sed etiam sacerdotum eius fiunt. Hæc ille. Verum hic aliquis fortasse dubitabit, & meritò: an hæresis sit grauius schismate peccatum: dubitandi autem causa hæc est quod schisma multò grauius à Deo fuisse punitum legitur. Sed hoc non obstante nos dicimus hæresim multo peiorem

Iudic. 17.

Felix
Papa.

peiores esse, quàm schisma : quoniam iuxta regulam beati Augustini, tanto aliquod malum est peius, quanto maiori bono opponitur. At hæresis est contra primam veritatem, quæ Deus est. Schisma verò & si dicatur esse contra charitatem, non tamè contra illam charitatis partem, quæ Deum respicit; sed contra illam, quæ circa proximum versatur. Est enim schisma contra bonum fraternæ charitatis, & vnionis. Licet autem charitas maior sit fide, sola tamen ea parte censetur maior, qua respicit Deum: & contra hanc non est schisma: sed contra illam, quæ respicit proximum, & hæc maior est, quàm fides. Vnde colligimus hæresim esse ex genere suo grauius schismate peccatum : quia hæresis diuinam veritatem, cui fides innitur, oppugnat. Schisma autem fraternam oppugnat charitatem, & Ecclesiæ vnitatem scindit. Fatemur tamen aliquas posse contingere circumstantias, propter quas schismaticus grauioris culpæ fiat reus quàm hæreticus, vt puta si maior adesset contemptus : vel quia magis per schisma, quàm per hæresim noceret. Sed hæc, aut alia similia contingunt schismati : nec illi à natura insunt, ac proinde genus schismatis non est ex illis æstimandum. Nam grauitas peccati ex genere suo, ex illis, quæ sunt illi insita & naturalia, capienda est, & non ex circumstantiis, quæ contingere possunt. Quod autem obiicitur, schisma esse grauius punitum, fatemur quidem: quoniam hoc apertissimè docet liber Numerorum referens Dathan, & Abiron ob hoc scelus fuisse viuos absorptos à terra : sed hoc non obstat quin hæresis grauius sit peccatum.

Num. 16.

Quoniam licet vltimæ pœnæ, quæ videlicet post mortem peccatoribus infliguntur, iuxta mensuram delicti (vt legitur in Deuteronomio) imponantur, quæ tamen in hac vita infliguntur, non semper iuxta hanc mensuram dantur. Nam pœnæ, & cruciatus in hac vita non solum dantur in punitionem: sed ad medicinam, vt scilicet per eas curentur peccata, & ipsi peccatores à similibus in posterum caueant, & alij illorum periculo sibiipsis consulant, & ab illis, abstinere procurent. Ob hanc causam minus, & leuius peccatum : quia tamen sæpius commissum, aut quia ad illud maior est pronitas, aliquando grauius punitur, vt timore pœnæ illi aut alij ab illorum

Deut. 25.

commiffione arceantur. Populus autem Iudæorum ad
 feditionem, & schismata fuit femper procliuſ, vt ex diſ-
 curſu ſacrarum hiftoriarum facile eſt cognofcere. Et aper-
 tum etiam de hac re habetur teſtimonium apud Ef-
 dram ſic dicentem. Ciuitas illas à diebus antiquis ad-
 uerſum Reges rebellat, & feditiones, & prælia concitan-
 tur in ea. Iuſtum ergo fuit duras inſigere pœnas: vt illis
 veluti acerbiffimis quibuſdã aduſtionibus tam latè graſ-
 ſanti morbo obuiaretur.

DE DIFFERENTIA INTER PRO-
 pofitionem hæreticam, & erroneam,
 & temerariam, & ſcandalofam,
 & alias ſimilis notæ propo-
 ſitiones. Cap. III.

Quia dixi aliquas eſſe propoſitiones, quæ & ſi hæ-
 reticæ merito cenſeri nõ poſſint, propter varias
 tamen illarum propoſitionũ infames notas, vtputa quia
 erroneæ, aut ſcandalofæ, aut temerariæ ſunt, inhiberi poſ-
 ſunt ab his, quibus hoc incumbit, ne prædicentur populo
 aut quomodolibet doceantur: ideo neceſſarium eſſe exi-
 ſtimaui de iſtarum propoſitionum differētia tractare, vt
 inde conſtet, quali nota ſit quælibet falſa propoſitio inu-
 randa. De propoſitione hæretica cum ſatis in primo hu-
 ius operis capite tractauerim, non eſt opus in præſentia-
 rum quicquam aut repetere, aut ſuperaddere. Propoſitio
 erronea ſi abſq; vlla nominis reſtrictiōe diffiniatur, dice-
 tur abſolutè quòd eſt propoſitio falſa. Et falſam propoſi-
 tionem nunc dico eſſe nõ ſolum illam, qua aliquid enun-
 tiatur aliſer eſſe, quàm eſt, ſed etiam illam propoſitionē,
 cui quis aliſer quàm deberet, aſſentit: vtputa quia firmitius,
 aut certius quàm deberet. Nam beatus Auguſtinus erro-
 rem diffiniens in Enchiridio ad Laurentium cap. 17. ſic
 ait: Errare eſt approbare falſa pro veris, aut improbare
 vera pro falſis, aut habere incerta pro certis, aut certa pro
 incertis hæc ille. Ex quibus aperte conſtat omnem illum
 errare, qui propoſitioni dubiæ, aut opinabili aſſentit cum
 certitudine fidei, & omnem talem aſſenſum eſſe erroneū:
 quia etſi verum fortè ſit, quod aſſerit: aliſer tamen quàm
 debet

Auguſt.

deberet, asserit: cum incerta pro certis teneat. Si autem iuxta hunc modum, de propositione erronea loquimur, nulla prorsus est difficultas distinguere inter hæresim, & propositionem erroneam, cum constet alterum esse genus, alterum verò illius speciem. Nam propositio erronea genus est, quod sub se continet hæresim: tanquã suam speciem: quia omnis hæresis est propositio erronea, non tamen vice versa omnis propositio erronea est hæresis dicenda. Sed difficultas est non parua agnoscere, quo pacto inter se differant, hæresis, & error in fide: quoniam si est propositio erronea, cõsequens est, vt falsa sit, & si est erronea in fide, oportet, vt falsitas illius sit contra veritatem fidei. At falsum, quod veram fidem oppugnat: nescio qua via eximi possit, ne hæresis dicatur. Quo fit, vt nullum sit inter illa duo discrimen: & certè si aliquid est, tam occultum est illud, vt omnes, qui de hac re scripserunt, latuerit: quoniam nullus eorum, qui de varietate propositionum damnabilium scripsit, quicquam docuit: vnde hæc diuersitas posset agnosci. Ioannes de Turre Cremata in summa Ecclesiæ, libro quarto, parte secunda, capite vndecimo diffinit propositionem erroneam, absolutè: sed non diffinit propositionem erroneam in fide.

Quidam Martinus Garfia olim in regno Aragonum Inquisitor, & postea Barchinonensis Episcopus, in quodam libello, quem aduersus aliquas Pici Mirandulani cõclusiones ædidit, de diuersitate harum propositionum in principio libri tranctans, eadem, & sub eisdem verbis, & ferè nullo mutato verbo, dicit, quæ apud Ioannem de Turre Cremata, habebantur. De Guidone Carmelita pudet loqui: quoniam de hæresibus differens, cum nihil absolutum, & consummatum scribat, nullam etiam prorsus diuersitate istarum propositionum mentionem facit. Ex aliquibus tamen variarum vniuersitatum, & diuersorum conciliorum censuris: videtur aliquid esse inter illa duo discrimen: quoniam de variis assertionibus illi definientes aliquas censent esse hæreticas, aliquas in fide erroneas. Quod autem ita res habeat ex his quæ in concilio Constantiensi definita sunt, conuinci potest: quoniam cum in sessione octaua eiusdem concilij multæ

Ioannis Vuiclefi assertiones damnentur: non tamen omnes eadem nota vruntur: sed earum aliqua censentur hæreticæ, aliqua erroneæ, aliqua scandalosæ. Si quis ab his angustiis liberari cupiens, dixerit soiam esse vocum differentiam, & non rerum, ita vt idem prorsus sit propositio hæretica, & propositio erronea in fide, ego illius sententiæ libentissimè consentirem, dicens vniuersitates illas in suis censuris ad solum orationis ornatum tali vocum varietate esse vñas, ita vt propositiones eiusdem notæ nunc hæreticas, nunc in fide erroneas appellauerint.

Et huius sententiæ videtur fuisse Ioannes de Turre Cremata: quoniam in libro, & parte supra citatis, hæc quæ sequuntur ait. Error circa quæcunque contenta in sacra scriptura, siue pertineant ad historias, siue ad articulos fidei, siue ad mores, dicetur hæresis. Hæc ille. Si tamè cogor fateri aliquod esse inter propositionem erroneam in fide & propositionem hæreticam discrimen, dicam, quod sentio: paratus tamè meliora doçenti obedire. Vt autè quòd dixerim, apertius fiat, admonere prius oportuit diuersa esse credibilia genera. Quædam enim sunt talia, quòd superant virtutem nostri intellectus, ita vt ad illa intelligenda non possit pertingere noster intellectus nisi prius crediderit, de quibus Esaias iuxta translationem. LXX. ait: Nisi credideritis, non intelligetis. Et ista sunt, circa quæ propriè versatur fides. Assertio autem, quæ hæc credibilia oppugnat, hæresis propriè dicitur. Alia sunt credibilia, quæ non omnem virtutem intellectus superant, & sunt illa, quæ intellectus ex virtute sua (non excludo hic vniuersalem Dei cõcursum) attingere potest: sed peccatis obscuratus intellectus cognoscere nõ potest, & propter hoc deus nostri miseratus illa per scripturam sacram nobis innotescere voluit, vt si per nos ipsos malitia nostra obstante illa cognoscere non valeremus, saltem Deo docente intelligeremus. Tales sunt istæ propositiones. Deus est. Deus est vnus. Deus est intelligens. Deus est omnipotens. Istæ omnes propositiones naturali lumine intellectus possunt sciri: quòd autem à multis gentibus fuerint ignoratæ, malitia fuit causa quæ illorum excæcauit intellectus. Nam de istis, & aliis similibus propositionibus Paulus loquebatur, cum Gentilium philosophorum
insipien

Esa. 7.

inſipientiam, & cæcitatem arguens, dixit: Qui veritatem Dei in iniuſtitia detinent: quia quod notum eſt Dei manifeſtum eſt in illis. Quæ verba exponens beatus Anſelmus ait: Veritatem Dei, id eſt, quod ipſe eſt verus Deus, detinent in iniuſtitia, quia cum verè ſciant vni creatori Deo debere cultum ſummæ venerationis exhiberi, eum iniuſte exhibent creaturæ. Et poſt pauca ſubdit, Nam illi nouerunt veritatem, quam cæteris abſcõdunt: quia quod notū eſt Dei, id eſt, quod naturali ingenio ſciri poteſt de Deo manifeſtum eſt illis. Multa enim ſunt, quæ de Deo per naturam ſciri non poſſunt: ſicut eſt myſterium incarnationis, & paſſionis, quod latuit ſapientes mundi. Sed hoc de Deo naturaliter ſciri poteſt: quod ipſe ſit Deus: quia omnis creatura oſtendit ſe non eſſe Deum: ſed eſſe alium, qui eam fecerit, cuius ſeruitio parere neceſſe ſit. Ita quod notum eſt de Deo manifeſtum eſt illis. Hæc ille. Et iſtæ tales propoſitiones nõ ſunt proprie obiectum fidei: cum naturali ratione comprehenduntur. Nam (vt beatus Gregorius ait) fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Aſſertio ergo talis, quæ eſt contra credibilia, quæ naturali ratione probari poſſunt, erronea in fide dicetur. Vt gratia exempli, quod Deus non eſt vnus: quod Deus non eſt omnipotēs: quod Chriſtus fuerit homo in triduo: quod anima hominis producat ex ſemine humano, ſicut anima bruti: quod charitas, qua nos Deum diligimus, eſt Spirituſſanctus. Vita actiua eſt excellentior, quàm contemplatiua. Omnes iſtæ propoſitiones dicendæ ſunt erroneæ in fide: quia ratione naturali confutari poſſunt. Hoc igitur inter propoſitionem hæreticam & propoſitionem erroneam in fide eſſe cenſeo: quod hæreſis proprie dicta eſt contra credibilia, quæ ſuperant omnem virtutem intellectus. Error verò in fide eſt contra credibilia, quæ ratione naturali probari poſſunt. Si autem credibile aliquod huiuſmodi fuerit, vt præter rationem naturalem poſſit etiam probari per ſacram ſcripturam, aut eccleſiæ determinationem, aut per alias vias, quibus ea, quæ credere tenemur probari poſſunt, aſſertio, quæ illud credibile oppugnat, dicetur hæretica ſimul, & erronea in fide. Talis eſt hæc propoſitio: Deus non eſt vnus. Nam, quia ratione naturali illius fal-

Rom. 1.

Anſel.

Gregor.

fitas conuinci potest, dicitur propositio erronea in fide : quia verò idem per sacram scripturam potest probari, dicitur propositio hæretica, & pertinax illius, aut alterius similis propositionis assertor censebitur hæreticus, & velut talis erit meritò puniendus. Potest adhuc aliud inter hæc duo dari discrimen, per hoc, quod hæresis semper est contra id, quod credere tenemur. Error autem in fide nō semper est contra id, quod credere tenemur. Sunt enim multe propositiones theologice, quæ in sola opinione consistunt, quarum neutram contradictionis partem homo credere tenetur : sed quamlibet citra fidei dispendium tueri potest. Tales sunt istæ propositiones. In sacramento nouæ legis est aliqua qualitas supernaturalis causans gratiam. Beatus, Deo ita operante, potest videre vnam personam diuinam sine alia. Beatitudo consistit magis in visione, quàm in dilectione. Qui has propositiones, aut illarum contradictorias assereret, non esset hæreticus, si quis tamen alteram illarum sic assereret tanquam fidei articulum, ita vt oppositam assertionem censeret hæreticam, talis erraret in fide, & (vt infra capite octauo huius libri dicemus) esset hæreticus : quia firmiter illi adhæret, quàm deberet. Nam errat iuxta Augustini sententiã : quia habet incerta pro certis : sicut erraret, qui certa haberet pro incertis. Si cui hæc distinctiones inter propositionem hæreticam, & erroneam in fide, non placent, ego aduersus illum contendere nolo : sed rogo illum, vt offerat meliorem : quoniam (vt dixi) paratus sum meliora docentem audire. Audiui ego ex quorundam relatu, virum quædam doctissimum in Complutensi gymnasio publice Theologiam profitentem, qui vt inter hæc duo aliquid præberet discrimen, prius de errore distinguebat sic in publica lectione, dicēs Dupliciter aliqua propositio dici potest erronea. Potest enim esse erronea errore logico, & omnis falsa propositio est hoc errore erronea. Quod fit, vt omnis propositio erronea in fide errore logico, sit etiam hæresis dicenda : quia omnis talis dicit falsum in fide. Alio modo potest dici aliqua propositio erronea in fide errore Theologico, & est illa, quæ est contra communem opinionem theologorum. Ex quibus multe sunt, quæ nullo modo hæreses dici merentur. Dictumque est

est mihi illum quum hæc doceret, hoc dedisse exemplum. Hæc propositio. Virgo Maria concepta est in peccato originali, est erronea in fide errore theologico, quia est contra communem præsentium theologorum opinionem, non tamen est hæresis dicenda: quia illius contradictoria non pertinet ad fidem Catholicam, nec illam pro fide Catholica tenendam esse ecclesia vnquam decreuit. Quantum veritatis hæc erroneæ propositionis distinctio habeat, lectori iudicandum relinquo, admonens solum, vt consideret, quomodo possit dici propositio erronea in fide, quæ nec ex parte suæ enuntiationis, nec ex parte illius, qui illam firmitus, quam deberet, asserit, fidem oppugnat, Nam & si demus omnem illum, qui asserit aliquid contra communem theologorum opinionem, errare theologico errore: non tamen oportet dicere omnem talem errare in fide: quia durum est, vt quis dicatur errare in fide, quando propositio, quam asserit, non est contra fidem, nec modus asserendi est contra fidem: quia non maiorem, quam debet, illi adhibet fidem.

Propositio hæresim sapiens, aut malè circa ea, quæ ad fidem pertinent sonās est illa, quæ in prima significatione, quam verba prima facie ostendunt, sensum habet hæreticum, quanuis pie intellecta sensum aliquem habeat verum. Ioannes Gerson lectione secunda de vita spirituali animæ corrolario septimo dicit idem esse propositionem hæresim sapientem & errorem. Sed hanc illius sententiam ego minime veram esse puto: quoniam nulla propositio potest dici erronea nisi prius constiterit de sensu illius.

At multæ sunt propositiones, quæ varios & longè distantissimos possunt reddere sensus, quorum alter sit Catholicus, alter hæreticus. Indignum igitur est, vt talis propositio simpliciter, & absolute absque vlla examinatione aut distinctione dicatur error, quæ sensum potest habere verum & Catholicum. Consequens igitur est, vt huiusmodi propositio prius sit de sensu illius examinanda, antequam erroris nota sit illi inurenda. Dicitur tamen semper hæresim sapere, propterea quod ex vi suorum verborum semper parata est hæreticum sensum reddere perinde ac Catholicum. Vt sunt istæ propositiones. Pater est maior filio. Christus est creatura. Tres sunt Dñi. Vesca carnibus,

Propositio
hæresim sapiens
quid sit

caribus, vel non vici in pertinens est Christianæ perfectioni. Philosophi Gentiles in sola lege naturæ saluari potuerunt. Hæc vltima pro eo hæresim sapit, quia si fides excludat, est hæretica: si fidem de Deo non excludit, vera est, & ideo sic nude prolata hæresim sapere videtur, & expositione indiget. Istæ propositiones licet pie intellectæ aliquem verum sensum habeant, tamen iuxta facialem verborum significationem, hæresim sonant. Cum igitur hæ propositiones, aut aliæ similis notæ prædicantur, aut docentur, duo consideranda sunt ab illis, quibus de hæreticis inquirere, & iudicare incumbit. Primum est de persona asserente, an sit aliàs pe hæresi suspecta. Alterum est, an aliquis ex auditoribus verba illa iuxta sensum hæreticum intellexerit, ac proinde scandalizatus fuerit. Et si hoc vltimum contigerit, vocandus est illius propositionis asseritor, & cogendus, vt publice ea, quæ dixit iuxta verum illorum verborum sensum interpretetur, vt omne scandalum ab auditoribus tollatur. Si verò persona est suspecta: sed nullum auditores ex illius verbis concepere scandalum, tunc vocandus est secreto, & de verborum suorum intelligentia interrogandus, & si iuxta Catholicum sensum verba illum dixisse constet, liber absq; vlla punitione dimittendus est, neque (vt ego existimo) opus est illum ad publicam verborum suorum declarationem cogere, ne fortè ex noua verborum declaratione aliquis scandalizetur, qui ante non fuerat scandalizatus, iustum tamen esse censeo, vt Inquisitores admoneant prædicatorem, aut doctorem talem, ne similia iterum sine manifesta verborum declaratione prædicare, aut docere audeat.

Propositio scandalosa   Propositio scandalosa, aut piarum aurium offensiva
 quid sit.   est propositio, quæ auditoribus piis occasionem ruinæ præbet. De hac re aliqua exempla proponam, vt ad istarum imitationem possit lector prudens de aliis iudicare.

Hæretici sunt tollerandi, & non occidendi.

Maiores meriti est eleemosynâ pauperi elargiri, quàm eleemosynam pro Missæ sacrificio offerre.

Ineptum est pro oratione offerre salutationem Virginis.

Tyrannum potest quilibet illius subditus occidere.

Ieiunare impertinens est Christianæ perfectioni.

Nullum

Nullum est præceptum de baptismo suscipiendo.

Omnes istæ propositiones sunt scandalosæ : quia omnes auditoribus occasionem ruine præbent. Prima quidem viam latissimam aperit ad hereses, quasunque inducendas quoniã facilitas veniẽ inuentiuũ præbet delinquendi. Secũda propositio auertit à sacrificio Missæ & deuotione illius : quia si populus credat minoris meriti esse Missæ sacrificium, quàm elemosynam, tunc populus minus reuerabitur illud sacrificium, quàm oportet, nec toties illud celebrare faciet, vt nunc facit. Sed vnicam Missam (vt Luthers docet) vni populo satis esse dicet. Tertia propositio tollit deuotionem, quam populus erga piã Dei matrem habet, quam Deus mediatricem esse voluit inter nos, & illum. Quarta propositio animum, & vires populo præbet, vt pro libito Dominum suum occidat : quoniam semper causabitur Dominum suum esse tyrannum. Quinta propositio quodammodo homines à ieiunio auertit. Sexta propositio tepidos reddit homines ad baptismum suscipiendum.

Propositio temeraria est illa, quæ omni profus caret authoritatẽ, aut ratione, quæ alicuius sit momenti, per quam illa probari possit. Illa enim temerè fieri dicuntur (vt beatus Thomas in Secunda Secundæ, quæstione. 53. ait) quæ nulla ratione reguntur, quò fit, vt illud meritò temerariè assertum dicatur, quod nulla authoritate, aut ratione probari potest. Illa igitur propositio diceretur temeraria in fide, quæ de rebus ad fidẽ spectantibus aliquid enũtiat, quod nulla ratione, nullaq; authoritate probari potest. Tales sunt hæ propositiones, quæ sequuntur.

Propositio temeraria quid sit.

Dies iudicij erit infra annum. Christus redemptor noster māsit per 40. dies, qui fluxerunt à resurrectione vsq; ad ascensionem in arca fœderis. Discipuli Ioannis baptistæ fuerunt illi, qui in Christi redemptoris nostri passione, dixerunt: Tolle, tolle, crucifige eum. Ioannes Euangelista fuit sanctificatus in vtero matris.

Omnes Romæ viuentes sunt in peccato mortali.
Omnes Episcopi damnantur.
Plures saluantur ex coniugatis, quàm ex monachis.
Plures fœminæ saluantur, quàm viri.

Omnes istæ propositiones sunt de temeritate notandæ,

& illarum assertor, meritò temerarius censebitur. Ab hæc tamen nota liberabitur propositio, & illius assertor, si aliquam verisimilitudinem habeat id, quod asseritur, quantum & autoritate, & ratione careat, præsertim si aliqua utilitas ex illa assertione oriri potest. Ut sunt multa, quæ viri contemplatiui gesta fuisse verisimiliter imaginantur, & populo narrata optimos per illa suscitare possunt affectus. Talia sunt quædam iniuriosa verba, quæ à pessimis satellitibus, & aliis militibus, & crucifixoribus Christo redemptori nostro in faciem dicta fuisse viri cõtemplatiui, verisimiliter imaginantur, & concionatores verbi Dei utiliter illa populo referunt. Quæ & si nulla autoritate, aut valida ratione probari queant, nõ tamen ideo sunt temeraria dicenda, quia magna verisimilitudine roborantur, & non sine utilitate referuntur. Si tamen omni careant verisimilitudine, quatenuslibet illa proficere sperent, temeraria meritò censebuntur & velut talia prohiberi debent ab his, ad quos hoc facere spectat; quia nõ sunt facienda mala, ut inde veniant bona; neq; Deus indiget mēdacio nostro.

Propositio
schismatica
quid sit.

Propositio schismatica, & seditiosa est, quæ vnionem membrorum ecclesiæ, aut vniuersaliter, aut particulariter quomodolibet tollit, cuiusmodi sunt hæc propositiones, quæ sequuntur.

Episcopus non est simplici sacerdote superior.

Papà non est superior cæteris Episcopis.

Malo prælato non est obediendum.

Per peccatum mortale omnis potestas amittitur.

Subditi possunt dominos suos cum aliquod crimen commiserint, pro libito suo corrigere, & punire.

Propositio
iniuriosa
quid sit.

Propositio iniuriosa est, quæ alicui fidelium statui, vel alicui illustri personæ detrahit. Tales sunt multæ assertiones Ioannis Vuiclefi, & Ioannis Huss. quæ in concilio Constantiensi sessione octaua, & quinta decima damnatæ sunt. E quibus sunt istæ, quæ sequuntur.

Si quis ingreditur religionem priuatam qualencumque tam possessionatorum, quam mendicantium redditur ineptior, & inhabilior ad obseruantiam mandatorum Dei.

Religiosi viuentes in religionibus priuatis, non sunt de religione Christiana.

Omnes

Omnes de ordine mendicantium sunt heretici, & dantes eis eleemosynas sunt excommunicati.

Ecclesia Romana est Synagoga Sathanæ.

Papa est Antichristus.

Cardinales sunt ministri Antichristi.

Omnes istæ propositiones, sunt iniuriosæ dicendæ, eo quòd apertissimâs, statibus, aut illustribus personis inferunt iniurias. Cum iâ de omni genere propositionum damnabilium disseruerim, operæpretium fore existimauimus admonere lectorem, ne ista propositionum genera sic putet esse ab inuicem distincta, & separata, vt vni & eidem assertioni conuenire non possint. Potest siquidem eadem assertio multis ex his, quas modo explicuimus notis maculari. Nam hæc propositio, quæ vna est ex pestiferis Ioannis Vuicleui assertionibus. Religiosi viuêtes in religionibus priuatis non sunt de Religione Christiana, est hæretica, scâdalosa, temeraria, schismatica, & iniuriosa. Hæretica est: quia cõtra vniuersalis ecclesiæ definitionem sentit. Scandalosa quia homines ab ingressu religionû auertit, & professis, vt vota, quæ domino vouerunt non reddant, suadet. Temeraria dicetur, quia nulla profus ratione, aut authoritate fulcitur: sed omniû sanctorum virorum turbæ contradicit. Schismatica ideo merito censenda est quia ecclesiæ vnitatem diuidit, cum religiosos ab illa separat. Quod autem omnibus religionibus, & illarum religiosis sit iniuriosa adeò est apertum, vt nullus merito dubitare possit.

DE MVLTIPlici VIA PER

quam conuinci potest aliquam propositionem esse hæreticam. Cap. IIII.

Q Vanuis de hæretica propositione satis, vt existimo, disseruerim, vt tamen rem plene absoluerem, necessarium fore iudicavi, vias ostendere, per quas propositio aliqua possit apertissime de hæresi conuinci, ne fortè in damnatione propositionis alicuius, iudices, quibus hoc agere incûbit, sententiâ peruertant propositionem aliquam velut hæreticam damnantes quæ talis merito dici non posset, aut Catholicam dicentes, quæ velut hæretica damnanda erat. A multis enim non solum idiotis,

&

& ignorantibus : sed viris etiam alioqui doctis , hac in parte erratum est, cum multas propositiones in suis scriptis velut hæreticas diffamauerunt , quæ nihil minus quam hæreticæ dici merebantur . Nam (vt de aliis tacet) multas assertiones hæreseos nota maculauit in suo illo opere de hæresibus, Philaster Brisienfis Episcopus, de quo Augustinus mentionem facit in lib. de hæresibus, ad quod vult Deum, quæ tamen pro Catholicis nunc ab omnibus defenduntur. Multas etiam illic tanquam Catholicas nobis proponit assertiones , quas nos in eo opere, quod aduersus omnes hæreses ædidimus , inter hæreses non immerito recensuimus . Ne igitur simile quid aliis contingat, plures vias, easq; certas, & indubitatas, nunc ostendere decreui , per quas propositio aliqua de hæresi conuinci possit. Ex quibus apertissime constabit propositionem illam non esse hæreticam dicendam, quæ aliquo istorum modorum, quos statim explicabimus, non poterit de falsitate conuinci.

PRIMA via, & omnium potissima est sacra scriptura: quoniam omnis, qui se Christianum fatetur, tenetur firmissime credere verà esse omnia , quæ nos sacra scriptura docet , & nefas est de illis quomodolibet dubitare.

Quoniam aliàs Deus, qui illarum omnium primus creditur auctor, suspectus de mendacio haberetur, quod Christianæ aures audire horrent. Vnde Augustinus in epistola ad Hieronymum, quæ est decimanona in ordine suarum epistolarum, ita ait : Ego enim fateor charitati tuæ, solis eis scripturarum libris, qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem, honoremq; deferre, vt nullum eorum autorem scribendo aliquid errasse firmissime credam , at si aliquid in eis offendero literis , quod videatur contrarium veritati, nihil aliud , quam vel mendosum esse codicem , vel interpretem non assequutum esse, quod dictum est , vel me minime intellexisse non ambigam. Hæc Augustinus. Et habentur hæc verba in volumine Decretorum in capit. Ego solis. Dist. 9. Quanquam illic mendose Augustini verba citantur , propter quod moneo lectorem, vt quæ in Decreto ibidē citantur ad hoc exemplar corrigat. Cum ergo omnia, quæ nobis sacra scriptura credenda proponit, firmissime credere teneamur,

confe-

consequens est, vt quicquid illis repugnauerit, hæreticum sit merito censendum. Maxime tamen hac in re considerare oportet, vt testimonium sacræ scripturæ quo propositio aliqua est de hæresi conuincenda, sit ita apertum & indubiratum, vt nullus ex sacris & probatis Doctoribus illud in aliquo alio sensu interpretetur, iuxta quem non possit talis propositio per illud de hæresi conuinci. Sæpe enim contingit, vt inter Doctores sacros non conueniat de sensu alicuius loci sacræ scripturæ, sed longissimè vnus ab alio distet eruendo illius loci sensum. Tunc igitur licet sensus quem vnus aut alter ex sacris Doctoribus reddit illi loco sacræ scripturæ, apertissimè pugnet cum aliqua propositione, non erit statim talis propositio censenda hæretica, si constet locum illum sacræ scripturæ aliter ab aliis sacris Doctoribus fuisse declaratum, ita vt iuxta illorū sensum locus ille sacræ scripturæ non pugnet cum tali propositione. Nā cum variæ sint illius loci propositiones, sæpe euenit vt incertum nobis sit, quam illarum necessariò tenere debeamus, & inde consequitur vt nulla illarum sit sufficiens ad dogma aliquod stabilis endum, aut hæresim cōuincendam. Cerrum enim & manifestum debet esse scripturæ testimonium, quod propositionem aliquam debet expugnare atq; de hæresi cōuincere. Vnde Augustinus in libro contra epistolam Pituliani de vnitæ Ecclesiæ, respondens quibusdam scripturæ testimoniis quibus Donatistæ hæretici conabantur probare apud illos solos esse Ecclesiam. Hæc capite. 19. ait. Quòd si ambigue posita, & pro nobis possent interpretari, nihil vtiq; adiuuarent causam vestram : quia & nos si talibus vti vellemus, innumerabilibus vteremur, quæ causam nostram nihil similiter adiuuarent. Hæc Augustinus. Illa igitur propositio, quæ scripturæ sacræ, iuxta sensum ab Ecclesia catholica receptum, contradicit, est citra omnem controuersiam hæretica censenda. Neq; curandum est, an aperte contradicat, an latenter: quoniã quocunq; modo repugnare constiterit, propositio illa sic cu scriptura sacra pugnant, erit merito de hæresi notanda. Sunt enim aliquæ hæreses quarum contrariæ, aut contradictoriæ sunt expressæ in sacra scriptura, & huiusmodi propositiones sunt, quæ aperte contra sacram scrip

turam pugnant. Vt (gratia exempli) quod Christus nō est Deus. Quod tres personæ non sunt vna essentia, illarum contradictoriæ sunt expressæ in sacra scriptura. Sunt etiam aliæ hæretes quarum contrariæ aut contradictoriæ, licet non sic exprimuntur in sacris literis, vt sub illo verborum tenore ibidem habentur, tamen ex illis, quæ sacra scriptura docet, evidentissima consequentia inferuntur tales contrariæ, aut contradictoriæ: & tales assertiones latenter pugnant contra sacram scripturam: quia scriptura repugnat contra illa, quæ ab illis necessario deriuantur. Et tales propositiones sunt etiam hæreticæ censendæ perinde ac primæ: quoniam ea, quæ ex contentis in sacra scriptura, necessaria consequentia inferuntur, tantam habent veritatis firmitatem, & fidei necessitatem quantam illa, ex quibus colliguntur. Verbi gratia istæ propositiones: Deitas est mortua in passione Christi. Christus non est simul Deus & homo. Hæreticæ dicuntur, & sunt: quia licet illarum oppositæ sub illo verborum tenore in sacris literis non inueniantur. Ex illis tamen, quæ in sacris literis continentur, evidenti consequentia deducuntur. Hanc sententiam docet Gregorius Nazianzenus lib. 5. de Theologia sic inquit: Quæ colliguntur ex scripturis sacris perinde habenda sunt, ac si in illis scripta essent. Hęc Gregorius. Iuxta hanc regulam multi sacri Doctores asserunt, & constantissime prædicant tanquā necessario credenda, quia ex dictis sacre scripturæ colliguntur, quanuis in illa non reperiantur. Vnde Origenes super. 25. cap. Matthæi, ait: Scriptum est Christum propter esurientes & sitientes dixisse: Esurii & sitiui. Et propter nudos & peregrinos, & ægrotantes, & in carcere positos: Nudus fui, & hospes fui, & infirmus fui. Secundum consequentiam similitudinis addamus & nos, Iniurias passus sum, cæsus sum, & tentatus sum, & omnia. Et sicut in illis quæ scripta sunt, verus est sermo Domini dicentis: Quandiu vni ex minimis istis fecistis, mihi fecistis: Sic cum iniuriam passus fuerit iustus, velut blasphematus, vel aliud tale passus, pone Christū in eos qui fecerunt dicentem eis: Quando vni ex minimis istis fecistis iniuriam, me tentastis, me blasphemastis Hęc Origenes. Hic tamen summe aduertere oportebit

vt quisque in huiusmodi deductionibus, optime, & euidenter colligat: quoniam si consequentia nō sit euidentis sed dubia, non erit etiam euidentis propositio, quę cū sacra scriptura in faciem pugnare videtur, esse hæreticā. Et certè ex errore huiusmodi consequentię multi decepti sunt, in plurimos lapsi errores. Plerique enim fuere, vt vnum è multis exemplum proponam, qui vitia aliqua aut laudare, aut saltem excusare conati sunt: hac sola ratione moti q̄ illa perpetrata fuisse à viris alioqui iustis sacra narrat scriptura. Putarunt quidem necessariò consequens esse, vt omne opus illud censendum sit bonum, quod ab homine in scripturis sacris laudato patratū esse constiterit: aut è contrariò, vt opus illud malum æstimeretur, quod ab homine malo scriptura factum esse refert. Iudith à mendacio excusare conantur, quia multas alias illius virtutes scriptura sacra commemorat. Eadem ratione Loth ab ebrietate & incestu eripere laborant. Hoc eodem argumento Faustus Manichęus olim sacram scripturā de falsitate arguebat: quia aliqua mala opera narrat ipsa scriptura ab hominibus alioqui iustis fuisse facta. Fuisset quidem illa collectio bona, & argumentatio valida, si verum esse constaret q̄ qui semel iustus est, vt Pelagius, & post illum Lutherus dixit, male agere non posset, aut qui semel malus est nunquam posset postea respiscere ad bonum. Cū autem hæc sententia falsissimā sit, constat malè colligi q̄ opus aliquod sit bonū, ex hoc q̄ operator illius fuit bonus, aut q̄ sit malum, quia ab homine malo fuit factum. Ideò beatus Augustinus lib. 22. contra Faustum Manichęum respondens huiusmodi argutiosis eiusdem Faustri calumniis, cap. 60. hæc ait: Cū hominis eiusdem & recte factum, & peccatum scriptum inuenimus, aliud insinuatur imitandum, aliud præcauendum. Hęc ille. Et rursus cap. 62. eiusdem libri disputans de fornicatione Iudæ, qui cum Thamar nuru sua coiuit, ait. Quod ita nobis Faustus, vel ipsa Manichęa peruersitas arbitratur aduersum, quasi nobis in illius scripturæ veneratione digno q̄ preconio vitia hominum, quę illa commemorat, necesse sit approbare: quin potius necesse est, vt quanto illam religiosius accipimus, tantò fidentius illa culpemus, quę per eius veritatē certius culpanda

didicimus. Ibi enim fornicatio, & omnis illicitus concubitus iure diuino damnatur, ac per hoc cum talia quorundam facta commemorat, de quibus eo loco suam taceat sententiam, iudicanda nobis permittit, non laudanda præscribit. Et iterum cap. 65. eiusdem libri ait: Inaniter ergo Faustus in seipsum potius dente sacrilego sequens, sanctam scripturam, quam totus iam mundus merito veneratur, accusat: que, vt supra dixi, tanquam speculi fidelis nitor, nullius accipit adulandam personam sed & laudanda & vituperanda hominum facta, vel ipsa iudicat, vel legentibus iudicanda proponit: nec solum homines ipsos vel vituperabiles vel laudabiles intimans, verum etiam quædam in vituperabilibus laudanda, & in laudabilibus vituperanda non tacens. Neque enim quia vituperabilis homo erat Saul, ideò non est laudabile factum eius quod gustatum de anathemate tam diligenter scrutatus tam seuerè vindicare conatus est, obediens Deo qui hoc fieri prohibuerat: vel quod Pythones & ventriloquos de regno suo deleuit. Aut quia laudabilis erat David, ideò peccata eius, que Deus quoque arguit per Prophetam, vel approbanda vel imitanda sunt. Sicut nec in Pontio Pilato vituperandum est, quod aduersus accusationes Iudeorum innocentem Dominum iudicauit. Neque in Petro laudandum est, quod eundem Dominum ter negauit: vel vnde ab ipso Satanas appellatus est, quod non sapiendo que Dei sunt, eum voluit a passione, hoc est, a nostra salute reuocare: paulò ante ergo dictus est beatus, paulò post dictus est satanas. Sed quid in illo obtinuerit Apostolatus eius, & martyrii corona testatur. Hactenus Augustinus. Ex his omnibus constat, propositionem aliquam non esse statim dicendam hereticam, propterea quod pugnet cum eo quod ex sacra scriptura deduci videretur: sed ante quam sententiam dicamus oportet diligenter scrutari, an id cum quo talis propositio pugnat, bene ex sacra scriptura colligatur, an male. Si consequentia est bona, talis propositio merito censebitur heretica. Si verò consequentia est mala, non iudicabitur propter talem consequentiam heretica illa propositio. Erit tamen de heresi suspecta, quovsq; de consequentia constet, necessaria sit an non.

PRIMA igitur via, & (vt diximus) omnium potissima

1. Reg. 14.

Deut. 18.

1. Reg. 28.

2. Reg. 12.

Mat. 27.

Mat. 26.

Mat. 16.

ma, qua propositionē aliquam de hæresi conuincere possumus, sacra est scriptura. Hæc est enim turris illa Dauid, ex qua mille clypei pendent, & omnis armatura fortium: quoniam ex ea sumenda sunt arma, quibus contra hostes fidei Catholicæ pugnare debemus. Hæc est etiam torrēs ille vnde Dauid lapides sumpsit, quibus superbum Goliath acerbissimum Israëlīs hostem prostrauit. Vnde Paulus in posteriore epistola ad Timotheum ait. Omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Hic tamen admonendus est lector, ne putet sacræ scripturę verba iuxta omnem illorum, sensum esse efficacia ad hæreses confutandas, quoniam nisi in sensu literalī sumantur, parum roboris habent ad disputationem. Sensus mysticus non est validus ad hæreticos cōuincendos, sed solus literalis. Et ideo cum Petilianus donatistarum Episcopus vellet probare in sola ea parte Africæ, quæ Donatistas alebat, esse veram ecclesiā, & pro hac sententia adduceret illud Canticorū. i. Indica mihi vbi pascas, vbi cubes in meridie. Respondens illi Augustinus in libro de vnitāte ecclesię cap. 19 hæc ait. Hæc mystica sunt, operta sunt, figurata sunt, aliquid manifestū, quod interprete nō egeat, flagitamus. Hæc ille. Et in epistola ad Vincentium donatistā quę est in ordine 48. iterum ait. Quis autē non impudentissime nitatur aliquid in allegoria positum pro se interpretari, nisi habeat & manifestissima testimonia quorū lumine illustrentur obscura? Hæc Augustinus. Ex quibus verbis aperte cōuincitur aliquos viros catholicos, qui contra hæreticos negantes confessionē sacramētalem esse de iure diuino, disputant, imprudēter agere quū illos conuincere nitūtur, per illud quod Christus Leprosis dixit, Ite ostendite vos sacerdotibus, aut per illud, quod de Lazaro loquēs, Apostolis dixit: soluite illū & finite abire. Bona quidē sunt ista, & vtilia ad cōfirmādos fideles: sunt tamen parum efficacia ad conuincendum infideles: quia mystica sunt, & dubia. Si tamē sensus mysticus talis esset, vt per alia scripturę testimonia probari posset illū esse verum illius literę sensum, tūc talis sensus, vt Augustinus in verbis proximē citatis docuit, efficax erit ad dogma stabi-

Cant. 4.

1. Reg. 17.

2. Tim. 3.

liendum, & hæresim conuincendam. De qua re non est opus nunc longius disserere, quia in eo opere, quod aduersus omnes hæreses ædidi. l. i. cap. 3. satis me dixisse meministi: & in alio opere quod nunc paro de rectâ & germanâ sacræ scripturæ intelligentia, multò copiosius, Deo duce, me dicturum spero.

SECUNDA via, per quam propositio aliqua potest de hæresi conuinci est concilij generalis rectè (vt decet) congregati definitio. Concilia siquidè generalia errare non possunt: cum à spiritu sancto, qui illis semper assistit, regantur. Quo fit, vt illis, quæ à generali cõcilio rectè congregato decreta sunt, & quæ ex huiusmodi decretis cõsequentiâ necessaria deducuntur, plenam teneamur præstare fidem, etiam si apertis scripturæ sacræ testimoniis illa probari nõ possint. Omnis igitur propositio asserens aliquid contra alicuius probati concilij definitionem, aut contra illud, quod euidenti, & necessaria consequentiâ ex concilij decreto colligitur, erit meritò hæreseos nota maculada, & ad illius redargutionem satis est probati concilij definitio, etiam si apertum sacræ scripturæ testimoniũ contra illam desit. Per hanc viam multæ propositiones de hæresi conuincuntur, quæ subtractis conciliorum definitionibus, minime, aut difficillime possent hæreticæ demonstrari. Ne autem quis mihi in hac parte ob exemplorum defectum fidem deroget, aliquas propositiones subiugam, quæ nisi conciliorum authoritate vix possent à gremio fidei Catholicæ reici.

Substantia panis materialis, & substantia vini materialis sunt realiter in sacramento altaris.

Populares possunt ad arbitrium suum dominos delinquentes corrigere.

Omnes sunt symoniaci, qui se obligant orare pro illis in temporalibus subuenientibus.

Oratio privati hominis nulli prodest.

Anima rationalis non est verè, & per se forma corporis humani.

Epistola ad Hebræos non est Pauli.

Epistola prima ex septem canonicis non est Iacobi.

Omnes istæ propositiones sunt hæreticæ illarum tamè error vix aliunde posset demonstrari, quàm ex conciliorum

rum autoritate. quatuor primæ damnatæ sunt in concilio Constantiensi sessione octaua. Quinta damnata est in concilio Viennensi sub Clemēte huius nominis quinto summo Pontifice, cuius decretum habetur in Clementina de summa Trinitate, & fide Catholica. Duæ vltimæ per multa concilia damnatæ sunt.

TERTIA via per quam possumus assertionem aliquam de hæresi conuincere, est vniuersalis Ecclesiæ consensus sine alicuius scripturæ sacræ testimonio, & sine alicuius generalis concilij definitione. Multa enim sunt, quæ & si in scriptura facta non contineantur: quia tamen antiquissima ecclesiæ consuetudine seruata sunt, vim habent non paruam ad hæreses confutandas: quoniam credi par est, illa ab ipso Christo saluatore nostro fuisse deriuata, & inde ex ore in os ad nostra sæcula peruenisse. Nam idē de Archippo, & Lysiade Pythagoricis Philosophis fertur, qui Thebis in Græcia scholas habentes Pythagorica dogmata solo verbo tradebant, quæ discipuli memoriter retinentes, ingenio, & memoria pro libris vtebantur.

Christum nihil scripsisse, quod permanferit legimus: sed solo verbo docuisse, cuius verba, & præcepta non omnia Euangelistæ scripserunt: sed eorum aliqua memoriter conseruata sunt, & ex ore in os transfusa ad nos perueniunt. Quæ autem sic seruata sunt, firmis simam habent veritatis certitudinem perinde ac si per scripturam fuissent traditæ. Nā sicut Deus Spiritu suo diuino adflauit Euangelistas: aut alios sacros scriptores, cum aliquid scripserunt, ita adflat ecclesiam eodem Spiritu, cum aliquid illa nobis loquitur. Christus siquidem apostolis suis ait. Non estis vos, qui loquimini: sed Spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Non est enim credendum Deum Ecclesiam suam destituisse iam Spiritu suo, vt iam per os illius loqui dedignetur, prout ante faciebat: præsertim cum ipse dicat. Ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi. Sicut ergo credimus scripturæ diuinæ per manus Apostolorum, & Euangelistarum scriptæ, ita etiam credere tenemur voci diuinæ per os ecclesiæ prolatae. Nam sicut non omnia, quæ Christus fecit (vt Ioannes Euangelista testatur) scripta sunt, ita neq; omnia, quæ dixit. Istorum autem siue sanctorū, siue dictorū Christi, quæ scripta nō sunt, multa credēdū est apostolos aliis verbo narrasse,

Mat. 10.

Mat. 28.

Ioan. 20.

atque ita ex ore in os, & ex pectore in pectus transfusa ad nos vsque peruenisse sine alio quouis scripturæ testimonio. Talia sunt fermè omnia, quæ ad ritum sacramentorum exercendorum Catholica seruat ecclesia: qui ritus quanuis in sacra scriptura non sint expressi, illos tamen reiicere non licet: quoniam aut omnes illi, aut maior illorum pars ab ipso Christo illorum institui ore processit, & ex ore in os prodiens ad nos vsque peruenit. Quo fit, vt si quid contra hæc, quæ vsque ad hæc tempora sic seruauit, & docuit ecclesia, aliquid doceatur, illud sit meritò hæreticum censendum. Vnde Origenes Homilia quinta super librum Numerorum, ait: In ecclesiasticis obseruationibus, sunt nonnulla, quæ omnibus quidem facere necesse est nec tamen ratio eorum omnibus patet. Nam quod (verbi gratia) genua flectimus orantes, & quod ex omnibus cœli plagis ad solam Orientis partem conuersi orationem fundimus, non facile puto cuiquam ratione compertum. Sed & Eucharistiæ, siue percipiendæ, siue eo ritu, quo geritur explicandæ, vel eorum, quæ geruntur in baptismo verborum, gestorumque, & ordinum, atque interrogationum, ac responsionum quis facile explicet rationem? Et tamen omnia hæc operta, & velata portamus super humeros nostros, quum ita implemus ea, & exequimur, vt à magno Põtificè, & eius filiis tradita, & commendata suscepimus. Hæc teneus Origenes. Præterea ille verborum contextus, & ordo, quo Catholica vitur ecclesia in consecratione corporis, & sanguinis Christi, apud nullum Euangelistarum plene reperitur, nequias tamen esset credere aliis verbis sacramentum illud esse conficiendum, quàm quibus nunc conficit Ecclesia: quoniam talia verba, quibus nunc vitur Ecclesia, ab ipso Christo (vt credimus) processerunt. Hoc enim Innocentius Papa huius nominis Tertius fatetur sic inquit. Credimus igitur, quod formam verborum: sicut in canone reperitur, & à Christo Apostoli, & ab ipsis eorum acceperint successores. Hæc Innocentius, & habentur hæc verba in volumine decretalium, titulo de celebratione missarum cap. Cum Marthæ. Certissima igitur via, & validissimum argumentum ad conuincendum aliquam propositionem esse hæreticam, est

Eccle.

Origen.

Innocentius.

Ecclesiæ vniuersalis consensus, ita vt illa propositio dica-
tur hæretica, quæ est contra vniuersalem Ecclesiæ consen-
sum, quanuis nullum sit scripturæ testimonium, quo pos-
sit talis propositio conuinci. Vnde Sapiens in prouerbiis Prou. 6.
ait, Ne dimittas legem matris tuæ. Hæc tertia via ad con-
uincendas hæreses, definita est in concilio Tridentino
sub Paulo tertio celebrato, quod in sessione tertia decla-
rauit, veritatem fidei contineri partim in libris scriptis,
& partim in traditionibus: & postquam recensuit libros
omnes sacræ scripturæ, in quibus veritas fidei contine-
tur, hæc quæ sequuntur, ait. Si quis autem libros ipsos
integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia
catholica legi consueuerunt, & in veteri vulgata Latina
æditione habentur, pro sacris & canonicis non suscepe-
rit, & traditiones prædictas sciens & prudens contempse-
rit, Anathema sit.

Quarta via est iudicium sedis Apostolicæ: quoniam
hæc circa illa, quæ fidem spectant, errare non potest.
Sed circa hoc admonere decreui lectorem, quid per no-
men sedis Apostolicæ intelligere debeat: quoniam hoc
nomine non ipsa sola Papæ persona intelligitur: quo-
niam illa errare potest, vt homo, malè sentiendo, & malè
opinando: sicut de multis summis Pontificibus historie
referunt illos errasse. Nam (vt de cæteris taceam) Hono-
rius primus damnatus est in sexta synodo, eo quod Mo-
nothelitarum hæresi faueret. Nomen sedis Apostolicæ
significat ipsum summum pontificem, nõ vt facit aliquid
tanquam priuata persona: sed vt facit ea, quæ ad cathedram
spectant, non ex suo tantum consilio procedens:
sed ex consilio bonorum virorum, & doctorum. Hoc
modo capitur nomen sedis Apostolicæ quotiescunq; in
decretis, aut alibi legitur Apostolicam sedem non posse
errare in fide. Vnde Agatho Papa ait. Sic omnes Aposto-
licæ sedis sanctiones accipiendæ sunt tanquam ipsius di-
uina voce Petri firmatæ. Hæc ille. & habentur in capite
Sic. dist. 19. Quæ verba exponens Archidiaconus super
decreto ita ait. Cautè dicit Apostolicæ sedis, & non dicit
Apostolici. Pæt ille. Sedis ergo Apostolicæ sanctiones,
siue sententia in iudicio prolata à Romano Pontifice, in-
telligitur non, quæ occultè, malitiose, inconsultè per so-

Agatho
Papa.

lum Romanum Pontificem, aut etiã quæ per ipsum cum paucis sibi fauētibus, aliis in fraudē contemptis, siue non vocatis profertur: sed quæ a Romano Pontifice, ex consilio plurimorum virorum sapientium præsertim Dominorum Cardinalium, plenè prius examinata profertur.

Quali autem examine Apostolicæ sedis sententia sit discutienda, antequã proferatur. Beatus Gregorius declarat sic inquit. Apostolicæ sedis sententia, antea semper consilij moderatione concipitur, tanta potētia, & maturitate decoquitur, tantæq; deliberationis grauiate profertur, vt nec immutari necessarium ducat nisi fortè sic prolata sit, vt retractari possit, vel immutari, si secundū tenorem præmissæ conditionis existat. Hæc Gregorius. Et habentur hæc verba in decreto. 35. qu. 9. cap. Apostoli. Sic igitur accipiendo nomen sedis Apostolicæ: credo illam in fide errare non posse, & illius sanctiones esse prorsus indeuiables, non quidem ratione personæ, à qua procedūt: quoniam cum homo sit, cōsequens erat, vt errare posset: sed ratione cathedræ, quã regit, & moderatur. Nam personæ alioqui indignæ Deus dona gratiarū impartiri solet propter officium, quod administrat. Nam (vt de aliis taceam) Cayphæ propter pōtificiam dignitatem, quã honestatus erat, datum est de humani generis redemptione per Christi mortem faciēda prophetare. Multo ergo magis dignum erat, vt illi, qui totius ecclesiæ est pastor, & rector, Deus veritatis indeuiables priuilegiū concederet.

Sic enim Christus se facturum promissit, dicens: Ego rogavi pro te Petre, vt non deficiat fides tua & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Quomodo autem deficiet Petri, hoc est, Apostolicæ sedis fides, illo pro ea rogante, qui semper exauditur. Aut quomodo oues errantes reducere posset, aut vacillantes confirmare si illarum pastor & rector erraret perinde ac illæ: Ideo beatus Leo in sermone secundo suæ ordinationis, hanc Christi promissionem pertractans, ait: Specialis cura à Domino, Petri suscipitur, & pro fide Petri propriè supplicatur, tanquam aliorum status certior sit futurus si mens Principis victa non fuerit. In Petro ergo omnium fortitudo munitur, & diuinæ gratiæ ira roboratur auxilium, vt firmitas, quæ per Christum Petro tribuitur, per Petrum Apostolis

Gregor.

Ioan. 11.

Luc. 22.

Leo
Papa.

stolis conferatur. Hæc beatissimus Leo Papa. Si quando fortè aliquis Romanus Pontifex in definitione fidei errauit, inde euenire potuit, quòd non tantam quantam debebat, adhibuit diligentiam, antequam sententiam proferret, quoniam vel rem non plenè (vt decebat) examinauit, vel non eos, quos oportebat, consuluit. Eo enim euentu errauit, vt particularis persona, non vt Cathedralæ moderator, & rector. Errauit tunc homo, qui in sede Apostolica erat, sed nō errauit sedes Apostolica, quoniam sedes Apostolica (vt supra ex beato Gregorio ostēdimus) nihil sine maturo examine iudicat. Cum autem sic iudicat, errare illa non potest, quia Deus in medio illius existit, ne à vera fide moueatur. Cum igitur hoc priuilegio Deus Apostolicam sedem donauit, vt errare illa non possit, consequens est, vt iis, quæ ab illa maturo examine præhabito in rebus fidei definita, & iudicata sunt: omnes credere teneantur, & si quid contra illa pertinaciter asseratur, hæreticum sit necessario iudicandum. Vnde beatus Hieronymus Damaso Papæ scribens, ait: Hæc est

Hieron.

Confessio sacramentalis est solùm de iure humano.

Animæ iustorum in gratia decedentium non vident clarè essentiam diuinam ante diem iudicij.

Hæ duæ propositiones tanquam hæreticas Catholica reiicit ecclesia: illarū tamen error non tam facilè aliunde posset euidenter demonstrari, sicut ex Romanorum Pontificum determinationibus. Nam primā damnauit Sixtus quartus, cuius decretū ego inserui in eo opere, quod aduersus omnes hæreses ædidi, titulo de confessione.

Secundam damnauit Benedictus vndecimus, & illius decretum positum est in eodem opere, titulo de Beatitudine hæresi sexta.

Quinta

Quinta via per quam possumus convincere assertio-
nem aliquam esse hæreticam, est omnium sacrorum do-
ctorum, qui de re illa scripserunt contra illam propositio-
nem concors sententia. Nam id, quod contra omnium
talium sententiam assertum fuerit, hæreticum esse con-
stabit. Et hoc apertè docet Athanasius in illa sua magni-
fica oratione contra idola, sic inquit. Sententia enim à
maioribus confirmata, irrefutabilem habet autoritatem
fidei. Hæc ille. Si tamen vni tantum, aut alteri sacro do-
ctori contradixerit aliqua propositio, non proinde talis
propositio censenda est hæretica, quoniam talium homi-
num scripta, quamlibet illi sint sancti, & docti: non sunt
velut oracula diuina recipienda: quia non constat illa à
Deo processisse: sed ab homine, qui falli potuit. Nihil au-
tem obstat, vt eum, qui falli potuit, falsum fuisse dicamus.
Neque etiam est equum, aut rationi consentaneum: vt ei,
qui & falli, & fallere potest, qualis est quisquis purus ho-
mo sub gehennæ comminatione credere teneamur: quo-
niam hac ratione euenire oporteret, vt sæpissimè falsa
pro veris, & vera pro falsis recipere teneremur: quod ne-
fas est dicere. Verum & si singulorū sanctorum scripta nō
sint sic pro lege tenenda: vt impium sit ab illis discedere:
omnium tamen sacrorum doctorum de rebus fidei con-
cors sententia, cui nunquam ab Ecclesia, aut ab illis viris
Catholicis impunè contradictum est, pro vera Ecclesiæ
definitione tenenda erit. Nam (vt beatus Paulus ait) ad
hoc nobis dedit Deus, quosdam Apostolos, alios Prophe-
tas, alios doctores: vt iam nō simus paruuli fluctuantes:
& circumferamur omni vento in nequitia hominum, in
astutia ad circumventionem erroris. Si ergo ad hoc dati
sunt, vt non erremus, non est possibile, vt omnes simul er-
rauerint, qui, vt nos non erraremus missi sunt. Præterea
sacræ literæ ad veteres doctores nos mittunt, vt ab illis
doceamur, quo fit, vt eadem lege nos illis credere tenea-
mur. Frustra siquidem ad illos accedere iuberent: nisi illorū
doctrinā suscipere teneremur. Sic enim Moyses ait:
Memento dierum antiquorum, cogita generationes sin-
gulas, interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi, maio-
res tuos, & dicent tibi. Rursum omnium sacrorum docto-
rum concors sententia, cui nūquam impunè aliquis con-
tradixit

Eph. 4.

Deut. 32.

tradixit apertissimè conuincit illam esse etiam totius Ecclesie sententiam : quoniam si illi sacri doctores omnes errassent, illorum errorem per tot secula protractum Ecclesia non dissimulasset. Quo fit, vt ecclesia ad illorum omniu sententiam semper tacens, illis cōsentisse videatur: quoniam si non consensisset, nec etiam tacuisset. Nunquā enim verius dici potest, vt qui tacet, consentire videatur, quā cum res est adeo seria, vt tacere sit perniciosum, loqui verò & utile, & necessariū. Error enim, cui non resistitur (vt Innocentius Papa ait) approbatur, & veritas cum minimè defensatur, opprimitur. Negligere quippè cum possis perturbare peruersos, nihil aliud est quā fouere. Nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. Hæc Innocentius, & habentur hæc verba. 83. distin. cap. Error. Sed quoniam de hac re satis prolixè disputauit in libro primo contra omnes hæreses capite septimo: ideò superfluum iudicauit longius de hac re hic disputare. Hoc tamen solum colligamus omnium sacrorum doctorum tam præsentium, quā præteritorum cōcordem de aliqua re sententiam æquè efficax esse argumentum ad hæresim reuincendam, sicut esset Ecclesie vniuersalis definitio : quoniam ea, quæ ab omnibus sine ecclesie contradictione de rebus fidei tradita est sententia, ab eadem ecclesia videtur fuisse approbata dum tacuit, quia nisi probasset contradicere tenebatur, ne cum propheta Esaia diceret : Væ mihi: quia tacui. Hac via pugnauit Hieronymus cōtra Eluidium. Nam vt perpetuam Dei genitricis Mariæ virginitatem contra illum ostenderet, cum expressa sacre scripturæ testimonia pro hac re deessent, potissimum vsus est testimonio sacrorum virorum, qui illum præcesserunt. Deinde quinta synodus contra Macharium Antiochenum Episcopum congregata, plurimum roboris tribuit testimoniis sanctorū patrum. Sic enim ait. Sequimur per omnia sanctos patres, & doctores ecclesie. Athanasium, Hilarium, Basilium, Gregorium theologum, & Gregorium Nissenum, Ambrosium, Augustinum, Theophilum, Ioannem Constantinopolitanum, Cyrillum, Leonem Portium : & suscipimus omnia, quæ de recta fide, & condemnatione hæreticorum exposuerunt. Hæc ex quinta synodo. Ex quibus apertissimè

Innocentius primus

Esa. 6.

Quinta Synodus.

mè

mè con fiat magnam auctoritatem ad hæreses reuincendas habere omnium sanctorum virorum, qui nos præcesserunt. concordem sine cōtradictione sententiam. Quinque igitur sunt viæ per quas propositionem aliquam conuincere possumus esse hæreticam: extra quas credo nullam aliam esse. Quo fit, vt assertio, quæ nulla istarum viarum, quas nunc pertractauimus, potest de hæresi conuinci, talis quantum debeat alia nota maculari, merito hæretica dici non possit. Et assertor, quantum pertinax illius propositionis quæ non potest aliquo istorum modorum de hæresi conuinci, non poterit hæreticus censerī, & velut talis merito puniri.

QVIS POSSIT DE HÆRESI

iudicare, & sententiam cui omnes
obedire teneantur, ferre.

Caput. V.

Quanuis hæresis definitionem statuimus, per quã cognosci posset, quæ propositiones sint hæreticæ dicendæ, & quæ non, sæpè tamen circa multas propositiones dissensiones oriuntur inter viros doctos in iudicio de illis ferendo, quibusdã dicentibus illas merito esse hæreses nota maculandas, quibusdã contra assertentibus illas esse Catholicas, aut saltem non posse citra iniuriã hæreticas appellari. Nec ista contentio contingit, fidelibus contra solos hæreticos: sed ipsi fideles Catholici, & docti, ab inuicem dissentiant, & de hac re sæpè contra se inuicem pugnant. Necessarium ergo est iudicem verum in hac cōtrouersia agnoscere, penes quem sit potestas sententiam dicendi, vt lites omnes, & dissensiones tollantur. Alioquin si nullus de hac re sit iudex, cuius definitioni omnes obtemperare cogantur: sed liberum sit cuique pro arbitrio sentire, nullus erit, qui hastã in certamine abiicere velit. Fieret igitur hoc pacto, vt in multis rebus ad fidem spectantibus, nihil certum haberemus: sed anceps semper, & dubia esset sententia, propterea quod inter omnes viros fideles & doctos, de illa sententia non conueniret. De hac re & si in illo opere, quod aduersus omnes hæreses
ædidi

ædidi abundè me dixisse credam : hic tamen aliqua inde Lib. 1.
 repetere, plura etiã addere decreui, propterea quod, quæ cap. 8.
 in hoc opere agimus, omnia ad iudiciale forum dirigun-
 tur. Ac proinde necessarium fore existimaui rem istam
 plenius absoluere, vt ante omnia plenam, atq; firmis-
 simam iudicis potestatem omnibus declarem. Admone-
 re tamen in primis lectorem decreui, ne putet me in hoc
 capitulo differere de iudice hæreticorum, quoniã de hac
 re valdè diuersa est disputatio. Multi enim sunt, qui hæ-
 reticos iudicare, & punire possunt, qui tamen de hæresi
 (vt mox dicemus) sententiam dicere non valent. Omnis
 tamen, qui de hæresi iudicare potest, hæreticum iudicare
 & punire potest. Postquam enim is, cui interest, censuit
 assertionem aliquam esse hæreticam, ipsemet, vel alius,
 cui hoc commissum est, potest assertorem illius propo-
 sitionis pertinacem, hæreticum iudicare, & velut talem pu-
 nire. Iudicè hæreseos Lutherus dicit esse solã sacram scri-
 pturam, ad quã solam omnis prouocatio, vel appellatio
 faciendã est : quoniã per solam illam (vt ait) omnes lites
 circa fidem ortæ sunt dirimendæ. Perspexit quidem cal-
 lidus homo sibilo serpentino afflatus, tam apertam esse
 iudicis necessitatem, vt nulla posset verborum astutia ce-
 lari, ac proinde talem decreuit iudicem eligere, qui senten-
 tiam proferre non posset. Nam & si scriptura ipsa rectè
 intellecta (vt præcedenti capitulo diximus) validissima
 sit ad hæreses reuincendas, cum tamen de illius intelligen-
 tia est contentio, ipsamet nõ poterit esse iudex. præsertim
 cum alius scripturæ locus apertissimus deest per quẽ pos-
 set is, de quo dubitatur elucidari. Præterea si de scriptura
 ipsa est quæstio, an sit sacra dicenda, non poterit ipsamet
 esse iudex : quia tunc erit abire in infinitum. In propria
 causa nullius testimonium est validum dicente Christo
 saluatore nostro : Si ego testimonium perhibeo de me Ioan. 5.
 ipso, testimonium meum non est verum. Si dicas vnã
 scripturam per aliam probari esse sacram, tunc erit hac
 ratione abeundum in immensum sine fine, aut oportebit
 necessario aliquam contentionem carere iudice : vt puta,
 si de prima scripturã ex cuius testimonio cæteræ omnes
 pendunt, vt sacræ dicantur, fieret contentio. Accedit ad
 hæc, quòd multa sunt, ad quæ credenda compellimur,
 quæ

- quæ tamen scripturæ sacræ testimonio probari non possunt: quia quoniam (vt dicit beatus Ioânes multa alia fecit dominus Iesus, de quibus Euangelistæ nullâ profus fecere mentionem, quæ tamen ecclesia Catholica firmissima fide tenet, & docet. Sed opus est, vt illis, quæ pro se adducit Lutherus, respondeamus. Obiicit enim nobis illud, quod Christus apud Ioannem ait: Scrutamini scripturas: quoniam illæ testimonium perhibent de me. Et certè si bene aduerteret Lutherus, intelligeret se suo gladio trāsfigi: quoniã ex illo loco solū colligitur scripturas esse testes, non iudices. Non enim dixit: Scrutamini scripturas: quoniam illæ ferunt iudicium de me, sed dixit: Scrutamini scripturas: quoniam illæ testimonium perhibent de me. Testium autem officium non est sententiam dicere: sed solū testimoniū. Ad iudicem verò spectat testium dicta audire, & scrutari, quibus auditis iuxta illorum testimonium sententiam dicet. Quapropter nos fatemur, iuxta scripturæ sacræ testimonium sententiam esse dicendam, quoniam (vt præcedenti capitulo diximus) illa efficacissimus est testis ad hæreseos condemnationem: sed opus est iudice, qui huius testis dicta scrutetur, & examinet: quoniam hoc sublato ipsius testis dicta quilibet peruertet, cum quilibet præsumat sacram scripturam pro suo arbitratu interpretari. Hac igitur insana Lutheri sententia reiecta, ego verum, & indubitatum in causa fidei iudicem censeo esse concilium generale recte, vt decet, congregatum. Ad huius autem sententiæ confirmationem multæ, & vrgentissimæ suppetunt rationes. Prima est, quod concilium tale vniuersam repræsentat ecclesiam, de qua omnes viri Catholici censuerunt illam tantè esse potestatis, vt illius iudicia, & decreta velut oracula diuina dixerint esse recipienda. Augustinus siquidem in Epistola ad Casulanum presbyterum, contemptores ecclesiasticarum consuetudinum, velut præuaricatores, diuinarum legum coercendos putat. Et (vt alios vitandæ prolixitatis causa omittam) Beatus Irenæus martyr, libro tertio aduersus hæreses capite. 4. ait: Tantæ igitur ostensionis quum sint hæc, non oportet adhuc quærere apud alios veritatem, quam facilè est ab ecclesia sumere, quum Apostoli quasi in depositarium diues plenissimè in eam contulerint

tulerint omnia, quæ sunt veritatis, vt omnis quicumq; ueritatem, sumat ex ea potum uitæ. Hæc est enim uitæ introitus, omnes autē reliqui fures sunt, & latrones. Propter quod oportet deuitare quidem illos, quæ autem sunt ecclesiæ, cum magna diligentia diligere, & apprehendere ueritatis traditionem. Quid enim, & si quando de aliqua modica quæstione disceptatio esset, nonne oportet in anti-
 quisissimas recurrere ecclesias, in quibus Apostoli conuersati sunt, & ab eis de præsentis quæstione sumere, quod certum, & rei liquidum est? Quid autem si neq; Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinem sequi traditionis, quem tradiderunt eis, quibus committebant ecclesias? Hæc Irenæus martyr. Cuius autoritas tanto cæteris omnibus præstat, quanto ille fuit Apostolis propinquior. Nam Polycarpi martyris fuit auditor, quem Ioannis Euangelistæ discipulum fuisse multorum historiæ commemorant. Cum ergo ex horum, & aliorum multorum testimonio constet ecclesiæ autoritatem tantam esse, vt illius iudiciis, & decretis, omnes fideles teneantur per omnia obedire, consequens est, vt hæc eadem autoritas sit in generalibus conciliis rectè (vt de cetero) congregatis. Concilia siquidem generalia uniuersalem representant ecclesiã propterea quod omnes illi, ad quos spectat de fide, & moribus definire ad illa cõuocantur, & omnibus talibus loquendi facultas cõceditur. Non enim spectat ad omnes docere, & de lege iudicare: sed ad solos sacerdotes. Hoc enim Malachias propheta testatur sic inquit: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirent de ore eius, quia angelus Domini exercituum est. In corpore humano non omnia membra eundem actum habent, ita (vt Paulus ait) multi vnũ corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius mēbra habentes donationes secundum gratiã, quæ data est nobis, differentes: siue prophetiam secundum rationem fidei, siue ministerium in ministrando, siue qui docet in doctrina. Vides qualiter iuxta Pauli sententiã officia in ecclesia sunt diuersa, quæ non omnia omnibus competunt, quemadmodum actus corporis sunt diuersi iuxta membrorum diuersitatem. At cum membrum quodlibet actum sibi competentem exercet, totũ corpus illud agere

Mala. 2.

Rom. 12.

dicitur, quanuis non omnia membra illud agant. Vt (gratia exempli) homo dicitur videre, quāuis nec manus, nec pes videat: sed solus oculus: homo dicitur audire, quanuis sola auris audiat. Idem igitur de corpore mystico quod est ecclesia, dicendum erit, ita vt quæ à concilio generali rectè cōgregato ordinata sunt, à tota ecclesia fuisse decreta, & definita dicamus, propterea quòd omnes illi, ad quos in ecclesia spectat de fide tractare in illo conueniunt, aut saltem, vt venirent, vocati sunt. Sic enim cūm Apostoli, & Seniores conuenerūt Hierosolymis pro decidenda illa magnifica quæstione de legalium cessatione, conuētus ille Apostolorum, & seniorum vocatus est omnis ecclesia, quāuis multi tunc erant alibi Christiani, qui ibidem congregati non erant. Nam postquā retulit illius quæstionis definitionem, liber Actuum Apostolorū hæc, quæ sequuntur, subiungit. Tunc placuit Apostolis, & Senioribus cum omni ecclesia, eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam. In quibus verbis satis apertè conuentus ille Hierosolymis congregatus, vocatus est omnis ecclesia. Cūm ergo concilium rectè congregatum vniuersam representet ecclesiam, oportet, vt omnem illam potestatem in concilio rectè congregato esse credamus, quam in vniuersali ecclesia residere, fideles Catholici credunt. Est adhuc alia, & non minus vrgens ratio, quæ nos mouet, vt credamus potestatem de hæresibus iudicandi esse in toto concilio firmissimam: quia videlicet concilium legitime adunatum, nullo modo errare potest in fide. Dignum quippè est, vt fides, quæ supremæ, & infallibilis innititur veritati, talem etiam habeat iudicem, qui errare non possit. Concilium autem generale legitime coactū, nullo modo in fide, aut moribus decipere, aut decipi potest, propterea quod à Spiritu sancto, qui illi semper adstat, regitur in omnibus, quæ definit, & iudicat. Nam & hoc ipsum Christus saluator noster promisit ecclesiæ, dicens: Ego rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum. Quæ verba non ad solos Apostolos referenda sunt: sed ad vniuersalem ecclesiam, cui promittit Spiritus sancti præsentiam ad finem vsque seculi. Apostoli enim non erant vsque ad finem seculi duraturi. Deinde apud Matthæum iterum ait:

Act. 15.

Ioan. 14.

Si duo ex vobis consenserint super terram de omni re quacumq; petierint, fiet illis à Patre meo, qui in cœlis est. Mat. 18.
 Vbi enim sunt duo, vel tres congregati in nomine meo: ibi sum in medio eorū. Et si hoc Christus promisit se facturum, cum duo, aut tres fuerint in nomine illius congregati, multo liberalius hoc faciet cum totum generale concilium fuerit legitime congregatum. Hæc autem potestas iudicandi de fide non est in prouincialibus conciliis: quoniam concilia talia errare possunt in fide: sicut de multis verissima historiarum relatione, errasse scimus.

Nam (vt alia omittam) cōcilium Carthaginense, in quo cum beato Cypriano martyre octoginta cōuenere Episcopi, decreuit hæreticos, & ab hæreticis baptizatos, cum ad ecclesiæ communionem riderent, debere iterum baptizari. In hac tamen sententia concilium illud errasse, nullus est fidelis Catholicus, qui dubitet. Cum igitur prouincialia concilia errare contingit, illorum errores autoritate generalium conciliorum corriguntur. Vnde Augustinus libro secundo cōtra Donatistas ait: Et ipsa concilia, quæ per singulas regiones, vel prouincias fiunt, plenariorum conciliorum autoritati, quæ fiunt ex vniuerso orbe Christiano, sine vllis ambagibus cedere cum experimento eorum aperitur. Hæc ille. Si quis verò à me petat qualem habeant autoritatem, definitiones, aut decreta fidei, quæ cōcilia prouincialia dederunt, de quibus non constat legatum sedis Apostolicæ habuisse, aut Pape autoritate confirmata fuisse, vt sunt multa Galliæ, & Hispaniæ concilia. Respondeo, quòd si illorum definitionibus nunquam postea ecclesia contradixit, sunt ab omnibus pro vera, & indubitata fide tenenda. Quia & si illorum expressa confirmatio non pateat, tacito tamen totius ecclesiæ consensu sunt confirmata, cum nunquam fuerint per alia concilia correcta. Nam si illa concilia errassent in fide, nunquam ecclesia dissimulasset: sed (vt moris suæ est) statim illorum errori per contrariã decreta occurrisset. Et idem per omnia dicendum est de vniuersitatibus, aut studiorum academiis: vt penes nullam earum sit potestas de fide iudicandi: ita vt illius iudicio omnes obtemperare cogantur: quoniam talis academia, sicut prouinciale concilium errare potest in fide.

Non est enim conuentus ille, pro quo Deus rogauit, vti eius fides non deficeret. Ac proinde illas errare contigit sæpè. Nam vt de alijs taceam, manifestum est multas academies errasse hoc nostro seculo in causa matrimonij, quod contractum est inter Henricum octauum huius nominis Angliæ Regem, & Catherinam relictam à fratre eiusdem Henrici defuncto. De hoc siquidem matrimonio aliquæ academiæ quarum vna fuit Parisiensis, censuerunt, esse prorsus nullum, propterea quod leges, apud Leuiticum datas, quæ huic matrimonio contradicere videbantur, nunc post datum Euangelium obligatorias esse contendebant. Contrarium tamen verum esse constitit: quoniam maturo de hac re (vt decebat) prius habito fratrum consilio, & omnibus orbis academijs consultis, & multis de hac re inter viros doctos habitis disputationibus, tandem Clemens huius nominis septimus Pontifex, qui tunc vniuersæ præsidebat ecclesiæ, censuit præfatum matrimonium fuisse validum, & leges Mosaycas, quæ huic matrimonio repugnare videbantur: esse inter iudicialia præcepta commemorandas & per consequens per Christi mortem abrogatas. Verum & si aliqua propositio non sit dicenda hæretica: quia definitioni alicuius provincialis concilij, aut alicuius academiæ contradicit, erit tamen de hæresi suspecta dicenda, & illius doctrina, & prædicatio poterit merito ab his, quibus hoc incumbit, interdici: nisi alia forte illi faueret academia, aut aliquem haberet doctorem vere Catholicum, qui illam docuerit. In hoc enim euentu dicimus illam, nec suspectam de hæresi dicendam, ob hoc solum, quod talis, aut talis academia censuit esse hæreticam, præsertim si doctor, qui illam defendit, non leuibus rationibus fuerit adductus ad illius assertionem. Post concilia generalia supremum locum in definitionibus fidei tenet summus Pontifex: quoniam is totam Ecclesiam representat, eo quod sit totius corporis caput. Sic enim dicit Augustinus super Ioannem, Petrus quando claues accepit, Ecclesiam sanctam significauit. Hæc Augustinus. & habentur. 24. quæst. 1. cap. Quodcumque. Et ob hanc causam præfatus, qui alicuius ecclesiæ curam gerit, vocatur ecclesia, vt patet. 7. quæst. 1. cap. Scire debes. & expressius habetur in Euangelio eo loco, vbi quæ

August.

qui duas fratris monitiones audire noluit, ecclesiæ reuelari iubetur. Prælatus siquidē, illo loco ecclesia appellatur, & quæ illi velur iudici dicuntur, ecclesiæ dicta esse censentur. Ad eundē modum ego nunc faciendū esse censeo, vt si de fide aliqua subsit dubitatio : Romanus Pontifex de illa interrogetur & (quoniam ille locum Beati Petri tenet, & toti præest ecclesiæ) quæ ille responderit, totius ecclesiæ fidem esse credamus. Nam qui omnibus præpositus est, omnium causas iudicare poterit, præsertim illas quæ totam concernunt multitudinem, qualis est res ad fidem spectans. De hac re plurima sunt virorum sanctorum testimonia. Beatus Hieronymus in epistola ad Damasum Papam, ait. Hæc est fides Papa beatissime quam in Catholica didicimus ecclesia, quamque semper tenemus, in qua si minus peritè aut parum cautè fortè aliquid positum est, emendari cupimus à te, qui Petri sedem & fidem tenes. Si autē hæc nostra confessio, Apostolatus tui iudicio comprobatur, quicumq; me inculpate voluerit, se imperitum, vel maleuolū, vel etiam nō Catholicum, sed hæreticum cōprobabit. Hęc Hieronymus, & habentur hæc verba. 24. qu. 1. ca. Hæc est fides. Innocentius Papa huius nominis primus vir sanctitate perinde ac doctrina clarus in epistola ad Mileuitanum conciliū ait. Quoties ratio fidei, ventilatur, arbitror omnes fratres & coëpiscopos nostros nō nisi ad Petrum, id est, nominis & honoris autoritatē referre debere, velut nūc retulit vestra dilectio quod per totum mundū possit ecclesiis omnibus in commune prodesse. Hęc Innocentius, quæ verba etiam citantur à Gratiano in decreto, eadē causa & quæstione supra proximè expressis. Iulius Papa huius nominis primus in epistola cōtra orientales pro Athanasio, sic ait, Scripsi vobis, & omnibus qui in Antiochiam cōtra Apostolicam, canonicamq; regulam nobis inconsultis fueratis congregati, arguens vos primum de iniuriis literarum, deinde cur Athanasium suosq; cōsectatores, ad vestrū concilium conuocassetis, canonibus scilicet præcipientibus nihil extra Romanum decerni Pontificem, cui hæc & maiora ecclesiarum negotia tā ab ipso Domino, quā ab omnibus vniuersorum conciliorum fratribus, speciali (vt iam dictum est) priuilegio contradita sunt. Hęc Iulius Papa.

Mat. 28.

Hieron.

Innocentius
primus.Iulius
Papa.

Innocentius
tertius.

Denique Innocentius Papa huius nominis Tertius, ait. Maiores ecclesiæ causas præsertim articulos fidei continentes: ad Petri sedem referendas intellexit, qui cum

Mat. 16.

quærenti Domino, quem discipuli dicerent ipsum esse, respondisse notabat: Tu es Christus filius Dei viui, & pro eo Dominum exorasse ne deficiat fides eius. Hæc Innocentius tertius. Quæ verba habentur extra de baptismo, & eius effectu, in capit. Maiores. Per hæc, quæ citauimus testimonia, aperte conuincitur hanc de rebus fidei decernendi potestatem, non esse apud aliquem inferiorem Episcopum. Et quod ita, vt factum est, fieri oportuit, ratio ipsa suadet, quoniam, quod omnes tangit (vt regula iuris decernit) ab omnibus approbari debet. Non est autem res aliqua, quæ magis spectet ad omnes, quam fides: quoniam ob hanc causam fides vera appellatur Catholica: hoc est vniuersalis: quia illam omnes Christiani amplecti tenentur. Vna siquidem est totius ecclesiæ fides: sicut Paulus ait. Vna fides, vnum baptisma.

De regulis
iuris lib. 6.

Cum ergo causa, quæ de fide tractatur, res sit talis, quæ vniuersam concernat ecclesiam, colligitur, vt sententia, quæ lites de fide orientes iure dirimere possit ab omnibus approbetur, vel ab illo, qui omnibus præest, qui (vt diximus) pro omnibus loqui potest, & cuius dictum, ab omnibus dictum esse, merito censi debet. Nullus ergo inferior Episcopus aut totum collegium cui præest, potest in causa fidei sententiam dicere, cum hæc talis sit, quæ ad totam spectet ecclesiam. Nam quod de fide esse semel constiterit, omnes illud sub interminatione gehennæ credere tenebuntur. Si quis verò nobis obiiciat id quod dicitur in capitulo, Ad abolendam, extra de hæreticis, excommunicatos videlicet esse omnes hæreticos, quos Romana ecclesia aut Episcopi in suis ecclesiis declarauerint hæreticos. Ex quibus verbis fortè alicui videbitur datam esse Episcopis potestatem de hæresi iudicandi, sed non ita est. Datur quidem potestas iudicandi de persona illius qui in apertam & manifestam hæresim lapsus est, vt illum declarare possit hæreticum nisi resipiscere voluerit. Non tamen per illa verba concessa est villo modo potestas iudicandi de contentione super fidem orta, præsertim cum res est dubia: quoniam hæc potestas (vt ex præ-

Eph. 4.

fatis

fatis testimoniis patuit) soli sedi apostolicę referuata est. Et huic nostrę sententię fauit glossa in Capitulo. Quotiens. 24. qu. 1. in verbo, nisi ad Petrum. Sic enim ait. Videtur contrariū, extra de hæreticis. Ad abolendā. paragra. ad hoc de Episcopali. nam ibi innuitur quod illi sunt visitandi, tanquam hæretici quos Episcopi vitandos dixerunt. Sed dic quod illud intelligendum est, quando aliquid tale dicunt quod certum est esse hæresim, hic verò, vbi dubiū est, Hęc glossa. Ex quibus satis apertè constat, penes Episcopū inferiorem Romano Pontifice nō esse potestatem decernēdi, & definiendi in re dubia circa materiam fidei. Caueant ergo hæreticorum inquisitores ne temerè hanc sibi potestatem arrogent, inquisitores se esse intelligant, non iudices. Et si iudices sunt, hæreticorum iudices se esse agnoscant, non hæresum. Prius quidem incumbit illis vt omni diligentia adhibita, viros doctos de illa re consulant, non vnum aut alterum tantum sed plures. Si his rectè peractis, de propositione asserta constiterit esse hæreticam ipsi iudices sunt qui contra illius assertorem procedere possunt, & si ille respiscere contempserit, potestatem habent illum iuxta sanctiones ecclesiasticas puniendi. Si verò de propositione asserta non constat an sit meritò hæretica dicenda, an non? propterea quod inter doctos & fideles viros de re illa non conuenit, aliis hæreticam asserentibus, aliis velut Catholicam eam defendentibus, tunc malè facerent inquisitores si de propositione illa sententiam dicerent: quoniam eo euentu debent rem illam ad iudicium sedis apostolicę deferre, ad quam spectat de maioribus causis præsertim articulos fidei concernentibus, iudicare. De hac re ita præcepit Pelagius Papa, & habentur eius verba in decreto. distin. 17. cap. Multis. Si verò (inquit ille) in qualibet prouincia ortæ fuerint quæstiones, & inter ipsos prouincię Episcopos discrepare cœperit ratio, atque inter ipsos dissidentes non cōueniat, ad maiorem tunc sedem referantur, & si illic quidem facilè & iustè non discernuntur, vbi fuerit synodus regulariter congregata, & canonicè, & iustè iudicentur. Maiores verò & difficiliore quæstiones (vt sancta synodus statuit, & beata consuetudo exigit) ad sedem semper referantur apostolicam.

Pelagius
Papa.

Deut. 17.

Hæc ibi. Et lex diuina per Moysen data hoc idem in Deuteronomio præcepit sic inquit. Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris, inter sanguinè & sanguinem, causam & causam, lepram, & non lepram, & iudicium intra portas tuas, videris verba variari, surge & ascende ad locum quem elegerit Dominus. Deus tuus, veniesq; ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore quæresq; ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies quodcumq; dixerint qui præfunt loco quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius sequerisq; sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram. Haec in Deuteronomio. Sicut tunc in lege Mosayca dubium lepræ iudicium ad sacerdotes, & iudicem, qui tunc præerat, deuoluebatur ira nunc in lege Euangelica, dubium de fide iudicium per solum summum Pontificem definiendum est. Alioqui non satis Deus suæ prouidisset ecclesiæ, si illi non reliquisset iudicem, qui lites circa fidem ortas dirimeret: & quem in rebus dubiis consuleret. An autem in definitionibus fidei Papa errare possit, an non? res est inter theologos controuersa, de qua re quid ego sentiam, cap. proxime sequenti paucis verbis declarabo. Hoc tamen dico, & firmissimè teneo, quod licet Papa errare possit in fide, & re vera erraret: omnes tamen illius definitionem amplecti deberent, quousque ecclesia illam damnaret, vt erroneam, aut per aperta scripturæ sacræ testimonia constaret de illius errore. Sic autem errantibus, & definitioni Papæ obtemperantibus non imputaretur error ad peccatum: quia obedientia illos excusaret. Dominus enim dixit: Facies quodcumque dixerint, qui præfunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequerisque sententiam eorum.

Hic tamen admonere oportuit lectorem, quòd licet Episcopi, aut Inquisitores hæreticorum non possint de hæresi, præsertim cum res est dubia, censere & definire: possunt tamen aut propter solā dubitationē, quæ de tali propositione habetur, aut propter vitandū scandalum, quod ex illius doctrina, aut prædicatione oriri posset, aut propter aliam causam inhibere doctoribus, & prædicatoribus & omnibus aliis, ne quomodolibet illā docere audeant,

aut

aut publice prædicare . Si quis verò contra huiusmodi prohibitionē egerit, meritò ab illis puniri poterit, nõ tamen vt hæreticus, sed vt inobediens & rebellis, quia cum talis propositio sit dubia & nondum constet illam esse hæreticam, illius doctor aut prædicator aut quicumq; alius illius assertor, quanuis fuisset ab inquisitoribus ne illam assereret prohibitus, non poterit iuste vt hæreticus puniri. Non potest enim quis tãquam hæreticus puniri si non constat illum aut propositionem hæreticam asseruisse, aut illi quomodolibet fauisse. Nam ex hoc solum quòd contra inquisitorum inhibitionem aliquid fecit aut dixit, nullus debet hæreticus censerì. Potest tamẽ hic talis propter talem inhibitionis contemptum meritò puniri, & quidẽ grauiter, pensata prius suæ rebellionis grauitate.

AN PAPA POSSIT ALICVI COM-

mittere potestatem censendi de fide, ita vt ea, quæ à Legato Papæ fuerint circa fidem definita, sint ab omnibus pro vera fide necessario tenenda. Cap. VI.

Circa ea quæ in proxime præcedenti capitulo definita sunt, dubitatio quædã non parui momenti oriri potest, cui respondere decreui, vt rē hanc plene, vt decet, absolutã relinquerem. In præcedenti siquidem capitulo dixi, penes summum Pontificem sitam esse potestatem definiendi de fide, neminiq; licere iis, quæ à summo Pontifice circa fidem definita sunt, contradicere. Dubitari meritò potest, an Papa possit hanc definiendi potestatem alicui alteri committere, ita vt omnes fideles æqua lege teneantur suscipere eas fidei definitiones quas dederit legatus sedis Apostolicæ cui negotium fidei fuerit commissum, ac si ab ipso summo Pontifice fuissent datæ, & qui huiusmodi legati definitionibus pertinaciter contradixerit, sit perinde censendus hæreticus ac si definitionibus & decretis circa fidem à summo Pontifice datis aperte & obstinate repugnasset? Et quod Papa hanc definiendi potestatem in quenquam alium transferre valeat, persuaderi potest per hoc quòd multa alia sunt quæ Papa agit per commissarios, quibus censendi potestatem tribuit, & quæ ab illis decreta sunt, idem habent robur eandemque firmitatem ac si ab ipsius summi Pontificis ore prodissent.

Lites namq; per auditores rotæ dirimit. Votorum dispensationes & alia eiusdem classis multa, summo quem vocant, pœnitentiario cōmittit Papa, vt ab illo diuersis personis condonentur. Quæ omnes concessionēs & indulgentiæ, etiam si à summo pœnitentiario prodierint, à Papa tamen datæ censentur, & tantam vim & potestatem apud omnes habent, quantam haberent, si eas Papa proprio ore dedisset. Quoniam quod per alios agimus, per nos ipsos agere videmur. Sicut ergo hæc omnia, quæ maximi sunt momenti, Papa aliis dispensanda committit, videtur, vt simili etiam modo possit fidei negotium in aliquem alium, vt ab illo definiatur, transferre. Præterea ex longa, & antiqua Ecclesiæ consuetudine obseruatum est, Papam hanc definiendi potestatem aliis sæpe commississe. Quando enim in aliqua prouincia oriuntur de fide dissidia, Papa consuevit legatum mittere, & negotium illud alicui ex eadem prouincia mandare, qui re (vt decet) plene cognita, & discussa, sententiam ferat, cui omnes obedire teneantur. In omnibus generalibus, & recte congregatis conciliis, quibus Papa fuit absens, semper affuerunt legati sedis Apostolicæ, qui nomine summi Pontificis fidei definitiones darent, quorum sententia, ac si ipsius summi Pōtificis voce fuisset prolata, semper fuit ab omnibus suscepta. In Nicœna siquidem synodo quæ omnium generalium prima clarissimæq; censetur, legati sedis Apostolicæ fuere, Osius cordubensis Episcopus, Victor & Vicentius presbyteri Romani. In concilio Ephesino primo legatus summi Pontificis fuit sanctus Cyrillus Alexandrinus Episcopus. Aimarius in libro de synodis dicit Archadium quendam ex Italia Episcopum fuisse etiam in eodem concilio simul cum Cyrillo Papæ Legatum, sed hoc ex gestis eiusdem concilii non constat. In concilio Chalcedonensi legati Leonis Papæ huius nominis primi fuerunt Iulianus Episcopus & Renatus presbyter, & post istos missi sunt alij videlicet Paschasinus Lilibetanus Episcopus, & Lucentius Episcopus Esculanus, & Bonifacius Presbyter Romanus, vt ex gestis eiusdem concilii patet. Et in aliis omnibus quæ in posterum absente Papa sunt recte congregata concilia, perpetua & inuiolata consuetudine hoc obseruatum est, vt
legati

legati Papæ adessent qui illius nomine fidei regulam certissimam designarēt. Ex quibus omnibus videtur Papam hanc potestatem de fide definiendi legatis suis commisisse. Hæc sunt quæ pro huius sententiæ confirmatione fortius pugnare mihi videtur. Verum si rem bene (vt decet) introspeciamus omnia illa quæ adduximus, parum certe præfatam stabiliunt sententiam & fortiora multoq; magis vrgentia sunt quæ contra istam pro contraria possunt adduci sententia. Quapropter ego libentissime ab hac opinione discedo, firmissime tenens Papam non posse in quenquam alium transferre potestatem definiendi in negotio fidei, talem qualē ipse habet: sic vt definita ab illo cui hæc potestas fuerit commissa, sint tanto robore firmata ac si ipsius summi Pontificis ore fuissent prolata. Et vt rem istam apertiore faciam prius perscrutari oportet, vnde Papa habet hoc priuilegium vt ipse in causa fidei censere valeat, & in dubiis circa fidem ortis definitiuam proferre sententiã, cuius definitioni sub interminatione gehennæ omnes obedire tenentur? Et vnde est quod nulla alia particularis persona, præter Papam, sed sola vniuersalis ecclesia aut conciliū generale illam perfecte representans, hoc tanto gaudet priuilegio, vt regulã fidei Catholice omnibus præscribere valeat? Causa certa & indubitata huius tam excellentis prærogatiuæ est multiplex sedis Apostolicæ dignitas. Prima quidem summi Pontificis dignitas est, quod Deus illū totius ouilis fecit pastorem, dicens, pascue oues meas. Omnes enim, qui baptismo suscepto fidem Christianam professi sunt, oues sunt Christi, quarum omnium curam Deus Petro & successoribus eius commisit, illique mandauit, vt eas omnes pasceret. Neque corporali pastu pascendæ erant oues omnes ab illo, qui relictis omnibus rebus pro Christo, tam pauper effectus fuerat, vt nec sibi ipsi satis ad similem pastum haberet, quanto magis pro tam multis reliquis omnibus. Spirituali ergo pabulo oues dominicas pascere iubetur Petrus doctrina scilicet verbi Dei. Petrus ergo quia generalis pastor omnes Christianos fidem Catholicam docere debet, & omnes Christiani siquid de fide dubitant & scire optant, à Petro ne errēt discere debent, & nō ab alio: quia nullus alius est omnium dominicarum ouium pastor.

Ioan. 21.

Secun.

Luc. 22.

Secunda Petri dignitas est certitudo & infallibilitas doctrinæ suæ, ita vt docendo oues sibi commissas, errare non possit, & hoc non à se sed ex donatione Dei qui illi ratione dignitatis semper adfuit, ne in definitionibus fidei erret. Ego rogavi pro te (inquit Dominus ad Petrum) vt non deficiat fides tua. Et quia ista certitudo & infallibilitas fidei, non ratione ipsius Petri, sed ob causam ouium illi commissarum concedebatur Petro, statim subdit. Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Ac si apertius dixisset. Ideo pro te rogavi vt non deficiat fides tua, quia tu reliquos omnes in fide confirmare debes. Vt igitur rem hanc tibi commissam plene exercere valeas, opus est te semper firmum in fide esse. Nam alioqui si Petrus aliquid definiens errasset, necessarium foret, vt oues quæ illum tanquam pastorem sequi debebant, illo errante omnes errarent, aut saltem erroris occasionem non paruam susciperent. Hoc est priuilegium, sedi Apostolicæ, propter vniuersalem ecclesiam quam regendam suscepit, concessum, vt quando ipsam ecclesiam docet fidem, errare non possit. Nolo quidem negare Papam errare posse in fide & posse esse hæreticum, quoniam de aliquibus fertur ipsos in fide errasse, hoc tamen contigit illis quando loquebantur, aut scribebant, aut fortè docebant, vt singulares personæ & priuatæ. Si tamen loquerentur aut docerent, aut scriberent tanquam personæ publicæ & officio prælationis fungentes, tunc credo quòd Deus illos errare non permetteret. ne ecclesiam sponsam suam quam sibi speciosam acquisiuit, illi suo errore inficerent. Nullus dubitat longè aliam considerationem habendam esse de summo Pontifice quatenus priuatam gerit personam, & quatenus gerit publicam. Cum loquitur aut scribit aliquid tanquam persona priuata, non vult omnes ad illa recipienda aut credenda obligari. Cum verò loquitur aut scribit vt persona publica & quatenus summus est Pontifex, tunc verbis suis aut suis scriptis omnes ad illa utcumque obligare intendit. Non tamen semper sic illi loquuntur aut scribunt, si quando illos aliquid scribere contingit. Multa enim summi Pontifices scripserunt, quæ non eo animo scripserunt vt pro decretis & definitionibus haberentur. Nam (vt de cæteris taceam) vulgatissimum est
 responsa

Responſum Innocentiꝝ quarti, viri in iure canonico peri-
 riſſimi, qui cūm quæreretur an ea quæ in iure canonico,
 ſcripſerat, vellet ab omnibus pro lege & tanquam firma
 decreta teneri reſpondit ſe minime id velle, ſed liberum
 cuiſcunq; relinquere iudicium, vt pro libito ſuo quiſque
 ſentiret. Dixit enim ſe non vt ſummum Pontificem, ſed
 vt quempiam aliquem ex priuatis doctoribus, id ſcripſiſ-
 ſe. Quo fit vt ſi forte aliquid in fide erroneum in huius-
 modi Innocentiꝝ ſcriptis inueniretur, non ſit inde collig-
 gendum Pãpam in fide erraſſe, quoniam non vt Papa ſed
 vt priuata perſona id ſcripſerat. Poſteſt itaque, vt ego ſen-
 tio, Papa aliquid contra fidem Catholicam ſentire, Deus
 tamen nunquam permittet, vt Papa id quod male ſentit
 toti eccleſiæ credendum præcipiat. Sicut non permittit
 Balaam maledicere Iſraël. His omnibus præfatis, & bene
 conſyderatis facile eſt colligere, Papam non poſſe hanc
 poteſtatem definiendi in rebus fidei alicui alteri commit-
 tere. Quoniam nõ poſteſt certitudinem & infallibilitatem
 quam ipſe circa definitiones dandas habet, in quenquam
 alium transferre. Nullus vnquam (quod ſciam) adeo
 hucusque deſipuit, vt dixerit Legatos Papæ aut cõmiſſa-
 rios eius errare non poſſe. Poſſunt enim illi errare, cum
 non ſint tanto priuilegio à Deo donati vt ſint infallibi-
 les in definitionibus ſuis. Non enim rogauit Deus pro
 legatis aut cõmiſſariis Petri, vt non deficiat fides eorum,
 ſicut rogauit pro ipſo Petro. Hæc autem infallibilitas eſt
 ſumme neceſſaria in illo qui de fide cenſere debet, vt om-
 nes fideles poſſit ad ſuam definitionem ſuſcipiendam ob-
 ligare. Alioqui oporteret fidem eccleſiæ non eſſe aliquan-
 do certam, ſi regulæ incertæ & fallibili inniteretur. Ob
 hanc cauſam cõciliis prouincialibus quia errare poſſunt,
 nunquam fuit commiſſa poteſtas dandi decreta fidei. Ad
 hos tantum limites conciliorum prouincialium autori-
 tas extenditur, vt videlicet ibidem ſimultates amputentur,
 querimoniæ audiantur, mores corrigantur, non ta-
 men vt de fide aliquid ibidẽ decernatur. Cõcilium ſiqui-
 dem Nicænum, hoc ſolũ illis permittit. Præterea, illa quæ
 ſunt alicui certo ordini aut ſtatui connexa & ab illo de-
 pendentia, nullus poteſt alteri extra illum ordinem aut
 ſtatum conſtituto committere. Euchariftiam conficere,

Num. 14.

pani.

penitentes peccatores à peccatis absoluere, nullus etiã
 si Papa sit, potest alteri non sacerdoti cõmittere: quia hæc
 sunt ordini sacerdotali annexa, & necessario exigunt or-
 dinem sacerdotalem, in illo qui aliquod horum exercere
 debet. Ad eundem modum Popa non potest committere
 alicui non Episcopo, vt ordinationes faciat, id est, vt sacra-
 mentum ordinis alicui cõferat: quia vt aliquis sacramen-
 tum ordinis possit cõferre, oportet necessario illum esse
 Episcopũ. Ex quibus aperte colligimus vt Papa non pos-
 sit alicui alteri committere potestatem definiendi de fide,
 sic vt illius definitioni omnes fideles teneantur obedire,
 quia (vt diximus certitudo & infallibilitas quæ ad talem
 supremam potestatem requiritur est annexa dignitati Pa-
 pali, & ab illa nullatenus separabilis: quia (vt diximus)
 pro sola illa rogauit Deus & non pro alia, vt non deficiat
 fides eius. Rursum, si Papa posset potestatem definiendi de
 fide in quenquam alium transferre, ad eundem modum
 posset etiam canonizationem sanctorum alicui cõmitte-
 re, quia sanctorũ canonizatio (vt Beatus Tho. docet) res
 est quodammodo ad fidem spectans. Cui B. Thomæ
 sententię quodammodo fauent verba quę summus Ponti-
 fex dicit in canonizatione alicuius sancti quę posita sunt
 in libro sacrarũ ecclesię ceremoniarũ, & sunt quę sequun-
 tur. Ad honorem sanctę & indiuiduę trinitatis, & exalta-
 tionem fidei Catholicę, ac Christianę religionis aug-
 mentum, autoritate eiusdẽ Dei omnipotentis, patris, & fi-
 lii, & spiritus sancti, & Beatorũ Apostolorũ Petri & Pau-
 li & nostra, de fratrum nostrorum consilio decernimus &
 definimus bonæ memorię N. sanctum esse & sanctorum
 cathalogo ascribendum, ipsumque cathalogo huiusmodi
 ascribimus. Hęc verba dicit Papa cum aliquẽ canonizat:
 in quibus id est aduertendũ quod ait, talem canonizatio-
 nem fieri ad exaltationẽ fidei Catholicę. Si cui verò hæc
 B. Thomę sententia non placet, & prorsus negare cõten-
 dit, sanctorum canonizationem spectare ad fidem, tanto
 impensius nosse fauebit argumẽtationi, quanto canoniza-
 tionem ipsam minoris ponderis fecerit ipsa fide. Nam si
 id quod maius est, videlicet fidei definitionẽ Papa potest
 committere alteri, multo melius poterit committere id
 quod minus est, videlicet canonizationem sanctorum.

Verba qui-
 bus Papa
 sanctum ali-
 quem cano-
 nizat.

Hoc autem nullus sanæ mentis concedet, cum sit perpetua consuetudine ecclesiæ damnatum. Nam & si multa ad canonizationem præuia & exacta Papa aliis committat per illos exequenda, vt puta vitæ inquisitionem testium examinationem, ipse tamen solus summus Pontifex sententiam profert, illum declarans fuisse sanctum, & velut talem cathalogo sanctorum illum ascribēs. Nec vnquam ab ipsis ecclesiæ primordiis ad hoc vsq; sæculum, fuit auditum, vt Papa alicuius sancti canonizationem legato suo committeret. Demum quod sententiam certissimam & indubitabilem mihi facit, est perpetua & inuiolata consuetudo Ecclesiæ quæ nunquam pro certis & indubitatis habuit ante sedis Apostolicæ definitionem, ea quæ de fide à legatis eiusdem sedis fuerant definita. Nec ipsi summi Pontifices illa pro tam certis vnquam ab ecclesiâ haberi voluerunt, quod ipse rerum præteritarum ordo & processus clarissimè docet. Nam multæ fuerunt lites de fide in variis mundi partibus exortæ, ad quas dirimendas Pontifices summi legatos miserunt, qui postquam suis sententiis finem litibus imposuerunt, ipsorum legatorum sententiæ fuere per summorum Pontificum sententiâ confirmatæ, vel iterum fuerunt ab ipsis Pontificibus iudicatæ. Quæ res non contigisset, nisi summi Pontifices censuissent sententiam suam fuisse necessariam. Huius rei tam multa sunt apud diuersas nationes exempla vt enarrare pigeat: ne tamen testimonio carcere videar, ac proinde rem suspectam dimittam, vnum & alterum exemplum proferam. Cum Berengarius Ecclesiæ Andegauensis diaconus contra admirabile Eucharistiæ sacramentum pestiferam per totas Gallias diffunderet hæresim, Hildebrandus sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalis legatus Victoris secundi qui tunc vniuersali præerat ecclesiæ, illius hæresim damnauit. Eam tamen Nicolaus Pontifex huius nominis secundus qui Victori in Pontificatu successit, Cõcilio centum & tredecim Episcoporum Romæ coacto, postea damnauit. Quam sententiam à Pontifice dari non fuisset opus si satis omnibus facere posset, Hildebrandi legati definitio. Post Berengariū aliquot elapsis sæculis surrexit in Anglia Ioānes Vuicles, qui plurima impia, & pestifera dogmata, verbo,

& libris æditis docuit. Huius causæ cognitio Archiepiscopo Cantuariensi Apostolicæ sedis legato commissâ est qui re (vt decebat plene examinata, ipsum Ioannem Vuiclef, & omnes illius hæreses publice damnauit. Post Ioannem Vuiclef paucis aliquod elapsis annis successit in Bohemia Ioannes Hus, qui omnes Ioannis Vuiclef hæreses pertinacissime tutatus est. Quo per summum Pontificem audito, huius rei cognitionē Archiepiscopo Pragensi commisit, qui omnibus diligenter examinatis, omnes illius hæreses damnauit. Sed vtriusq; Ioannis hæreses postea Romæ summus Pontifex, & tandem concilium Constantiense damnauit. Quæ omnia cōstant ex decreto sessionis octauæ eiusdem concilij. Cum olim Petrus quidam Osmensis, noua quædam in Hispania doceret, quæ multorum iudicio hæretica videbantur, Sixtus quartus huius nominis Papa, qui tunc vniuersæ præerat Ecclesiæ huius causæ cognitionem cum plenitudine potestatis demādaui domino Alphonso Carrillo Archiepiscopo Toletano, & Hispaniarū Primati. Hic re plene (vt decebat) cum multorum virorum doctorum consilio examinata, multas illius Petri Osmens. assertiones erroneas & hæreticas esse iudicauit. Post hanc tamen sententiam, res ipsa ad eundem Sixtum deuoluta est, qui omnibus plene circumspectis sententiam præfati Archiepiscopi per bullam publicam confirmauit. Quâ sententiæ confirmationē nos in eo opere, quod aduersus omnes hæreses ædidimus, in titulo de cōfessione inferere decreuimus, vt omnibus esset nota, quæ in tenebris latebat. Si ea, quæ à præfatis, atque alijs huiusmodi legatis sedis Apostolicæ fuerunt circa fidem definita, fuissent firmo robore firmata, ita vt necessario ab omnibus fidelibus debuissent pro certâ, & indubitata fide teneri, non erat opus Papam suam superaddere sententiam: quia esset rem actam agere. Verum quia ea, quæ à legatis Apostolicis sunt circa fidem definita, pleno robore carent, propterea quod illos in fide errare posse semper ab omnibus creditum est, ideo semper hoc obseruatum est, vt post legatorum definitionem Papa sententiam expressam adderet, quæ ex ore illius procedens, doceret omnes quid circa fidem tenendum esset. Ipsa ergo rerum experientia apertissime docet ipsosmet summos

Pontifices nunquam existimasse ea, quæ à legatis suis circa fidem definita erant, debere teneri pro certis, & indubitatis ante ipsorummet Pontificum definitiones. Fortè hic mihi aliquis obiiciet, sic inquitens: Si ea, quæ à Legatis Apostolicæ sedis circa fidem definiuntur, nõ sunt necessariò pro certis habenda, ad quid Papa eos mittit cum superflua, & inanis sit illorum legatio? Respondeo, quòd nõ frustra mittuntur: quia possunt inquirere, & examinare rem, vt postea summo Pontifici referant, sicut fit in canonizatione sanctorum. Deinde & si illi non possint certam, & indubitabilem de fide proferre sententiam, possunt tamen ob aliquam urgentem causam (vt capite præcedenti diximus de Inquiritoribus) prohibere alicuius propositionis assertionem, cuius definitioni, qui contraxerit, meritò punietur, non tamen si res est dubia, vt hæreticus ante Papæ definitionem, præsertim si illam se expectare ostendit: sed vt rebellis, & inobediens. Nec solum hoc obseruatum est in definitionibus priuatim datis per Legatos sedis Apostolicæ: sed etiam in conciliorum definitionibus, quibus Legati sedis Apostolicæ interfuerunt. Nam post definitionem de fide datam ab eisdem Legatis cum toto concilio, semper Ecclesia petiuit sententiã summi Pontificis: nec ante ipsius summi Pontificis confirmationem vnquam certum habere voluit, & firmum, quod à Legatis eiusdem sedis fuerat definitum. De qua re aliqua volo proferre testimonia, ex quibus verum esse, quod dicimus plenissimè constare potest. In illa siquidem celeberrima synodo Nicæna Legatus Siluestri tunc summi Pontificis fuit. Osus Cordubensis Episcopus: eorum tamen, quæ ibidem definita fuerant, confirmationem perierunt à sede Apostolica, vt constat ex epistola à toto concilio ad summum Pontificem directa, quæ placuit hic inferere, vt emendatã redderem, quæ in multis libris habetur vitriata, & multis mendis plena.

Epistola à Synodo Nicæna directa Siluestro

Papæ Primo.

Beatissimo Papæ vrbis Romæ cum omni reuerentia
 cosendo Siluestro, Osus Episcopus Prouinciæ Hispaniæ
 ciuitatis Cordubensis, & Macharius Episcopus
 ecclesiæ Constantinopolitanæ, & Victor, & Vincentius

E pres

presbyteri vrbis Romæ ordinati ex tua directione, & cæteri. Episcopi trecenti, & decem & octo, in Domino salutem. Quoniam omnia corroborata de diuinis mysteriis ecclesiasticæ utilitatis, quæ ad robur pertinent sanctæ Ecclesiæ Catholicæ, & Apostolicæ, ad sedem tuâ Romanam explanata, & de Græco in Latinum redacta, scribere confirmemur: nunc itaq; ad vestræ sedis augmentum accurrimus roborantes. Itaq; censeat vestra Apostolicæ doctrina Episcopos totius vestræ Vrbis in vnum conuenire, vestrumq; habere concilium: sicut docet mystica veritas, vt firmeretur nostra sanctimonia, gradusq; fixos, vel textus ordinationis tuæ sanctimonia, nostra possit habere regula: quoniam decet numerum doctorum tuorum cœpiscoporum à te discere gradus, vel ordines constituere Vrbis. Quidquid autem constituimus concilio Nicæno, præcamur, vt vestri oris consortio confirmetur. Oret beatitudo tuâ pro vniuerso concilio. Data. 8. calendæ Iulias. Accepta. 13. calendæ Decembris, Paulino & Iuliano summis Consulibus.

Rescriptum Siluestri Episcopi ad
synodum Nicænam.

Siluester Episcopus sedis Apostolicæ, & sanctæ Ecclesiæ Catholicæ reuerendę religionis vrbis Romæ, fratribus, & cœpiscopis, qui in Nicænum concilium conuerunt in Domino salutem. Gaudeo vos promptâ benignitatem seruare. Nam & confirmo, si quod ad doctrinam vestram reclamantes de mysterio, vel vnitatē Trinitatis, chrysmatis vos secundum dicta, & doctrinā Euangelicam, sanctam accepisse gratiam, de quo examine probo vera fuisse, & esse mansura, quæ in vestrū, nostrumq; manauere mysterium. Meum chyrographum, & discipulorum meorum offero in vestro sancto cōcilio quidquid constituistis, vnâ parem dare consensum, atq; in gremio vestræ synodi, parua propter disciplinam Ecclesiæ alligabo præcepta, propter Victorinum, qui arbitrio suo quidquid vellet affirmabat, & cyclos Paschæ pronuntiabat fallaces, vt cum Episcopis totius orbis Italiae examinata vniuersitas vestri sancti concilii dignetur accipere veritatem, Et alia manu. Oret pro nobis beatitudo vestra
san

Alias
Victorem.

sancti concilii trecentorum decem & octo, vt charitatis, quæ vobis data est Domini nostri Iesu Christi, seruetur augmentum. Data quinto Calendas Nouembris. Accepta quarto Idus Februarii, Constantino septies, & Constantino Cæsare, quater Consulibus. Deinde concilio Chalcedonensi interfuerunt Legati Leonis tunc summi Pontificis, Paschasinus Lilibetanus Episcopus, & Lucentius Episcopus Esculanus & Bonifacius presbyter Romanus vt constat ex actis eiusdem concilii actione prima & vltima, & ex epist. 41. & 42. ad Marrianum Imperatorem missis à Leone Papa, & ex epistola eiusdem Papæ Leonis ad totum concilium Chalcedonense directâ: quæ est in ordine epistolarum quadragesima quinta. Ea tamen quæ in illo concilio definita sunt, non fuerunt rata & firma ab ipso concilio existimata, quovsq; fuissent ab ipso summo Pontifice confirmata. Propter quod Patres in concilio congregati summo Pontifici Leoni scripserunt, deprecantes vt illic facta decreta confirmare dignaretur. In qua epistola postquam fecerunt relationem eorum quæ in concilio fuerant ab eis definita, hæc quæ sequuntur adiungunt. Hæc sunt propria & amica, & ad decorem conuenientissima, dignare complecti sanctissime & beatissime pater. Qui enim locum vestræ sanctitatis obrinent sanctissimi Episcopi Paschasinus & Lucentius, & qui cum eis est reuerendissimus presbyter Bonifacius, his ita constitutis vehementer insistere tentauerunt, proculdubio à vestra prouidentia inchoari & hoc bonum volentes, vt sicut fidei, sic bonæ ordinationis vobis deputeretur effectus. Nos enim curantes tam piissimos & Christi amicos Imperatores, qui super hoc delectantur, quam clarissimum senatum & totam, sicut dicere conuenit, Imperii ciuitatem, oportunum credidimus esse, honoris eius confirmationem ab vniuersali concilio celebrari, & velut hæc à tua sanctitate fuerint inchoata (eod quod fouere semper studeas) roborauimus pressumentes, dum nouerimus quia quidquid rectitudinis à filiis fit, ad patres recurret facientes hoc proprium sibi. Rogamus igitur, & tuis decretis nostrum honora iudicium, & sicut nos cupidi in bonis adieclimus consonantiam, sic & summitas tua (quod decet) adimpleat.

Haftenus in epiftola concilii Chalcedonenfis ad Leonē Papam, quæ habetur in fine tertiæ actionis eiusdem concilii. Huic autem petitioni idem beatus Leo refpondit, per epiftolam ad totum Concilium directâ, confirmands decreta eiusdem Concilii, & fic inquitens:

LEO Epifcopus sanctæ fynodo apud Chalcedonam habitæ. Omnem quidem fraternitatem veſtrâ noſſe non ambigo, definitionem sanctæ fynodi quæ ob confirmationem fidei, in Chalcedonenſi ciuitate celebrata eſt toto corde me fuiſſe complexum. Quia nulla ſinebat ratio, vt qui vnitatem Catholicæ fidei dolebam ab hæreticis fuiſſe turbatam, nō exultanter in integrum rediſſe gauderem. Hoc autem nō ſolum ab ipſo beatiffimæ conſenſionis affectu, ſed etiam ex epiftolis meis, quas poſt reditum meorum ad Conſtantinopolitanæ vr̄bis antiſtitē dedi, potuiſſetis agnoſcere, ſi vobis reſponſionem ſedis Apoſtolicæ manifeſtare voluiſſet. Ne ergo per malignos interpretes dubitabile videatur, vtrum quæ in ſynodo Chalcedonenſi per vnanimiſſimam veſtram de fide ſtatuta ſunt approbem, hæc ad omnes fratres & cœpiſcopos noſtros qui prædicto Concilio interſuerunt, ſcripta direxi. Quæ gloriſſimus & clementiſſimus Princeps (ſicut popoſci) in notitiã veſtram mittere pro Catholicæ fidei amore dignabitur, vt & fraternã vniuerſitas, & omnium fidelium corda cognoſcant, me non ſolum per fratres, qui vocem meam executi ſunt, ſed etiam per approbationem geſtorum ſynodalium propriã vobiſcum iniſſe ſententiã, in ſola videlicet fidei cauſa (quod ſæpe dicendum eſt) propter quam generale Concilium, & ex præcepto Chriſtianorum Principum, & ex conſenſu Apoſtolicæ ſedis placuit congregari, damnatis hæreticis, qui ſi corrigi voluiſſent, nulla penitus reſideret de verã Domini noſtri Ieſu Chriſti incarnatione dubitatio. Vnde ſi quis vnquam auſus fuerit, vel Neſtorii perfidiã tueri, vel Eutycheris ac Dioſcori impium dogma defendere, & à Catholicorum communionẽ reſecetur, nec habeat eius corporis participationem, cuius abnegat veritatem. Haftenus Leo ſanctiſſimus in epiftola ad conciliũ Chalcedonenſe miſſa, quæ eſt in ordine epiftolarum ſuarum quinquageſimanona. Et in epiftola quinquageſi-

maſeptima ſcribit ad Martianum Auguſtum rogans vt hanc ſuam concilij Chalcedonenſis confirmationem per omnes Eccleſias publicari mandarer, vt omnibus innotelceret, Apoſtolica ſedi placuiſſe ea, quæ de fide in concilio Chalcedonenſi fuerant definita. Præterea, ſexta ſynodus quæ tertia eſt habita Conſtantinopoli, vna eſt ex præcipuis & primi ordinis conciliis generalibus, quæ Catholica ſuſcepit Eccleſia, in qua legati Agathonis tunc ſummi Pontificis fuerunt Theodorus & Georgius Presbyteri & Ioannes Diaconus. Quæ autem in illo concilio definita ſunt, confirmata fuere per Leonem Papam, qui Agathoni prope finem concilij defuncto ſucceſſit. Cuius rei apertiffimum & integerrimum teſtimonium reddit epiſtola eiufdem Beati Leonis Papæ huius nominis tertij ad præſatum Imperatorem miſſa. quæ ſic incipit.

REgi Regum in cuius poteſtate ſunt regna mundi puſilli, & cætera. Quam epiſtolam nolui per omnia referre, ne magna illius prolixitate grauaſſem lectorem. Solum citabo aliquam illius partem per quam ſexta ſynodus ab eo confirmatur, his verbis. Sancta igitur (inquit Leo Papa) vniuerſalis & magna ſexta ſynodus, quæ nutu Dei veſtra clementia & ſedulè conuocauit, & cui pro Dei miniſterio præfuit, Apoſtolicam in omnibus regulam & probabilium patrum doctrinam ſecuta eſt. Et quia definitionem rectæ fidei (vt dictum eſt) pleniffime prædicauit, quam & Apoſtolica ſedes beati Petri Apoſtoli (cuius licet impares miniſterio fungimur) veneranter ſuſcipit, idcirco & nos & per noſtrum officium hæc veneranda ſedes Apoſtolica concorditer ac vnanimiter, his quæ definita ſunt ab ea, conſentit, & Beati Petri auctoritate confirmat: ſicut ſupra ſolidatam petram, qui Chriſtus eſt ab ipſo Domino adeptus firmitatem. Propterea ſicut ſuſcepimus atq; firmiter prædicamus ſancta quinque vniuerſalia concilia, Nicænum, Conſtantinopolitanum, Ephelinum primum, Chalcedonenſe, & Conſtantinopolitanum, quæ & omnis Chriſti eccleſia approbat & ſequitur: ita & quod nuper in regia vrbe pro veſtræ ſerenitatis adni. u celebratum eſt ſanctum ſextum concilium, vt eorum pediffequi interpretes, pari veneratione atq; cenſura

suscipimus & hoc cum eis digne connumerari, tanquam
 vna & æquali Dei gratia cōgregatum, cernimus: & qui
 in eo fideiiter conuenerunt Christi Ecclesiæ sacerdotes,
 inter sanctos ecclesiæ patres atque doctores adscribendos
 æquè cēsemus. Hactenus Leo Tertius in epistola illa, quæ
 vocata est in fine gestorum eiusdem concilij. His igitur
 clarissimis testimoniis apertissime conuincitur, ea, quæ à
 legatis sedis Apostolicæ cum reliquo Episcoporum concilio
 fuerant circa fidem decreta, non fuisse ab omnibus fi-
 delibus pro certis, & indubitatis recepta, antequam Papa
 suum dedisset decretum. Ex his omnibus aperte colligi-
 mus Papam non posse in quenquam alium transferre po-
 restatem definiendi de fide talem, qualem ipse habet, ita
 vt sua definitione, aut sententiâ possit ille omnes Christia-
 nos ad aliquid credendum obligare: sicut ipsemet Papa
 potest. Sed hic mihi occurrit non parua dubitatio, cui re-
 spondere decreui, ne scrupulus maneat, qui alicuius con-
 scientiam lædere possit. Nam propter ista, quæ de concilio-
 rum confirmationibus à summis Pontificibus petitis,
 & concessis, diximus, dubitare meritò aliquis poterit, an
 concilia ex toto terrarum orbe autoritate Papæ congre-
 gata, in quibus Papa non adest: sed solum illius Legati,
 possint in definitione fidei errare? Si talia concilia errare
 posse dicatur, consequens est, vt etiam concedatur, talia
 concilia sine præsentia Papæ non esse dicenda generalia,
 aut quod generalia concilia autoritate Papæ congregata
 possunt errare: quorum vtrunque est absurdum. Nam
 quod generalia cōcilia autoritate summi Pontificis con-
 gregata, errare possint, hæresis est multorum hæreticorum
 ab omnibus Catholicis damnata. Quod autem sine præ-
 sentia Papæ possit generale concilium celebrari, re ipsa
 constat: quia in nullo illorum quatuor celebratissimorum
 conciliorum, videlicet, Nicæno, Constantinopolitano,
 Ephesino, Chalcedonensi, Papa fuit præsens. Illa tamen
 fuisse generalia concilia nullus vnquam negauit. Si verò
 talia concilia sine præsentia Papæ, sed cum legatis eius, &
 autoritate illius congregata errare non possunt, quare
 eorum, quæ à toto illo concilio definita sunt, expectatur
 Papæ confirmatio? Quia si concilium illud errare non
 potest, non est opus cōciliorum definitiones à Papa con-
 firma.

Armari. De hac re (vt ingenue loquar) maluiffem aliorū
 audire fentētiā, quā dicere meam: fed quia neminem
 hucusque vidi, qui hanc dubitationem mouiffet, aut de
 illa aliquid differuiffet, cogor dicere faluo meliori alio:
 rum iudicio, quid de hac re fentiā. Ego quidem firmiffi-
 me teneo, nec aliud fentiendum cenfeo, talia cōcilia, quæ
 ex toto terrarum orbe auctoritate Papæ congregata funt,
 in quibus, & fi Papa fit abfens, ipfius tamen legati præfen-
 tes funt, effe dicenda generalia concilia, & per confequēs
 non poffe in fide errare. Non quidem propterea quod le-
 gati fedis Apoftolicæ funt infallibiles in diffinitionibus
 fidei, cum illi per fe foli erraffe potuiffent: fed quia totus
 ille cœtus in quo adfunt, errare non potefit propter af-
 fidentiam Spiritus fancti. Verū & fi illa concilia errare
 non poffint in fide, non tamen frustra, & fine caufa: fed
 ob multas, eafque iuftiffimas caufas illa petierunt femper
 ab ipfo fummo Pontifice approbationem, & confirma-
 tionem eorum, quæ à toto concilio definita fuerunt. Pri-
 ma quidem caufa eft, vt omnibus conftet Papam idē cum
 concilio fentire, & legatos fuos veram ipfius Papæ men-
 tem expreffiffe. Nam quia dubitare aliquis poffet an lega-
 ti fedis Apoftolicæ fideliter fuo functi fuiffent officio,
 rem iuxta voluntatem, & fentētiā de legatis exequen-
 tes? opus eft, vt Papa fuam exprimat aperte, ore fuo pro-
 latam, aut manu fua fubfcriptam fententiam. Hoc enim
 in aliis forenfibus negotiis fieri iure præcipitur. Si quis
 per procuratorem matrimonium contraxerit: quamuis
 illud legitimum effe matrimonium, & indiffolubile iura
 decernāt, vt habetur. 32 q. 2. paragra. cū dicitur. & l. gene-
 rali. ff. de ritu nupt. quia tamen potuit fubeffe fraus in hu-
 iufmodi contractu, proçuratione videlicet exiffere falfa,
 ideo fic contrahentes confueuere iterum in præfentia ta-
 lem contractum propriis verbis repetere. Vt igitur om-
 nibus conftet caput effe membri conforme, hoc eft, Pa-
 pam idem cum concilio fentiffi oportet vt non folum per
 legatos fuos: fed per feipfum fuam exprimat fententiam.
 Et hoc aperte expreffit idem beatiffimus Leo in illa præ-
 fata epiftola ad concilium Chalcedonenfe miffa, in qua
 rationem fuæ confirmationis reddens, fic ait. Vt fraternam
 vniuerfitas, & omnium fidelium corda cognofcant me

Leo,
 Papa.

non solum per fratres, qui vicem meam exequuti sunt: sed etiam per approbationem gesto: um synodaliū, propriam vobiscum iniisse sententiam. Hæc ille. Ex quibus clare constat definitionis confirmationem non esse à Papa concessam, vt per illam Papa maius robur adderet definitioni: sed vt per illam clarius omnibus constaret de Papæ voluntate & sententia: quam per legatos suos expresserat. Et sic fieri oportere aperte conuincitur per hoc, quod aliquando comperitum est legatos summi Pontificis infideliter, & contra ea, quæ illis Papa commiserat, legationem suam egisse. Nam Nicolaus Papa huius nominis primus in epistola ad Episcopos per Asiā, & Libiam constitutos, dicit legatos suos, quos ille Constantinopolim ad cuiusdam grauis causæ cognitionem miserat, contra expressa mandata sua rem totam egisse, & dixisse, illa ita ex mandato Papæ agere. Ne igitur in definitionibus conciliorum aliquem legatum tale aliquid egisse, quis possit suspicari, necessarium est, vt quæ legati sedis Apostolicæ in concilio dixerūt, Papa proprio ore, & propria manu confirmet. Altera causa potest id fieri propter ipsum Papam, ne si fortè in posterum à definitione concilij deficeret, causaretur se nunquā tali definitioni consensisse, legatosq; suos minime suam expressisse voluntatē. Ne igitur id in posterum eueniat, opus est, vt propria manu subscribens dicat se id simul cum toto cōcilio sentire, eamq; amplecti fidem quæ à toto concilio Spiritu sancto suggerente data est. Et si Papa Deo permittente postea concilij definitionem deserere tentaret, sua ipsius subscriptione damnaretur. Tertia, & potissima causa est, quia licet concilium in definitionibus, & decretis suis circa fidem non possit errare, in aliis tamen, quæ ad fidem non pertinent, quod errare possit nullus verè doctus dubitat, Nam concilium Chalcedonense, quod vnum ex illis quatuor celebratissimis conciliis, quæ beatus Gregorius dicit se velut sancta quatuor Evangelia venerari, errauit præferendo Patriarcham Constantinopolitanum Patriarchæ Alexandrino, qui ex antiqua Ecclesiæ consuetudine per Nicænum concilium confirmata, secundum locum semper post Romanum Pontificem habuerat. Propter quod Leo Papa licet confirmauit ea, quæ in concilio Chalcedonensi

donensi definita fuerant circa fidem, eam tamen definitionem, per quã Patriarcham Constantinopolitanũ prætulit Alexandrino, reprobauit, & per apertam sententiã damnauit, prout constat ex epistola quinquagesimaseptima eiusdem Leonis: quæ est ad Martianum Augustum, & ex epistola quinquagesimanona eiusdem, quæ est ad totum cõcilium Chalcedonense, Miserunt ergo præfata concilia rationem gestorum suorum ad summum Pontificem, & petierunt ab eo confirmationem, nõ quidem pro his solum, quæ ad fidem spectabant: quoniam illa certa erant, & infallibilia & firmo robore firmata, cum in illis errare nõ potuissent concilia: sed ratione aliorũ negotiorum, in quibus illa cum errare potuissent, certitudinẽ, ac proinde confirmationem definitionis à summo Pontifice tanquam supremo ecclesiæ iudice petebant. Et certè si bene aduertantur verba epistolæ à concilio Chalcedonensi ad Leonem missæ, solum in ea epistola cõcilium petit confirmationem illius definitionis, quam de prælatione Patriarchæ Constantinopolitani dederat, nec de rebus fidei vlla fit mentio. Et Leo eidem concilio respondens, dicit conciliũ ad hoc solum congregatum fuisse, vt de fide, & non de aliis iudiciis tractaret. Hæc sunt quæ mihi de hac re certiora videntur, si quis meliora obtulerit, extensis (vt aiunt) vlnis recipiam, & gratias illi pro mercede oblata referam ingentes, tantũ abest, vt sim confutare paratus. Non enim tam tenaciter meæ adhæreo sententiæ, vt illam semper meliorem esse putem, ac proinde alienam recipere contempnam. Argumenta, quæ à principio cap. posuimus, & quæ in faciem oppositæ videntur fauere sententiæ, facillimè soluuntur. Ad primum quidem respondeo concedens multa esse, quæ iustè, imò aliquando necessariò per alios dispensat Papa: quia omnibus peragendis ipse solus nõ sufficit, res tamen ad fidem spectantes eo, quòd sint reliquis omnibus forensibus negotiis multo præstantiores, non est æquum, vt per alios discernat. Nam & si quæ per alios facimus, per nos ipsos facere videamur, non tamen re vera per nos ipsos facimus. Deinde multum interest propriis, an alienis oculis inspicias: quoniã (vt optime Manlius Torquatus apud Liuiũ ait) vix vnquã bene succedent, quæ oculis egeris alienis.

Fatemur rei ad fidem spectantis inquisitionem Papam posse alicui delegare, vt videlicet doctorum disfidantium rationes, & argumenta audiat, & scrutetur, hac tamen conditione, vt quæ ab illis intellexerit, summo Pontifici referre teneatur, vt ille omnibus examinatis sententiam dicat. Alias si Papæ legatus sententiam de fide dixerit, non sic ligabit contradicentem, vt non liceat illi ad Papam appellare. Ante cuius definitionem quanuis contradicat legato, non censetur hæreticus. Alterius argumenti solutio ex his, quæ ante diximus, est manifesta.

QUIS SIT DICENDVS HÆRETICVS.

Caput. VII.

HActenus de hæresi per multa capitula disputauimus. Nunc verò ratio ipsa suadet, vt de ipsius hæresis assertore, qui hæreticus appellari solet, differamus, & quis merito talis censi debeat, doceamus. De hac re (prout ego existimo) non oportet facile pronuntiare: sed grauem, & diligentem debet iudex adhibere examinationem antequam aliquem hæreticum esse censeat.

Cum enim nullum sit acerbius crimen, quod viro Christiano quis possit obiicere, quam si illum appellet hæreticum, anxie prius rem examinare conuenit, & lapidem (vt dicitur) ad filum referre antequam iudex de hac re sententiam dicat. Lex Mosayca longam & diligentem iubebat præcedere examinationem antequam sacerdos aliquem pronuntiasset leprosum. Multo ergo maiorem decet adhibere Inquisitionem antequam aliquis pronuntietur hæreticus: quoniam magis deferendum est veritati, quam figuræ: magis corpori, quam vmbre.

Leprosus siquidem hæretici hominis figuram gerebat, vt infra libro secundo capite decimo octauo ostendemus.

Ne igitur in hæreticorum censura quisquam erret, certissimam regulam hic statuam per quam debeat quilibet examinari hæreticus sit an non? Ante omnia tamen admonere lectorem decreui, hæretici nomen varium esse, & multiplex in sacris canonibus. Nam aliquando extensa nimis eius significatione, hæreticus dicitur, quisquis quomodolibet in hæresim lapsus est, aut qui apertam, &

vehem.

vehementem de hæresi suspensionem dedit. Et iuxta hanc vocis latissimam significationem fautores hæreticorum & illorum receptores hæretici appellantur, etiam si illos erroribus eorum, quos tuentur, aut domi recipiunt, ex animo fauere non constet. Hæretici etiam dicuntur, iuxta hanc largissimam vocis significationem, schismatici, & symoniaci: quoniam qui tales sunt, non modicam præbent hæreseos suspensionem. Iuxta hanc tam latam hæretici appellationem, non usurpatur hæc vox hæreticus, in illis titulis qui in libro decretalium, & libro sexto, & in clementinis, de hæreticis inscribuntur: quoniam non illis omnibus, qui sub tam larga illius significatione comprehendi possent: pœnæ illæ & mulctæ conueniunt, quæ hæreticis à summis Pontificibus per decretales sub illis titulis contentas, infligi mandantur. Ommissa igitur hæc tam larga vocis significatione, ad propriam, & legitimam eiusdem vocis significationem accedentes ostendamus, quis verè, & meritò sit hæreticus censendus, vt pœnæ à iure decretæ iustæ illi possint infligi. Multa quidem exiguntur, vt quis meritò debeat hæreticus dici.

Primò ante omnia opus est, vt fidem Catholicam semel in baptismo susceperit. Nam qui nunquam Christum in baptismo induit, is Paganus, aut Iudeus, aut Sarracenus, aut Mahomethicus, aut alio quouis censebitur nomine, nunquam tamen hæreticus dicitur, vt pœnæ, quas aduersus hæreticos ecclesia decreuit, meritò possint in illum infligi. Ecclesia siquidem de illis, qui foris sunt, non iudicat, dicente Paulo: Quid mihi de iis, qui foris sunt iudicare? At qui non est induitus Christum in baptismo, sic est extra ecclesiam, vt nunquam illius domum intrauerit: quoniam ad baptismum, quæ huius domus est ianua, nondum accessit. De his ergo, qui baptismum non susceperunt, non iudicat ecclesia, & per consequens hi non sunt, quos nomine hæreticorum punit. Secundum quòd post baptismum susceptum exigitur, vt quis dicatur hæreticus, est error in fide. Opus solum exterius sine errore intellectus (vt superius c. i. diximus) non est hæresis, eadem etiam ratione opus ipsum solum absque errore intellectus quanuis de hæresi suspectum reddere valeat, hæreticum tamen facere non potest. Qui igitur hære-

1. Cor. 5.

hæreticus est dicendus, oportet, vt aliquem errorem circa fidem teneat. Errat autem non solum, qui contra iustam veritatem asserit, aut credit, sed etiam qui de ipsa fidei certissima, & firmissima veritate dubitat. Vnde Augustinus in Enchiridio ad Laurentium cap. 17. errorem definiens, sic ait: Errare est verum putare quod falsum est, falsumque quod verum est, vel certum habere pro incerto, incertum verò pro certo, siue falsum, siue sit verum. Hæc Augustinus. Ex his verbis apertissime colligitur non solum illum dicendum esse hæreticum, qui contra veritatem fidei Catholicæ sentit: sed qui de veritate fidei dubitat, si cætera habeat, quæ ad hæreticum exacta esse, infra dicemus. Nam qui de fide dubitat, ita etiam errat, sicut qui aliquid contra fidem asserit, quoniam ipsa sua dubitatione testatur se credere sacram scripturam posse fallere, & ecclesiam posse falli. Alioqui si hoc de illis non crederet, nunquam de illarum dictis dubitasset. Præterea is, qui dubitat, fidem amittit: quoniam firmitate caret, quæ fidei est annexa: ob quam causam dubitatio vehemens (nam de leuissima dubitatione non est nunc sermo) & fides simul in vnum coire non possunt. Hoc manifestè probatur testimonio beati Bernardi ita dicentis: Fides ambiguum non habet, & si habet, fides non est. Et beatus Athanasius post datam fidei regulam in symbolo, ita ait: Hæc est fides Catholica quam nisi quisque fideliter, firmiterque crediderit, saluus esse non poterit. Et Deus postquam per Abacuc prophetam filij sui aduentum promiserat hæc subdit. Ecce qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipso. Quæ verba interpretans Hieronymus ita ait: Si autem dubitauerit fides tua, & putaueris non venire, quod spondeo habebis pro grandi pœna, quod meæ animæ displicebis. Iustus autem, qui credit verbis meis, & de his non ambigit, quæ polliceor, habebit præmium vitam sempiternam. Hæc Hieronymus. Et Theophylactus super illud ad Romanos. 1. Iustitia Dei in eo reuelabitur ex fide sic ait. Cum enim ea quibus à Deo donati sumus, mortales nequeant cogitatione complecti, meritò nobis est fides hæc necessaria, quam si scrutari hæsitando cœperimus omnium proculdubio pariemur iacturam. Hæc ille. Ex his omnibus apertissime colligitur dubitationem ve-

lut ex diametro pugnare cum fide, & per cōsequens eum qui dubitat, non esse fidelem: sed hēreticum censendum. Deniq; Stephanus Papa ait. Dubius in fide infidelis est. Sed contra hanc sententiam fortē aliquis obiiciet quod is qui in fide dubitat, nulli articulo fidei dissentit: & inde colligi videtur, vt hēreticus minimē sit censendus: quoniam omnis hēreticus alicui fidei articulo dissentit.

Et vt argumētationis vires magis pateant statuamus Petrum dubitare de hac propositione, Christus est Deus: Petrus sic dubitās nulli fidei articulo dissentit: quoniam si alicui dissentire dicēdus esset, huic dissentire censeretur Christus est Deus. At cum de illo Petrum dubitare supposuimus, consequens est, vt nec illi assentiat, nec dissentiat: quoniam si horum alterum facit, minimē dubitare diceretur. Si illi fidei articulo, de quo potissima videbatur esse ratio, non dissentit, cōsequens est vt nulli dissentiat: quia si id quod magis videtur inesse, non inest, ergo nec id quod minus. Si nulli fidei articulo dissentit, immeritō igitur censebitur hēreticus. Huic argumentationi respondeo quod Petrus sic dubitans de prædicto fidei articulo, grauiter peccat contra præceptum de fide: quia sicut oris confessio ad salutem, ita cordis credulitas ad iustitiam est necessaria. Sicut igitur is qui tempore & loco debitis corde non credit peccat. Cum ergo aliquis fidei articulus alicuius Christiani intellectus se offert practicē, hoc est, tanquam credendus, aut non credendus. Si is cui ille articulus sic se offert, scit talem articulum ab ecclesia Catholica tanquam necessario credendum prædicari, & hoc sciens dubitat, certissimē peccat, & non contra aliud præceptum quā de fide: quia non credit eo tempore quo credere tenebatur: Et hoc satis est vt hēreticus meritō censeatur. Sed quia hæc crudeliraris omisio in tempore necessario licet sit satis efficax & manifesta causa peccati, tamen fortē non est ita efficax & manifesta causa, vt quis propter illam solam meritō cenferi debeat hēreticus.

Ideo aliter & melius respondeo, concedens oportere vt omnis Petrum sic dubitantem non dissentire huic articulo Christus est Deus, sed horum altero, Deus est verax Ecclesia quam Paulus dicit esse columnam & firmamentum veritatis, non potest in fide errare. Nam qui de ali-

quo

quo fidei articulo, quem ecclesia catholica nobis proponit necessario credendum dubitat, nisi quia credit Deum, aut scripturam ab illo traditam posse fallere, aut ecclesiam, quæ ab ipso Deo semper edocetur posse falli. Quorum alterum si credat, merito censebitur hæreticus.

Hæc autem quæ de dubitante diximus, de illo solo intelligenda esse volumus, qui animo deliberato in dubitatione tali persistit, quæ illum inter utranque dubitationis partem medium, & nutantem tenet. Alioqui si taliter dubitaret, quod magis ad veritatem fidei, quam ad oppositam partem declinaret, non esset dicendus hæreticus, præsertim si ex infirmitate quadam dubitauit, velut contingit in primis motibus, & in illis, qui natura hoc habent, ut sint in qualibet re ancipites, & dubij, & assiduis conscientiaæ scrupulis utgeantur. Hic tamen admonendus est lector, ut non putet omnem dubitationem etiam deliberatam, & constantem, quæ quomodolibet circa fidem versatur, satis esse, ut hominem illa affectum hæreticum reddere valeat. Multum siquidem interest quid, aut quomodo quisque dubitet. Sunt aliqui, qui de verbis, aut de scripturis dubitant. Sunt rursus alij, qui & si verbis, aut scripturis integram fidem præbeant, de verborum tamen, aut scripturam intelligentia dubitant. Credunt, inquam verba esse vera, & omni prorsus falsitate carentia, quid tamen per illa verba significetur, dubitant. Primum dubitationis genus circa ea, quæ ad fidem attinent, est prorsus interdictum: quæ de veritate eorum, quæ Catholica fides credenda proponit, dubitare non licet.

Secundum dubitationis genus etiam circa illa, quæ firma & constanti fide credere tenemur, absque hæresis, & cuiusuis alterius criminis nota, haberi potest. Primo dubitationis genere hæsitavit Nicodemus de verbis Christi dicentis: Nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei. Dubitauit quidem: quia non credit verba illa vlllo modo posse fieri vera, atque ideo dixit: Quomodo potest homo nasci denuo, cum sit senex? Nunquid potest in ventrem matris suæ iterato intrare, & renasci? Ad eundem prorsus modum dubitauerunt Iudæi discipuli, qui erant in Capharnaum, de verbis Christi dicentis: Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi

Ioan. 3.

Ioan. 6.

mundi vita. Dicebant enim : Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum ? Dubitabant quidem : quia non credebant dictis ab illo. Cuius apertum est testimonium : quia verbis Christi auditis dixerunt : Durus est hic sermo, & quis potest eum audire ? Et tandem abierunt retrorsum, & ob hanc causam Christi discipulatum reliquerunt. Scio esse quendam recentem Scriptorem, qui in annotationibus suis super Ioannem conatur defendere Nicodemum à vitio incredulitatis quasi periclitaretur fides catholica, propterea quòd ille fuerit incredulus. Ego tamen mallo hic & alibi semper vestigia patrum (quorum doctrina fulget Ecclesia vt Sol & Luna) sequi quàm nouis opinionibus delectari. Augustinus tractatu 11. super Ioannem de Nicodemo loquens hæc ait: Spiritus ei loquitur & nõdum sapit. Cùm enim dixisset dominus Iesus. Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit in se vitam. Scandalizari sunt quidam qui eum sequebatur & dixerunt apud seipsos. Durus est hic sermo. Quis potest eum audire? Putabant enim hoc dicere Iesum, quòd eum possent concisim sicut agnũ coquere & manducare. Et aliquibus interpositis subdit. Dominus autẽ exposuit eis ac dixit. Spiritus est qui viuificat, Caro autem non prodest quicquam. Et post pauca ait. Hunc spiritum & hanc vitam non sapiebat iste Nicodemus, qui nocte venerat ad Iesum. Hæc Augustinus, qui satis apertè Nicodemum comparat & similem facit Caphernaitis incredulis. Et tractatu 12. super eundem Ioannem vocat Nicodemum superbum & inflatum, quia magis suo iudicio quàm verbis Christi credebat. Idem docet Cyrillus, qui lib 2. super Ioannem cap 41. interpretas illa verba. Quomodo potest homo nasci quum sit senex. &c. hæc ait. Quum animalis adhuc homo mysteria spiritus minimè intelligens Nicodemus esset, fatuitatem potius quàm sublime aliquid putat quod dicitur. Natiuitatẽ enim spiritualement non capiẽs. nec vltra res humanas quicquã cogitans, corporalem quendã ventrem, & reditum hominis rursus ad partum fingere cogitur: ita magnitudine rerũ depressus, in his inferioribus voluitur. Nam quemadmodum proiecti lapides duriore vice reperiunt resiliunt : sic mens

Franciscus
titelmanus.

imbe.

imbecillior sublimioribus quam ferre possit rebus coti-
 fusa, refugit: quod Iudæorum princeps passus & terrenis
 inherens, diuinam & spiritalem regenerationem nõ sus-
 cepit. Hæc Cyrillus. Chrysofomus homilia. 23. super
 Ioannem ait. Ea enim particula, **Quomodo**, non mul-
 tum credentium, sed adhuc terrena sapientium est. Nam
 & Sarra propterea risit, quia quomodo parere posset co-
 gitauit, & alij multi hoc verbo fide exciderunt. Hæretici
 quoq; hinc in sua perfrant opinione. Alij quidem. **Quo-**
modo natus est Christus: Alij **Quomodo** carnem ac-
 cepit, interrogant, & mentis suæ imbecillitati immen-
 sam illam & ineffabilem subiiciunt substantiam, quæ im-
 portuna curiositas sapientibus fugienda est. Hæc Chry-
 sofomus. Huic consentit Theophylactus, hæc super Io-
 annem dicens. Audiens Nicodemus doctrinam plus-
 quam humanam stupefcit, & passus humanum quiddam
 interrogat. **Quomodo** potest id quod incredulitatis est
 signum. Vbi enim fides non est, illic quæritur, quomodo
 hoc? Quare hoc? Propterea & ridicula Nicodemi ver-
 ba apparent. Neque enim intellexit spiritualementem
 natiuitatem, sed mētionem corporalis ventris facit. Hæc Theo-
 phylactus, **Quibus** verbis apertius dici potuit contra
 Nicodemi fidem. Horum tam illustrium virorum sen-
 tentiam libentius amplector, quam illius recentis scrip-
 toris, qui Nicodemum non solum ab incredulitate, sed
 etiam à peccato excusare conatur, præsertim quia nulla
 verisimili ratione, quæ utcunq; vrgeri videatur, sed quo-
 dam figmento verè ridiculo, id persuadere nititur.
 Credo certè istum recentem Scriptorem virum verè do-
 ctum & pium pro sua insita clementia & pietate voluisse
 Nicodemum excusare ab incredulitate, propterea quòd
 illum aliàs fidelem nouerat. Nam video multos, qui hac
 sola ratione moti, anxie laborant, vt plerosque sancto-
 rum à quibusdam peccatis excusent, propterea quòd il-
 los alijs iustos & sanctos fuisse agnoscunt. Si hæc ratio
 illos ad excusationem vrget, oportet vt etiam conentur
 excusare Dauid ab homicidio & adulterio, & Petrum à
 negatione sui Magistri: quia vterque istorum multo ius-
 tior ante peccatum fuerat, quam Nicodemus eo tempo-
 re quo illum dubitasse dicimus, præsertim quòd huic (vt

Euangelium narrat) erat occultus Christi discipulus, & ideo nocte ad Christum venerat: quia propter metum Iudæorum non fuit auius palam ad illum venire. Immerito igitur Nicodemum quis ab incredulitate tunc excusare nititur, quando primum ille ad Christi discipulatum non sine metu venit. Non est enim verosimile ut Nicodemus in primo sui discipulatus initio, fuerit tam firmus in fide ut tunc in nihilo dubitauerit, præsertim cum nullus Apostolorum, qui multis parasangis Nicodemum antecesserunt, talis in sui apostolatus initio fuerit ut nunquam postea dubitauerit. Sed quid moror ad prodendam Nicodemi dubitationem & incredulitatem, cum ipse Dominus noster Iesus Christus illum de incredulitate notauerit. Nam cum Nicodemus dixisset: Quomodo possunt hæc fieri? Christus saluator noster inter cætera quæ illi dixit, hoc vnum ait. Si terrena dixi vobis & non creditis. Quomodo si dixerero vobis cælestia credetis? Ex quibus verbis apertissime constat Christum norasse Nicodemum de incredulitate. Hæc omnia nunc addere coactus sum, propterea quod quidam amicus me per literas suas redarguit, quia in prima huius operis editione Nicodemi dubitationis & incredulitatis notam inuiseram, & ut merito me arguere probaret, obiecit mihi illum prædictum recentem Scriptorem qui in annotationibus super Ioannem Nicodemum defendit. Legi verba illius Scriptoris, quæ ante non videram, & testor Deum quod si mihi ille Scriptor suam persuasisset sententiam, statim recantasset meam. Sed cum nihil tale apud illum repererim, malui sanctorum patrum sequi sententiam, quam illius nouæ adhærere opinioni & malè ab eo probatæ.

Secundò dubitationis genere dubitauit virgo Deipara cum Gabrieli archangelo Deum ab illa in vtero concipiendum annuntianti respondit: Quomodo fiet istud: quoniam virum non cognosco? Percontatur quidem non quasi verbis angeli diffidens: sed verbis firmiter credens, & modum quo verba adimpleri possent, non perpendens, & de modo edoceri cupiens. Itaque non de re ipsa: sed de modo, quo res exequi posset, dubitauit. Sic enim verba illa deiparæ virginis interpretatur Theophylactus dicens. Non quasi discredens Virgo dixit: Quomodo

Luc. 1.

Theoph.

erit mihi istud ? sed vt prudens, & intelligens, vt discat, modum inquirat. Non enim prius tale quiddam factum est, neq; post hac fiet. Ideo & ignoscit ei angelus, & non condemnat, vt Zachariam : sed magis modum docet.

Nam Zacharias merito cōdemnatur, habuit enim exempla multa, quandoquidem, & multæ steriles fuerunt, virgini autem nullū exemplum erat. Hæc Theophylactus. Et beatus Bernardus homilia quarta super Euangelium, Missus est: eodem modo illa gloriosissimæ Virginis verba interpretatur, sic inquit, Non dubitat de facto sed modum requirit, & ordinem. Nec enim quærit, an fiet istud ? sed quomodo ? Quasi dicat: Cum sciat Dominus meus testis conscientiaæ meæ votum esse ancillaæ suæ non cognoscere virum, qua lege, quo ordine placebit ei, vt fiat istud ? Si oportuerit me frangere votum, vt pariam talem filium, & gaudeo de filio, & doleo de proposito.

Fiat tamen voluntas eius. Hæc Bernardus. Iuxta hunc modum sancti doctores, quorum doctrina fulget ecclesia, vt sol, & luna, verbis sacrae scripturae plenissimam adhibentes fidem de illorum intelligentia sæpissimè dubitauerunt, prout eorum scripta apertissimè testantur. Iuxta hunc etiam modum scholastici theologi faciunt, cum plurimas quæstiones ad discutiendum proponunt, non quod de re ipsa, quæ proponitur, dubitent: sed de modo, & illius intelligentia. Absit enim, vt credamus illos, toties dubitare, quoties aliquid in modum, & faciem quæstionis proponunt. Sæpissimè enim quæstiones proponunt, non quia dubitent ipsi : sed quia dubitationibus, quæ fortè in aliis oriri possent, obuiare volunt, & illis oportunè mederi. Hoc autem sine vlllo peccato, & cum magno merito fit, tantum abest, vt quis ob eam causam illis dignè improperare possit. Tertium, quod (iuxta quorundam opinionem) requiritur, vt quis hæreticus dicitur, est, vt non totam fidem Catholicam deserat : sed solum aliquam illius partem. Dicunt enim illum, qui à fide Catholica profus recessit, esse dicendum apostatam, & non hæreticum, & ita hæreticum, ab apostata discernunt, hac ratione, quod hæreticus alicui particulari fidem articulo contradicit. Apostata verò omnem profus fidem Christianam, repellit. Ita docet Guido Carmelita:

nus in sua summa de hæresibus. Eidem subscribit Ioânes de Turre Cremata in opere illo, quod appellatur : Summa ecclesiæ, libro quarto, parte secunda, cap. 13. Verum in hac parte ego illis non consentio : quoniam hac ratione oporteret concedere, vt hæreticus homo per augmentum, & multiplicationem hæresum desinat esse hæreticus. Nam qui vnâ, aut duas hæreses pertinaciter asserit, iuxta istorum sententiam, dicitur hæreticus, & si hic talis quotidie in aliam, & aliam hæresim labitur, quousque totam prorsus fidem Catholicam deserat, iam iuxta eorundem sententiam, Apostata, & non hæreticus dicitur : ergo hæreses addendo desinit esse hæreticus.

Hoc autem rateri, quàm sit absurdum, nullus est sanæ mentis, qui non intelligat: quia non est rationi consonum, vt id, quod ab aliqua formâ nomenclaturam aliquam suscipit, per eiusdem formæ multiplicationem, nomenclaturam eandem amittat. Vt gratia exempli, si homo ratione albedinis dicitur albus, quantumlibet illi albedo addatur, nunquam desinet dici, & esse albus : ergo eodem modo, cum hæreticus ab hæresi dicatur, nunquam per quamlibet hæresum multitudinē, desinet esse hæreticus. Apostata & hæreticus non sunt duo aliqua disparata, quæ eidem conuenire non possunt, vt sunt homo, & equus: sed sunt tanquam genus, & species, vt animal, & homo. Hæreticus est nomen generis, quod sub se tot continet species, quot sunt hæresum species, quas homines pertinaciter tueri possunt. Apostata est nomen speciei, ita vt omnis apostata censeretur hæreticus, non tamen e contrario omnis hæreticus sit censendus apostata. Et huic meæ sententiæ fauet beatus Thomas, qui in Secundâ Secundæ, quæstione decimâ, articulo quinto, dicit solas tres esse species infidelitatis, videlicet : Paganos, Iudæos, & Hæreticos: & sub nomine hæreticorum contineri censet quotquot à fide Catholica, quam semel susceperunt, quomodolibet recedunt. Et expressius quæst. 11. art. 1. in responsione ad tertium dicit, quod apostasia non importat aliquam speciem infidelitatis : sed quandam circumstantiam aggravantem iuxta illud. 2. Petri. 2. Melius erat eis veritatem non agnoscere, quàm post cognitam retrò ire. Si apostasia non est species distincta ab hæresi consequens est,

vt nec etiam apostata sit species distincta ab hæretico. Eidem sententiæ subscribit Guillelmus Ocham primæ parte suorum Dialogorum lib. 4. capite duodecimo. Audiui esse aliquos beati Thomæ sectatores qui post primam huius operis æditionem publicè in academia Salmaticensi theologiam profitentes adhuc contenderint, Apostatam non esse dicendum hæreticum. Sed certè vt ingenue loquar, ego non possum non mirari, qua fronte possunt negare Apostatam esse hæreticum dicendum, si doctrinam beati Thomæ tueri velint. Nam si species infidelitatis, vt beatus Thomas ait, sunt tantum tres videlicet, Iudæi, Paganus, Hæretici, peto ab istis sub qua istarum specierum continetur Apostata. Non comprehenditur sub nomine Iudæorum: quia possibile est vt à fide Catholica deficiens in nullum decidat Iudæorum errorem, & ideo consequens est, vt immeritò Iudæus dici possit. Neque potest dici Paganus, quia Apostata semel recepit fidem, & retinet characterem ouis dominicæ. Paganus autem neque hoc neque illud habet. Apostata ad fidem rediens non tenetur iterum baptizari, Paganus autem, si vult intrare in regnum Dei, tenetur suscipere baptismum quem non suscepit: Apostata vt apertissimè constat, punitur ab Ecclesia ob apostasiæ crimen. Et inde sequitur vt non sit omnino extra ecclesiam; quia aliàs non puniretur ab ea, dicente Paulo, Quid mihi de iis qui foris sunt iudicare, Paganus autem non punitur ab ecclesia, quia est omnino extra illam. Si Apostata ratione apostasiæ non est dicendus Iudæus neque Paganus, Est ergo necessariò dicendus hæreticus, aliàs non plenè numerasset beatus Thomas species infidelitatis. Deinde si Apostasia vt beatus Thomas ait solum imporrat circumstantiam aggrauantem, & non dicit speciem distinctam: petam de circumstantia ista, quæ & qualis sit. Certum est talem circumstantiam esse recessum à tota fide & non ab vna aut altera tantum parte. At talis circumstantia non aggrauat in infinitum, quoniam aliàs mutaret speciem, quòd negat beatus Thomas. Si illa circumstantia non aggrauat in infinitum, ergo addita illa circumstantia manet opus in illa specie, in qua esset seclusa illa circumstantia. At deposta illa circumstantia

stantia totalis recessus à fide, esset sub specie hæresis, ergo illa posita erit sub eadem specie. Do simile, si quis furto surripuit à Petro duos ducatos, & alius furatus est à Ioanne totam illius substantiam, omnes fatentur secundum furtum non differre specie à primo, sed sola circumstantia quæ non mutat speciem. Idem ergo per omnia dicere oportet de illis duobus, quorum vnus partem fidei reliquit, alter verò totam. Præterea omnis pœna, quam iura aduersus hæreticos decernunt, etiam huiusmodi apostatis est infligenda: ergo huiusmodi apostatæ sub nomine hæreticorum sunt comprehendendi quando iura de hæreticis loquuntur: quoniam alioquin nulla esset canonica lex per quam huiusmodi apostatæ puniri possent. Nam titulus ille, qui in quinto libro Decretalium inscribitur: De apostatis & reiterantibus baptisma, non hos apostatas concernit, qui à fide Catholica recesserunt: sed illos solum, qui ordinem clericatus, aut religionis quam semel fuerant professi, reliquerunt.

Et hoc ibidē annotauit glossa in capitulo primo eiusdem tituli. & confirmatur hoc plenius per capitulum contra Christianos, de hæreticis, libro sexto. illic enim præcipitur eos, qui fide Catholica deserta ad ritus Iudeorum redierint, esse velut hæreticos puniendos. His igitur efficacissimis rationibus motus dico apostatam etiam esse censendum hæreticum: sicut ille, qui in vnâ solam hæresim lapsus est. In illo tamen opere, quod aduersus omnes hæreses ædidi libro primo, capite nono, aliorum sequutus sum sententiam, eo quod rem non bene tunc (vt decebat) considerauit. Priorem igitur illam sententiam nunc recanto, & præsentem amplector tanquam veriore.

Quartum, & vltimum, quod absolutum, & consummatum facit hæreticum, est pertinacia: quam si subtraxeris, etiam si errorem fidei contrarium quis teneat, aut doceat, non est censendus hæreticus. Vnde Augustinus in Epistola ad Glorium, & Eleusium, quæ est in ordine epistolarum eius. 162. sic ait: Qui sententiam quamuis falsam, atque peruersam, nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audacia suæ præsumptionis

Augustinus

pepererint : sed à seductis, atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunť autem cauta sollicitudine, veritatem, corrigi parati cum inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos reputandi. Hæc Augustinus. Et habentur hæc verba in capite. Dixit Apostolus. 24. quæstione. 7. Contra hæc fortè quis obiiciet Innocentium tertium huius nominis summum Pontificem, qui quæsitus à Comite Tolosano, quos oporteat dicere manifestos hæreticos, per hæc verba illi respondet. Super quo tibi duximus respondendum illos intelligendos esse manifestos hæreticos, qui contra fidem Catholicam publicè prædicant, aut profitentur, seu defendunt eorum errorem, vel qui coram prælatis suis conuicti sunt, vel confessi, vel ab eis sententialiter condemnati super hæretica prauitate.

Hæc Innocentius, & habentur in cap. Super quibusdam, extra de verborum significatione. Ex istis Innocentij verbis aliquis fortè contra ea, quæ de pertinacia diximus argumentum sumet, sic inquit. Innocentius declarans, qui sint dicendi manifesti hæretici nunquam de pertinacia fecit mentionem : ergo pertinacia non est necessaria. Verùm non ita res se habet, vt obiicitur, neque bene in eadem obiectione colligitur. Nam Innocentius tunc nõ tractabat de hæreticis in generali : sed solum de hæreticis manifestis. Ille enim tunc solum ad quæsitam respondet, fuit autem quæsitus non de pertinacia : sed de euidetia, & manifestatione delicti. Dubium quidem non erat, qui essent pertinaces, aut hæretici dicendi : sed dubium erat, qui hæretici essent pro manifestis habendi.

Et ob hanc causam de pertinacia tacuit illam subintelligens, & solum de manifestatione, & euidetia, de qua solum fuerat interrogatus, respondit : Ex his igitur omnibus, quæ diximus esse necessariò requisita, vt quis hæreticus sit censendus, talem colligo hæretici definitionem. Hæreticus est, qui postquam verum baptismum suscepit, & fuit in fide Catholica sufficienter instructus, pertinaciter errat contra id, quod scit ab ecclesia Catholica pro fide teneri, siue oppositum veritatis asserens, siue de ipsa veritate dubitans. Hanc definitionem non est opus amplius declarare : quia ex his, quæ diximus, est satis manifesta.

His ergo omnibus bene consideratis cuilibet erit satis evidens quantum errauit Bernardus de Luthzemburgo, qui hæreticorum cathalogum texens, multos in illo posuit, qui nihil minus, quàm hæretici dici deberent. Nam quosdam illic inseruit, qui nunquam fidem Catholicam in baptismo fuerunt profesși, quales sunt Auerrois & Auicena, qui iuxta ea, quæ diximus nullo pacto hæretici dici possunt. Quosdam etiam ibidem miscuit, qui & si sanctum baptismum susceperunt, in nullam tamen lapsi sunt hæresim, vt sunt Marrani, Mopsarabes. Et certe (vt ego existimo) ille non intellexit, qui & ob quam causam dicantur Marrani, aut Mopsarabes: idè operæpretium duxi horum vocabulorum significationes explicare, vt inde manifestum sit, quàm immeritò illos inter hæreticos recensuit. Marrani ab Hispanis vocantur illi, qui præsentium memoria, aut relatu aliorum præcedentium noscuntur à Iudæis traxisse originem. Filius igitur Iudæorum, aut nepos, aut pronepos, quanuis ipse iam sit verus Christianus, & fidelis Catholicus, semper ab Hispanis vocatur Marranus. Quo fit, vt non ob culpam aliquam suam: sed ob solam parentum suorum maculam, ille vocetur Marranus. Nulla igitur est causa, propter quam Marranos inter hæreticos quis meritò recensere debeat cum optime possit aliquis esse Marranus, & vere Catholicus, & fidelis.

Fateor tamen Marrani nomen esse infame, & iniuriosum, tum propter parentes, à quibus descendunt, tum etiam propter Iudaismi suspitionem, quam semper contra se portant, propterea, quod experiètia cognitum est, multos eorū ad Iudæorum ritus, & ceremonias rediisse. Hoc autem quod dixi de suspitione, quæ contra Marranos fere semper habetur, iuxta communem vulgi opinionem dictum esse volo, non tamen iuxta meam sententiam. Nam illud dicens, communem vulgi consuetudinem declarauit, quòd semper male de Marranis suspicatur, & ferè semper de illis tam malè sentit, vt illos vix vnquam alio nomine vocet quàm Iudæos. Hanc tamen vulgi consuetudinem ego probare nõ possum, neq; à viro aliquo Christiano & prudente poterit meritò probari. Iniustum quippè est, & minimè Christianum,

vt malè de illo suspicemur, qui nullam per se dedit suspicionis occasionem. Nam iure diuino & humano decernitur, vt quilibet præsumatur bonus, donec probetur contrarium. At ñ qui Marranos acerbo odio insectantur, dicunt se de Marranis malè suspicari, non propterea quòd ili per se aliquam dederint dignam suspicionis occasionem: sed quia à parentibus Iudæis suum deriuant genus, & ideò dicunt se meritò suspicari posse quòd illi aliquando parentes suos imirabuntur. Indigna profectò suspicionis ratio: quoniam hac ratione liceret semper de omnibus malè opinari, aut saltem suspicari. Nam vix nunc vllus est homo, cuius parens non fuerit aliquo peccato infectus. Si in aliis peccatis non licet de quouis homine malè opinari, propterea quòd pater illius fuit simili crimine infectus, nescio cur potius hoc licebit suspicari in Iudaismo, vt filius ad Iudaismum colendum reuertatur, propterea quòd pater, aut auus fuit olim Iudæus. Præterea si hoc licet suspicari de iis qui originem suam à Iudæis trahunt, eadem ratione licebit etiam suspicari de illis qui à Paganis originem suam ducunt: quia non est maior ratio cur potius de illis quàm de istis suspicari liceat, cum notissima experientia cognitum sit multos ex Paganis post receptum baptisma rediisse ad Paganismum. Si hoc licere suspicari de Paganis fatentur, consequens est vt concedant, de omnibus sine vllò discrimine hoc licere suspicari: quia quotquot ad Christianismum conuersi sunt, aut à Iudaismo, aut à Paganismo venerunt. Deinde etsi hoc de illis fortè suspicari liceret, quorum parentes à Iudaismo ad Christianismum conuersi sunt, & qui à parentibus in Iudaismo geniti & nutriti & edocti sunt: non tamen hoc liceret de illis, qui etsi à Iudæis suum genus deriuent, multos tamen habuerunt prædecesores verè Christianos, ita vt proximi parentes, & aui, & proau. & tritau fuerint veri Christiani. Hæc omnia testor Deum & angelos eius, quòd non dixi vt meam causam defenderem, quia alienus ab omni Marranorum consanguinitate sum, prout omnibus poterit esse manifestum, qui meū genus vndique scutari voluerit, sed urgente conscientia hoc dixi, vt communi vulgi errori aliqua ex parte obuiarem:

ne si vltcrius error iste grassetur, schisma aliquod in ecclesia pareret, quod conuersos à Iudæis & conuersos à gentibus diuideret. Mopfarabes, nec hæretici, nec de hæresi suspecti sunt. Nullum enim errorem contra fidem Catholicam tenent; neque alicui hæresi fauent, neq; ab obedientia ecclesiæ Romanæ sunt separati: sed solis ceremoniis, quas in diuini officij ordine, & Missæ celebratione tenent, à communi Latinorum vsu differentes. Quæ ceremoniæ, & si ab illis, quibus Romana vtitur ecclesia differant, non tamen sunt ab eadem ecclesia Romana, vquam reprobata. Nam morem illum Mopfarabum, Romana ecclesia approbante, olim tota seruabat Hispania tempore sancti Isidori Archiepiscopi Hispalensis, & sancti Ildefonsi Archiepiscopi Toletani, qui ante noningentos annos illis ecclesiis præfuerunt. Qui celebrandi mos à tempore illo adusque præsentem diem in Toletano ciuitate Hispaniæ opulentissima, in quibusdam illius parrhochiis perpetuo tenore seruatus est, & obseruatur adhuc. Extat etiam hodie in magnificentissima illa eiusdem ciuitatis ecclesia cathedrali insignis quædam, & valde opulenta capella, in qua iuxta Mopfarabum ordinem, & ritus, & ceremonias, missa quotidie celebratur, & statutis septem diei horis reliquum totum diurnum simul, & nocturnum Deo offertur laudis sacrificium. Quo autem tempore, & ob quam causam deserit hic modus seruari in aliis Hispaniæ partibus, qui voluerit scire, legat generalem Hispaniæ historiam, quam illustrissimus, atque doctissimus Castellæ, & Legionis Rex Alfonsus huius nominis Decimus composuit. Hic enim in quarta parte præfatæ historiæ capite tertio longam & scitu dignissimam de hac re texit narrationem. Verum quia apud alias nationes hæc historia difficilime inueniri posset, ideo quæ Rex ille doctissimus multis verbis descripsit, breuibus ego perstringere decreui, vt rem scitu dignissimam omnibus notam facerem. Tota Hispania, inquit ille, olim missæ sacrificium faciebat iuxta morem Gothicum à beato Isidoro, & beato Leandro, institutum, longè à consuetudine, & ritu ecclesiæ Romanæ diuersissimum. Hoc itaque more, & ritu vbique Hispaniarum seruato, Alfonsus Hispaniæ Rex huius nomi-

nis sextus, qui Toletum à Saracenis recepit, Constantiam Gallorum Regis filiam duxit vxorem. Quæ cum vidisset sacrum Missæ officium longè alio more, & ritu in Hispania, quàm in Francia celebrari, quæ mores, & ritus ecclesiæ Romanæ in illo officio seruabat, orauit matrem Regem, vt morem illum, & Missæ ceremonias ex vniuersa prorsus Hispania tolleret, & loco illius Gallicum substitueret, qui Romanæ Ecclesiæ erat conformis. De qua re nihil voluit Rex definire: nisi prius (vt par erat) consuleret Gregorium septimum huius nominis summum Pontificem, qui tunc vniuersæ præerat ecclesiæ. Pontifex verò re (vt decebat) plene examinata, legatis respondit, antiquum Hispaniæ morem, qui bonus & sanctus erat, & à sanctis patribus institutus, non esse deserendum, quinimò potius per omnia seruandum.

Regina verò iterum Regem pro abrogando illo officio instantissime præcatur, cuius votis Rex satisfacere cupiens, conuentum generalem tam ex ecclesiasticis, quàm ex secularibus congregatum celebrat. Huic congregationi Rex, Reginæ votum prodit, petitque, vt illi satisfacere vellent, cui Reginæ petitioni cū omnes cōtradicerent, tandem ex illorum omnium, & Regis concordia sententia decretum est, vt res hæc armorum conspectu definiretur, datis duobus, qui duello pugnarent, alter pro officio Gotthico, aut Mopfarabico à toto regno eligendus, alter pro officio Gallico aut Romano à Regina, & Rege signandus. Ventum est ad pugnam, & qui pro officio Mopfarabum decertabat victor euasit. Sed nec his visis Regina quiescere voluit: sed, vt sunt importunæ & pertinaces feminae, quousque satis suis votis fiat. Regem iterum acrius, & vehementius sollicitat, qui, vt Reginæ placeret totum regni conuentum iterum hortatur, vt Gotthicum officium deserere, & Gallicum, seu Romanum recipere vellent. Illis autem omnino contradicentibus ex communi omnium cōsensu decretum est, vt magno aliquo, atque vasto igne accenso duo libri in illum proiicerentur, quorum vnus Missæ officium contineret iuxta ritum Gallicum, alter iuxta antiquum Hispaniæ morem. Et illo die, quo hæc facienda erant, indictum est à Bernardo Archiepiscopo Toletano generale ieiunium

nium (res enim hæc Toleti agebatur) vt per ieiunii meritum Deus exoratus reuelare vellet per miraculi ostensionem, quid esset agendum. Proiiciuntur duo illi libri in medio ignis, & liber, qui Gallicum, siue Romanum tenebat officium, cœpit ex igne firidorem quendam facere, & statim saltu quodam ab igne resiliit. Liber autem, qui officium Gotthicum, siue Mopsarabum continebat, perseuerauit absque vlla læsione in medio ignis quousque ille fuit prorsus extinctus. Sed nec tanto miraculo viso Regina cedere voluit, ob quam causam Rex deinceps noluit regnum (vt ante fecerat) hortari: sed precipere, & variis minis cogere, vt officio antiquo relicto Gallicum, siue Romanum reciperent. Quod non sine læchrymis fecere coacti, quamuis in aliquibus Toletanis templis mos ille, & ritus antiquus remansit, qui inibi vsq; in hodiernum diem seruatus est. Et inde ortum est vulgare prouerbium apud Hispanos: *Alla van leyes, do quie rem Reyes.* Quod in Latinam linguam versum idem est, ac si diceretur. Ad arbitrium Regum leges dispensantur, Hanc tam largam historiam hic retexere voluimus, vt aperte inde ostenderemus, quàm sine causa Bernardus de Luthzemburgo in suo Cathologo hæreticorum, Mopsarabes inseruit.

DE SOLVTIONE QVORVN:

dam dubiorum, quæ ex dictis in præcedenti capitulo oriuntur. Cap. VIII.

E his, Quæ in proximè præcedenti cap. diseruimus, aliqua non paræ difficultatis dubia occurrere possunt, quibus omnibus hic respondere decreui, vt omnem dubitationis causam tollā, & sic rem absolutā relinquam.

Primum dubium est de Cathecumino, qui nondum Baptismum suscepit: sed solum habuit firmum propositum suscipiendi baptismum, si antequam baptismatis vnda tingatur in aliquam hæresim laberetur, an hæreticus dici debeat? Et fortè alicui videbitur talem non esse hæreticum dicendum, nec velut talem puniendum, propterea quod nondum baptismum suscepit, atque ideo ecclesie domum non intrauit, & per consequens ecclesie iudicio

dicio nondum fuit subiectus. Sed qui sic sentit, maximè fallitur, & toto (vt dicitur) errat cælo. Nam Cathecuminus, qui firmo animo statuit baptismatis vnda mundari, si in hoc proposito perseverans ab hac luce necessitate coactus sine aquæ aspersione decedat, proculdubio saluabitur: quoniam & si baptismi aquæ non sit baptizatus, est tamen baptismi fluminis, qui per secretam Sancti Spiritus infusionem fit, baptizatus: de quo baptismi Christus in cælos ascendens, sanctumque Apostolis suis promittens Spiritum, ait: Vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies.

Act. 1.

Spiritu baptizandos dixit propter gratiam, quam in aduentu Spiritus sancti recepturi erant, & per quam ab omni peccatorum inquinamento erant mundandi. Baptismus igitur, quia à Theologis scholasticis fluminis dicitur: sicut animas à peccatis mundare valet, ita etiam saluare. At extra ecclesiam non est salus. Est enim ecclesia (vt beatus Petrus interpretatur, figurata per arcam Noë, extra quam quotquot inuenti sunt, periere, & soli, qui in illam intrauerunt, saluati sunt, Ex his aperte consequitur eum, qui firmo animo baptismum aquæ suscipere statuit, iam tunc ecclesiam intrasse cum sit in statu salutis, quæ extra ecclesiam (vt diximus) haberi non potest: & si hoc animæ suæ firmum esse propositum ecclesiæ palam ostendit, ab illa baptismum publicitus petens hoc ipso ecclesiæ se subdidit quamuis ab illa baptismum, quem petit non susceperit. Et confirmatur per capitulum. Veniens, de presbytero non baptizato, vbi hæc habentur verba. Non solum per sacramentum fidei: sed per fidem etiam sacramenti, quis efficitur proculdubio membrum Christi. Hæc ibi. Si per solam fidem sine sacramento baptismi efficitur homo membrum Christi, ergo etiam membrum ecclesiæ, quæ est corpus illius, ergo ab illa poterit iudicari, & puniri tanquam pars, & membrum illius. Quo fit, vt Cathecuminus, qui firmo, & constanti animo baptismum ab ecclesiâ petiit, si postquam fuerat de recta fide edoctus, in hæresim aliquam antequam baptismum aquæ suscipiat, labatur, & illam pertinaciter tueatur, sit censendus hæreticus, & velut talis: nisi resipuerit puniendus, non tamen (vt existimo) ita acriter, ac si baptismum aquæ suscepisset.

1. Pet. 3.

Hæc

Hæc tamen de illo solo intelligenda esse volo, qui post firmum de suscipiendo baptisinate propositum, tuit sufficienter de recta fide edoctus, & post huiusmodi doctrinam receptam propositi pœnitens in hæresim lapsus est. Alioqui si in hæresim laberetur antequam fuisset plene de Catholica fide instructus (vt infra proximè dicemus) talis non esset hæreticus censendus.

Secunda dubitatio est de paruulo baptizato, qui ante usum rationis ab infidelibus captus, & postea cum ad annos discretionis peruenit, eidem Catholicam noluit suscipere: sed Mahometicam legem, de qua fuit instructus, est amplexatus, an hic talis sit hæreticus, & apostata censendus, & velut talis si à Christianis caperetur, puniendus? Et quod talis sit hæreticus dicendus, videtur conuinci: quia omnia, quæ in vulgari hæretici definitione describuntur, illi aptissime conueniunt. Nam hæresim pertinaciter tueretur, aut fidem prorsus deseruit, postquam Christum per baptismum induerat. Verum ego aliter dicendum esse sentio: quoniam vt quis hæreticus meritò dicatur (mea quidem sententia) non fati est illum hæresim post susceptum baptismum pertinaciter tueri, nisi post eiusdem baptismi susceptionem fuerit de vera fide edoctus. Sola siquidem fides infusa, quæ per baptismum datur, sine aliqua viua voce doctoris exterioris docentis, iuxta consonam omnium Theologorum sententiam, minime sufficit ad credendum. Quomodo credent (ait Paulus) ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? sicut scriptum est. Quam speciosi pedes Euangelizantium pacem, Euangelizantium bona. Sed non omnes obediunt Euangelio. Esaias enim dicit: Domine, quis credidit auditui nostro? Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Quibus verbis Paulus Apostolus apertissime docet veram fidem sine verbi Dei prædicatione nullum hominem per se assequi posse. Oportet igitur, vt hæreticus non dicatur, qui sine verbi Dei prædicatione fidem plenam non est assequutus, quam (vt diximus) assequi non poterat. Indignum quippe est, vt quis damnetur: quia non fecit id, quod nullo modo facere poterat. Idem etiam dicendum censeo de Iudæis, & Sarracenis, & aliis
 infi;

Rom. 10.

Naum. 1.

Esai. 53.

infidelibus, qui adulta ætate baptisma suscipiunt, non esse illos statim dicendos hæreticos, si post baptisma susceptum, & antequã de fide fuerint plene edocti, in hæresim aliquam lapsi fuerint. De his enim meritò suspicandum est illos tunc ex ignorantia errasse, ac propterea cum tales fuerint deprehensi, sunt docendi, & cum misericordia admonendi, & si post admonitionem & charitativam correctionem in eundem labantur errorem, iã non ex ignorantia, sed ex malitia illos errasse meritò credetur. Ille igitur qui baptismo suscepto ante annos discretionis captus à Sarracenis, & cum illis nutritus, illorum sectam colit, si postea à Christianis capi contingat (vt ego sentio) erit admonendus & de vera fide docendus, non tamen est hæreticus censendus neque vt talis puniendus.

Tertia dubitatio est de illo qui baptizatus est non in vera & necessaria forma, qui & si verum baptismum non suscepit, tamen propter baptismum, se Christianum dicit & prædicat & pro tali ab omnibus existimari contendit, si hic hæresim aliquam pertinaciter tueatur, an sit dicendus hæreticus? Guillelmus Ocam parte prima suorum dialogorum, libro tertio, capite secundo & tertio, dicit talem esse dicendum hæreticum. Ego tamẽ ab illo in hac parte longissimè discedo, & meritò: quia omnis hæreticus ab ecclesiæ Catholicæ domo quam semel per baptismum intrauerat, exit. Nam beatus Ioannes de hæreticis in sua prima Canonica epistolâ loquens postquam illos Antichristos esse dixerat, hæc ait: Ex nobis exierunt: sed non erant ex nobis. Didymus Alexandrinus in expositione huius epistolæ declarat quo pacto hæretici sint dicendi Antichristi, sic inquit. Consequens est enim quod qui semetipsos collegio fidelium segregarunt, Antichristi sunt. Quomodo non sunt Antichristi, qui contrariâ sapiunt, quàm Christi confitetur ecclesiâ? Hęc, Didymus, Hi Antichristi ex nobis exeunt, quia ab ecclesiæ vnitatem cui se in Baptismo inseruerunt, separantur, sed ex nobis non erant, quia inter illos qui ad gloriam æternam sunt prædestinati, non sunt numerati. Hoc autem sic probat Beatus Ioannes. Nam si fuissent (inquit ille) ex nobis permansissent utique nobiscum. Omnis igitur hæreticus ab ecclesiæ domo recedit. At qui ecclesiæ domum nunquam

intra,

1. Ioan. 2.

Didymus.

Intrauit ab illa recedere non potest, eadem igitur ratione consequitur vt qui ecclesiam nondum intrauit, hæreticus esse non possit. Ille autem qui non iuxta veram & necessariam Baptismi formam est baptizatus, sicut non suscipit verum Baptismum, ita nec etiam intra ecclesie domum intrauit. Ille ergo quamuis in hæresim aliquam labatur eamque pertinaciter tueatur, hæreticus dici non debet. Hoc autem tunc verum esse credo, quando ille sciuit se vera Baptismi forma qua omnes Christiani vtuntur non esse baptizatum, & vult sic permanere. Tunc enim nec baptizatus esset Baptismo fluminis, nec Baptismo flaminis. Alioqui si ipso nesciente sic baptizatus est, putans se bene baptizatum, tunc si vsum rationis habet quamuis non sit baptizatus Baptismo aquæ, est tamen baptizatus interiore Baptismo, & hoc (vt supra diximus) satis est, vt hæreticus merito dici possit.

Quarta dubitatio est. An ille sit dicendus hæreticus qui alicuius hominis opinionem tam firmiter tenet & docet, ac si esset verus articulus fidei: & ita pro illius opinionis defensione est mori paratus, sicut faceret pro illis quæ ad fidem pertinere sunt nota? Et certe de hac re libentius vellem aliorum audire sententiam quàm dicere meam. Dicam tamen quod sentio ne gratis videar mouisse quæstionem. Ego quidem non dubitarem talem dicere hæreticum, propterea quod ille talis errat in fide, & pertinaciter. Omnis autem qui post susceptum baptismum, pertinaciter circa fidem errat, concordiam omnium recte sapientium sententiã censetur hæreticus, ergo iste de quo presens agitur sermo censendus est hæreticus. At, quod iste talis erret in fide, quia fortè aliquis dubitabit, dubitationis causam tollam testimonio Augustini qui errorem definiens in Enchiridiso ad Laurentium cap. 17. sic ait. Nihil aliud est errare quàm verum putare quod falsum est, falsumque quod verum est, vel certum habere pro incerto, incertumque pro certo, siue falsum sit, siue verum. Hæc ille. Iste quæ alicuius opinionem putat esse Catholicam fidem, & tam firmo animo illam opinionem ac fidem Catholicam tueatur, incerta tenet pro certis, ergo iuxta Augustini sententiam, errat. Præterea iste sic sentiens, eo ipso ecclesie Catholicæ cõtumeliam facit, & illam in fide errare putat, quia

August.

quia illa quæ iuxta istius sententiam sunt certissima, Ecclesia tenet pro incertis. Errat ergo, iudicio istius ecclesie quia (vt Augustinus dixit) errare est certum habere pro incerto. Hæc autem de ecclesia quæ diuino semper illustratur spiritu quisquis putauerit, hæreticus ab omnibus Catholicis censetur. Merito igitur, ille dicetur hæreticus qui alicuius hominis opinionem tam obstinato animo ac fidem Catholicam tuetur. Vt autem quod dicimus clarius ostendamus, exēplum aliquod ob oculos proponere decreui. Ecclesia nihil de conceptione deiparæ virginis hætenus definiuit, an fuerit cum peccato originali aut sine illo cōcepta? sed liberum cuiq; dimittit, vt quam voluerit, de hac re teneat opinionem. Sic enim definiuit. Sixtus Pontifex huius nominis quartus, in extrauaganti quæ incipit. Graue nimis, quam decretalem extrauagantem concilium Tridentinum sessione quarta confirmauit. Si quis stante hac ecclesie definitione, alterutram opinionem tam firmo animo tueretur, vt illam putaret esse fidem Catholicam, & admonitus de hac re, in eadem nihilominus sententia tam pertinaciter perseueret vt pro illa sit mortem subire paratus, hic talis absque vlla dubitatione erit censendus hæreticus. Quia ecclesie definitioni sic parere refugit, vt illā errare pertinaciter credat, cum ea quæ istius iudicio sunt certa, illa pro incertis teneat. Ego quidem virginem deiparam sine peccato originali conceptam fuisse credo. Quia hoc magis pium est, & magis dignitati Matris Dei conueniens, & filij eius totius generis humani redemptoris, dignitati, & excellentiæ, nec pilum detrahens, Attamen non tam firmo animo hanc teneo sententiam, vt illam putem esse fidem Catholicam, atque ideo pro huius sententiæ tutela, non libenter ceruicem gladio opponerem. Et iuxta hunc modum de alijs iudicandum esse arbitror: ita vt quisquis opinionem aliquam de rebus fidei differentem tam firmo animo & tam certo tuetur, vt tueretur fidem Catholicam, sit hæreticus censendus. Nam fidem Catholicam tam constanti animo quisque tueri tenetur, vt si Papa, aut conciliū vniuersale recte congregatum Deus contrarium docere permisisset, imò nec si angelus de cælo (vt ait Paulus) oppositum annuntiasset, illi credere non deberet. Tam constantem

stantem autem animum circa illa, quæ de rebus fidei sub controuersia tractantur, nemini citra hærelis notam licet habere. Nam qui tam firmo animo huiusmodi sententias controuersas tueretur, ut Ecclesiæ aliud dicenti non esset obedire paratus, eo ipso putaret Ecclesiam in fidei definitione errare posse, quod est apertissima hæresis. Si quis verò aliquā opinionem de rebus fidei dissentientem, quantumlibet firmo animo teneat: & putet illā esse fidem Catholicam paratus tamen Ecclesiæ aliud docenti obedire, etiam si erret, nunquam ob hoc dicitur hæreticus.

QVID SIT PERTINACIA, ET

quis sit pertinax dicendus, ut per hoc merito hæreticus possit censerī. Cap. IX.

Quanuis longam, & (ut arbitror) satis exactam de hæretici definitionem disputationem fecerim propter id tamen quod de pertinacia ibidem dictum est quisquam fortè hæsitare poterat nesciens quid esset pertinacia: & quis esset pertinax censendus: ut (si alia adsint) posset merito hæreticus appellari. Ut igitur rem vndiq; absolutam relinquerem: visum fuit mihi necessarium, hunc nodum, in quo non modica videtur esse perplexitas explicare. Pertinacia à pertendendo dicitur. Nam (ut dixit Marcus Varro) in quo non debet pertendi, & quis pertendit, pertinacia est. In quo verò oporteat manere, si in eo persistet, perseverantia vocatur. Aliquando tamen in bonam partem sumitur pro perseverantia. Seneca lib. 7. de beneficiis. Vincit malos pertinax bonitas, & L. ius ait: Vincit omnia pertinax virtus. Vterque pertinacem dixit pro perseverante, propter nimiam illorum inter se viciniam. Nam (ut ait Cicero in officiis) pertinacia finitima est perseverantiæ, quia utraq; in rebus ceptis persistit. Separantur tamen per id, circa quod versantur: quia perseverantia occupatur in bono, pertinacia in malo. Hac igitur vocis significatione præmissa, rei definitionem statuere oportet, iuxta quam sit quilibet de pertinacia examinandus. Pertinax est, qui persistit in errore, quem sub reatu culpæ deserere tenetur. Ex prima huius definitionis parte colligitur non solū illum esse pertinacem dicendum, qui falsum asserit: sed qui de

veritate dubitat. Quoniam (vt supra septimo huius libri capite diximus) ita errat, qui de certa veritate dubitat: sicut qui aliquid illi contrarium asserit. Quo fit, vt ita etiam quis possit esse pertinax dubitando id, de quo dubitare non licet: sicut esset pertinax asserendo aliquid contra id, quod credere tenetur. Et ob hanc causam loco proxime citato docuimus, dubium in fide esse dicendum hæreticum, si cum pertinacia dubitauerit. Tunc autem aliquem in errore persistere dicimus, quando admonitus, errorem suum reuocare contemnit. Deinde additum est in definitione pertinacis, quod teneatur deserere errorem in quo persistit: quoniam licet quis erret, si errorem suum relinquere non tenetur, nequaquam erit pertinax dicendus. Multi quidem sunt errore aliquo decepti, qui sic errantes, non peccant propterea quod veritatem illi errori oppositam scire non tenentur. Potest enim quis citra omnem culpam errare circa numerum, & vim elementorum, motum cœlorum, effectus syderum, naturas animalium, & cætera huiusmodi, ad quæ scienda, fides Catholica non cogit. Nam Augustinus de huiusmodi erroribus loquens in Enchiridio cap. 21. ita ait: In his atque huiusmodi falsitatibus, salua fide, quæ in nobis est, fallimur: & via non relicta, quæ ad illum nos ducit, erramus. Qui errores etiam si peccata non sunt, tamen in malis huius vitæ deputandi sunt, quæ ira subiecta est vanitati, vt approbentur hic falsa pro veris, respuantur vera pro falsis, teneantur incerta pro certis. Hæc Augustinus. Nec in his solum: sed etiam in his, quæ sunt in sacra scriptura expressa, possunt multi sine omni labe peccati errare: quia cum non omnes teneantur scire omnia ibidem contenta, oportet, vt qui per ignorantiam alicuius illorum errauerit, sit (vt supra docuimus) excusatus à culpa. At errans qui non peccat, pertinax non est censendus: quoniam pertinax sine peccato esse non potest. Ex quibus colligimus illum, qui in errore aliquo persistit, non esse dicendum hæreticum, nisi errorem suum sub reatu culpæ deserere teneatur. Videntur igitur quis teneatur renuntiare errori, quem asserit, aut ruetur, & inde luce clarius euadet, quis sit pertinax censendus. De hac re hanc in primis statuo certissimam regulam. Quisquis scit assertionem suam esse contra sciam

eram scripturam, aut alicuius cōcilii generalis decretum
aut Papæ legitimam definitionem, aut cōtra cōmunem
omnium Catholicorum doctorum sententiam, aut con-
tra tacitum totius Ecclesiæ consensum, errat, & peccat, &
si à peccato liberari cupit, tenetur statim errorē suū reuo-
care. Is igitur, qui sic sciens errat, statim sine vlla vltorio-
ri monitione est pertinax censendus. Quoniā sacra scrip-
tura, aut Ecclesiæ definitio, quam optimē nouit, plusquā
pro centum, nedum pro duabus, aut tribus monitioni-
bus valet. Nam sicut qui agit contra præceptum cuius
transgressioni est à iure adiuncta excōmunicatio, cense-
tur contumax: quia quanuis nulla præcesserit hominis
admonitio, præcessit tamen iuris cautio, quæ pluris est
extimanda, quā tres hominis monitiones, ita etiā, qui
contra scripturam sacram, aut Ecclesiæ definitionem sci-
ens errat, etiam si nulla illi fuerit adhibita admonitio,
pertinaciter errare dicetur. Cæterum si quis contra aper-
tam Catholicæ Ecclesiæ sententiam aliquid asserat, prop-
terea: quia ignorat id, quod asserit esse contra fidem Ca-
tholicam, non est pertinax, & per consequens, neq; hære-
ticus censendus. Neq; ad id dicendum gratis moueor,
sed plurimis sanctorum doctorum autoritatibus, & vr-
gentissima ratione motus id assero. Potest quidem fieri,
vt quis in vniuersali fidem Catholicam habeat, credens
omnia in scriptura sacra contenta, & omnia, quæ Eccle-
sia tenet, & docet, esse vera, & nihilominus erret circa ali-
quod particulare: quia ignorat illud esse contra scriptu-
ram sacram, aut contra Ecclesiæ determinationem, imò
potius credit Ecclesiam ita sentire, sicut ipse sentit, & pro-
pterea credit, quia putat Ecclesiam ita credere, non credi-
turus, si constaret sibi Ecclesiam aliter sentire. Nullus sa-
næ mentis dicet hunc talem peccare: quia ignorantia il-
lum excusat, si res est talis, vt ille eam scire nō teneatur.
Nam Christus Pharisæis loquēs ait: Si cæci essetis, nō ha-
beretis peccatū. Quæ verba exponēs Theophylactus su-
per Ioan. ait: Vos quidē de corporali cæcitate interroga-
tis, ego autē de animi cæcitate dico, q; si essetis cæci, hoc
est, imperiti scripturarū, non haberetis tale peccatū: quia
per ignorantiam peccaretis. Hæc ille. Certum est enim nō
omnes eadem lege teneri circa fidem: quoniam plus exi-

Mala. 2.

gitur, à viro docto, quàm ab idiota, plus à viro ecclesiasticò & sacris dedito, quàm à laico & prophano, plura oportet scire prælatum quàm subditum. Labia sacerdotis (ait Deus per Malachiam prophetam) custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est. Prælatos & prædicatores licet ignorantia sæpe excuset ab hæresi, non tamen ita excusat à peccato: quia tenentur scire omnia, quæ ad officium suum exequentes sunt necessaria. Nihil debet prædicator coram populo effundere, quod non sit illi perfecte exploratum, & de quo non sit certus verum esse, quod prædicat, & si per ignorantiam erravit, ignorantia non excusabit illum à peccato, quia tenebatur scire. Si tamen re vera paratus est corrigi cum Ecclesia aliud docuerit, quanuis peccauit quia quod ignorauit, docere tentauit, non tamen est hæreticus censendus, & per consequens non tanquam hæreticus, sed tanquam temerarius erit puniendus. Alii viri docti possunt per ignorantiam excusari aliquando etiã in his, quæ sunt explicitè damnata: quia videlicet nesciebant esse damnata. Non enim tenentur viri eruditi scire omnes hæreses, quæ sunt aperte damnatæ: quia non omnia conciliorum decreta scire tenentur, & ideo si per ignorantiam aliquid dixerint, parati corrigi non sunt hæretici censendi. Plebs indocta, & promiscuum vulgus nõ tenetur scire plusquam eos fidei articulos qui in Apostolorum symbolo explicantur, neq; ad subtilem illorum intelligentiam obligatur, sed satis est illi si grosso modo intelligat, dummodo hanc habeat animi promptitudinem, vt paratum sit credere quidquid aliud Ecclesia docuerit. Si rusticus homo quidquã aliud præter hos fidei articulos ignorauerit, non peccabit, quia ignorantia illi excusabit. Ex quibus apertissime consequitur, vt talis ob hanc causam hæreticus non sit dicendus, quia error cui non est adiuncta malitia, nõ valet hominem efficere hæreticum. Nullus enim homo qui est sine peccato, est hæreticus censendus, quoniam qui est sine peccato, est in statu salutis, hæreticus autem non est in statu salutis, quia sine fide (vt ait Paulus) impossibile est placere Deo.

Heb. II.

At vulgaris homo qui erravit per ignorantiam eorum quæ scire non tenebatur, est sine peccato, ergo ille talis non est hæreticus censendus. Præterea b. Augustinus in libro

libro de Baptismo contra Donatum hoc idem confirmat sic inquit. Si aliquis hoc idem sentiat de Christo quod Fotinus opinatus est, & in ecclesia Catholica baptizatur, & hoc credit esse fidem Catholicam, nondum dico esse hæreticum, nisi manifesta doctrina Catholicae fidei resistere maluerit, & illud quod tenebat elegerit. Hæc Augustinus. Et beatus Hieronymus in epistola quadam ad Damasum, hic fauet sententiæ, sic inquit. Si autem hæc nostra confessio apostolatus tui iudicio comprobatur, quicumque me culpare voluerit se imperitum, vel maleuolum, vel etiam non Catholicum, sed hæreticum comprobabit. Hæc Hieronymus. Et habentur hæc verba in cap. Hæc est fides. 24. q. 1. In quibus verbis Hieronymus innuit non omnem qui contra Papæ iudicium & determinationem sentit, esse dicendum hæreticum, quia possibile fore censuit vt talis per imperitiam & ignorantiam sic sentiret. Quod si contigisset, non putauit illum dicendum esse hæreticum, sed imperitum: atque ideo non dixit absolute illum talem esse dicendum hæreticum sed sub disiunctione posuit imperitum vel maleuolum, vel hæreticum. Ex his omnibus colligimus nullum hominem etiam si quamlibet pestilentem errorem teneat & doceat, dicendum esse hæreticum si absente malitia ex sola id dixerit ignorantia. Qualiter autem possit quis à pertinacia per allegationem ignorantia excusari, hoc iura positiua docent, quibus inter alia dicitur. Allegans ignorantiam probare debet illam. Tradunt etiam iura quibus argumentis, testibus & iudiciis possunt & debent iudices ecclesiastici præsentem vel præteritam ignorantiam in errante conuincere. De hoc solo hæreticorum inquisitores admonere decreui, vt cum aliquem in fide errantem comprehenderit, diligenter considerent personæ & erroris qualitatem, & his bene circumspectis facile intelligent quis & in quo errore possit per ignorantiam ab hæretici nota excusari. Quia si res quam asserit est ex illis puas non omnes scire tenentur inuestigandum est primo an possit per testes aut alio modo cõuinci illum scire assertionem suam esse contra fidem Catholicam? & tunc meritò pertinax & per consequens hæreticus meritò censebitur. Si autem illum sic scire, aperte probari nõ possit,

August.

Hieron.

tunc examinandus est an sit paratus eam fidem suscipere quam Catholica tenet Ecclesia? & si se vere paratum ostenderit, tunc per ignorantiam illum errasse credendum est, & ob id pertinax non dicitur. Si autem non sit paratus eam fidem suscipere quam Catholica tenet ecclesia, ob eam solam causam pertinax & hæreticus dicitur. Et quod de ignorantia diximus, hoc idem de obliuione dicendum esse cenleo, quia qui rei alicuius est profus oblitus, tunc ceteri debet ignarus. Et ceterè hic talis quantus in fide erret etiam circa illa quæ eum olim sciuisse constat, si se oblitum iam fuisse quomodo persuadere poterit, est à pertinacia & hæresi excusandus. Persuadebit autem se fuisse oblitum si eum reuocatum fuerit ad memoriam id cui contradicit, statim sine vlla repugnantia illud complectitur, & errorem suum reuocat. Nam hoc modo aliquos sanctos doctores ab hæresi excusamus, qui nullo modo excusari possent, nisi illos cum aliqua dixerunt, aliorum quæ illos legisse certum est, oblitos esse crederemus. Hieronymus siquidè exponens illud saluatoris apud

Mat. 16.
Hieron.

Matthæum, Quem dicunt homines esse filium hominis? hæc ait: Non dicit quem me dicunt esse homines? ne iactanter de se quærere videretur. Hæc Hieronymus. Quæ

Luc. 19.

Hieronimi interpretatio apertissime contradicit Lucæ Euangelistæ qui eandem narrans historiam, refert Christum dixisse, Quem me dicunt esse turbæ? Credendum est tamen Hieronymum cum illa scripsit, oblitum fuisse huiusmodi verborum Lucæ. Idem beatus Hieronymus in commentariis super Matthæum interpretans illud ex Matthei nono, Ascendens Iesus in nauiculam, transfretaui, & venit in ciuitatem suam dicit. Ciuitatem eius non aliam intelligimus quam, Nazareth: vnde Nazareus appellatus est. Hæc ille. Hæc tamen interpretatio, apertissime contradicit Marco Euangelistæ, qui capite secundo eandem narrans historiam, dicit ciuitatem illam in quam tunc Christus intrauit esse Capharnaum. Beatus Ambrosius interpretans nonum Lucæ caput, dicit Iacobum illum qui Christum in monte transfiguratum simul cum Petro & Ioanne vidit, fuisse primum Hierosolymitanum episcopum. Hæc tamen sententia velut ex diametro pugnat

Ambro.

Mat. 17.

cum Matthæo, qui transfigurationem Christi describens,
dicit

dicit Iacobum illum fuisse fratrem Ioannis, qui (vt ex historia Actuum Apostolorum conuincitur) non fuit Hierosolymorum Episcopus. Multa alia similia apud sacros, & sanctos doctores, inueniuntur, nec tamen per hæc, eorum sanctæ vitæ, aut doctrinæ, vel tantillum detractum est. Piè siquidem credendum est illos hæc tunc scripsisse non recolentes nec attendentes quid de illa re alibi scriptura sacra narasset, & si illam attendissent, nequaquam ea, quæ scripserunt, scripsissent. Verum hic admonere oportet lectorem, vt non statim aliquem pertinacem, & hæreticum censeat, quamuis ille propositionem asserat, quam scit ab Ecclesia damnatam, nisi in illo sensu eam asseruerit, in quo scit esse ab Ecclesia damnatam. Potest quidem fieri, vt vna propositio ab ecclesia damnata plures habeat sensus, vnum falsum, iuxta quem ab ecclesia reiicitur, alium verum, iuxta quem minime damnatur. Hæc enim propositio: Deus creat mala, hæretica est, & ab Ecclesia damnata. Nam beatus Augustinus in libro de hæresibus cap. 67. Florinianos dicit esse hereticos ob id solum: quia Deum creasse mala dicebant, contra scripturam sacram, quæ ait: Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona. Et cap. 65. Idem pater Augustinus inter hæreticos recenset Coluthianos: quia Deum creasse mala negabant, contra id, quod Deus per Esaiam prophetam dicit: Ego Dominus, & non est alter formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum. Hæc autem simul stare non possunt, vt ambo contradictoria falsa, & hæretica esse dicantur, nisi vtrunque eorum duplicem sensum habeat, ita vt iuxta vnum sensum vera, & Catholica assertio, iuxta alium verò falsa, & hæretica censeatur. Est enim malum quoddam pœnæ est etiam malum aliud culpæ. Creat igitur Deus mala (vt Augustinus ibidem ait) pœnas iustissimas irrogando, quod Coluthus non videbat: non autem malas creando naturas, atque substantias, in quantum sunt naturæ atque substantiæ, qua in se Florinus errabat. Si quis igitur hanc damnatam propositionem asseruerit: Deus creat mala, aut illius contradictoriam: Deus non creat mala, quâuis sciat esse ab ecclesia damnatam, non est ob hoc pertinax & hæreticus censendus, nisi in illo sensu asserat, in quo scit esse ab Ecclesia

1031A

Gene. 1.

Esa. 45.

1031B

Hilarius.

damnatam. In cuius rei confirmationem, dicit Hilarius in libro de trinitate. De intelligentia enim hæresis non de scriptura orta est, & sensus non sermo fit crimen. Hæc ille. Circa præfata hoc vnum addere fiatui, & de illo admonere lectorem decreui, vt omnia quæ hoc cap. diximus de illo qui firmo animo aliquid cõtra fidem Catholicam asserit, illa etiam de illo qui dubitat, dicenda esse putet, ita vt qui de aliquo eorum quæ scit ab ecclesia Catholica pro fide teneri, dubitat, etiam si nulla præcedat monitio, pertinax & (vt alio capite diximus) hæreticus merito dicetur: quoniam is talis etiam errat, & persistit in errore quem sub interminatione gehennæ deserere tenetur.

August.

Secunda de pertinace regula fit hæc. Quisquis contra fidem quam ecclesia Catholica tenet, per ignorantiam errat, si legitime admonitus fuerit, tenetur errorem suum reuocare, & si non fecerit, est pertinax, & hæreticus censendus. Hæc regula probatur testimonio beati Augustini contra Manichæos sic dicentis: Qui in Ecclesia Christi morbidum aliquid, prauumque quid sapiunt, si cor recti vt sanum, rectumque sapiant, resistunt contumaciter, suaque pestifera, & mortifera dogmata emendare nolunt: sed defensare persistunt, hæretici sunt. Hæc Augustinus, & habentur. 24. q. 3. cap. quia in ecclesia. Sed fortè contra hanc regulam quis obiiciet quod is, qui per ignorantiam in fide errat, putans verum esse, & Catholicum, quod asserit, non tenetur errorem suum reuocare: quia sic reuocans mentiretur, & qui contra conscientiam agit (vt commune Theologorum prouerbum ait) ædificat ad gehennam. Hanc objectionem facillime reuicimus, dicentes hunc talem qui per ignorantiam in fide errat falsum pro vero asserens: sicut tenetur errorem suum verbum reuocare, ita etiam tenetur sententiam mente mutare, & conscientiam deponere, vt quod prius credebat esse verum, postea credat esse falsum. Prius quidem mentis sententiam mutare tenetur, deinde verò errorem suum ore reuocare. Quo ordine seruato, corde credet (vt Paulus præcipit) iustitiam, & ore faciet confessionem ad salutem.

Rom. 10.

Tertia regula fit hæc: Omnis qui per ignorantiam in fide errat postquam fuerit, quamuis non legitime, de errore

errore suo admonitus, tenetur diligenter veritatem inquirere, & viros doctos & Catholicos de ea re consulere animo amplectendi eam doctrinam, quæ ab illis sibi fuerit ostensa. Hanc sententiam docet Augustinus in epistola ad Gloriam, & Eleusium, quæ est in ordine epistolarum illius. sic inquit: *Qui sententiam suam quavis falsam, atque peruersam nulla pertinaci animositate defendunt præsertim quam non audacia suæ præsumptionis pepererint: sed à seductis, atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærent autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati cum inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi.* Hæc Augustinus. In quibus verbis id considerandum est quod ait, & quærent cauta sollicitudine veritatem, ex quibus satis aperte colligitur eum qui in fide Catholica errat, si veritatem cauta sollicitudine quærare contemnit, esse pertinacem & hæreticum censendum. August.

Quarta regula sit hæc: Omnis qui contra fidem quam Catholica tenet ecclesia per ignorantiam errat, & iurat se nunquam assertionem suam deserturum statim absque vlla præuia admonitione est pertinax & hæreticus censendus. Huius regulæ certitudo sic cõuincitur. Quisquis non est paratus corrigi, est pertinax censendus, sed qui iurat se non discessurum ab ea sententia quam tenet, nõ est paratus corrigi, ergo ille est pertinax censendus. Sed contra hoc quis fortè arguet, dicens hunc talem non esse pertinacem: quia cum hic per ignorantiam erret, non tenetur errorem suum reuocare nisi prius admonitus fuerit, ex quo videtur colligi illum non esse dicendum pertinacem. Nam iuxta ea quæ superius diximus, nullus est dicendus pertinax qui nõ tenetur reuocare errorem quem tenet. Respondeo concedens hunc talem non teneri, ad reuocationem sui erroris, ante admonitionem, tenetur tamen non tam firmo animo, suo errori adherere, vt non sit paratus obedire corrigenti. Tenetur quidẽ illam animi firmitatem reuocare, vt paratus sit obedire iis quibus obedire tenetur & illorum doctrinam suscipere. Sed dicet. Nunquid hic talis poterit per ignorantiam à pertinacia excusari? Nam ignorantia excusat à mendacio illum qui asserit falsum quod putat esse verum, iuxta sen-

August. tentiam Augustini in Enchiridio, dicentis. Nemo menti-
 tiens iudicandus est qui dicit falsum quod putat verum,
 quia quantum in ipso est, non fallit ipse sed fallitur. Hæc
 ille, & habentur hæc verba in cap. Is autem. 22. q. 2. Fateor
 quidem aliquem excusari posse à mendacio, qui tamen
 nullatenus à temeritate excusari potest. Propter quod
 Augustinus post illa verba quæ nunc proxime citauimus,
 continuo hæc subiungit. Non itaque mendacii sed aliquã-
 do temeritatis arguendus est qui falsa incautus credit &
 pro veris habet. Hæc Augustinus. Ita etiam ego dico il-
 lum qui iurat se non recantaturum sententiam suam, quã
 per ignorantiam putat esse veram, excusari ab errore &
 mendacio, sed non excusari à temeritate iuramenti, & ab
 illa animi firmitate quæ omnem prorsus correctionem
 excludit. Et de aperto pertinace hæc dicta sat erunt.

QUALIS DEBEAT LEGITIMA
 admonitio esse, vt qui illam contempse-
 rit, sit merito pertinax censendus.

Caput. X.

Multi sunt circa fidem Catholicam errantes, qui
 (vt præcedente capitulo præfati sumus) antequam
 legitimè admoneantur, errorem suum reuocare non te-
 nentur, atque idè ante huiusmodi admonitionem non
 sunt pertinaces censendi. Cum igitur horum pertinacia
 vt manifestari possit, ex admonitione pendeat, operæpre-
 cium, & necessarium fuit de admonitione disserere, qua-
 lem illam esse oporteat, & à quo sit facienda, & quoties
 iteranda, vt legitima merito censeatur. Vt autem hæc om-
 nia melius absoluantur, varias hæresum condiciones &
 qualitates ante omnia considerare oportet, quoniam iu-
 xta illarum varietatem, diuersam etiam admonitionem
 fieri oportebit. Sunt enim aliqua hæreses apertè dånatæ,
 aliæ sunt non apertè sed latenter dånatæ. Apertè damna-
 tas hæreses illas esse dico, quæ per expressam ecclesiæ defi-
 nitionem sunt damnatæ aut quarum cõtradictoriæ, sunt
 expressæ & manifestæ in sacra scriptura aut ex aliis in sa-
 cra scriptura contentis manifestissima cõsequentia dedu-
 cuntur. Si quis gratia exempli diceret. Dauid non fuisse
 Regem, hæresis esset apertè damnata quia licet non sit in
 aliquo

aliquo concilio damnata, illius tamen contradictoria est expressa in sacris literis. Si quis etiam diceret, Iacob Patriarcham non esse nepotem Abrahamæ, hæresis esset aperte damnata, quia licet contradictoria illius non sit expressa in sacra scriptura sub eisdem vocibus, manifestissima tamen cõsequentia colligitur ex aliis in eadẽ scriptura cõtentiis. Nam illic habetur Iacob esse filiũ Isaac. Et Isaac filium Abrahamæ: ex quibus euidenter colligitur Iacob esse nepotem Abrahamæ. Hæresis non aperte damnata est illa, quæ non est damnata per expressam ecclesiæ definitionẽ, neque illius contradictoria est expressa in sacra scriptura aut ex aliis in sacra scriptura contentis manifestissima & immediata consequentia deducitur, sed solum per ambages & per multos discursus, qui non sunt omnibus noti, ex aliis contentis in sacra scriptura conuincitur esse hæretica. Tales sunt omnes istæ propositiones. Non sunt tres partes penitentię. Aqua benedicta nullius prorsus est valoris plusquam aqua non benedicta. Omnes benedictiones, quas ecclesia facit aut dicit super aquam, vinum, panem, salẽ, cæram, & cætera huiusmodi, sunt irridendæ, & contemnendæ. Christianis nullo pacto bellare licet.

Animæ in purgatorio possunt mereri, & demereri. Episcopi non sunt superiores simplicibus sacerdotibus. Omnes istæ assertiones sunt hæreticæ, non tamen expresse damnatæ, nec facillè quisque cognoscet illas esse hæreticas: quia vt hæreses esse pateat, multis argumentationibus est opus. Multos oportet facere discursus, & longa indiget lectione, quisquis illas propositiones hæreticas esse conuincere voluerit. Hac igitur hæresum varietate præmissa, aliquas certissimas cõclusiones subiungam, ex quibus quidquid ad hanc rem pertinet facillimè colligi potest. Sit igitur hæc prima conclusio. Si quis in hæresim aperte damnatam inciderit, vt errorem suum reuocet, admonendus est per expressam hæresis suæ damnationem, ostendendo illi expressam ecclesiæ definitionem, aut contradictoriam illius hæresis ostendendo in sacra scriptura, aut contradictoriam illius euidenti, & immediata consequentia deducendo ex aliis in sacra scriptura contentis. Nec opus est hanc admonitionem iterato facere, vt ille legitimè admonitus sit dicendus: quia & si se-

si semel duntaxat id fiat, legitima dicetur admonitio. Nam legitimam admonitionem nos illam esse dicimus, per quam tam aperte ostēditur erranti assertionem suam Catholicæ veritati repugnare, vt quisquis demens non fuerit, fateatur illum aperte esse de errore conuictum. Ex his sequitur, vt qui huiusmodi admonitionem nō suscipit: sed illa posthabita errorem suum reuocare contemnit, pertinax, & per cōsequens hæreticus sit censendus. Nam hic talis ecclesiæ Catholicæ fidem, quæ iam est sibi manifeste ostensa, oppugnare non veretur: quo fit, vt (iuxta illa, quæ in præcedenti capitulo diximus) non sit corrigi paratus, & ira pertinax sit dicēdus. Sed nunquid si taliter errans habet aliqua argumenta, quibus motus est, vt errorem illum teneret, licebit illi ante erroris sui reuocationem, talium argumentorum dissolutionem petere? Minime: Quia tenetur captiuare intellectum suum in obsequium fidei. Et (vt Hieronymus ait) fides pura, & aperta confessio non quarit strophas, & argumenta verborum. Postquam autem errorem suum reuocauerit, tunc licebit illi argumentorum quibus ligatus erat ne veritatem agnosceret, solutionem petere, vt fidem quā credit, melius intelligere valeat, & in illa plenius confirmari. Fortè adhuc insuper quis interrogabit. An liceat huic sic post errorem suum admonito, à Parrhoco ad Episcopum, & ab episcopo aut inquisitore ad summum Pontificem appellare? Respondeo quòd illi qui legitimè admonitus aut correptus est appellare nō licet, & si appellare tentauerit, eius appellatio est inanis & maligna censenda. Quo fit vt non obfiāte tali appellatione, sit per ecclesiam tanquā pertinax & hæreticus censendus. Nam ea quæ iam semel sunt legitimè per ecclesiam definita nō opus est vt nouis postmodum tractatibus iterum definiantur. Vnde Leo Papa huius nominis primus epistola vigesima secunda scribens Martiano Augusto de his quæ in concilio Chalcedonensi tractanda erāt, sic ait. Per Dominum nostrum Iesum Christum qui regni vestri est autor & rector, obtestor & obsecro clementiam vestrā, vt in præsentī synodo fidem quā beati Patres nostri ab Apostolis sibi traditam prædicarunt, non patiamini quasi dubiam retractari, & quæ olim maiorum sunt autoritate damnata, rediuisis

2. Cor. 10.

Hieron.

Leo
Papa.

non

non permittatis conatibus excitari. Hæc Leo Papa. Et idem dicit Gelasius Papa. in cap. Maiores. 24. quæst. 1. & Felix Papa in cap. Achatius. eadem causa & quæstione. Secunda conclusio: **Qui** errat asserens aliquam hæresim non apertè damnatam quanuis sit admonitus à prædicatore, aut Parrocho, aut Episcopo, aut alio quouis homine summo Põtifici inferiore, non tenetur reuocare errorem suum, nisi per manifesta, & euidentia argumenta illi ostendatur assertionem suam esse contra fidem Catholicam, præsertim si est vir doctus, qui sciat intelligere argumenta, quæ contra talem hæresim possent afferri.

Nam de viro idiota (vt infra dicemus) alia est habenda ratio. Quo fit, vt admonitio, quæ sine huiusmodi argumentis illi facta fuerit, non sit dicenda legitima. Hęc conclusio probatur. Nullus præter summum Pontificem (vt supra cap. 5. diximus) potest de hæresi sic censere, vt illius censuræ omnes obedire teneantur, ergo ad nullius præterquam summi Pontificis monitionem tenetur quis assertionem non apertè hæreticam reuocare. Nam qui in his, quæ ad fidem spectant non tenetur alteri firmam fidem adhibere, non tenetur etiam ad solam simplicem illius monitionem, assertionem erroneam reuocare, quoniam qui assertionem erroneam reuocat, debet assertionem contrariam firma fide tenere. sed subditi in his, quæ sunt fidei non tenentur prælatis suis inferioribus firmam fidem præstare, quia tunc fides subditorum in sapientia hominum (quod Paulus negat) consisteret: ergo ad illorum simplicem monitionem non tenentur subditi errores suos reuocare. Præterea quisquis à sententia alicuius appellare potest non tenetur illius sententiæ obedire: sed à prælato monente subditum de errore, & non monstrante apertè per regulas fidei, quod error ille veritati Catholicæ repugnet, licitum est appellare: ergo illius monitioni non tenetur obedire, & per consequens illius admonitio non est legitima censenda. Maior huius syllogismi est manifesta ex definitione appellationis quoniam ab ea sententia, cui quis obedire tenetur, non licet illi appellare. Minor probatur autoritate Pelagii Papæ dicentis. Si verò in qualibet pronuncia ortæ fuerint quæstiones, & inter ipsos pronuncia Episcopos discrepare

I. Cor. 10.

Pelagius.

crepare cœperit ratio, atq; inter ipsos disidentes nō conueniat, ad maiorem tunc sedem referantur: & si illic quidem faciliè, & iustè non discernuntur, vbi fuerit synodus regulariter congregata, canonicè & iustè iudicentur. Maiores verò & difficiliore quæstiones (vr sancta synodus statuit, & beata cōsuetudo exigit) ad sedem semper referantur Apostolicam. Hæc Pelagius Papa. Et habentur hæc verba in cap. Multis. 17. dist. Et idem ait Iulius Papa. in cap. Qui se. 2. qu. 8. Sed nunquid licebit illi, sic errantè per ignorantiam, appellare ab Episcopo, aut inquisitore postquam per euidentiã argumenta fuerit illi ostensum suã assertionem apertè repugnare Catholicæ veritati? Si argumenta talia sunt, quòd iudicio virorū doctorum manifestissimè Catholicã veritatem probant, nequaquã licebit appellare. Si verò argumenta nō sunt tam euidentiã, non est illi interdicta appellatio. Forte causam petes cur magis hic, quàm ibi liceat appellare. Causa est manifesta: quia is, qui per euidentiã argumenta admonitus appellat, nullã habet appellationis occasionem quapropter sic appellans peccat, etsi ab appellatione non recedit, rebellis & proteruus, & pertinax est censendus, & velut talis puniendus. At is, qui non est per manifesta argumēta admonitus, iustã habet appellationis causam: quia nondum sibi est manifestè ostensum assertionem suã Catholicæ veritati repugnare. Is etiam, cui nondum est Catholica veritas apertè ostensa, si aliqua habet, quanuis falsa argumēta, quibus impellitur ad tuendū assertionem suã, iustè potest petere huiusmodi argumentorū solutionem, antequã errorem suum reuocet. Hoc tamen (vt proxime diximus) non liceret si iã per euidentiã argumenta esset sibi veritas ostensa. Rursum eadē conclusio probatur sic.

1. Pet. 3.

Episcopus debet esse paratus (vt beatus Petrus ait) omni poscenti rationem reddere de ea, quæ in eo est fide: ergo subditus non tenetur ad simplicem Episcopi admonitionem errorem suum reuocare. nisi ille rationem reddiderit, per quã conuincat talem errorem fidei Catholicæ cōtradicere. Ista collectio est euidens: quia si aliquis absque reddita ratione teneretur assertionem suã velut erroneam reuocare, alius nō teneretur illi rationem reddere, vt per illã cogat illum ad assertionis suæ reuocationem.

Verum

Verùm hæc cum solis viris doctis facienda esse cenſeo: quoniam hi ea, quæ ſibi ad probationem Catholicæ veritatis offerentur argumenta, intelligunt. Idiota verò ſæpè argumenta, quæ illi poſſent offerri, non intelligit: quofit, vt illi non ſint dicenda: quia eſſet ſolum verberare aures, & inuaniſſe verba proferre. Is enim (vt ego cenſeo) ad ſolâ Parrhoci aut ſaltem Epifcopi ſimplicem admonitionem, ſuum tenetur reuocare errorem. Si autem Parrhocum & Epifcopum contemnit, propterea quia ignorantes, vt frequenter eos eſſe contingit, putat, tunc adhibendi ſunt viri docti, qui ſimplici verbo ſine vlla argumentatione illum iterum, atq; iterum admoneant: quos ſi ſecundo & tertio contempſerit, erit (meo quidē iudicio) pertinax cenſendus. Ex his omnibus apertiffimè cõuincitur erraſſe Bartolum, qui in. l. Tutor. paragrapho. Bartolus. Tutores. ff. de ſuſpec. tut. dicit illum eſſe cenſendum hereiticum pertinacem, & velut talē puniendum, qui inquisitori aliquid aſſerenti nō credit. Si omnes tenerentur ſemper credere inquisitori aliquid aſſerenti, verū eſſet, quod dicit Bartolus omnem illum cenſendū eſſe pertinacem, qui inquisitori aliquid de fide aſſerenti credere contēnit. Tunc enim ille perſiſteret in ea ſententia, à qua recedere tenetur, atq; ideò iuxta pertinacis definitionem, meritò pertinax diceretur. At nō ita eſt, vt oēs neceſſariò teneantur credere ſemper inquisitori aliquid aſſerenti, Alioqui fiet neceſſario, vt homines teneantur aliquādo errori, aut hæreſi credere. Poſſe enim eſſe, vt inquisitor erraret in fide: quia per officiū ſibi cõmiſſum non eſt cõfirmatus in fide nec factus eſt indeuiabilis. Nam ij, qui plurimū Papæ auctoritati fauēt, admittunt illū errare poſſe in fide, ſi illam, quam tenetur circa veritatis examinationē, omiſerit facere diligentiam. Sic docet Ioannes de Turre Cremata in ſumma eccleſiæ, libro ſecundo capite. 112. Multo ergo facilius errare poterit inquisitor, cum pro illo non rogauerit Chriſtus, vt fides illius non deficeret, ſicut rogaffe pro Petro ſacra perhibet ſcriptura. Noui ego inquisitorem, qui cuidam prædicatori indignatus eſt, eò quòd publicè prædicauerat confessionem eſſe ex iure diuino neceſſariam, præcepitque illi, vt ſententiam ſuam publicè reuocaret. Erat quidem inquisitor ille in iure Luc. 22. cano.

canonico peritus, qui fortè legerat glosam decretorum
 in principio distinctionis quintæ de penitentia, dicen-
 tem confessionem non esse ex iure diuino: sed humano,
 & Abbatem in capi. Omnis vtriusque sexus. extra de pen-
 nitentia. & remissi. hoc idem asserentem, atque ideò pu-
 tauit hanc esse irrefragabilem sententiam. Percontabor
 igitur nunc Bartolum, an talis prædicator tenebatur
 tunc credere inquisitori asserenti confessionem non esse
 ex iure diuino: sed solum ex iure humano? Si dicat præ-
 dicatorem non esse ad hoc obligatum, falsum igitur hac
 ratione conuincitur esse, quod dixit, omnem illum esse
 censendum hæreticum pertinacè, qui inquisitori aliquid
 asserenti non credit. Si verò dixerit Bartolus prædico-
 rem illum fuisse obligatū ad præceptum inquisitoris sen-
 tentiam illam publicè reuocare, tunc fateatur necesse est
 prædicatorem illum fuisse obligatum veritatem Catho-
 licam recantare, & loco eius hæresim prædicare. Nam di-
 cere confessionem peccatorū non esse ex iure diuino: sed
 solum ex iure humano, hæreticum est, & à sede Apostoli-
 ca per apertam sententiam iam damnatum. Quam conde-
 mnationem nos inseruimus in eo opere, quod aduer-
 sus omnes hæreses ædidimus, in titulo de confessione.
 Neque à sola sede Apostolica damnata est illa sententia,
 sed etiam per generale concilium legitimè cōgregatum.
 Nam cōcilium Tridentinum, quod sub Paulo tertio fuit
 inceptum, & postea illo defuncto sub Iulio tertio pro-
 cessit, sessione quarta sub eodē Iulio celebrata, in qua de
 sacramentali cōfessione me ibidem præsentem tractatum
 est inter multos quos tunc de hac re protulit canones,
 tres potissimum videlicet, tertium, sextum & septimum
 ad hunc scopum direxit, vt anathematis vinculo innoda-
 ret eos qui dicunt confessionem sacramentalem non esse
 de iure diuino necessariam illi qui in mortale peccatum
 est lapsus. Et hos concilij Tridentini canones etiam nos
 inseruimus in titulo de confessione in illo prædicto ope-
 re quod aduersus omnes hæreses ædidimus. Ex quibus
 apertè conuincitur pessimè errasse inquisitorem illum,
 qui conabatur cogere prædicatorem, vt recantaret sen-
 tentiam suam, quam dixerat publicè ad populum præ-
 dicans confessionem esse de iure diuino. Non est igitur
 pertinax

Pertinax hæreticus censendus, omnis ille, qui inquisitori aliquid asserenti non credit, quia non omnibus, quæ ille dixerit credere tenetur. Quando autem sit pertinax hæreticus censendus, qui inquisitori credere noluerit, ex dictis, & dicendis in hoc capitulo, apertè constare poterit. Argumentum autem Bartoli, quo ille suam sententiam probare videtur, nullius est roboris. Nam ex hoc, quod in præfata ila. l. Tutor. peragraph. Tutores. dicitur illum pertinaciter resistere, qui iudici præcipienti non obedit, deducit Bartolus illum esse dicendum pertinacem, qui inquisitori asserenti aliquid, non credit. Hæc tamen argumentatio multipliciter peccat. Primò, quia lex illa non loquitur vniuersaliter de omni iudicis mandato: sed solùm de mandato inuentarij per tutorem faciendi, & tutor, qui iudici præcipienti tale inuentarium fieri, non vult obedire, dicitur iuxta verba legis pertinaciter resistere iudici. Ex hoc autem particulari legis decreto, inferre legem generalem ad omnem, qui non vult iudici obedire, pessima est illatio. Non est enim omnium negotiorum æqua conditio, vt sint omnia eadem lege regulanda. In illo enim negotio, de quo ibidem lex illa loquitur, tutor tenetur obedire iudici præcipienti, atque ideò si non vult obedire, meritò pertinax dicetur. Multa tamen sunt alià negotia, in quibus homines non tenentur iudici obedire: quia si semper, & in omnibus tenerentur iudici obedire, nunquam liceret alicui à mandato iudicis appellare, fieretque inde necessariò, vt superior iudex, quem appellauit, teneretur semper sententiam contra appellantem dicere, propterea quòd iniuste appellauit. Constat autem multorum appellationes iustas esse & velut tales à superiore iudice declaratas. Ex quo manifestè colligitur illos tunc non fuisse obligatos iudicibus inferioribus obedire, à quibus fuit licitù appellare, & per consequens non esse tunc pertinaces censendos.

Secundò errauit Bartolus in præfata sua argumentatione: quia & si verum esset omnem illum esse censendum pertinacem, qui iudici seculari non vult obedire, non erat inde trahenda consequentia ad illum, qui inquisitori de rebus ad fidem expectantibus aliquid asserenti non vult credere. Quoniam res, quæ ad fidem spe-

1. Cor. 1.
 Etant non sunt eiusdem conditionis cum negotiis forent
 sibus, neque eadem mensura cum illis metiendæ, Nam
 res, quæ ad fidem spectant, omne humanum iudicium su
 perant: atque ideò dicit Paulus, fidem nostram non esse
 in sapientia hominum: sed in virtute Dei. Propter quod
 in illis non tenetur homo inquisitori aliquid asserenti
 obedire: nisi constet illa, quæ asserit ab vniuersali ecclesiã
 teneri, in qua virtus, & sapientia Dei elucet. Forensia au
 tem negotia non sunt tam sublimia, vt humani intelle
 ctus vires superent, atq; ideò ex sapientia hominum illa
 pendere possunt.

2. Cor. 1.
 Tertia conclusio: Si quis inciderit per ignorantiam in
 heresim aliquã, & à parrhoco, aut Episcopo, aut quocunq;
 alio homine fideli fuerit per euidencia argumeta admo
 nitus, assertionẽ suam esse contra fidem Catholicã, tene
 tur statim errorẽ suum reuocare: quod si non fecerit, erit
 pertinax, & hæreticus censendus. Hæc conclusio est satis
 nota cuiilibet, si consideret, quod nihil interest à quo quis
 edoceatur, modo sit illi veritas apertè ostẽsa: quia (vt om
 nes sapientes Philosophi docent) semper considerandum
 est quid, & non à quo dicatur. Præterea apostolus Paulus
 ait, fidem nostram non esse in sapientia hominũ, esset au
 tem illorum sapientia, si eadẽ admonitio à subdito facta
 non esset æquè potẽs, ac si diceret à prælato. Rursum si is,
 qui per ignorantiam contra fidem Catholicam errat, po
 stea per seipsum legens in aliorum libris, inueniret argu
 menta, quæ apertè Catholicam veritatem conuincerent,
 teneretur sine vltiore monitore assertionem suam erro
 neam reuocare: ergo si aliquis alius per euidencia argu
 menta eandem Catholicã veritatem illi ostendat, tenebũ
 tur etiã assertionem suã erroneam reuocare. Sed dicet ali
 quis. Quæ igitur erit differentia inter illũ, qui à prælato,
 & qui à subdito monitus est? Nonne erit aliqua excellẽ
 tia in prælato supra subditum? Magna quidẽ, prælatus
 siquidem illũ, qui contra fidem Catholicam errat, potest
 etiam nolentem vocare, vt coram se appareat, & ab illo
 fidei rationem exigere: potest quidem cõpellere illũ, vt
 argumenta, quibus ille fidem Catholicam persuadere co
 natur, audiat. Potest etiam illum ad sui erroris reuocatio
 nem constringere. Et si in his, & aliis ad suum officium
 pertinen

pertinentibus obedire cōtempserit, poterit illi, iuxta criminis sui meritum, debitas infligere pœnas. At subditus nihil horum potest, quāuis alius ad illius legitimam monitionem æquè teneatur errorem suū reuocare, ac si fuisset à suo p̄lato admonitus. Hæc de admonitione ab inferioribus summo Pontifice facta dicta sunt. An autem idem p̄orsus sit dicendū de admonitione à summo Pontifice facta, varij varia loquuntur. Non enim inter omnes de hac re cōuenit. Nam quidā eadem mensura summum Pontificem in hac parte metiuntur, quæ cæteros Episcopos, & dicunt illum etiā hac lege teneri, vt paratus sit omni poscenti rationem reddere de ea, quæ in eo est fide.

Quam nisi reddiderit, neminem propter illius admonitionem obligari dicunt ad reuocationem sui erroris, quem contra fidem Catholicam, propter ignorantiam tuetur. Huic opinioni fauet Guillelmus Ocam parte prima dialogorum cap. 20. & Ioannes Gerson in prima parte Alphabeto decimoquarto, vbi disserit, an liceat in causis fidei à summo Pontifice appellare? Ego tamen contra sentio, tutius esse putans, credere simplicem Papæ admonitionem satis esse, vt quis errorem suum reuocare teneatur, p̄sertim cum ille rem (vt decet) adhibito prius virorum doctorum cōsilio, plenè examinauerit. Nam alioqui etiam liceret in causa, quæ est de fide, à Papa appellare, quod nefas est dicere, cum non sit, ad quem confugere possit, aut appellare. Si dicas ad concilium posse fieri appellationem. Ridicula quidē appellatio, quia hac via essemus semper dubij, & langueremus sine vlla spe medicinæ, cum tam difficile sit concilium congregari legitimum, vt iam sit pene impossibile propter tot principum simultates, qui perpetuo, & irreconciliabili bello inter se digladiantur. Præterea, hac via ansa præbetur cui-libet omnes, quas voluerit hærefes impune docere, quia cum à Papa damnatus fuerit, statim cōcilium appellabit. Fecit quidē hoc Lutherus, cum se à Leone decimo damnatum intellexit, qui tamen postmodum rumorem de congregando concilio audiens, libellis æditis concilio detraxit dicens, non esse obtemperandum cōcilio, vt omnibus palam faceret, se non vt veritatem disceret: sed vt suam pertinaciam aliquo fuco tegeret, concilium quod nunquam congregandum sperabat, appellasse.

Deinde ridiculum est dicere, propter cuiuslibet hominis dubitationem in fide, congregandum fore concilium, quod tamen secundum illos, qui oppositam partem tuentur, fieri oporteret. Si hoc neges dicens, Papam posse sine concilij congregatione per euidētia argumēta errores contra fidem sæpè conuincere, quapropter non semper erit necessaria talis concilij cōgregatio. Sed quid si errās per ignorantiam neget argumēta illa esse vllius valoris, & dicat nihil prorsus contra suam assertionem efficere? Quis tunc erit iudex, qui de argumentorum valore censeat? Si dicas iudicio virorum doctorum credēdum esse, qui dicent talia argumenta esse valida, eris tunc coactus fateri, auctoritatem summi Pōtificis minorem esse in censura fidei, quā auctoritas virorum doctorum, cum illa pendeat ex ista. Quo fit, vt quoties de argumentorum, quæ à Papa fiunt, valore, & euidētia fit disceptatio, oporteat necessario concilium appellare, quod nullus sanæ mentis dicet. Propter hæc & alia multa inconuenientia, quæ oriri possent si à Papa ad futurū Conciliū appellare liceret. Pius secundus huius nominis summus Pontifex speciale condidit decretum cōtra illos qui huiusmodi interposuerunt appellationes. Et quia hoc decretum multis est ignotum, propterea quod non habetur inter illas Pontificum decretales extrauagantes, quæ publicè circumferuntur coniunctæ cū aliis iuris canonici libris, ideo ego illud integrum hic inserere volui, vt omnibus deinceps notum esse possit.

Bulla Pij secundi Pontificis maximi, qua sub grauisissimis pœnis cauetur, ne quis à Papa ad futurum concilium appellet.

Pius Episcopus seruus seruorum Dei: ad futuram rei memoriam. Excrabilis & pristinis temporibus inauditus tempestate nostra inoleuit abusus, vt à Romano Pontifice Iesu Christi Vicario cui dictum est in persona Petri: Pasce oues meas. Et. Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlo. Nonnulli spiritu rebellionis imbuti, non sanioris cupiditate iudicā, commissi euasione peccati: ad futurum concilium prouocare præsumant. Quod quantum sacris canonibus aduersetur, quantumque Reipublicæ christianæ noxium sit, quibus

quiuis non ignarus iurium intelligere potest. Nanque vt alia prætereamus, quæ huic corruptelæ manifestissimè refrangantur, quis non illud ridiculum iudicauerit, quod ad id appellatur, quòd nusquam est, neq; scitur quando futurum sit. Pauperes à potentioribus multipliciter opprimuntur, remanèt impunita scelera, nutritur aduersus primam sedem rebellio, libertas delinquendi cōceditur, & omnis ecclesiastica disciplina, & hierarchicus ordo cōfunditur. Volentes igitur hoc pestiferum virus à Christi ecclesia procul pellere, & ouium nobis commissarum saluti consulere, omnemq; materiam scandali ab ouili nostri Saluatoris arcere, de venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalium, cunctorumque prælatorum, ac diuini & humani iuris interpretum curiam sequentium consilio, & assensu, ac ex certa nostra scientia huiusmodi prouocationis introductiones damnamus, & tanquã erroneas ac detestabiles reprobamus, cassantes, & penitus annullâtes, si qua hæctenus taliter interposita reperiantur, easque tanquam inanes ac pestiferas, nullius momenti esse decernimus, ac declaramus, præcipientes, vt deinceps nemo audeat, quouis quæsito colore, ab ordinationibus, sententiis, siue mādatis quibuscunq; nostris, ac successorum nostrorū talem appellationem interponere, aut interpositę per alium adherere seu ea quomodolibet vti. Si quis autem cōtra fecerit à die publicationis præsentium in Cancellaria Apostolica, post duos menses, cuiuscunq; status, gradus, ordinis vel cōditionis fuerit, etiã si Imperiali, Regali vel Pontificali, præfulgeat dignitate, ipso facto sententiam execrationis incurrat: à qua nisi per Romanum Pōtificem & in mortis articulo absolui non possit. Vniuersitas verò siue collegium ecclesiastico subiaceat interdīto. Et nihilominus tam collegia & vniuersitates, q̄ prædictæ & aliæ quęcunq; personę, eas pœnas ac censuras incurrant, quos rei læsæ maiestatis, & hæreticæ prauitatis fautores incurrere dinoscuntur. Tabelliones insuper, ac testes qui huiusmodi actibus interfuerint, & generaliter qui scienter cōsiliū, auxilium dederint, vel fauorem taliter appellātib; pari pœna plectantur. Nulli ergo omnino hominū liceat, hæc paginam nostrorum volūtatis, damnationis, reprobationis, cassa-

tionis, annullationis, decreti, declarationis & mādati infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se noverit incursum. Datum Mantuæ anno Incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo quinquagesimo nono, quintodecimo Calendas februarij, Pontificatus nostri anno secundo. Ex quibus omnibus apertissimè cōstat, nullo pacto licere à sententia, quā summus Pontifex in causa fidei bene prius examinata dedit, appellare. Erit ergo proculdubio (vt ego censeo) simplici Papæ monitioni semper credendum, præsertim si ille facta prius cum multis viris doctis collatione rem plene (vt decet) examinauerit. Alioqui nihil certi in multis rebus ad fidem pertinentibus habere possemus: quia multa sunt ad fidem pertinentia, quæ per solam Papæ definitionem firmiter tenemus, in quibus nullam prorsus suæ definitionis causam Pontifex dedit. Sed dices. Ergo fides nostra esset in hominis alicuius sapientia, si ad solam simplicem illius monitionem teneretur quilibet suum errorem reuocare, Respondeo quòd non erit in sapientia hominis: sed in virtute Dei qui dixit se rogaturum pro Petro, vt non deficeret fides eius. Si tamen Papa, omnium virorum doctorum consilio posthabito: sed soli suo iudicio innitens aliquid definire tentaret, quo casu illum, errare posse nō dubito, tunc ego crederem, illum debere reddere rationem de fide, ad quam alios cogere tentat. Præsertim si res est talis, quæ multo examine indiget, & circa quam viri docti, & alijs Catholici hæsitant. Et talem simplicem Papæ admonitionem ego nō putarem esse factis, vt quis contra illam sentiens, sit eo ipso pertinax, & per consequens hæreticus censendus. Petrus siquidem quanuis summus Pontifex compulsus fuit ab Apostolis, & fratribus, qui erant in Iudæa, reddere rationem quare intrasset domum Cornelij hominis gentilis, & cum eo fuisset conuersatus. Decretum autem circa fidem à Pontifice æditum, etiam si in eo non reddatur ratio, quæ ad talem fidem cogat, quoniam (vt supra docuimus) satis est ad hæreses cōuincendas, illi erranti ostendere, satis esse existimo pro legitima admonitione. ita vt quisquis

contra

Luc. 22.

Act. 12.

contra illud sibi notum repugnauerit sit pertinax, & per consequens hæreticus censendus : Quoniam, & si nulla in illo decreto apponatur ratio, quæ illum ad tale decretum edendum mouerit, credere tamen oportet, ecclesiam nunquam tale decretum recepisse : nisi illi constitisset fuisse magna cum ratione æditum.

DE PROTESTATIONE FIDEI ANTE
assertionem hæresis ab aliquo facta, an
valeat illum ab hæreseos nota
liberare. Caput. XI.

Viri docti & fideles considerantes fidei nostræ sublimitatem, quæ omnes sæpè humani intellectus vires superat, cum de mysteriis fidei, aut verbo, aut scripto tractare aggrediuntur, timentes ne in ipso tractatu deficiant, & sic hæreseos macula, quæ maxime horrêt, inficiantur, in initio suæ disputationis protestari solent, se nolle, vel latum pilum à recta fidei Catholicæ regula deficere: sed in omnibus se eam fidem velle amplecti quæ Catholica tenet ecclesia, & sic eiusdè Catholicæ ecclesiæ definitioni, & censuræ se in omnibus subiicere dicunt. Quod si in posterum aliquid contra Catholicam fidem eos dicere contingat, ex tunc se per imperitiam, aut inconsiderationem id dixisse protestantur, & ex tunc se id reuocare dicunt, ac pro recantato haberi petunt. Hoc me fecisse recolo in præfatione illius operis, quod aduersus omnes hæreses ædidi, & in hoc opere tu in præfatione, tum etiam alibi sæpè id me dixisse scio. Dubitatur igitur à plerisque, & non immeritò, quid hæ protestationes valeant, an hi, qui aliquid contra fidem Catholicam asseruerunt, possint, & debeant propter huiusmodi protestationes per eos factas à crimine, & nota hæreseos excusari? Vt autem de hac re aperitiorem, & firmiorem proferamus definitionem, duplicem in ea oportet habere considerationem. Nam excusatio illa de crimine hæreseos, aliter est apud Deum facienda, qui nouit secreta cordium, aliter apud homines, qui solùm vident ea, quæ foris patèt. Potest siquidem aliquis apud deum excusari, qui tamen apud hominùm iudicium non erit excusatus, & e contrario. Deus siquidem non iudicat: nisi iuxta nostræ conscientiæ testimonium: quia agnoscens

qualis in nostro pectore lateat fides, qualis etiam sit eiusdem fidei à nobis facta protestatio, talem de nobis profert sententiam, nō curans de aliis, quæ à nobis voce proferruntur. Humanū iudicium id solū considerat, quod foris agitur, & ita solū aduertit opera, & voces, & alia, quæ foris patent, vt ex illis tāquam ex quibusdā signis coniciat, quid in corde lateat. Contingit autē sæpè, vt ea, quæ foris patent, non sint vera signa eorū, quæ sunt in corde: vt manifestū est in viris hypocritis: qui aliud foris simulant, & aliud corde versantur. Hinc euenire necesse est, vt multi apud Deum sint innocētes, quos humanū damnat iudicium: multi econtrario humano iudicio probati, qui reprobī sunt apud deū. Prius igitur de excusatione apud Deum dicamus: postea de excusatiōe apud homines. Sic igitur de hac re talis conclusio. Protestatio generalis de fide, & cōditionalis de hæreſi reuocatio, si verè, & ex animo fiant, excusant coram Deo ab hæreſis crimine eum, qui per ignorantiam in aliquam lapsus est hæreſim. Hæc conclusio inde erit cuius manifesta, si consideret, quod is qui verè, & ex intimo corde vniuersaliter fidem Catholicam profitetur, & ex animo omnem damnat hæreticum errorem, paratus est: si errauerit corrigi, & si in hæreſim lapsus fuerit, eam reuocare, & damnare cū de illa fuerit plene edoctus. Alioqui non verè, & ex animo generalem fecisset de fide protestationem, nec ex corde vero conditionalem de hæreſi: in quam labi poterat, fecisset reuocationem. At is qui paratus est, cū errauerit corrigi, etiam si in hæreſim aliquam per imprudentiam labi contingat (vt supra docuimus) nunquam dicitur hæreticus: quoniam (vt Augustinus ait) errorem suum nulla pertinaci animositate defendit. Neque in hac parte vllum pono discrimen si ille erret circa ea, quæ scire tenebatur, aut circa illa, quæ nulla prorsus lege erat obligatus scire: quoniam quocunq; modo erret, si ille vere & ex animo fidem est in vniuersum protestatus: & eodem veraci animo hæreſim omnem, si in illam labi contigisset, reuocauit, semper est apud Deum excusatus. Ille enim talis, qui sic fidem puro corde protestatus est, & hæreſim si in illam labi cōtingat verè reuocat, si circa ea, quæ scire tenebatur, errat pro peccato ignorantie, id est:

quia

quia ignorauit id, quod erat oblitus scire, tenebitur apud Deum reus, non tamen pro crimine hæresis. Dixi, & non immeritò, si ex vero animo illam fecerit de fide protestationem, aut conditionalem hæresis reuocationem: quoniam si non ex intimo corde: sed sola voce, & simulato animo fidē fuerit protestatus, nihil illi apud Deum suffragabitur talis fidei protestatio, aut conditionalis hæresis reuocatio. Hi enim sunt, qui dicunt Deo: Domine Domine: quibus tamē Deus dicet in iudicio: Quia non noui vos, discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem. Hi etiā sunt, qui teste Apostolo, confitentur se nosse Deum, factis autē negant. Talis fuit Martinus Lutherus in principio publicationis, & iactationis suarū hæresum: quoniam tunc voce fidem Catholicam protestatus est, & doctrinam suam sanctæ Romanæ Ecclesiæ examini, & censuræ se subiicere dixit: sed simulatam hanc fuisse protestationem, multis postmodum, & clarissimis ostendit testimoniis. Quo factum est, vt nullam apud Deum qui scrutatur renes, & corda, habuerit de suis hæresibus excusationem. In eo siquidem opere, quod Leoni Pontifici maximo huius nominis decimo nuncupauit, hanc fecit protestationem. Primum protestor (inquit ille) me prorsus nihil dicere, aut tenere velle: nisi quod in, & ex sacris literis primo, deinde ecclesiasticis patribus ab Ecclesia Romana receptis, hucusque seruatis, & ex canonibus, ac decretalibus Pontificis habetur, & haberi potest. Et paucis interiectis, hæc subdit. Hac mea protestatione credo satis manifestum fieri, quod errare potero: sed hæreticus non ero. Hæc Lutherus. Fortassis hac sua protestatione, Lutherus homines fallere potuisset, qui solum ea, quæ foris patent, intuentur: non autem Deum qui abditissimos cordis recessus suis oculis penetrat, & quidquid in illis latet clarissime agnoscit. Quam vera autem fuerit hæc protestatio, & quam ex animo facta, ipse non longè postea declarauit, cum ab eodem Leone Decimo de suis erroribus admonitus, non solum non obtemperauit admonitioni, nec ad illius præceptum hæreses suas reuocauit: sed pertinacius easdem tutatus est, & in eundem Leonem Decimum, cuius censuræ prius se subiici sinxe-

rat, postea debacchatus est, & multis illum impetiuisset iniuriis. Non potuit diu latere hypocrisis: sed necessesse fuit, ut ebulliens, atque sui impotens superbia, & insolens arrogantia aliquando erumperet. De excusatione apud Deum hæc dicta satis esse putamus, nunc verò qualem generalis de fide protestatio valeat facere apud homines de hæresi excusationem, discutiamus.

Ut autem apertius, & clarius id facere possimus, oportuit id primo admonere, posse homines bifariam circa fidem erari, & in aliquam hæresim labi. Sunt enim aliqui, qui nescientes errant. Sunt rursus alij, qui scientes à vera fidei regula deuiant. Illos dico scientes errare, qui sciunt aliquid esse ab vniuersali Ecclesia definitum, aut ab ea pro vera fide receptum, & nihilominus contra eiusdem ecclesiæ sententiam docere, aut opinari non verentur. Illos vero in fide errare dico nescientes, qui ignorant aliquid ad fidem Catholicam pertinere, & proinde sentiunt, aut docent contra eandem fidem. Si tamen scirent illud, quod opinantur, esse contra fidem Catholicam, statim suam sententiam reuocarent. His igitur præmissis, aliquas conclusiones subiiciam, ex quibus quid ad hanc rem pertinet facillime quisque intelligere poterit. Prima conclusio. Qui nesciens errat in fide circa ea, quæ scire non obligatur, excusatus est ab ecclesia per talem generalem reuocationem. Hæc conclusio est manifesta ex illis, quæ supra capite nono huius libri docuimus. Nam (ut ibi diximus) non omnes æqua lege ad fidei cognitionem tenentur. Qui ignorat id, quod scire non tenetur, non peccat, qui autem non peccat, hæreticus non est, is ergo, qui per ignorantiam eorum, quæ scire non tenebatur, errat, per generalem fidei protestationem apud ecclesiam de hæresi excusatus est. Secunda conclusio: Qui nesciens, errat in fide circa ea, quæ scire obligatur per generalem fidei veram protestationem, & si coram Deo (ut diximus) si excusatus, non tamen excusatur apud homines: nisi fortè ignorantiam suam probare potuerit. Hæc conclusio probatur: quia quamuis ille nesciat, ecclesia tamen præsumit, & merito illum scire ea, circa quæ errat. Nam cum ille, sit obligatus scire illam rem, præsumit illum optime

time illam nosse, & propterea ita de illo sentit, ac si sciens errasset. Qui autem sciens errat, vt mox dicemus, per nullam fidei protestationem prius factam valet ab hæresis crimine excusari. Si tamen ignorantiam suam ille probare voluerit, vt se ab hæresis crimine hac via purgare valeat, non est repellendus, sed benigne audiendus. Qualiter autem possit quis ignorantiam suam probare iuris peritis discutiendum relinquo. Hic tamen cauta consideratione est opus, vt is, qui alium de hæresi iudicare debet, prius diligentissime attendat, an ille obligatus erat scire id, circa quod errauit? Sunt enim aliqua etiam ad fidem spectantia tam recondita, vt doctissimos viros sæpe lateant, prout sunt aliqua, quæ ex scriptura sacra difficilime elici possunt, ac propterea circa illa dubitare licet, & sæpe viri docti circa illa nutant, & vacillant. In talibus, quidem rebus dubiis, & nondum aperte ab ecclesia definitis, generalis protestatio de fide facta valebit errantem ab hæresis crimine excusare, ita vt si ecclesia aliquid de illa re in posterum definiret, is qui ante ecclesiæ definitionem contrarium sensit, nequaquam hæreticus dicatur, propterea quod ecclesiæ definitioni sententiam suam libenter subiecerat. Nā ob hanc causam Abbas Ioachim non fuit in concilio Lateranensi sub Innocētio tertio velut hæreticus damnatus, quāuis illius doctrina fuit illic ab ecclesia de hæresi notata. Subiecerat enim doctrinam suam Ecclesiæ determinationi, vt patet per ea quæ habentur in cap. firmiter, extra de summa trinitate, & fide Catholica. In his etiam quæ sunt contra expressam ecclesiæ definitionem, valent huiusmodi generalis fidei protestationes, illi de quo incertum est an ecclesiæ definitionem nouerat? Quoniam propter illam generalem fidei protestationem quam fecerat, suspicari licet illum ex ignorantia definitionis ecclesiasticæ errasse. Confirmauit autem ille hanc aliorum suspensionem, & suam excusationem, si cum illi ostensa fuerit ecclesiæ definitio statim suum recantat errorem, & hæresim, quam tenebat, dānat. Tertia conclusio, Quisquis asserit aliquid, cōtra id quod scit esse ecclesiæ Catholicæ fidē, aut dubitat de illo, quamuis generalem fidei protestationem fecerit, nullo modo talis

Ioachim
Abbas.

talis fidei protestatio illi suffragari poterit, quin sit ab Ecclesia pro hæretico reputandus, Is enim pertinax est: quia & si dicat se paratum de errore suo ab Ecclesia corrigi, re vera non est paratus. Nam qui fieri potest, ut quis sit obedire paratus illi quem aperto Marte oppugnat? At, is qui ab Ecclesiæ sententia sciens discedit, aperte Ecclesiam oppugnat, non est igitur ille paratus errorem suum ad Ecclesiæ præceptum emendare. Quo fit, ut pertinax & hæreticus sit dicendus, quamvis generalem fidei fecerit protestationem. Alioqui latissima via pateret omnibus, per quam omnes, quas vellent introducerent hæreses, imò maxima præstaretur hæreticis occasio quamlibet hæresim impune docere. Faciet enim quisque hæreticus primum generalem fidei protestationem, & conditionalem cuiusque hæresis, in quam labi contingeret, reuocationem, & satis sibi esse putabit, ut, quamvis pestilentissimam hæresim postea asserat, ab hæretici nota se possit excusare. Nam huiusmodi dolo & astutia vsus est hoc sæculo Martinus Lutherus hæreticorum omnium pestilentissimus, qui in eo opere quod Leoni decimo Pontifici maximo obtulit, quamvis multas & apertissimas hæreses in eo asperfit, eam tamen in principio operis protestationem fecit, quam proxime supra in hoc capitulo retuli. Verum & si talem fecerat protestationem, idem summus Pontifex Leo non dubitavit illi hæreseos notam inurere, & merito, quoniam simulatam esse & non veram talem illius protestationem optime intellexit, sicut ipse idem Lutherus in eiusdem operis contextu declaravit. Nam & si multis velaminibus quis mendacium velit obtegere, ipsum tamen mendacium talis est conditionis ut seipsum tandem prodatur. In eodem siquidem opere quod Leoni decimo nuncupauerat, huius præfata protestationis aut pœnitens aut oblitus, verba hæc cum præfata protestatione apertissime ex diametro pugnancia, effundere non erubuit. Et ut aliquando (inquit Lutherus) audax sim, ea quæ iam dixi, protestor me non dubitare: sed paratus sum ignem & mortem suscipere, & hæreticum asseram omnem qui contra sapuerit. Hæc Lutherus. His verbis satis aperte se prodidit, qui prius iacuerat in occulto. Quid ultra exigere oportebat,

Lutherus.

tebat, vt illum pertinacem hæreticum censeremus? Quã fieri potest, vt paratus sit corrigi, qui ignem & mortem sustinere paratus est pro illis quæ docet? Putauit quidem astutus serpens huiusmodi præstigijs viros Catholicos eludere. Et vt illius diabolicam malitiam apertius toti mundo ostendamus, alia illius verba referam, per quæ suum diabolicum spiritum multò clarius ille prodidit. Nam in libro actorum coram Reuerendisissimo Domino Thoma de Vio Cardinale tituli sancti Sixti legato ad componendas Lutheranas similtates ab Apostolica sede misso, quæ idem Lutherus in vnum volumen collegit, hæc, quæ sequuntur verba inseruit:

Nunc mi lector (inquit ille) tu mihi conueniendus es. Posteriolem istam responsonem meam, & si cum multa reuerentia dedi, ac veluti in arbitrium summi Pontificis reposui: non tamen id me fecisse credas, quòd de te ipsa dubitem, aut animi mei sententiam sim vnquam mutaturus. Veritas diuina est, etiã Domini Papæ.

Non enim iudicium hominis expecto, vbi iudicium hominis agnoui. Hæc Lutherus. Vides iam candide lector quã verã & quã ex animo Lutheri prodierit illa sua primum facta protestatio? Te nunc rogo an Lutherum velis propter illam protestationem ab hæreticorum cathalogo excludere? Non puto virum aliquem Catholicum esse, nisi demens aut stupidus ille sit qui suffragiis tam friuolæ & inanis protestationis, hominem hæreticissimum velit ab hæreseos nota vindicare.

Dico igitur ac firmissimo animo teneo, neminem qui Catholicæ ecclesiæ sententiam quam optime nouit, oppugnat, posse per quamcunque generalem fidei protestationem prius ab eo factam ab hæreseos crimine apud ecclesiam excusari. Quo fit, vt si quis in scriptis suis aliquid asseruit contra expressam ecclesiæ definitionem, quã illi fuisse notam ex eiusdem scriptis aperte constat, potest & debet etiã post mortem suam, non obstante quacunque protestatione per eum facta, tanquam hæreticus damnari: nisi illum huiusmodi erroris ante mortem pœnituisse constiterit. Ouarè ego fateor me nescire quo pacto possim aliquot doctores, qui pro Catholicis habentur, à crimine hæreseos excusare, cum in eorum scriptis aliquas

DE IVSTA. HÆRET. PVNIT.

aliquas reperiam sententias, quæ apertissime, & ex diametro pugnant cum ecclesiæ definitionibus: & ex eorundem doctorum scriptis constat eas ipsas ecclesiæ definitiones, quas oppugnant, fuisse illis notas. Si autem non constat illum scuisse ecclesiæ definitionem, cui contradicit, & aliunde appareat illum in aliis recte de fide sentire, crederem generalem fidei protestationem prius per illum factam, debere illi suffragari, vt per illam possit ab hæreseos macula merito liberari.

DE BLASPHEMIS, AN SINT
hæretici censendi. Cap. XII.

EXPLET A iam generali hæreticorum consideratione, declaratisq; omnibus quæ ad consummatam hæreticorum cognitionem habendam satis esse mihi videbantur, nunc (vt rem ipsam clariorem relinquerem) mihi visum est, lapidem (vt dicitur) ad filum referre, & de quibusdam personis, quæ fortè dubitationem mouere possent, an hæretici sint censendi, pertractare? Et primo de blasphemo de quo nō parua dubitandi habetur occasio, an sit hæreticus dicendus? Nam theologi non computant blasphemiam inter peccata infidelitatis, ac proinde negant blasphemiam ad heresim pertinere. At si blasphemia non est hæresis, consequens est vt nec blasphemus censeatur hæreticus. Oppositum tamen quodammodo persuadere videtur, quod hæreticorum inquisitores puniunt blasphemos, quos tamen punire non auderent, nisi illos hæreticos esse censerent. Pro huius rei apertiore & certiori definitione opus est, vt primo de blasphemia consideremus, quale illa sit peccatum, & inde de blasphemo quæ inquirimus, facilius inueniemus. Blasphemiam diffinit Hugo de sancto victore in libro de fructu carnis & spiritus cap. sexto. sic inquit. Blasphemiam est cum quadam probrosa irreligiositate conuitiosorū iaculata in alium maledictio: aut est diuini vel humani nominis diminutio iurando vel exprobrando facta. Hæc ille. Ex quibus duabus definitionibus constat, quod blasphemia proprie est vituperium, aut conuitium cum diminutione honoris diuini. Et propter hanc causam illi qui iurant per

Hugo de
sancto
Victore.

membra Christi aut aliorum sanctorum pudenda, blasphemare dicuntur. Quia & si Christus re vera habeat illa membra pudenda ut quilibet alius verus & integer homo, ac proinde sic illa nominantes non mentiantur, tamen illa in Christi ignominiam & vituperium nominant, volentes ex ipso modo pronuntiandi, innuere aliquid esse in Christo ignominiosum, & vituperabile.

Verba igitur illa & si non sint ex se blasphema, ipse tamen pronuntiandi modus, qui fit cum vituperio, & irrisione, inducit blasphemiam. Quod autem in diffinitione sua posuit Hugo, conuictiosorum iaculata in alium maledictio, & non expresit in quem, ideo sic posuit, quia non solum conuictia in Deum putauit esse blasphemiam sed etiam conuictia quæ dicuntur in sanctos: propterea quod conuictia quæ in sanctos dicuntur, inde ad Deum quodammodo deriuantur. Nam sicut laudatur Deus in sanctis suis, eo quod laudantur opera quæ Deus in sanctis suis & per sanctos suos facit, ita econtrario cum vituperantur aut irridetur ea quæ Deus in sanctis suis operatur, ex consequenti vituperatur, & irridetur Deus, qui est illorum operator. Hæc autem derogatio honoris diuini potest bifariam contingere: quoniam aut fit intus in corde, aut extra per voces, vel alia signa exteriora. Illa quæ est intus in corde, adhuc trifariam fieri potest: quoniam aut fit tantum in intellectu, aut tantum in affectu, aut simul in intellectu & affectu. Illa est blasphemia in solo intellectu, per quam quis de Deo intra se dicit id quod diuinæ derogat bonitati nec tamen propterea est male circa deum affectus. Deus autem (ut docet Dionysius cap. primo de diuinis nominibus) est ipsa essentia veræ bonitatis, vel ipsamet bonitas. Ex quo aperte sequitur, ut quidquid deo tribuitur pertineat ad bonitatem ipsius: & quidquid est à Deo alienum, longe etiam sit à ratione perfectæ bonitatis, quæ est eius essentia. Quicumque ergo dicit aliquid Deo cõuenire quod illi repugnat, vel dicit illi repugnare quod est illi proprium, & ob hoc nõ male afficitur in Deum hic talis blasphematur Deum in intellectu tantum. Non est enim dubium quin possit esse blasphemia in intellectu absq; peruersa voluntate blasphemandi, vel diuinæ bonitati derogandi. Quia licet omnis blasphemia inquantum est voluntaria, sit

fit à voluntate mala, non tamen omnis est cum voluntate affecta ad derogandum diuinæ bonitati. Sicut enim omne credere est voluntarium, non tamen omne credere est à voluntate affecta charitate Dei: ita omnis blasphemia est voluntaria, non tamen omnis est à voluntate affecta malignitate, vel voluntate blasphemandi. Habet se enim hæc voluntatis malitia, de qua nunc loquimur, ad blasphemiam intellectus, sicut charitatis ad fidem. Quò fit, vt sicut fides potest esse sine charitate, ita etiam blasphemia intellectus sine malignitate, aut sine blasphemia affectus. Illa est in solo affectu, & solæ voluntate blasphemia, per quam quis credens de Deo, quod credendum est, male tamen circa Deum afficitur. Non enim repugnat blasphemiam simul esse cum fide. Potest enim aliquis credere Deum esse omnipotentem, & dicere intra se, vt iniurietur Deo, quod Deus non est omnipotens, & delectari in tali mendacio. Simile quid contingere videmus circa iniurias, quæ hominibus dicuntur, in quibus sæpe contingit, vt quis alteri iniuriam facere volens dicat illi, quod scit minime illi conuenire, vt puta cum excutire dicit illum, quem scit optime videre, aut dicit rüdere, quem scit optime cantare. Sic posset quis, vt Deo iniurietur, dicere illum nihil posse, cum tamen certo sciat illum esse omnipotentem. Potest etiam credere Deum esse iustum, sapientem, omnipotentem & nolle aliquid eorum Deum esse: vt puta quia nollet Deum esse tam sapientem, vt nihil illum lateat etiam secretissimas cordis nostri cogitationes, aut nollet illum esse tam potentem ad sua peccata punienda, vt nemo illi resistere valeat, aut nollet denique tam iustum, vt nullis precibus, aut muneribus quis valeat vel latum pilum à rectitudine illum deflectere. Hi tales blasphemiam habent in voluntate, quamuis veram fidem habeant in intellectu. Tales sunt illi de quibus dicitur in Psalmo. Superbiã eorum qui te oderunt, ascendit semper. Dæmones siquidem (vt ait Iacobus Apostolus) credunt, & contremiscunt. Et idem dicendum est de damnatis hominibus: hi tamen omnes Deum semper odiunt: quia nolent Deum esse tam potentem, aut tam iustum, vt illos pro suis peccatis puniret. Dolët de peccatis, quæ cõmiserunt,

non

Psal. 73.

Iaco. 2.

non propterea quod ipsa peccata habeant exosa : sed quia odio habent poenas, quas pro illis sustinent. Habent quidem illi voluntatem suam male adhuc suis peccatis affectam, & vellent adhuc si possent male vti rebus ipsis, pro quibus puniuntur, nolent tamen poenas pro illis sustinere: ac proinde dolent, quod Deus sit tam iustus, ut semper eos punire velit, aut tam potens, ut illius potestati resistere nemo possit. Et hoc est Deum odisse, & hoc est Deum blasphemare in sola voluntate. Sic enim de damnatis hominibus dicit Ioannes in Apocalypsi. *Æstuauerunt homines æstu magno, & blasphemauerunt nomen Domini habentis potestatem super has plagas. Ideo blasphemant: quia dolent Deum talem potestatem habere, ut illas plagas inferre valeat. Sic enim exponit illum locum glossa quædam, quam citat sanctus Thomas in secunda secundæ. q. 14. articulo. 4. non tamen expressit ille cuius autoris sit illa glossa. Ego quidem cum legi in beato Thoma putavi id reperiendum esse in glossa, quæ vulgo dicitur Ordinaria: ad illam tamen recurrens nihil tale reperi, quale ille citat. Cuiuscumque illa sit, si illius autoritas non suffecisset, certe sufficere deberet autoritas beati Thomæ illam citantis, atque probantis. Talis ergo blasphemia, de qua nunc agimus (ut dicit S. Bonaventura) est quæ in Euangelio vocatur spiritus blasphemix. Dicit enim ille in secundo sententiarum, dist. 43. in commentariis super litteram Magistri, non esse prorsus idem blasphemiam, & spiritum blasphemix: habent enim se hæc duo (ut ille ait) tanquam generale & speciale. Omnis spiritus blasphemix est blasphemia, non tamen e contrario. Spiritus blasphemix est affectus & desiderium vituperationis diuinæ. Spiritus blasphemix sic spirat ad odium Dei, sicut spiritus sanctus ad dei amorem. Et hunc talem spiritum blasphemix, hoc est, affectum vituperationis diuinæ dicunt Theologi esse maximum peccatorum & irremissibile, non quod non remittatur, si de illo debita fiat poenitentia: sed quia tale est (ut dicit Beda super tertium Marci caput) quod nunquam de illo poenitentiam aget debitam qui illud semel commisit: quoniam propter nimiam illius malitiam Deus illi auxilium suum subtrahet, sine quo ad poenitentiam peruenire non poterit. Vel secundum*

Apo. 16.

S. Bonaventura.

Beda.

dum Alexandrū de Ales idē dicitur irremissibile: quia
 prouocat oculos diuinæ maiestatis ad non miserendū
 vel non remittendum. Ex his omnibus iam patet quæ sit
 blasphemia simul in intellectu & affectu. Est enim illa
 per quam quis male de Deo sentit, & propterea male illi
 afficitur & illum vituperare non veretur. Veluti si quis
 crederet Deum nō esse omnipotentem, & inde audaciā
 sumeret ad derogandum illius honori, & illum vitupe-
 randum, & in contumeliam illius omnia eius præcepta
 contemnendum. Hęc blasphemia certe nō est tam graue
 peccatum ex se, quia ignorantia quam habet annexam,
 & vnde maligna illius voluntas oritur quodammodo
 excusat à tanta grauitate peccati. Hęc enim est blasphem-
 ia in filium quia est per ignorantiam, illa autē est blas-
 phemia in spiritum sanctum, quia est ex pura malitia &
 idē prior. Hęc de blasphemia quæ in corde versatur, di-
 cta sufficiant. Est adhuc alia blasphemia exterior, quæ
 solet dici blasphemia oris, non quod in solo ore & solis vo-
 cibus exerceatur, sed quia pluries per voces quàm per
 alia signa exterius demonstratur, siquē ab his quæ plu-
 ries accidunt de nominatio. Potest enim blasphemia
 in factis sicut in vocibus exterius demonstrari. Nam
 qui per contumeliam spueret Christi aut Virginis Dei-
 paræ imaginem, aut illam sustibus percuteret, aut pedi-
 bus per contemptū conculcasset, vel alia similia quæ Dei
 aut sanctorū eius contemptū & vituperiū ostenderent,
 faceret, hic sine dubio esset blasphemus existimandus, &
 velut talis puniendus. Vnde Beda exponens illud ex se-
 cunda Petri Apostoli epistola, per quos via veritatis blas-
 phemabitur, sic ait: Via veritatis blasphematur per hære-
 ticos non solum in eis quos suæ hæresi seductos associāt,
 sed in eis quoque quos per impurissima facta sua & sacrifi-
 cia vel mysteria execranda, quæ faciunt in odium Chris-
 tiani nominis concitant, existimantibus imperitis oēs
 Christianos huiusmodi flagitii esse mancipios. Quibus
 libus dicit scriptura. Per vos nomen meū blasphematur
 in gentibus. Hactenus Beda. Ex cuius verbis appete con-
 fiat blasphemiam exteriorē nō solum in verbis, sed etiā
 in operibus omitti, quanuis cōmuni vocabulo solet
 (vt dixi) omnis talis blasphemia, nominari blasphemia
 oris.

Beda.
 2. Pet. 2.

Esa. 52.

oris. Sic enim confessio & negatio, frequentius verbis effici solent, & ideo omnis exterior confessio vel negatio, solet dici confessio oris vel negatio oris, & tamen quælibet harum potest operibus sicut vocibus exerceri. Nam de peccatoribus Paulus loquens, ait: Confitentur se nosse Deum, factis autem negant, Hæc igitur exterior blasphemia potest etiã trifariam distingui, sicut supra diximus de blasphemia cordis. Cũ enim voces & alia opera exteriora sint signa eorum quæ sunt in anima, & ab illis procedant, hinc euenire est necesse, vt voces & alia opera distinguantur iuxta distinctionẽ eorum quæ sunt signa, & à quibus oriuntur & procedunt. Et ita potest esse aliqua blasphemia exterior quæ tantum procedat à blasphemia sola intellectus sine mala affectione voluntatis, alia quæ solum procedat à blasphemia voluntatis: alia quæ procedat à malitia intellectus & voluntatis simul. Quælibet istarum talis est necessariò iudicanda, qualis est interior illa blasphemia à qua processit: ideo necessarium est videre, an aliqua istarũ sit hæresis dicenda, vel habeat aliquã cum hæresi connexionem? Et certè de illa blasphemia quæ est in solo affectu licet sit grauissimum peccatum, & (sicut diximus) irremissibile, nõ tamen habet aliquid cum hæresi aut cum infidelitate. Quia hæresis & quodlibet infidelitatis vitium pertinet ad intellectum, sicut fides cui opponitur. Opposita enim (vt dicit Aristoteles) habent fieri circa idem. Hęc autẽ solius affectus blasphemia est in voluntate: non est igitur hæresis, nec infidelitas. De alia verò blasphemia, quæ est in intellectu, siue illi sit cõiuncta malitia in voluntate, siue non: est difficultas, an aliquo modo ad infidelitatẽ pertineat. Et pro huius rei consummata declaratione, de hoc prius admonere lectorẽ decreui, vt cõsideret aliud esse dicere aliquid, & credere illud. Nam mentiens dicit id, quod tamẽ nõ credit esse verũ, nec refert, an dicat illud ore, an corde? Potest enim quis in corde suo aliquid dicere & illud secũ pertractare quod tamẽ non credit esse verũ. Deinde aduertendum est, duo hæc esse cõsideranda in fide, Primũ est, credere omnes fidei articulos, Alterum est ipsos fidei articulos dicere ore, vel corde. Primũ horũ spectat ad fidem, & hoc verè dicitur fides, Secundũ verò dicitur con-

Titum. i.

Rom. 10. fessio fidei, iuxta id quod dicit Paulus: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Ex opposito etiam in infidelitate oportet cōsiderare hæc duo, puta dissensum circa ea quæ ad fidem pertinent, & dicere intus vel extra aliquid contra fidem. Primum horum videlicet dissensus pertinet ad infidelitatem, & est hæresis. Secundum verò scilicet dicere corde vel ore aliquid contrarium fidei, est vitium blasphemix: ita quod blasphemia non consistit in credere, sed in hoc quod est dicere aliquid corde, vel ore contra Deum, siue credat ita esse quod dicit, siue non: si tamen illud dicat hac intentione ut Deo iniuriam faciat. Quoniam ut blasphemia vitium dici possit, non satis est ut dicat aliquid diuinæ derogans bonitati, nisi illud voluntariè dicat. Ex quo manifeste colligitur blasphemiam non esse vitium oppositum fidei, sed esse vitium contra confessionem fidei. Et inde deducitur blasphemum eâ ratione qua blasphemus est, non esse dicendum hæreticum, nisi aliunde aliquid præter blasphemiam adiungat, quod illum efficiat hæreticum. Si quis enim dicat vel faciat aliquid quod diuinæ deroget bonitati, & id quod de Deo credit ita esse, simul blasphemus dicitur & hæreticus. Quatenus dicit aliquid contra diuinam bonitatem blasphemus est: quatenus verò credit id quod dicit, hæreticus est. Si quis crederet aliquid de Deo quod diuinæ bonitati repugnat, & id non diceret: hic talis hæreticus esset, & non blasphemus. Si quis autem e contrario aliquid intus vel extra Deo diceret quod à diuina esset bonitate alienum, & tamen quod dicit non credit ita esse, hic talis blasphemus diceretur, & non hæreticus. Tales blasphemi sunt multi, qui à passione aliqua aut infirmitate deiectioni, vim tribulationis, aut afflictionis non ferentes, de Deo, à quo tribulationem sibi inflictam esse putant, vindicari cupientes, quia aliter hoc efficere non valent, ore polluto & maledicto execrandas illi dicunt iniurias: quasi verba illa, quamlibet execranda Deo vel tantillum nocere possent. A quibus si postmodum peteretur, an talem credant esse Deum, quam illi dixerunt, certè ipsi firmissime negarent. Tales ego noui multos, qui post blasphemias per passionem ore prolatas, ceruicem gladio opponerent antequam verum esse

esse faterentur, id quod de Deo per blasphemiam effuderunt. Cum igitur tanta sit blasphemiarum varietas, oportet, vt varia sit etiam illarum punitio, & varius iudex, qui illas debita pœna ferire debet. Blasphemia, quæ nullam prorsus habet cum hæresi communionem, qualis est illa, quæ committitur in iuramento emisso per membra Christi, aut sanctorum pudenda, cum illorum vituperatione, & ignominia, huiusmodi talis, aut cuiusuis alterius similis punitio non spectat ad inquisitores hæreticorum ex iure eorum ordinario. Nec illi quouis modo ex eodem iure, nisi aliunde sit illis delegatum, possunt se ingerere, vt de illis inquirant aut iudicent. Sed illorum punitio spectat ad ordinarios iudices tam laicos quàm ecclesiasticos. Blasphemia autem quæ habet quandam cum hæresi vicinitatem vel connexionem, hæc meritò ad inquisitores hæreticorum spectabit, vt de illa inquirant, iudicent & puniant. Sicut qui dicere Deum iniuste punire aliquem, aut non posse hoc aut illud efficere, aut insipienter rem aliquam egisse: hic talis est blasphemus & ab inquisitoribus hæreticorum examinandus. Non propterea solū quod blasphemus est, sed quia per talem blasphemiam dedit non modicam de hæresi suspicionem. Nam ex abundantia cordis (vt summa veritas ait) os loquitur. Qualis quisque est, talis est eius loquutio. Tanta est verborum cum moribus connexio, vt propter hoc Solon (prout de illo refert Laertius) dixerit, orationem esse factorum simulachrum: quoniam animi vis in loquutione perinde vt in speculo repræsentatur. Quo fit vt meritò de vnoquoque suspicemur, illum cum de re aliqua loquitur, ita sentire prout dicit. Quoniam (vt est apud Aristotelem) voces sunt earum quæ sunt in anima passionum notæ. At, cum omnis res de qua meritò vehemens oritur hæresis suspitio, pertineat ad iudicium & tribunal inquisitorum, oportet vt omnis talis blasphemia subdatur, etiam ex ordinaria eorum potestate, examini & iudicio inquisitorum. Cum tamen de huiusmodi inquirunt, oportet illos diligenter consyderare personæ qualitatem, sicut in cæteris criminibus, an sit persona quæ alias de illo errore prolato aut quouis alio dederit aliquam suspicionem, an nullam. Deinde consyderet tem-

Mat. 12.

Solon.

Aristot.

poris quo blasphemavit circumstantiam, an tunc in tribulatione aliqua fuerit? an extra omnem tribulationem? quoniam inde conicere valebit adiuncta etiam personæ qualitate, an ex infidelitate? an ex impatientia blasphemauerit? Si consideratis bene temporis & personæ circumstantiis, constet illū ex infidelitate blasphemasse procedet inquisitor ad illius tanquam hæretici punitionem, præsertim si ille, se credere dicat. Si neget se credere id, quod dixit, imò dicat se credere oppositum, & consideratis præfatis circumstantiis, adhuc maneat suspitio illum ex infidelitate dixisse, iniungatur illi purgatio, & deinde moderata pœnitentia. Quod si in purgatione sua defecerit, ego de illo idem faciendum censerem, quod de aliis hæreticis qui in purgatione deficiunt, iura canonica disponunt. Si verò præfatis circumstantiis bene consideratis, constet illum non ex infidelitate, sed ex impatientia & passione aliqua blasphemasse: tunc quia ille non hæreticus sed solum blasphemus censetur, non habet inquisitor hæreticorum quid ex iure ordinario amplius circa illum agere possit. Solent tamen inquisitores hæreticorum, præsertim in Hispania, hanc habere sibi specialiter delegatam auctoritatem, vt huiusmodi blasphemos punire valeant, & meritò. Tum propter criminis gravitatem & enormitatem, quod (vt supra docuimus) est gravissimum peccatum. Tum etiam propter negligentiam eorum iudicum tam Ecclesiasticorum, quam laicorum, quibus ex officio incūbebat huiusmodi execrandas blasphemias acerbissime punire. Nam quia illi in hoc negligentes sunt, iussum est, vt hoc negotium aliis delegeretur, qui austeriore correctione, & duriore disciplina blasphemias punientes, possent ab hoc execrando, & horrendo vitio homines reuocare.

DE SORTILEGIS, ET AVGV:

ribus, aliisque diuinatoribus, an sint hæretici dicendi? Cap. XIII.

TANTA inest hominibus multis sciendi curiosa cupiditas, vt ea, quæ ignorare esset vtilius, etiã cum fidei Catholicæ dispendio improba curiositate discere conentur. Ob quam causam non immeritè à multis dubitari solet, de huiusmodi hominibus, qui diuinatores nuncu-

nuncupantur, an sint illi omnes hæretici censendi, & velut tales ab hæreticæ prauitatis inquisitoribus puniendi. Ad cuius rei pleniorē intelligentiam oportebit ante omnia inquirere quid sit, & quotuplex diuinitio, & inde colligere valebimus: an illi, qui illam exercent sint hæretici dicendi, an non? Diuinitio est enuntiatio eorū, quorum notitia per naturam haberi non potest, neq; à Deo reuelata est. Res autem sunt aut præsentis, aut præteritæ, aut futuræ. Præteritorum & præsentium scientia per naturam haberi potest quoniam præsentia possunt videri, præterita quia aliquando fuerunt præsentia, aliquando visa sunt: & ex illorum intuitione remanet notitia, quam Philosophi vocant abstractiuam, per quam potest quis de præteritis certo aliquid scire, & aliis enuntiare. Futura autē quia nondum habent esse, videri nō possunt, & ideo nihil certum de illis haberi potest. Propter quod diuinitio semper circa futurorum præcognitionem considerari solet: quia illa sunt quæ ex se per naturam cognosci non possunt. Si quis autem præsentia, aut præterita, quæ per naturam cognosci nō possent, enuntiaret, & certo assereret, ego illum etiam diuinatorem appellarem. Sicut qui à Roma per centum miliaria distans, diceret quid eo temporis articulo Romæ agatur: aut diceret homini, quem nunquam vidit ea, quæ toto viæ suæ decursu egit, is certè mea sententia etiam diceretur diuinator, ac si prædixisset futura. Nam sicut propheta dicitur etiam proprie ille, qui per reuelationem agnoscit præterita, aut præsentia, quæ aliàs scire non poterat, quamuis frequentius dicatur propheta, qui per reuelationem prænoscit futura: ita etiam proprie dicitur diuinator ille, qui præterita, aut præsentia quæ naturaliter scire non poterat, absq; Dei reuelatione cum certitudine asserit. Illa siquidem mulier Samaritana, cui Christus dixerat quinque viros habuisse, & quem

Ioan. 4.

Thomas in Secunda Secundæ. quaestione nonagesima-
 quinta docet) duobus modis cognosci possunt. Aut enim
 cognoscuntur per suarum causarum cognitionem, aut
 cognoscuntur per seipsa. Causæ autem futurorum tripliciter
 se habent ad effectus suos. Nam aliquæ sunt, quæ ex necessitate
 & semper suos producant effectus. Huiusmodi effectus
 futuri cum certitudine prænosci, & prænuntiari possunt,
 per cognitionem suarum causarum, quemadmodum astro-
 logi præcognoscere, & prædicere solent æquinoctia, sol-
 stitia, eclipfes solis, & lunæ. Talis prænuntiatio non dici-
 tur diuination: quia non usurpatur per eam, quod proprie
 diuinum est. Aliæ sunt causæ, quæ producant suos effe-
 ctus non ex necessitate, & semper, sed raro contingit eas
 à suorum effectuum productione deficere. Ex harum etiam
 causarum cognitione possunt homines futuros effectus
 præcognoscere, non quidem cum certitudine: sed per
 quandam coniecturam. Ad hunc modum multa præ-
 dicunt astrologi de pluuiis, siccitatibus, terræmotibus,
 de fertilitate, aut sterilitate terræ: & medici prænuntiant
 de morte, aut conualescētia infirmorum, in quibus rebus
 aliquando prædicunt vera, aliquando falluntur. Hæc
 etiam prænuntiatio non potest dici diuination: quia limita-
 tes naturalis cognitionis non excedit. Aliæ sunt causæ,
 quæ nullam prorsus necessitatem habent, ut suos effectus,
 aut semper, aut pluries producant: sed dubiæ semper ex se
 sunt, & ancipites, ut modo hos, modo oppositos effectus
 producere valeant. Tales causæ vocantur liberæ, ut sunt
 homines, & angeli. Effectus qui ab huiusmodi causis pro-
 ducendi sunt, non possunt cum certitudine aliqua, siue ut
 semper, siue ut in pluribus, per cognitionem causarum
 præcognosci: quia causæ huiusmodi nullam habent ad
 suos effectus coactionem. Quantumlibet quis cogno-
 scat Petrum, non potest ex hac cognitione certo scire, an
 Petrus eras ieiunabit, an nō: an loquetur, an tacbit: quia
 cum ille liber sit ad hos effectus, potest & vnum, & alte-
 rum efficere. Tales ergo effectus, qui ab huiusmodi causis
 pendent, nullus agnoscere potest, nisi dum sunt præsen-
 tes, ut puta cum videt Petrum comedentem, aut ieiunan-
 tem, vel tacentem, aut loquentem. Cognoscere hæc cum
 certitudine, aut prædicere, ante quam fiant, soli Deo con-
 uenit.

uenit, qui (vt dicit Paulus) vocat ea, quæ non sunt tantumquam ea, quæ sunt. De huiusmodi futuris intelligendum est id, quod Salomon ait. Multa hominis afflictio: quia ignorat præterita, & futura nullo scire potest nuntio. Quæ verba in commentariis super Ecclesiasten interpretatus Hieronymus, ait. Licet diuersa eueniant, & non possit iustus scire quid ei futurum sit, nec singularum rerum causas, rationesq; cognoscere. Nemo enim est conscius futurorum, tamen scit à Deo cuncta in utilitatem hominum fieri, & non absque eius voluntate disponi. Est enim magna afflictio generi humano: quia (vt Poëta ait) nescia mens hominum fati, sortisque futuræ, aliud sperat aliudq; euenit, de altero loco expectat hostem, & alterius iaculo vulneratur. Hæc Hieronymus. Quisquis ergo talia futura prædicere, aut prænoscere: nisi Deo reuelante præsumpserit, vsurpare conuincitur, quod solius Dei est, & hic talis dicitur diuinator. Nam (vt dicitur ca. Igitur. 26. quæst. 4.) diuini dicti sunt quasi Deo pleni. Diuinitate enim se esse plenos simulant, & astutia quadam fraudulenta hominibus futura coniectant. Si quis verò huiusmodi futura contingentia, quæ à causis liberis dependent, Deo reuelante præcognouerit, aut prædixerit, non dicitur diuinator: quia non ex se, & per se talem habet notitiam, sed à Deo: & ita ipse non vsurpat sibi diuinum aliquid: sed Deo tribuit, quod ab illo se recepisse fatetur. Alioquin omnes Dei Prophetæ dicentur diuinatores, eò quòd tam multa de futuris prædixerunt. Nullus tamen sanctorum illos diuinatores: sed Prophetas appellauit. Ille enim solus diuinator dicitur, qui sibi indebito modo vsurpat præcognitionem, aut prædictionem futurorum euentuum, quæ à liberis causis pendent. Et talis diuinitio semper est peccatum, & quidem graue: quia contra religionem, & cultum Deo debitum, non tamen omnes diuinationes æquali culpæ sunt obnoxie: quia vna peior est alia, quo peiora media ad futurorum prænotionem assumit. Aliquæ enim sunt, quæ dæmonum inuocatione vtuntur, vt futura præscire possint, velut sunt Necromantici, aut Arioli. Alij verò sunt, qui sine expressa dæmonum inuocatione futura prædicunt, vt sunt Augures, qui ex garritu auium, aut Aruspices, qui ex auium

Rom. 4.

Eccle. 8.

Hieron.

Necro-

mantici.

Arioli.

Augures.

Aruspices.

Chiro- aspectu, aut Chiromantici, qui per signa manus, multa
mantici. de futuris prædicere solent. Et **Sortilegi** aliqui sunt, qui
Sortilegi. sub nomine Christianæ religionis, per sacrarum scriptu-
 rarum inspectionem, aut per quasdam, quas sanctorum
 seu apostolorum (vt Isidorus, s. lib. Ethy. ait) vocant sor-
 tes, diuinationis scientiam profitentur. Et hi proprie sunt
 sortilegi, qui in iure canonico reprehenduntur, atq; dam-
 nantur. Sunt enim multi alij sortilegi minimè à iure re-
 prehensi, sed ab illo tolerati, & sunt illi, qui quanuis faciunt
 aliquid, vt ipsius euentu considerato, occultum aliquid,
 siue præsens, siue futurum agnoscant, non tamen illorum co-
 gnitionem à dæmone: sed à Deo spectant, vt contingit in
 sorte diuinatoria. Ea diuination, quæ cum dæmonum inuo-
 catione fit, multo peior est illa, quæ absq; illorum inno-
 catione exercetur. Est adhuc inter ipsas diuinationes aliud
 non paruum discrimen. Sunt enim aliquæ, quæ quodam
 modo hæresi miscentur, & sine alicuius hæresis admini-
 culo exerceri non possunt. Vt si quis mortuum baptizaret,
 ea forma, & eo ritu, quo baptizatur viuus, vel puerum ba-
 ptizaret, vt inde sortium emissarum responsum habeat,
 aut Eucharistiæ sacramento, ad maleficia, & incantatio-
 nes exercendas abuteretur, aut coram idolis execrandas
 effunderet preces, ad incantationes suas peragendas.
 Talia enim sortilegia, aut auguria sine hæresis admixtio-
 ne non fiunt. Nam credere mortuos vtiliter baptizari pos-
 se, hæresis fuit Martionistarum, prout nos in eo opere,
 quod aduersus omnes hæreses ædidimus, titulo de bap-
 tismo, hæresi tertia, docuimus. Rebaptizare pueros, hære-
 sis Anabaptistarum est aperte damnata. Idola orare est
 idolatria, & si quis in illa, Deos adoratione dignos esse
 putat, apertissima est hæresis. Eucharistiæ sacramento ad
 maleficia peragenda abuti, vehementissima est hæresis
 suspicio. Quoniam hoc faciens, præter magnam irreueren-
 tiam, quam sanctissimo exhibet sacramento, merito cre-
 ditur illum opinari, sanctissimum Eucharistiæ sacramen-
 tum, aliquid ad maleficia exercenda valere, & vim aliquam,
 & virtutem ad illorum maleficiorum exercitium habere:
 quoniam si hoc non crederet, non vteretur illo ad talis
 maleficii perpetrationem. Hoc autem sentire aperta est
 hæresis, & blasphemia. Si quis autem dæmones inuoca-
 ret,

ret, vt fortibus emisſis, aut figuris aliquibus factis, de futuris ab eis edoceret, licet grauitè peccaret, nõ adhuc diceretur hæreticus, ſi res, quas à dæmonibus ſcire procurat, tales ſunt, quæ à dæmonibus bene prænoſci poſſunt. Nam dæmones, qui rerum naturas, & earum virtutes, & motus (vt habetur in cap. Sciendum. 26. quæſt. 4.) melius quàm homines noſcunt, poſſunt ex cognitione cauſarum præcognoſcere effectus, quos illæ ex neceſſitate, & ſemper producunt, prout ſuperius de Aſtrogis diximus, circa prænotionē eclipſium ſolis, & lunæ. Si quis huiusmodi eclipſes, aut fertilitatem terræ, aut ſterilitatem futuram, à dæmone præſcire tentaret: quanuis grauiſſimè peccaret, non eſſet tamen cenſendus hæreticus. Si verò ea, quæ per naturam ſcire non poterat, per dæmonum inuocationem ſcire niteretur, hic mea ſententia eſt præſumendus hæreticus: quoniam dæmones ad illa prænoſcenda non inuocaret: niſi crederet dæmones illa præſcire. Hoc autem de dæmonibus ſentire, aperta eſt hæreſis: quoniam qui dæmones credit poſſe cum certitudine prænoſcere ea futura cõtingentia, quæ ex hominis arbitrio pendent, credit illos eſſe Deos: quoniam hoc ſoli Deo conuenire, ſatis conuincitur per id, quod apud Eſaiam prophetam legitur. Annuntiate, quæ ventura ſunt in futurum & ſciemus: quia Dñi eſtis vos. De talibus ſolū, qui dæmones inuocant, vt ea ab illis ſciant, quæ non niſi à Deo ſciri poſſunt, ego cenſeo debere intelligi capitulum, Epiſcopi, quod habetur vigefima ſexta quæſtione quinta. in quo capitulo Sortilegi, & Magici vocantur hæretici. Hoc idè ibi dictum eſt, nõ quod ſemper oporteat ſortilegos & magicos viros eſſe hæreticos: ſed quia aliquando tales diuinationes, ſine alicuius hæreſis admixtione exerceri non poſſunt. Ad eundem modum etiam intelligendum eſt, capitulum, non obſeruatis, vigefima ſexta quæſtione ſeptima. Aliæ ſunt diuinationes, quæ licet ſine peccato graui fieri nequeant, ſine tamen alicuius hæreſis adminiculo exercentur. Veluti ſi quis per ſortilegia, aut auguria, à dæmone inquirat de futuris, ea, quæ ille per ſuam naturam præſcire poteſt, aut ab illo petat, vt faciat, quæ certum eſt dæmonem Deo permittente facere poſſe, & non credit dæmonem plura ſcire, quàm ſcit:

Eſa. 47.

aut

aut plura posse, quā potest, nec aliquid aliud suis sortilegiis aut maleficiis admiscet, quod ex aperto fidei errore procedere confiet. Si quis dæmonis adiutorio velit, & instantissimè procuret scire, quid Romæ, aut in exercitu Imperatoris agatur, aut quis alicuius malefici in secreto, sine testibus comissi, sit auctor, aut quo loco malefactor lateat, non propter hæc est censendus hæreticus: quia tales diuinationes, aut talia sortilegia, siue maleficia, quantum grauisima sint peccata, non tamen habent vllam hæresis commixtionem. Nam sicut alia peccata per malitiã puram, & sine vllò errore, & ignorantia, sed ex industria committi possunt, ita etiam sortilegia, & auguria, & aliæ diuinationes possunt ex pura malitia, & ex industria, sine vllò errore intellectus & per consequens sine vlla hæresi exerceri. His igitur præmissis, tale pono documentũ, ex quo totius huius rei summa pendet. Sortilegia, & auguria, & reliquæ diuinationes, quæ sine alicuius hæresis adminiculo exerceri non possunt: subduntur examini, & censuræ inquisitorum hæreticæ prauitatis, & ab illis puniri debent. Talia sunt opera Necromanticorum, quoniam illi (vt postea dicemus) semper male de fide sentiunt, credentes de dæmonibus, quod multa possint, quæ re vera non possunt. Sortilegia verò, & auguria, & aliæ diuinationes, quæ ex sola malitia voluntatis, absq; vllò errore intellectus exercentur, non subsunt ex iure ordinario, censuræ inquisitorum hæreticæ prauitatis, nisi aliunde ad hæc causam illis fuerit delegatum. Hoc expresse definitum est ab Alexandro quarto, in cap. Accusatus. paragraph. Sane. de hæreticis, libro sexto.

Episcopi verò de huiusmodi sortilegiis, quæ hæresim non sapiunt, inquirere, & iudicare possunt, quia istorum potestas latior est, quā potestas inquisitorum. Vt autem inquisitor hæreticorum sciat, an sortilegus, aut augur, aut alius cuius diuinator, suę subsit iurisdictioni, an nõ, hoc mea sententia illum facere oportet. Interrogabit de dæmonum potestate, de illorum scientia, vtputa, quid credit illos scire de futuris, quid illos posse agere circa hæc inferiora. Interrogabit etiam, an dæmon possit hominis secreta, quæ in solo illius versantur corde, rimari, & perfectè cognoscere. Nam quod hæc solius Dei cognitioni
sub.

subdantur, scriptura sacra testatur, dicens: Scrutans corda & renes, Deus. Et Apostoli orantes Deum: dixerunt. Psal. 7.
Act. 1. Tu Domine, qui corda nostri omnium, &c. Ex quibus constat, hæresim esse, dicere quod dæmon secreta hominum noscat. Huiusmodi autem erroribus solent sæpè fortilegia misceri. Et si ille de omnibus his iuxta regulas fidei responderit, credendum est illum ex pura malitia, & non ex errore intellectus, tale peccatum commisisse: nisi opus ipsum tale sit, quod vehementem præbeat de hæresi suspicionem. Qualia sunt ea, quæ supra enarrauimus, videlicet, baptismus mortui, rebaptizatio puerorum, abusus sacramenti, ad maleficia exercenda. Hæc enim, & his similia, licet hæreses non sint, cum hæresis non sit in opere, sed in intellectu (vt supra capite primo docuimus) vehementissimam tamen præbent hæresis suspicionem.

DE MAGIS, AN SINT HÆRETICI
censendi, & velut tales puniendi.
Cap. XIII.

Multi sunt, proh dolor, homines, qui vero Deo illorum, & aliorum omnium creatore relicto, ad dæmonem omnium hominum capitalem hostem confugere, non verentur: & cum à Deo, illi seruiantes, omnia verè bona certo sperare possent, dæmoni seruare, & illi per omnia obedire malunt, à quo nil nisi malum recipere valent. Nam dæmon ipse quauis è sublimi illo statu, in quo à Deo cõditus erat, propter insanam illam, prodigiosamque superbiam, qua Deo se equare tētavit, ad inferos vsque deiectus est, in ea tamè cæca ambitione obstinatus hucusque persistit, vt Deo se æquare contendat, & diuinos appetere honores non vereatur. Quos cum in cœlis ex quibus se deiectum conspicit, se iam assequi posse, non speret, illos ab hominibus, quos certissime scit facilius decipi posse, accipere quotidie procurat. Vt autem hos, quos tam anxie concupiscit, diuinos assequatur honores, nihil intentatum relinquit. Nam quosdam fraudibus decipit, transfigurans se (vt de illo refert Paulus Apostolus) in angelum lucis: alios variis, prout quemque concupiscere noscit, propositis donis, & præmiis allicit. 2. Cor. 11. Quibus fraudibus
&

Technis multos haftenus vtriusque sexus homines se-
dixit: qui illum summè venerantur, & tanquam Deum
adorant. Non tamen omnes, qui illi obediunt, eodem ri-
tu, & ordine illum venerantur, nec omnes eodem cen-
sentur nomine. Nam quemadmodum Christiana reli-
gio varios continet intra se ritus, quibus verus colitur
Deus: varias etiam hominum congregationes, qui licet
habitu, & nomine ceremoniisq; inter se diuersi sint, om-
nes tamen ad hunc tendunt scopum, vt Deum colant:
& illi obediant: ita ille superbię parens Sathanas, Deum
in hoc imitari volens, plures sui diabolici cultus habet
professores, qui licet diuerso censeantur nomine, diuer-
sosq; habeant in dæmonis cultura, ritus & mores, hoc
tamen inter illos conuenit, quòd omnes laudant dæmo-
nem, & illum venerantur, illiq; per omnia obedire pro-
curant. Diuersitas autem istorum variis modis cõsiderari
potest. Primò quidem considerari potest, ex diuersitate
mediorum, quibus ad consequendum id, quod optant,
vtuntur. Sunt enim, qui incantationibus mortuos susci-
tare se dicunt, vt ab illis edocti, de futuris aliquid prædi-
cere, aut diuinare possint. Et hi (vt docet Augustinus lib.
10. de ciuitate Dei) dicuntur Necromantici, quia *νεκρος*
Græcè, Latinè dicitur mortuus, *νεκρομαντεια* verò dicitur di-
uinationio. Necromantia igitur dicitur diuinationio ex mor-
tuis habita, vel accepta. Alij dicuntur hydromantici ab
aqua, quæ Græcè dicitur, *υδρομαντεια* ex cuius inspectione
vmbra dæmonum euocare se putant, & imagines eorum
videre, à quibus quod putant (vt ipsi aiunt) edocentur.
Sunt alij similes diuersis nominibus appellati diuinato-
res, quorum nomina recensentur in cap. Episcopi. 26. qu. 7.
de quorum diuinatione, quoniam in proximè præceden-
ti cap. differuimus, ideò de illis nihil aliud dicere statui.
Potest etiam inter eos, qui dæmonem venerantur: altera
considerari diuersitas, quæ sumenda est ex diuersitate
earum rerum, quas dæmonis adiutorio exercent, & quas
à dæmone impetrare cupiunt. De his omnibus sigilla-
tim hoc ordine differere statui, vt primò ostendam, qui, &
quales illi sint, deinde inuestigem, an sint inter hæreti-
cos censendi, & velut tales puniendi. Sunt igitur aliqui,
qui magna aliqua mirabilia se facere posse vehementis-
sime

August.

simè cupiunt, vt per horum mirabilium operationem, ab aliis suspiciantur, & sint illis in miraculum, & stuporem, & ob hanc causam dæmoni se subdunt, vt illius auxilio, & potentia mirabilia multa facere possint. Hi (vt Augustinus docet) vocantur Magi, quales fuerunt illi, qui coram Pharaone (vt Exodi historia narrat) Moyse restiterunt omnia illa mirabilia dæmonum auxilio facere conantes, quæ Moyses Dei virtute faciebat. Talis etiam fuit Simon ille, qui (vt Lucas in actibus Apostolicis refert) existimauit Dei donum pecunia posse possideri.

Exod. 7.

Act. 8.

Hic enim tot, tantaq; mirabilia dæmonis auxilio operatus est, vt à Samaritanis, vnde originem traxerat, pro Deo habitus sit, & Romani (vt Iustinus martyr in suo apologetico refert) publicam illi tanquam Deo statuam erexerint. Vt autem de istis certius, & apertius definire valeamus, an hæretici sint dicendi, an non? hoc imprimis animaduerrere oportet, quòd nullus Magus aliquid horum mirabilium operatur, sine aliquo pacto, inter illum & dæmonem facto. Non enim gratis hæc omnia Sathanas docet, nec gratis suam magis impartitur eam, quam habet potentiam, sed aliquid ab ipso mago recipit vt illum ad illa mirabilia perpetranda iuuare velit.

Consideranda igitur est ante omnia ipsius pacti qualitas & conditio: quoniam inde magna huius rei notitia pendet. Pacta autem ista dupliciter fieri contingit, quoniam quædam apertè, & expressè fiunt, alia verò non, nisi tacitè & latenter. Pactum apertum & expressum est, quod cum ipso met dæmone emittitur, & illi in propria persona datur Et hoc iterum duplex. Est enim aliquod publicè & solenniter factum, est etiam aliud priuatim, & sine vlla prorsus solennitate factum. Pactum publicum & solenne est, quod fit cum dæmone sedente in solio regali, & multitudine suorum subditorum stipato, in generali quadam congregatione veluti in quibusdam comitiis generalibus, quo omnes, qui sub dæmone militat, & illi nomina dederunt, conueniunt. Ibi enim coram omnibus illis promittunt aliqui (vt longius infra dicemus) dæmoni obedientiam, & illius mandata se per omnia seruaturus vouent, Deo & omnibus operibus eius renuntiant, aliaque innumera scelera se patraturus iurant.

Qua

Handwritten marginal note: Mirabilia dæmonum

Large handwritten signature or note at the bottom of the page.

Qua per illos emissa promissione, dēmon illis statim promittit se illis daturum ea, quæ scit illos concupiscere. Non enim omnibus omnia promittit, sed quo quisque plus se dēmoni tradit, & plura in illius honorem se facturum spondet, eo plura etiam dēmon illi promittit, & plura condonat. Pactum priuatum & expressum est, quod cum ipso fit dēmone promissionibus vltro citroq; datis, nulla tamen habita solennitate, nullisq; etiam adhibitis testibus. Quæ autem dēmon promittit se illis daturum, pro viribus præstare laborat, ne si mendax in promissis inueniatur, hi qui illi se dederant ab eo iterum recedant, & sic amittat, quos iam velut seruos habebat. Sunt tamen aliquæ non pauca, quæ dēmon minimè efficere valet: quia aut suas naturales vires excedunt, aut licet eas non excedunt, Deus tamen sine cuius nutu nihil agere potest dēmon, illa agere non permittit. Si quid igitur horum dēmon illis promittit illusionibus quibusdam & præstigiis sic illos sæpè fallit, vt illi putent id, quod à dēmone sperabant, se assequutos fuisse. Pactum tacitum cum dēmone est, quod quis facit non cum dēmone, sed cum eo, qui est dēmonis discipulus, & seruus promittens illi obedientiam integram, & absolutam, & renuntiat Deo, & fidei Catholicæ, & reliqua omnia spondet, quæ ipsi dēmoni alij promittunt. Is autem cui hæc promittuntur, vice versa promittit illis, quod propter hæc multa magna, & mirabilia assequentur. Hoc autem pactum quantum non cum ipso dēmone factum, dēmon ipse ratum habet, & omnia in illo contenta, perinde adimplere nititur, ac si fuissent ab eo promissa. Quo fit, vt non solum illi, qui expressum, sed etiam qui tacitum cum dēmone pactum fecerunt, multa insolita, & stupenda, dēmonè illos adiuuante faciant, aut facere videantur. De his omnibus non incongruè dici potest id, quod de alijs peccatoribus Dominus per Esaiam prophetam dixit:

Esa. 28. Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. His igitur annoratis, vt sciamus de Mago aliquo, an hereticus ille sit, an non? duo sunt consideranda. Primum est, ipsius pacti, quod cum dēmone fecit qualitas, & cōditio, siue tacitum illud sit, siue expressum nihil refert. Si per pactum illud promittit se adoraturum dēmonem

monem, & alios diuinos honores illi daturum, & hoc, vel aliquod aliud simile promisit: quia ita faciendum esse credidit, merito proculdubio ille censendus erit hæreticus: quia dæmonem Deum esse credit, quum illum tanquam Deum adorât, aut adorare promisit, & venerari.

Nam verus Deus creator omnium, qui loquutus est per os sanctorum, qui à seculo sunt Prophetarum eius, per

Esa. 47.

Esaïam prophetam loquens ait: Ego Dominus, & non est alius: extra me nō est Deus. Et in eodem loco iterum. Ego Dominus & non est alter. Et rursus: Nunquid non ego Dominus, * & non est vltra Deus absq; me? Si nulum fecit pactum de re, fidei Catholicæ repugnāte, quod rarissimè contingere potest, quoniam (vt diximus) nunquam solet dæmon gratis, & sine aliqua certa lucri spe eam, quam habet potentiam hominibus impartiri, & per illam hominibus ad eorum nutum inseruire, tunc Magus ille erit examinandus, quid de dæmonis potestate credat. Si certò cognosci potest illum credere de dæmone, quod possit aliquid, quòd Deo soli conuenire fides Catholica docet, erit sine vlla dubitatione hæreticus censendus. Vt gratia exempli, si credit dæmonem posse aliquid creare, prout Manichei, & Priscillianistæ dixerunt, aut credit dæmonem posse mortuos suscitare, quòd re vera solius diuinæ potentia est proprium. Nam sicut fide credimus animam humanam à solo Deo creari posse, ita etiam fide tenendum est solum Deum posse eandem hominis animam corpori humano vnire.

Hoc enim ratione naturali certo, & euidenter scimus, quòd nulla forma substantialis potest alicui materiae vel illius forma vniri: nisi à solo illo agente, qui posset illam producere. Agens quòd non potest formam substantialem producere, nec potest etiam illam materiae vnire, quoniam sic vniendo videretur ipsum cōpositum ex materia, & forma producere. At ineptia est maxima dicere, quòd aliquod agens producat aliquod compositum, cuius nec materiam, nec formam producere potest. Deus igitur, qui solus animam hominis producere, & creare potest, etiam solus potest illam postquam à corpore suo separata fuerit, iterum eidem corpori vnire. Nam aliàs

ille, qui animam corpori vniret, hominem illum fecisse

K

dice.

- diceretur, quòd nefas est dicere demonem hoc facere posse: Quia dicente Deo, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, aperte nos docuit, ipse hominis productione tantam esse, vt, propagatione seclusa, soli Deo cõuenire possit. Fortè quis hic mihi obiiciet Samuellem, qui (vt Regum narrat historia) per phytonisfam suscitatus est, & interrogatus responsa dedit Regi Sauli. Huic obiectioni dupliciter respondere possumus, prout Augustinus in epistola ad Simplicianum docet. Primò quidè dici potest iuxta illum, non fuisse Samuelis animã, quæ apparuit, & cum Saule loquebatur, sed quoddam phantasma, & illusio imaginaria diaboli machinationibus facta, quã scriptura sacra in lib. i. Regum, & in Ecclesiastico Samuelẽ vocat, eo loquutionis tropo, quo imagines suarum rerũ nominibus solent appellari. Nam imagines illæ cherubin, super arcã testamenti existentes, cherubin appellantur in sacra scriptura, cũ tamen re vera non essent Cherubin: sed illorum imagines. Et pincerna ilie Pharaonis in carcere cum Ioseph existens, vitem se in somnis vidisse dixit, in qua erant tres propagines, cum tamen nec vitem, nec propagines vidit: sed solas illarum rerum imagines. Iuxta hunc modum etiam angeli, qui olim à Deo ad homines mittebantur: dicebãtur in veteri testamento Dñi, ob hoc solis quia Deum, à quo mittebantur, representabãt. Nam de angelo illo cum quo luctatus fuerat, Iacob loquens dixit: Vidi Dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Non enim Deum videbat Iacob (vt omnes sacri doctores concorditer docent) sed angelum à Deo missum, qui propterea quòd speciali quodam modo Deum, à quo missus erat, representabat. Deus, aut Dominus, à Iacob dictus est. Sic etiam potuit illa Samuelis imago, quã dæmon ob oculos Saulis posuit, dici Samuel. Si verò scrupulus aliquem vrget, vt non imaginem Samuelis: sed ipsum Samuellem suscitatum esse credat, propterea quòd is, qui apparuit, vera Sauli prædixit, quæ à maligno spiritu dici non poterant, propterea quòd nihil de futuris certum ille præcognoscere potest, præsertim de illis, quæ non à solis necessariis causis eueniunt. Hunc scrupulum tollit Augustinus, in illa præfata epistola, sic inquit: Potest & illud videri mirum,

rum, quòd dæmones agnouerunt Christum, quem Iudei non agnoscebant. Cum enim vult Deus etiam infirmos spiritus aliqua vera cognoscere temporalia duntaxat ad istam mortalitatem pertinentia, facile est nec incongruū, vt omnipotens, & iustus (ad eorum pœnam, quibus ista prædicuntur, vt malum, quod imminet, antequā veniat, patiantur) occulto apparatu, videlicet, mysteriorum suorum talibus spiritibus aliquid diuinationis impartiat, vt quod audiunt ab angelis prænuntient hominibus. Tantum autem audiuit, quantum omnium moderator Dominus iubet, vel finit. Hæc Augustinus. Secundò dici potest, iuxta Augustini sententiam, quòd is, qui Sauli apparuit, fuit verus Samuelis spiritus à dæmone adductus, Deo id permittente propter aliquam rationem nobis occultam. Nam cum Christus permiserit se à diabolo assumi, & super pinaculum templi portari, & super montem excelsum collocari, nō est mirum, quòd animam Samuelis ab inferis portare fuerit permittus, præsertim cum ipsa Samuelis anima propè infinitum minoris sit excellentiæ, quàm ipse Christus. Aut certè dato quòd fuerit verus Samuelis spiritus is, qui Sauli apparuit, dici melius poterit, illum non aliqua arte magica, aut dæmonis potestate ad hoc permittis: sed diuina potentia, & dispositione, quæ phythionissam, & dæmonem latebat, fuisse illuc adductum, vt Sauli sententiam diuinam propter sua demerita super eum proximè venturam, prænuntiaret, què admodum ipsemet dum viueret eidem Sauli nuntiauit illum esse ex Dei decreto à regno deiectum. Si autem alius quis eam sententiam magis probare voluerit, quæ ait animam Samuelis fuisse à dæmone ex Dei permissione ab inferis suscitãtam, hoc summè cauere debet, ne credat, aut suspicetur animam illam fuisse suo proprio corpori restitutã, aut alicui alteri corpori sic infusã, vt ex illa coniunctione corporis cum illa anima, verus & integer fuerit homo conflatus, qualis ante mortem suam fuerat. Talem enim coniunctionem corporis cum anima, neq; etiam Deo permittente dæmon ex suis viribus facere potest. Et certè Augustinus, qui admittit animam hominis potuisse à dæmone ex Dei promissione ab inferis ad superos adduci, non admittit dæmonem potuisse illam

corpori infundere. Ad solum enim motum localem dicitur animam Samuelis potuisse dæmonis potestati subesse, vt posset illam de loco ad locū, illa inuita mutare. Nam ad hoc solum valet exemplum, quod attulit de Christo, quem diabolus de deserto ad ciuitatem Hierusalem transtulit, & posuit supra pinnaculum templi. Hoc tamen inter illa duo interest, quod Christus non inuitus: sed se permittente, ductus est à dæmone. Anima verò etiam inuita potest à dæmone, quo illi placuerit, duci, nisi dæmon fit à Deo ad hoc faciendum impeditus. Quisquis igitur hanc probare voluerit sententiam, vt dicat veram animam Samuelis à dæmone ex Dei permissione fuisse coram Saule adductam, horum alterum illum dicere oportebit, aut animam illam non fuisse vero corpori, sed phantastico, & apparenti tunc coniunctam, cui non, vt vera illius forma vniebatur, sed solum illi assistebat vt motrix illius: aut si in vero corpore, cui verè, vt forma illius vniebatur, illam apparuisse dicat, talem animæ cum corpore vnionem à solo Deo factam esse ille dicere cogetur, ne hominem (quod impium est) à dæmone fieri posse dicat. Si quis verò contendit dæmonem posse animam hominis corpori vnire, is certè testimonio beati Leonis, huius nominis primi, damnatur, qui in epistola ad Toribium Astorigensem Episcopum differens de errore Priscillianè dicentis, animas, quæ humanis corporibus inferuntur, fuisse in corpore, & in cœlesti habitatione peccasse. atque ob hoc à sublimibus ad inferiora dilapsas in diuersæ qualitatis principes incidisse, & per aëreas, ac sydereas potestates alias duriores, alias miriores, corporibus esse inclusas, sic ait. Quam impietatis fabulam ex multorum sibi erroribus texuerunt: sed omnes eos Catholica fides à corpore suæ vnitatis abscidit, constanter prædicans, atque veraciter quòd animæ hominum priusquam suis inspirentur corporibus, non fuere, nec ab vllò incorporentur nisi ab opifice Deo, qui & ipsarum est creator, & corporum. Hæc Leo Papa, qui fide Catholica tenendum esse docet, animas à solo Deo corporibus humanis infundi. Cùm igitur Magus aliquis mortuum aliquem suscitare se dixerit, nequaquam est illi credendum: quia nec dæmon ipse, à quo iuuatur, hoc facere potest. Poterit quidem

Leo
Papa.

quidem Deo permittente, & dæmone fauente animam solam alicuius defuncti ab inferis ad superos adducere, & corpori alicui phantastico, ad imaginem, & similitudinem corporis defuncti conflatam illam infundere, non quidem, vt formam illi coniunctam: sed tanquam illius motricem. Et quia hoc dæmon facere potest, hinc est, quod ipse dæmon huiusmodi illusionibus, & præstigiis magos ipsos, & alios insipientes decipit, vt putent illum posse mortuos suscitare. Quisquis tamen hoc putat, impius est, & hæreticus: quia creaturæ hoc est, dæmoni tribuit id, quod soli Deo conuenit. Nam vnum ex præcipuis testimoniis, quo (vt concors omnium sacrorum doctorum sententia tenet) Christus suam nobis manifestè declarauit diuinitatem fuit mortuorum suscitatio. At si hæc mortuorum suscitatio dæmonum potestate fieri posset, non satis bene suam diuinitatem illo argumento nobis probasset Christus. Est adhuc aliud considerandum circa dæmonis potestatem, mutare videlicet, homines in pecora, aut volucres, aut quæcunque alia bruta animalia, de quo Magum examinandum esse censeo, & diligentissime interrogandum, an credat illud dæmonem facere posse. Nam & Magi sæpissimè hoc se facere dicunt, & de his multa olim facta esse fabulosa narrauit gentilitas.

Quæ omnia apud multos fidem obtinuerunt propter vanam & leuem Græcorum credulitatem, quæ eousq; processit, vt nullum fuerit tam impudens mendacium, quod teste, ac proinde fide apud illos caruerit. Lucianus scribit se quum in Thessalia noscendæ magiæ causa versaretur, mutatum in asinum, dum auem fieri optaret. Non quidem quod hoc illi contigisset: sed (vt opinor) ad artis magiæ irrisionem, & subsannationem, hoc confixit argumentum homo, qui neminem, nec Deos ipsos nõ subsannauit. Idem argumentum postea Apuleius suscipiens scripsit librum de asino aureo, vt suam ostenderet eloquentiam, quanquam multorum opinione id, quod optauit, non est assequutus. Circem famosissimam magam socios Vlyssis mutasse in bestias finxit potius, quam narrauit Homerus. Diomedis socios post Troianum excidium in volucres fuisse conuersos refert Ouidius lib. 14. *Metamorpho.* Et beatus Augustinus, libro. 18. de ciuitate

Lucianus

Apuleius

August.

Dei, cap. 13. refert se, cum in Italia esset, familia quædam audivisse de quadam regione illarum partium, ubi stabularias mulieres imbutas his malis artibus, in caseo dare solere dicebant quibus vellent, seu possent viatoribus, unde in iumenta illico verterentur, & necessaria quæque portarent: perfunctaque opera, iterum ad se redirent: nec tamen in eis mentem fieri bestialem, sed rationalem, humanamque servari. Quæ vana, & levis credulitas à Gentilitate, præsertim ab antiqua illa Græcia ortum habens, ad nostra usque tempora procescit, in quibus non desunt homines, qui credant, homines in lupos, aut canes, aut cattos, magorum incantationibus, & dæmonum potentia converti posse. Si Magus hæc, aut his similia à dæmone fieri posse credat, erit proculdubio hæreticus censendus, quia ea dæmoni tribuit, quæ omnem superant naturalem creaturæ potentiam, & quæ soli Deo convenire possunt. Nam (vt ex proximè præcedentibus constat) sicut solus Deus potest animam humanam producere, ita etiam ille solus potest illam corpori unire: & inde sequitur, vt etiam ille solus possit illam de corpore in corpus transferre. Pæterea anima humana talis est, & tantæ nobilitatis, vt non nisi corpus humanum, & organicum informare & animare possit. Nam sicut quælibet forma substantialis exigit certas aliquas dispositiones in materia, vt illam fouere, & informare possit, veluti forma ignis requirit calorem in materia, forma arboris, aut herbæ requirit humiditatem, aut viriditatem: ita anima humana requirit in corpore figuram humanam, vt corpus illud animare, & vegetare possit. Non tamen puto sic talem corporis figuram requiri, vt Deus non possit animam hominis si vellet, corpori bruto unire, Deus tamen hoc nunquam facere decreuit, qui ab initio hominem creans, animam illius non nisi corpori organico infudit, talemque illum in corporis figura tunc fecit, qualis perpetuo postea facendus erat. Et ob hanc causam dicimus animam hominis, si ad ordinem, & potentiam naturæ referatur, non posse: nisi corpus humanum vegetare. Non est igitur credendum vlla dæmonum potentia posse homines in iumenta, aut aues, aut alia bruta animalia mutari. Si quis verò obiiciat ea, quæ Circem illam magam olim fuisse Poëtæ referunt,

referunt, & quæ hodie à multis Magis fieri dicuntur, his omnibus eleganter, & ingeniose respondet Augustinus libro decimooctauo de ciuitate Dei, capite decimooctauo sic inquires: Nec sanè dæmones naturas creant, si aliquid tale faciunt, de qualibus factis ista vertitur quæstio: sed specie tenus, quæ à Deo sunt creata commutant, vt videantur esse, quod non sunt. Non itaque solum animum: sed nec corpus quidem vlla ratione crediderim demonum arte, vel potestate in membra, vel lineameta bestialia, veraciter posse conuerti: sed phantasticum hominis, quod etiam cogitando, siue somniando per rerum innumerabilia genera variatur, & cum corpus non sit, corporum tamen similes mira celeritate formas capit, sopitis, aut oppressis corporeis hominis sensibus, ad aliorum sensum, nescio quo ineffabili modo figura corporea posse perducì: ita vt corpora ipsa hominum alicui iaceant, viuentia quidem, sed multo grauius, atq; vehementius, quàm somno suis sensibus obseratis. Phantasticum autem illud veluti corporatum in alicuius animalis effigie appareat sensibus alienis, talisque etiam sibi homo esse videatur, sicut talis sibi videri possit in somnis, & portare onera, quæ onera si vera sunt corpora, portantur à dæmonibus, vt illudatur hominibus, partim vera onerum corpora, partim iumentorum falsa cernentibus. Hactenus Augustinus. Et ad probationem huius suæ sententiæ, qua dicit illa non vera esse, sed dæmonum illusiones, adducit experientiam ipsam, quæ multa vera docere solet. Ad ipsam autem experientiam comprobendam, duo narrat facta, in quibus id, quod dixit verum esse, certissimè cognitum est. Quibus narratis, postea iterum sententiam suam explicat, sic inquires, Proinde quòd homines dicuntur, mandatumque est literis à Diis, vel potius dæmonibus Arcades in lupos solere conuerti, & quod carminibus Circe socios mutauit Vlyssis, secundum istum modum mihi videtur fieri potuisse, quem dixi: si tamen factum est. Diomedæas autem volucres, quandoquidem genus earum per successionem propaginis durare perhibetur, non mutatis hominibus factas, sed subtractis credo fuisse suppositas, sicut cerua pro Iphigenia Regis Agamemnonis filia.

Neque enim dæmonibus iudicio Dei permisſis, huiusmodi præſtigie difficiles eſſe potuerunt. Sed quia illa virgo poſtea viua reperta eſt, ſuppoſitam pro illa ceruam eſſe facile cognitum eſt. Socij verò Diomedis, quia nuſquã ſubito comparuerunt, & poſtea nullo loco apparuerunt, perdentibus vltoribus angelis malis, in eas aues, quæ pro illis occultè ex aliis locis, vbi eſt hoc genus auium, ad ea loca perductæ ſunt, ac repente ſuppoſitæ, creduntur eſſe cõuerſi. Hucusq; Auguſtinus, qui rem totam luculenter, & ingenioſè (vt ſolet) explicuit. Iuxta hunc modum, quem Auguſtinus docet, ſunt intelligenda multa alia, quæ magos facere poſſe, vana, & leuis gentilitas credidit. Nam (vt cætera ridicula pertranſeam) fuit gentilitati perſuafum, magicis incantamentis detrahi cœlo lunam, aut ſolem obſcurari. Ideò Ouidius de Medea loquens, dixit.

Ouid.

Illa reluctantem curſu deducere lunam
Niritur, & tenebras addere ſolis equis.

Et Virgilius in Pharmaceutria.

Virgil.

Carmina vel cœlo poſſunt deducere lunam.

Aduuari putabant lunã ſic laborantem ſonitibus per magnis, ne voces incantantiũ eò poſſent peruenire, vt ab ea exaudirentur, idcirco tympana, & cymbala pulſabantur. Nam hæc omnia plurimum prodeſſe putabant. Vnde Propertius ait : Cantus & è curru lunã deducere tentat. Et facerent, ſi non æra repulſa ſonent. Et Iuuenalis de ſermina loquaciſſima loquens, Satyra ſexta dixit.

Propert.

Vna laboranti poterit ſuccurrere lunæ.

Iuuenal.

Hæc omnia virtute dæmonum fieri nequeunt, qui naturæ ordinẽ à Deo inſtitutum permutare non poſſunt. Sed (vt Auguſtinus de aliis rebus dixit) diabolica illuſione ſimilitudines, & phantasmata illarũ rerum dæmon ob oculos hominum ſic ſubtiliter, & artificioſè ponebat vt homines crederent ſe nõ ſimilitudines, & phantasmata: ſed veras res vidiffe. Ad cuius ſententiæ confirmatiõnem præter exempla: quæ ille adduxit alia multa poſſunt afferri, è quibus vnum ſolum referam, quod narratur in vitis patrum. Iuuenis quidam iuenculam ardentè amabat, camq; ad actus venereos, vt ſibi conſentiret quotidie ſolicitabat. Quam : quia nunquam conſentire voluit, quidam Iudæus magus ad iuuenis petitionem, in
equam

equam conuertit, vt sibi, & aliis aspicientibus videbatur. Ob hanc causam illa ad beatum Macharium ducta est, qui illam aspiciens dixit, sibi mulierem, & non equam videri. Non enim potuit dæmon sancti viri sensus illudere, quemadmodum aliorum sensus illuserat. Hic igitur Deum pro illa orans, suis precibus à tali illusione eam liberauit. Denique hæc sententia confirmatur auctoritate concilij Anquirensis, quod de hac re apertissimam dedit definitionem, sic inquit. Quisquis credit posse fieri aliquam creaturã, aut in melius, aut in deterius immutari, aut transformari in aliam speciem, vel in aliã similitudinem, nisi ab ipso creatore, qui omnia fecit, & per quem omnia facta sunt, proculdubio infidelis est, & pagano deterior. Hęc concilium Anquirese, vt citantur à Gratiano in cap. Episcopi. 26. q. 5. Nam huius concilij decreta non reperiuntur inter illa, quę duobus voluminibus magnis conclusa, anno ab hinc octauo impressa sunt Colonia. Sunt enim illic decreta concilij Ancyran, & suspicatus Gratiani literam mendosam (prout aliàs sæpe in illo Gratiani volumine contingit) ita vt pro Ancyrano positum esse Anquirense, omnia concilij Ancyran decreta perlegi, sperans præfatum decretum illic inuenire: sed nihil tale in concilio Ancyrano reperi. Collector tamen illorum conciliorum, post Ancyran concilij decreta hoc addidit, dicens se in quodam codice manu scripto illud inuenisse.

DE MALEFICIS, AN SINT
hæretici dicendi, & velut tales puniendi. Cap. XV.

INTER multos, quos sub suo imperio dæmō cōtinet homines, qui illū inuocāt, & pactum cū illo ferunt, vt illius adiutorio ea, quæ optāt efficere valeant, quidam recensentur, qui ab operibus suis malefici appellantur, propterea quod tam malignantis, & pestiferi sunt ingenij, vt nulli bene: sed dæmonē ipsum imitātes, male multis facere optent, & ob hoc solum dæmonis imperio se subdunt, vt ab illo doceantur, quo pacto aliis obesse possint. Nam licet magi, & incantatores, de quibus in præcedenti cap. disseruimus, possint etiam hæc maleficia dæmonis auxi-

lio operari, non tamen ob hanc maleficiorum peritiam, magi: sed malefici vocantur proprio vocabulo, prout ex ipsa vocis etymologia facile constare potest. Nam in l. Nemo. C. de malificis, & mathematicis, dicitur huiusmodi homines ob facinorum magnitudinem maleficos à vulgo appellari. Huiusmodi autem maleficorum multa sunt genera, quæ non secundum varietatem mediorum, & intrumentorum, quibus malefici in sua arte vtuntur: sed iuxta diuersitatem malorum, quæ in aliis efficiunt, distinguntur. Est enim aliquod maleficium, quod dicitur amatorium, est etiam aliud, quod dicitur veneficum, & hoc etiam multiplex iuxta multiplicitem nocementorum, quæ per illa hominibus inferuntur. Maleficium amatorium est, quod fit ad flectendos animos virorum, aut mulierum ad libidinosum, & turpem amorem. Et qui hoc exercet, quocumq; modo id faciant, grauiter peccant: quoniam (vt apertè cõstat) ad rem malã, & expresse à Deo prohibitam, sollicitant. Rem autem malam, quæ sine peccato exerceri non potest, nullus sine peccato confusere alicui potest, neq; ad illam sollicitare. Nam (vt ait Paulus) non solum, qui talia agunt, sed qui agentibus consentiunt, digni sunt morte. Maleficium veneficum est, quod fit ad nocementum aliquod alicui inferendum. Solent enim multiphariam huiusmodi malefici homines nocere. Aliquando enim illis in propriis illorum personis nocent: aliquando in possessionibus eorum, aut in rebus illis coniunctis. Nam hi malefici sæpe dæmonis operatione secreta homines cito interimunt, sine aliqua propinatione veneni. Aliquando verò non tam celeriter eos è vita tollunt: sed mortem in longum temporis spatium producunt, vt post longas luctuosasq; querelas, & miserabiles fletus, corpus personæ, quæ est maleficio infecta, paulatim conteratur, & debilitetur quousque tandem pereat. Propter hæc & alia nocementa, quæ corporibus inferre solèt humanis, in l. fina. C. de malefi. & mathe. vocantur hostes communis salutis. Hi oues, & boues, & reliqua bruta animalia, quæ fortè pinguisima erant, breuissimo tēporis spatio, macilenta aliquando efficiunt, aliquando prorsus interficiunt. Hi homines matrimonio coniunctos sic sæpe ligant, vt ad opus generatio-

nis minime commisceri possunt. Hi sunt, qui (vt dicitur in l. Multi C. de malefi. & mathe.) elementa turbant, aërem immutant, ventos, & tempestates suscitant, grandines, & lapides terrificos, qui frumenta, & fruges omnes deuaſtent, ex alto descendere faciunt. Vt autem hæc omnia facere possint, variis vtuntur hi homines instrumentis, & mediis. Aliquando manifesta venena, in cibo, aut poculo, aut veste, aut alia re, quæ personam illam contingat, propinant. Aliquando nihil tale illi præbent: sed imagines quasdam, certis temporibus obseruatis, & determinatis carminibus, & ritibus quibusdam, & signis conficiunt, quas in nomine Beelzebub Principe dæmoniorum baptizant, adhibitis, & expressis quibusdam aliis verbis, quæ vel referre non licet, nec si liceret, sine magno horrore, & tremore animi id facere possem. His sic peractis prædictas imagines ad ignem applicant, & ibi petunt infirmitates, aut alia mala, quæ in persona illa, cuius imaginem confecerunt, euenire optant. Quandoque etiam acubus, aut aliis acutis ferris perforant illius imaginis caput, aut pectus, aut ventrem, aut fœmora, aut aliam corporis partem, in qua cupiunt malum aliquod oriri in persona, cui nocere cupiunt. Quibus omnibus perfectis sepe cõtingit, vt persona illa cui nocere malefic⁹ procurauit, grauiter torqueatur, & doleat in capite aut stomacho, aut vëtre, aut repentinã quandam toleret infirmitatem, quam nullus medicorum cognoscere valet. Aliquando solis verbis ex ore suo prolatis nocent, de quibus Lucanus dixit. Mens hausti nulla sanie polluta veneni, incantata perit. Quæ omnia dæmonum operatione fieri, duplici potest ratione probari. Prima sumitur ex eo, quod in his omnibus necesse est scribi quasdam figuras, quæ naturaliter intelligi non possunt, & quædam dæmonum nomina prorsus ignota, & penitus horrenda, quamuis aliis sanctis nominibus mixta, illic scribuntur, quæ non nisi ad pactum cum dæmone initum implendum, posita esse credendum est. Secunda ratio per hoc euidentissime conuincit, quod illæ imaginum compositiones, & tactus, aut illi characteres, aut verba prolata, non possunt ex sua natura mortem, aut morbos aliquos, aut nocuum aliquid in corporibus humanis efficere.

Lucanus.

Quo.

Quoniam si hæc operandi vis esset huiusmodi rebus concessa, omni tempore, & omni loco, & omni subiecto eiusdem qualitatis, & dispositionis illa operaretur, quisquis similes imagines, aut caracteres efficeret, aut similia verba proferret. Constat autem quod si alius nullum cum dæmone pactum habens tales caracteres faciat, aut talia verba proferat, nihil efficiet. Ex quo euidentissime colligitur, tales morbos, aut alia quæuis nocumenta, nullo pacto virtute imaginum, aut verborum fieri. Et inde conuincitur, vt hæc ab ipsis dæmonibus, cum quibus malefici pactum siue publicum, siue priuatum inierunt, fiant. Nam ipsi dæmones, qui acutissimi sunt, lapidum, atque herbarum, cæterarumque rerum naturas, & proprietates optime norunt, melius quàm omnes medici, & phisici, qui in orbe fuerunt. Dæmon enim peccās (vt beatus Dionysius libro de diuinis nominibus cap. 4. docet) substantiam, & proprietatem suæ naturæ angelicæ non amisit: sed omnia naturalia integra, & splendidissima retinuit. Hic igitur cum perspicacissimum habeat intellectum, facillime noscit ea, quæ mortem, aut morbos, aut cruciatus, aut alia quæuis nocumenta homini inferre possunt. Scit miscere simplicia ex quibus venena confici possunt, quæ tale valeant homini nocumentum inferre, quale optatur. Cum igitur dæmō magnam huiusmodi rerum peritiam habeat, quando tales imagines (vt diximus) acubus punguntur, aut caracteres fiunt, aut verba proferuntur, Deo permittente, ille venena, quæ homini, cuius imago perforatur, nocere possint, secreto, & inuisibiliter adhibet, & sic naturali potestate, & virtute venenorum dæmon facit ea, quæ maleficus efficere optat. Quæ venena, quia maleficus sæpe ignorat, nec illa adhibere videt, putat ea omnia, quæ fiunt, virtute talium imaginum, aut caracterum, aut verborum fieri, quæ tamen neque ab imaginibus, neque à figuris, aut verbis vllis, neque à dæmone ipso: sed ab aliis agentibus, ad hoc virtutem naturalem habentibus fiunt, quæ per dæmones ipsos, qui illorum agentium virtutem agnoscunt, latenter applicantur, & admouentur, vt in ipsis corporibus humanis, ea, quæ maleficus cupit, efficiant. Et contingit sæpe, vt qui hæc maleficia operantur, remedia his malis, quæ intulerunt adhibere nesciant:

quia

quia non amplius dæmon eorum magister eos docuit, vel (vt rectius loquar) non amplius dæmon illis promittit. Sunt tamen alij, qui optime vtrunque nouerunt, videlicet nocere, & nocumēta à se, vel ab alijs illato remedium adhibere. De qua re lectorem admonere decreui, vt intelligat, huiusmodi maleficos homines, non solum grauiter peccare quum nocent: sed etiam quando nocumēto à se, aut alio illato, remedium per huiusmodi diabolicam artem præstant, vt maleficium operatum obesse non valeat. Nam licet sic operantes proximo læso profint, tamen (vt ait Paulus) non sunt faciēda mala, vt inde veniant bona. Mala est autem dæmonū inuocatio, malum est etiam & pessimum, cum dæmone pactum aliquod siue expressum, siue tacitum facere: malum igitur, & pessimum est maleficium iam adhibitum soluere si nō aliter quā per dæmonis inuocationem, & illius auxilium soluendum est. Id enim, quod ex se malum est, nulla adhibita bona intentione, nec quacunque alia bona circumstantia adiuncta poterit bonum esse. Quo fit, vt licet bonum sit proximorum incommodis obuiare, non tamen bonum sit maleficia facere, ad proximorum nocumēta tollendā. Iustē, quod iustum est (inquit Dominus) exequeris. Si tamen maleficium adhibitum tale esse dignoscitur, vt naturali aliqua virtute, sine vlla dæmonis inuocatione, & sine vllō pacto cum illo inito, impediri possit illius operatio, tunc bonum, & meritorium erit illud maleficium dissoluere, tantum abest, vt peccatū dici queat. Potest etiam per orationes sanctorum virorum tolli maleficium ne suum consequatur effectum. Similiter etiam potest licite maleficium impediri, si imago illa, cui est acus infixā, aut aliud simile instrumentum per quod faciēdum est maleficium, inueniretur, & confringeretur. Tunc enim dæmon non amplius illum fatigaret, quia ex pacto quod cum maleficio fecit, non assistit: nisi quādiu signum aliquod ab eo datum permanet. Sed quæstio non parui momenti est, an liceat ab eo qui maleficia exercet, & paratus est quotidie illa exercere, petere, vt maleficium alicui adhibitum dissoluat, aut impediāt, ne operationem suam exercere valeat, præsertim si credit illum non nisi dæmonis auxilio, & operatione maleficiorum illud posse dissoluere. Ange-

Rom. 3.

Deut. 16.

lus de

lus de Clauasio in sua summa, in titulo : Superstitio p̄-
 ragra. 13. citat Petri Aureoli de hac re sententiam, & pro-
 bat illam, qui quarto sententiarum. dist. 34. q. 2. dicit li-
 cite hoc posse peti à quocunque malefico, quem scitur esse
 paratum ad huiusmodi maleficia exercenda . Hanc au-
 tem suam sententiam per hoc persuadere nititur , quod
 cuicumque licet malo alterius vti ad commodum suum.
 Pro qua re asserit testimonium Augustini dicētis, licitum
 mihi esse vti ad commodum meum iuramento hominis
 infidelis , quamuis sciam illum iuraturum per Deos suos
 falsos, quos colit. Possset etiam pro eadem re afferri simile
 de illo, qui mutuum petit ab eo, quem scit non nisi ad vsu-
 ram daturum . Hæc autem petitio omnium doctorum
 consensu licita est . Ex quo sequi videtur vt etiam liceat
 cuicumque petere ab eo, qui paratus est maleficium face-
 re, vt maleficium incœptum impediatur. Sed his omnibus
 non obstantibus, ego oppositam teneo sententiam, & di-
 co Petrum Aureolum , & Angelum de Clauasio qui il-
 lum sequutus est, fuisse in hac parte deceptos, eo quod nō
 bene rem considerarunt, ac proinde non viderunt, quàm
 lata sit differentia inter propositum negotium, & alia exi-
 empla, quæ loco similitudinis adducta sunt. Nam quod
 ille, qui petit à malefico, vt maleficium maleficio dissol-
 uat, peccet, vel ex hoc euidentissime conuincitur, quod
 ipsemet maleficus (vt paulò ante diximus) grauitè pec-
 cat quum diabolica arte incœptum maleficium tollit, ne
 ad operationem perueniat. Fieri igitur non potest, vt ille,
 qui à malefico petit, vt arte diabolica maleficium incœ-
 ptum dissoluat, non peccet. Quisquis enim petit ab alio,
 vt faciat id, quod sine peccato facere non potest, peccat:
 quia sic petens consentit iniquitati alterius inducendo il-
 lum ad peccatum. Certum est autē, quod sicut par pœna
 ita etiam par reatus cōstrinxit agentē, & consentientem.
 Nec petēs excusari potest à peccato hac ratione, quod ma-
 leficus ille, à quo petit paratus erat ad cuiuscunq; petitio-
 nem maleficium operari. Nā etsi ille paratus esset, non ta-
 men hoc particulare maleficium fuisset operatus, nisi ille
 petiisset. Ex quo euidenter conuincitur, illius petitionem
 causam fuisse proximam, quod maleficus ille particulare
 illud maleficium fuerit operatus. Causam enim dicimus
 illam,

illam, qua posita ponitur effectus, & qua remota remouetur. Si petens non fuisset, maleficus non fuisset illud particulare maleficium operatus, & illo petente fecit: ergo ille petens fuit causa, quod alius maleficium perpetraret, & inde conuincitur illum peccare: quia alium ad peccatum induxit, & proximam peccati causam dedit. Et hoc confirmari potest per id, quod habetur in cap. Nec miru. 26. q. 5. vbi postquam de Necromanticis, & Hydromanticis dictum est, hæc adduntur verba. Ad hæc omnia supradicta pertinent ligaturæ execrabilium remediorum, quæ ars non commendat medicorum, seu in præcantationibus, seu in characteribus suspendendis, atque ligandis, in quibus omnibus ars dæmonum est, ex quadam pestifera societate hominum, & angelorum malorum exorta. Unde hæc cuncta vitanda sunt Christiano, & omni penitus execratione repudianda, atque damnanda. Hæc ibi in illo cap. quod inscribitur nomine Augustini, & reuera non est Augustini. Exempla autem de infideli parato iurare per Deos suos, & vsurario parato dare ad vsuram, quæ loco similitudinis ad oppositæ sententiæ probationem adducta sunt, nihil penitus efficiunt. Quoniam illa omnia ad hoc negotiū de quo nunc disputamus, relata magnam habent dissimilitudinem. Nam in illis exemplis adductis, res, quæ petuntur, non sunt ex se malæ: quia possunt bene fieri, ab his, qui illas facturi sunt, si velint. Quod autem male fiant, non est ex malitia ipsius rei: sed ex malitia ipsius operantis, qui rem, quam poterat bene, noluit nisi male facere. Ille enim, qui petit iuramentum ab infideli non petit, vt per falsos Deos iuret, alioqui sic petens peccaret: quia peteret id, quod est apertum peccatum: sed solummodo petit, vt iuret: & si daretur optio petenti, eligeret illum iurare per verum Deum trinum & vnum. Si autem infidelis per falsos Deos iurat, culpa est ipsius iurantis, non autem iuramenti exigentis: quia is, qui exigit, id petit ab illo, quod ille si vellet, bene facere potuisset. Similiter is, qui petit ab vsurario, non petit, vt det ad vsuram: quia sic petens peccaret, cum peteret ab illo id, quod sine peccato fieri non posset: sed petit dūtaxat, vt mutuum sibi deur, quod non solum sine peccato: sed etiam cum merito fieri potest. Si vsurarius non vult dare mutuum

sine

sine vsura, culpa est ipsius vsurarij, non autem petentis; quia petit id ab illo, quod ille, si vellet, sine peccato & cū merito facere posset. In his igitur omnibus exemplis, & aliis similibus ille, qui petit, non inducit alium ad peccatum: quia petit id, quod sine peccato fieri potest: sed vtitur ad commodum suum iniquitate alterius, qui non vult nisi male, & iniuste facere id, quod si vellet, poterat facere bene. Longè aliter se habet is, qui petit à malefico, vt maleficiū diabolica arte dissoluat, ne nocere valeat. Is enim id à malefico petit, quod ille sine peccato facere nequit.

Nam (vt paulò ante diximus) non solum peccat, qui maleficium operatur, vt noceat: sed etiam qui arte diabolica maleficium tollit, ne noceat. Quia artem diabolicam exercere, quacunque bona intentione id fiat, grauisimum est peccatum. Is igitur, qui à malefico petit, vt maleficium diabolica arte dissoluat, non solum vtitur ad cōmodum suum iniquitate malefici: sed etiam inducit illum ad peccatum, & per consequens peccat: quia petit ab illo, quod ille etiam si vellet, non posset facere sine peccato. Si autem maleficium tale esset, vt sine peccato posset à malefico dissolui, vt puta, quia scit vbi sit laqueus, aut imago, aut ligaturæ aliquæ, aut caracteres cum quibus est iam incōceptum maleficium, tunc sicut ipse potest sine peccato dissoluere maleficium confringendo illa omnia, ita quilibet alius potest sine peccato petere ab ipso malefico, vt illo modo dissoluat maleficium. His omnibus prænotatis, superest, vt inquiramus an huiusmodi malefici sint hæretici censendi, & velut tales puniendi. De qua re, vt certā possit dari sententiā, tria sunt prius ab his hominibus inquirenda. Primum est an aliquod pactum, siue expressum, siue tacitum, cum dæmone fecerint per quod promiserint se aliquid, quod fidei Catholicæ deroger facturos. Nunquam enim, aut rarissime (vt præcedenti cap. diximus) dæmon suum adiutorium hominibus sine aliqua spe lucri impendit. Si in pacto inter illos, & dæmonem inuito interuenit aliqua promissio de rebus fidei repugnātib, vt puta de adoratione, & reuerentia ipsi dæmoni præstanda, aut de eadem reuerentia Christo saluatori nostro deneganda, aut de confractione, & conculcatione imaginis Christi, aut crucis, in qua moriens ille salutem nostram
operas

Operatus est, quæ dæmon summè expetere solet ab his, quibus se exorabilem exhibet: non est dubium, quin tunc tales malefici sint hæretici censendi, & velut tales puniendi. Quoniam nihil horum, quæ diximus, potest liberè & ex animo sine manifesta hæresi exerceri. Nā licet sint multa, quæ voluntas contra iudicium rationis operatur quia ad illam voluntas est ex se prona, & illa ex se habet voluptatem quandam, per quam possunt voluntatem ipsam ad sui amorem allicere: sunt tamen alia, quæ (vt primo huius operis capite diximus) nunquā voluntas appetit: nisi quia intellectus iudicat esse bona: quia nihil habent illa in se, per quæ possint allicere voluntatem. Et inde sequitur, vt si voluntas aliquod illorum appetat, nō nisi ab intellectu iudicante illud esse bonum, moueatur ad illud appetendum. In his ergo omnibus operatio exterior apertè indicat errorem intellectus. Ex quibus omnibus euidenter concluditur, maleficos omnes, qui aliquid eorum, quæ nunc proximè diximus, ex pacto efficiunt, esse hæreticos censendos, & velut tales puniendos. Secundum, de quo examinare oportet maleficis, est maleficium ipsum, quod exercent, de qua re varia est facienda inquisitio, sicut varia diximus esse maleficia. Nam illorum alterum diximus appellari amatorium, alterum veneficum. Ab illis, qui amatoria venefica exercent, diligenter inquirendum est, an credant maleficia, aut dæmonem posse cogere alicuius viri, aut feminae voluntatem ad amorem aliquem libidinosum, aut quomodolibet inhonestum habendum. Et quod illi hoc fieri posse credāt, violenta est suspitio: quoniam nisi maleficorum arte, aut dæmonis potestate id fieri posse existimarent, nunquam talia maleficia pro re illa efficiendā, exercerent. Si illos ita credere compertum fuerit, & de hoc errore admoniti ab illo discedere noluerint: sed in illo pertinaces fuerint meritò censebuntur hæretici, & velut tales punientur, quoniam apertam hæresim pertinaciter tuentur. Nam credere hominis voluntatē posse à dæmone cogi ad aliquid amandum: hæresis est apertissima: quoniam illa coactio repugnat libertati, quam Deus nostræ indidit voluntati. Deus enim (vt ait Sapiens) ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui. Adiecit

L man

Ecclesijs.

mandata, & præcepta sua, si volueris mandata conferuare, conseruabunt te, & in perpetuum fidem placitam seruare. Apposuit tibi aquam, & ignem, ad quod volueris porrigere manum tuam. Ex quibus Ecclesiastici verbis apertissime constat liberam factam esse à Deo hominis voluntatem, & inde sequitur illam à dæmone cogi non posse: quoniam alioqui libera non esset. Si à dæmone cogi posset homo ad aliquid amandum, tunc iam non esset homo in manu sui consilii (vt dixit Ecclesiasticus) constitutus: sed in manu consilii dæmonis. Quis ergo pertinaciter asseruerit hominis voluntatem posse quibuscumque maleficiis, aut quacumque dæmonis potestate ad aliquid amandum cogi, est hæreticus censendus, & velut talis puniendus. Possunt quidem dæmones voluntatem persuasionibus allicere ad amandum, representando aliquam, quanuis falsam, apparentem tamen boni rationem in amore illo. Possunt etiam carnis appetitum, qui liber non est, excitare, vt apperat illud, & ardentè illud perquirat, etiam si alias ad illud frigeret. Nam (vt est apud

Iob. 41. Iob) halitus eius prunas ardere facit. Appetitus autem carnis, postquam fuerit vehementer accensus, voluntatem ipsam etiam vehementer sollicitabit, & illam validissime impellet, vt in suam trahat sententiam. Ex hac tam vehementi tentatione euenit, vt homines idiotæ dicant se cogi ad amorem, inuitos teneri, velle se discedere, & non posse. Sed reuera falluntur: quia si vellent resistere, posset facile id efficere cum Dei adiutorio, qui omnem ad se confugientem paratus est adiuuare. Fidelis est Deus, inquit Paulus, qui non patietur vos tertiari supra id, quod potestis. Deinde examinandi sunt, qui hæc maleficia exercent, an in illorum exercitio aliquid misceant, quod merito possit vehementem hæresis præstare suspicionem. Quoniam si hæc non adsint: Inquisitores hæreticorum nisi illis sit specialiter hæc provincia delegata, non poterunt iure quidquam circa illas disponere: quoniam hoc est illis specialiter interdictum in cap. Accusatus, paragraph. sane, de hæreticis, libr. 6. Si verò talia in suis maleficiis miscent, vt de illis possit non leuis suspitio hæresis sumi, merito de illis maleficiis Inquisitor maleficos ipsos diligenter, & curioso examinare potest, & debet. Nam quum

Papa

Papa in illo cap. Accusatus. paragra. sane. inhihet inquisitoribus, ne de diuinationibus, aut sortilegiis inquirat, statim excipit ea sortilegia, quæ hæresim sapiunt. Quo loco sortilegii nomen capiendum est iuxta latam illius significationem, vt comprehendit omnia maleficiorum genera. Nam iuxta propriam illius vocis significationē solūm ad diuinationes pertinet, vt patet per Isidorum in cap. sortilegi. 26. q. 1. Sed quia in dicto cap. Accusatus. paragra. sane. postquam Papa expressit diuinationes, statim addidit sortilegia, constat illum nomine sortilegiorum non solūm diuinationes, sed etiam maleficia intellexisse: quorum aliqua dicit esse, quæ hæresim sapiunt.

Videndum est igitur, & diligenter inquirendum, quæ sunt illa maleficia, quæ hæresim sapiunt. Paulus Grillardus in tractatu de hæreticis lib. 2. q. 10. pro huius rei cognitione quasdam assignat regulas, quas ex Oldrado in consilio. 210. se accepisse refert. Primum quidem dicit, quod si sortilegia, aut maleficia taliter fiunt, vt in illis adsit inuocatio dæmonis per modum adorationis, tunc aperte sapiunt hæresim. Deinde addit, quod licet non fiat per modum adorationis, si tamen per illa maleficia petatur, aut expectetur à dæmone, quod soli Deo facere conuenit, vt puta mortuos suscitare, secreta cordium reuelare, futura quæ ex causis naturalibus non pendent, prædicere, tunc talis petitio sapit hæresim. Tertio dicit, quod si est inuocatio dæmonis non per modum orationis, & peritur à dæmone id solūm, quod virtute naturali ille efficere valet, quanuis alia quælibet in maleficiorum exercitio adhibeantur, dicit illa non sapere hæresim. Dicit itaq; celebrare missam de defunctis pro aliquo viuo, vt cito moriatur, vel hostiam consecratam mulieri cum characteribus scriptam turpibus, dare, ad amorem prouocandum libidinosum, non sapit hæresim. Idem dicit de reliquiis sanctorum, de sacramentalibus, vt sunt calix, altare portabile, oleum sacrum, aqua benedicta, aqua fontis baptismalis, quæ omnia licet misceantur in maleficiis, dicit non sapere hæresim. Et hanc suam sententiam nititur probare per hoc, quod alia istis imponitur à iure pœna, quam hæreticis. Et pro hoc adducit cap. Quicumq;. 26. q. 5. & ca. De homine. de celebr. missæ. Addit insuper aliud, in quo

non possum non mirari, tantam fuisse illius ignorantiam. Dicit enim, quod si aliquis crucem, aut imaginem Deiparæ virginis Mariæ, aut alterius sancti, irreuerenter protulerit in terra, & pedibus conculcarer, non sciret hæresim. Pro qua re adducit cap. Si canonici. paragra. si de offi. iud. ordi. lib. 6. Ex his omnibus Pauli Grillandi dictis, non inuenio, quod probare, aut tolerare possim. nisi illa duo prima, quorum alterum est de adoratione demonis & alterum de petitione, qua à dæmone petitur id, quod solus Deus præstare potest. Quæ duo dicit sapere hæresim. Et hoc ipsum nos etiam docemus. Reliqua verò omnia quæ in tertio dicto continentur, sunt manifestè falsa, & acerba reprehensione digna. Vt autem hoc apertius efficiamus, id primo annotandum est, quod sortilegiū, aut maleficium aliquod sapere hæresim, idem est ac illud præbere vehementem hæresis suspicionem. Nam aliàs non videtur quomodo sortilegium, aut maleficium, quod in exteriori operatione consistit, possit sapere hæresim: cum hæresis (vt in primo huius operis capite diximus) non in operatione exteriori: sed in errore intellectus consistat. Res autem factas præsertim sacramentum, aut sacramentalia ad maleficia exercenda adhibere, apertam & violentam præbet hæresis suspicionem. Quoniam nullus illa ad maleficia exercenda adhiberet: nisi crederet illa ad similia opera exercenda, aliquam habere potestatem. Tali autem credulitas aperta est hæresis. Quia Deus, qui sacramentis non naturalem, sed aduentitiā virtutem dedit, non ad destructionem, & perditionem corporum & animarum; sed ad salutem animarum illam dedit. Dæmon tamen videns se minus potentem ad maleficium amatorium exercendum, cum (vt diximus) non possit aliquem ad amandum inuitum cogere, ideo res quaslibet sacratiores miscere in huiusmodi maleficiis procurat, quas raro in aliis maleficiis veneficis adhibet. Quia maleficia venefica potest dæmon si à Deo permittatur in homine inuito exercere. Sub hac igitur specie dæmon multos fallit persuadendo illis quod istorum sacramentorum abusus, mirabiles effectus quoad amorē producat, quos ipse optime scit ab illis sacramentis, aut sacramentalibus effici non posse. Hoc tamen ille mendacii pater hominibus

bus persuadere nititur, in vilipendium Christianæ religionis, & vt homines grauius Deum offendant. Nec ista à solis prophanis hominibus: sed etiam ab his, qui altari seruiunt, fieri procurat. Legi enim de quodam sacrilego sacerdote, quod quum mulierem quandam impotentem, & impudico affectu adamaret, vt illam in sui amorem traheret, medietatem sanctissimæ hostiæ, quam in Missa consecrauerat, sumpsit: dicens turpia quædam verba, & execranda, quæ hic prodere non expedit, reliquam verò partem hostiæ misit ad prædictam mulierem, non in forma hostiæ: sed contritam, & in puluerem redactam, vt: pote aptam ad sumendum in potu. Quæ autem à mulieribus hac in parte fiunt, tot sunt, ac tam turpia, & abominabilia, vt satius sit illa silètio præterire, quàm aliquid illorum proferre. Vt igitur rem hanc totam breui compendio concludamus, talem de illa statuo certissimam regulam. Omne maleficium, quod exercetur per commixtionem alicuius sacramenti, aut rei sacramentalis, reddit ipsum operatorem de hæresi suspectum. Quoniam nisi ille crederet talia sacramenta, aut sacramentalia habere virtutem ad maleficiorum operationem, non adhibuisset illa. Inquisitor igitur quum talem aliquem maleficum agnouerit, capere potest illum non quidem propter maleficium: sed propter sacramentorum commixtionem, per quam se suspectum de hæresi reddidit. Captum illum diligenter, & curioso examinabit de illius credulitate. Si ille dixerit se non credere, quod sacramenta aliquam habeant ad maleficia virtutem, & potestatem: sed ideò opposuisse, vt dæmonis voluntati, qui hoc imperauit obediret, tunc inquisitor non poterit illum quamuis grauissime peccatam punire: quia illi prohibitum est in cap. Accusatus. paragra. Sane. de hæret. lib. 6. sed illius puniatio ad solū defertur ordinariū. Si verò maleficus dixerit, se ideò sacramenta aut sacramentalia in suo maleficio miscuisse: quia credit illa virtutem aliquam, & potentiam ad huiusmodi maleficia habere, tunc merito inquisitor iuxta prædictum cap. Accusatus poterit illum punire, non propter maleficium: sed propter errorem fidei, à quo si legitime admonitus discedere noluerit, erit per omnia tantumquam hereticus ab eo tractandus. Et idem profus dicendum

dum esse cenſeo de illo, qui crucē Domini, aut imaginem Deiparæ virginis, aut alterius cuiuſq; ſancti irreuerenter proiicit in terra, & pedibus conculcat. Nam hæc ſine vehementi hæreſis ſuſpitione fieri non poſſunt, præſertim cum ſit hæreſis in ſeptima ſynodo damnata, dicens imagines non eſſe veneratione dignas; ſed proſus contemnendas. Quod autem Paulus Grillandus citat, ex cap Si canonici, paragra. ſi. de offi. iudi. ordi. li. 4. nihil certè probat; quoniam res illa cum præſenti negotio nullā proſus habet ſimilitudinem. Nam canonici illi, de quibus textus ille loquitur, nec pedibus imagines conculcabant, neque ob aliquam irreuerentiam aut illarum contemptum illas ad terram deiiciebant; ſed per ceremoniam quandā illud efficiebant, ad horrorem quendam, & abominationem, & odium in populo excitandum contra illum propter cuius crimen imponebatur ceſſatio à diuinis. Quæ res licet fuiſſet reprehēſione digna, nō debuit tamen hæreſeos nomine notari. Si tamen illi ob irreuerentiam, & contemptum imaginum eas ad terram proieciſſent, fuiſſent proculdubio hæretici cenſendi: quoniam eos, qui ita faciendum eſſe olim docuerunt, ſeptima ſynodus (vt proximè diximus) hæreticos eſſe declarauit.

DE LAMIIS, ET STRIGIBVS, AN ſint hæretici cenſendi. Cap. XVI.

PRÆTER illos perditiffimos homines dæmonem colentes, de quibus ſupra duobus proximis capitulis diſſeruimus, ſunt adhuc alii etiam dæmoni inferuientes, tanto illis omnibus peiores, quanto horribiliora flagitia committunt, per quæ Deo maiorem inferunt iniuriam, & fidem Catholicam apertius deſerunt. Sunt enim adeo mali, & impij, vt quidquid malitiæ, aut ſcæleris, aut infidelitatis apud alios homines, qui dæmoni quomodolibet inferuiunt, excogitari poteſt, id totum iſti exercent, & perficiant. Hi apud Hiſpanos lingua eorum vulgari appellantur Bruxos, Itali autem cocant illos

Latinè verò dicuntur lamiaë, & ſtriges propter ſimilitudinem (vt exiſtimo) quam habent cum animalibus, quæ huiuſmodi nominibus vocantur. Sic illas sæpe vocat Apuleius in ſuo illo opere, quod inſcripſit de aſino aureo, præſertim libro primo, vbi de huiuſmodi mulieribus loquens hæc ait. At ille colore ſpurciſſi:

spurcissimi humoris percussu quo me lamie illę infecerat,
 aperiatur. Et Philoſophus in vita Apollonię Pythagori-
 ci dicit, lamias a quibusdā laruas appellari, & Temures, se-
 seque ad amorę, & Venerę propęias, & carnes humanas per-
 fertim formosorū efurięter appetere, quę libidinis cupidi-
 tate alliciāt eos, quos poltea cupiāt deuorare. Horū sectā
 aperte explicare oportet, vt inde melius respōdere valea-
 mus ad id, quod de illis inuestigam⁹, an videlicet tales sint he-
 retici cęfendi, an non. De hac re, quia viria apud diuersos
 autores leguntur, qui fortę rē non plene (vt oportebat) exa-
 minarūt, ideo illis omnibus pretermisſis dicā ea, quę cer-
 tiſſima experientia cognita sunt, & quę ipſumet hui⁹ pe-
 stiferę sectę professores tā viri, quā femine sponte corā iu-
 dicibus, a quibus hoc didici, confessi sunt. Quisquis hanc
 diabolicā sectam profiteri vult, adducitur primo ab eo, a
 quo docetur ante tribunal demōnis, in folio quodā ad rex-
 gis instar sedēis. Demō enim se illis in figura quadā visi-
 bili, & corporea ostēdit, vt falsam maiestatem suā, & impe-
 riū ementito quodā signo illis persuadeat. Corā illo itaq;
 adductus, is qui hęc sectam profiteri paratur, statim debet
 abnegare baptismū, & omnia Christianę fidei documēta
 relinquere. Deinde oportet, vt omnia ecclesiastica sacra-
 mēta reiciat. Crucē & intemeratę Virginis, & aliorū quo-
 rumcūq; sanctorū imagines prosternere debet, pedibusq;
 propriis conculcare. Hanc tamē cōculationē imaginū nō
 est opus corā ipſo dāmone statim efficere: sed satis est, vt
 postea se facturū promittat cū primū sese obtulerit occa-
 sio. His peractis demōni, velut principi, aut regi sese perpe-
 tuo obligatum, ac deuinctum reddit, vouens in manibus
 eius, & promittens, prout religiosi in manibus pręlati
 suę professionis votum emittere solent, se perpetuo fu-
 turum illi fidelem, & omnibus illius mādatis pariturum.
 Post hęc tactis scripturis super quodam libro, obscuras
 quasdam, & ignotas paginas continente, iureiurando
 promittit se nunquam ad fidem Christi rediturum, nec
 diuina pręcepta seruaturum, sed solum ea, quę per ipsum
 principem, dāmone videlicet, mandabuntur. Promit-
 tit insuper se venturum quoties vocatus fuerit ad congre-
 gationes nocturnas, & sacrificia se facturum, quę horis il-
 lis nocturnis fieri viderit, preces emissurum, adorationis

cultum se illi exhibiturum, omnia denique alia, quæ ab aliis ibidem fieri viderit se facturum. Quo voto, & iuramento per illum emissio statim dæmon, qui in solio sedens velut Regem se illi ostenderat, hilarem frontem prætendens promittit illi sic fieri se daturum, quam in se non habet per perpetuam felicitatem, & gaudia immensa, & quæcumq; in hoc mundo cupit habere voluptates, & tandem post hanc vitam multò maiora se daturum promittit. Deinde vnum dæmonem constituit ad illius custodiam, & doctrinam, qui illum perpetuo comitetur, & illi per omnia feruiat, & omnia tribuat, quæ ille cupiet. Huic dæmoni ad custodiam destinato inter alia hoc peculiare officium commissum est, vt quotiescunque oportuerit ad ludos accedere nocturnos, ille hoc denūtiat suo clientulo, & illum deferat ad locum congregationis. Hunc dæmonem, qui velut patronus ad custodiam datus est, ipsi homines huius diabolicæ artis professores vocant (vt audio) Martinetum, aut Martinellum. Hic quotiescunque nocte aliqua faciendâ est ad ludos, & voluptates exercendas generalis eorum congregatio, ante duos dies eam congregationem faciendâ esse suo clientulo annuntiat, horamque, & locum illi declarat, vt cum tempus aduenerit, sit ad veniendum paratus. Hora verò eundi iam appropinquante, statim dæmon ille, quem Martinetum, aut Martinellum ab illis vocari diximus, ipsum hominem voce quadam, ad similitudinem humanæ vocis formata, vocat. Quia voce audita mox ille, qui iturus est, sumit pixidem vnctionis, & quædam sui corporis membra vnctione ex pixide sumpta linat. Quo facto domum exit, & illico inuenit prope domus osium Martinetum illum in forma hirci expectantem, super quo (vt ipsi homines referunt) equitat, qui ad ludos deferendus est, manibus suis crines hirci fortiter apprehendens, ne propter velocissimum hirci motum, ille fortè ad terram deiciatur. Dæmon igitur sic illum in forma hirci suscipiens, celerissime illum per aëra transfuehit, & ad locum vsque congregationis defert, vbi frequens virorum, mulierumque multitudo coram dæmone ad instar Regis sedente, concurrat. Quo postquam quisque illorum peruenit, imprimis dæmoni reuerentiam facit, alio tamen modo quàm

nos facere solemus. Non enim faciem: sed terga dæmoni vertunt, & caput non versus pectus: sed verius scapulas flectunt, ita vt mento ad cælum eleuato caput ad terga deflectant. Crura verò (non vt nos facere solemus) flectunt à tergo illa curuantes: sed à parte anteriori illa sursum à terra eleuant. Qua præstita reuerentia aliquando illi offerunt sacrificia, non tamen semper. His omnibus consummatis dæmon ille, qui in folio maieftatis sedet, præcipit omnibus: vt tripudiant, & psallant, cum gaudio & lætitiâ sumētes voluptates suas. Et vnusquisq; dæmon manu apprehendit mulierem suam, ad cuius custodiam deputatus erat, & cum illa saltat, & choreas facit. Choreis & saltationibus finitis inde ad mensas veniunt quæ lautissimis ferculis ornatae & præparatae inueniuntur, vt quisque ad libitum illis vescatur. Conuiuuis expletis luminaria extinguuntur omnia, & quisque dæmon in forma incubi suam capit mulierem. Si qui verò adsunt viri hi habent dæmonem vnusquisq; suum in forma succubi, hoc est in forma mulieris, & sic inuicem miscentur, & carnis libidines vsq; ad satietatem suscipiunt cum maxima (vt dicunt) voluptate. Quibus omnibus completis reuertuntur omnes ad domos suas equitantes in hircis, à quibus diximus eos primò ad congregationem deportatos esse. Et in his omnibus exercendis hoc summo opere ab illis omnibus cauetur, ne aut euntes, aut in congregatione stantes, aut ab illa redeuntes, Deus inuocetur, aut quomodolibet nominetur, aut crucis signum fiat: quoniam si illorum aliquod fiat, dæmones illud non ferentes statim fugiunt, & omnes illæ illusiones dæmonis arte factæ, evanescent. Sunt præter hæc omnia multa alia flagitia, & scelera quæ istæ pessimæ lamia committunt. Non enim satis illis videtur, quòd propter libidines explendas se dæmoni tradant, & illi per omnia seruiant: sed alios insuper quotquot possunt ad dæmonis obsequium adducere, & à Dei seruitio auertere conantur, vt dæmonis imperiū suo ministerio augeatur. Nam præter hoc quod multos ad huiusmodi diabolicam artem profitendam sollicitant, pueros multos ante baptismum susceptum interficere nituntur, ne baptismo suscepto ad gloriam possint peruenire sempiternam. Noctu domos alienas ingrediuntur,

djuntur, cameras quantumlibet obseratas dæmone illis
viam parante, intrans, puerorum sanguinem sugunt, ali-
quâdo illos suffocant, & multa alia circa illos mala com-
mittunt. Et ob hanc causam (vt existimo) vocatæ sunt
Lamia. lamia, & striges. Nam Lamia animal quoddam est ni-
mium crudele faciem prætendens muliebrem, equinos pe-
des habens. De huiusmodi lamiis loquitur Hieremias, in
Tren. 4. Trenis dicens. Lamia nudauerunt mammæ, lactauerunt
Strix. Strix autem auis quædam est nocturna, &
importuna sic dicta à stridore, quem facit. De hac sic di-
cit Lucanus libro sexto.

Quod trepidus bubo, quod strix nocturna queruntur.
Hæc auis pueros aggreditur nutricibus egentes, & ex il-
lorum corpusculis vitalem sanguinẽ absorbet. Et ab hu-
ius auis nocumento, striges appellantur mulieres istæ, de
quibus hæctenus locuti sumus, propterea quod puerorũ
sanguinem, sicut auis illa, sugunt. Hæc sunt, quæ de ista
pestifera hominum secta hæctenus certiora esse intellexi,
quarum partem ex lectione aliquorum Autorum, qui de
hac re scripserunt, partem ex relatione aliquorum proba-
torum virorum, qui iudices existentes huiusmodi homi-
nes captos diligenter examinarunt, & serè omnia ista ex
illorum confessione acceperunt. Et inter cætera, quæ de
istis pessimis hominibus, certa experientia docente sciun-
tur, est, multo plures esse fœminas, quæ hanc diabolicam
artem profitentur, quàm viros. Cuius rei duplex (mea
quidem sententia) potest esse causa.

Prima est, nimia mulierum credulitas, ob quam sexus
iste facilis est ad deceptionem. Quarum defectũ dæmon
optimè agnoscens, illas frequentius per fallacias, & men-
dacia aggreditur quàm viros. Nam Euam primam om-
nium matrem demon seduxit, vir autem illius Adam (vt
Paulus testatur) non est seductus. Ob hanc causam ipse
Paulus non permittit mulierem docere, ne ipsa decepta
alios sua doctrina decipiat. Quem Pauli locum interpre-
tans Theophylactus ait. Quia semel mulier virum edo-
cuit, & cuncta peruertit, idcirco nequaquam hæc habeat,
velim docendi de cetero potestatem. Est namq; mulier na-
tura leuior, & facili fallitur. Aduerte autem quemadmo-
dum non Euam dixerit deceptam esse: sed mulierem: tan-
quam

1. Tim. 2.

Theoph.

quam de ipso muliebri sexu differuisset. Nam quemadmodum natura omnis humana perditā est, sic & per Euā in omne fœmineum genus delap̄a est leuitas: qua & præuaricatio ipsa primū Euam inuasi. Hæc Theophylactus.

Secunda causa est, earundem mulierum fragilitas, & ad libidinem pronitas. Sunt enim mulieres natura proniores ad libidinem, quam viri. Et ob hanc præcipuè causam (vt existimo) sexus muliebris vocatur à beato Petro fragilius vasculum. Primus autem, & præcipuus finis, ad quem homines huius diabolicæ artis professores tendunt, est carnis voluptas, propter quam ad libitum, & satietatem assequendam, se rotos dæmoni dedunt, & alia omnia, quæ diximus, faciunt. Ob hanc igitur causam plures fœminæ, quam viri hanc diabolicam artem profitentur: quia fœminæ vehementius carnis voluptates appetunt, & facilius huiusmodi appetitui succumbunt. Sed inter tam multa, quæ de istarum lamiarum secta diximus, aliqua sunt, quæ quibusdam falsa esse videntur, & prorsus incredibilia. Sunt enim aliqui firmissimè tenentes, & docentes, falsum esse, quòd huiusmodi lamia deferantur ad ludos illos, & voluptates illas capiendas, & quòd dæmones cum illis ad carnis voluptatem cœtant: sed omnia illa esse mera somnia, ex quibus illæ decipiuntur etiam in vigilia, putantes se verè vidisse ea, quæ in sola imaginatione contigerunt. Et pro hoc adducunt concilium Anquirinense, vel Ancyrarum, cuius verba habentur in cap. Episcopi. 26. quæst. 5. Quo loco inter alia hæc dicuntur. Siquidem ipse Sathanas, qui transfiguratur se in angelum lucis, cum mētem cuiuscunque mulieris cœperit, & hanc per infidelitatem sibi subiugauerit illico transformatur se in diuersarum species personarum, atque similitudines, & mentem, quam captiuam tenet in somniis deludens, modo læta, modo tristia, modo incognitas, modo cognitas personas ostendens, per quæque deuia deducit, & cum solus spiritus hoc patiat, infidelis hoc non in animo: sed in corpore euenire opinatur. Quis enim somniis, & nocturnis visionibus non extra seipsum educitur, & multa videt dormiendo, quæ nunquam vigilando viderat? Hæc ibi in cap. Episcopi. Afferunt etiam pro eiusdem sententiæ confirmatione aliqua exempla, quibus

1. Pet. 3.

quibus experientia certa se comprobasse dicunt, mulieres aliquas, quæ se transferri ad alia loca putabant, ipsis videntibus toto illo tempore in terra iacuisse soporatas, quo illæ se translatas esse ad alia loca dicebant. Sed re vera, qui lamias de loco ad locū à dæmone transferri posse non credunt, non intelligunt dæmonis naturalem potentiam, quam sacræ literæ, & sacri illarum interpretes tam aperte expresserunt. Nam corpora hæc inferiora cuiuscunq; conditionis existant, subduntur imperio angelorum, siue bonorum, siue malorum, quoad motum localem, ita vt angeli, siue boni, siue mali possint illa de loco ad locum pro libito mouere. Nam si angeli (vt communior Theologorum, & Philosophorum tenet sententia) mouent illos orbes cœlestes, qui tam immensæ sunt magnitudinis, multò facilius poterūt humana corpora, quæ multo minoris sunt magnitudinis de loco ad locum mouere. Præterea Angelus tulit Abacuc prophetam capillo capitis illius de Iudæa in Babylonem. vt panes, quos messoribus suis portabat, præberet Danieli prophete in lacu leonum incluso. Qui postquam panes Danieli præbuit, statim ab eodem angelo reductus est à Babylone in Iudæam. Si angelus bonus illud facere potuit, consequens est, vt dæmon etiam idem facere possit, quia (vt Dionysius Areopagita docet) naturalia in dæmonibus manserunt integra. Rursum, dæmon ille à quo Christus Saluator noster tētatus est in deserto, assumpsit ipsum Christum (vt Matthæus refert) & ex deserto transtulit in sanctam ciuitatem, & statuit illum super pinnaculum templi. Et iterum assumpsit eum inde, & transtulit in montem excelsum valdè, vbi ostendit illi omnia regna.

Dan. 1.

Mat. 4.

Si sanctum Christi corpus dæmon, Deo permittente, tam facile per tam longa spacia mouere potuit, cōsequens est, vt quodlibet aliud corpus humanum possit ad quamlibet magnam distantiam mouere. Et inde aperte sequitur vt lamias non solum spiritu: sed etiam corpore possit, Deo permittente, quo voluerit transferre. Accedit ad hæc omnia experientia manifesta, qua certissimè cognitum est ipsas lamias à dæmone transferri. Pro cuius rei comprobatione, multa possem referre exempla, quæ ab his, qui viderunt, audiui. His tamen omisissis duo solum referam,

referam, quæ recitat Paulus Grillandus in suo tractatu de hæreticis lib. 2. quæst. 7. Hic enim refert, quòd anno Domini. 1524. ipsemet rogatus ab Abbate monasterij sancti Pauli de vrbe accessit ad castrum Nazanū, quod subest dictioni eiusdem monasterij. Quòd cum peruenit oblatæ sunt ei duæ mulieres, vt eas examinaret, quæ accusatæ, quòd læmæ essent, in carcere tenebantur inclusæ. Et ab vna illarum, quæ mitioris, & facilioris erat ingenij, dicit se didicisse ferè totam illam ceremoniarum multitudinem, quam supra retulimus obseruare homines huius sæculæ professores.

De altera, quam dicit vocatam esse Lucretiam, refert, quòd dum illa ex congregatione ludorum deportaretur à dæmone ad domum suam, prope aurosam sonuit campana, quæ in Italia pulsari solet illo tempore, vt moneatur populus per illam ad orationem. Quo sono audito idemon recessit, & dimisit illam in quodam agro spinetis pleno prope ripam fluminis. Quidam autem iuuenis, quem illa optimè agnoscebat, casu illac transit per viam illi proximam, quem illa vidēs vocauit ad se. At iuuenis videns illam nudam totam, præter verenda, quæ erant fœmoralibus tecta, & capillos sparsos habentem, obstupuit, & formidabat ad illam accedere: sed tandem blanditiis mulieris victus accessit, & quæsiuit ab illa, quid sibi accidisset, & ob quam causam illic nuda persisteret. Illa verò rei veritatem voluit confictis mendacijs tegere, & simulare: quæ omnia cum minimè crederet iuuenis dixit se nihil pro illa facturum: nisi veritatem apertè reuelaret. Illa igitur videns se mendacijs nihil proficere, promisit se vera dicturam iuueni, si ille promitteret se ea omnia perpetuo secreto seruaturum. Quod cum iuuenis iurando promitteret, statim illa plena fide veritatem aperuit, dicens se à dæmone ad ludos nocturnos fuisse portatam, à quibus cum ab eodem dæmone ad domum reduceretur, audito campanæ sono dæmonem recessisse, & illic illam reliquisse. Hæc iuuenis audiens credidit illi, & illam secreto ad domum suam duxit, ob quã causam multis ab illa fuit muneribus donatus. Sed tandem iuuenis promissi oblitus, retulit hæc omnia vni, & alteri, & sic paulatim res diuulgata est, ob quam causam illa capta

& carceri mancipata est. Iuuenis autem in testem vocatus coram præfato Paulo Grillando, cui huius mulieris examinatio commissa erat, hæc omnia, quæ nunc retulimus narrauit, & tandem ipsamet mulier hæc omnia vera esse confessa est. Ex qua historia, quæ aperta experientia comprobata est, manifestè conuincitur verum esse huiusmodi lamias aliquando à dæmonibus de loco ad locum valdè distantem trāsferri. Aliud refert idem Paulus Grillandus exemplum, quod hic etiam addere placuit, ne vno solo testimonio contenti esse videamur. Mulier quædam Sabinensis diocæsis hanc profitebatur diabolicam artem, de qua cum maritus suspicionem haberet, interrogauit illam pluries, an pestiferam illam artem sciret & exerceret: quæ semper se scire negauit. Maritus verò in suspicionem sua persistens anxie veritatem perquirebat, qui adeò astute se gessit, quòd vidit illam quadam nocte se vnguento quodam vngentem, qua vnctione peracta vidit mulierem celerimè quasi auem recedentem, & ex superiori domus solario ad inferiora descendentem, illam maritus sequens, vt videret, quo tenderet, amplius eam non vidit & accedens ad portam domus inuenit eam clausam. Quæ res magnam præbuit illi admirationem. Die verò sequenti iterum maritus vxorem interrogat, quòd anxie scire cupiebat, & illa constanter (vt ante) se nescire dixit. Maritus verò vt mulier iam negare non possit, aperte dicit illi quidquid nocte præterita illam fecisse viderat, deinde fustibus illam percutit grauius, & duriora minatur verbera nisi veritatem dixerit quàm si aperte exposuerit, veniam se illi daturum promisit. Mulier igitur se iam cælare non posse intelligens, veritatem aperuit, & veniam à marito petiit quàm illi maritus hac conditione indulfit, vt illum ad tales congregationes adduceret: illa verò, vt veniam impetraret, facile petita promisit, & promissum ex licentia Sathanæ impieuit. Adductus igitur ille ad locum vbi ludi fiebant, ludos, & choreas, & cætera omnia contemplatus est, & tandem ad mensam cum reliquis, vt vesceretur sedens. cum cibos inspidos iudicaret, petiit sibi dari sal, quod in mensa deerat, & quanuis iterum, atq; iterum petiisset, nunquam illi dabatur. Tandem cum post importunam petitionem prolixamq; expectationem sal illi

illi daretur, dixit: Nunc laudetur Deus, quoniam iam venit sal. Quibus verbis prolaris dæmones, quoniam laudes Dei audire refugiunt, statim recesserunt, & reliqui omnes disparuerunt: luminaribusque extinctis mansit ille solus nudus, quousque mane tacto vidit quosdam pastores, quos interrogauit, quænam esset illa patria in qua erat, illi verò responderunt esse agrum Beneuentanum in regno Neapolitano. Qui locus distabat à patria illius viri per centum miliaria, ob quam causam licet diues erat, coactus fuit per viam medicare, vt ad domum suam redire posset. Ad quam postquam peruenit statim uxorem suam ob lamiaë crimen accusauit, & totam rem gestam (vt narrata est) coram iudicibus exposuit. Qui rem totam plene (vt oportebat) examinantes, vera esse omnia, quæ diximus inuenerunt, quæ etiam eiusdè mulieris confessione confirmata sunt. Multa alia possem referre testimonia ex his, quæ per fidelissimos testes in Hispania contigisse cognoui: sed ea, quæ proximè narrauimus satis mihi esse videntur, ad probandum lamias illas aliquando à dæmonibus de loco ad locum non solum spiritu: sed etiam corpore deferri. Quod autem alij obiiciunt se expertos esse lamias istas non corpore: sed spiritu à dæmonibus deferri: quia dum illæ sic se delatas esse putabant, aliis videntibus, qui de hac re testimonium præbuerunt, veluti dormientes iacebant in terra: nihil hoc contra ea, quæ diximus, agit. Non enim dicimus semper illas corpore deferri: sed hoc fieri posse, & aliquando factum esse contendimus, concedentes insuper aliquando etiam fieri oppositum, ita vt non corpore: sed solo spiritu per illius phantasticam imaginationem à dæmonibus de loco ad locum deferantur. Veram igitur esse illorum experientiam concedimus: sed oportet, vt etiã illi nostram veram esse credant: quia altera alteri non repugnat: sed vtraque alternis vicibus cõtingere potuit. Sed refutat, vt respondeamus ad ca. Episcopi. 26. q. 5. quod in specie contra nos pugnare videtur: si tamen omnia in illo contenta bene circumspectantur, aperte cõstat nihil contra nos agere. Nam secta illa de qua in illo cap. agitur longè distat ab hac lamiarum secta, de qua nos impræsentiarum disputamus. Primò quidem illius sectæ professores credunt mulierem

mulierem quandam nomine Dianam, aut Herodianam esse conuersam in deam, habere aliquid veri numinis. Lamiaë autem hoc non credunt: sed bene agnoscunt spiritum illis apparentem esse diabolum, & Dei inimicum, & quanuis hoc agnoscunt, tamen propter voluptates, quas in illo recipiunt, libenter se illi subiiciunt. Secundò illius sectæ professores credunt (prout ex textu illius capituli constat) creaturam aliquam posse ab alio, quam à Deo in aliam speciem mutari, vtputa homo in asinum, aut equum. An autem lamiaë omnes hoc credant, mihi hucusq; non cõstat: quoniam (vt ex his, quæ de illis legi, & audiui cõiicere possum) impertinēs est, hoc ad sectam illarum: quanquam forte illarū aliquæ hoc credunt, propterea quòd nō solùm lamiarum, sed etiam maleficarum sectam profitentur. Tertiò differunt: quia secta illa non dicitur abnegare fidem Christi absolutè, & illius sacramenta contemnere, crucē confringere, quæ omnia diximus à lamiis fieri. De hoc tamen inter vtranque sectam conuenit, quòd vtriusque illarum professores noctu cum diabolo in delitiis versantur: vtrique etiam credunt aliquando fieri in corpore, quod in sola contingit illorum imaginatione. Deinde dico, quòd licet ista secta Lamiarum esset illa eadem, de qua loquitur illud cap. Episcopi, nihil tamen contra nos ageret textus ille. Non enim negat textus ille mulieres posse à dæmone corporaliter de loco ad locum trãferri, neq; dicit illum motum semper in spiritu, & in imaginatione fieri, & nunquam in corpore: sed solùm dicit mulieres illas decipi putâtes in corporibus earum fieri ea, quæ in sola contingunt imaginatione. Et certè sæpè ita euenit, quanquam aliquando (vt diximus) eas non decipi contingat. Et si vniuersaliter textus ille loqueretur, vt nunquam illas corpore deferri contingat, argumenta, quibus hoc probare nititur nihil prorsus efficiunt. Nam ad suæ sententiæ confirmacionem producit in testem Ezechielem prophetam, qui visiones Dei nō in corpore: sed in spiritu se vidisse testatur, & Paulum, qui nesciebat, an in corpore, an extra corpus esset, quum vidit archana Dei. Fateor quidem hæc exempla satis esse ad probandum, visiones illas aliquando non in corpore: sed in spiritu fieri, quòd nos etiam fatemur.

Si tamen ex illis colligere velit nunquam talia in corpore: sed semper in spiritu fieri, quis non videt, quàm inuolidum sit argumētum? Ex vna quidem, aut altera singulari, & si liceat inferre particularem propositionem, nunquam tamen licet inferre vniuersalem. Dico insuper aliqua esse in illo cap. Episcopi, relata circa illarū mulierum deportationem, quæ nunquam in corpore: sed in spiritu semper contingere constat. Dicitur enim ibi de mulieribus illis, quòd credant se super quasdam bestias nocturnis horis equitare, & multarum terrarum spacia intempestæ noctis silentio pertransire. Et de lamiis nos etiã supra retulimus illas hoc idem credere. Quòd enim non solum spiritu, & imaginatione: sed etiam corpore aliquãdo deferantur, nos concedimus, & ratione simul, & experiētia hoc fieri posse probauimus. Quòd autem super bestias equitent, & multa terrarum spacia breuissimo tempore super illas equitantes pertranscant, hoc non corporaliter, & vere: sed in solo spiritu fieri concedam.

Nam bestię illæ, à quibus se deportari dicunt, nō sunt veræ bestię: sed corpora quædam phantastica ex aëre, vel ex alia quauis materia à dæmonibus ad similitudinē bestiarum confecta. Aut fortè nulla sunt corpora: sed dæmon tam vehementem illis imprimit bestiãrū imaginationem, vt mulieribus illis etiam vigilantibus præsertim noctu quãdo corporei oculi nihil, aut parum videre possunt, contingat id, quòd dormientibus contingere solet, quia ea, quæ in somniis acciderunt, sæpè postea vigilantes se verè vidisse contendunt. Et certè idē huiusmodi mulieribus contingere potest, dum credūt se à bestiis per lōga terrarum spacia breuissimo tempore deferri. Non enim tanta est alicuius bestię, imò nec alicuius auis agilitas, vt vnus horæ spaciò possit trecenta, aut quadringenta miliaria percurrere. Nec tanta est etiam alicuius bestię leuitas, vt possit per tantum spaciū in aëre se suspendere, vt sua grauitas illam ad terram non deprimat, atq; deiciat. Et de his, atq; aliis eiusmodi, quæ de motu illarum mulierum dicuntur, credo illud cap. Episcopi, esse intelligendum, quum dicit illa nō corpore: sed in solo spiritu, & in phantasia fieri. Cæterū quòd de incubis dæmonibus dicitur, nisi sanè intelligatur, meritò incredibile iudicabitur.

Nam supposito quod dæmones (vt communior tenet sententia) sunt spirituales substantiæ corporibus carètes, necessarium est, vt sint indiuisibiles, & impartibiles.

Quo fit, vt nihil de sua substantia velut semen emittere possint, & inde consequens est, vt cum fœminis coire nō valeant, quemadmodum viri cum illis coire solent. Et iuxta hūc sensum credo intelligēdos esse aliquos doctores sacros, qui negant dæmones cum fœminis coire posse.

Chrysofostomus homilia. 22. super Genesim hoc apertè negat. Philaster Brixienfis Episcopus, quem beatus Augustinus se Mediolani vidisse refert, in quodā opusculo, in quo de omnibus hæresibus disseruit, inter alias hæreses connumerat eam sententiam, quæ dicit dæmones posse coire cum fœminis. Beatus Augustinus lib. 15. de ciuitate Dei, cap. 23. dubius est in hac re, quæ dubitatio inde (vt suspicor) est illi orta, quod ipse putauit dæmones habere corpora, quanuis non eiusdem fortè conditionis cum nostris. Hæc autem Augustini sententia, ab omni Theologorum schola reiecta est, neq; est, præter vnum, Theologus aliquis, qui Augustini sententiā in hac parte tueatur. Sed quia (vt idem Augustinus loco nunc proxime citato ait) certissima experientia sæpè cognitum est, fœminas etiam inuitas à dæmonibus fuisse cōpressas: idēd modum inquirere oportet, quo id fieri posse fideliter, & Catholicè dicamus. De qua re dicam quod sentio, paratus meliora docentem audire. Dæmon, qui naturæ cuiuslibet inferioris conditiones & proprietates melius quàm omnes mundi sapientes nouit, potest aërem condensare, & ex illo, aut ex aliqua alia materia corpus aliquod conficere, & illud iuxta figuram hominis, aut asini aut equi disponere. Quo corpore cōfecto, licet animam vllam illi dare non possit, potest tamen circa motum localem omnia illa operari, quæ operaretur anima, si esset in illo. Nam potest mouere manus, pedes, linguam ad loquutionem, erigere membra genitalia, vt apta esse videatur ad coitum, & totum deniq; corpus mouere, sicut viri cum mulieribus coeuntes mouere solent. Quæ omnia cum fecerint, semen tamen, quod Græci sperma vocāt, ex corpore illo emittere non possunt. Quia semen illud (vt Phisici, & Medici docēt) est pars substantiæ, quæ ex cibo

optimè

Optimè digesto remanet, illa scilicet, quæ proxima est, vñ conuertatur in sanguinem. Quod vel ex eo coniciunt Medici, quòd hi, qui nimium indulgēt veneri postquam totum, quod habebant hauserunt semen, tandem emittunt sanguinem. Corpus autem phantasticū cū sit prorsus inanimatum non potest eibos concoquere, nec vllam illorum facere digestionem. Quo fit, vt nec semen vllum habeat: quod, cūm fœmina coiens, emittere possit. Necessarium est igitur vt dæmon, cū in corpore phantastico cū fœmina coit, ex alio corpore humano semē illud extorqueat, vt illud in vas muliebre emittere possit. Fœmina autem præstigiis dæmonis illusa putat semen illud à dæmone incubo ex proprio corpore emitti. Nec dubito quin fœmina ex tali semine cōcipere possit. Quòd si contingeret, proles inde nata nō esset filius dæmonis dicenda: sed filius illius à quo dæmon extorsit semen, quod in vuluam mulieris fuerat decisum, & ex quo sequutus est talis conceptus. His igitur omnibus prælibatis, superest, vt ad id, quod primo quæsitum est, respondeamus, an scilicet, huiusmodi lamie, & striges, de quibus hactenus disseruimus, sint censendæ hæreticæ, & velut tales puniendæ? Cui quæstioni facilè ex his, quæ de illis supra relata sunt, responderi potest. Multa enim ab illius sectæ professoribus fiunt, propter quæ omnes illi non solū hæretici: sed etiam apostatæ meritò censendi sunt. Nam honores diuinos dæmoni tanquā Deo impendant, illum adorantes. & illi sacrificia offerentes. Quæ sine violenta hereseos suspitione nequaquam effici possunt. Nunquā enim talia dæmoni præstarent: nisi illum aliquid numinis habere putarent. Hoc autem credētes blasphemi sunt, & in apertam incidunt hæresim, contra id, quod Regius propheta ait. Quis Deus præter Dominum, aut quis Deus præter Deum nostrum? Et in alio psalmo. Quoniam magnus es tu & faciens mirabilia, tu es Deus solus. Et ipsemet Deus per Esaiam prophetam ait. Ego Dominus. & non est alius: extra me non est Deus. Et eandem sententiam in illo eodem cap. sæpissimè repetit. Deinde homines huius pestiferæ sectæ professores sacramenta contemnunt, per quem contemptum in aliam apertam, & damnatam incidunt hæresim, putantes sacramenta nullius esse

Psal. 27.

Psal. 83.

Esa. 45.

valoris, quæ ex ecclesiæ Catholicæ sententia, gratiam digne illa recipientibus conferunt, Præter hæc omnia, crucem, & aliorum quorumcunq; sanctorum imagines confringunt. Quæ res non parvam præbet hæreseos suspitionem. Nam dicere imagines non esse tolerandas, sed potius esse confringendas, hæresis est in septima synodo damnata. Nec solum hæretici sunt huius diabolicæ artis professores: sed, vt nihil illorum malitiæ desit, etiam sunt apertissimi apostatæ. Quoniam fidem Christi expresse abnegant, & quod omnium pessimum est, iureiurando promittunt se nunquam ad fidem Catholicam redituros. Merito igitur hi pestiferi homines, siue viri, siue femine, qui hanc diabolicam profitentur artem, hæretici sunt censendi, & velut tales puniendi. Sed præter hæc, quæ ad fidem spectant, quædam alia flagitia committunt, propter quæ absque iudicis ecclesiastici sententia, qui illos de hæresi damnaret, sola secularis potestas potest illos capere, & vltimo supplicio punire. Nam (vt supra retulimus) pueros noctu occidunt, aut egros, & valetudinarios efficiunt, & alia similia committunt propter quæ digni sunt morte, etiam, si de illorum infidelitate, aut apostasia non constaret.

DE CREDENTIBVS, RECEPTORIBVS, FAUTORIBVS, & DEFENSORIBVS HÆRETICORVM, AN SINT HÆRETICI CENSENDI, & VELUT TALES PUNIENDI.

Cap. XVII.

Multa, & varia sunt hominum genera, quibus iura, quæ de hæreticis loquuntur, multas & varias, & graues infligunt pœnas: ob quam causam merito dubitari potest, an omnes illi sint inter hæreticos recensendi, & pro talibus existimandi. Horum hominum aliqui dicuntur credentes hæreticorum, alij receptores, alij fautores, alij deniq; defensores. De singulis suo ordine dicere oportet, & primo qui sint illi, quibus hæc omnia competunt, declarabimus, deinde, an sint inter hæreticos merito numerandi, discutiemus. Petrus de Palude in quarto sententiarum, distin. 13. quæst. 3. dicit illos esse credentes hæreticorum, qui licet nullam in speciali hæresim credant,

de

de hæreticis tamen, qui illas docent, bonam habent estimationem, credentes illos esse bonos viros, & rectè de fide sentire : & ob hanc causam generali quadam credulitate credunt omnia, quæ illi hæretici asserunt. Huiusmodi tales sunt multi idiotæ inter hæreticos versati, & bene erga illos affecti. De his non est cur dubitari debeat illos esse hæreticos, præsertim si illi in sua mala credulitate pertinaciam habuerint, ita vt quauis admoniti sint illos esse hæreticos nihilominus persistunt in sua credulitate, & estimatione credentes illos hæreticos esse bonos viros, & verè fideles. Nam sicut non est necessarium fidem Catholicam expresse, & in particulari credere, vt quis verus fidelis censeatur : sed satis est, vt in vniuersali credat, & fateatur, quidquid Catholica credit ecclesia: ita ex opposito, vt quis dicatur infidelis, & hæreticus, nõ est opus, vt aliquam in particulari hæresim credat : sed satis est illum in vniuersali credere vera esse, quæ manifestus hereticus, & ab ecclesia damnatus credit, & docet. Verum licet hi, qui pertinaciter credunt publicos hæreticos esse bonos viros, & fideles, sint heretici censendi: quia tamen nulli illorum errori in particulari credunt, ecclesia non vult, vt illi, omnibus hæreticorum pœnis puniantur, quibus puniuntur heretici, sed aliis multo mitioribus, vt postea in hoc capite ostendemus. Nam qui alicui hæreticorum errori in particulari crederet, apertus censeretur hæreticus, vt expresse definitum est in cap. penultimo, paragrapho vltimo de hæreticis. Si tamen hæreticus ille non esset ab ecclesia damnatus, neque aliunde manifestus, & simplex homo crederet in vniuersali quidquid ille hæreticus credit, ob hoc solum, quod putat illum credere, quod ecclesia credit, eo euentu is simplex non censebitur hæreticus, nec credens hereticorum prout facillè constare potest ex dictis Augustini in epistola ad Glorium, & Eleusium, quæ habentur in cap. Dixit Apostolus. 24. quæst. 3. Alio modo aliqui censentur credentes hæreticorum, non propter verbalem confessionem, qua dicant se credere, quod alij credunt : sed propter opera, quæ circa illos gesserunt, aliquid impartiendo, aut ab illis recipiendo. Non enim refert an dictis, an factis, quis voluntatem suam insinuet. ff. de le. & sen. con. le. destituant.

Ex operibus enim exterioribus suspicari licet de affectibus, qui intus latent, prout colligitur ex cap. Qui viderit. 32. qu. 5. & C. de dolo. l. dolum. Si qui hæreticos reuerentur, illorum libenter audiunt sermones, nimiam cum illis habent conuersationem, eorum libros tenent, & eos frequenter legunt, credentes hæreticorum esse dicendos, censet Archidiaconus in cap. Quicumq;. de hæret. lib. 6. Oportet tamen (vt idem ait) hoc illos frequenter fecisse, alioqui si semel tamen horum aliquod illos fecisse confiterit, dicit illos non esse existimandos credentes hæreticorum. Nam si qui hæreticorum sermones semel audierunt, & nunquam postea ad eos redierunt, aut libros hæreticorum semel legerunt, & postea combusserunt, dicit tales non esse dicendos credentes hæreticorum: quia nō videntur probasse, quod postea vitarunt. Similiter dicit non esse dicendos credentes hæreticorum, omnes, qui hæreticos visitant, aut illis alimoniam exhibent, aut ducatum præstant, aut aliquid aliud simile fecerunt, in quo nihil expressum, quod ad illorum hæresim pertineat, ostenditur: quoniam hæc sæpenumero ob solam pecuniæ mercedem præstantur. Hoc tamen hac cōditione ego verum esse puto, si illi, qui hæc hæreticis præstiterunt, olim non fuerunt in hæresim lapsi: quoniam si prius in hæresim lapsi fuissent, & postea hæc hæreticis exhibuerunt non solum censentur credentes hæreticorum: sed hæretici, & relapsi, prout definitum est in cap. Accusatus paragrapho Ille quoque. de hæret. libro sexto.

Receptores hæreticorum quidā sunt sine culpa, & sunt illi, qui recipiunt eos, quos ignorant esse hæreticos: & de his non sunt intelligenda iura: quæ receptoribus hæreticorum pœnas aliquas infligunt. Iniustum enim esset eis qui omni culpa carent pœnas aliquas inferre. Hoc tamen aduertere oportet, quod hi, qui propter ignorantiam hæreticos se recepisse causantur, debent ignorantiam suam probare, vt se à culpa immunes ostendant, præsertim si ante fuerant manifestè in hæresim lapsi, aut vehementem dederant hæresis suspicionem. Receptores hæreticorum culpati dicuntur illi qui hæreticos ex industria. & certa scientia recipiunt, siue occultè, siue manifestè id faciant. Nec refert, an talis receptor pluries, aut semel tantum, vnū,

vnum, aut plures hæreticos receperit, quoniam si vnum tantum hæreticum semel receperit, receptor dicitur hæreticorum, & eisdem subdetur pœnis, quæ à iure sunt contra receptores hæreticorum statutæ. Nam vt quis receptor hæreticorum dicatur, non tam est inspicienda multitudo receptionum, quàm finis, propter quem hæreticum recipit. Quoniam si recipit, vt occultaret hæreticum ne à iudice puniri possit, tunc verè dicitur hæreticorum receptor, prout ex multis aliis casibus in iure expressis facile colligi potest. Leges enim illum censent esse receptorem, qui receptat, & celat malefactorem, vt sic ille occultatus è manibus iudicis eripi possit. ff. de recepta. lege. i. ff. de offic. præf. l. congruit. C. de his qui lat. occult. l. vlti. Et qui sic hæreticum occultasset, puniendus esset, vt hæreticus. Occultans enim, alienum delictum facit suum. Et hoc expresse annotauit Bald. in. l. i. C. de his qui lat. occult. Et hoc verum esse censeo, etiam si hæreticus esset consanguineus receptoris: quia cum filij puniuntur pro delicto patris, propter criminis atrocitatem, vt libro secundo dicemus, multò iustius est, vt pro delicto proprio puniantur, quando parentes suos receptassent. Si quis verò hæreticum domi suæ ex industria recepisset, non vt illum occultaret, aut defenderet, neque vt illius hæresi faueret: sed solùm, vt illum ab hæresi reuocaret, & ad Catholicam fidem conuerteret, etiam si pluries illum recepisset, non dicitur receptor hæreticorũ, neq; pœna receptoris punietur. Nam qui hac intentione hæreticum recipit, præsertim si de illius emendatione aliquam habet spem, opus veræ charitatis efficit, quo vix nullum maius proximò præstari potest. Quo fit, vt nullus propter illud iudex possit iustas ab eo exigere pœnas. Verum & si hic talis ob bonum, quem sibi in tali receptione præfixit finem, iustus, & mercede dignus coram Deo habeatur, ecclesia tamen, quæ interiora non agnoscit: sed de his solùm, quæ foris patent, iudicat, illum propter talem receptionem meritò puniet, nisi ille bona intentione, bonoq; sine id se fecisse aperto probauerit testimonio. Huius autem bonæ intentionis nullum aliud (mea sententia) potest dari certum, & apertum testimonium, nisi opus ab eo factum, quod manifestum constet esse

medium, ad talem finem consequendum, ordinatum: vt puta, si idoneis testibus probauerit, se reprehēdisse illum ob hæresim, quam tuebatur, admonuisse illum, vt hæresis deserta ad fidem Catholicam rediret. Si his, aut aliis huiusmodi testimoniis probauerit se bona intentione hæreticum domi suæ recepisse, ecclesia illum de bono opere tunc laudabit, tantum abest, vt illum tanquam hæreticorum receptatorem punire velit.

Alij dicuntur fautores hæreticorum, alij etiā defensores hæreticorum. Quorum diuersitas ex eo solo mihi pendere videtur, quod defensor est in opere, fautor verò in verbo, aut omissione eius quod contra hæreticū, quis facere tenetur. Defensor est qui viribus, & potētia hæretico suffragatur. Fautor verò dicetur hac in parte ille, qui verbo solum patrocinatur hæretico, aut qui omittit facere aliquid contra hæreticum, quod iure facere tenebatur. Sigillatim de his duobus, & primo de fautoribus dicamus.

Fautor hæreticorum (vt diximus) dupliciter quis effici potest, videlicet verbo solo, & omissione. Verbo aliquem fauere hæretico potest cōtingere dupliciter: quoniam potest aliquis fauere doctrinæ, & potest fauere personæ ex ignorantia doctrinæ illius: quia nescit qualis sit illius doctrina. Qui doctrinæ hæreticorum verbo fauent, dicentes illam esse bonam, & pro hac re contendunt, & rationes afferunt. hi non solum fautoribus hæreticorum: sed hæretici censentur, imò peiores ipsis hæreticis, quibus fauere nituntur. Nam Urbanus Papa ait: Qui aliorum defendit errorem, multò amplius damnabilior est illis, qui errant: quia non solum errat: sed etiam aliis offendicula erroris præparat, & confirmat. Hæc Urbanus Papa. Et habentur hæc verba in cap. Qui aliorum. 24. qu. 7. Et idem dicit Isidorus in cap. Qui consentit II. quæst. 7. Potest etiam aliquis fauere solo verbo personæ hæretici, & hoc multipliciter. Primo quidem excusando personam à crimine hæresis, non ex inconsideratione: aut ex ioco: sed serio, vt puta, si quis diceret hæreticos, non esse tales, quales dicuntur sed esse bonos, & fideles Catholicos. Et qui hæc faciunt, si hæretici non sunt manifesti, non dicuntur fautores hæreticorum: sed excusantur quamdiu non constat illos esse hæreticos: sed sola de illis habetur suspitio.

Si ta

Si tamen ex lubricitate linguæ, aut iocose aliquis verba aliqua in fauorē hæretici dixisset, non ideo cenendus esset hæreticorum fautor, vt propter hoc pœnis iuris illum subiacere oporteret. Quod à simili probari potest per. l. famosi. ff. ad. l. Iuli. Ma. Nec refert, an qui sic verbis fauēt, in iudicio, an extra iudicium fauorem præstiterint. Nam quandiu illos hæreticos esse non constat, possunt aduocati personis hæreticorum patrocinari, illos, illorumque bona in iudicio defendendo. Neq; huic sententiæ obstat cap. si aduersus. de hæreticis: quoniam textus ille intelligendus est de illis aduocatis, qui fauent manifestis hæreticis, & idem est dicendum de notariis, qui instrumenta pro manifestis hæreticis conficiunt, qui ipso iure sunt excommunicati, & infames, & ab omni officio suo suspensi. Si tamen his, quos non constat esse hæreticos, fauerint aduocati, aut pro illis instrumenta confecerint notarij, nulli pro hac re pœnæ subiacebunt, etiam si post talem præstitum fauorem constaret illos esse hæreticos. Iustum enim est, vt cuicumque accusato de crimine aliquo, sui ipsius permittatur defensio, quousque fuerit de crimine conuictus. Potest aliter contingere, vt quis solo verbo faueat hæretico, non quidem illum coram aliis excusando: sed illum monendo de captura, quam illi iudex inferre conatur, vt sic monitus fugæ præsidio sibi ipsi consulat, & se in tuto collocet loco, à quo iudex illum rapere non possit. Et qui sic hæreticum admonuit, credo illum tanquam hæreticorum fautorem puniendum. Satis enim fauet, qui taliter illum adiuuauit, vt ille monitoris consilio manis iudicis euaderet. Et potest pro hac re sumi argumentum à minori ad maius ex eo quod præcipitur in. l. 4. ff. ad. l. Iuli. mai. Diuinam autem lædere maiestatem, quod per peccatum heresis fit, constat multò grauius esse, quàm maiestatem lædere terrenam, vt dicitur in cap. Vergentis. de hæret. Hoc autem tunc potissimum verum esse censeo, quando hæreticus admonitus ab alio de fuga, illius obtemperauit cõsilio, & sic à iudicis potestate ereptus est. Quando verò hæreticus non est sequutus admonentis consilium, an is, qui illum admonuit, sit tanquam hæreticorum fautor puniendus, ego definire non audeo: sed aliis disputandum relinquo. Et certè, qui monitorem istum

dicere vellet fautorem hæreticorum, non abs re faceret: propterea quòd in vnoquoque crimine magis animus delinquentis inspiciendus est, quàm opus ab illo effectum.

Et eadem seueritate voluntatem sceleris, qua effectum puniri iura volunt, vt dicunt Imperatores Honorius, & Archadius in. l. Quisquis. C. Ad legem Iul. maiest. Hic autem, qui hæreticum de fuga admonuit, voluit, vt hæreticus fugisset, alioqui non admonuisset. Quod autem hæreticus non fugerit, ipsi hæretico est tribuendum, nò monitori, qui omnia, quæ pro illius fuga facere potuit, effecit. Ex quo sequi videtur, vt monitor ille eadem sit pœna puniendus, qua puniretur si illius admonitio suum sortita fuisset effectum. Alio modo quis potest solo verbo fauere hæretico manifesto, vt puta si pro illo apud Principem, aut aliam potestatem secularem intercedat, ne pœna mortis puniatur, aut iudices ecclesiasticos, quibus de illius hæresi iudicare incumbit, oraret, ne contra illum sententiam dicerent. Qui huiusmodi fauorem, aut patrocinium hæretico exhiberet, fautor hæreticorum merito diceretur, & pœnæ fautorum subiacebit. Nam licet in aliis criminibus liceat cuilibet pro alio intercedere, vt habetur in. l. Si fuerit. ff. de rebus dubiis. & l. In metallum, & l. Diuus. ff. de pœnis. præsertim si de illius emendatione, bona habetur spes, alioqui circa hanc spem in hoc foro conscientia non liceret, quamuis in foro exteriori sit illis permisum: hoc tamen in crimine hæresis propter grauissimam, illius malitiam nullo modo agere licet. Quod ex eo conuinci potest, quod huiusmodi intercessiones sunt omnibus à iure interdictæ, ne fiant pro his, qui crimen læsæ maiestatis commiserunt, vt habetur in capit. Si quis cum militibus. 6. q. 2. Ex quo euidentissime colligitur nemini etiam licere pro manifesto hæretico intercedere: quia multo grauius est æternam, quàm temporalem lædere maiestatem. Denique alio modo potest quis dici fautor hæreticorum, non quia verbo fauet: sed quia omittit, id quod iure tenebatur contra hæreticos facere, siue publica sit, siue priuata persona. Aliqua enim sunt contra hæreticos facienda, quæ à sola publica potestate fieri possunt: aliqua etiam sunt, quæ omnes facere tenentur. Publica potestas tenetur hæreticos ab Ecclesia damnatos iuxta criminis quali:

qualitatem punire . Nam hoc illi præcipitur in cap. ad abolendam. paragra. statuimus. & cap. Excommunicamus, paragra. Moneantur. de hæreticis. Potestas igitur secularis quocunq; nomine illa censeatur, si hæc, quæ in illis cap. illi præcepta sunt, facere neglexerit, faulrix hæreticorum merito dicitur, & pœnis à iure decretis eo ipso subdetur. Nam (vt Damasus Papa ait) qui potest obuiare, & perturbare peruersos, & non facit, nihil est aliud, quam fauere impietati eorum. Nec caret scrupulo societatis occultæ qui manifesto facinori desinit obuiare. Hæc Damasus, & habentur in capitu. Qui potest. vigesima tertia quæstione tertia. Nec solas iuris humani pœnas sustinebit Princeps, qui hæreticis resistere negligit: sed reus apud Deum habebitur omnium malorum, quæ hæretici fecerint.

Quod vel ex eo aperte conuincitur, quod olim cum fornicatus esset populus Israël cum filiabus Moab, Dominus iratus dixit ad Moysen : Tolle cunctos Principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis, vt auferatur furor meus ab Israël. Quæ verba interpretans Origenes homilia vigesima super librum numerorum, ait: Populus peccat, & Principes ostentantur contra solem.

Num. 25.

Origen.

Iidem ad examinandū producuntur, vt arguantur à luce.

Vides, quæ sit conditio Principum populi : non solum pro suis propriis arguuntur delictis: sed & pro populi peccatis coguntur reddere rationem : ne ipsorum sit culpa, quod populus deliquit, ne fortè non docuerint, ne fortè non monuerint, neque solliciti fuerint arguere eos, qui initium culpæ dederint vt ne contagio dispergeretur in plures. Hæc enim omnia facere Principibus imminet, & doctoribus. Si enim illis hæc non agentibus, nec sollicitudinem gerentibus circa plebem, peccauerit populus, ipsi ostentantur, & ipsi ad iudicium producuntur. Arguit enim eos Moyses, id est, lex Dei, velut negligentes, & desides, & in ipsos conuertetur iracundia Dei, & cessabit à populo. Hæc Origenes. Oporteret certè, vt omnes Reges, & Principes, cæteræq; omnes aliæ seculares potestates rem hanc exacte considerarent, & hanc historiam semper præ oculis haberēt, vt vel inde omnē desidiam, & somnolentiã excuterent, & diligentius, atq; fortius hereticis resisterent, & durius illos punirent, ne impunitate sua
audacio:

audaciores effecti grauius illi nocere possent. Sed de hære quoniam infra libro secundo longiorem faciemus disputationem, ideò nihil vltra in præsentiarum dicere censui. Persona autem priuata nihil aliud (quod sciam) contra hæreticos facere tenetur : nisi vt testimonium, quod sciuerit, contra illos reddat, vt illius testimonio adiutus iudex possit iustam aduersus illum dicere sententiam. Is igitur, qui sciens aliquem esse hæreticum, præsertim si de hac re fuit à iudice requisitus, noluit verum dicere testimonium: sed ex industria id, quod sciebat negauit, ne hæreticus damnaretur, fautor hæreticorum merito dicetur, vt colligi potest, ex cap. Quisquis, vndecima quæstione tertia. Quocumque istorum modorum, quis hæretico faueat, peccat, & quidem grauiter, propter quod dignus est, qui grauibus puniatur pœnis. Nam qui sic hæretico fauet, illius crimini consentit, quo fit, vt illius criminis particeps fiat. Iosaphat Rex Iuda alioqui bonus, ob hoc tamen à Deo fuit reprehensus, quòd impio Achab præbuisset auxilium, quamuis non idololatriæ, cui ille deditus erat: sed soli fauisset personæ.

2. Pa. 19.

Defensores hæreticorum dicuntur illi, qui viribus, aut armis, & potentia, resistendo impediunt, ne illi capiantur, incarcerentur, aut quomodolibet puniantur, aut denique ne à iudice examinentur. De huiusmodi defensione habetur. 24. q. 7. per multa capitula, & 27. q. 1. cap. Si custos. Tales defensores Lutheranorum fuerunt, & sunt hoc nostro seculo multi Germaniæ Principes, Dux Saxonie Fredericus, qui primus Lutherum tutatus est, & huic proximus Lantgravius Hesiæ Phillipus, qui tam impense Lutheranis iauent, & illos tam ex animo defendunt, vt pro illis non solum sint pugnare parati: sed suffragiis multarum Germaniæ ciuitatum adiuti, hac anno quadragesimosexto supra millesimum quingentesimum, ingentem, validissimumque congregauerint exercitum contra Carolum Cæsarem Hispaniarum Regem fidelissimum, atque acerrimum ecclesiæ propugnatorem. Ob istorum defensionem, hæc pestilentissima Lutheranorum hæresis adeo grassata est, vt totam ferè infecerit Germaniam. Et certè hoc experientia docente cognoscimus, nullam diu perstitisse hæresim: nisi quæ principes potentes habuit,

habuit, qui illius hæresiarcham pro viribus defenderunt. Sollicitat enim dæmon non solum hæreticis : sed aliis quibuslibet scelestis hominibus fautores, & defensores præstare, ne ob defectum tutelæ crimina desint. Hinc est, quod diabolo, & membris eius, quæ sunt omnes iniqui, Deus ad sanctum Iob loquens ait : Corpus illius, Iob. 41. quasi scuta fusilia, & compactum squamis se præmentibus. Vna vni coniungitur, & nec spiraculum incedit per eas. Quæ verba interpretans beatus Gregorius libro trigesimo tertio *Moralium* capite trigesimo primo ait : Fertur : quia draconis corpus squamis tegitur, ne citius iaculatione vilius penetretur. Ita corpus omne diaboli, id est, multitudo reproborum cum de iniquitate sua corripitur, quibuscumque tergiuersationibus se excusare conatur, & quasi quasdam defensionis squamas obiicit, ne transfigi sagitta veritatis possit. Et trigesimo tertio capitulo subdit : Istæ squamæ peccantium, ne ab ore prædicantium aliquo vitæ spiraculo penetrentur, & obduratæ sunt, & coniunctæ. Quos enim similis reatus sociat, concordia pertinacia etiam defensio peruersa consistat, vt de facinoribus suis alterna se inuicem defensione tueantur. Sibi enim quisque metuit dum admone-ri, vel corrigi alterum cernit : & idcirco contra corripiendum verba vnanimiter assurgit : quia se in altero protegit. Bene ergo dicitur : vna vni coniungitur, & ne spiraculum incedit per eas : quia iniquitatibus suis dum vicissim superba se defensione protegunt, sanctæ exhortationis spiracula ad se nullatenus intrare permittunt.

Quorum pestiferam concordiam adhuc apertius subdidit, dicens : Vna alteri adhærebit, & tenentes se nequaquam separabuntur. Qui enim diuisi corrigi poterant, in iniquitatum suarum pertinacia vniti perdurant, & tanto magis quotidie à cognitione iustitiæ separabiliore fiunt, quanto à se inuicem nulla increpatione separantur. Nam sicut esse noxium solet, si vnitas desit bonis, ita perniciosum est, si non desit malis. Peruersos quippe vnitas corroborat dum concordat, & tanto magis incorrigibiles, quanto vnanimes facit. Hactenus Gregorius. Si aliqui Germaniæ Principes, & aliæ illius nationis potestates, non tam fortiter Lutherum, & alios hæreticos de,

cos defendissent, aut omnes illi reliquissent, aut si pertinaces in suis hæresibus permansissent, illis è vita sublatis, tota Germania ad veram, & Catholicam, quam ante optime nouerat fidē, iam rediisset. Contra hæc omnia personarum genera, videlicet, Credentes, Receptores, Fautores, Defensores hæreticorum, multæ, & variæ sunt pœnæ à iure decretæ. Quocunque enim istorum nomine quis censeatur, est eo ipso excommunicatus, & si post hæc excommunicationem annus labatur integer absque vlla per eum data iusta satisfactione, ab illo temporis articulo efficitur infamis, & ab omnibus repellitur publicis officiis, nec ad electionem aliorum admittitur, nec in testem. Multæ adhuc aliæ illis irrogantur pœnæ, quæ quoniam satis clare, & aperte exprimuntur in capitulo. Excommunicamus. paragra. Credentes. de hæreticis. & in capit. Quicunque. paragra. hæretici. de hæreticis, libro sexto. Ideo causa prolixitatis vitandæ, eas omisi, satis me fecisse arbitratus, quod loca indicauerim lectori, vbi illæ omnes ad vnam vsq; describuntur: præsertim quia de illis omnibus sigillatim libro secundo sumus disputaturi.

QVOD CAPTVS HÆRETICVS NON
statim puniendus est: sed emendatio pro-
curanda, & qualiter Cap. XVIII.

HACTENVS de iis, quæ ad perfectam hæreticorum cognitionem mihi necessaria esse videbantur, pertractaui, nunc iam opus est, vt discutiamus, quid hæreticorum inquisitorem, aut iudicem, cui de hoc crimine iudicare incumbit, capto hæretico circa illum facere oporteat. Et quidem vt res perfecte iuxta canonicas sanctiones peragatur, hæc imprimis habenda est consyderatio, an homo ille, qui in hæresim lapsum esse deprehensus est, fuerit aliàs de hac, aut alia hæresi conuictus, aut propter vehementem suspicionem accusatus, an tunc primum scitur illum in hæresim fuisse lapsum. De illis, qui iam olim fuerunt de crimine hæresis aut conuicti, aut vehementer suspecti, nihil nunc dicimus: quoniam infra libro sequenti pertractabimus. Nunc de illo agamus, de quo nunquam scitum est ante in iudicio, fuisse in heresim lapsum. Hic talis & si in posterum iuxta sui criminis qualitatem puniendus sit, non tamen statim cum de-
prehens

prehensus est, digna pœna illi infligetur, sed prius oportet ad illius emendationem laborare, vt si possibile fuerit, ab errore ad fidem Catholicam prius reuocetur, & sic spiritus eius in Dei iudicio saluus fiat. Blanda admonitione est opus, non seuera: quia nimia seueritas sæpè frangere, & raro corrigere solet. Vnde Paulus Timotheum discipulum docens quo pacto deberet errantes corrigere ait: Cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati, ne quando det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem. Quæ verba interpretans Anselmus in commentariis super Epistolas ait: Ob hoc enim studere debemus, vt eos ad pœnitentiam conuertamus, vt mercedem nobis inde conquiramus, ne quando sine nobis per internam aspirationem det illis Deus pœnitentiam, & nos mercedem inde non habeamus. Hæc Anselmus. Præterea propria ipsorum inquisitorum infirmitas, per quam possunt in similem, aut aliam peiorem hæresim, nisi Deus sustineat, labi, cogit eos, vt cum lenitate, & mansuetudine errantes corrigant: quia nisi id fecerint, Deus fortè permittet, vt in similem, aut peiorem labantur hæresim, vt inde suam agnoscant infirmitatem. Vnde Paulus ait. Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne & tu tenteris. Hoc ideo dixit Apostolus, ne fortè si proximi peccatum consideret prælatus, & non suum attendat, moueatur non ad miserationem: sed ad indignationem: non ad adiuuandum: sed ad iudicandum: non ad instruendum in spiritu lenitatis: sed ad destruendum in spiritu furoris.

Mansueto igitur, id est, eo spiritu homini lapso in hæresim subuenire oportet, quo sibi quisque cuperet subueniri cum erraret. Et, vt sciat vnusquisque iudex qualiter erga errantem mansuescere debeat, subdit Paulus in eadem Epistola inquiring: Considerans te ipsum: ne & tu tenteris. Quia, qui in spiritu furoris, & non lenitatis subditum corripit à Deo permittitur tentari, aut decipi: & vt vel inde suam infirmitatem agnoscens, aliis misereri discat. Et Beatus Hieronymus in commentariis super Lamentationes Hieremiæ exponens

2. Ti. 2.

Anselm.

Gal. 6.

Tren. 4.
Hieron.

locum illum. Recedite, polluti clamauerunt eis, sic aīſſi
Talis est vox superborum magitronum, qui pecus, quod
crassum est de grege assumunt: & quod debile proi-
ciunt, quod infirmum non consolidant, & quod ægro-
tum non sanant. Recedite, inquit, polluti: recedite, abi-
te, nolite nos tangere, nolite in aliquo nobis communi-
care: insanabilia sunt vulnera vestra, & incurabiles pla-
gæ, non estis digni communionem Christiana, vt ultra in
vobis inhabitet Spiritus sanctus, facies Domini diuidit
eos, ac respuit, nec addet vltra, vt recipiat, quia facies sacer-
dotum vestrorum non erubuistis, nec seniorum vestro-
rum admonitionem mansuete suscepistis.

Talis loquela enim non illuminat cæcum, non sanat
ægotum, non curat infirmum: sed magis occidit, atque
in desperationem prædicantem mittit. Boni etenim re-
ctores ex sua infirmitate aliorum infirmitates pensantes,
magis per humilitatis, & mansuetudinis lenimentum,
student peccantes ab erroris loqueo eripere, quam per au-
steritatem in foueam perditionis nutantes propellere.

Hactenus Hieronymus. Deinde propter communem vti-
litatem oportet, vt hæreticus homo non statim punia-
tur: quia possibile esset ipsum conuerti, & quantum sibi
soli nunc per hæresim nocet, tantum postea, & multo
amplius post conuersionem suam vniuersali proficit Eccle-
siæ per suam publicam fidei confessionem. Tales igitur
nimium celeriter auferre, in magnum cederet Christianæ
Reipublicæ detrimentum. Hanc rationem confirmat
beatus Gregorius, qui Episcopis Galliarum scribens ait:
Licet plerunque accidant sacerdotibus, quæ sunt repre-
hendenda plus tamen erga corrigendos agat beneuolen-
tia, quam seueritas: plus cohortatio, quam comminatio:
plus charitas, quam potestas: cum nemo nostrum sine re-
prehensione, aut sine peccato viuat. Nam si Dominus sta-
tim post trinam negationem, Beatum Petrum Aposto-
lum præceptorem nostrum iudicasset, non tantum ex
eo fructum, sicut fecit, recepisset. Hæc Gregorius.

Gregor.

Quæ verba citantur à Gratiano, in cap. licet. dist. 45.
Sed vt verum fatear: ego in toto registro epistolarum bea-
ti Gregorij nõ potui hæc verba inuenire, quæ Gratianus
illo loco sub nomine Gregorij citat, quamuis illa, magna
cum

eum diligentia quæsiui. Sed illud inueni in Gregorio,
 quod eadem distinctione idem Gratianus citat in capit.
 Quid autem: quæ verba, quia huic proposito nostro val
 de conueniunt, hic inferere decreui. Quid autem de Epi
 scopis (inquit Gregor.) qui verberibus timeri volunt, ca
 nones dicat, bene fraternitas vestra nouit. Pastores enim
 facti sumus, non percussores. Egregius prædicator dicit: 2. Ti. 4.
 Argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.
 Noua verò, atq; inaudita est ista prædicatio, quæ verbe
 ribus exigit fidem. Hæc Gregorius lib. 2. Registri, Epist.
 52. Quæ verba interpretans decretorum glossator, dicit
 esse intelligenda, de illo, qui fidem Catholicam nondū
 susceperat: quia hic (vt ait) non est cogendus ad fidem,
 ille verò, qui semel fidem susceperat cogendus est retine
 re, & sic dicit nō repugnare huic textui ea, quæ dicuntur
 in cap. Quis verò. 23. q. 4. Quoniam, quæ illic dicuntur,
 intelligenda putat de illo, qui iam fidem semel suscepe
 rat, vt ille sit cogendus ad illam conseruandam. Sed re
 vera nimium fallitur, & tota errat via: quia nec hunc,
 neq; illum textum intellexit. Nam quod cap. Quis verò
 non loquatur de illo, qui fidem Catholicam susceperat,
 ex eo est apertissimum, q̄ loquitur de Paulo Apostolo,
 quem in Damascum euntem Dominus cecitate percussit
 & in terra prostrauit, & sic illum à persecutione Christi
 anorum reuocauit, & ad fidem Catholicam suscipien
 dam conuertit. Quis autem nescit tunc Paulum nondū
 fidem suscepisse, inò vt illam susciperet fuisse à Deo per
 illas pœnas quodammodo coactum? Et ipsa verba
 eiusdem capituli semel & iterum dicunt Paulum fuisse
 coactum à Deo ad euangelium suscipiendum. Non
 ergo loquitur illud capitulum, Quis verò, de illo,
 qui fidem semel susceperat. Qualiter autem sint intelli
 genda nos Deo duce infra libro secundo declarabimus.
 Sed nec capitulum, Quid autem, bene intellexit, cum
 dixit illud esse intelligendum de illo, qui fidem non sus
 ceperat, vt ille non sit verberibus cogendus ad fidem.
 Si enim glossator decretorum legisset epistolam integrā
 beati Gregorii: vnde hoc capitulum, Quid autem, decer
 ptum est, facilè intellexisset nō ita esse (vt docuit) inter
 pretandum. Illic enim B. Gregorius scribit Ioanni Con
N
stan

stantinopolitano Episcopo reprehendens illum propter
 rea, quod quidam Isauriæ monachus fuerat in Ecclesiæ
 fustibus cæsus. Et hanc talem punitionem reprehendens
 dixit: Noua atq; inaudita est ista prædicatio, quæ verba
 bus exigit fidem. De Christiano ergo viro, & monacho
 loquebatur, & non de illo, qui nondum fidem suscep-
 rat. Deinde ex verbis eiusdem textus potuisset glossa-
 tor conicere verba illa de fideli viro esse intelligenda;
 & non de illo, qui nondum fidem professus est. Nam re-
 prehendens Episcopos, qui verberibus timeri volunt, dæ-
 xit: Pastores facti sumus non percussores. At Episcopos
 non sunt pastores Iudæorum, aut Sarracenorum, aut ali-
 orum, qui nunquam fidem sunt amplexati: sed sunt pa-
 stores eorum, qui Christum per baptismum sunt induti
 quos velut oues pascendos esse docet Gregorius, nō per-
 cutiendos. Cū autem dixit Gregorius: nouam, & in-
 auditam prædicationem esse, quæ verberibus exigit fi-
 dem, ibi fidem accepit non solum pro eo animi assensu,
 quo assentimur credendis: sed pro quadam obedientia,
 per quam obtemperamus cuiq; bene monenti, siue ille
 de credendis, siue de agendis moneat. Sic enim dicere
 solet, qui alium de re aliqua monet: Crede mihi, & dæ
 elemosynam, aut ieiuna. Vel, Si mihi credis, non acce-
 des ad talem, aut talem locum, ne graue incommodum
 pati te oporteat. Dicit ergo B. Gregorius non esse bo-
 nam prædicationem, quæ verberibus exigit fidem, hoc
 est, obedientiam. Ibi siquidem de omni virtute loqueba-
 tur non de sola fide credendorum, ad quam plus puta-
 uit B. Gregorius valere rationes, & verba, quam verbera
 Nolo tamen negare, imò firmisimè fateor, & postea cla-
 rius fatebor, eos, qui semel in baptismo fidem susceperūt
 esse cogendos, vt illam conseruent, sed dico, testimonio
 sanctorum fretus, prius esse admouenda blanda, quam
 aspera. Prius verbis, quam verberibus, prius amore, quam
 timore agendum esse: quia multi amore, & solis verbis
 alliciuntur, qui timore, & verberibus à fide repellerentur.
 Si verbis nihil profecerit inquisitor, & de hæretici salute
 meritò desperauerit, tunc procedendum est ad verbera,
 & velut incorrigibilem illum tractabit. Quid autem
 circa hunc talem agere oporteat infra libro secundo
 disse

differemus, quem totum huic negotio impendemus. Circa illum verò, de cuius salute nondum meritò desperatur, & si ille puniendus sit, prius tamen adhibenda sunt verba, quàm verbera, vt verbis, & rationibus, quæ plusquàm tormenta intellectum mouere possunt, ille ad fidem suscipiendam alliciat, & sic tandem saluus fiat. Nā hoc multò melius esse, apertè satis docet beatus Augustinus acerrimus hæreticorum oppugnator, qui in libro contra Epistolam fundamenti, cap. i. hæc ait: **Quam** enim Dominus per seruos suos regna subuertat erroris, ipsos tamen homines, in quantum homines sunt emendandos esse, potius quàm perdendos putat. Et infra in eodem cap. Nostrum igitur fuit, & eligere, & optare meliora, vt ad vestram correctionem (Manichæis, contra quos scribit, loquitur) aditum haberemus: non in contentione, & æmulatione, & persecutionibus: sed mansuete consolando, beneuole tractando, leniter disputando. Hæc Augustinus. Et beatus Bernardus sermone. 64. super Cantica apertius, & effusius hanc sententiã docet, qui interpretās illum locum ex Canticis, Capite nobis vulpes paruulas, sic ait: Capiantur, dico, hæretici, non armis, sed argumentis, quibus refellantur errores eorum. Ipsi verò si fieri potest Ecclesiæ reconciliētur catholicæ, reuocentur ad verã fidẽ. Hęc est enim voluntas eius, qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Hoc deniq; velle se perhibet, qui non simpliciter, capite vulpes: sed capite, inquit, nobis vulpes paruulas. Sibi ergo & sponsæ suæ, id est, Catholicæ Ecclesiæ iubet acquiri has vulpes, cum ait: Capite eas nobis. Itaq; homo de Ecclesia exercitatus, & doctus, si cum hæretico homine disputare aggreditur, illò intentionem suam dirigere debet, quatenus ita errātem conuincat, vt & conuertat, cogitans illud Apostoli Iacobi, qui cõuerti fecerit peccatorẽ ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operit multitudinẽ peccatorũ. Quod si reuerti noluerit, nec cõuictus, post primã iam, & secundã admonitionẽ (vtpote qui omnino subuersus est) erit secundũ Apostolum deuirandus. Hactenus Bernardus. Post verba, si ille obedire noluerit, & disputatione se victum fateri recuset, tunc bonũ, imò necessarium

August.

Cant. 2.
Bernar.

Iaco. 5.

esse iudico, vt verberibus circa illum agatur: quoniam vexatio solet daret intellectum. Nam qui à natura ad virtutem nō inclinantur, neq; ingenuos habent animos: vt verborum doctrina duci queant, sub iugo disciplinæ illos ponere oportet, vt legum auctoritate coerciti melius deinceps sapiant. Vnde Salomon in Prouerbis ait: Stultitia colligata est in corde viri, sed virga disciplinæ effugabit eam. Hæc tamen omnia ideò facienda esse dicimus, ne hæreticus in anima perpetuo damnetur, non autem, vt in corpore hic non sit puniendus. Nam & si ille conuertatur, & fidem Catholicam verè suscipiat, erit tamē iuxta sui erroris, & præteritæ pertinaciæ qualitatem cum benignitate puniendus.

QVOD NON SIT PVBLICE
disputandum cum hæretico præsertim
pertinace. Cap. XIX.

Diximus Hæreticum hominem, non statim puniendum esse: sed prius esse de hæresi monendum, ita vt rationibus & argumentis conuictus hæresim, quam tenebatur (si fieri possit) deserat, & veram, & Catholicam fidem suscipiat. Hanc tamen admonitionem, siue disputationem secretò faciendam esse censeo, & non publicè coram populo: quoniam talis publica disputatio, & ipsi hæretico cum quo fit, & plebi audienti, & ipsi disputanti plus poterit obesse, quam prodesse. Nam ferè omnes hæretici præsertim hi, qui nō ex ignorantia, sed ex industria ab vnitæte fidei Catholicæ recedunt, popularem, & inanem gloriam captant, cupiuntq; ab omnibus laudari, & pro doctissimis haberi. Vnde Augustinus in lib. de vtilitate credendi, ait: Hæreticus est, qui pro alicuius temporalis commodi, & maximè gloriæ principis usque suæ gratia, falsas, ac nouas opiniones gignit, vel sequitur. Hæc ille. In quibus verbis Augustinus non definitionem sed id, quod est proprius omnium hæreticorum genus, & quod est ferè omnium hæreticorum patens & origo, expresit. Nam qui est gloriæ cupidus, nihil pro illa assequenda intentatum relinquit, & si nulla alia patet via, vt ad hanc metam perueniat, nouam non dubitabit coningere doctrinam, vt rei nouitate omnes in admirationem sui prouocet. Cum iam dæmone sollicitante, & deo

permit

Prou. 22.

August.

permittente in hæresim lapsus fuerit, doctissimos quosque Catholicos viros ad publicum certamen prouocare non erubescit. Publicas peti disputationes, non vt de veritate doceatur; sed vt a populo, cui nimium placere cupit laudetur. Vnde beatus Gregorius libro. 8. Moralium, cap. 2. ait: Nec enim hæretici inquisitionibus suis, veritatem conantur assequi, sed victores videri. Cumque se foris ostendi sapientes appetunt intus per stultitiam elationis suæ vinculis alligantur. Vnde fit, vt contentio- num certamina exquirant, & de Deo (qui pax nostra est) loqui pacifice nesciant, atque ex pacis negotio rixæ in- uentores fiant. Quibus bene per Paulum dicitur. Si quis autem videtur esse contentiosus, nos talē consuetudinem non habemus neque ecclesia Dei. Hæc Gregori. Ex hac gloriæ immodica cupiditate oritur tam proterua in dis- putatione contentio, vt etiam si per manifestissima argu- menta hæreticus sit conuictus, nunquam tamē veritatem fateri velit: sed rimulas quasdam, per quas elabi possit, semper quæat: ne se victum coram populo fateatur. Licet apertissime se errasse in semetipso agnoscat, illud tamen fateri dedignabitur: quia mauult errorē suum etiam con- tra conscientiam publice tueri, quàm fateri se in disputa- tione fuisse victum, ne hac occasione illa, quam ardentè amabat, gloria depereat. Huius rei tā multa sunt exēpla, & tam manifesta, vt non esset opus enarrare, si solis viris eruditis scriberemus. Arrius in concilio trecentorum & decem & octo patrum apud Nicæam celebrato cōuictus, & damnatus est, nec tamen ob hoc sapientior factus est, imò infanior factus pertinaciam auxit, & durior effectus nunquam emendatus est. Berengarius in multis conciliis, damnatus est. In concilio Vercellenfi damnauit illum comparere nollentem Leo Nonus. In concilio Turonen- si coram Victore Secūdo Pontifice maximo idem Beren- garius Palinodiam cantauit: sed postea huius Palino- diæ illum pœnituit, & ad pristinam hæresim rediit. De- inde à Nicolao Secundo Pontifice maximo Romam vocatus in concilio generali tunc celebrato, hæresim suam abiurauit, & anathematizauit. Cuius abiurationis verba habentur in cap. Ego Berengarius, de consecra. distin. 2. Sed post istam abiurationē (vt Lanfrancus de illo refert)

Gregor.

1. Cor. II.

ad vomitum iterum velut canis rediit . Idem contigit Ioanni Hus in concilio Constantiensi, qui licet multis, & evidentibus rationibus conuictus, nunquam tamen errores suos recantare voluit . Hæreticus enim, vt gloriam, quam anxie cupit, tueri valeat, non erubescit permanere in errore, & erubescit corrigere errorem. Difficillimum igitur est, vt quis pertinacem hæreticum publicâ disputatione sic conuincat, vt se errasse fateatur. Hanc enim difficultatem agnoscens Salomon ait : Expedi magis visæ occurrere raptis sc̃tibus, quam fatuo confidenti sibi in stultitia sua . Quæ verba interpretans Hieronymus in commentariis super Prouerbia ait : Facilius erat doctoribus sanctis furori Gentilitatis occurrere, raptis à se populis aliquibus, atq; à bestiali eius sc̃uitia ad fidei pietatē prædicando conuersis, quam hæretico cui libet confidenti in sua perfidia dogmatis : quia nimirum illud contra externos, hoc contra sua viscera certamē agebant. Hæc Hieronymus . Si autem hæc disputatio secreto, & coram solis doctis fieret, facilius ille veritatem disceret: quia absente populi applausu, facile cessabit ventus superbiæ, qui oculis intellectus nimium obesse solet.

Deinde veritate cognita facilius illam fateri cogetur, cum non sit populus, quem vereatur, & coram quo se victum fateri reformidet. Ex his igitur aperte constat secretam disputationem multum hæretico homini prodesse posse ad fidem Catholicam recipiendam, & publicam disputationem multum obesse . Ipsi etiam disputanti Catholico non parum nocere potest huiusmodi disputatio, si ille non sit vir doctus, & in sacris literis satis eruditus, & in aliis disputationibus valde exercitatus . Nam aliàs fieri posset, vt veritas, quæ semper est victrix, in ore illius victa videatur . Sunt enim sæpe hæretici in disputando disertissimi, & sciunt optime disputationum retia tendere, & vagam theoreticæ libertatem in syllogismorum spineta concludere, & contradictorem sæpe suis argumentationibus sic illaqueare, vt nisi ille disertissimus sit, explicare se nequeat. Hoc autem si cum viro Catholico disputans hæreticus fecerit fortè vir Catholicus nesciens illius argumentationes dissoluere, putabit hæreticum optime conclusisse, & sic tandem deceptus hæretici sententiam

seque,

Pro. 17.

Hieron.

ſequetur. Nifi diſertus fuiſſet in diſputando Athanaſius, facile illum corã probo iudice deceperet Arrius. Quam neceſſaria ſit ars, & exercitium diſputatori, aperte oſtendunt plurimæ diſputationes, quas cum Hæreticis habuit Auguſtinus, in quibus, niſi fuiſſet diſertus, sæpe ſuccubuiſſet. Et propter hoc Bernardus, qui (vt in ſine præcedentis capituli patuit) dixit hæreticum hominem eſſe argumentatione, & diſputatione capiendum, cenſet talem diſputationem non niſi à viro docto, & exercitato eſſe faciendam propter periculum, quod inde euenire poteſt.

De huiusmodi periculo locutus eſt Salomon cum ait : Qui ſcindit ligna periclitabitur in eis, ſi retuſum fuerit ferrum. Quæ verba interpretans Hieronymus in cõmentariis ſuper Eccleſiaſtem ait : Hæretici ligna infructuoſa ſunt, & falſus abſq; vtilitate pomorum. Vnde & in tẽplo Dei prohibetur plantari nemus, & vana foliorum, id eſt, verborum tantum ſonantium ſpernuntur vmbacula.

Quamuis igitur ſit prudens, & doctus vir, qui gladio ſermonis ſui hæc ligna cõſcindat, periclitabitur in eis, niſi diligenter attenderit: maxime ſi ei, quod ſequitur acciderit. Si retuſum fuerit ferrum, & faciem eius turbauerit, id eſt, ſi diſputatio eius infirmior fuerit inuenta, nec acumen habuerit ingenij, quo contraria quæque deſecet: ſed principale cordis eius hebetetur, in partẽ tranſibit aduerſam, & confirmabit eũ forritudo peruerſa. Hactenus Hieronymus. Noſcet etiam hæc publica diſputatio iſtis audientibus, præſertim ſi illi indocti ſunt, aut in fide nutantes, & infirmi. Nam vulgus indoctum, & nunquam in re literaria verſatum, neſcit inter verum & falſum diſcernere: & ideo facile in iudicando fallitur, verum pro falſo: & falſum pro vero iudicans. Sophiſtica hæreticorũ argumenta, tanquam recte concludentia laudabit. Cum peruerſe hæreticus collegerit, optime collegiſſe, & irrefragabile argumentum feciſſe, dicet. Apparentia illius argumẽta, quæ ſi intus diſcutiantur nullius ſunt roboris, vrgentiſſima iudicabit, & ſic in hæretici ſententiam paulatim trahetur. Fiet itaq; vt populus, qui fortis in fide ad diſputationem audiendam venerat, infirmus, & vacillans diſcedat: & ſi qui fortẽ dubius acceſſerat, diſputatione audita hæreſim ipſam firmiſſime, & ſine vlla dubitatione amplexetur.

Eccle. re.

Hieron.

Huius rei exemplum ante paucos annos nobis præbuit publica disputatio cum Luthero Lypsæ in Germania habita: vbi vir doctissimus Echius publice cum Luthero disputans quanuis sæpe illum apertissimis deuicit argumentis. Populus tamen non ita, vt res erat, iudicans, impium Lutherum magis, quam Catholicum Echium laudauit, quapropter hoc neglecto insanum Lutheri dogma cum suarum animarum dispendio suscepit. Ob hanc causam Plato censuit de præcipuis legibus ciuitatis non esse differendum coram iuuenibus, si qua difficultas de illis emerferit, ne præcipuarum legum authoritas apud iuuenes minuatur, apud quos maximam illam esse oportet. Si tãta reuerentia legibus humanis, Platone iudice, debetur, iustum est multo maiorem legibus diuinis exhideri, vt coram populo rudi de illis non disputetur, ne apud illos legum diuinarum authoritas, & fidei certitudo minuatur cum videat ea in dubium, & quæstionem vocari, quæ oportebat existimari verissima, & firmissima. Ideo Paulus optime hæc pericula agnoscens, & volens ea præcauere, Timotheum discipulum admonet, vt ab huiusmodi disputationibus abstineat, sic inquês: Noli verbis contendere, ad nihil enim vtile est, nisi ad subuersionem audientium. Quæ verba interpretans Ambrosius in commentariis super Epistolas Pauli, ait: Contentiones vitandas monet, præcepta autem danda sub Dei timore, & terrore: quia contentio potest adhuc minus stabilitatis generare scrupulum. Solent enim in contentione talia opponi eliminato malevolentia ferro, vt moueant animos incipientium fratrum. Hæc Ambrosius. Et beatus Leo primus huius nominis Pontifex Martiano augusto scribens Epistola 20. sic ait. Compressa enim vel remota inquietudine, ac prauitate paucorum facile firmabitur probanda concordia, si in eam fidem, quam Euangelicis, & Apostolicis prædicationibus declaratam per antiquos patres nostros accepimus, & tenemus, omnium corda cõcurrant, nulla penitus disputatione cuiusquam retractationis admissa, ne per vanam fallacemq; versutiam, aut infirma videantur, aut dubia, quæ in ipso lapide angulari fundata sunt, & sine fine mansura. Hæc Leo Papa. Et certè propter hanc eandem rationem non est æquum, aut rationi cõsonum,

vt in

1. Tim. 2.
Ambro.Leo
Papa.

vt in publicis disputationibus, quas in scholis, aut alibi Catholici, & docti viri inter se habere solent, hæreticæ, & scandalosæ propositiones etiam exercitij causa, coram populo defendantur.

Multi enim ob hanc causam in hereses illas lapsi sunt, quas disputationis gratia in scholis defendi viderant. Nam ob hoc solum, quod in scholis defendebantur, putarunt verâ esse illa, aut saltem tolerabilia, quæ illic dicebantur. Scio equidem virum quendam non profusum rudem, aut idiotam: sed aliquantulum eruditum ab inquisitoribus vocatum in iudicium, & carceri mancipatû, propterea, quod non fuisset veritus publicè dicere, fornicationem simplicem non esse peccatum. Qui cum postea interrogaretur, qua temeritate fuisset ausus tam pestiferam hæresim fateri, respōdit se in scholis didicisse, in quibus sæpè viderat talem sententiâ publicè defendi. Ideo consultius factum fuisse censeo, si illi, qui talibus disputationibus præerant, huiusmodi propositionē hæreticam, à suis disputationibus abegissent, & illam in scholis defendi constantissimè prohibuissent. Et certè, ni fallor, illi qui huiusmodi disputationibus præsidentes poterant tales propositiones hæreticas, & scandalosas à schola propellere, erant multò grauius puniendi, quàm illi, qui ex talium propositionum publica defensione allecti sunt, vt illas veras esse, dicere auderent. Nec solum propositiones hæreticas, & scandalosas à publica disputatione abigendas esse censeo: sed etiam illas quæ, & si verissimæ sint, vires tamen populi audientis superant, & in quibus rudis populus facillimè errare poterit. Tales sunt materiæ de gratia, & libero arbitrio, de prædestinatione, de præscientia Dei, de multis Eucharistiæ mysteriis, & miraculis. De huiusmodi rebus coram populo rudi, & idiota disputare, periculosum esse censeo: quoniam in illis sæpè contingit argumenta contra veritatem facere, quæ populo illiterato maiorem apparentiam habere videbuntur, quàm responsiones, quæ pro veritatis tutela dantur. Argumenta, quæ fiunt, sæpè intelligit populus, & raro intelligit ipsorum argumentorum dissolutiones. In materia de prædestinatione, & præscientia Dei, quilibet sutor, & sartor argumentari nouit, & neruos adhibere argumētis, illi ta-

men, vix poterit respondere doctissimus vir, qui cuique alteri viro erudito facile responderet. Et ita vix potest esse quin idiora hoc videns non scandalizetur, & in fide vacillet. Huius scandali autor est ille, qui de huiusmodi rebus publicè disputavit, & ita velut talis à Deo punietur.

Exod. 21.

Sic in figura olim prædictum fuit in lege Moyfi: Si rixati fuerint viri, & percusserit quis mulierem pregnantem, & abortiuum quidem fecerit, sed ipsa vixerit: subiacet damno quantum maritus mulieris experieit, & arbitri iudicauerint. Sin autem mors eius fuerit subsequuta, reddet animam pro anima. Quam legem iuxta allegoriam interpretans, Origenes homilia decima super Exodum,

Origen.

ait: Sint duo viri isti, qui litigant, duo disputantes, & de dogmatibus, vel quæstionibus legis secum inuicem conquirentes, & (vt Apostoli sermone dicamus) rixantes circa verborum pugnas. Et paucis interpositis subdit: Quia ergo isti, qui in quæstionibus litigant, ad subuersionem audientium litigant, idcirco percutiunt mulierem pregnantem, & eiciunt infantem eius, vel formatum iam, vel nondum formatum. Mulier pregnans dicitur anima, quæ nuper Dei concepit verbum. Et post pauca subdit: Hæc ergo anima, quæ nunc pro infirmitate sui mulier appellatur, duobus inter se litigantibus viris, & in certamine scandala proferentibus, quod habere semper verborum contentio solet, percutitur, & scandalizatur, ita vt verbum fidei, quod tenuiter cõceperat, abiiciat, & perdat. Et hæc est lis, & contentio ad euersionem audientium. Si ergo nondum formatum, anima, quæ scãdalizata est, abiecerit verbum, qui scandalizauit, damnum dicitur pati. Et multis interiectis iterum ait: Formatus infans potest videri sermo Dei in corde eius animæ, quæ gratiã baptismi consequuta est, vel quæ euidentius, & clarius verbum fidei concepit. Hæc ergo si nimia contentione doctorum percussa abiecerit verbum, & inuenta fuerit esse de illis, de quibus dicebat Apostolus. Iam enim quædã conuersæ sunt retrò post Sathanã, animam pro anima dabit. Vel in die iudicij accipiendum est apud Deum iudicem, qui potest animam & corpus perdere in gehenam. Vel certè potest fortassis illud aptari, vt qui sibi cõscijs tanti scandali fuerit, ponat animam suam pro anima illius, quem scandaliza-

1. Tim. 5.

uerit.

uerit, & vsque ad mortem det operam quomodo redeat, quomodo reparetur, quomodo restitatur ad fidem. **Hactenus Origenes.** Si soli viri, & firmi in fide adessent non solum de his veris, & Catholicis propositionibus disputare liceret: sed etiã de propositionibus quãmlibet hæreticis disputare licet, si id solũ gratia exercitiũ fiat, vt inde veritas fidei clarius elucescat, & ipsi disputatores instructiores & discretiores ad hæreticos conuincendos per tale exercitium fiant. Nam sicut hastiludia, & alia certamina inter amicos in palestra fieri solent, vt inde instruantur quos pacto contra hostes in bello certare valeant. Sic etiam inter viros doctos, & Catholicos, literarum exercitia, & disputationes de fide haberi oportet, vt inde discant quomodo contra hæreticos ecclesiæ, & fidei Catholicæ acerbissimos hostes, pugnare debeant. Neq; huic sententiæ obstat quod Alexander quartus ait in capit.

Quicumque de hæreticis, lib 6. vbi sub excommunicationis pœna prohibet omnibus laicis personis ne publicè, aut priuatim de fide Catholica disputare audeant. Nam illic Papa veram disputationem prohibet, non autem fictam. Ficta quidem est disputatio, quæ solis verbis, & nõ animis fit, qualis est inter illos, qui cum sint in eadem sententia concordēs, argumentantur & respondent, vt rei veritatem clarius inueniant. Sicut etiam est bellum fictum inter eos, qui hastiludia exercent. Disputatio vera est inter illos, qui non solum verbis: sed etiam animis sibi inuicem contradicunt, & sententias prorsus contrarias tutantur. Disputationem fictam faciunt viri Catholici cum de rebus fidei disputant: quia idem concordī animo sentiunt, & solis verbis contradicunt. Disputationem veram & non fictam habent viri Catholici contra hæreticos cum de fide Catholica disputant: quia sicut exterius verbis pugnant, ita interius animis dissentiunt.

Hanc veram disputationem, quæ cum hæreticis de fide habetur, prohibet Papa personis laicis, ne videlicet publicè, aut priuatim de fide Catholica cum hæreticis disputare audeant. Et meritò id prohibuit: quia licet essent aliqui laici docti, qui bene, & sine periculo possent cum hæreticis disputare, leges tamen non decernunt de iis, quæ raro contingunt: sed de iis, quæ vt in pluribus eueniunt,

Raro

Raro autem contingit laicos esse doctos in fide, & ad disputandum de ea diligentes: & ideo ne ipsi in disputatione succumbentes, sibi ruinæ occasionem assumerent, aut aliis audientibus præberent, merito illis fuit talis disputatione interdicta. Aliam verò disputationem de fide, quæ fictè inter Catholicos exercetur, non est laicis per illud cap.

Quicumque interdicta: quoniam disputatione ficta non est propriè disputatione: sicut nec bellum fictum est propriè bellum, nec homo pictus est propriè homo. Et si hoc bene aduertisset glossa, in illo cap. Quicumque; paragrapho. Inhibemus non tantis premeretur angustiis, quibus illic premitur, & facillè dissoluisset Jaqueos, quibus se teneri putauit. Laicis igitur solis est interdictum, ne cum hæreticis publicè, vel priuatim, de fide Catholica disputent: ecclesiasticis autem viris non sic est absolutè prohibitum cum hæreticis disputare: sed licitum est illis de fide contra hæreticos disputare, modò id coram viris doctis, & in fide constantibus fiat. Et aliquando non solum erit licitum: imò necessarium contra hæreticos publicè disputare, etiam coram populo simplici, ut puta quando populus ab hæreticis, aut aliis infidelibus oppugnatur, & sollicitatur, ut fidem Catholicam deserat. Tunc enim prælati ecclesiarum incumbit, subditos fideles ab huiusmodi hæreticorum infestatione defendere. & tenentur illi per se, aut saltem per alios viros doctos, & in disputando disertos contra hæreticos disputare, ut gloria Dei manifestetur, & veritas Catholica defendatur, & hæretici confundantur. Nam ob hoc (ut Paulus ait) oportet Episcopum doctum esse, ut sit potens exhortari in sacra doctrina, & eos, qui contradicunt arguere. Et beatus Petrus præcepit Episcopis, ut sint semper parati ad satisfactionem reddendam, de illa, quæ est in nobis spe & fide. Alioqui si hæreticis clamantibus, & ad publicam disputationem prouocantibus, Catholici viri tacerent, daretur populo suspicionis occasio, ut credat Catholicos viros de fidei certitudine diffidere, eò quòd non audeant ad certamen cum hæreticis descendere, aut credet illos cum hæreticis sentire, eò quòd illis clamantibus tacent. Nunquam siquidè verius dici potest, ut, qui tacet, consentire videatur, quã cum res est adeò seria, ut tacere sit pernitiosum,

Tit. i.

i. Pet. j.

nitiosum, loqui verò vtilè & necessarium. Ideò tunc necessarium erit cōtra hæreticum disputare: quia error, cui non cōtradicitur approbatur, & veritas cum minimè defensatur opprimitur. Negligere quippè cum possis perturbare peruersos, nihil aliud est quàm fouere. Nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. Decreta autem & leges, quæ absolute omnem videntur prohibere de fide disputationem ad solos hæreticos diriguntur, quibus omnis interdicitur disputatio, per quam fidem Catholicam oppugnare præsumunt, aut de illa dubitare. Nam de hac disputatione intelligendum est dictum Marciani Imperatoris, quod habetur. le Nemo. C. de summa trinitate & fide Catholica. Iniuriam (inquit ille) facit iudicio reuerendissimæ synodi: si quis semel iudicata ac rectè disposita, reuoluere, & publicè disputare contenderit. Hæc ille. At Catholicus, qui pro his, quæ in synodo definita sunt, disputat contra hæreticum, non facit iniuriam synodo, imò exhibet honorem. Hæreticus autem, qui contra synodum pugnat, is facit iniuriã synodo: quia illam errasse contendit. Hæreticis ergo: quia contra fidem sentiunt, de fide disputare inhihet, Catholicis autem, qui pro fide pugnant, de fide disputare non prohibet. Vt ergo omnia decreta, & leges, quæ disputationes de fide fieri prohibent, clarius intelligamus, est ad uertendum, quòd in vera disputatione de fide, quæ est inter Christianum, & hæreticum, duæ sunt prohibitiones diuersæ iuxta duas personas, quæ ad huiusmodi disputationem coeunt, videlicet Christianus, & hæreticus. Prohibitio Christiani restricta est ad personas laicas, solis enim laicis, in illo, paragrapho, inhihemus, est interdicta huiusmodi disputatio. Hæreticis etiã est interdicta disputatio de fide: & hæc prohibitio est generalis, quo ad personas hæreticorum: quia nulli hæretico permittitur de fide disputare volens fidem infringere, aut de illa dubitare præsertim in rebus illis, quæ per expressam ecclesiæ definitionem sunt iam olim determinata. Nam ad solos hæreticos est referendū, quod habetur in ca. Maiores. 24. q. 1. Illud enim capitulum sumptum est ex quadam epistola Gelasii Papæ, quam ad Episcopos Dardaniæ misit, qui de Gelasio quærebantur, propterea quòd Acatium Eurti-

Marcianus
Imperator.

cianæ

etianæ hæresis fautorem, sine concilio generali damnasset. Volebant siquidem Episcopi illi, vt Acatius prius fuisset ad concilium vocatus, & ibidem auditus, & si suæ sententiæ rationem non dedisset, imò, vt illam hæreticam fateeretur fuisset cõuictus, tunc merito damnaretur, & non ante. His Episcopis Gelafius Papa scribit, probans illos iniustam rem pctere, & iustè Acatium sine concilij congregatione fuisse damnatum: quia cum hæresis Euticiana fuisset iam olim in concilio Calcedonensi damnata, non erat opus ad eiusdem hæresis fautorem damnandum, nouum congregare concilium. Et inter multa, quæ pro hac re in illa epistola eleganter disserit Gelafius, parum post principium refert ea, quæ recitantur in illo cap. Maiores. Quibus verbis (vt ex discursu literæ facile constat) docet hæreticos, qui in apertam, & præsertim olim damnatam hæresim lapsi sunt, nõ esse ad disputationem admittendos: sed oportet illos sine vlla disputatione errorem suum reuocare. Quoniam (vt in eadem epistola

Gelafius.

Gelafius ait) si ea, quæ salubriter decreta sunt, cuiquam liceret iterare, nullum contra singulos quosque prorsus errores stabile persisteret ecclesiæ constitutum, ac semper iisdem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Nam si limitibus etiam præfixis positarum semel synodaliū regularum non essent elisæ pestes, resumptis certaminibus, contra fundamentum sese veritatis attollerent, & simplicia quæque corda percuterent.

Quid si subinde fas esset perfidis inire concilium? Cum quælibet illis manifesta sit veritas, nunquam desit, quod pernitiōsa deponat falsitas, tametsi ratione, vel autoritate deficiens sola tamen intentione non cedens. Hæc Gelafius. Quæ verba satis seipsa indicant, quòd aduersus hæreticos diriguntur, qui diuersis furoribus incitati firmam fidẽ disputationibus suis oppugnare conātur, non aduersus Catholicos, qui eandem fidem defendere satagunt. Beatus Leo primus huius nominis summus Pontifex solos etiã hæreticos à disputatione arceat. Nam epistola. 21. Marriano Augusto scribens de Euticiana hæresis tunc recenti, sic ait: Aucta igitur per imperialẽ amicitiam spe cœlestis auxiliij, confidentius pietatem vestrã pro sacramento salutis humanæ incitare præsumo, ne cuiusquã

Leo
Papa
primus.

procacẽ

procaci impudentique versutia, quasi de incerto quid sequendum sit, finatis inquiri. Hęc ille. Et epistola. 22. eidem Martiano augusto de his, quę in Calcedonensi concilio tractanda erant, scribens ait: Vnde per ipsum Dominum nostrum Iesum Christum, qui regni vestri est auctor, & rector, obtestor, & obsecro clemētiā vestram, vt in pręsenti synodo fidem, quam beati patres nostri ab Apostolis sibi traditam prædicarunt, non patiamini quasi dubiam retractari, & quę olim maiorum sunt autoritate damnata, rediuiuis nō permittatis conatibus excitari. Hactenus Leo Papa. In quibus verbis apertissimē constat, eam solam disputationem prohibitam esse voluisse, per quam firma fides vertitur in dubium, & quod certum est, in illa inquiritur tanquam incertum. At cūm hæretici sint, qui fidei certitudinem incertam facere suis disputationibus contendunt & Catholici sint, qui firmitatē fidei sua disputatione defendere conentur, consequens est, vt soli hæretici sint qui de fide disputare prohibentur, & nō Catholici. Hi enim soli sunt, qui iniuriam, fidei autoritati, & dignitati faciunt, dum ab ea certitudinem suam amputare conātur, & illam, aut falsam, aut dubiam dicere non verentur.

Vnde beatus Maximus in sermone quodā de pluribus martyribus ait: Magni periculi res est, si post Prophetarum oracula, post Apostolorum testimonia, post martyrum vulnera, veterem fidem quasi nouellam discutere præsumas, & post tam manifestos duces in errore permanas. & post mortē sudores ociosa disputatione contendas. Hęc ille. Hæretici ergo sunt quibus contra fidem disputare est interdictum, quam si illi, omni prohibitione contempta, suis disputationibus oppugnare non erubuerint, Catholicis non est interdicta eiusdem fidei defensio. Imō aliquādo (vt dixi) est necessaria, & præcepto iniuncta prælatis ecclesiasticis, qui velut pastores curam habent arcendi lupos, ne oves morsibus noceant. Cūm enim timetur populum in hæresim labi, propterea quod nullus est, qui disputatione sua conuincat hæreticos, tunc necessarium esset contra hæreticos disputare.

Propter hoc beatus Athanasius disputauit cum Arrio, vt illum conuinceret, aut saltem populus in fide confirmaretur.

Maximus

Athana.

firmaretur.

- August.** firmaretur. Propter eandem causam beatus Augustinus toties cum variis hæreticis publicè disputauit, cum Felice Manichæo, cū Feliciano Arriano, cum Pascentio comite Arriano, cum Emerito Donatista. Eadem ratione
- Lantfran.** ductus Lanfrancus Archiepiscopus Cantuariensis oporuit publicè disputare cum Berengario, v publice cōuictus & confusus non posset populum secreto (vt faciebat) decipere. Sed hanc disputationem cum Lanfranco habere Berengarius noluit, reformidans victoriæ verecundiam. Hoc cōstat ex præfatione cuiusdam opusculi, quod idem Lanfrancus aduersus Berengarium scripsit. Ob eandem
- Bernar.** causam beatus Bernardus de clauistro, & quiete monasterij sui in Burgundia siti, ad Senonas vsq; in Franciam venire non dubitauit, vt contra Petrum Abailardum pestilentissimum hæreticum, pro fide Catholica disputaret. Nam & si prius ab Archiepiscopo Senonensi ad rem vocatus, venire tunc renuit, quia non sua putabat referre: sed Episcoporum, quorum est ministeriū de dogmatibus iudicare: tamen cū audiret hæreticum ob hoc superbiorum factum, & audacius exprobrare agminibus Catholicorum virorum, acquieuit amicorum consilio, & ad disputationem venit: sed hanc hæreticus ipse fugit: & ira Deo volente factum est, vt hæreticus, qui prius ad singulare certamen beatum protocauerat Bernardum, ille prius à certamine fugerit. Et vt res sit apertior, placuit hic inferere verba, quæ de hac re Bernardus scripsit, epistola. 189. Sic enim ait. Cedens tamen (licet vix ira vt fierem) consilio amicorum, qui videntes quomodo se quasi ad spectaculum omnes pararent, timebant ne de nostra absentia, & scandalum proximo, & cornua crescerent aduersario, & quia error magis confirmaretur, cū non esset qui responderet aut contradiceret, occurri ad locum, & diem, imparatus quidem, & immunitus, nisi quod illud mente volebam. Nolite præmeditari qualiter respondeatis, dabitur enim vobis in illa hora, quid loquamini. Et illud: Dominus mihi adiutor non timebo, quid faciat mihi homo. Conuenerant autem præter Episcopos, & Abbates, plurimi viri religiosi, & de ciuitatibus magistri scholarum & clerici literati multi. & Rex præsens erat. Itaq; in præsentia omnium aduersario stante ex aduerso, producta sunt

fuñt quædam cap. de libris eius excerpta. Quæ cum cõpissent legi, nolens audire exiuit, appellans ab electis iudicibus. Hactenus Bernardus. Ex cuius verbis apertissime constat quando, & vbi liceat cum hæretico disputare. Cum enim ex defectu disputatoris, qui contradicat, hæreticus magis inualefcit, & populo scandalũ imminet, tunc necessaria est disputatio, vt hæreticus confundatur, & populus in vera fide confirmetur. Sed tunc coram viris doctis disputandum, & non coram rudi populo: quia non expedit tam sublimem disputationem coram idiotis iudicibus fieri. Vbi autem ex defectu disputationis nullum imminet populo periculum, consultius fieri existimo, si omnis amputetur disputatio, & iuxta consilium sapientis fiat, quit ait: Ne respondeas stulto iuxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis. Prou. 26.

QV ANVIS NON SIT ABSOLVTE

bonum cum hæretico disputare, est tamen bonum, & sanctum contra hæreticos scribere. Cap. X X.

FOrtè ex his, quæ præcedenti capi, diximus quisquam colliget nõ esse etiam bonum, neq; licitum aduersus hæreticos scribere, putans eandem esse rationem vocalis disputationis, & scripturæ, & eadem mësura vtrinq; fore metiendam. Nam de hac re fuit mihi olim cum quodam viro Græce, & Latine docto nõ modica contentio. Cum enim Brugis in Flandria, vbi ille morabatur, ego tunc essem, & Librum, quem aduersus omnes hæreses ædidi, tunc pararem, clanculo derrahebat labori meo, dicēs me rem profus inutilem sumpsisse, & consultius me fuisse facturum, si ab incepto desisterem. Verum (vt sepe euenire solet) quæ ille clanculo, & me nunquã scituro dicere putauit, amicis audientibus, & tandem mihi referentibus, cognoui. Adij hominem, rogauiq; ab illo, num ipse tale aliquid dixisset. Non potuit negare, qui sibi cõsciũs erat, coram multis id dixisse, quorum testimõnio poterat conuinci. Petij deinde ab eo, qua motus ratione ita sentiret, vt tam sancto operi detrahare vellet. Quia multi (respondit ille) opus hoc tuum legentes fortè plus laudabunt hæreses ipsas, contra quas disputas, quàm Catholicam veritatem

veritatem, & audientes iam olim fuisse illas ab aliis prædicatas, hoc ipso audaciores, easdem hæreses tutâdas suscipient, quas tu oppugnare conaris. Et sic, cum hæreticos extinguere cupis, hæreticos suscitabis : quia illis scandalum appones, & hæresis occasionem præbebis. At, qui scandalizaverit vnum ex pusillis, qui in Christo credunt

Mat. 18. (vt Saluator ait) expedit ei, vt suspendatur mola a finaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Ecce vides vrgentissimam rationem, qua ille motus est, vt non solum inutile : sed etiam noxium putauerit, scribere contra hæreticos.

Et tamē vir erat, qui nimis ambiebat theologos videri, cum re vera non esset. Deinde absoluto iam libro, quod aduersus omnes hæreses parauerā, & typis excusso, cum ad Hispanias, nataleq; solum rediissem, non desuere, qui idem mihi exprobrarent, quod ille in Flandria fecerat. Sed isti neq; viri theologi erant, nec se theologos existimari (vt ille) ambiebat. Viri quidem docti isti erant : sed tantum leges didicerant humanas, quas aut Pontificias, aut ciuiles vocant : & ob hoc istis leuius parcendum esse iudico : quia non est mirum, si in ea re, quæ ad ius suum non spectat, errauerint. Nam si viri theologi, & docti fuissent, non improbassent laborem meum, quo aduersus omnes hæreses disputationē pro fide Catholica suscepi, imò potius vehementer laudassent, sicut nunc, Deo autore, cui ego gratias reddo immensas, quotquot vbiq; terrarum sunt docti theologi laudant, & miris efferunt laudibus. Si enim bene nossent, quod, qualeq; scandalum sit veltandum, & quale contemnendum, non incidissent in talem errorem, quo putarunt non esse scribendum contra hæreticos, aut hæreses, ne quis hæc legens scandalizetur, & in eas ipsas hæreses labatur. Nam quod sit aliquod scâdalum meritò contemnendum, Saluator noster docuit, quando Apostolis dicentibus illi, Pharisæos fuisse scandalizatos propterea quòd ipse dixerat, hominem nō coë inquinari à cibo, quod intrat in os, respōdit: Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum. Quibus verbis apertissimè Saluator noster illud Pharisæorū scandalum cōtempfit. Vt igitur huius rei veritatem clarius demōstremus, opus est, vt scandalorum varietatem, & quale sit inter illa delictum

Mat. 18.

crimen

erimen obiter tractemus. Scandalum Græcè, est offendiculum Latinè, & ad mores translatum significat quandam mali occasionē. Vnde Hieronymus exponens illud Matthæi locum : Scis quia Pharisei audito verbo hoc, scandalizati sunt, sic ait: Et quia crebro teritur in ecclesia: fctis scripturis scandalum, breuiter dicamus, quid significet. Scandalum, nos offendiculum, vel ruinā, & impactio- nem pedis possumus dicere. Quando ergo legimus: Qui cunq; de minimis istis scandalizauerit quempiam, hoc in- telligimus, qui dicto factove occasionem ruinae cuiquam dederit. Hæc ille. Tale autem scandalū bifariam contin- gere solet: quia aut ab aliquo datur, aut nemine dante ac- cipitur: & ob hoc duplici etiam nomine appellatur. Nam quoddam dicitur scandalū datum, & quoddā dicitur scā- dalum acceptum. Scandalum datum est dictū, vel factum quod ex se præbet alteri occasionem ruinae, hoc est, pec- cati. Tale scandalum semper est peccatum, & quidē mor- tale, si ex se est peccati mortalis allectiuum. De hoc scan- dalo loquutus est Christus cum dixit: Qui scandalizauē rit vnum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, vt suspendatur in oīa asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Et iterum Vt homini illi per quem scandalum venit. Huiusmodi scandalū semper est vitan- dum, ea lege, & ratione, qua cætera peccata vitare tene- mur. Est aliud scandalū, quod dicitur acceptum, & nō da- tum, & est casus, vel ruina, hoc est, peccatū proueniens ex bono facto, vel dicto alterius, aut saltem ex dicto, vel fa- cto nō malo. Hoc scandalum idē dicitur acceptū, & non datum: quia ex ea re, quæ non est apta ad dandam occa- sionem mali, aliquis peccati occasionem accipit. Tale scā- dalum nullus vitare tenetur, in alio aliquādo scandalum oritur ex re bona, & necessaria ad salutē, vt sunt omnes illæ quæ sub præcepto nobis iniunctæ sunt. Si quis enim scādalizaretur propterea quod in quadragesima abstines a carnibus, aut die dominica sacri Misse officiū audis, nō idē aliquid horū impune omittere potes: imō scādalo il- lo contēpto quodlibet illorū agere teneris. Nam lex chā- ritatis, quæ præcipit, vt plus te, quā proximū ames, etiam præcipit, vt plus in te, quā in proximo vites peccatum. Peccares autem, si ea omitteres, quæ tibi præcepta sunt.

Hierom.

Mat. 18.

Ne igitur alius per scandalum peccet, ea, quæ tibi præcepta sunt omittere non debes. De hoc scādalo intelligitur dictum Bedæ, quod ponitur in regula: Qui scandalizauerit, extra de regul. iuris. Vtilius scādalum nasci permittitur, quàm quòd veritas relinquatur. Quæ regula iuxta omnium doctorū tum theologorū, tum canonistarū sententiam intelligēda est de triplici veritate, videlicet, vitæ, iustitiæ, & doctrinæ, ita vt neq; veritas vitæ, neq; iustitiæ, neq; doctrinæ, sit omittenda propter vitandū scandalum proximi, præsertim si talis veritas sit ad salutē animæ necessaria. Alioqui si veritas illa non sit necessaria, vt cōtingit in veritate vitæ, quæ nō est sub obligatione præcepti iniuncta: sed solum in consilio data, tunc propter vitandum proximi scandalū, quod orietur in illo ex ignorantia, liceret ad tēpus omittere talem vitæ veritatē, quousq; doceatur bonam esse talem rem, neq; vllā esse scandali occasionem. Cū autem iam fuerit proximus edoctus, & clarè fuerit illi ostensum rem talem esse verè bonam, quæ nullam prorsus habeat in se scādali rationē, si proximus adhuc scandalizatur, tale scandalū iam est malitiosum: quia ex pura malitia, & non ex ignorantia ortū, propter quod vitandum nulla vnquā veritas est reliquēda. Ita interpretantur præfatam regulā iuris. Alexander de Hales in secunda parte, quæst. 139. membro sexto. Ricardus de Media Villa in quarto sentētiarum. distin. 38. articulo decimo. Adrianus Papa in. 1. quæst. quodlibeti. Eodem modo etiam exponit glossa regulam illam licet non tam clarè, & apertè, & distinctè, quantum illi. Hoc etiam differt ab illis, quod glossa vocat veritatem disciplinæ, illam, quam doctores præfati appellant veritatem doctrinæ: nam alioqui oporteret fateri glossam nō plenè assignasse in sua diuisione omnes veritatis partes, cū omiserit veritatem doctrinæ, quæ omittenda non erat: sed potius primo loco constituenda, sicut fides prior est charitate. Fit igitur necessariò, ne diuisionem, quam glossa assignat, mancam esse dicamus, vt per veritatem discipline intelligamus veritatem doctrinæ. Regula igitur Christiana est, vt vtilius scādalum nasci permittatur, quàm quòd veritas relinquatur. His igitur omnibus præmissis, peto ab illis, qui sentiunt, non esse bonum scribere contra hæ-

refes,

refes, propterea quòd aliquis in illo opere legens forte scandalizabitur, veriozem putans esse hærefim, quæ reprobatur, quàm illius reprobationem. Quale scandalum erit huius scandalizati, datum, an acceptum? Si dicant esse scādalum datum oportebit eadem ratione illos fateri peccatum mortale esse scribere contra hærefes: quoniā (vt diximus) omne tale scandalum, quod ex se dat peccati mortalis occasionem, est peccatum mortale. Cùm igitur hærefis sit peccatum mortale, & (vt supra libro p̄ri mo ostendimus) grauisimum, consequens est, vt scriptura contra hærefes, si (vt dicunt) est scandalum datum, sit etiam peccatum mortale, & scribens contra eos peccet mortaliter. Si hoc illi concedant, tunc iterum interrogabo illos, si scripturam suam contra hærefes fautor illius ita secreto eam seruet, vt nullus eam videat, aut si illam alij legerint, & nullus ex ea scādalizetur, sed potius e contrario multi, qui erant dubij in fide, aut alias hæretici, per illam reuocentur ad fidem, & in illa cōfirmentur. an tūc etiam scriptura illa contra hærefes sit dicenda scandalum. Si dicant tunc non esse dicendam peccatum, neque scandalum, propterea quod nullum scādalizauit, & multos ædificauit, sequitur inde, vt neq; peccatum sit, neque scandalum datū dicatur, quanuis multi ex illius lectione scandalizentur. Consequētia ista inde est manifestissima, quòd opus aliquod, vt dicatur scandalū datum, non pendet ex hoc, quòd aliud scandalizetur ab eo: quia si opus illud est malū coram aliis factū siue aliquis ex eo scandalizetur, siue nō, semper dicitur scandalū datum. Siue quis capiat blasphemix occasionem cūm videt alium blasphemantē, siue non: blasphemia publicè facta semper dicitur scandalum datum. Necessaria igitur est consequentia, vt scriptura cōtra hereses non dicatur scandalū datum quāuis multi ex illa capiant occasionem ruinæ, si non est dicenda scandalū quando nullus ex ea scandalizatur. Si vero dicant talem scripturā contra hereses dicentīā esse peccatum mortale etiā si nullus eam legat, & esse scandalum datum quāuis legentes in illa non scandalizentur ex ea, oportebit eos fateri, beatū Augustinū, beatum Hieronymum, & beatū Irenæum peccasse mortaliter, pro eo quòd multas aduersus hereses ædiderūt scripturas, & tales illorū

rum tractatus quos aduersus hæreses ædiderunt, oportet dicere esse scandalosos: quoniã etiam per illos tractatus poterit aliquis scãdalizari, ita vt ipas, quas illi sancti damnarunt hæreses, eligant magis, quã Catholicam veritatem. Qui hoc cõcedere nõ dubitauerit, cogetur etiam damnare totã ecclesiam Catholicã, propterea quod illa non damnauit vnquã tales tractatus neq; vnquam viros fideles ab illorum lectione prohibuit. Non credo esse aliquem tam dementem, vt dicat sanctos viros ob hoc peccasse mortaliter, quod contra hæreses scripserunt, & ecclesiam errare, propterea quod illa sanctorũ virorum tractatus, quos illi aduersus hæreses scripserunt, legi permittit. Si quis tamen fuerit tam effrons, vt hoc concedere nõ veatur, deducam illum in multo acerbiores angustias, & in maxima, quẽ fingere possumus viro Christiano in cõuenientia. Nam qui hæc dicit, necessariõ cogetur fateri Euangelistas in scriptura suorũ Euangeliorum, & Paulũ in suis Epistolis errasse: quoniã omnes hi scripserunt aliquas peruersorum hominum hæreses, & quanuis Euangelista, aut Apostolus eas damnauerat, nõ tamen defuit, qui illas postea sit tutatus. Aperta est Saducæorum hæresis negantium resurrectionem, quã à Christo, Salvatore nostro, Mattheo, Marco, Luca referentibus, damnata est, **Mat. 22.** Cerrum est tamen multos fuisse postea hæreticos, qui in **Mar. 12.** hanc eandem hæresim lapsi sunt, & vtinam non sint hodie etiam plures, qui eidẽ hæresi faueant, putantes nihil reliquum esse post hãc vitam. Paulus apostolus in priorẽ **Luc. 20.** ad Timotheum Epistola dãnãt duas hæreses, vnã, quã prohibet nuptias, alterã, quã dãnãt certas aliquas ciborum species: quas hæreses nullus (quod sciam) fidelis homo ante tempus Pauli docuerat: sed quia spiritu prophético præuidit futuros esse aliquos, qui illas docerent, ideo tempestiuẽ præmonuit, vt ab illis caueremus. Si Paulus de hæresibus futuris præmonuit, scribens illas, & dãnans ante illarum ortũ, multo efficacius, & vehementius scripsisset cõtra illas, quã iã fuissent ortę, sicut & fecit contra eas, quã suo tempore sunt ortę. In epistola ad Galatas ex professo disputat cõtra illos, qui dicebant ceremonias, & sacrificia veteris legis esse necessaria ad salutem in lege Evangelicã. Hoc idẽ contendit in epistola ad Hebræos.

bræos. Potest tamen fieri, vt quis has Pauli epistolâs legens, eligat magis hæreses, quas illic Paulus dânat, quàm Catholicam veritatem. Nam Ebion, & Cerinthus, & Sæsæi, & Elcesæi hæretici non obstante Pauli sententia veteris legis ceremonias dixerunt esse necessarias in lege Evangelica, Quis ergo erit tam demens, vt censeat delendas esse epistolâs Pauli, radenda esse Euangelia, ne fortè quis illa legens in eas incidat hæreses, quæ illic damnantur, aut in alia vitia, quæ illic reprehenduntur? Ex his omnibus colligo, quòd ille, qui contra hæreses scribit, nò solum non peccat in hoc: sed bene agit, nec talis scriptura est peccatû, imò potius opus bonum, & per consequens nò est dicendum scandalum datum, licet aliquis per illâ scandalizetur. Præterea sicut potest quis per huiusmodi scripturam scandalizari, sumens ex illa occasione assentiendû alicui hæresi, ita e contrario possunt multi per illam scripturam ab hæresi, in quam fortè fuerant lapsi ad fidem Catholicam reuocari, & qui fortè erant dubij, & nutantes in fide confirmari, & verisimile est hoc multo frequentius contingere, quàm illud: quia in tali scriptura fides Catholica laudatur, hæresis reprehenditur, & damnatur: pro fide Catholica illic pugnatur, & hæresis expugnatur. Cum igitur boni, & Catholici non solum possint ex huiusmodi scriptura persuaderi ad confirmationem fidei: sed vltra hoc vrgeantur, & quasi compellantur ad illam, consequens est, vt si quis talem scripturam contra hæreses disputantem legens in aliquam illarum hæresum illic damnatarum labatur, nò tribuatur hoc malitiæ scripturæ: sed potius malitiæ ipsius legentis, qui scriptura abusus est, cum id probet, & bonum iudicet, quod illic legit esse malum, & reprobatum. Si gallinam aut caponem, aut arietem serpens comedens vertat in venenum, quis dicet esse cibi culpam, & non potius serpentis, qui ob suæ complexionis malitiam id, quod natura sua erat salubre, vertit in venenum? Idem prorsus censendum est de illo, qui legens eos tractatus, qui contra hæreticos scribuntur, ipsas hæreses quas illic vidit reprehendi, & damnari, magis eligit, quàm Catholicam veritatem. Ex his omnibus apertissimè colligitur illum, qui contra hæreses scribit, non solum per hoc non peccare: sed bene agere, nec talem scripturam esse dicendam peccatum: sed opus bonum, &

meritorium, & per consequens non esse censendam scandalum datum, quanuis aliquis per illam scandalizetur. Quia tale scandalum non à scriptura oritur, quæ ex se bona est, cum mala sit hæresis, quæ per illam reprehenditur: sed à malitia ipsius legentis procedit, qui abutitur bono. Tale igitur scandalum censeretur debet acceptum, & non datum: quia ille culpa sua voluit offendere, cum tamen fuisset de offendiculo præmonitus. Ille per propriam malitiam voluit illi adhærere sententiæ, de qua fuerat monitus esse hæreticam, vt caueret ab illa. Hoc tale scandalum nullus euitare tenetur: quoniam de hoc (vt diximus) intelligitur illa iuris Christiani regula, quæ ait: Vtilius scandalum nasci permittitur, quàm quod veritas relinquatur. Si quis enim à me de fide Catholica doctus, & de hæresi, vt ab illa caueat monitus, in hæresim ipsam labatur, illius erit culpa, non mea qui illum monui. Ex quo apertissimè colligitur nullo modo esse prætermittendam doctrinam fidei Catholicæ, vt euitetur error in proximo, qui ex propria culpa errat. Nam aliàs eadem ratione oporteret prædicatores verbi Dei non reprehendere vitia in publica concione, & confessores non interrogare de illis pœnitentes in secreta confessione: cum possit contingere, vt quis peccata, quæ fortè ignorabat inde discens, occasionem sumat appetendi, & tandem perpetrandi ea, quæ nunquam antea commiserat. Eadem ratione medicus non deberet monere infirmum de cibis noxiis, vt caueat ab illis, quoniam sæpè contingit, vt post prohibitionem ardentius illos cibos appetant, quos si comederint, fortè moriantur.

Tamen si hoc contigisset, nullus sanæ mentis ob hoc exprobraret medico: quoniam monuit infirmum, imò potius illo inculpato in ipsum infirmum totam reiciet culpam: quoniam noluit obtemperare medico consulenti: sed suæ innitens prudentiæ, mortem sibi ascivit. Si medicus corporalis monens infirmum, vt caueat à noxiis cibis bene agit, consequens est, vt medicus spiritualis monens allos, vt à doctrinis noxiis, abstineat, tanto melius agat, quanto anima melior est corpore, & quâto grauiores sunt animi morbi, quàm corporis. Rursum, nunquam

quam bonum aliquod omittendum est propter euitandum scandalum proximi, quod in illo oritur ex propria illius malitia, quamuis (vt diximus) liceat ad tempus omittere, ad vitandum scandalum, quod oritur, ex ignorantia; quia tunc tãdiu omittere oporteret bonum opus, quousq; ille de veritate doceatur. Hoc ita esse testimonio redemptoris nostri probatur, qui postquam docuerat pharisæos, Apostolos non peccare, eo quod nō loris manibus manducabant, & dicentibus illi Apostolis, pharisæos ob hoc fuisse scandalizatos, respondit. Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum. Quibus verbis Christus redemptor noster apertissime cõtempfit tale pharisæorū scandalum, eo quod oriebatur ex pura illorum malitia, cum ab illo de veritate edocti ipsam apprehēdere nolebāt. Vnde Theophila, præfata Saluatoris verba interpretans, ait: Hinc enim discimus, quod offendi illos, qui spõte offenduntur, & incurabiles sunt, non est nobis damnosum. Hæc ille. Et idem super Lucam declarans miraculum de Hydropico, quem Dominus Sabbato sanauit, sic ait: Porro quum in medium venisset Hydropicus, non hoc consyderauit Dominus, quomodo non offenderet multos: sed quomodo sanaret eos, qui cura sua indigebant. Oportet enim nos vbi magna prospectat vtilitas, non curare insipientes, qui scandalizantur. Hæc Theophylactus. Scandalum illorum, qui legentes tractatus aduersus hæreticos æditos, in ipsas hæreses labuntur, ex propria illorum malitia oritur, & non ex ignorantia: quia cum veritas fidei sit illis aperte declarata, illam contemnunt, & errorem ibidem damnatum eligunt. Consequens igitur est, (vt iuxta Saluatoris nostri doctrinam) tale istorum scandalum, qui sponte sua scandalizantur, sit contemnendum, & propter illud vitandum non debeat quis omittere, scribere contra hæreses. Deinde quam vanum, & futile sit hoc inconueniens, quod isti offerunt contra libros, qui aduersus hæreses scribuntur, apertissime ostēdit Paulus in Epistola ad Romanos, in qua de bonitate legis Mosaicæ disputat, ostendens eam non ita bonam fuisse, vt Iudæi putabant: quia non poterat iustificare homines, vt illi credebant. Et tandem ostendens quid boni lex haberet, ait: Per legem enim cognitio peccati. Hoc idē dixit: Rom. 3.

quia aliqua sunt peccata, quæ nesciremus esse peccata, nisi lex docuisset nos illa esse peccata. Ideo iterum in eadem Epistola ait: Peccatum non cognoui nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret. Non concupisces. Hac igitur lege data, & per illam peccati cognitione habita, ortum est inde, ut homines ipsa peccata, quæ intellexerunt esse per legem prohibita, magis appet-

Rom. 5. terent. Et ideo ipse in eadem Epistola dixit: Lex subintravit, ut abundaret delictum. In quibus verbis illud aduerbium, ut, non est capiendum in significatione causæ finalis: sed quatenus significat consequutionem effectus. Non enim ad hunc finem dedit Deus legem, ut homines magis peccarent: sed ut meliores fierent. Data tamen lege homines exarserunt in maiorem appetitum earum rerum, quæ per legem illis erant prohibita. Nam

Horatius. (ut ait Poëta) Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata. Et idem Paulus in eadem Epistola hoc ipsum ait, sic inquit: Occasione accepta peccatum per mans datum, operatum est in me omnem concupiscentiam.

Rom. 7. Et postquam alia multa ad idem propositum ibi Paulus dicit, contra seipsum arguit, sic inquit. Quid igitur dicemus? Lex peccatum est? Hoc Paulus sibi opponit, quia fortè aliqui putare potuissent, legem esse malam, & melius fuisse talem legem non fuisse datam, cum ex illa multi (ut dictum est) occasionem acceperunt magis peccandi. Sed huic obiectioni respondet Paulus, Absit.

Sed peccatum non cognoui: nisi per legem. Et parum infra. Sine lege enim peccatum mortuum erat. Ego autem vivebam sine lege aliquando. Sed cum venisset mandatum, peccatum reuixit, ego autem mortuus sum, & inuentum est mihi mandatū, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem. Nam peccatum occasione accepta per mandatum seduxit me, & per illud occidit. Itaque lex sancta quidem, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum. Quæ verba interpretans Anselmus in commētariis super Epistolas ait: Peccatum itaque non legitime utens lege, ex prohibitione aucto desyderio, dulcis factum est,

Anselm. & ideo seduxit, vel sefellit. Hæc ille. Et Theophylactus eadem Pauli verba exponens ait: Legi namq; mens erat, ut ad vitam traduceret, eoq; & tradita est: at si ex ea mors

ipsa

ipsa defluxit, non est propterea illa culpanda: sed peccatum, id est, impetus ille, qui ad malū fertur, & corruptus, & voluptuarius animus, qui potius, vt proprius loquar, voluptas me ipsa seduxit, occiditque sub mandati prætextu. Hæc Theophylactus. Paulus ergo censet legem fuisse bonam, & bonū fuisse talem sanxisse legem, quamuis ex illa homines sumperunt occasionem pluries, & ardentius peccandi; quoniam hanc mali occasionem non præbuit illis lex, quæ bona erat: sed ipsi per propriam malitiam sumperunt ex lege occasionem. Et ideo caute Paulus in præfatis verbis loquutus est dicens: Occasione accepta per mandatum, & non dixit occasione data per mandatum. Quoniam lex, quæ bona erat, non poterat illis alicuius mali occasionem præbere: sed ipsi homines: quia mali erant, ex eo, quod bonum erat mali occasionē sumperunt. Ad eundem modum nos dicamus de scripturâ Catholica contra hæreses ædita, quemadmodum Paulus de lege dixit: Occasione accepta hæresis per scripturam Catholicam seducit insipientes, & fallit illos. Quid igitur dicemus? Scriptura illa peccatum est? Absit. Sed scriptura sancta est, & opus sanctum, & iustum, & bonum. Denique, vt iam concludamus, si vt vitetur insipientium spontaneum scandalum, vitanda est scriptura contra hæreses, oportebit eadem ratione vitare omnia sanctorum virorum opera: quoniam vix vllum mediocris magnitudinis opus illorum reperies, in quo non reciteretur aliqua hæresis, & damnetur. Nam tanto odio hæreses sunt persecuti, vt semper occasionem quæsisse videantur, qua aduersus aliquam illarum pugnare possent. Fortè aliquis mihi obiiciet id, quod præcedenti capitulo diximus, non esse bonam publicam aduersus hæreticos vocalem disputationem: nisi vbi necessitas vrgeret, & ita fortè eadem ratione colliget non esse etiam bonū disputare per scripturam aduersus illos. Sed hanc obiectionem nullius profus esse momenti facile quisque intelliget, si consyderet, quam latum sit inter vocalem & scriptam disputationem discrimen. Vocali siquidem disputationi, & publicæ: omnes adesse possunt, & omnes ad illam audiendam certatim concurrunt, tam idiotæ, quam viri docti. Scriptam autem disputationem non legunt, nisi viri docti, & ideo scripta dispu:

disputatio reputatur secreta, & non publica. Vocalem autem disputationem secreto, & coram solis viris doctis fieri posse concessimus, sicut nunc de scripta disputatione concedimus. Deinde in vocali disputatione idiotæ, qui adsunt, & si sententias nō intelligāt, iudicare tamen de ipsa disputatione contendunt. De disputatione autem scripta raro aliquis iudicat, nisi vir doctus: quoniam vix aliquis (vt dixi) nisi doctus ille sit, illam legere curat, & si legerit non intelliget, ac proinde, nec iudicare possunt. Ad hunc modum sancti viri distinxerunt doctrinas, quæ voce, aut scripto dantur: quoniam cum prædicatores verbi Dei admoneant, vt iuxta auditorum capacitatem sermones temperent, ita vt de rebus sublimibus coram populo rudi non differant: ipsi tamen, qui hæc consulant, in suis operibus sæpe de rebus sublimibus scripserunt: quoniam putabant illa opera à viris idiotis non fore legenda, & ita non putarunt idem imminere periculum ex scriptura, quod certum erat oriri posse ex vocali prædicatione. Propter hanc eandem causam censeo vitādos esse eos libros, qui lingua vulgari cōtra hereticos disputant: quoniam talis scripta disputatio in lingua vulgari ædita tam publica est, & adeo exposita est iudicio hominum idiotarum, ac si publica voce fieret. Merito igitur laudandus est, communis regni Castellæ senatus, qui publico edicto prohibuit ne libri tales cōtra hereticos æditi in linguam vulgarem transferrentur, & de aliquibus, qui iam translati erant, præcepit sub grauib; pœnis ne venderentur.

QVOD HÆRETICVS SI RESI
puerit est ab ecclesia misericorditer re-
cipiendus. Cap. XXI.

HÆRETICVM hominem si resipuerit, solet pia mater Ecclesia, quæ sponsi sui dulcissimi vestigia sequitur, extensis (vt aiunt) vlnis recipere. Imitatur siquidem sponsum suum, qui (vt ait Paulus) vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionē veritatis venire. Eum, qui venerit ad me, inquit Saluator noster, non eiiciam foras. Iustum est ergo, vt Ecclesia illius sponsa non eiiciat foras eos, qui ad Christum redire voluerint. Deus per Hieres

Hieremiam prophetam Iudæorum synagogæ, quæ cum amatoribus multis per varias idolorum culturas fuerat fornicata, promisit se illam recepturum, si ad illum reuerteretur, ergo oportet, vt Ecclesia filios, qui ab eius gremio per hæresim recesserant, recipiat, cum ad illam reuertuntur. Contrarium tamen sensit olim Nouatus, à quo Nouatiani hæretici sunt dicti, qui in tantam prorupit insaniam, vt non fuerit veritus docere, non esse dandam lapsis peccatorum indulgentiam, siue remissionem. At Ecclesia spiritu Dei illustrata intelligit bene, quàm crudelis, & quàm à diuina misericordia aliena sit hæc sententia, & propterea ipsum Nouatum damnans lapsis indulgentiam promittit, & tribuit. Imò blandius velut pia mater amplectitur eos, quos nunc lucratur, & de illis multò amplius gratulatur, quàm de illis, quos nunquam amiserat. Agnoscit enim illa, quod sponsus suus est ille bonus pastor, qui errantem ouem non interfecit, non percussit: sed gaudens super humeros suos imposuit, & ad ouile perduxit, & tandem conuocatis amicis, congratulari sibi ab illis petiit, eo quod ouem, quam amiserat, inuenit. Deinde pater ille Euangelicus filium suum prodigum de pastu porcorum, & longinqua regione, in quam abierat, ad se reuertentem non reiecit, neq; illi exprobrauit prodigalitatem, aut vlla iniuria illum affectit: sed vt vidit illum pater eius à longè, misericordia motus est, & accurrens cecidit super collum eius, & osculatus est eum: & dixit ad seruos suos. Cito proferte stolam primam, & date anulum in manum eius, & calceamenta in pedibus eius, & adducite vitulum saginatum, & occidite, & manducemus, & epulemur: quia hic filius meus mortuus erat, & reuixit, perierat, & inuentus est. Sic pater celestis iudicat, sic emendat, sic peccanti filio dat oscula, non flagella, vtpote, qui non vult mortem peccatoris: sed vt conuertatur, & viuat. Licet hæc filij prodigi parabola de omni peccatore soleat intelligi, mihi tamen magis de illo, qui in hæresim lapsus est, intelligenda viderur, quàm de fidelis, qui aliud crimen lætale commisit. Fidelis siquidem adhuc est in domo patris, propterea quòd nondum ab ecclesia, quæ Paulo testante, domus est Dei, recessit. Hæreticus verò, qui se ab ecclesiæ Catholicæ consortio separauit, do-

Hierem. 34.

Luc. 15.

Ibidem.

1. Tim. 3.

mum reliquit patris, & tanto longius abiit, quanto fide
 deserta in plura se immerfit vitia. Ad domū patris reuer-
 titur, cum relicto errore, quo fuerat ante deceptus, fidem
 Catholicam suscipit, per quam iterum in ecclesiam, vnde
 exierat, intrat. Sed hunc talem pater cœlestis cum gau-
 dio suscipit, & magis super illum lætatur, quàm super se-
 niozem filium, qui domi manserat. Quis fit igitur, vt mæ-
 ter non eodem gaudio suscipiat reuertentem filium, quo
 illum suscipit pater? Erit ne sponsa cōtraria sponso suo,
 vt quod sponfus suus benigne, & cum gaudio suscipit, il-
 la, cum austeritate reiciat? Absit. Nihil enim ex his, quæ
 ad fidem, & mores spectant, ecclesia agit, nisi prout à Deo
 sponso suo regitur, & docetur. Male igitur eos agere
 conuincitur, qui hæreticis reuertentibus ad ecclesiæ con-
 fortium, aut Iudæis, vel Sarracenis ad veram fidem con-
 uersis exprobrant præteritam infidelitatem, & illos ob
 hoc iniuriis afficiunt, eum potius deberent illos benigne
 tractare, duleiter alloqui, charitate, & amore prosequi, vt
 his retinaculis illos in fide suscepta melius conseruarent.
 Et fortè qui illos acerbe & cum austeritate tractant, hoc
 faciunt, vt illos fidei susceptę pœniteat. Ideò Dominus in
 lege veteri sub quadam figura, quemadmodum reliqua,
 quæ in illa lege fuerunt dicta, præcepit, vt huiusmodi ho-
 minibus non inferretur iniuria, neque præteritum vitium
 quis illis exprobraret. Sic enim in Leuitico ait: Si mora-
 tus fuerit aduena apud vos, non exprobratis ei. Vitium
 aduena præcepit non esse illi exprobandum: sed vt tan-
 quam indigena ab illis æstimaretur. Aduena est inter
 Christianos quisquis à Iudæorum, vel Sarracenorum ri-
 tu ad Christianismum venit, huic tali præcepit Domi-
 nus, vt nullus exprobraret aduena notam, nullus ex hoc
 illi iniuriã faceret, quòd ante Iudæus aut Sarracenus fue-
 rit. Nullus in illo considerare debet, sicut neq; Deus con-
 siderat, quod ante fuit: sed quod nunc est. Vnde Ambro-
 sius ait: Cum renuntiatur improbitati, statim adsciscitur
 virtus. Egressus enim malitiæ, virtutis operatur ingres-
 sum, eodemque studio, quo crimen excluditur, innocentiã
 copulatur. Hęc Ambrosius. Et habentur hęc verba in cap.
 Cum renuntiatur. 32. q. 1. Eos vorò, qui contra hanc Do-
 mini legem facientes, austere, & improbe tractant nouis-

ter conuersos, reprehendit Dominus per Ezechielem Ezec. 22.
 prophetam dicens: Aduenam opprimebant calumnia
 absque iudicio. Quæ verba interpretans Hierony- Hieron.
 mus in commentariis ait: Aduenam quoque & peregrinum,
 qui nondum eius ecclesiæ fuerat effectus: sed tantum
 adiutor, & habens initia fidei, opprimebant calumnia:
 vt postquam circuisissent mare, & aridam, facerent
 vnum profelytum & facerent eum filium gehennæ. Hæc
 Hieronymus. Iustus est ergo, vt qui à Iudæis, siue Sarracenis,
 siue hæreticis, eorum erroribus desertis, ad fidem
 ecclesiæ Catholicæ conuertuntur, benigne recipiantur,
 dulciter tractentur, ne nimia austeritate deterriti, à christiana
 fide recedant: sed potius benignitate, & blanditiis
 sanctis allecti, in fide, quam semel susceperunt alacriter
 perseuerent. Et si quis ex his Christianis recētibus, & nouiter
 à Iudaismo, aut à Sarracenis conuersus, in fide errare
 cōtingat, & postea errorem suum cognouerit paratus
 corrigi, dico hunc talem esse cum maiori misericordia, &
 leuiori pœnitentia, quam alius ex veteribus Christianis
 recipiendus: præsertim si ex ignorantia illum errasse constet,
 & non ex malitia: vt puta, quia non fuerat plene de
 fide instructus. Neque obstat cap. contra Christianos, de
 hæreticis. lib. 6. quia cap. illud intelligitur de pertinacibus,
 & qui nō sunt parati ab errore suo corrigi. Si tamen
 veræ contritionis signa ostenderint, & ad vnitatem ecclesiæ
 redire voluerint, benigne recipi debent: quia ignorantia,
 & aliquando infirmitas illos excusat. Ne igitur hoc
 excusationis velamine malitiam suam semper tegere
 procurent, necessarium esset, vt huiusmodi nouiter conuersis
 Christianis tempus aliquod, & non nimium breue præfigeretur,
 in quo ea, quæ ad fidem Catholicam pertinēt, discere tenerentur,
 & magistri qui illos docerent, darentur: quoniam nisi id fiat,
 etiam si postea errent, merito se excusare poterunt
 dicentes. Nemo nos conduxit. Verum tunc quis ex his, quæ
 diximus ansam erroris capiat, putans hæreticum hominem
 quotiescumq; respuerit, esse semper ad misericordiã
 recipiendũ, oportuit de hac re admonere lectorem,
 vt intelligat bifariã posse cōtingere, vt hæreticus ad
 fidem conuersus ab ecclesiã recipiatur. Vno modo, vt
 recipiatur ad solã animæ suę salutē: alio modo, vt nō solum
 ad ani.

ad animæ: sed etiam ad corporis salutem recipiatur. Primo modo dicimus hæreticum quocumq; tempore pœnitent, etiam si relapsus fuerit, esse semper recipiendum ad pœnitentiam, vt salutem animæ assequi possit. Nam pœnitentia (vt Augustinus ait) etiam si in vltimo vite hiatus aduenerit, saluat, & liberat. Et in cap. super eo. de hæreticis, libro. 6. docetur, relapso hæretico non esse neganda pœnitentiæ, & Eucharistiæ sacramenta, si illa humiliter petierit, & manifesta pœnitentiæ signa in eo appareant. Secundo modo hoc est, ad corporis, & animæ utilitatem, non semper oportet hæreticum recipere, neque semper ecclesia illos recipere vult. Et merito hoc ecclesia facit: quia si semper illos reciperet, vt illos in vita, & aliis bonis temporalibus seruaret incolumes, in multorum perniciem (vt libro secundo longius docebimus) hoc cederet. Quos autem hæreticos, & quando ad corporis, & animæ salutem ecclesia recipiat sequenti cap. docebimus.

QVOD HÆRETICI PRIMO AD
fidem redeunt, non sunt omnes pariter,
& cum æquali misericordia reci-
piendi. Cap. XXII.

QVAMVIS omnes hæreticos, qui semel tatum in hæresim lapsos fuisse, deprehensi sunt, cum ad fidem Catholicam redeunt, recipiendos esse diximus, non tamen omnes cum recipiuntur, eadem benignitate tractare oportet: sed iuxta varietatem criminis, & personæ varia illis impendetur misericordia. Nam pro mensura peccati, præcepit Deus, vt fiat plagatum modus. Hæc autem varietas in multis considerari debet, & primo an is, qui in fide errauit, sponte, & sine alicuius accusatione venit, an postquam fuerat accusatus. Multum siquidem interest, an libere, an ex metu aliquid agas. Si quis in fide errauerit, & postea peccatum suum agnosces sine alicuius accusatione, aut denuntiatione: sed sponte sua ad inquisitores hæreticorum accesserit, & se coram illis de sua hæresi accusauerit, & misericordiam petierit, erit absque dubio, cum benignitate, & misericordia recipiendus. Et sine alicuius infamiæ nota, pœnitentia aliqua secreta iuxta hæresis, & personæ qualitatem illi imponitur.

Neque

Neq; in hoc tali est considerandum ex tempore sue cognitionis, & confessionis aliquod discrimen : vtputa, si ante tempus gratiæ ab Inquisitoribus concessum, venit vel post. Solent enim Inquisitores hæreticorum cum primum oppidum aliquod visitant, vt de hæreticis inquirent, edicta proponere, & populū per prædicatores monere, vt si quis in illo fuerit in hæresim aliquam diabolo suadente lapsus, infra talem, aut talem terminum, puta hebdomadam, vel mensē, errores suos recognoscant & se errasse humiliter corā illis fateantur : alioqui si hoc illis præsignato termino iam transacto, deprehensi fuerint, velut hæretici punientur. Hic illis præfixus, & concessus terminus, solet vocari tempus gratiæ: quia ex gratia, & nō ex necessitate illis concessum est tempus veniæ vel misericordiæ, quia si illo tempore venerint, venia illis dabitur, & misericordia. Quocunq; igitur tempore quis veniat, siue intra tempus gratiæ, siue postea, modò sponte sua, & sine aliqua accusatione, aut citatione ille veniat, semper est cum misericordia recipiendus. Et potest hoc etiā probari à simili per id, quod habetur in ca. Si tibi absentem, paragra. antequam. de præbendis lib. 6.

Si verò aliquis non sponte sua sed accusatus, & vocatus ad Inquisitores venerit, & peccatum suum fuerit coram illis confessus, tunc hanc oportet habere in primis considerationem, an videlicet ille intra tempus gratiæ venerit, an post. Si quis de hæresi accusatus peccatum suum antequam ad iudicium vocetur, agnoscat & illud humiliter fateatur intra tempus gratiæ, dico illum esse misericorditer recipiendum, & cum delicti sui venia, siue ille sciat se esse accusatum, siue non. Nam alioqui ego non possum intelligere, quibus illud tempus gratiæ prodesse possit: quoniam illis, qui sponte sua veniunt, & mere libere, nihil certe prodest, cum hi etiā si post tempus gratiæ iam elapsam venerint (vt nunc diximus) sunt admittendi. Fateri igitur oportet tempus illud gratiæ, aut nullius prorsus esse momenti, aut necessariò valere illis, qui post accusationem venerint. Imponetur tamen istis penitentia digna iuxta suorum criminū qualitates. Si autem post tempus gratiæ elapsam quis accusatus, & vocatus accesserit, & crimen suum tunc fuerit coram inquisi-

toribus confessus, dubium est inter doctores, an sit recipiendus. Nam Archidiaconus in cap. vt cōmissi. paragr. necnon. de hæreticis. lib. 6. dicit hunc talem non esse recipiendum, & remittit ad notata in l. i. C. de his qui latro. occul. Dominicus eodem loco recitat hanc Archidiaconi opinionem, & illam nec oppugnat, neque confirmat: sed sola illius relatione contentus pertransit. Hostiensis verò in summa, titulo de hæreticis, dicit hæreticum antequam sit conuictus, semper esse recipiendum. Nam in paragra. Qualiter deprehendatur, sic ait: Si confitetur vocatus timore probationis, & iudex videat ipsum contritum, & speret de conuersione sua, potest ei parcere in iuncta pœnitentia salutari. Et parum infra ait: Si verò negauerit, & conuictus fuerit, condemnari debet per Ecclesiasticum iudicem, ad quem hoc pertinet, vt in ca. Ad abolendam. paragr. i. extra de hæreticis. Et in paragra. Quando, & qualiter Ecclesiæ reconcilietur dicit, q̄ post condemnationē statim sine aliquo interuallo posset reconciliari autoritate Episcopi, ex interuallo autem non nisi autoritate Papę Et Dominus Cardinalis in Clemē. Ad nostram. paragr. penult. de hæreticis. dicit, q̄ si postq̄ negauerit, sit conuictus, non admittatur ad huiusmodi reuocationem erroris, vt per illam mortē euadat. Quia qui expectauit, vt per probationes cōuinceretur, & conuictus redit, non hoc facit in cōtinenti, nec sponte: quia videtur timore probationum fecisse. Glossator autē decretalium docet, q̄ etiā post condemnationē sit recipiendus, si tunc sponte illum redire cognoscatur. Hoc dicit in cap. Ad abolendam. paragr. præsentī in verbo: recurrere. & in cap. penult. de hæreticis. paragr. si qui autē. in verbo: deprehensi, & ibidem probare nititur hanc suam opinionem, sic dicens: Quia Ecclesia nō claudit gremiū redeuntibus ad ipsam. C. de summa trinitate. inter claras. circa finem, & delicti veniam petentibus damus. C. eod. titu. Manichæos. Hæc in glossa. Panormitanus in i. cap. excōmunicamus. paragr. damnati. eodē tit. quāuis, recitat opinionē Archidiaconi, huic tamen magis fauet. Et pro hac opinione ille adducit textū in cap. Accusatus de hæret. lib. 6. In quo cap. solos relapsos sine misericordiā dicit esse puniendos. Dicit ergo Panormitanus hanc

opinio

Archidiaconus.

Dominicus.

Hostien.

Cardina.

Panormitanus.

Opinionem esse tenendam: quia mitiorem, & probat per regulā: Odiā. & per regulā: In pœnis, de regulis iuris li. 6. Ecce vides tres doctissimorū virorū opiniones, quarū duæ sunt extremæ, alia videlicet Hostiensis, quæ quodā modo mediāt. Quid igitur ego homo theologus faciā, vbi tot magni gigantes pugnant? Dicere enim possem id, quod Virgilianus ille rusticus dixit.

Virgilius.

Non est mēum inter vos tāntas componere lites.
Dicam tamen ingenue, quod nulla istarum opinionum absolute, & ex omni parte mihi placet. Nec miretur quis aut me arrogātem, & superbum dicat, propterea quod ego homo Theologus in materia iuridica contra viros iuris Canonici peritissimos pugnare audeam: sed magis consyderet, obsecro, nullum esse, aut fuisse vnquam tam doctum hominem, qui sensu pure humano scribens non errauerit aliquando, iuxta id, quod in vulgari prouerbio dicitur: Bonus quandoq; dormitat Homerus. Consyderet etiam id, quod Iuuenalis ait:

Iuuenal.

Veniet de Gente rogata

Qui iuris nodos, & legum ænigmata soluet.

Sed his omisiss (vt ad scopum nostram reducam orationem) pro clariori huius rei illustratione, oportet negotium hoc trifariā consyderare iuxta tres gradus, per quos ad hæretici punitionem solent iudices procedere. Primo enim hæreticus accusatur, & vocatur. Secundo per testes idoneos de hæresi conuincitur. Tertio damnatur, & deinde punitur ea pœna, ad quā damnatus fuerat. Si hæreticus accusatus, & vocatus antequā sit de crimine suo conuictus, post tempus gratiæ peccatum suum agnouerit, dico cū Hostiensi illum talem esse cum saluari pœnitentia ad misericordiā recipiendum, si iudex agnoscat illum de peccato præterito dolere, & de emendatione illius bonā habeat spem. Nam hic talis cū non sit vere, neq; vlla iuris fictione relapsus, neq; possit vere dici incorrigibilis cū errorem suū nullā pertinaci animositate defendat, non est cur ad mortē possit damnari, aut iudici seculari tradi. Iura siquidem neminē nisi incorrigibilem, & relapsum iudici seculari tradi præcipiunt. Cū ergo iure non sit isti denegata misericordia, intelligitur concessa. Imponetur tamen illi salutaris pœnitentia, in

P a cuius

cuius impositione, vt plena seruetur iustitia, cōsiderare oportet hæresis, & personæ qualitatem, an videlicet hæresis illa, in quam lapsus est, sit contra illum fidei articulum, quem expresse scire tenebatur. Nam (vt alias supra me dixisse memini) non omnes ad omnia credenda pari lege tenentur. Si oppositam fidem non tenebatur iuxta suæ personæ qualitatem scire, atq; ideo constat illum ex ignorantia errasse, tunc cum modestia, & charitate docendus est de vera fide, quam si statim susceperit, erit cū misericordia, & sine vlla infamiæ nota recipiendus.

Quia cū ille errorem suum nulla pertinaci animositate defendat, consequens est vt iuxta Augustini sententiam in cap. dixit Apostolus) nō sit hæreticus censendus, nec velut talis puniendus. Quod si aliqua illi imponatur ad cautelam pœnitentia, vt videlicet cautior deinceps sit in loquendo, leuem illam esse oportet, cū leue, aut fortè nullum fuerit illius peccatum. Si verò errauit circa ea quæ scire tenebatur, tunc tentandus est, an ex industria, & sciens errauerit, an ex ignorantia. Possibile est enim, vt negligens fuerit in addiscendis iis, quæ erat obligatus scire: & quia negligēs fuit in discendo, errauit in aliquo particulari, putans illud, quod ipse credit, ab Ecclesia Catholica credi. Si illum ex ignorantia eorum, quæ scire tenebatur, errasse cōstiterit, & de suo errore admonitus statim illum reuocauerit, & sine vlla rebellionem veram fidem susceperit, cum misericordia admitteatur, imponeturq; illi pœnitentia, & nō leuis: sed aliquanto grauior præcedenti: non tamen, vt hæreticus punietur: sed quia negligens fuit in addiscendis illis, quæ sub gehennæ interminatione erat obligatus scire. Oportet tamen hoc loco cautum esse inquisitorem, vt bene penetrare valeat, an is, qui errauit circa ea, quæ erat obligatus scire, errauerit ex ignorantia: quoniam is, qui ignorat ea, quæ scire tenebatur, oportet vt suam probet ignorantiam, si per eam excusari procurat. Si verò constat illum ex industria, & scientia errasse, quanuis post accusationem veniat, admitteatur ad misericordiam si hæresim statim abiuauerit: imponetur tamen illi pœnitentia, & multò grauior, quàm duobus præcedentibus. Quia (vt Saluator noster ait) seruus qui nouit voluntatem patris, & non fecit

fecit secundū eius voluntatem vapulabit multis. Et quod adducit Archidiaconus ex annotatis in. l. i. C. de his qui latro. occul. non est ad propositum. Hæreticus verò, qui transacto tempore gratiæ vocatus crimen suum negauit, & postea per testes idoneos conuictus peccatum suum fatetur, & petit misericordiam, est illi concedenda, vt euadat pœnam mortis: sed erit perpetuo carceri mancipandus. Hoc apertissime probatur per secundum cap. Excommunicamus. paragra. si qui autem, extra de hæreticis. Nec obstat cap. Ad abolendam paragra. Præsenti. vbi dicitur, quòd secularis arbitrio potestatis relinquatur puniendus, qui non continuo post deprehensionem erroris ad fidem Catholicam redierit. Deprehensus enim non dicitur in hæresi omnis qui accusatus est de illa: sed ille solum, qui de hæresi legitime conuictus est. Nam aliàs oportet, vt omnis, qui de hæresi accusatus est, & crimē suum negat, esset ante legitimam probationem potestati seculari tradendus: quia textus ille dicit, quòd qui post deprehensionem erroris non statim ad fidei Catholice vnitate recurrit, iudici seculari tradatur ad illius arbitrium puniendus. Hoc autem dicere esset absurdissimum. Nec satis est, vt quis dicatur in hæresi deprehensus, quòd sit per testes conuictus, docuisse, aut firmiter asseruisse propositionem aliquam, quæ verè est hæretica: sed oportet, quòd sit etiam per vera argumenta conuictus talem propositionem esse hæreticam. Nam quamuis in hæresi aliqua persistat (vt supra in isto primo libro cap. 10. docuimus) antequam sit de hæresi sua legitime admonitus, non dicitur pertinax, & per consequens neque hæreticus, si paratus sit reuocare hæresim, cum fuerit illi vera fides manifesta. Alioqui oporteret dicere, vt quotiescunque inquisitor hæreticorum præcipit et alicui prædicatori, aut doctori, vt propositionem aliquam tanquam hæreticam abiuraret, ille teneretur hoc facere. Nam diceret inquisitor, quòd nisi statim abiuret iuxta cap. Ad abolendam, statim illum tradet curiæ seculari. Et ita cogeretur aliquando propositionem Catholicam recantare, & abiurare. Non est ergo dicendus deprehensus, nisi fuerit conuictus. Qualiter autem, & quibus argumentis sit aliqua propositio de hæresi conuincenda, supra cap. 4. aperte declarauimus.

mus. Et certè (vt opinor) ex falsa huius vocis, deprehensus, intelligentia deceptus est Archidiaconus, putans omnem, qui transacto tempore gratiæ accusatus accedit, esse reiciendum, & potestati seculari tradendum. Et Dominus Cardinalis etiam deceptus est, qui existimauit omnem conuictum, etiam si ante condemnationem redeat, esse tradendum potestati seculari: quia (vt ille ait) non statim & continuo redit. Sed re vera fallitur: quia textus in cap. Ad abolendam. nō dixit absolute, nisi continuo redierint, sed dixit, continuo post deprehensionem erroris. Tunc quis dicitur deprehensus in aliquo crimine, quando facti euidencia cognoscitur illū tale crimen commisisse, aut per testes est conuictus, aut publica sui confessione illud se fecisse est confessus. Quo fit, vt si quis conuictus de hæreſi statim illud fatetur, & hæreſim abiurat, dicendus sit statim post deprehensionem erroris abiurasse, & per consequens non tradendus iudici seculari, arbitrio suo puniendus. Quia cap. ad abolendam, præcipit, vt arbitrio secularis potestatis non tradatur hæreticus, qui statim post deprehensionem erroris ad fidei Catholice unitatem redire voluerit. Et in cap. Excommunicamus. paragrapha. si qui autem. præcipitur, vt huiusmodi talis, qui postquam fuerit deprehensus redierit, perpetuo carceri mancipetur. vt igitur quis pœnam mortis euadat, nō opus est, quòd fateatur suum crimen antequam fuerit conuictus: quia etiam si postquam fuerit conuictus, hoc est, in errore deprehensus: si tamen antequam per sententiam sit condemnatus, suum errorem fatetur, perpetuo carceri mancipatus pœnam mortis euadet. Huic meæ sententiæ fauent non solum glossator Decretalium, Panormitanus, & cæteri, qui aliam extremā, & mitissimam opinionem tenent: sed etiam Gondisalvus de Villadiego in tractatu de hæreticis. Restat nunc tertius gradus examinandus, de illo scilicet, qui etiam postquam cōuictus est, negauit, & ideo damnatus est, vt secularis arbitrio potestatis puniatur, & post hanc damnationis sententiam, crimen suum fatetur, credens se hac via misericordiam consequuturum. Hunc talem firmissime teneo nō esse vllō pacto admittendum, vt talis illi præſtetur venia, quæ illum à iudicio secularis potestatis redimat. Quoniam hic talis præsumendus est

fide accedere, nec de illius emendatione sperandum est. Pro hac re est aperte textus præfati cap. Ad abolendam, ubi præcipitur, quod hæreticus relinquatur secularis arbitrio potestatis, animadue: sione debita puniendus, nisi continuo post deprehensionem erroris ad fidei Catholice unitatem sponte recurrere voluerit. At qui post damnationem venit, non sponte, sed timore pœnæ quasi coactus redit: & qui conuictus adhuc sententiam expectauit, non continuo redit. Et in utroq; cap. Excommunicamus, paragra. dñati, nulla prorsus damnatis datur indulgentia: sed præcipitur, vt seculari potestati tradantur debita animaduersione puniendi. Quod autem Panormitanus arguit per cap. Accusatus. de hæreticis libr. 6. in quo solis relapsis venia negatur parum mouet. Primo quia in illo cap. non habetur, quod ille ait. Illic enim Papa declarat, qui sint relapsi dicendi, & qui sint pœna relapsorum in hæresim puniendi, non tamen exprimit pœnam, quæ illi debeant puniri. Deinde quamuis illic solis relapsis negaretur indulgentia non tamen reliquis omnibus conceditur, quod erat maximè necessarium, præsertim cum antea fuisset illis in multis locis negata, vt patet per capi. Ad abolendam. & capi. Excommunicamus. primo, & secundo. Argumentum etiam, quod adducit, vt opinio sua tanquam mitior recipiatur, per regulam: Odia, & regulam: In pœnis, nihil valet. Quia regulæ illæ intelliguntur in negotio dubio: quando non constat quid ex iure tenendum sit, tunc pœnæ, & odia sunt restringenda, quando verò iura apertissime disponunt pœnas, non sunt tunc illæ restringendæ. Illa etiam, quæ pro ista opinione adducit glossa nullius sunt momenti. Nam illis satis, superque respondetur in cap. super eo. de hæreticis. libr. 6. In illo siquidem textu declaratur, quod ecclesia nulli claudit gremium, vt illi denegat, quod ad animæ suæ salutem viderit necessarium: ac proinde damnatis, & relapsis si contritionis signa ostenderint, pœnitentiæ, & Eucharistiæ sacramenta non negat. Claudit tamen gremium sæpe in his, quæ ad corporis salutem pertinent: quoniam hæc denegata sæpe salutem animarum prodesse solent. Deinde deceptus est glossator in præfato. paragra. si qui autem. in verbo: deprehensi, ubi exponit, sic dicens:

Publicè, ita quod notorium, vel etiam condemnati. Hæc ille. Fateor quidem condemnatos dicendos esse deprehensos: sed non de istis deprehensis loquitur ille paragra. si qui autem, quia de istis, qui per condemnationem sunt deprehensi dictum fuerat eodem cap. paragra. Damnati. Alioqui si de omnibus deprehensis intelligatur paragra. si qui autem, apertissime erit cōtrarius præcedenti paragra. Damnati. Talis autem contrarietas in eiusdem cap. contextu non est imaginanda, quæ contrarietas facillime tollitur, si aduertamus alios esse præter damnatos, qui iure dicuntur deprehensi. Sunt enim deprehensi, qui in ipsa perpe- tratione criminis sunt capti, vt puta: quia visus est sic prædicare, aut docere, & qui per testes idoneos sunt conuicti, & qui publice in iudicio crimen suum confessus est. De his igitur, & non de damnatis intelligitur, paragra. si qui autem, de reliquis verò, qui per iudicis ecclesiastici sententiam sunt condemnati, intelligitur, paragra. Damnati. Quam verborum differentiam, si bene aduertisset glossator, non sic fuisset deceptus. Superest adhuc, vt de alio hæreticorum genere differamus, de illis videlicet, qui errorem suum fatentur: sed illum deserere nolunt, quoniam dicunt non esse errorem: sed veram fidem. Sed de hoc inferius lib. secundo disputabimus, quem totum huic negotio tribuemus, nunc enim in hoc primo libro de illis solum hæreticis disputamus, qui post tenebras ad lucem redeunt, & erroribus suis desertis, ad fidem Catholicam reuertuntur.

DE APOSTATIS, AN SINT ETIAM

cum ad ecclesiam redierint, benigne, & cum

miseriordia, velut cæteri hæretici reci-

piendi. Cap. XXIII.

QVA MVIS de omni hæretico iam dictum sit, illum si congruo tempore sui delicti pœnituerit, fore ad misericordiam recipiendum, vt à pœna mortis liberetur: aliqui tamen de apostatis dubitant, an sint etiam eadem mensura metiendi, vt etiam illis si ad fidem Catholicam vltro redierint, sit indulgētia præstanda. Huius autem dubitationis causa inde oritur, quòd ius ciuile nō eandem tribuit benignitatem, & misericordiā apostatis, quam

quam cæteris hæreticis. Nam in lege, hi qui. C. de apostatis. præcipit Imperator, vt apostatæ, etiam si ad fidem Catholicam redire voluerint, vltima pœna puniantur: cum tamen alios hæreticos non dicat pœna mortis fore puniendos. Pro huius quæstionis definitione oportet imprimis ad memoriã reuocare id, quod supra cap. i. huius primi libri diximus, Apostatas sub nomine hæreticorũ comprehendi, nec esse aliam differentiam inter apostatam, & hæreticum: nisi eam, quæ est inter speciem, & genus. Nam (vt illic ex beato Thoma docuimus) Apostasia species est infidelitatis, quæ sub hæresi comprehenditur, & nihil supra hæresim addit: nisi quandam circumstantiam aggrauantem, quæ est totius fidei oppugnatio, cum aliæ hereses non totam fidem: sed solum partem oppugnent. At si apostasia est hæresis species, & non alio modo ab illa distincta, consequens necessario est, vt apostata sit etiam quædam hæretici species, & nullum aliud habens cum hæretico discrimen: nisi quale est inter speciem, & genus. Hoc igitur præmissis, aliqua prius iaciam firmissima fundamenta, quibus innixa nostra huius quæstionis sententia, contra omnia aduersariorum tela constans & firma permaneat. Primum fundamentum. De crimine hæresis nullus iudicare alium potest: nisi solus ecclesiasticus iudex. Hoc fundamentum probatur per cap. Vt inquisitioni. de hæreticis. libro sexto, vbi expresse inhihet Papa omni potestati seculari, ne quomodolibet de hæresi cognoscat, aut iudicet, & causam assignat, quia crimen hæresis est mere ecclesiasticum. De nulla enim re merè ecclesiastica, secularis iudex definire aliquid valet, quod si attentare quis præsumperit, eius definitio irrita est, & inanis, vt patet expresse in cap. Bene quidem. 96. distinctione & in cap. Ecclesia sanctæ Mariæ. extra de constitutionibus. Et propter eandem causam cognitio, & iudicium in causa matrimonij sunt iudicibus secularibus prorsus inhibita, & solis ecclesiasticis iudicibus reseruata: quia matrimonium eò, quod est sacramentum, censetur res merè ecclesiastica.

Præterea secularis iudex non potest de hæresi inquirere, nec de illa iudicare, hoc est, non potest iudicare, an hæc, aut illa assertio sit hæretica, an Catholica, ergo non

potest propter illud crimen aliquem punire. Collectio est manifesta: quia iniustum est, ut quis possit iudicare in crimine, de quo non potest cognoscere. Quod autem secularis iudex non possit de fide aut hæresi cognoscere, apertissimè conuincitur ex his, quæ supra cap. 5. diximus. Et probatur ultra: quia secularis potestas ab ecclesia est illuminanda, & ab illa doceri debet, & non e contrario. Nam (ut dicitur in ca. solitæ. de maiori & ob.) ecclesiastica potestas est velut Sol, secularis verò cõparatur Lunæ, quæ lumen suum à sole recipit. Deinde in lege veteri nõ Rex, aut Princeps, aut Dux, aut Medicus: sed solus sacerdos habebat ius lepræ inspiciendæ, & dignoscendæ, & ille solus leprosos iudicabat, & ex illius iudicio pendebat quidquid circa leprosum lex faciendum esse iubebat: ergo eodem modo in lege noua fieri oportet, ut non Rex aut Princeps, aut quæuis alia potestas secularis: sed solus sacerdotalis ordo, hæresis dignoscendæ, & iudicandæ potestatem habeat. Nam lepra (ut sacri doctores interpretantur) quædam fuit expressissima hæresis figura. Vnde Augustinus libro secundo quæstionũ Euangelicarum, ca. 40. differens de decem leprosis à Christo Salvatore nostro mundatis, ita ait: Nullum eorum quibus hæc corporalia beneficia præstitit, inuenitur misisse ad sacerdotes, nisi leprosos. Nam & illum à lepra mundauerat, cui dixit: Vade, & ostende te sacerdotibus, & offer pro te sacrificiũ, quod præcepit Moyses in testimonium illis. Et post pauca subdit: Quærendum igitur est quid ipsa lepra significet. Non enim sanati: sed mundati dicuntur: qui ea caruerunt. Coloris quippè vitium est, non valetudinis, aut integritatis sensuum, atque membrorum. Leprosi ergo non absurdè intelligi possunt, qui scientiam veræ fidei non habentes, varias doctrinas profitentur erroris. Non enim vel abscondunt imperitiam suam: sed pro summa peritia proferunt in lucem, & iactantia sermonis ostentant. Nulla porro falsa doctrina est, quæ non aliqua vera intermisceat. Vera ergo falsis inordinate permixta in vna disputatione, vel narratione hominis, tanquam in vnius corporis colore apparentia, significant lepram, tanquam veris, falsisque colorum fucis humana corpora variantem, atque maculantem. Hactenus Augustinus.

Leuit. 13.

August.

Mat. 8.

gustinus. In quibus verbis id annotandum est, quod cum dixerit solos leprosos ex iis, quos sanitate corporis Christus donauerat ad sacerdotes fuisse ab illo missos, postea dixit leprosos hæreticorum figuram portasse.

Ex quibus satis apertè colligitur, necessarium fore, vt quemadmodum tunc soli sacerdotes examinabant & iudicabant leprosos, ita nunc solus sacerdotalis ordo, hoc est, ecclesiastica potestas examinet, & iudicet, hæreticos.

Secundum fundamentum. Secularis iudex cum punit hæreticos, hoc facit via permissionis, & traditionis ab ecclesiastico iudice factæ cum videlicet ecclesiasticus iudex expleto omni eo, quod circa hæreticum exercere poterat, relinquit illum, & tradit potestati laicali, permit- tens illi, vt circa illum faciat quod viderit expedire.

Hoc habetur expresse in cap. Excommunicamus. paragrapho. damnati, primo & secundo, extra de hæreticis.

Ex his duobus fundamentis satis apertè colligitur laicam potestatem non posse quomodolibet hæreticum punire, antequam ab ecclesiastica potestate sit illi permissum.

Tertium fundamentum. Ius canonicum nunquam statuto aliquo præcepit apostatam à fide qui ad eam sponte redierit, tradi iudici seculari illius arbitrio puniendum.

Ex quo manifestè sequitur potestatem secularem non posse apostatam, qui sponte ad fidem Catholicam redit, morte punire. Nam apostata (vt prædiximus) verè est hæreticus.

At hæreticum hominem secularis potestas punire nõ potest: nisi cum sibi ab ecclesiastica potestate est traditus. Ecclesiastica potestas nondum tradidit potestati laicali apo-

statas, quæ sponte redire volunt: ergo potestas laica non potest illos morte punire, imò nec de illis iudicare. Ex quibus omnibus infero dominum Ioannè Nicolai Are-

latani errasse, qui in suo libello de hæreticis. Notabili. 44. Mordicus tenet apostatam etiam sponte redire volentem, non esse ad veniam admittendum, motus ex illa præfata

lege, hi qui. C. de apostatis. Illa enim lex nullius est momenti: quia & si nulla esset specialis lex canonica, quæ de apostatis statueret contrarium, satis est superque satis ad

illius euerfionem illa generalis canonica prohibitio, qua iudicibus secularibus prohibetur ne quomodolibet de hæreticis cognoscere, aut iudicare præsumant.

Multò

Multò ergo melius quàm Arelatanus iste sensit Gundif.
 taluus à Villa Diego, què ille oppugnat, qui in suo libro
 de hæreticis quæstione. 20. censuit apostatas eadem lege,
 qua hæreticos fore in hac parte iudicandos. Præterea (vt
 fortius meam confirmem sententiam) ius canonicū non
 solum nō statuit apostatas sponte redire volentes esse po-
 testati seculari tradendos, imò expresse præcepit contra-
 rium in cap. contra Christianos. de hæreticis. lib. 6. Nam
 in illo cap. Papa præcipit eos, qui ad ritus redierint Iudæo-
 rum, esse velut hæreticos puniendos. At hæreticis cum
 sponte ad fidem redeunt, (vt proxime præcedenti capite
 diximus) ius canonicum cōcedit indulgentiam, & illos
 ad misericordiam recipit, nō tradens illos potestati secu-
 lari ad illius arbitrium puniendos: ergo eodē modo etiā
 apostatas si sponte redierint, quemadmodum hæreticos
 recipere oportebit. Id autem quod pro se adducit Villa
 Diego vt hac sententiā confirmet, ex textu cap. Quidam
 extra de apostatis. parū, aut nihil huic proposito seruit.
 Nam illi, de quibus Innocentius tertius in illo cap. loqui-
 tur, non erant apostatæ tales, quales hi de quibus nūc lo-
 quimur. Illi enim de quibus Papa loquitur in illo textu
 non in vniuersum fidem Chatholicam deseruerant, neq;
 ob hoc à sommo Pontifice reprehenduntur: sed quia si-
 mul cum fide baptismi, Iudæo: ū ritus obseruabant. Nam
 propterea ad illorum damnationē, addidit illic Papa ex
 sacra scriptura, maledictū esse hominem qui terram dua-
 bus viis ingreditur, duas vias appellans Christianismum
 & Iudaismum. Apostatæ verò, de quibus nunc loquimur
 totam fidem Catholicam deseruerunt, & de istis est quæ-
 stio formata. Vnde patet textum illum à Villa Diego ci-
 tatum parum suam sententiam confirmare. Sed caput,
 contra Christianos, quod nos citauimus tam apertè no-
 stram sententiam confirmat, vt nihil apertius dici possit.
 Nam illud caput apertè loquitur de his, qui relicto Chri-
 stianismo ad ritus redierant Iudæorum, vt patet ex casu
 capitis ibidem in glossa inserto. Rursum, ius canonicum
 nihil profus in specie statuit de apostatis quali essent
 animaduersione puniendi: quam rem facere non omiffi-
 set: nisi quia illos sub hæreticis comprehendere voluit,
 & eadem illos pœna, qua hæreticos illos puniendos esse
 censuit.

censuit. Non est enim putandum sanctos patres, qui pro
 hæresis, & aliorum criminum punitione tot iura statuerunt,
 circa apostasiam, quæ pestilentissimum est crimen, fuisse
 tam remissos, ut illam puniendam non esse censerent, aut
 tam negligentes, ut de illius remedio, & punitione nihil
 profus statuissent. Cum igitur credendum sit, ecclesiam
 aliquid de apostatis decreuisse, & non alibi hoc reperia-
 tur, quam cum de hæreticis statuit, erit necessario faten-
 dum apostatas eisdem legibus, quibus cæteros hæreticos
 esse iudicandos. Deinde ea, quæ de aliqua re in genere sta-
 tuuntur, & ordinantur, ad omnem speciem illius generis
 sunt deducenda, & omni speciei sunt tribuenda, & appli-
 canda: nisi aliqua esset illius generis species expresse ali-
 cubi ab illa generalitate excepta. Si lex statuit, ut latro
 ea, quæ furto accepit, restituat in quadruplum, non est du-
 bium illam legem de omni latrone, puta raptore, sacrile-
 go, aliisque latronis speciebus esse interpretandam, ita ut
 eorum quilibet ea sit plectendus poena, ut ablata in qua-
 druplum restituere cogatur: nisi de aliqua latronis spe-
 cie aliud alibi lex disponderet. Tunc enim generi deroga-
 retur per speciem, ut dicitur de regulis iuris. li. 6. regu. 34.
 At hæreticus (ut supra in hoc cap. diximus) genus quod-
 dam est, cuius quædam species est apostata. Fieri ergo
 est necesse, ut quæ de hæreticis canonica iura decernunt,
 sint etiam ad apostatas deducenda, & de illis interpretan-
 da: nisi alibi ius canonicum circa apostatas speciali decre-
 to aliud faciendum esse decernat. Cum igitur ius cano-
 nicum nihil in speciali de apostatæ punitione statuerit,
 oportet necessario ut ea, quæ de hæreticorum punitione
 ius canonicum statuerat, sint etiam de apostatis intelli-
 genda. Ius canonicum præcipit, ut hæreticus, qui con-
 gruo tempore sponte ad fidem redire voluerit, admitta-
 tur ad veniam, ergo idem de apostata erit necessario fa-
 ciendum. Quæ autem Ioannes Arelatanus affert in suæ
 sententiæ confirmationem, nullius sunt momenti & in-
 digna, quæ nobis occupationem responsionis præbeant:
 sed tamen respondendum est illis. Dicit primò, quòd
 non debemus ponere discordiam inter ius canonicum
 & civile, nisi inter illa aperta sit repugnãtia: sed oportet
 ea iura concordare: pro quo adducit. le. præcipimus. C. de

appell & l. primam. C. de inoffi. dot. & textū ex ca. cum
 expediat. de electio. lib. 6. Huic argumento respondeo
 per eundem textum, quem ipse adducit. Ibi enim dicitur,
 quod expedit concordare iura iuribus, & eorum corre-
 ctiones evitari, si ipsa iura sustineri valeant, vbi glossa, in
 verbo sustineri. dicit: Reprehenduntur hic illi, qui vo-
 lunt sustinere iura, quæ penitus sunt correctæ: vbi ergo
 apparet de correctione non sustineant. Hæc in glossa.
 Reprehenditur ergo ipsemet Arelatanus in textu, quem
 citat: quia sustinere vult illam legem, hi qui. C. de apostat-
 tis. cum illa sit apertissime redacta in nihilum per ius ca-
 nonicum, in cap. Ut inquisitioni. de hæret. libro. 6. vbi præ-
 cipitur omni seculari potestati ne quomodolibet de cri-
 mine hæresis cognoscat aut iudicet. Deinde sic arguit:
 Nullibi in Pontificio iure scriptum expresse reperitur
 apostatis pœnitentibus parcendum esse, vt mortem cor-
 poralem evitent, ergo standum est decisioni iuris civilis
 expresse disponentis, non esse parcendum apostatis. Huic
 argumentationi respondeo, bis in illa erratum esse. Pri-
 mo quidem quod assumit est falsum, videlicet nullibi in
 Pontificio iure esse expresse scriptum, apostatis pœnitent-
 tibus esse parcendum. Nam (vt iam diximus) in cap. con-
 tra Christianos. de hæreticis. lib. 6. est expresse decretum.
 & in cap. ad abolendam. extra de hæreticis. & in cap. Ex-
 communicamus, primo & secundo. eo titu. licet enim sub
 nomine apostatæ nihil de illo disponat, satis tamen est
 id, quod de hæreticis dictum erat, cum cõstet ex illis, quæ
 supra diximus, apostatam esse hæreticum. Secundo pec-
 cat illa argumentatio: quia & si assumptum esset verum,
 collectio tamen est vitiosa, & inualida. Quoniam & si
 ius pontificium nihil de apostata statuisset, non erat con-
 sequens, vt agendum esset per dispositionem iuris civilis.
 Consequentiam tamẽ istam ille probare niritur per hæc
 regulam. Vbi aliquid reperitur expresse decisum iure ci-
 uili, nec reperitur contrarium iure canonico, standum est
 iuri civili, etiam in foro ecclesiastico. Certè hæc regula si
 alicubi vera est, in illis solis rebus valet, quæ iuri civili
 possunt esse subiectæ, & de quibus ius civile potest cog-
 noscere, & iudicare, in illis autem rebus, quæ à iure civili
 sunt prorsus alienæ, & in quibus ius civile nihil prorsus
 decer.

discernere valet, nihil veritatis habet regula sua. Nam hac ratione oportet fateri esse valida, & firma omnia decreta, quæ ius civile statueret circa confirmationem, aut reuocationem matrimonij in casibus, in quibus lex canonica nihil certi statuit, vt est in casu cap. literas. extra de restitu. spoli. In quo casu Papa nihil certi statuit. Posset ergo, iuxta hanc regulam, ius civile aliquam illarum trium partium, quas illic Papa probabiles reputat, pro lege præcisa statuere. Posset etiam certam formam in sacramento extreme vnctionis instituire, & si illam ius civile statuisset, oporteret necessario cõformiter ad illam agere: cum illius sacramenti certam, & præcisam formam (vt ait sanctus Bonauentura) nunquam ecclesia statuit. In his enim & similibus rebus, in quibus ius civile nihil statuere potest, si aliquid statuatur, erit prorsus inane, etiam si iure Pontificio nihil esset de illis statutum. Cum igitur crimen cuiuslibet hæresis, & per consequens apostasiæ sit à potestate iuris civilis alienum, oportet, vt quidquid de illo ius civile statuatur, sit prorsus inane, etiam si nihil de illo esset iure Pontificio statutum.

SI HÆRETICVS RESIPVERIT,
quid ab eo exigendum sit, antequam ad
ecclesiæ communionem reci-
piatur. Cap. XXIII.

Qvanuis supra diximus omnem hæreticum, si congruo tempore resipuerit, esse ab ecclesia admittendum, non tamen id continuo cum petierit, faciendum esse censeo. Prius quidem tentandus est an verè fidem Catholicam tenere velit, & amplecti, an simularè, & solo pœnarum metu. Deinde an leui, & parum duraturo animo fidem Catholicam suscipere velit, an animo constanti, & firmo. indignum quippè est, vt qui tepido animo, & vacillanti ad fidem Catholicam se velle redire dicit, statim in ecclesiæ communionem recipiatur, ne (si fortè ad vomitum velut canis redierit) grauius delinquendi habeat occasionem. Nemo mit- Luc. 19.
tens manum ad aratrum, & aspiciens retro (ait Saluator noster) aptus est regno Dei. Vir ille fortissimtis, & illu:

Illustris bellator Gedeon, cum ad bellum contra inimicos pugnaturus accingeretur, Domino præcipiente, dixit populo suo, & cunctis audientibus prædicauit. Qui for-

Judic. 7. midolosus & timidus est, reuertatur. Sic etiam puto faciendum esse in ecclesia quæ est velut castrorum acies be-

Cant. 6. ne ordinata, & quæ est in continuo bellorum procinctu, vt qui in fide dubius, ac nutans est, non recipiatur in ea: sed reiiciatur, præsertim cuius imbecillitas fuerat iam ex alio suo à fide discessu plene cognita. Nam aliàs qui illum facile ad ecclesiæ consortium reciperet, alios fideles, quibus illum commiscet, exponeret periculo contagij, si ille ad pristinū errorem rediret. Vnde beatus Gregorius

Gregor. in registro ait: Quoties cordis oculus nube erroris obductus, supernæ illustrationis lumine fit serenus, magna cautela nitendum est, ne latenter autor schismatis irruat, & ab vnitatis radice eos, qui ad eam reuersi fuerint, telo iterum erroris abscondat. Hæc Gregorius. Et habentur hæc verba in cap. Quoties. 1. quæst. 7. Scire igitur oportet constantem, & firmum in fide esse illum, qui ab hæresi rediens, ad ecclesiæ Catholicæ consortium recipiendus est.

Leprosus iuxta veterem legē non nisi mutata veste, & capillis rasis, intra castra, aut intra ciuitatem, vnde propter lepram eiectus fuerat, recipiebatur, etiam si sacerdotis iudicio mundatus censeretur. Leporam illam fuisse hæresis figuram, satis apertè constat ex testimonio Augustini,

Leuit. 13. quod proxime præcedenti cap. citauimus: & inde etiam conuincitur leprosum gestasse hæretici figuram. Multò ergo maiorem diligentiam adhibere oportet ne hæreticum, cuius figuram leprosus gerebat, statim cum ille se mundatum dixerit, intra ciuitatem, hoc est, ecclesiam recipiamus: sed prius oportet vestes, hoc est, exteriores hæreticorum conuersationes deponere, & omnes pilos, hoc est, omnes hæresis cogitationes, quæ ex corde, velut illi ex capite pendent, radere, vt vel sic ille in fide firmus, & constans nobis appareat. Verum quia hæc animi constantia, & firmitas in fide nō nisi per exteriora signa cognosci potest, ideo sub duobus testimoniis illam probandam esse ecclesia censuit, antequam heretico resipiscenti, & ad fidem Catholicam redeunti, ecclesiæ communicatio detur. Primum testimonium est præteriti erroris publica in iudicio abiuratio, & detestatio. Tenetur enim qui ab hæresi

hæresi ad fidem Catholicam redit, antequam recipiatur, publicè præfatam hæresim in quam diabolo suggerente, lapsus fuerat, coram Episcopo, aut inquisitore abiurare, & detestari. Hoc ita faciendum esse præcipitur in ca. ad abolendam. paragrapho. Præsenti. extra de hæreticis. Olim autem hæc abiuratio, & hæresis detestatio solum in communi concilio Episcoporum fiebat, vt patet in ca. de eo. 50. distin. & in cap. si quis episcopus. l. qu. 7. Nunc autem quando difficile, & raro concilia siue generalia, siue prouincialia congregantur, ne in tâta temporis dilatione, aut illè suæ veræ cognitionis immemor ad vomitum ex fastidio expectationis rediret, aut in vera fide permansens morte præuentus sine ecclesiæ communionē discederet, decretum est, & meritò hanc abiurationem coram Episcopo, & ad illius arbitrium esse faciendam. Deinde datis contra hæreticos inquisitoribus, ad illos etiam hæc autoritas, & potestas recipiendi hæreticos, deriuata est: ita tamen vt sine Episcopi consilio, & assensu id non faciant. Forma autè huius abiurationis qualis esse debeat, habetur in cap. ego Berengarius. de consec. distin. 2.

Circa hæc tamen dubitari potest, an qui in aliqua hæresi deprehensus est, cum spõte ad fidem Catholicam redire voluerit, cogendus sit omnem abiurare, & detestari hæresim, an satis erit eam solam abiurare in qua fuerat deprehensus. gl. in cap. accusatus. paragrapho. eum verò. in verbo, simpliciter. de hæreticis. lib. 6. tenet, quòd non tenetur omnem hæresim abiurare: sed eam solam, de qua fuerat accusatus, & dicit glossa ibi suam sententiam elici ex textu illius, paragraphi, Eum verò. quia textus ille loquitur sub conditione si generaliter omnem hæresim abiurauit. Si autem teneretur omnè hæresim abiurare, non illud sub conditione reliquisset. Idem docet glossa in præfato cap. Ego Berengarius. in dictione, omnem hæresim. & probat glo. ista hanc suam sententiam per cap. Presbyter si à plebe. 2. qu. 5. Ego quidem istorum opinionem sub hoc sensu libenter suscipio, vt hæreticus nullo iure expresso teneatur cum ad ecclesiam redit, omnem hæresim abiurare, & detestari: quia (vt ego existimo) nullum tale est adhuc latum ius, quod hæreticum de vna hæresi accusatum obliget ad abiurandum omnem hæresim. Verùm

Q

licet

licet hæc ita se habeant, non tamen obstant, quin ob aliquam iustam causam possint inquisitores hæreticum cogere, vt non solum eam, de qua accusatus erat : sed omnem in genere hæresim abiuret, & detesteretur. Nam variis succedentibus causis, & occasionibus ad multa potest homo à suo superiori cogi, ad quæ aliàs non cogeretur. Et certè (vt clarius meam proferam sententiam) semper ita faciendum esse ego censerem, & melius puto, vt omnem cogatur hæresim abiurare. Quia hoc magis publicè vtilitati conuenit, ne cuilibet hæretico millies in aliam, & aliam hæresim labendi præstetur occasio, cum hoc sine periculo mortis se posse facere intelligat. Nam (vt ex illo. paragrapho. Eum verò. apertè colligitur) qui non in eadem, quam prius abiurauerat : sed in aliam labitur hæresim, non dicitur relapsus, nec pœna relapsi punietur, si prius non omnem abiurauerat hæresim : sed eam solum, in quam lapsus fuerat. Præterea omnes ferè hæreses sunt sibi inuicem connexæ, quia licet facies habeant diuersas, caudas tamen adinuicem habent colligatas, vt dicitur in cap. Excommunicamus. primo & secundo, extra de hæreticis. Dato vno inconuenienti (vt ait Aristoteles) multa contingunt. Ex vno errore multi necessario deriuantur, nunquam riuuli ex fonte. Hoc apertè experientia docente in Luthero didicimus. Hic enim omnes Pontificis indulgentias contemnere cœpit, & hinc suorum errorum prædicationem est auspicatus. Deinde hoc non contentus, eo vsque insaniit, vt purgatorium non fuerit veritus negare. Inde coactus fuit negare necessariam esse satisfactionem vllam pro peccatis, & solas duas admittit pœnitentiæ partes. Post hæc videns vrgentissimas rationes, quæ illum, vt ab errore discederet, impellebant, dixit nihil post culpæ remissionem, manere in peccatore ad cuius solutionem remissa culpa teneatur. Vides iam quàm connexæ, & concatenatæ sint hæreses. Et propter hæc causam necessarium est vt quisquis vnâ aliquam abiurat hæresim, abiuret etiã eas omnes, quæ ex illa deriuantur, & quæ illi perpetuo fœdere coniunguntur: quia non potest illa sine aliis deseri. Et quia non potest facile statim agnosci, quidquid mali ex aliqua vnâ hæresi deduci potest, ideo melius est, vt omnem prorsus abiuret

Abiuret hæresim, qui vnam abiurare debet. Si quis tamen arguat cōtra hæc per textum ca. Presbyter qui à plebe. 2. qu. 5. inane prorsus erit argumentum: quia res valde dissimiles, sunt hæc & illa. Illic enim agitur de purgatione delicti, qua in re verum esse fateor, neminem teneri, nec debere cogi ad purgandum se nisi de illo solo delicto de quo fuerat infamatus. Hic autem in præsentiarum nihil nunc agimus de purgatione: sed de abiuratione hæresis quæ est res valde diuersa.

Nam & ego etiam fateor neminem posse cogi, vt purget se de hæresi de qua non fuerat infamatus. Deinde & si eadem esset ratio de abiuratione, & de purgatione facienda, nihil contra nos ageret textus ille: quoniam alia crimina non sunt sic connexa, & colligata quemadmodum hæreses, & ideo in aliis non oportet se de omnibus purgare: sed solum de illo, de quo fuerat infamatus.

Secundum testimonium sui constantis animi, & non simulati: sed veri reditus ad fidem est, publica promissio, & iuramento firmata non recedendi ab ea fide, quam tunc confitetur: sed in ea perpetuo vsque ad mortem perseverandi. Qui enim se aliquid facturum iurat, satis testatur id sibi in voto esse, & non simulatè: sed verè se id promississe. Nam (vt ait Paulus) omnis controuersia finis est iuramentum. Forma huius promissionis & iuramenti habetur in cap. Quoties. i. quæstione septima. Et (vt nullus relinquatur suspicioni locus) iurabit insuper, quòd illam abiurationem, & hanc promissionem quam iuramento confirmauit, non facit timore mortis, aut alicuius pœnæ temporalis: sed solum ex odio, & detestatione hæresis, & ex amore fidei Catholicæ. Quibus omnibus rectè peractis, hæreticus, qui deserto pristino errore ad fidem Catholicam redire voluerit, & misericordiam congruo tempore petterit, in ecclesiæ communionem recipietur. Hic autem abiurationis ritus, & modus recipiendi ad Ecclesiæ consortium hæreticos, non recens est, nec à trecentis annis repertum, nec purè humanum inuentum, quemadmodum Lutherus dicere solet: sed ante mille annos. & ex ipsis (vt suspicari licet) Apostolorum vestigiis descendens, & Deo ecclesiæ suæ id inspirante (vt credere oportet) in variis conciliis ordinatum.

Heb. 6.

**Concilium
Arelatense.**

Concilium Arelatense secundum cap. 9. suorum decretorum, hanc disciplinæ regulam statuit. Nouatianum in communionem recipi non debere, nisi suscepta pœnitentia, incredulitatis præteritum damnet errorem. Concilium Nicœnum sub magno Constantino celebratū ca. 8. suorum decretorum de eisdem Nouatianis hæreticis loquens, ait: Si qui voluerit venire ad ecclesiam Catholicā ex Nouatianis, placuit sancto concilio, vt ordinentur, & sic maneant in clero. Ante omnia autem hanc habeant confessionem, quam per scripturam exigi oportet, vt fateantur se communi consensu Catholicæ ecclesiæ statuta obseruatuos, id est, communicatuos se, & his qui fortè secundas nuptias experti sunt, vel his, qui persecutio-

**Concilium
Nicœnum.**

nis tempore lapsi sunt, quibus tamen lapsis pœnitentiæ modus, & tempus ascriptum est, vt in omnibus sequantur ea, quæ in ecclesia Catholica obseruantur. Hæc Nicœnum concilium. Multo clariora sunt, quæ in Ephesinæ synodo sub Theodosio iuniore, & Celestino Papa celebrata habentur, & magis plene explicant eum modum, quem in recipiendis hæreticis, Catholica nunc seruat ecclesia. Nam in epistola, quam præfatum concilium misit Nestorio hæretico Episcopo Constantinopolitano hæc, quæ sequuntur, habentur. Non autem sufficit, vel tuæ religioni, tantummodo fidei symbolum confiteri, quod expositum est per idem tempus, Spiritu sancto largiente, & venerando & magno concilio apud Nicæam celebrato. Hoc enim non intellexisti, nec rectè interpretatus es, quinimo peruerse, licet sono vocis eadem verba protuleris. Sed consequens est etiā, iureiurando fateri te, quod anathematizes quidem tuam pollutam, & prophana dogmata. sentias autem, & doceas quæ nos vniuersi per orientem, seu occidentem Episcopi, & magistri, præsulesq; populorum credimus & docemus. Hæc in concilio Ephesino.

**Concilium
Ephesinum**

In quibus verbis apertè monstratur is modus, quem in recipiendis hæreticis, qui ad fidem redire volunt, Catholica nunc tenet ecclesia. Ipsa tamen abiurationis forma, quam nunc inquisitores fidei iniungunt hæretico resipiscenti post suæ hæresis confessionem, & ante pœnæ inflictionem, multo plenior est, & copiosior: quippe quæ omnem præcludit hæretico, errandi in posterum libertatem,

sub

sub tali verborum serie. Ego. N. recognosco, & confiteor coram vobis Dominis, me errasse in prædictis, & super his in corde cõtrito, & humiliato absolutionem, & pœnitentiam requiro, & hanc hæresim, & omnem aliam quocunq; nomine censeatur abiuro, & promitto, quòd de cætero seruabo illibatam fidem, quam Romana tenet ecclesia, & prædicat: & quòd hæreticos, & credētes eorum, toto posse meo persequar: & tam eos, quàm eorum fautores, receptores, & benefactores, bona fide, & sine dolo, & sine mora manifestabo ecclesiæ, vel prælato: & pœnitentiam, quæ mihi pro mea culpa iniungetur, integrè seruabo, & complebo: & volo, & concedo, quòd si ab hac hora in posterum cõtigerit me relabi ad eundem errorem, vel alium cuiuscunq; hæresis quocunq; nomine censeatur, errando fortè in aliquo casu, vel credendo, aut fidem habendo errantibus, vel eos, vel credentes eorum recipiendo scienter, aut defendendo, aut fouendo dicto vel facto, aut eis bene faciendo qualitercunq; eos vel celando, vel non manifestando bona fide, & sine mora, vel si pœnitentiam iniunctam à vobis non seruauero, & perfectè non compleuero, ab inde ipso facto habear excommunicatus. & periurus, & hæreticus manifestus: & me ego iudico, ita quòd sine ampliori cognitione, & sententia, quæ iure lapsis, & manifestis hæreticis indicitur, mihi pœna imponatur. Insuper assero, & protestor me puram, & totam veritatem de me, & aliis in quantum scio, dixisse: & si fortè constare poterit me malitiose de veritate aliquid suppressisse, vel tacuisse, imponenda, vel iniungenda mihi à vobis pœnitentia, seu absolutio obtenta, vel obtinenda nihil mihi proffit. Hæc est forma abiurationis, quam nunc vt in plurimum inquisitores hæretico tempestiuè relapscenti verbo, & scripto facere iniungunt, vt ex ea, & per eam firmum se in fide testetur, & nulla illi maneat rîmula, per quam si postea errauerit, elabi possit, ne dignas suo scelere sustineat pœnas.

FINIS LIBRI PRIMI DE
iusta hæreticorum punitione.

Q 3

FR.

Fr. Alfonsi A Castro

ZAMORENSIS ORDINIS MI-
norum, de iusta Hæreticorum puni-
tione Liber secundus.

PRÆFATIO.

AM Indurata est aliquorum hæretico-
rum pertinacia, vt si quis illos à prauis,
& distortis erroribus, in quos semel de-
flexerunt, ad rectam fidei lineam refle-
ctere voluerit, citius frangere, quàm cor-
rigere possit. Multi sunt enim hæretici,
qui suas hærese tam mordicus tenent, vt si illis Catho-
licæ ecclesiæ definitiones, aut antiquissimæ illius consue-
tudines ab ipsis Apostolis ad hunc vsq; diem seruata, aut
sanctorum omnium concordēs de aliqua re sententiæ,
aut apertissima deniq; scripturæ sacræ testimoniā offeran-
tur, multò obstinatiorēs in illis permaneant, tantum ab-
est, vt ab illis discedere velint. Hos non oportet, imò nec
debet, eadem legis mansuetudine punire, qua si resipisce-
re voluissent (vt libro primo diximus) fuissent puniendi.
Doctus siquidem medicus non eodem collyrio omnium
oculos inungit: neque omnia vulnera eadem manus le-
nitate tractat Chyrurgus. Nam ferro necesse est, vt ab-
scindantur vulnera, quæ fomentorum non sentiunt me-
dicinam. De illis solis hæreticis, qui non sunt profus de-
plorati primo huius operis libro differui, & blanda illis
ostendi medicamenta, quibus sperabam illorum vulne-
ratis conscientis posse mederi. Nunc igitur, vt rem vni-
dique consummatam relinquerem, necessarium fore exi-
stimauī, de his hæreticis, qui immedicabili morbo
laborant, hoc secundo libro differere, vt
doceam, qui sint illi, & qua
sint lege tra-
ctandi.

QVIS

QVIS MERITO SIT CENSEN-
 dus hæreticus incorrigibilis.

CAPVT PRIMVM.

Quoniam de illo, qui tam obstinato animo hæretic-
 sim tuetur, vt iam incorrigibilis merito iudicatus
 in hoc secundo libro disputare decreui, ideò necessarium
 fore existimaui, ante omnia perscrutari quis sit dicendus
 incorrigibilis, vt plenè sciamus, quis sit ille, de quo præ-
 sentem suscipimus disputationem. Vt autem hoc melius
 facere possimus, oportebit dicere aliquid de correctione,
 quoniam (vt ait Aristoteles) rectum est iudex sui, & ob-
 liqui. Correctio quam reicit incorrigibilis, emendatio-
 nem significat alicuius erroris. Error autem esse potest in
 voluntate, & in intellectu.

Errat voluntas, cum appetit id, quod odio erat habens
 dum, aut odio habet, quod erat amandum: aut cum id,
 quod diligendū erat, plusquam deberet, diligit, aut quan-
 do plusquam liceret, prosequitur odio id, quod iuste odif-
 se poterat. Errat intellectus, quando iudicat falsa pro
 veris, aut vera pro falsis, aut certa pro incertis, aut incerta
 pro certis. Quum aliquis suum errorem emendat, siue
 ille sit error voluntatis, siue intellectus, tunc corrigi dici-
 tur. Nunc tamen de correctione voluntatis non est opus
 differere: sed de correctione intellectus, quia hæresis, de
 cuius correctione nunc agimus, vt capite primo huius
 operis diximus, error est intellectus, & non voluntatis.

De quacunque tamen correctione fiat sermo. hoc erit in
 primis aduertendum, non ideò aliquem dici incorrigi-
 bilem: quia corrigi non potest: sed quia non vult. Nam
 liberum arbitrium vertibile est, & ex hoc in illud muta-
 bile, adeò vt quæ ardentissimè amauerat, nunc iniquissimè
 odio prosequatur, & quæ acerbissimè oderat, nunc ef-
 frenatè diligit, quæ modo censet vera, postea iudicet fal-
 sa, & e contrario: intellectu semper in his alternationibus
 cedente voluntati. Et inde euenire necesse est, vt nullus
 tam tenaciter alicui adhæreat sententiæ, quin ab illa dis-
 cedere possit propterea quod voluntas, cui subest intellectus

& ad cuius nutum sepiſſimè regitur, nouos & contrarios ſuſcipit affectus iis, quos ante habebat. Intellectus ſiquidem ad voluntatis arbitrium frequenter ſua diſponit iudicia: quoniam illa iudicat eſſe bona, quibus voluntatem affectam eſſe intelligit, illa ruruſus mala, quæ ſcit voluntatem odiſſe. Quo fieri oportet, vt ſicut voluntas mutabilis eſt circa ſuos affectus, ſic intellectus circa ſua iudicia, ita vt quod prius dixi bonum, poſtea dicere poſſit malū, & malum dicere bonum. Alioqui oporteret dicere illum qui ſemel in aliquem errorem lapſus eſſet, non iuſtè puniri poſſe, eò quòd ſententiam ſuam non reuocabat: quia nullus adeò punitur pro eo, quod vitare non poteſt: multò ergo minus iuſtum eſſet, vt quis ab homine puniretur, propterea quòd facit aliquid, quod ne faceret in ſua non erat ſitum poteſtate. At qui in hæreſim aliquam lapſus eſt, niſi reſipiſcat aſſertionem peſtilentem abiurans, & ab hominibus in præſenti vita, & à Deo in futura iuſtiſſimè punietur. Fit ergo neceſſario, vt intellectus hominis circa ſua iudicia ſæpè mutabilis ſit, ita vt contraria his, quæ prius ſentiebat, nunc ſentire, & docere poſſit. Quia & ſi intellectus in ſuis operationibus ſit cauſa naturalis, & non libera, in multis tamen ſub eſt imperio voluntatis: ita vt illa præcipiente nunc ad hæc nunc ad illa cognoscenda vertatur, & nunc hæc, nunc illa credat, & bona vel mala eſſe iudicet. Ex quibus euidentiffimè colligitur, non ideò aliquem hæreticum dicendum eſſe incorrigibilem: quia hæreſim, quam prius tuebatur deſerere non poſſit: ſed quia non vult, cùm poſſit, nec tamen ideò omnis, qui non vult corrigi ſtatim dicendus eſt incorrigibilis, etiam ſi ille ſemel admonitus fuerit: quoniam non ſatis eſt ſemel admonuiſſe: ſed pluries admonere oportet, vt meritò ſit incorrigibilis cenſendus. Quoties autem, & à quibus ſit admonendus, vt meritò incorrigibilis cenſeri poſſit, id nunc pertractandum eſt. Pro qua re plene (vt decet) explicanda triplicem oportet habere cõſiderationem, iuxta triplicem finem, ad quem dirigenda eſt admonitio. Primò quidem admonietur, qui eſt in hæreſim lapſus, ne hæreticus fiat. Non enim omnis, qui in hæreſim aliquam labitur, eo ipſo efficitur hæreticus: quoniam niſi illi adſit pertinacia, etiam ſi

erret non dicetur hæreticus, prout docet Augustinus, & habetur eius sententia in cap. dixit Apostolus. 2. q. 3. Ob hanc igitur causam ille, qui in fide errat, primo admonetur, vt hæreticus non fiat. Quam admonitionem si ille contempserit, iam meritò pertinax dicetur, & per consequens hæreticus. Qualiter autem, & à quo ista admonitio facienda sit, & quoties iteranda, iam supra lib. primo cap. 10. abunde, atque satis aperte declaravi, & ideò hic repetere non est opus. Postquam ille iam effectus est hæreticus, oportet illum adhuc pluries admonere, vt incorrigibilis meritò dicatur. Neque enim omnis hæreticus est censendus incorrigibilis, cum multos illorum constet fuisse correctos, qui tamen olim fuerant in suis hæresibus pertinacissimi. Aliud est esse pertinacem, & aliud esse incorrigibilem. Quomodo, & ob quam causam sit aliquis censendus pertinax, supra libro primo cap. 9. declarauimus, nunc verò declarare intendimus quando, & ob quã causam aliquis censi debeat incorrigibilis. Admonendus est ergo hæreticus, & non leuiter, antequam seculari potestati velut incorrigibilis tradatur. Nam B. Paulus hæreticum hominem non ante duas correctiones dixit esse vitandum. Caueant ergo hæreticorum inquisitores, ne ideò statim hæreticum aliquem incorrigibilem censeant: quia semel & fortè leuissime ab illis admonitus, noluit illorum admonitioni acquiescere. Magis laborare debet, vt paucos iuste puniat, quàm vt multos iniuste. Non gloriatur, etiam si gloriari liceret, quòd multos ob hæresim damnauerint: sed propterea quòd iuste damnauerint, & iustam aduersus illos protulerint sententiam. Non enim hoc curare debet bonus iudex quã multos: sed quã iuste hæreticos puniat. Anxie res est examinanda, & omnem (vt dicitur) lapidem mouere oportet, antequam de alicuius correctione desperetur. Oportet hæreticorum inquisitores omnem circa hæretici emendationem adhibere diligentiam, antequam illum incorrigibilem censeant, & velut talem potestati seculari tradant. Nolo tamen, vt ob hoc quisquam putet, me sentire admonitionem hæretici esse in infinitum protrahendam, aut millies iterandam, vt semper sit hæreticus vsq; ad mortem admonendus, & semper de illius emendatione sperandum, vt nunquam ante

mortē fit incorrigibilis censendus quia semper ante mortem ab hæresi respicere potest. Non ita ego sentio: quia (vt dixi) non idē quis censendus est incorrigibilis: quia corrigi non potest: sed quia legitime admonitus corrigi non vult. Qualis autem fit cēsenda legitima admonitio, vt si illam hæreticus contempserit, meritō dicatur incorrigibilis, id nunc à me tractandum est. Abbas in cap. cum non ab homine. de iudiciis. refert sententiam Domini Antonij dicentis trinam admonitionem debere necessario præcedere, vt quis dicatur incorrigibilis. Cuius sententiam quamuis in aliis ad hanc rem pertinentibus Abbas reiiciat, hac tamen parte illam libenter amplectitur. Sed hæc illorum sententia licet in aliis criminibus vera sit, in crimine tamen hæresis verum non habet iudicium. Nam beatus Paulus censet duas admonitiones esse satis, vt hæreticus meritō cenferi possit incorrigibilis, & idē post duas admonitiones iubet ab vltiori admonitione cessare, quippe quod non sperarit vllam à tali hæretico emendationem. Hæreticum hominem (inquit ille) post vnam, & secundam correctionem deuita, sciens quia subuersus est, qui huiusmodi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus. Duas voluit adhiberi admonitiones, vt per illas periculum fieret de hæretici emendatione, quibus peractis, si ille emendari neglexerit, iubet ab illius admonitione, & colloquio astinere, & hoc est quod dixit deuita. Causa autē cur sit deuitadus, est illius incorrigibilitas immedicabilis, & hanc expresit Paulus aliis verbis sic inquiēs: Sciens quia subuersus est, qui huiusmodi est. Subuersum dixit incorrigibilem, & de cuius emendatione nulla meritō habetur spes. Quod autem præfata Pauli verba sint de incorrigibili hæretico intelligenda, testatur Theophylactus, qui illa verba interpretans ait: Quo pacto alibi dixit, ne fortē illos Deus ad penitentiam adducat? Ibi quidem facit de his mentionem, qui emendationis spem aliquam præferunt: hic verò incorrigibilem dicit, & vnde quaque ad eò plane distortū, & tam variis, & multiplicibus modis implicitū, vt sese nequeat his explicare: sed per se fit condemnationi adiudicatus, id est, qui nullam habeat sui erroris excusationem, quippe cum nec illud possit prætere, sese à nemine fuisse ad-

monit

Theop.

1. Tim. 3.

monitum, vel ad veritatem instructum. Qui & admonitus sit, & optime institutus. Quo fit, vt sit per se condemnatus, qui nihil habeat, quo sua errata excuset. Hęc Theophylactus. Ecce vide iuxta Pauli sententiam, hæreticum hominem, qui primam, & secundam admonitionem contemnit esse censendum incorrigibilem, & propterea non oportere illum iterum admonere. Fortè aliquis mihi obiiciet, dicens Christum saluatorem nostrum trinam saltem monitionem præcepisse, qui fratrem in nos peccantem præcepit ter admoneri, antequam haberetur tâquam Ethnicus, & publicanus. Potest ad hoc facillè responderi, quòd saluator noster loquitur non de publica, & iudiciali correctione, sed de secreta, & fraterna, quæ illam iudicialiam præcedit. Admonitio autem illa, quæ hæretico adhibetur, de qua modo loquimur, non est secreta, neque fraterna: sed iudicialia dicenda: quoniam ex mandato iudicis, aut per eum faciendâ, vt ipse ex bina admonitione possit iudicare, an ille sit corrigibilis, an non. Et inde colligitur, vt trina illa admonitio non sit hæretico exhibenda: sed satis esse, vt iuxta Pauli sententiam bis admoneatur, & sic admonitus, si emendari noluerit, incorrigibilis censeatur. Hæ tamen duæ admonitiones non sunt nimis celeriter vna post alterâ sine interuallo adhibendæ: quia tunc non duæ: sed potius vna censi deberet. Si quis mihi obiiciat cap. ad abolendam. De hæreticis, vbi Papa præcepit, vt hæreticus, qui postquam in errore fuerit deprehensus, non confestim abiurauerit hæresim suam, tradatur potestati seculari ab illa puniendus, ex quo videtur sequi non esse necessariam vltiorem admonitionem. Respondeo, quòd ille dicendus est confestim renuntiare, qui post primam aut secundam admonitionem renūciat. Interualla siquidem temporis, & spatia quando non sunt punctualiter præfixta, non sunt tam stricte accipienda in materia morali, sicut in logica, aut philosophia. Deinde consuetudo quæ est optima legû interpret, docet nos verba illa sic esse intelligenda. Nam semper ecclesia cõsuevit aliquem hæreticis præfigere terminum, nec tamẽ breuem, infra quem si resipuerint, recipiet illos ad gremium suum tanquã benigna mater. Quo tẽpore transacto claudit illa ianuam, sicut fatuis virginibus, quæ intẽpestiue ad nuptiarum

Mat. 18.

rum

rum celebritatem venerant, dominum clausisse historia Evangelica refert. Neque huius laudabilis Ecclesiasticæ consuetudinis recens est initium; sed antiquissimum esse constat, quippe quod ante mille annos obseruatum esse scitur. Nam cum olim Nestorius nouam quandam aduersus Catholicam fidem confingeret hæresim, negans beatam virginem Mariam esse Dei matrem dicendam, Celestinus Papa, qui tunc vniuersali præerat ecclesiæ epistolam ad illum misit: qua illum de errore arguebat, deditq; decem dierum spatium, quo sibi bene consulere posset. Et si intra illud tempus nollet veram, atque Catholicam recipere fidem, intelligeret se Episcopatu, & communionem fidelium priuandum. De hac re testimonium præbet Liberatus Diaconus, qui fuit temporibus Siluerij, & Vigiliij Pontificum in quodam opere, quod appellatur Breviarium Nestorianorum, & Eutylianorum, capite quinto sic inquit: Celestinus verò Papa misit incarnationis epistolam cum exhortatione, & vituperatione, quia errare non debuerit ab eius ordinatione. Et est eius principium, aliquantis diebus vitæ nostræ, tribuens ei decem dierum spatium, hoc est, à prima die acceptionis ipsius epistolæ, vsque in vltimam diem, vt si minime Nestorius emendaret expositiones suas, & reuocaret ad Ecclesiam, qui propter Christum, qui est caput eius ab eo fuerant expulsi, cognosceret se ab eius collegio & omnium sanctorum Episcoporum collegio esse separatum, insinuans ei dedisse vicem suam in concilio per epistolam suam, cuius principium est: Tristitia nostræ sanctitatis vestræ literæ, qua Cyrillum admonuit, vt si per illos decem dies doctrinam suam minime Nestorius emendaret, disponeret eum à communi communionem Episcoporum, vel Coepiscoporum remouendum, & providendum illi ecclesiæ. Hactenus Liberatus Diaconus. Et huius dilationis à Celestino Papa Nestorio ad misericordiam concessa, meminit epistola à concilio Ephesino ad eundem Nestorium missa, in qua post verba monitoria hæc adduntur. Quod si hoc religio tua facere distulerit iuxta dilationem literis præfinitam sanctissimi, & reuerendissimi cōsacerdotis nostri Romanæ præsulis ecclesiæ Celestini, scias te nullam sortem habere nobiscum, nec locum, aut colloquium cum
Dei

Liberatus
Diaconus.

Concilium
ephesinum.

Dei sacerdotibus, & Episcopis obtinere. Hæc in epistola concilij Ephesini. Hanc etiam consuetudinem post aliquot secula seruauit Benedictus Papa huius nominis secundus cum Machario Anthiocheno Episcopo hæretico, concedens illi quadraginta dierum spatium ad resipiscentiam. Hoc autem ita factum esse constat ex actis septimæ synodi, quorum pars aliqua refertur in cap. conuenientibus. 1. q. 7. in quo inter alia, hæc inseruntur uerba. Item Petrus Apochryfarius Papæ dixit: Romæ exulatus est Macharius hæreticus à sancta sexta synodo, & quadraginta dierum inducias dedit illi pater noster Benedictus Papa, & quotidie mittebat ad eum Bonifacium consiliarium suum, & instruebat eum communitoriis uerbis ex diuina scriptura: sed nullatenus uoluit emendari. Hoc autem faciebat, ut eum reciperet in ordine suo. Hæc ex septima synodo. In quibus uerbis id potissimum annotandum est, quod Machario iam per synodum de hæresi damnato, datæ sunt ad resipiscentiam quadraginta dierum induciæ. Ex quibus uerbis apertissime conuincitur, longè aliud esse damnare aliquem, ut hæreticum, & aliud damnare illum, ut incorrigibilem. Non ergo omnis, qui hæreticus est, censebitur incorrigibilis: nisi postquam constiterit illum esse hæreticum, fuerit in super sufficienter admonitus. Deinde concilium Constantiense hoc idem obseruare decreuit cum Hieronymo de Praga, quem (ut ex uigesima prima eiusdem concilij sessione constat) multis diebus in carcere detentum expectauit concilium, ut pristini erroris penitentia ductus, resipisceret à laqueis diaboli, à quibus captiuus tenebatur. Postquam igitur hæretico datum fuerit aliquod, uel mediocre induciarum tempus, hæreticorum inquisitores, & iudices omnem, quam potuerint intra illud tempus debent adhibere diligentiam, ut hæreticus ab errore suo discedat. Nunc ipsimet illum blande admoneant. nunc alios uiros doctos, & pios ad illum mittant, qui illum doceant quantum à Catholica fide aberrat, testimoniis sacrae scripturae aut ecclesie definitione, aut aliis uis, quibus hæreses reuincendas esse supra ducimus, illum conuincant. Hanc esse, & semper fuisse ecclesie sententiam, testimoniis sanctorum doctorum ostendant. Si hæreticus
adeo

adeò in suo errore fuerit induratus, vt intra tempus præfixum sufficienter admonitus hæresim deserere noluerit, tunc meritò incorrigibilis censeri poterit, & velut talis puniri. Et si post elapsum tempus illi præfixum, & post adhibitam in illo tempore omnem debitam admonitionem de errore verè pœnitens resipuerit, saluabitur anima eius, punietur tamen velut incorrigibilis, & ad veniam, & indulgentiam non recipietur, ita vt per illam conuersionem, & pœnitentiam, pœnam mortis euadat, præsertim si iam per sententiam damnatus esset. Nam alioqui si ante damnationem, quamuis post terminum præfixum, resipiscat (vt supra libro primo docuimus) perpetuo carcere includetur, prout fieri mandatur in cap. excommunicamus. paragra. si qui autem. de hæreticis. Si verò post damnationem redire voluerit, iam non recipietur. Quia & si tunc pœniteat, non tamen amore veritatis, sed odio pœnæ id facere videtur. Neque talis suspicio iudicanda est longè à Christiana pietate abesse, imò potius econtrario diuinæ voluntati simillima. Nam eodem modo Deus peccatores iudicat, qui si in tempore vitæ illis ad pœnitentiam dato pœnitere voluerint, veniam à Deo impetrant, quam præsentis vitæ tempore transacto, etiam si cum lacrymis, & gemitibus petant, nunquam tamen obtinebunt. Dammati siquidem in inferno (vt liber sapientiæ testatur) se male egisse dolent, & propter peccata, quæ olim in hoc mundo viuentes commiserunt, pœnitentiam agunt, quæ tamen illis ad salutem nequaquam prodest. Quia non amore virtutis, & iustitiæ: sed odio pœnæ, quæ sustinent, se peccasse dolent. Esto etiam, vt amore iustitiæ pœniteret illos præteritorum malorum, nihil à Deo talis pœnitentia impetrat, ob hoc solum: quia extra tempus à Deo ad pœnitentiam, & veniam datum, facta fuisset.

Sap. 5.

Ioan. 9.

Venit enim nox (ait Saluator noster) in qua nemo operari potest. Quo loco iuxta Augustini interpretationem Saluator noster noctem appellauit tempus post hanc vitam, in quo nemo potest operari, hoc est, mereri, siue ad vitam, siue ad mortem perpetuam: sed quare mereri non possunt? Nonne habent plenam Arbitrii libertatem? Habent vtique. Quid igitur obstat ne gloriam, aut pœnam mereri possint? Certe, vt multis non infimæ authoritatis doctori-

doctoribus placet, solus status obstat: quia videlicet in eo sunt statu, in quo Deus decreuit nullam, aut gloriam, aut pœnam illos posse mereri, quantumlibet bene aut male agant. Ad hanc imitationem ecclesia facit, quum tempus ad pœnitentiam hæreticis statuit, intra quod si ab hæresi recesserint, eos recipit, & veniam illis tribuit. Tempus autem ad pœnam mortis euitandam ab ecclesia concessum, vt libro primo diximus, est totum tempus ante sententię prolationem: quia toto illo tempore si redierint, etiam si postquam fuerint per testes conuicti veniant, pœnã mortis euadent. Hoc autem tempore peractõ, etiam si pœnitere se dicant, non recipit illos ad veniam: quia tunc non amore iustitię: sed odio pœnẽ illos pœnitere p̄sumit, & idẽ illos incorrigibiles censet, & velut tales potestati seculari tradet, vt ab illa debita animaduersione puniãtur. Ad eundem modum dicitur hæreticus incorrigibilis ille, qui hæresim, quam sciebat ab ecclesia damnatam tutatus est, & in illa vsq; ad mortem perseuerauit: quoniam ecclesię diffinitio, quam optime sciebat, satis erat illi pro bina, & trina admonitione. Cũ igitur ecclesię admonitionem audire noluit: sed illa contempta vsq; ad mortem in hæresi perseuerauit, meritõ incorrigibilis iudicatur, & eisdem pœnis, si post mortem de illius hæresi constiterit, plectetur, quibus viuens, & incorrigibilis manẽs plecteretur, vt habetur in cap. Accusatus. paragra. in eo. de hære. libr. 6. Ob eandem etiã causam censetur incorrigibilis hæreticus, is qui accusatus de hæresi negauit delictũ suũ toto tempore, quod illi, si fuisset confessus, datum erat ad veniam. Cũ autem videt se per testes conuictũ, transactõ tempore illo ad veniam dato, fatetur crimen suum, & dicit se pœnitere. Hic talis existimatur incorrigibilis: quia & si pœnitere se dicat, non est credẽdus, quõd zelo fidei, & odio hæresis hoc dicat: sed timore pœnã, quam vehementer abhorret. Verum & si hic talis meritõ censeatur incorrigibilis, ecclesia tamẽ illũ mirius tractare decreuit, quã si vsq; ad finem pertinax in hæresi mansisset. Nam hunc, qui postquam per testes conuictus est, ante sententię prolationem respiscit, & ad ecclesię communionem redire vult, ecclesia iubet perpetuo carcere ad agendam cõdignã pœnitentiã detrudẽ: vt habetur in cap. penultimo. de hæ:

de hæreticis. paragra. si qui autem. Nec tamen propter quod iam velut incorrigibilis aliquis damnatus est, debent inquisitores hæreticorum ab illius admonitione cessare: sed vltiorem adhuc oportet eos adhibere diligentiam, vt illum ab errore ad veram fidem reuocent, & sic animam illius à gehennæ incendiis, si potuerint, saluent, quamuis corpus à morte iam eripere non valeant. Et hic iam tertius est finis, ad quæ vltima dirigitur admonitio. Plurima sunt tentanda remedia, vt vel animã à dæmonis potestate eripiant. Si Macharium hæreticū Papa Benedictus per quadraginta dierum spatium (vt dictum est supra) quotidie monebat, vt illum in ordine Episcopatus reciperet, multò instantius, & importunius id faciendum est, vt animam illius à potestate dæmonis ereptam Christus inter choros angelorum illam recipiat. Sæpe illum inquisitores admoneant, & si ipsi in exhortationibus suis non profecerint, tunc alios viros doctos, & verè pios, & honestos adhibeant, qui illum admoneant. Et quamuis isti nihil aduersus hæreticum præualuerint, non tamen dedignentur alios iterum adhibere: quoniam non omnia possumus omnes. Multi siquidem ad verba Pauli conuersi sunt ad fidem Catholicam, qui fortè per verba Petri, & aliorum Apostolorum non fuissent conuersi. Multi etiam in prædicatione Petri egerunt pœnitentiam, & baptizati sunt, qui fortè aliis Apostolis prædicatibus pœnitentiam minime egissent. Nō enim omnes per eundem verbi ministrum Deus ad se trahere decreuit: sed quosdã per Petrum, alios per Ioannem, alios per Bernardum, alios per Franciscum, alios per Dominicum. Diuisiones gratiarum sunt (ait Paulus) idem autem spiritus, & diuisiones ministracionum sunt, idem autem Dominus, & diuisiones operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Et postquam varia gratiarum genera enumerauit Paulus, statim subiungit: Hæc autem omnia operatur vnus, atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Si Deus prout vult, singulis dona sua diuidit, nō ergo omnia omnibus concedit: nō igitur mirum si Petro dederit gratiã, vt possit conuertere Franciscū, & hæc non dederit Ioannī. Deinde si per viros doctos hæreticus homo sententiã suam recantare contemnit,

virum

Virum aliquem piū vitæ sanctitate clarum, quanuis idiotam illi offerre procurent. Quoniam fieri est possibile, vt vox sancti hominis simplicis, & idiotæ potentior sit ad hæreticum confundendum, quàm mille argumentationes virorum doctorum. Infirma enim huius mundi (vt ait Paulus) elegit Deus vt fortia quæq; confundat. 1. Cor. 1.

Vt superbiam Pharaonis deiceret Deus, & duritiã frangeret, non magnas, & feras elegit bestias, sed minutissima animalia, videlicet muscas, cyniphes, locustas. Sæpe Exod. 8.

etiam Deus potentiores vult esse simplicis alicuius hominis, & idiotæ voces, quàm omnium virorū doctorum syllogismos & enthymemata, ne fides nostra videatur esse in sapientia hominum, sed (vt ait Paulus) in virtute Dei. Pro hac re est apertissimum, & relatu dignissimum exemplum, quod narratur lib. 10. historię Ecclesiasticę, cap. 3. Et quo maior verbis adhibeatur fides: verba quæ eadem Historia refert, hic inferere decreui, sic enim de gestis in concilio Nicæno referens ait: Colof. 2.

Quantam verò virtutem habeat fidei simplicitas, etiã ex his, quæ inibi gesta referuntur agnoscimus. Etenim cum pro studio religiosi Imperatoris, ex omni terrâ sacerdotes dei coissent, opinione cōmoti philosophi quoq; & dialectici valde nobiles, & opinatissimi conuenerunt. In quibus quidam insignis in arte dialectica, per dies singulos, conflictus summi certaminis cū Episcopis nostris viris adæque in dialectica non improbabilitè eruditus mouebat, & fiebat ingens spectaculum, conuenientibus ad audiendum doctis, & literatis viris. Nec tamē vllō genere philosophus concludi à quoquā poterat, aut constringi. Tanta enim dicendi arte obiectis quæstionibus occurrebat, vt vbi maximè putaretur adstrictus, velut anguis lubricus laberetur: sed vt ostenderet Deus: quia non in sermone regnum Dei, sed in virtute consistit, quidam ex confessoribus simplicissimæ naturæ vir, & nihil aliud sciens, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixū, inter cæteros auditores Episcopos aderat. Qui cū vidisset philosophum insultantem nostris, & callida se disputatōnis arte iactantem, poscit ab omnibus locum, velle se paucis cū philosopho fermocinari. Tum verò nostri, qui simplicitatem illius viri, & imperitiã de sermone duna-

taxat noſſent, pauere, & velut pudorem quendam pati, ne forte apud callidos homines riſui efficeretur ſancta ſimplicitas. Perſtitit autē ſenior, & hinc mouit ſermonis exordiū. In nomine, inquit, Ieſu Chriſti Philoſophe audi, quæ vera ſunt. Deus vnus eſt, qui fecit cœlum & terrā quiq; homini, quē de limo terrę formauerat, ſpiritum de dit: vniuerſa, quæ videntur, & quæ nō videntur virtute verbī ſui creauit, & ſpiritus ſui ſanctificatione firmavit. Hoc verbum, ac ſapientia, quē nos filium dicimus, huā manos miſeratus errores ex Virgine naſcitur, & per paſſionem mortis à perpetua nos morte liberauit, ac reſurrectione ſua æternā nobis contulit vitam. **Quem** & expectamus iudicem omnīū, quæ gerimus, eſſe venturum. **Credis** hoc ita eſſe Philoſophe? At ille velut ſi nunquā vllum ſermonem contradicendi didiciſſet, ita obſtupefactus virtute dictorum, mutus ad omnia hoc ſolū poru it reſpondere, ita ſibi videri, neq; allud verum eſſe, quā quod dixerat. Tum ſenior, ſi hæc, inquit, ita eſſe credis, ſurge, & ſequere me ad tēplum, & huius fidei ſignaculum ſuſcipe. Et Philoſophus conuerſus ad diſcipulos ſuos, vel ad eos, qui audiendi gratia conuenerant. Audite (inquit) ō eruditi viri. Donec verbis meā geſta res eſt, verba verbis oppoſui, & quæ dicebantur, dicendi arte ſubuerſi: vbi verò pro verbis virtus proceſſit ex ore dicentis, non potuerunt reſiſtere verba virtuti, nec homo aduerſari potuit Deo. Et ideo ſi quis veſtrum potuit in his, quæ dicta ſunt, ſentire, quæ ſenſi, credat Chriſto, & ſequatur hunc ſenem, in quo locutus eſt Deus. Ita Philoſophus Chriſtianus effectus, tandem ſe gratulatus eſt victum. Haſtenus Hiſtorra Eccleſiaſtica. Ex quibus apertifſime conſtat ſæpe Chriſtianā ſimplicitatem potentiorē eſſe ad hæreticorum duritiā frangendam, quā mille virorū doctorum argutiæ. Quò fit, vt non ſatis ſit inquit ſitoribus hæreticorum: ſi ad conuertendum aliquē hæreticum, vnū aut alterum virum doctum adhibuerint: ſed oportet, vt plures, & doctiores, quos nouerint illi adhibeant, neq; hoc ſatis eſt, vt conſummate ſuum exequantur officium: ſed opus eſt, vt viros ſanctitate excellentes quanuis idiotas, ſi illos agnoſcunt, illi offerant. **Quoniā** (vt diximus) fieri eſt poſſibile, vt Deus per merita viri

sancti & simplicis conuertat hereticum, quem viri docti
 suis argumentationibus conuertere non potuerunt.
 Admonere tamen Lectorem decreui, ne putet me existi-
 mare hanc tam exactam, & tam prolixam admonitionem
 esse sic necessariam ante heretici condemnationem, vt nisi
 illa præcedente merito hereticus damnari non possit, &
 seculari potestate tradi. Nam (vt sæpe iam me dixisse me
 mini) si semel, & iterum legitime fuerit admonitus, &
 ille monitioni non obediit, satis est, vt ab Inquisitoria
 bus damnari possit, & seculari tradi potestati, vt patet
 per cap. Ad abolendam. de hereticis. Sed hanc tam pro-
 lixam, & tam exactam admonitionem dico esse necessa-
 riam, vt saltem heretici anima, si respuerit, saluetur, cor-
 pore illius ad mortem damnato. Fortè hereticorum inqui-
 sitores exoptulabunt me, quod rem nimium difficilem la-
 borisq; plenam illis imponere velim. Quibus ego respondi
 deo multo maiorem multoque acerbiorum esse laborem,
 quem hereticus propter heresim, & illi propter officium
 negligenter administratum, in inferno sustinebunt. Mule-
 ra sunt toleranda, vt vel vnã animã ex inferni faucibus
 liberet pastor, & rector. Filius Dei, vt nos à dæmonis eri-
 peret potestate, carnem nostram cum omnibus ferè illius
 miseriis assumere, & mortem in illa pati dignatus est.
 Non est igitur æquum, vt inquisitores, & Episcopi, quibus
 incumbit negotium, pro heretici anima recuperanda præ-
 statos admonitionum labores subire recusent, pro
 qua Christus filius Dei mortem subire non recusauit.

QVOD RELAPSVS HÆRETICVS

merito censetur incorrigibilis, & quis sit
 dicendus relapsus. Cap. II.

Quia Ecclesia hereticos, qui relapsi appellantur,
 tanquam incorrigibiles punit, ideo necessarium
 fore existimaui, hic perscrutari quis dicatur relapsus.
 Bisariam contingere potest, vt aliquis dicatur relapsus.
 Nam quidam est aperte relapsus. Alter autem non aperte, &
 manifeste est relapsus: sed propter iuris præsumptio-
 nem, quæ talis ac tanta est, vt contra illam nulla proba-
 tio admittatur, relapsus censetur. Vt quis manifeste re-
 lapsus dicatur, duo sunt necessaria.

R 2

Primum

Primum est, vt semel in aliquam hæresim fuerit lapsus, & de illa accusatus, & propter illam damnatus, & post illam damnationem, hæresim in iudicio abiurauerit.

Secundum est, vt post huiusmodi abiurationem, iterum in hæresim labatur. Quæ duob; si alicui conuenerint, tunc is manifeste relapsus dicitur, & erit. Si alterum horum desit, quanuis fortè possit dici relapsus: sed non apertè, & manifestè relapsus. Sunt adhuc alii (vt diximus) qui & si non sint manifestè relapsi, nec de ipso relapsu apertè conuicti, quadam tamen iuris præsumptione censentur relapsi. Hi autem dupliciter contingunt.

Nam qui de hæresi tam vehementem dedit suspicionem vt purgatione canonica indiguerit, quanuis non fuerit de crimine conuictus, si post abiuratam hæresim, iterum in hæresim labi contingat, hic iuris præsumptione cenetur relapsus, vt patet in cap. Accusatus. parag. 1. de hæreticis lib. 6. Illum enim, qui vehementem dedit de hæresi suspicionem, ius Canonicum fingit fuisse lapsum, vt si postea in hæresim reciderit, merito possit dici relapsus.

Hæc autem de vehementer suspecto intelligenda sunt: quoniam qui modicam, & leuem de hæresi suspicionem præbuit, quanuis postea in hæresim labatur, non dicitur relapsus. Punitur tamè grauius, quam si absq; nulla præcedente suspicionem, tunc primo in hæresim laberetur, hæc habentur in præfato cap. Accusatus. Nec refert, an in eandem reciderit hæresim, an in aliam: quoniã qui abiurauit hæresim simpliciter, hoc est, non exprimens hanc aut illam: sed hæresim absolutè, aut qui abiurauit hæresim generaliter, hoc est, omnem hæresim, si postea in hæresim quanuis nõ eandem lapsus fuerit, merito relapsus iudicatur, vt expresse habetur in eodem cap. Accusatus. parag. Eum verò. Difficultas tamen non parua hic oritur de illo qui contractè, & restrictè abiurauit, ita vt solam, de qua accusatus, aut vehementer suspectus fuerat, hæresim abiurauit: si postea non in eandem, sed in aliã hæresim fuerit lapsus, an talis sit dicendus relapsus.

Glossa in illo eodem paragrapho in verbo, simpliciter, dicit se credere talem non esse dicendum relapsum. Et illius sententiæ ego etiã subscribo, & in illam manibus (vt dicitur) & pedibus eo: quoniã si Papa voluisset hunc talem

talem pro relapso haberi, non fuisset cum illa modificatione, & verborum restrictione loquutus: sed absolute dixisset eum, qui semel hæresim quomodolibet abiurasset, si postea in hæresim laberetur esse dicendum relapsum. At cum dicat eum esse dicendum relapsum, qui hæresim simpliciter, vel generaliter abiuravit, & postea in eandem, aut aliam hæresim incidit, eo ipso visus est à nomine relapsi excludere illum, qui postquam vnam singularem hæresim abiuravit, in aliam lapsus est. Sed ex hac difficultate alia via inquisitores hæreticorum, prudenter quidem, se liberant, quia hæreticum semel deprehensum, non eam solum, de qua accusatus, aut vehementer suspectus est: sed omnem hæresim abiurare compellunt. An autem hoc iuste fiat, supra capite primo huius libri disputauimus. Alio modo dicitur aliquis ex iuris fictione relapsus, cum videlicet post abiuratam hæresim accipiat, deducit, visitat, siue associat, aut dona, vel munera hæreticis donat, vel mittit, seu fauorem illis impendit: qui excusari non possit. In hoc enim casu ius præsumit istum, qui alias in hæresim lapsus fuerat, ideò aliquod horum, quæ nunc diximus, facere: quia priorem, quam abiuravit hæresim iterum approbat. Sed hæc de illo intelligenda sunt, de cuius priori lapsu semel constitit, siue hoc ante abiurationem, siue post illam constiterit. Nam de illo solo loquitur textus in eodẽ cap. Accusatus, paragra. ille quoque. Sed circa dicta in illo. paragra. duo mihi oriuntur dubia, quæ non paruam videntur habere difficultatem. Primum est, an is, qui ob solam vehementem de hæresi suspicionem, omnem hæresim abiuravit, si post istam abiurationem hæreticos recepit, aut munera misit, aut aliquod illorum quæ in illo. paragra. enumerantur, fecit: sit dicendus relapsus. Et fortè alicui videbitur, quod sic: quia post abiurationem generalem hæresis, iterum in vehementem incidit hæresis suspicionem, hæreticos recipiendo, aut munera illis dando, vel mittendo. Ego verò duplici motu ratione cõtrarium dicendũ esse puto. Prima, quia nullus est textus. quo dictum illud probari possit, imò si per coniecturas hic agere licet ex textu illius paragra. magis conijcere licet hunc talem, de quo nunc disputamus, non esse dicendum relapsum: quoniam si illũ Papa

iudicasset esse dicendū relapsū, nō addidisset verba illa,
 per quæ manifeste ab illa regula generali illū exceptit: sed
 generali voce fuisset loquutus. Dicens autem, de cuius la-
 psu in hæresim ante abiurationem confiterat, vel nunc
 constat, aperte satis expressit illū, de cuius lapsu nūquam
 conficit, non esse dicendū relapsū. Secunda ratio est:
 quia omnis, qui secundū iura iudicatur relapsus, oportet,
 vt saltem semel sit aperte, & manifeste lapsus in hæresim,
 & de illa cōuictus. Et ita propter vnum apertum lapsum,
 & alium ex iuris fictione, aut præsumptione, merito iudi-
 cabitur relapsus: sicut patet in duobus casibus, de quibus
 loquitur cap. Accusatus. paragra. primo. & paragra. ille
 quoq; Vbi autem sola fuit suspitio, etiam si semel, & ite-
 rum vehementem præbuerit de hæresi suspitionem, mea
 sententia non dicitur relapsus: quia suspitio, quæ ex lege,
 & iure non oritur, id est, quam iura non approbant, &
 confirmant, nunquam erit sufficiens, vt recte per illā quis
 possit damnari. Cum ergo nulla sit lex, quæ iubeat suspi-
 cari illum, qui propter solam suspitionē hæresim abiura-
 uit, si postea hæreticos receperit, aut munera illis dederit,
 in fauorem hæresis hoc fecisse, cōuincitur vt propter hoc
 non sit censendus relapsus: sed purgatio canonica est illi
 iniungenda, & grauius meo iudicio puniri debet propter
 secundam, quam præbuit suspitionem, quam punitus
 fuit cum primam dedit. Secundum dubium & quidem
 multo mea sententia difficilius est de illo cuius lapsus in
 hæresim, siue ante abiurationē, siue post, fuit manifestus,
 & notorius, & postea recepit hæreticos, aut illis dedit mu-
 nera: sed tales hæretici, quibus munera dedit, non sunt
 suspecti de hæresi illa, in quam ille, qui munera dat, fuit
 lapsus, imò constat tales hæreticos longissime ab illa hæ-
 resi distare, an qui huiusmodi hæreticis munera dedit,
 postquam ipse hæresim abiurauit, sit dicendus relapsus per
 textum illius. paragra. ille quoq;. Et videtur quod non:
 quia quando aliquid lege sancitur propter aliquam ratio-
 nem in ipsa lege expressam, quæ legislatorem, vt sic statur
 ret, mouit, si res talis occurrat, cui ratio legis nullo modo
 possit aptari, credendum est illā talem sub lege non com-
 prehendi. Quia lex (vt ait Panormitanus in capit. finali
 de rescriptis) non est aliud, quam ratio ipsius legis. Ra-
 tio autem

gio autem quam textus ille affert, vt qui post abiurationem hæresis receperit hæreticos, aut visitauerit, aut munera illis dederit, vel miserit, sit dicendus relapsus, est quia (vt dicit) illum ex approbati a se prius erroris consequentia non est dubium illud fecisse. Hæc ratio cum ex sola suspitione, aut præsumptione procedat, & non ex facti euidencia, circa illum solum vim suam habere videtur, qui post abiuratam hæresim communicauit hæretico fauenti eidem hæresi, in quam illum lapsum fuisse constitit, aut saltem communicauit hæretico fauenti alteri hæresi, quæ nimiam habet connexionem cum illa, in qua ille prius lapsus fuerat. Tunc enim ex tali communicatione cum hæretico meritò præsumi debet illum ad eandem, quam prius abiurauerat hæresim rediisse: quia hæreticum illum defendentem recipit, visitat, aut munera illi donat, vel mittit. Si tamen is, qui hæresim abiurauit, communicat hæretico, de quo constat aliam valde diuersam hæresim tueri, & non eandem, quã ille alius abiurauit, non video quomodo ex huiusmodi conuersatione suspicari liceat istum ad eandem hæresim rediisse: cum constet illū talem, cum quo conuersatur illi hæresi aperte contradicere, de qua iste fuit olim conuictus. Forsitan hic aliquis mihi respondebit, quòd quãuis non oporteat ex tali cōuersatione suspicari istum ad eandem hæresim rediisse, quã prius tenuerat, & postea abiurauerat, bene tamen præsumere oportet istum in aliam hæresim incidisse, & hoc satis esse, vt meritò relapsus dicatur. Contra hanc tamen respōsionē ipsemet textus agere videtur: quia ratio quare textus dicit istum, qui post hæresis abiurationem hæreticis communicauit esse dicendum relapsum, est: quia præsumitur ad præfatū errorē rediisse. Ex quibus verbis colligere oportet illum, qui non dedit suspensionē rediisse ad pristinū errorem, nō esse dicendum relapsum. Nec obstat, quod dicitur in paragra. Eū verò illū qui generaliter hæresim abiurauit, si postea in illā, aut aliam hæresim labatur, esse dicendum relapsum: quia textus ille nō loquitur de illo, qui ex iuris fictione, aut præsumptione dicitur relapsus: sed de illo, qui est aperte, & manifeste, & sine vlla fictione relapsus. Et certè, qui semel de hæresi est conuictus, si post abiurationem hæresis generalem, in illam aut aliam hæresim

aperte lapsus fuerit, dicitur relapsus. Qui non est bis de hæresi conuictus : sed ex iuris fictione dicitur relapsus, ut iuris fictio sit aduersus illum valida, oportet, ut in eandem recidat hæresim, de qua prius suspicionem dederat, vehementem. Nam de hoc ita docet textus expresse in capite, accusatus, paragra. primo. Et ut mea clarius pateat sententia, verba textus in medium proponere decreui. Accusatus, inquit, de hæresi, vel suspectus, contra quem de hoc crimine magna, & vehemens suspitio orta erat, si hæresim in iudicio abiurauit, & postea committit in ipsa, censi debet quadam iuris fictione relapsus. Hæc ibi. In quibus verbis id annotandum est, quod ait: Et postea committit in ipsa. Ex quibus verbi satis aperte colligitur illum, qui post abiurationem committit in alia hæresi, & non in illa, de qua prius vehementem dederat suspicionem non esse dicendum relapsum. Et iuxta hunc modum, ego censeo intelligenda esse verba quæ habentur in paragra. ille quoque. Nam sicut in casu, qui ponitur in paragra. i. præcedit vehemens suspitio, & postea sequitur aperta commissio: ita econtrario in casu, de quo loquitur. paragra. ille quoque præcedit aperta commissio, & postea sequitur vehemens suspitio. Sicut ergo in casu primo, ut quis dicatur relapsus, oportet, ut committat in illa hæresi, de qua prius fuerat vehementer suspectus: ita etiam in casu secundo, ut dicatur relapsus, oportebit ut de eadem hæresi sit vehementer suspectus, de qua prius fuerat aperte conuictus. Et quidem, ut sic fiat, ratio ipsa suadet: quoniam non est æquum ut paris omnino sint conditionis in iudicio, is qui de hæresi bis fuit aperte conuictus, & ille, qui semel tantum fuit conuictus, & iterum vehementer de hæresi suspectus. Per hoc enim mea sententia distinguntur, quod is, qui bis de hæresi fuit aperte conuictus, siue secundo in eandem reciderit hæresim, siue in aliam dicetur relapsus, præsertim si postquam fuit primo de hæresi conuictus, omnem hæresim generaliter abiurauit. Qui verò semel tantum fuit de hæresi conuictus, & iterum vehementer suspectus, siue præcedat aperta commissio, & postea vehemens suspitio, siue econtrario, non dicetur relapsus: nisi ad eandem redierit hæresim, de qua prius fuerat conuictus, vel vehementer suspectus.

Et ego quidem ita dicendum esse censeo : nisi aliquid sit ecclesiæ decretum, quod huic meæ sententiæ aperte repugnet. Nam si de ecclesiæ decreto, quod huic meæ sententiæ aperte contradicat, vtrunque constiterit, statim hanc meam sententiam pro recantata haberi peto. Quoniam ecclesiæ definitionem tãti facio, vt in nulla re, vel latum pilum ab illa discedere velim. Potest adhuc alio modo aliquis dici relapsus propter vehementem suspicionem, vt puta, si primum de hæresi conuictus hæresim omnem abiurasset, & perpetuo carceri mancipatus fuisset, prout fieri mandatur in cap. Excommunicamus, paragrapho. si qui autem, de hæret. & inde ex carcere exisset. Is certè diceretur meritò relapsus : quia de primo lapsu fuit conuictus, & de secundo dedit vehementem suspicionem per hoc solum, quòd exiit à carcere. Nam ob hoc solū meritò suspicari possumus, illum non verè pœnituisse, quòd pœnitentiam iniunctam adimplere contempsit, & inde euenit, vt meritò suspicemur illum ad pristinum rediisse errorem. Et huic sententiæ fauet Abbas, qui in cap. cum non ab homine, de iudiciis, pertractans, quis sit dicendus incorrigibilis inter alios, quos ibidem sub hoc nomine recenset, illum etiam, qui impositam pœnitentiam peragere negligit, aliis adiungit. Et specialiter loquitur de illo, qui exit à carcere, in quo propter crimen fuerat reclusus, præsertim si vocatus à iudice non vult comparere. Et probat Abbas suam sententiam per cap. vt famæ, de senten. excom. & cap. literas, de præsump. & cap. Accedens, dist. 50. & cap. testimonium, de testib. Ille enim (vt Abbas ait) dicitur emendatus, qui sui delicti fecit pœnitentiam. Sed difficultas est non parua de illo, qui iam omnem hæresim abiurauit, siue quia verè fuerat lapsus in hæresim, aut quia vehementem dederat hæresis suspicionem, si hic talis post illam abiurationem iterum labatur in hæresim : sed postea errorem cognoscens, sponte sua, & sine vlla accusatione accedit ad inquisitores, & coram illis peccatum suum humiliter confitetur, & veniam petit, an hic talis sit censendus relapsus, & per cõsequens incorrigibilis, & velut talis puniendus. Et quod sit dicendus relapsus, probari posset per hoc : quia est bis in hæresim lapsus. Ego tamen censeo non esse dicendum relapsum,

sum, si verum est illum venire sponte sua, & ex vera peccati cognitione. Nullus enim iudicari potest relapsus, nisi si bis fuerit de hæresi conuictus, aut saltem semel conuictus de lapsu, & iterum conuictus de vehementi suspitione. At hic, qui sponte sua venit, non est dicendus secundo conuictus, non potest ergo dici relapsus, & per consequens nec incorrigibilis. Quo fit, vt sit necessario recipiendus ad veniam. Oportet tamen, vt inquisitor diligenter perscrutetur, an re vera sponte sua venerit, & peccatum suum fuerit confessus. Nam si ex timore probationum, quas fortè contra se nouerat, illum venisse constiterit, tunc iam merito dicitur relapsus: quia non zelo fidei: sed timore pœnæ suum fatetur peccatum, & merito credendum est illum non verè pœnitere. Declarato iam quis sit dicendus relapsus, nunc iam opus est, vt illum merito incorrigibilem esse dicendum ostendamus, & velut talem fore puniendum. In re hac video non esse multis verbis opus, cum aperta sit de hac re ecclesiæ definitio. Nam Lucius tertius huius nominis Pontifex, sic ait: Illos quoque qui post abiurationem præfati erroris, vel postquam se (vt diximus) proprii antistitis examinatione purgauerint, deprehensi fuerint in abiuratam hæresim recidisse, seculari iudicio sine vlla penitus audientia decernimus relinquendos. Hæc ille. Quæ verba habentur in ea ad abolendam, extra de hæret. Sed hanc ecclesiæ definitionem multi hæretici subsannant, atq; derident, & illam cõtra Christianam pietatem esse aliquibus rationibus cauillantur: sed omnes illorum rationes, quibus id agere cõtendunt, inanes, & (vt apertius dicam) irrationabiles profus esse, Deo duce, ostendemus. Primò obiiciunt nobis Dei misericordiam, qui peccatori etiam millies in peccatum recidenti paratus est semper veniam dare, si toties ille resipiscat, & veram pœnitentiam agat. Oporteret igitur (vt dicunt) ecclesiam, quæ illius est sponsa, ad sponsi sui imitationem agere, vt quoties hæreticus resipuerit, & veræ pœnitentiæ signa dederit, illum recipiat, & illi indulgẽtiam præstet. Huic obiectioni responder Alexander Papa huius nominis quartus in cap. super eo, de hæret. lib. sexto. Cuius verba: quia propter nimiam breuitatem obscura sunt, ego aliquanto prolixius explicare decreui. Fatemur quidem

quidem quod obiciunt, veniam culpæ semper esse dandam peccatori, quotiescunq; veram ille peccati poenitentiam egerit, & semper esse illum ad ecclesiæ communionem recipiendum: si vera poenitentiae signa ostenderit. Nam nihil eorum, quæ omnibus Catholicis fidelibus ecclesia concedit, illi negari debet. Audienda siquidẽ sunt peccata, quæ ille sacerdoti in auriculari confessione detegere voluerit, quibus auditis: nisi aliud obstat, non est illi neganda peccatorum suorum absolutio. Si Eucharistiæ sacramentum petierit, illi debet administrari. Vnctionis tamen extremæ sacramentum illi non ministrabitur, propterea, quod iuxta beati Iacobi sententiam, huiusmodi sacramentum non nisi iis, qui morbo corporali laborant ministrari debet. Post mortem, ecclesiastica sepultura illi velut cæteris fide'ibus Catholicis concedetur. Non tamẽ consequens est, vt mors, aut poena alia propter delictũ hæresis, in quod relapsus fuit, non debeat infligi. Non enim fieri necessario oportet, vt quoties culpæ indulgentia datur, poenæ etiam, ad quam propter culpam destinatus fuerat, indulgentia detur. Nam Deus etiam postquam peccato pepercit, poenas subinde infligere consuevit. Pro qua re (vt alia omittam) illud est aperitissimum testimonium, quod de David Rege secundus liber Regum narrat. Hic enim agnoscens culpæ gravitatẽ, quam in adulterio, & homicidio commiserat, eiusdem culpæ indulgentiam à Deo impetrauit. De qua testimonium reddidit Nathan propheta dicens: Transtulit quoque Dominus peccatum tuum. Post hanc tamen culpæ remissionem, idem propheta prædixit illi multas calamitates, & poenas eum passurum propter commissum scelus, quas omnes postea tollerauit, quanuis iam fuerat illi peccatum remissum. Ad hunc eundem modũ ecclesia Christi sponsa faciendum esse decernit, quæ hereticum relapsum si resipiscat, ad poenitentiam recipit, poenas tamen ad quas propter crimen hæresis destinatus erat, illi infligere non formidat. Præterea, Secundo obiciunt nobis hæretici. Petro querenti à saluatore nostro quoties fratri in se peccanti dimittere debeat, & cum interrogatione proferenti sententiam, vsque septies? Saluator noster respondit: Non dico tibi vsque septies: sed vsq; septuagies septies. Mat. 18.

2. Reg. 12.

Quibus

Quibus verbis apertissimè docuit semper fratri in nos peccanti debere dimittere. Hæc obiectio nihil profusus mouet, neque aliquid contra nos agit, quoniam per illa verba Christus solùm docet nos debere offensas nostras hoc est, quæ contra nos fiunt, semper remittere, ita vt quoties in nos quis peccauerit, roties nos illi dimittamus.

August. Aliam tamen esse habendam rationem in punitione eorum criminum, quæ sunt apertè contra diuinum honorem, docet Augustinus in sermone tertio de plurimis martyribus, sic inquit: Diligenter attendere si fratres, & scitote aliud esse in Deum peccare, aliud in hominem.

Quando enim in nos peccant homines, si penitentibus veniam non indulgeamus peccatum incurrimus, quando autem aliqui in Deum peccauerint, si sine distinctione grandi indulgere voluerimus, participes nos eorum peccatis efficiamus. Hæc ille. Quo fit, vt iudex quicumque ille sit, cum non suas: sed Dei aut ecclesiæ, aut alterius rei: publicæ offensas punit, ad huiusmodi præcepti executionem non teneatur: ita vt cum non priuatas: sed publicas punit offensas, possit pro criminis qualitate etiam pœna capitis punire, nec huiusmodi pœnam remittere teneatur, imò sapissimè non remittere teneatur. Hæreticus autem non in solos delinquit iudices, aut prælatos, quos suo errore scandalizat: sed Deum, & ecclesiam illius sponsam multipliciter offendit. Primò, quia putat illos, aut fallere, aut falli posse, & ob hanc causam illorum dictis obedire recusat. Secundo, quia fideles, qui membra sunt Christi suo pestifero errore inficere, & à Christi corpore diuellere satagit. In cap. Vergentis. de hæret. dicitur, quòd hæreticus diuinam offendit Maiestatem. Rursum, tertio hæretici contra nos arguunt sic dicentes: Esto hæreticum hominem damnare liceat, & incorrigibilem punire. non tamen postquam primo relapsus est, statim censeri debet incorrigibilis, quoniam Paulus Apostolus Titum scribens admonet illum, vt hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuitet. Ex quibus verbis colligunt ecclesiam contra Pauli sententiam agere, quæ post primam correptionem hæreticum damnat, & illum potestati seculari tradit, vt ab illa prout viderit expedire plectatur. Et certè (vt ingenuè verum fatear) hæc
Pauli

Pauli verba non parum momenti habere videntur aduersum nos : si ita à Paulo dicta esse cōstaret, prout nunc à nobis citata sunt, & in communibus bibliis habentur. Non tamen constat talem esse Pauli literam, quoniam longè aliter multi sancti viri illa Pauli verba citant, legunt, & interpretantur. Neque illa diuersa Pauli lectio apud solos recentes autores inuenitur: quoniam hoc parum detraheret publicorum, & communium bibliorum auctoritati : sed cum apud peruetustos autores, eosq; probatissimos non solum Latinos, verum etiam Græcos reperitur, facit, vt certi non simus quo pacto illa Pauli verba legenda sint. Beatus Ambrosius in commentariis super epistolam ad Titum, illum Pauli locum hoc modo legit : Hæreticum hominem post primam correptionem deuita. Quæ quidem lectio valdè diuersa est ab eâ, quæ in communibus bibliis habetur. Beatus Cyprianus libro tertio ad Quirinum cap. 78. hunc Pauli locum sub his verbis citat. Hæreticum hominem post vnâ correptionem deuita. In quibus verbis nullam de secunda correptione mentionem fecit. Tertullianus in libro de præscriptionibus hæreticorum hæc eadem Pauli verba citans, post vnâ correptionem dicit hæreticum esse deuitandum. Denique beatus Irenæus martyr, Apostolis satis vicinus lib. tertio aduersus hæreses, capite tertio, sic ait : Tantum Apostoli, & horum discipuli habuerunt timorem, vt neque verbo tenus communicarent alicui eorum, qui adulterauerant veritatem, quemadmodum & Paulus ait : Hæreticum hominem post vnâ correptionem deuita, sciens quoniam peruersus est, qui est talis, & à semetipso damnatus. Hæc Irenæus. In quibus verbis Paulum dixisse refert hæreticum hominem post vnâ correptionem esse deuitandum, & non ad secundam expectandum. Quæ autem sit verior litera, an hæc, quæ in communibus bibliis habetur, an illa, quam hi quatuor illustres, & vetustissimi autores citant, ego tantus non sum, vt definire hoc possim, nec tam arrogans, vt hoc tentare audeam. Nam beatus Hieronymus in commentariis super epistolam ad Titum interpretans hunc Pauli locum dicit hæc Pauli verba aliter apud Græcos, quam apud Latinos haberi, Apud Græcos dicit solum

Ambro.

Cyprian.

Tertul.

Irenæus.

Hieron.

reperiri

reperiri post vnam correptionem. In Latinis verò cō-
dicibus dicit legi, post vnam & alteram correptionem.
Quæ autem istarum sit verior litera Hieronymus non
diffinit, quoniam nullam illarum improbat. Vt autem
argumento quod ex illo Pauli loco nobis proponitur,
respondeam, dico quòd Paulus illo loco non loquitur de
illo, qui postquam ab hæresi aliqua recessit, ad illam, aut
alteram rediit : sed de illo : qui in eadem hæresi persistit,
quanuis semel, & iterum fuerit admonitus, vt hæresim
desereret, & hunc talem dicit esse deuitandum, neque cum
illo esse amplius colloquendum : quia qui semel, & ite-
rum admonitus de errore suo, non vult corrigi, errare
existimat corrigentem, & timendum est, ne illum per-
dat, a quo admonetur, & docetur.

Vnde Chrysofomus homilia sexta super epistolam
ad Titum interpretans hunc Pauli locum, postquam ex
posteriore ad Timotheum epistola, cap. 2. alia Pauli ver-
ba citauerat, quæ cum istis in faciem pugnare videntur,
Chrysof.
illa omnia conciliare volens, sic ait: Nempè illic de his lo-
quebatur, de quibus corrigendis supererat spes, ac de his,
qui simpliciter reluctabantur, non aduersandi affectu sed
studio discendæ veritatis. Vbi verò manifestus fuerit om-
bus, atque conspicuus aduersarius veritatis, cur obsecro
pugnas incassum? Cur aërem cedis? Quid verò est,
quod ait: cum sit à se ipso damnatus? Quia profectò
dicere non potest, nemo corripuit. Cum ergo post ad-
monitionem in ea infidelitate persisteret, ex seipso dam-
natus efficitur. Hactenus Chrysofomus. Ex cuius ver-
bis satis apertè constat, illa Pauli verba de illo esse intel-
ligenda, qui in eadem hæresi persistit, quem dicit semel,
& iterum admonendum, & si credere noluerit, deuitan-
dum. Si tamen hic talis hæreticus Deo inspirante res-
pisceret, & postea diabolo suggerente iterum in hæresim
laberetur, quid de illo agendum esset Paulus hoc loco
non docet. Quo fit, vt Pauli sententia, etiam iuxta verba,
quæ in communibus bibliis habentur, nullo modo eccle-
siæ determinationi contradicat.

QVOD IVSTVM SIT, ET

necessarium hæreticos punire.

Caput. III.

Q Vanus hæreseos crimen sit adeò pestilens, & intractabile, vt inter omnia humana scelera nullum sit, quod toti Christianæ reip. magis nocere possit, & cui minus medicari valeat, non desuere tamen hæreticorum patroni, qui pro illorum impunitate contendant, dicentes hæreticos non esse ob hæreseos crimen puniendos: sed diuino iudicio relinquendos. Qui hæc docent, si aliquis est in hac re cõiecturis locus, idè illos ita dicere credo, vt liberius, quas velint, possint toti populo hæreses prædicare. Optant quidem eas, quas contra ecclesiæ Catholicæ doctrinam hæreses conceperunt, in publicum effundere: sed timore pœnæ, quam nimium reformidant, mutire non audent. Rem itaq; suam agunt, qui hæc docent: quia suam vitam vlticibus pœnis castigari timent, cum alios sui similes conspiciunt libera punitione cõfundi, & sibi ipsis impunitatem acquirere censent, si alios, quos in eodem crimine obligatos esse sciunt, minimè puniendos esse conuincant. Vt autem hanc doctrinam falsam procul, & longissimè ab ecclesia relegemus, oportet, vt multis vrgentissimisq; rationibus conuincamus, iustam esse & necessariam, hæreticorum punitionem. Primò igitur eos, qui hæc docent percontor, an id quod de hæreticis docent, ad omnes sceleratos homines etiam pertinere censeant, ita vt nullum malefactorem hominem quamlibet scelestum puniendum esse credât: sed omnem talem diuino iudicio relinquendum putent. Non credo hominem aliquem: nisi demès ille sit, taliter sentire: quoniam hoc naturali legi apertissimè repugnat. Nulla enim est, aut vnquã fuit tam barbara gens, quæ latrones, fures, homicidas, non acerrimè puniat, quoniam aliàs nullius esset tuta supellex, nullius vita secura, nullaq; respub. diu persisteret: sed omnes citissimè perirent. Essent enim homines, vt pisces maris, è quibus maiores deuorant minores. Quo rerum ordine seruato, fieri necesse esset, vt soli potentes viuerent, & nullus esset in republica pauperibus, & infirmis locus. Præter hanc naturalem legem, quæ

om.

omnium cordibus insita est, lex etiam diuina scripta tæ-
 lem sententiam manifestissime damnat: quoniam non
 vno rätum aut altero loco præcipit malefactores esse pu-
 niendos. Omitto pœnas illas, quas veteris legis rigor pec-
 cantibus esse infligendas olim decreuit. Apostolus Pau-
 lus loquens de potestate à Deo principibus data, ait: Si
 malum feceris, time. Non enim sine causa gladiũ portat,
 Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit.
 Et Apostolorum Princeps eandem sententiam cõfirmat
 inquiens. Subiecti estote omni humane creature propter
 Deum: siue Regi quasi præcellenti, siue Ducibus rätquam
 ab eo missis ad vindictam malefactorũ, laudem verò bo-
 norum. Multa alia sunt pro hac re testimonia, sed pro re
 tam aperta enarrare piget: quia video hæc satis superque
 esse, nec esse pluribus opus. Si igitur fateri oportet male-
 factorẽ esse puniendũ, peto causas, propter quas puniendus
 est, quibus assignatis, quã eadẽ causã militent con-
 tra hæreticos, quæ contra alios malefactores, colligemus
 inde, aut nullũ malefactorem esse puniendum, aut hære-
 ticum etiam puniri oportere. Duplicem constat esse cau-
 sam, quæ vehemẽter vrget, vt malefactores iuxta variam
 suorum criminum qualitatem puniãtur. Prima causa est
 ipsius malefactoris correctio, & emendatio. Nam ad hoc
 peccator primum punitur, vt pœna urgente discat bene-
 facere. Vexatio siquidem (vt est apud Esajã) dat intelle-
 ctum auditui. Et Salomon in prouerbis ait: Stultitia col-
 ligata est in corde pueri, & virga disciplinæ fugabit eam.
 Si quis autem hanc Sapientis sententiam ad solos ætate
 pueros referri forte contendat, vt illi soli sint virga disci-
 plinæ erudiendi, & non senes, neq; iuuenes, audiat Hie-
 ronymum hæc Salomonis verba in commentariis super
 prouerbia interpretantem. Multos, inquit ille, nouimus
 pueros sapientia præditos. Nam & Ieremias puer prophe-
 tiæ mysteriũ suscepit. Et Daniel scribit, quòd dedit Deus
 pueris abstinentibus scientiam, & disciplinã in omni ver-
 bo, & sapientia. Vnde restat intelligere, quòd pueros hoc
 loco non ætate: sed sensu paruulos significet, quales veta-
 bat Apostolus esse eos, quibus ait: Nolite pueri effici sensi-
 sibus: sed malitia paruuli estote. Huiusmodi enim pue-
 ros, id est, animos stultitiæ, vel lasciuæ, vel inertia: dedi-

tos, necesse est iuuenili disciplina castigari, & ad iustam vitæ tramitem prudentium vigore perducī. Hæc Hieronymus, Propter hanc causam pietissimus Deus qui non vult mortem peccatoris : sed magis, vonuertatur, & viuat, sæpè ærumnis, & calamitatibus variis peccatores in hoc seculo punit, vt vel sic eos erudiat, mala, quæ gesserunt agnoscere, & pro bonis, quæ culpa sua amiserunt suspirare. Multi enim sunt, qui afflictionibus vexati, coacti sunt intelligere pessima esse, quibus irretiti sunt vitia, & sic priorem vitam deferentes, nouam incœperunt, & veterem hominem cum actibus suis exuentes, induerunt nouum hominē, qui secundum Deum creatus est in iustitia, & sanctitate veritatis. Et (vt alios multos omittam) filius ille prodigus, cuius meminit Lucas in Euangelio, non paruo exemplo nobis suffragatur. Ille siquidem accepta ratione, quæ sibi hæreditario iure contingebat, abiens in regionem longinquam, totam subsidiariam suam dissipauit viuēdo luxuriose : sed acerba fame illum postea cogente ad se reuersus didicit, quanta bona amiserat, quæ in domo patris persistens habebat. Et sic sapientior factus ad patrem rediit, peccatum agnouit, & misericordiam petens statim impetrauit. Paulus apostolus cum antea vastator esset ecclesiæ, & Christiani nominis acerrimus persecutor, iens in Damascum cæcitate corporis à Domino percutitur, vt vel sic ad desiderandum verum lumen cordis cogeretur. Paulus igitur, qui in prosperitate cæcus mente fuerat, flagellorum collyrio sanatus est, vt visum mentis reciperet, & ad Dei obedientiam se pròptum offerret. Et ideo post impositionem manus Ananinæ, scamæ ex illius oculis cecidisse dicuntur, vt per scamas illas ex oculis corporis decedentes cæcitatē mentis decidentem intelligeremus. Ob hanc causam Paulus nos omnes admonet, vt tribulationes, quæ veluti flagella quædam sunt, quibus Deus nos percutiens tanquam pater erudit, patienti animo feramus. Quem enim (inquit ille) diligit Dominus castigat : flagellat autem omnem filium, quem recipit. In disciplina perseuerate. Tanquam filius nobis offert Deus. Quis enim filius, quem non corripit Pater ? Quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes, ergo adulteri, & non filii estis.

Ephe. 4.

Luc. 15.

Act. 9.

§

Deinde

Deinde patres quidem carnis nostræ eruditiores habuimus, & reuerabamur eos. Num multo magis obtemperabimus patri spirituum, & viuimus? Et illi quidē in tempore paucorum dierum secundum volūtatē suam erudiebant. Nunc autem id, quod vtile est in recipiendo sacrificiationem eius. Hactenus Paulus in epistola ad Hebræos. Quapropter in posteriore ad Corinthios epistola de acceptis tribulationibus gloriatur, sic inquit:

1. Cor. 12.

Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus: in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo. Et Regius propheta diuinorum flagellorum virtutem agnoscens, gratias Deo pro illis reddit, sic inquit: Bonum mihi, quia humiliasti me, vt discam iustificationes tuas: prosperitate elatus præcepta Dei non plenè didicerat, vt opere impleret: sed postea pœnis sequentibus humiliatus est, & sic didicit præceptis Dei obedire. Nam (vt Salomon ait) vbi est humilitas, ibi erit sapientia. His igitur præfatis,

Psal. 118.

percontari oportet eos, qui docent hæreticos non esse puniendos, an hæretici Catholicam fidem deserentes agant benè, an malè. Non puto virum aliquem Christianum adeo desipuisse, vt dicat hæreticos bene agere, & ob hæresim, quam tuentur sine crimine esse. Nam cum hæresis sit peccatum, & tam magnum, vt totius Christianæ structuræ euerrat fundamentum, consequens inde est, vt hæreticus pro eo, quod hæresim amplectitur, & tutatur, malè & pessimè faciat. Si hæresis mala est, & hæreticus malè facit illi adhærendo, consequens est, vt bonum sit hæreticum ab hæresi ad fidem Catholicam conuertere.

Prou. 11.

Pœnis autem, & afflictionibus vrgentibus sæpè (vt experientia compertum est) hæretici ad fidem Catholicam conuertuntur. Bonum igitur, & optimum est pœnis, & afflictionibus hæreticos punire, vt illis vrgētibus fidem, quam semel in baptismo susceperunt, tueri cogantur.

Nam (vt optimè quidam dixit) felix necessitas, quæ nos ad meliora compellit. Præterea, si quis hominem ex aqua profunda, in quam se volens ad mortem proiecerat, contra illius voluntatem extraheret ad vitam, benefaceret: & si illum, cum posset, qualibet etiam maxima adhibita violentia,

Violentia, à morte eripere negligeret, malefaceret, & mortis reus apud Deum haberetur. Nam (vt Symmachus Papa ait) non est grandis differentia, an læthum inferas, vel admittas. Mortem enim languentibus probatur infligere, qui hanc, cum possit, non excludit. Multo ergo melius facit iudex. cui ad malefactorum vindictam data est à Deo potestas, si hæreticos, vt ad fidem Catholicam conuertantur, per pœnas quamlibet duras cogit. Is enim animam eripit à morte, quæ tanto est acerbior corporis morte, quanto anima multis interualtis corpus antecedit.

Symmachus
Papa.

Hanc argumentationem per locum à minori ad maius procedentem: quoniam vehementer meo iudicio aduersarios vrget, vt clarior illa euadat, operæpretium fore existimaui illam variis exemplis, & similitudinibus confirmare, quæ Augustinus in epistola ad Bonifacium comitem de hac re loquens adducit. Molestus est enim (inquit ille) medicus furenti phrenetico, & pater indisciplinato filio, ille ligando, iste cædendo: sed ambo diligendo. Si autem illos negligent, & perire permittant, ista potius mansuetudo falsa, crudelitas est. Si enim equus, & mulus quibus non est intellectus, moribus, & calcibus resistunt hominibus, à quibus eorum curanda vulnera cõtrectantur, & cum inter dentes eorum & calces sæpè homines periclitentur, & aliquando vexentur, non tamen eos deserunt, donec per dolores, & molestias medicinales reuertent ad salutem: quanto magis homo ab homine, & frater à fratre: nè in æternum pereat, non est deserendus, qui correctus intelligere potest, quantum sibi præstatur beneficium, quando se persecutionem perpeti quereretur? Hactenus ex Augustino. Rursum quemadmodum paterfamiliàs se habet erga familiam suam, ita Rex aut sacerdos, aut cuius alius iudex circa regnũ, aut prouinciam, aut quamlibet rempublicam sibi subiectam.

August.

August.

August.

August.

Hoc enim docet beatus Augustinus super psalmum quinquagesimum, vbi patremfamiliàs alloquens, hæc ait: Quomodo ad nos pertinet vobis loqui in ecclesia, sic ad vos pertinet in domibus vestris agere. vt bonam rationem reddatis de his, qui vobis subditi sunt. Hæc ille.

At paterfamiliàs tenetur filios, & reliquos sibi subditos

verbo & flagellis corripere, vt vel sic sapientiores fiant, & à malo ad bonum cōverti cogantur. Propter quod Sā Iomon ait, qui parcit virgæ, odit filium suum. Ex quibus apertè colligitur, vt Rex hæreticum hominem verbis, & flagellis corripere teneatur, vt vel sic illum ad fidem Cætholicam, quā in baptismo susceperat, redire cogat: quod si facere neglexerit, non ex charitate amator: sed contra charitatem osor hæretici meritò censebitur. Nam (vt re-
 Prou. 17. tètè Salomon ait) meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis. Deniq; (vt huic primæ causę
 Prou. 27. punitionis malorum finem imponamus) si ad emendationem malorū procurandam bonum est, vt mali puniā-
 tur, consequens est, vt tanto melior sit peccatoris alicuius
 Prou. 27. punitio, quanto peius est peccatum, quod ille commisit.

Quia quanto peius est peccatum, tanto melior erit illius emendatio & per consequens tanto melior (modo cætera sint paria) erit punitio, quæ ad talem emendationem extorquendam ordinatur. At crimē hæresis (vt supra docuimus) est pessimum. Optima est ergo hæretici punitio, quæ illum ad hæresis reuocationem, & abiurationem faciendam quodam modo cogit. Secunda causa, propter quam bonum est, & necessarium malefactores punire est publica, & communis totius reipublicæ utilitas, vt videlicet cæteris, qui tales punitiones conspiciunt, incutiatur timor, qui eos à malo auertere cogat. Nam (vt egregius
 Horatius. Poëta ait) Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Postquam autem peccatores timore pœnæ ducunt in desuetudinem malum, illud horrere incipiunt & deinde bonum ex consuetudine paulatim dulcescit. Vnde Augustinus super Psal. 127. Cum per timorem gehennę con-
 August. tinet se homo à peccato, fit consuetudo iustitiæ. & incipit, quod durum erat amari & incipit timor excludi charitate, & succedit timor castus, quo timemus, ne tardet, ne discedat, ne eo careamus. Ille utilis: sed non permanet in æternum, vt iste. Hæc Augustinus.

Quapropter Christus saluator noster sæpè peccatoribus durum Dei iudicium, vt inferni pœnas, minatus est, vt per timorem gehennæ illos à peccatis reuocaret ad pœnitentiam. Licet enim meliores sint, qui amore ducuntur, plures tamen sunt, qui à timore coguntur ad bonum: &

hi non mali. Nam timor Domini initium est sapientiæ, & viam parat ad charitatem. Propter hanc causam Paulus Timotheo scribens, ait: Peccantes coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant. Volebat quidem Paulus timore pœnæ homines à malo auertere, & ad bonum inducere, & ob hanc causam iubet, vt publicè peccantes coram omnibus arguat, vt aliquorum punitio multos à malo deterreat. Si autem publicè peccantes impuniti relinquerentur, maxima inde præstaretur occasio ad quæcunque facinora committenda. Facilitas siquidem veniæ incentiuum præbet delinquendi. Et sapientissimus Salomon ait: Etenim quia non profertur cito contra malos sententia, absq; timore vllò filij hominum perpetrât mala. Propter hanc causam Aristoteles. 10. Ethico. cap. 9. censet iustum esse, vt legum transgressoribus pœnæ aliqua statuantur à republica, quatenus per illarum metum homines ad legum obseruantiam cogantur. Multitudo (inquit ille) necessitati potius, quàm rationi, & pœnis, quàm honestati pareat. Idcirco sunt, qui legumlatores oportere censent ad virtutem inuitare, ac prouocare honestatis gratia, propterea quod ij, qui probi sunt, ob consuetudinem præcipuè obtemperabunt: aduersus autem inobedientes, & hebetiores ingenio, castigationes, pœnasque instituire, at eos, qui curari, atque emendari nequeunt, extrudere, atque exterminare. Probum enim hominem & ad honestatem viuẽtem, rationi obtemperaturum esse inquit: improbum verò voluptatem affectantẽ dolore afficiendum esse, perinde atque iumentum. Hactenus Aristoteles. Ex hac secunda iustæ punitiõis causa apertissimè colligimus, bonum esse, & necessarium hæreticos punire, ne illorum impunitas aliis ansam præbeat, quascumque voluerint hæreses publicè prædicare, & docere. Hoc enim manifesta experiẽtia compertum est, prouincias illas, in quibus seuera contra hæreticos viget iustitia, multò plus ab hæresibus esse purgatas, quàm illæ, in quibus effrenata est omnibus concessa licentia docendi, & prædicandi quicquid libuerit. Huius rei testis fidelissimus est nostra Hispania, ad quam propter acerbam disciplinæ rigorem in ea aduersus hæreticos vigentem, vix vilius est ausus accedere ad Lutheranam sectam prædicandam,

dam, aut docendam : quanuis multi ex hac pestifera factione per reliquas ferè omnes Christiani orbis prouincias peruagentur. Si vel mediocri aliquo discipline rigore aduersus hæreticos vsa fuisset Germania, ne tantum fidei Catholicæ detrimentum fuisset experta, nec tam molesta, & tam periculosa hæreticorum infestationem pateretur, sicut nunc patitur. Quia illorum effrontem, & nimis effrenatam audaciam timor duræ punitio- nis represisset. Quibus timore perterritis, si illi correcti, & emendati non fuissent, hoc saltem non spernendum commodū inde haussisset Germania, quod suæ hæreseos virus, quod mente conceperant, non fuissent ausi in populum euomere, & sic nō tantus populus fuisset illorum pestifera doctrina infectus. Meritò igitur sapientissimus

Prou. 29. Salomon ait : Virga, atque correctio tribuit sapientiam, puer autem, qui dimittitur voluntati suæ confundit matrem suam. **Que** verba interpretans beatus Hieronymus

Hieron. In commentariis super proueria ait : Puer namq, quem frequentissimè corripendum, & erudiendum admonet, populus Dei est, qui si non assiduis monitis, & increpationibus sacerdotum fuerit castigatus, confusionem generat ecclesiæ, detrahentibus his, qui foris sunt religioni fidei Christianæ. Hæc Hieronymus. Ideò igitur Germaniæ populus nunc ecclesiam matrem suam confundit: quia suæ dimissus est voluntati, qui si virga, & correctio- ne fuisset eruditus, accepisset ab ea (vt Salomon ait) sapientiam. Ex his omnibus apertissimè colligimus, aut nullum quamlibet sceleratum hominem esse puniendum, aut hæreticum esse etiam puniendum : quia bonum est, hæretici sicut cuiuslibet alterius peccatoris emendationem per pœnas procurare, & bonum est timorem aliis incutere, ne hæreseos venenum, quo populus infici possit, passim coram illo euomere audeant. Si is, qui in rempublicam peccat, meritò puniri potest, consequens est, vt hereticus etiam iustissimè puniatur: quia hereticus etiam in rempublicam peccat. Vnde piissimus imperator Theodosius in lege, Manichæos, C. de hæreticis, ait : Quod in religionem diuinam committitur, in omnium fertur iniuriam. Præterea, si Rex, aut Episcopus, aut quæuis alia publica potestas valet punire peccantes in proximum,

rum, & in rempublicam, consequens est, & necessarium, ut multò magis punire valeat eos, qui peccant in Deum, & in ecclesiam. Quia multo grauius hi, quàm illi peccant, & ob hoc multò etiam grauius puniri debent.

Nam (vt in primo libro Regum ait Eli sacerdos) si peccauerit vir in virum placari ei potest Deus. Si autem in Dominum peccauerit, quis orabit pro eo? Hæretici autem: quia contra ecclesiæ Catholicæ doctrinam pertinaciter sentiunt, credunt ecclesiam ipsam errare. Qui autem ecclesiam credit errare, necessarium est, quòd credat, aut Deum errare, à quo illa regitur, & docetur, aut deum ecclesiam suam sic deseruisse, ut illam nec regere, nec docere voluerit, contra id, quod ipse ante sæpè promiserat. Quidquid autem horum de Deo hæretici sentiant, grauisimè in illum, sic sentientes peccabunt: quia per hæc, aut Deum mendacem, aut ignorantem, aut in promissis minimè fidelem faciunt.

1. Reg. 8.

Cum igitur tam grauem iniuriam Deo inferant hæretici, oportet, ut grauius illi sint puniendi, quàm si essent in hominem aliquem, aut in totam rempublicam iniuri off. Non enim ob aliã causam Principes Romani, ac reliquii omnes Principes Gentiles tam atroci persecutione infestati sunt Apostolos, ac reliquos martyres: nisi quia idola sua neglexerunt, & illis publicè detrahebant. Non persecuti sunt Apostolos propter pacis turbationem, aut propter reipublicæ proditionem, aut propter quæuis alia crimina. Quoniam Apostoli fuerunt viri pacifici, nihil contra rempublicam tentantes, nemini nocentes, omnibus benefici. Nihil bono statui reipublicæ contrarium, illis tanquam malefactoribus vnquam obiectum est: sed duntaxat, quia idolis thura adolere noluerunt, ipsaq; vilipendebant. Ideò Principes, ac Reges tanquam suorum falsorum deorũ zelatores, in eorum vindictam exarserunt. Putabant quidem, & meritò, peccata in Deum multò grauius esse punienda, quàm peccata in hominem. Ob quam causam non dubito illos, si verum Deum cognouissent, multò acerbius in hæreticorum punitionem fuisse exarsuros, quàm tunc in Apostolos sæuierunt. Rursum omnis persona, aut respublica habens potestatem coactiuam, potest subditos suos obligare ad ea, quæ ad pacis, & tranquillitatis

obferuationem sunt necessaria. Si quis autem illa prætermittens, pacem turbauerit, iuste potest illum iuxta criminis qualitatem punire. Nihil est autem quod magis ecclesie pacem, & vnitatem tollat, quam hæresis. Quia per illam quisque hæreticus se à fidei veritate separat. Et propter hanc causam hæretici omnes dicuntur Schismatici, hoc est, diuifores: quia fidei, & ecclesie vnitatem diuidunt. Iuste igitur heretici puniuntur tanquam pacis ecclesiasticæ turbatores. Deinde Paulus (vt ipse testatur) in prom-

2. Cor. 10.

ptu habebat vlcisci omnem Corinthiorum inobedientiam. Cur igitur Christianis Principibus non licebit vlcisci hereticorum inobedientiam, & rebellionem, qui improba quadam, & pertinaci audacia contra ecclesie doctrinam insurgunt, & illius verisimilis dictis obedire contemnunt? Insuper hæretici (vt Paulus ait) multum proficiunt ad impietatem: & sermo eorum, vt cancer serpit: quia quotidie magis, ac magis occupat, & deuorat, & maculat mentes eorum, qui illos audiunt, & cum illis versantur. Ne igitur licentiosa impunitate audatior facti amplius grassentur, & magis quotidie noceant, bonum est duris illos pœnis reprimere, vt metu pœnarum exteriti nocere desinant. Accedit ad hæc totius Catholicæ ecclesie consensus, quæ à multis retroactis seculis hæreticos puniendos esse censuit, vt per pœnas illos sapientiores faceret, & tanquam lupos ab ouibus arceret, Paulus vas electionis quædam pseudopphetam cæcitate percussit, eò quod Sergium Paulum proconsulem auertere quærebat à fide. Nam (vt Apostolorum narrat historia) Paulus plenus spiritu sancto intuens in pseudopphetam dixit

3. Tim. 2.

O plene omni dolo, & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis iustitiæ, nō desinis subuerrere vias Domini rectas, & nunc ecce manus Domini super te, & eris cæcus, nō vis dens solem vsq; ad tempus. Et cōfestim cecidit in eum caligo, & tenebræ, & circumiens quærebat, qui ei manū daret. Si tanta seueritate vsus est Paulus in pseudopphetam, eò quod proconsulem quærebat auertere à fide, credendum est illum multo maiore seueritate fuisse vsurum contra Lutherum, & alios huius temporis hæreticos, qui nō solum vnū proconsulem: sed multos proconsules, Duces, Marchiones, Episcopos, Archiepiscopos, multas ciuitates

Act. 13.

multasque

multasque prouincias auerterunt à fide. Innocentius primus huius nominis Pontifex Cathaphrygas exilio damnauit. Gelafius Papa Manichæos in vrbe repertos exilio puniuit. Recharedus Hispaniarum Rex olim Arrianos omnes in Hispania existentes militia priuauit. Nec vllum liberi hominis munus illos obire permisit. Imperatores Theodosius, & Martianus varias contra hæreticos statuerunt pœnas, quæ habentur in codice Iustiniano titu. de hæretic. Constat iam apertissime (vt opinor) maximè illos errare, qui pro hæreticorum impunitate contèdunt: & ipsi hæreticis, quibus impunitatem optant, esse multo peiores: quia ansam illis præbent, vt omnes, quas velint hæreses libere prædicent, & doceant. Vnde beatus Gregorius exponens illud Iob, quod de diabolo sub nomine Behemoth loquitur dicens: Protegunt vmbra vmbra eius, sic ait: Vmbra quippe sunt diaboli, omnes iniqui, qui dum imitationi iniquitatis eius inferuiunt, quasi ab eius corpore imaginis speciem trahunt. Sicut autem vmbra eius sunt pluraliter reprobi, ita singulariter vmbra eius est, vnusquisque peccator. Sed dum doctrinæ iustorum mali contradicunt, dum ab eis iniquum quemlibet corrigi non permittunt vmbra behemoth istius, vmbra eius protegunt: quia peccatores quique in quo sibi male sunt conscii, in eo & alium peccantem defendunt. Vmbra vmbra eius protegunt, dum nequissimorum facta, nequiores peruerfis patrociniis tuentur. Et paucis interpositis subdit: sic fit, vt summa criminum dum defenditur, augeatur: & vniuscuiusq; nequitia eo fit ad perpetrandum facilis, quo difficilis ad puniendum. Scelera quippe peccantium tanto maiora incrementa percipiunt, quanto per defensionem potentium diu inulta tolerantur. Sed tales quique seu extra, seu intra sanctam Ecclesiam esse videantur, tanto se apertiores Dei hostes exhibent, quanto maiores sunt patroni vitiorum. Haftenus Gregori.

Innocentius
primus.
Gelafius.
Recharedus.

Theodosius.
Martianus.

Gregor.
Iob. 49.

RESPONDET VR OIECTIONIBVS

eorum, qui pro hæreticorum impunitate contendunt. Cap. IIII.

VIX VLLVM est tam apertum mendacium, quod no possit ab eo, qui mentiri, & decipere optat quadã veritatis imagine adumbrari. Sic etiam non defunt his,

qui hæreticos impunitos esse volunt, argumenta quedam quauuis falsa, quibus suum errorem aliquo veritatis colore aliis suadere conantur. Vt igitur Catholica veritas clarior, & firmitior maneat, opus est eorum obiectionibus occurrere, & argumenta, quibus Catholicam veritatem oppugnant, prorsus euertere. Primo ergo obiciunt, Deo non placere coacta seruitia: sed voluntarie esse illi sacrificandum, atque inde colligunt neminem ad fidem, aut aliquod aliud bonum esse cogendum. Nemo enim (vt aiunt) ad id cogendus est, ex quo nullam potest consequi utilitatem. Ex bono autem, quod quis coactus facit, nullum meretur à Deo recipere præmium. Nam Apostolus cum Corinthios ad eleemosynas hortaretur, ait:

2. Cor. 9.

Vnusquisque det prout destinauit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus. Ex quo datur intelligi, quod qui inuitus dat, & rem

August.

perdit, & meritum. Huic obiectioni respondet beatus Augustinus sic inquires: Si voluntas mala semper suæ permittenda est libertati, quare monetur pater in scripturis sanctis filium durum non solum verbis corripere: sed etiam latera eius tundere, vt ad bonam disciplinam co-

Prou. 13.

ctus, ac domitus dirigatur? Vnde idem Salomō dicit: Tu percutis eum virga, animam autem eius liberat à morte. Si autem mala voluntas suæ semper permittenda est libertati, quare corripiuntur negligētes pastores, & dicitur eis:

Ezec. 34.

Errantem non reuocastis, perditum non inquisistis? Et vos oues Christi estis, characterem dominicum portatis in sacramento, quod accepistis: sed erratis, & peritis. Non ideo displicemus: quia reuocamus errantes, & querimus perditos. Melius enim facimus voluntatem domini mouentis, si vos ad ouile eius redire cogamus, quam consentiamus voluntati errantium, vt perire vos permittamus.

Hæc Augustinus. Et ponuntur hæc verba in capit. displicet. vigesimatertia quæst. quarta. Sed quia in his verbis Augustinus absolute, & sine vlla distinctione loqui videtur, vt omnis sine villo discrimine possit ad quodlibet bonum cogi, ne quis ex verbis illius male intellectis decipiat, admonere decreui lectorem, vt intelligat nō omnes iuste posse cogi ad fidē: sed considerandā esse illius, qui cogitur qualitātē. Si quis nunquā fidē Christi suscepit in baptismo,

ptissimo, sicut sunt Iudæi, aut Sarraceni, aut Paganî, is certe non est minis, & terroribus cōpellendus ad fidem: quia credere voluntatis est. Si quis verò fidem iam semel in baptismo susceperit, & postea eã deseruit, quemadmodũ apostata, & reliqui hæretici faciunt, is meritò cōpellendus est, vt fidem quã semel susceperit, teneat. Ratio autẽ huius discriminis est: quia iure nature quisq; obligatur, vt quod semel promissit, reddat: & sic ex eodẽ iure oritur, vt potestas publica possit illũ cogere ad promissa seruãda. Licet enim cuiq; liberũ sit aliquid promittere, vel non promittere: tamẽ postquã illud promissit iã non est in eius potestate, seruare promissum, vel nõ seruare. Nã per promissionẽ suam se subdidit potestati publicẽ, vt possit ab ea ad seruãdum promissum compelli. Idem prorsus dicendum est de voto, & redditione voti. Vouere siquidem libertatis est, reddere autem necessitatis. Ad primum quidem nemo cogitur, ad alterum verò iustè quisque compellitur.

Iudæis, & Sarracenis, & cæteris infidelibus liberum est fidem velle suscipere, vel non suscipere. Liberum dico non quidem ad beatitudinem consequendam, ita vt sine fide possint vitam consequi sempiternam sicut cum ea: sed liberum dico, quoad publicam humanam potestatem: quia non sunt in hoc publicæ potestati subiecti, vt possint ad fidem Catholicam suscipiendam compelli. Postquam autem iam fidem in baptismo susceperunt: quia tunc se illam in posterum seruaturus promiserunt, meritò ad id, quod susceperunt tenendum, & quod promiserunt seruandum, compelli possunt. Hęc nostra sententiã confirmatur auctoritate concilij Toletani quarti, quod in capite suorum decretorum, 56. postquam definierat Iudæos & Sarracenos non esse ad fidem Catholicam cogendos ita ait: Qui autem iam pridẽ ad Christianitatem venire coacti sunt, sicut factum est temporibus religiosissimi Principis Sisebuti: quia iam constat eos sacramentis diuinis associatos, & baptismi gratiam suscepisse, & chrismate vnctos esse, & corporis & sanguinis Domini extitisse participes: oportet, vt fidẽ, quam etiam vj, vel necessitate susceperũt, tenere cogãtur, ne nomẽ domini blasphemetur, & fides, quã susceperũt, vilis ac contẽptibilis habeatur. Hęc concilium Toletanũ. Quę verba habentur in
volu.

volumine decetorum in cap. de Iudæis. 45. dist. Ex quibus
 bus verbis clarissime patet hæreticos esse ad fidem Catho-
 licam, quam deseruerunt, cogendos. Quod autem obij-
 ciunt, neminem esse cogendum ad id, ad quod inutiliter
 cogitur, fateor. Sed nunquid hæreticus inutiliter cogitur
 ad fidem suspiciendam? Minime. Quia multiplex ex hac
 compulsione succedit utilitas. Prima est ipsius hæretici
 emendatio, quæ ex punitione facile oriri potest: quoniam
 sæpe aliquid timore incipitur, & tandem perfecto amore
 finitur, & tunc (vt beatus Ioannes in sua. 1. Canonica epi-
 stola ait) perfecta charitas foras mittit timorem. Sed ob-
 iiciunt, multis ista non prodesse: sed per tales pœnas mul-
 tos fictos Christianos fieri, qui & si publice se dicant fi-
 dem tenere, mente tamen negant. Huic obiectioni ego
 iuxta beatum Augustinũ respondeo, quòd non ideò con-
 temnenda est medicina: quia aliquorum insanibilis pesti-
 lentia per illa non sanatur. Non est enim vitium medi-
 cinæ, sed morbi, cum ea, quæ aliis morbis medicina succur-
 rit, alicui eiusdem generis morbo non medetur. Deinde
 etiã si aliquibus huiusmodi compulsio ad salutem non
 profit, non tamen ideò inutilis censenda est: quia tunc pu-
 blica consideranda est utilitas, quæ multò maior est, quàm
 priuata. Nam per talem punitionem cohibentur hæretici,
 ne suas hæreses publice prædicent, & doceant: & sic sua
 pestifera doctrina totam rempublicam inficiant. Magna
 siquidem est totius reipublice utilitas, si illa à pestiferis hæreti-
 corum doctrinis immaculata custodiatur. Vnde colligi-
 mus melius esse, hoc est, minus malum, occultos hæreticos
 tolerare, quàm publicos permittere: quia hi per effrena-
 tam, licentiosamq; audaciã multò nocētiores fiunt, quàm
 illi, qui timore pœnæ veluti freno quodã cohibiti, in pub-
 licum prodire non audent. Secundo sic arguunt: Hæretici
 verbis, & rationibus conuincendi sunt, nõ sunt ergo pœ-
 nis, & afflictionibus ad fidem cogendi. Consequentia dicitur
 esse notam, & assumptũ probant: quia B. Petrus do-
 ceret, debere nos omnes esse paratos reddere rationem om-
 ni poscenti de ea, quæ in nobis est fide. Fateor quidem (&
 hoc ipsum iam supra docui) bonum esse prius hæreticos
 verbis admonere, rationibus illos iuxta cuiusq; hæretici
 conditionem applicandis, de sua hæresi conuincere: sed
 quia

1. Ioan. 4.

1. Pet. 3.

quã multi sunt adeò pertinaces, & indurati, vt citius frangantur, quã emendètur, opus est circa illos id agere, quod beatus Isidorus ait: Qui blando verbo (inquit ille) castigatur, & ne corrigitur, necesse est, vt acrius arguatur. Isidorus.

Cùm dolore abscindenda sunt, quæ leniter sanari non possunt. Hæc ille. Pastor, qui videt lupum inuadentẽ gregem ouium, vocibus primo contra illum clamat, vt vei sic illum à grege arceat: & si vocibus illum minime deterreti conspicit, baculo, & funda, & gladio, & sagitta, si opus est, illum aggreditur, vt à grege propellat, & sic oues illas custodiat. Pastores sunt ecclesiæ Prælati, qui vigilant super subditos, tanquam super oues sibi cõmissas, pro quibus sunt Deo reddituri rationẽ. Lupi autẽ, qui his ouibus maximè nocent, hæretici sunt, de quibus Saluator noster apud Matthẽũ ait: Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Et Paulus in Actibus Apostolorum, hæreticos appellauit lupos sic inquit: Scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcetes gregi. Ne igitur hæretici aliis noceant, oportet illos tanquam lupos rapaces flagellis, & fustibus percutere, si admonitione blanda non compescuntur. Coguntur medici multas, & varias perquirere medicinas cùm vident vsitata, & communia remedia non proficere, & quo magis incrudescunt morbi, eo efficaciora sunt quærenda antidota, quæ illos ab humano corpore citius, & melius propellere valeant. Bonum certè, & optimum salutis medicamen circa hæreticos ad fidem reducendos, est lenitas, & mansuetudo, per verba monitoria, & sermonum blanditias. Cùm verò hoc pharmacum ob induratam hæreticorum malitiam nihil illis prodesse cognoscitur, debent hi, quibus talium morborum est cura cõmissa, asperioribus in illos, & acerbioribus vti medicamentis. Nam Dominus, & redemptor noster Iesus Christus totius lenitatis, & mansuetudinis exemplar, factus ex funiculis flagello nummularios omnes templo eiecit, oues quoq; & boues eorum, æs illorum effudit, & mensas subuertit. Si hoc nummulariis fecit, multò acerbiorẽ se hæreticis præstitisset: quoniam multò grauius hæreticorum, quam nummulariorum est peccatum, & multos plus hæretici, Ioan. 2.
quàm

quàm nummularij ecclesiæ nocere possunt. Tertiò sic arguunt hi, qui pro hæreticorum impunitate contendunt. Perfecta viuendi forma, quam Christiani omnes tenere debent, in sacro Euangelio, & in Pauli, & cæterorum Apostolorum epistolis plenissime continetur. Euangelium autem, aut Apostolorum epistolæ nõ docent Christianos debere Principum fauorem contra hæreticos implorare, neq; Principes debere molestiam aliquam hæreticis inferre: ergo Principes, qui hæreticos puniunt, & qui ad hanc punitionem Principum fauorem implorant, contra Christi, & Apostolorum doctrinam faciunt. Huic obiectioni dupliciter respondeo. Primo quidem nego nullam esse in sacro Euangelio, & in Apostolorum epistolis, de hæreticorum punitione doctrinã. Nam Christus Saluator noster de fratre peccatore reprehenso, & non emendato loquens, apud Mat. ait: Si ecclesiã non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & Publicanus. Et paulò ante in eodem cap. dixit: Vt homini illi, per quem scãdalum venit: expedit enim ei, vt suspendatur mola asinaria ad collum eius, & demergatur in profundo maris. At nulli sunt, per quos grauius nascatur scandalum, quã per hæreticos, expediens igitur est, vt suspèdatur mola asinaria ad collũ eius, & demergatur in profundo maris. Et Paulus Apostolus præcepit hæreticũ hominem semel, & iterum admonitũ fore ab hominum consortio deuitandum, Et Galatis scribens satis aperte in sinuat hæreticos ab hominum cõmuniõne propellendos sic inquit: Vtinam abscendantur, qui vos conturbant. Nulli autẽ sunt qui grauiores, & magis noxias turbationes inter fideles excitent, quã hæretici: qui nouas quotidie fingunt doctrinas, quibus dei populũ ab vnitate fidei separare contèdunt. Deinde & si in sacro Euangelio, aut Apostolorum Catholicis epistolis nulla de hæreticorum punitione reperiretur aperta doctrina, nõ tamen idẽ cõsequens est illorũ punitionem non esse iustã. Quoniam tunc cõsulito & ex industria, hæreticorum puniõ facita fuit ne fides sacri Euãgelij humanę tribueretur potentiæ. Nam cũ ea, quæ fide creduntur, omnẽ humanum superet intellectum, oportebat fidẽ Euãgelij diuinę ascribere virtuti, & non humanæ sapientiæ, aut potentię. Propter hoc Christus saluator noster primos discipulos suos, per quos

fides

Mat. 18.

Titum. 3.

Gal. 5.

fides Euangelij prædicāda erat, nō sumpsit philosophos,
 aut alios viros doctos: sed simplices, & idiotas, & profe-
 sus illiteratos. Ita etiam ne eadē fides humanę imputaretur
 potentia, oportuit fidem hanc non per Imperatores,
 aut Reges, aut dūces, aut quoslibet alios mundi potētes:
 sed per homines pauperes, & infirmos, & impotentes per
 totum orbē prædicari. Postquam autem iam semel per to-
 tum orbē fides Euangelij fuerat prædicata, & Principes
 terræ viuificæ Crucis vexillū portātes sub Christi nomi-
 ne militare cœperunt, & diademata Regum obediētiæ fidei
 se subdiderunt, iā tunc oportuit, ipsam fidē contra hę-
 reticos, acerbissimos eiusdē fidei hostes, regum & Princi-
 pum armis foueri, & eorū autoritate, & maiestate cōsolida-
 ri. Quēadmodum enim olim Dauid licet Rex erat, &
 ex mādato Dei per Samuelē prophetā vnctus, patienter
 expectauit, & mansuete cum Saule egit, donec Deus Saulem
 de medio sustulit, quo ē vitā sublato Regalia omnia
 exercuit, sic etiā ecclesia nō est ā principio potestate gladij
 materialis in suos subditos vsa: sed cum omni māsfuetudi-
 ne expectauit, donēc Deus iugo suo colla Regum terræ
 subderet. Quarto argumentantur contra nos ab exēplo
 Apostolorum, & aliorum ecclesię procerum, qui in prin-
 cipio nascentis ecclesię, fidem Catholicā verbo, & exem-
 plo perfectissime docuerunt. Illi enim (quamuis multi
 tunc erant hęretici videlicet Simon Magus, Menander,
 Saturninus, Cerdon, Ebion, Cerinthus, Martion, Valen-
 tinus, aliique plures, quos enumerare, non est opus, nun-
 quam tamen leguntur Principum terræ fauorem, aut au-
 xilium contra hęreticos implorasse, neque ab illis petiisse
 se, vt hęreticos pœna aliqua punirent, quā illos ad Ca-
 tholicam fidem redire compellerent. Non licet igitur
 Christianis nunc fauorē Principum hęreticos persequi,
 alioquin discedent longissime ab Apostolorum imita-
 tione, quod maximē reprobandum est. Hanc obiectio-
 nem (vt testatur Augustinus super Ioannem) opposue-
 runt Donatistę hęretici cōtra Catholicos, qui Principum
 fauorē iam tunc hęreticos persequēbantur. Sed hanc ob-
 iectionem faciliē refellit B. Augustinus dicens, quod in
 principio nascentis ecclesię ideo Apostoli, & eorum suc-
 cessores non petierunt Principum fauorē cōtra hęreticos:

quia

quia nullus tunc Imperator, aut Rex obediebat Euangelio, nullus tunc fidem Christi redemptoris nostri suscepit. Sub illis quidem temporibus Princeps Romani fuisse Nero, Domitianus, Traianus, Decius, & alij similes crudeles tyranni, qui omnes fidem Catholicam acerbissime sunt persecuti. Nondum tunc impletum fuerat,

Psal. 2.

quod Spiritus Sanctus per os David prædixerat. Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram. Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Et iterum: Et adorabunt eum omnes Reges terræ: omnes gentes seruient ei.

Psal. 71.

Quo modo Apostoli, & qui illos proximè sunt secuti, fauorem, & auxilium tunc peterent, ab illis, quos sciebant esse fidei Christianæ acerbissimos hostes? Non enim tam stupidi, & dementes erant Apostoli: vt ab his, quos optime nouerant: fidem Catholicam ardentissime persequi, fauorem pro eiusdem fidei tutela contra hæreticos peterent. Quod ergo Apostoli, & illorum proximè vicini, non petierunt fauorem Principum contra hæreticos, non fuit quia hæretici non fuissent punitione digni: sed quia gladius Gentiliū Principum, & Imperatorum nondum seruienbat Euangelio.

Postquam autem Imperatores sacro baptisate sunt abluti, & Christo nomina dederunt, & de eius nomine gloriari cœperunt: iam tunc Christiani fauorem Principum contra hæreticos petere non dubitarunt. Nam à magno Constantino viri Catholici in cōcilio Nicæno petierunt auxilium, quo possent hæreticos extirpare, quorum petitioni piissimus Imperator libentissime annuit, & sic Arrium cum suis asseclis damnauit exilio: quia fidem Nicæni concilij nolebat recipere. Theodosius Imperator puniuit hæreticos Manichæos priuatione omnium bonorum suorum: priuauitq; illos omni hæreditaria successione. Horum exempla sequuti alij Imperatores, & Reges Christiani, Varias successu temporum contra hæreticos leges ædiderunt: vt per legum seueritatem, insanam hæreticorum audaciam compescerent. Hac etiã de causa (vt Augustinus ait) cū multi ex septuaginta discipulis à Domino, & Saluatore nostro discessissent, & arbitrio suæ malæ, & impiæ discessionis ille eos permisisset, cæteris duodecim, qui permãserant dixit: Nunquid & vos vultis abire?

Hoc

C. de hæret.
i. Manichæi
i. Arriani.

Hoc quidem tunc saluator noster fecit: quia quanuis magnam haberet tunc etiã potestatem, qua vti potuisset illos puniendo, & compescendo, prius tamen elegit commendare humilitatem. Tunc enim spretus erat Christus & nondum adorabant illum Reges terrã, neq; Gentes seruibant ei, quemadmodum de illo Propheta regius prædixerat. *Quæ* prophætia quanto magis impletur, tanto ecclesia Christi sponsa maiore vtitur potestate, vt nõ solum inuitet, sed etiã compellat ad bonũ. Nam homo ille qui cœnam magnã fecerat, cum illi, qui ad eam inuitari fuerant, venire recusassent, ait seruo: Exi citò in plateas, & vicos ciuitaris, & pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos introduc huc. Et ait seruus: Domine factum est, vt imperasti, & adhuc locus est. Et ait Dominus seruo: Exi in vias & fepes, & compelle intrare, vt impleatur domus mea. De his qui primo venerant, dictum est: Introduc eos. De posterioribus verò dictum est compelle eos intrare. *Quod* primis dictum est, ad illa tempore referri debet, in quibus fidem Catholicam Reges & Principes terræ nondum susceperãt. Tunc enim quilibet arbitrio suæ voluntatis dimittebatur. *Quod* posterioribus dictum est, posteriora respicit tempora, quando gladius Regum & Imperatorum seruire cœpit Euangelio. Et in his temporibus, non solum inuitari debent hæretici, sed cõpelli vt fidem Catholicam, quam semel in baptismo susceperunt, corde credant ad iustitiam, & ore confiteantur ad salutem.

Ioan. 6.

Psal. 71.

Luc. 14.

DE HÆRETICORVM POENIS,

& primo de corporalibus, deinde de spiritualibus sigillatim tractatur, & nunc primo de bonorum temporalium confiscatione. Cap. V.

O Stendimus iam manifestissimis (vt opinor) argumentis iustam, & necessariam esse hæreticorum punitionem, superest, vt pœnas, quas iura hæreticis decernunt, sigillatim pertractemus, & meritò illas esse decretas cõuincamus, vt vel sic obmutescere faciamus impudentẽ quorundã hominum audaciam, qui Pontifices & Reges de nimia aduersus hæreticos seueritate notant. Multæ, & variæ sunt pœnæ, quibus ecclesiasticæ sanctio-

T nes

nes, Imperatorumq; leges hæreticos plecti iubent. Quædam enim sunt spirituales pœnæ, quæ animâ solâ respiciunt. Aliæ sunt corporales; quæ corpus affligunt. De singulis suo ordine dicemus, & primò de corporalibus, postea verò de spiritualibus pœnis differemus. Inter corporales pœnas, vna & quæ nõ parũ hæreticos vexat, est bonorum omnium proscription, & confiscatio. Nam qui hæreticus est, ipso iure omnium bonorum suorum dominio privatur, & in eius locũ fiscus subrogatur, si hæreticus est secularis, & in terris dominorum secularium. Si verò hæreticus est secularis in terris Ecclesiæ, aut est clericus, bona eius applicantur fisco Ecclesiæ: nisi clericorum bona essent Ecclesiæ, vel ipsi haberent stipendiũ ab Ecclesia, quia applicabuntur Ecclesiæ, cuius erant, vel à qua stipendiũ acciperant. cap. excõmunicamus, paragra. damnati. extra de hæreticis. Iusta siquidẽ pœna, & meritò cõtra tam graue scelus statuta, vt huius tam acerbæ pœnæ metu, hæretici suas hereses aliis palam facere reformident. Diuitiarum siquidem cupido, & amor, multorum animos adeò vehementer percellit, vt pro illarũ tutela nullum prætermittant laborẽ, nihilq; intentatum relinquunt, etiã si pro illarum cõseruatione oporteat periculo se exponere mortis. Quantus autẽ est diuitiarum amor, tanta inde succedit lætitia, & voluptas cum possidentur, & tantus dolor cum amittuntur, postquã fuerant semel possessæ. Equæ enim lance pensantur odiũ & amor: gaudium & dolor: lætitia & tristitia. Quantũ quisq; rem aliquã amat, gaudet, & lætatur de illius præsentia, tantum habet exolam eiusdem rei priuationẽ, dolet, & tristatur ex ea. Et hinc euenit, vt quotquot diuitias ardentè amant, suspiciosi reddantur & timidi. In omni siquidẽ negotio formidolosior est diues, q̃ pauper, cautius munit ædes furũ metu. Metuit tempestates propter frumẽra, quæ habet in agris & propter merces, quas habet in mari. Metuit amicos, ne fortasse illis rogantibus aliquid donare cogatur. Metuit inimicos, ne vi aut fraude aliqua illata, aliqua ex parte noceant. Timidius, & parcus conuitiatur metu multæ. Omnia deniq; circumspectius facit, & dicit metu calumniæ, quæ potissimũ diuitibus strui solet: quoniam habent, quod illis auferri possit. Ob hanc causam sapien

res legumlatores cum leges aliquas condiderunt, quas
 summe obseruatas esse cupiebant, aliquam pecuniæ mul-
 ctam earundem legum transgressoribus statuerunt, vt
 metu multæ pecuniæ homines ab illarum legum trans-
 gressione deterrent. Solon, qui nunc inter septem Græ-
 ciæ sapientes numeratus est, aliquibus earum legum, quas
 Atheniensibus dedit, quo melius obseruarentur, certam
 aliquam pecuniæ multam adiecit. Nam (vt Plutarchus in
 vita Solonis refert) si quis sacris in locis, vel in iudicio,
 vel apud magistratus, aut cum certaminum spectaculum
 instaret, in viuum aliquem esset maledictis inuectus, eum
 quinque drachmis multari, quarum tres, illi, qui fuisset iniu-
 ria affectus, duas alias ærario publico soluere iussit. Si
 quis etiã raptæ liberæ mulieri vim intulisset, eum decem
 drachmis multari præcepit. In Romano autem imperio
 multæ, & variæ sunt leges, quæ aliquorum scelerum patra-
 toribus aliquam certam pecuniæ pœnam decernunt. Multæ
 etiam sunt aliæ, quæ propter grauiora alia scelera, eos,
 qui illa perpetrarunt, omnium bonorum dominio, & pos-
 sessione priuant. Si quis enim crimine læsæ maiestatis
 fuerit infectus, eum lex iubet eo ipso omnium bonorum
 suorum possessione esse priuatum. l. quisquis. C. ad legem Iu-
 liam maiestatis. Quæ pœna adeo vim suam, & potestatem
 extendit, vt etiam valeat post mortem. Quoniam, & si
 reus non fuerit de hoc crimine accusatus in vita, potest
 post mortem accusari, & si fuerit tunc conuictus, tunc bo-
 na eius repetentur ab his qui possident. Sic enim san-
 ctum est in. l. penul. & vltim. eodem titu. Falsarii mone-
 tæ eo ipso omnium bonorum suorum possessionem amittunt.
 l. penul. C. de falsa moneta. Bona contrahentis ince-
 stas nuptias, falso sunt iure ipso applicata, vt patet in au-
 thent. incestas. C. de incestis, & inutilibus nuptiis. Ra-
 ptor ingenuæ mulieris, siue illa virgo tunc fuerit, siue de-
 sponsata, siue vidua, & qui illum comitatus est in inuasione,
 & rapina, omnium bonorum suorum dominio priuatur, & bo-
 na eius ipsi raptæ applicantur. l. vnica. parag. & si quidẽ. C.
 de raptu virginum. Omitto alia municipalia iura, quæ cum
 multa & varia sint, vt tamẽ vllum ex illis tam multis repe-
 rietur, quod crimina aliqua coercenda certam aliquam pecuniæ
 multam non statuerit, his qui talia crimina commisissent.

Solon.

Plutare.

Si in his omnibus, atq; aliis id genus legibus, quæ cōmuni totius populi consensu probatæ sunt, alicuius certæ pecuniæ mulcta, aut omnium bonorum priuatio, ad crimina talia coercenda iuste decreta esse dicitur, multò iustius est, vt hæretici, quorū multò grauius est, quàm aliorum peccatum, omniū bonorum suorū proscriptione cohibeantur. Nam (vt optime dicitur in. I. Gazaros. C. de hæreticis, & Manichæis) longè grauius est æternam, quàm temporalem offendere Maiestatem. Ex quo aper-tissimè colligitur, vt multò etiam iustius sit hæreticos: quoniam diuinā offendunt Maiestatem, omniū bonorū proscriptione punire, quàm eos, qui humanam Maiestatem quouis alio crimine lædunt. Ad idem, si falsarii monetæ iuste omnium bonorum suorum dominio priuantur, multò iustius est, vt consimili pœna feriantur hæretici, qui multò peiores falsarii sunt, quàm illi. Quia hæretici falsa, & erronea dogmata pro veris disseminant, & sacram scripturam ad falsum, & longe à Dei spiritu alienum, detorquent sensum. Nonne multò pretiosior est scriptura sacra, quàm quæuis, & quantalibet mundi pecunia? Multò ergo malignior est, qui scripturam sacrā falsificare contendit, falsum illi adhibens sensum, quàm qui falsam cudit pecuniam. Quo fit, vt multò etiam grauius sit puniendus. Præterea iustum est, vt pœna respondeat culpæ, & in eo quisq; puniatur, in quo peccauit, aut in eo, vnde peccari sumpsit occasionem. Hac enim ratione Salomon in libro Sapientiæ probat iustas fuisse plagas, quibus Deus Ægyptios idololatrias afflixit, sic inquit ens: Quod quidam errantes colebant multos serpentes, & bestias superuacuas, immisisti illis multitudinem multorum animalium in vindictam, vt scirent: quia per que quis peccat, per hæc & torquetur. Non enim impossibilis erat omnipotens manus tua, quæ creauit orbem terrarum ex materia inuisa, immittere illis multitudinem vrsorum, aut audaces leones, aut noui generis iraplenas & ignotas bestias, aut vaporem ignium spirantes, aut fumum odorem proferentes, aut horrendas ab oculis scintillas emittentes, quarum non solū læsura poterat illos exterminare, sed & aspectus præ timore occidere. Nam & sine his vno spiritu poterāt occidi, persecutionē passi

ab ip

Sapi.ii.

ab ipsis factis suis, & dispeigi per spiritum virtutis tuæ: sed omnia in mensura, & numero, & pondere disposuisti. Hactenus Salomon in sapientia, in quibus verbis id aduertendum est, quod ait: Deum per Muscas, & cyniphes, & locustas Aegyptios puniuisse, non quod aliæ illi defuerint pœnæ, quibus illos affigere potuisset: sed quia nulla erat culpæ conuenientior, vt in ipsis animalibus punirentur, quæ illi maximo venerabantur honore. Ex hoc eodem argumento colligimus, vt, licet sint aliæ multæ pœnæ, quibus hæretici possunt puniri, omnium tamen bonorum suorum proscriptione iuste plectantur, vt in eo puniantur, quod illis præbuit suæ hæresis occasionem.

Nam inter multas hæresum causas, vna, & non parua est (vt libro tertio, capitu. primo. ostendimus) auaritia, quæ portam latissimam ad hæreses introducendas aperit. Vnde Paulus in prima ad Timotheum epistola ait:

1. Tim. 6.

Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli & desideria multa, & nociua, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Radix enim omnium malorum cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis. Et in epistola ad Colossenses, auaritiam dicit esse idolorum seruitutem. Hoc etiam docuit saluator noster apud Matthæum in parabola illa nuptiarum, quas Rex quidam filio suo fecit, & misit seruum suum vocare inuitatos ad illas, & noluerunt venire. Ex illis autem, qui venire neglexerunt, fuit vnus, qui abiit in negotiationem suam.

Colos. 3.
Mat. 22.

Nam quia diuitias amabat, pro illis acquirendis negotiationi operam dabat, & ideo hanc gaudio nuptiarum prætulit, Nuptiæ, quas Rex filio suo facit, iuxta omnium sacrorum doctorum interpretationem, figuram gerunt incarnationis filij Dei. Ad has nuptias per seruum suum Deus inuitat, quando per prædicatorem suum vocat ad fidem incarnationis. Sed ad hanc venire negligit, qui diuitias amat, & negotiationi intendit. Nam qui diuitias effrenate amat, filium Dei pro nobis pauperem effectum despiciet, & illius Euangelio quod paupertatem extollit, & nobis illam valde commendat, nullam præstabit fidem. Hanc enim esse arbitror vnam ex potissimis causis, propter quam multi ex Iudæis fidem Catholicam suscipere

recusant: quia diuitias vehementer amant, & pro illis acquirendis vsuras exercent, quas, si ad fidem Euāgelij conuertantur, sciunt non esse illis permittendas. Deinde, qui diuitias ardentem amat, & si fidem semel iam in baptismo susceperit, quæ illum ad credendum Euangelio cogat, quidquid tamen pro paupertatis commendatione, & pro diuitiarum contemptu in Euangelio legit, ad alium detorquet sensum: quia voluntas nimio diuitiarum amore infecta, totum intellectum ad illarum fauorem conuertit, & trahit. Et sic intellectus obcæcatus pro illis sentit, pro illis loquitur, pro illis prædicat, & docet.

Hieron.

Vnde beatus Hieronymus exponens Psalmum. 143. in illo versu: Boues eorum crassi, sic ait: Vidit & Pharaon in somnio boues crassos, Israëlitiçi populi tenues sunt, Ægyptij crassi. Videtis enim magistros hæreticorum nihil aliud facere: nisi studere diuitiis. Diuitiis student, & pauperem Christum contemnunt. Hæc Hieronymus. Sed præter hæc scripturarum testimonia, extant etiam non pauca exempla, quæ apertissime comprobant sæpe hæreses ex auaritia oriri. Nam (vt ex multis aliqua pauca proferamus) Ieroboam ille, qui super decem tribus erectus est in Regem Israël, timens, ne si populus Israël occasione adorandi verum Deum ascenderet Hierusalem, & sic conuerteretur cor populi ad Dominum suum Roboam Regem Iuda, & sic ipse Ieroboam regnum quod iam tenebat amitteret, excogitato consilio fecit duos vitulos aureos, & dixit populo Israël: Nolite vltra ascendere in Hierusalem. Ecce dñi tui Israël, qui te eduxerunt de terra Ægypti, posuitque vnum in Bethel, & alterum in Dan.

3. Re. 12.

Ex quo facto discimus, auaritiam ipsius Ieroboam, ipsum & totum illius regnum, non solum in hæresim: sed in apostasiam, & idololatriam proiecisse. Et hunc Ieroboam omnium hæreticorum typum tenere, testatur Angelomus in commentariis super libros Regum, exponens hoc, quod nunc diximus ipsius Ieroboam scelus.

Mat. 15.

Idem etiam docet beatus Hieronymus super septimum Amos prophetae caput. Manifesta est etiam, atque à Christo acerbè damnata hæresis illa pharisæorum docentium populum, melius & Deo gratius esse hostias in templo offerre, quam illas parentibus egentibus distribuere. Hæc

autem

autem Pharisæorum hæresis ex apertissima illorum procedebat avaritia. Ex hac etiam postiterâ radice ortus est Græcorum error, qui (vt Guido Carmelita de illis refert) docent vsuras esse licitas. Deniq; (vt multa alia exempla præteream) vnum solum, & alterum proferam, quæ satis erunt ad ostendendum quam potens sit effrenata avaritia ad fidem subuertendam, & hæresim inducendam. Isidorus in lib. illustrium virorum, quæ post Hieronymum, & Gennadium fecit, de Osio Cordubensi Episcopo differens, hæc, quæ sequuntur verba refert. Osius Cordubensis ecclesiæ Episcopus scripsit ad sororem de laude virginitatis epistolam pulchro, ac disertò cõpositam eloquio. In Sardicensi etiam concilio quamplurimas ædidi sententias. Hic autem post longum senium vetustatis accersitus à Constantio Principe minisq; perterritus, metuens ne senex, & diues damnaretur, vel exilium pateretur, illico Arrianæ impietati consensit, cuius quidem vitam, vt meruit confestim exitus crudelissimus finiuit. Nam post impiam, vt ait quidam, Osi præuaricationem, dum sanctus Gregorius Eliberitanus Episcopus in Cordubensem urbem iuxta Imperiale decretum fuisset adductus, ac minime vellet illi communicare, commotus Osius dicit Clementino Constantij præfecto Vicario, vt mitteret eum in exilium. At ille, non audeo (inquit) Episcopum in exilium mittere: nisi tu prius eum ab episcopatu deieceris. Vt autem vidit sanctus Gregorius, quod Osius vellet dare sententiam, appellat Christum totis fidei suæ visceribus exclamans: Christe Deus, qui venturus es iudicare viuos, & mortuos, ne patiaris hodie humanam proferre sententiam aduersus me minimum seruum tuum, qui pro fide nominis tui, vt reus existens, spectaculum factus sum; sed tu ipse quæso in causa tua iudica, ipse sententiam proferre dignare per vltionem. Non ego quasi metuens, de exilio fugere cupio, cum mihi pro tuo nomine nullum supplicium graue sit: sed vt multi à præuaricationis errore liberentur, cum præsentem viderint vltionem. His dictis, ecce repente Osius residens fastu quasi regalis Imperij, cum sententiam conaretur exprimere, os vertit, distorquens pariter, & ceruicem, ac de sessu in terram eliditur, atq; illico spirauit. Tunc admirantibus cunctis etiam Clementi-

Isidorus.

Osius.

Gregorius,
Eliberitanus.

nus ille Gentilis expauit, & licet esset iudex, tamen timens ne in se simile supplicium iudicaretur, prostravit se ad pedes sancti viri, obsecrās, vt sibi parceret, qui in eum diuinæ legis ignoratione peccasset, & non tam proprio arbitrio, quàm mandatus Imperio. Inde est, quòd solus Gregorius ex numero vindicantium integram fidem habens: nec in fugam versus est, neque passus est exilium. Vnusquisque enim timuit de illo vltèrius iudicare. Hactenus Isidorus. Cuius verba, nec vno mutato, tã prolixè citauit: quia historiam continent scitu dignissimã, & exemplum memoratu dignum, vt aperte videãt omnes verum esse, quòd de auaritia dixit Paulus, quòd illã quidam appetentes errauerunt à fide. Ecce Osium virum olim illustrem, & in fide Catholica clarum, qui in conciliis Nicæno, & Sardicensi, optime pro fide decertauerat, tandẽ ne diuitiis, quas iuuenis acquisierat, senex careret, in hæresim Arrianam, quam olim aperte damnauerat, lapsus est. Alterum exemplum, quòd non sine graui cordis dolore referri potest, nobis hisce tẽporibus præbuit magna Germaniæ pars, quæ inuidens ecclesiasticis viris, quòd multas possiderent diuitias, cupiensq; illas sibi vendicare, vt aliquo titulo, quamuis non vero, nec iusto, id facere posset, hæresim quãdam olim à Vadianis inuentam: sed ab ecclesia reiectam, & iamdiu sepultam, ab inferis suscitauit dicentẽ, ecclesiasticos viros nõ posse vllas diuitias possidere, nec agros, nec possessiones vllas: sed Christi, & Apostolorum eius paupertatem debere in omnibus imitari. Surrexit quidem olim hæc hereses, Vadianis illam in Ægypto docentibus, sub Damaso Papa, & Theodosio seniore: sed cito periit. Illam longo post tempore suscitauerunt Valdenses, siue pauperes de Lugduno. Eundem errorem eodem fere tempore docuit Marsilius Paduanus hoc solo nomine notus, quòd ecclesiasticos viros acerrime oderit. Sed hunc cum errore suo aperte damnauit Ioannes huius nominis Pontifex vigesimus secundus.

Vadiani.

Valdenses.

Marsilius
Paduanus.Ioannes
Vuiclef.

Deinde paucis aliquot elapsis annis Ioannes Vuiclef, qui in verba Valdensium iurasse videtur, hunc reuocauit errorem dicens, esse contra sacram scripturam, quòd viri ecclesiastici habeant possessiones: sed hic error cum aliis multis eiusdem Ioannis Vuiclef in concilio Cõstantiensi

fessio:

essione octaua damnatus est. Hanc tamen toties damnatam, & iam diu sepultam hæresim ab inferis suscitauit Lutherus, qui ad hoc solū natus esse videtur, vt omnium ferè veterum hæreticorum venenata dogmata reuocaret. Cùm enim ille errores aliquos effundere cœpit, non statim illi tota adhæsit Germania: sed maior pars illi contradicebat, & illius execrabatur errores. Vt autem fauorem populi, quem maximè optabat, sibi conciliaret versutus homo, & serpentino afflatus spiritu, modum quo id facillè assequi posset, excogitauit. Ecclesiasticis viris, quos optimè nouerat reliquo populo esse vehementer iniustos, derrahere cœpit, dixitque nullo pacto illis licere prædia, aut agros possidere, nec vllas prorsus habere diuitias.

Quia (vt ait) neque Apostoli quibus primo res ecclesiæ successere, nec alij Christi saluatoris nostri discipuli, quorum locum alij inferiores parthoci tenent, vlla prædia, aut agros vllos possederunt, & si quid horum illis datur, vendebant, & pretium ex illis acceptum aliis egentibus diuidebant. Propter hanc causam (quam in magno illo opere, quod aduersus omnes hæreses ædidimus, nullius esse momenti ostendimus) Lutherus docuit ecclesiasticos viros esse omnium agrorum, & prædiorum, quæ possidebant, iniustos possessores. Hac igitur ratione, & causa populus alioqui auaritiæ deditus facillè persuasus est, vt ecclesiasticorum diuitias quas anxie cupiebat, per vim, & violētiam ab illis tanquam ab iniustis possessoribus raperet. Factum itaque est, vt Lutheri docente, & populi auaritia suggerente, omnia prædia in multis Germaniæ populis ab ecclesia tollerentur.

Multa Cenobia, monachis inde eiectione, sunt in direptionem data, & illorum agri, hortus, vineæ, domus, & si quæ sunt alia prædia, aut sunt inter se diuisa, aut communi reipublicæ vtilitati arrogata. Hoc exemplum post aliquot annos Angli sequuti, Rege aut permittente, aut (quod verius puto) præcipiente, vt suæ satisfacerent voracissimæ cupiditati, omnia Monasteria, quæ in regno illo ditissima erant, destruxerunt, & illorum annuos redditus inter se diuiserunt. Et certè timendū est, ne illa auri sacra fames, quæ tãtorum fuit causa malorum, etiam sit causa, vt ab eo, quod semel malè experunt, nunquam desistat.

Timeo quidem, & merito, vt ea Germaniæ pars, quæ Martino Luthero docente ab ecclesiæ vnitæte est separata, auaritia illorum suggerente, nunquam ad ecclesiæ vnãtatem redire velit. Quoniam opin. è omnes illi intelligunt, nunquam se ab ecclesia recipiendos: nisi prius prædicia, quæ iniuste ab ecclesia rapuerunt, restituant. Timeo igitur (quod Deus prentissimus auertere velit) vt malint dulcissima illa totiùs ecclesiæ concordia carere, quàm diuitijs iam retentis priuari. Quum primum hoc opus ædidi, hunc timorem conceperam non solum de Germania, sed etiam de Anglia: Nunc verò de Anglia non est quod timeamus, quia Deus pro sua immensa misericordia, precibus, vt piè creditur, multorum fidelium qui in eo regno latitabant, pulsatus viam aperuit, per quam totum regnum, quod ab ecclesiæ vnione recesserat, ad illius consortium rediret. Nam Henricus Angliæ Rex huius nominis octauus, qui huius recessus fuerat causa & origo, vnum solum masculum filium reliquit Edwardum regni sui successorem, qui post sex annos in regni possessione peractos mortuus est, sextodecimo ætatis suæ anno antequam duxisset vxorem. Huic successit in regno iure hereditario soror illius Maria femina quidem Christianissima, & quæ in fide Catholica fuerit ad eò constans, vt pater illius Henricus neque blanditijs neque terroribus potuerit vnquam illam ad hæresim suam suscipiendam vel tantillum flectere. Hæc cum primum regni gubernacula suscepit, de regni ad fidem Catholicam reductione cogitare cepit, & pro hac re consequenda omnes suos conatus adhibuit. Verùm quia feminã se esse agnoscebat, & ideò tam arduum opus sine marito viro etiam Christianissimo se perficere posse nõ confidebat, maritum accepit Philippũ Hispaniæ Principem Caroli Cæsaris huius nominis quinti filium & heredem virum verè Catholicum & pium, qui à teneris annis res diuinas semper habuit in summa veneratione. His pactis matrimonij datis & acceptis, statim ad illius executionẽ Angliam pertexit multis ex omni ordine Hispanis comitatus. Quo postquam peruenit prædictæ Mariæ Reginæ se matrimonij vinculo colligauit in festo Iacobi apostoli anno sesquimillesimo quinquagesimo quarto, Peractis nuptiarum solens

solennibus festis Rex & Regina huic negotio se totos dederunt, vt regnum Anglię quod sub suo regimine iam tenebāt, ad gremium ecclesię Catholicę, à qua multos annos discesserat, reducerent. Ad quod rectè peragendum comitia totius regni, quę Angli Parliamentum vocāt, iubent congregari Londini duodecima die mēsis Nouembris eiusdem prædicti anni. Hoc parlamento cōgregato, tantam adhibuit Rex diligentia vt totum regnum alliceret ad fidei Catholicę susceptionē, vt pro hac re nihil intentatum relinqueret. Rege igitur sic sollicitante, & Deo specialiter adiuuante, factum est vt in die Sancti Andree proxime occurrente totū regnum per procuratores suos in comitiis congregatos obediētiam Romano Pontifici quam illi ante multos annos subtraxerant, publicè præstiterint. Quo facto post paucos elapsos dies Rex & Regina miserunt Oratores suos Romam, qui eorū & totius regni nomine omnem exhiberent Pontifici reuerētiam, & restituerent, quem antea negauerāt, debitam obediētiam. In eo itaq; statu est nunc regnum Anglię, in quo fuerat antequam Henricus ab ecclesię vnione se & illud separasset. Probauimus iam multis sacre scripturę, & sanctorum doctorum testimoniis, apertissimisq; exemplis, vnā ex potissimis hæresum causis esse, fuisseque semper improbam auaritiā. Iustè igitur hæreticis hæc pœna decreta est, vt omnibus suis bonis sint ipso iure priuati. Nam huius pœnæ timore, qui anxie diuitias amat, etiam si hæreticus sit, hæresim tamen suā aliis propalare formidabit. Et si hæresim, quā mente concepit, aliis palam facere non fuerit veritus, fiet (vt iuxta Sapientis sententiam) in eo puniatur, in quo peccauit. Sed hic mihi aliquis fortè obiiciet multas esse hæreses, quę nullam profus ab auaritia sumpserunt originem. imò multæ cum auaritia velut ex diametro pugnant. Talis fuit Apostolicorum hæresis dicentium neminem, qui proprium aliquid retineret, posse ad vitam æternam peruenire. Tales igitur hæreses nō sunt tali pœna puniendæ, ne in eo, in quo non peccauerunt, puniantur. Fateor quidem aliquas tales hæreses esse, quę nullam penitus cum auaritia habeant conuenientiam, lex tamen non respicit casus particulares: sed ea, quę vt plurimum accidunt.

Sap. 6.

Deinde,

Deinde, & si tales hæreses non habeant ab avaritia ortum : iuste tamen omnium bonorum proscriptioe punientur. Quoniam non ob hæc solam causam est hæreticis hæc imposita pœna : sed etiã, vt quia hæresis (vt supra ostendimus) grauissimũ est crimen, in eo puniatur, quod acerbissimè omnes ferme homines affigere creditur, & vt talis pœnæ metu in crimen hæresis labi formident. Et si huius pœnæ terrore hæresim non fugerint, iustum est, vt eam ipsam pœnã, quam pro hæresis amore neglexerunt, patiantur.

QVOD HÆRETICVS A TEMPORE
 commissi criminis amittit omnium bonorum
 suorum dominium, etiam ante iudicis de-
 clarationem. Fiscus tamen non potest
 bona apprehendere, nisi post iu-
 dicis declarationem.

Cap. VI.

PVnitur hæreticus, & quidem iuste (vt euidentissimis probauimus argumentis) omnium bonorum suorum priuatione : sed opus est, vt inquiremus, an eo ipso, quod hæreticus est, omnium bonorum suorum dominio priuetur, an oporteat prius iudicis declarationem præcedere, qua innotescat, illum hæreticum esse. De hac re varia est inter iurisperitos sententia. Archidiaconus in cap. cum secundum leges. de hæret. libro sexto dicit hæreticum non statim post crimen commissum, esse priuatum omnium bonorum suorum dominio : sed vt tale dominium perdat hæreticus, dicit esse prius necessariam sententiam iudicis. Non quidem talem, quæ illum damnet ad pœnam, quia hanc fatetur non esse necessariam : sed sententiam dicit prærequiri declaratiuam criminis commissi, hoc est. qua declaretur illum fuisse hæreticum. Quousque hæc sententia pronuntietur, dicit hæreticum esse verum dominum omnium bonorum suorum, & de illis tanquam de re verè sua posse disponere. Data verò tali sententia, qua ille damnatur de hæresi, effectum illius damnationis dicit trahi retro ad diem commissi criminis, ita vt virtute huius declaratiuæ sententiæ, priuetur à die commissi criminis dominio omnium bonorum suorum,

suorum, & ex tunc fit illi omnis bonorum suorum alienatio interdicta. Et ad hoc mouetur per id, quod dicitur in dicto. cap. cum secundum leges in. paragrafo. confiscationis. Ibi enim præcepit Papa, vt executio confiscationis non fiat per fiscum: nisi prius per aliquã ecclesiasticam personam super hoc potestatem habentem, sententia super eodem crimine fuerit promulgata. Hæc autem tanti viri sententia (cum bona illius venia dixerim) omnino mihi videtur absurda, & textui apertissime contraria. Primò quidem contra hanc sententiam est id, quod Aristoteles libro sexto Ethicorum, cap. 2. ait: Hoc solo præuatur Deus, ingenita facere, quæ facta sunt. Ex quibus verbis apertissime colligitur, quòd si hæreticus ante damnationem erat verus suorum bonorum dominus: damnatio sequens non potest facere, quòd non fuerit dominus. Alioqui damnatio sequens faciet, quod Deus facere non potest. Præterea, si ante damnationem erat dominus bonorum suorum: ergo ante damnationem poterat bona sua vendere, aut permutare, aut alio quouis modo in alterius dominium & potestatem, transferre. Nam hi sunt effectus ex vero dominio procedentes, videlicet donare, vendere, permutare. Qui enim est dominus alicuius rei, potest illam vendere, permutare, aut donare: nisi fortè sit à lege, ne hoc facere possit impeditus, sicut contingit in minore viginti quinque annis, qui nihil horum de rebus suis facere potest. Non quidem, quia non sit illarum rerum dominus: sed quia per legem est prohibitus, ne aliquid horum de rebus suis facere possit. Idem etiam contingit in muliere nupta, quæ licet verum suæ dotis habeat dominium: tamen sine mariti licentia, & assensu nullo pacto in alterius dominium & potestatem, illam trāsferre valet. Si hæreticus ante damnationem est dominus bonorum suorum, consequens est vt ante damnationem possit illa donare, vendere, aut permutare: quia nulla lege est impeditus, vt dominio penes illum manente, nihil horum agere possit. Si quis concedat hæreticum ante damnationem posse bona sua vendere, aut permutare, aut donare, conuincitur hoc esse falsum per hoc, quod post condemnationem omnes tales contractus rescidentur, & nullius fuisse roboris iudicabuntur.

Hoc

Hoc autem non fieret, si ante condemnationem tales cōtractus aliquid valuissent. Nam (vt proximè superius ex Aristotele diximus) quod semel factum est, infectum esse non potest. Deinde, si hæreticus ante damnationem habet verum omnium bonorum suorum dominium, sequitur inde, quòd illo ante damnationem mortuo, filius Catholicus illi succedens habebit etiam verum illorum bonorum dominium: quia succedit omnibus bonis quorum pater erat dominus. Si hoc concedit, prout necesse est illum concedere, sequitur ex eo, quòd licet postea constet de hæresi patris defuncti, & propter illam damnetur post mortem, bona illa, quæ iam filius habet, non erunt ab illo auferenda, & fisco applicanda: quia non est iustum, vt quis sine culpa sua priuetur bonis suis, quorū verus erat dominus. Hoc tamen falsum esse conuincitur, per cap. Accusatus. paragrapho. in eo verò casu, de hæret. lib. 6. Rursum, hæc sententia apertè contrariatur textui illius cap. cum secundum leges. Ibi enim decernitur bona hæreticorum esse ipso iure cōfiscata. Si ad bonorum hæretici confiscationem (vt hæc opinio ait) requiritur iudicis declaratio, non sunt ergo bona illa ipso iure confiscata. Non est enim aliud dicere, ipso iure: nisi quòd solius iuris potestate, sine alicuius hominis sententia, sunt confiscata. Et (vt nostram sententiam firmiorem reddamus) producamus in simili causa, & negotio exemplum aliquod, per quod res ipsa clarius innotescat. Nam argumentum à simili, magnam habet apud iurisperitos vim, & potestatem. Qui commisit crimen aliquod cui in pœnam est à iure inflicta excommunicatio, quāuis ad hoc, quòd fit ab aliis euitandus, iuxta Constantiensis concilij edictum, requiratur iudicis declaratio, vt tamē iste in excommunicationem incidat, nulla requiritur sententia, aut declaratio. Nam per hoc differt excommunicatio inflicta à iure, ab excommunicatione inflicta ab homine, quòd prima nullam requirit hominis sententiam, vt illa suum sortiatur effectum, secundam verò sine sententiā iudicis nullus incurrere potest. Hæreticus ante damnationē est excommunicatus, ergo ante damnationem est etiā bonorum suorum dominio priuatus. Consequentia probatur esse bona: quia hæc pœna etiam est ipso iure inflicta sicut illa:

illa: ergo etiã ante iudicis declarationem incidet in hanc sicut in illam; cum non ob aliã causam statim sine iudicis declaratione (vt diximus) incidat in excõmunicationem: nisi quia illa est ipso iure inflicta. Deinde si fiscus ante cõdemnationem hæretici, nõ acquisisset dominium bonorum illius, sequeretur fiscũ ante talem sententiã peccare, quãdo à iudice petit donari sibi bona alicuius, quẽ interdicit probare esse, aut fuisse hæreticum: hoc autẽ nullus sane mentis concedet. Quod autẽ hoc ex illo sequatur, per hoc fit manifestum, quod fiscus sic petens, petit, quod nõ est suum sed alienũ: ergo iniuste petit: præsertim cum nõ ob aliam causam bona illa petat: nisi ob solũ hæresis crimen, in quod certissime scit illũ cuius bona petit, lapsum fuisse. Quod autẽ hæc opinio pro se affert, parum, vel (vt verius dicam) nihil sententiæ suæ fauet. Nam quod dicitur in. paragra confiscationis. non respicit hæreticum: sed fiscum: nec in illa parte textus, Papa loquitur de hæretico, an amittat dominũ bonorum suorum ante iudicis declarationem: sed loquitur de apprehensione, aut occupatione bonorum per fiscum facienda, quã omnino fieri prohibet ante iudicis ecclesiastici declarationem. Et meritò id prohibet: quoniam ad laicam, siue prophanã potestatem non spectat de crimine hæresis iudicare: quia in illius iudicio sæpissime errare posset. Vt autem quod dicimus clarius ostendamus, oportet in hac causa duas considerare personas, duas etiã operationes iuxta personarum diuersitatem valde diuersas, quarum vna vni conuenit personæ, altera alteri. Sunt quidẽ in hoc negotio hæreticus, & fiscus personæ valde diuersæ. Sunt etiã dominium, & possessio, res inter se diuersæ: quarum quælibet ab alia separari potest. Nam potest esse dominium sine possessione, & possessio sine dominio, vt cuiuslibet est notissimum. Iuxta has duas personas, & has duas rerum qualitates, duæ etiã sunt partes in illo capite. cum secundum leges. Prima habet initium capitis. Secunda pars est in illo. paragraho. confiscationis. In prima agitur de dominio bonorum hæretici, & illud ab hæretico tollit, & fisco tribuit: decernens, vt bona hæretici sint ipso iure confiscata. Sed quia dominio ablato ab hæretico, non statim erat ablata possessio: &

& similiter quia dominio concesso fisco, non statim intel-
ligebatur concessa illi possessio : ideo in secunda parte il-
lius cap. in illo. paragrapho. confiscationis. agitur de
concessione possessionis. Et hanc dicit fiscum capere non
posse: nisi prius per aliquam personam ecclesiasticam que
hoc facere possit, sententia fuerit super crimine promul-
gata. Nullus enim potest rem suam ab iniusto possessore
detentam, per vim, & violentiam ab illo capere: sed iudi-
cis autoritate id faciendum est. *le. si quis ad se fundum. &
le. si. C. ad legem Iuliam de vi publica, siue priuata.*

Quia igitur Papa in illa prima parte cap. dominium
bonorum hæretici abstulerat ab ipso hæretico, & conces-
serat fisco, prohibet in secunda parte: ne prætextu huius
domini, talium bonorum possessionem, autoritate pro-
pria capiat : sed publicam expectet potestatem, quæ sibi
bonorum possessionem tribuat. Talem autem publicam
potestatem, dicit esse personam ecclesiasticam potentem
de crimine hæresis iudicare, & illius declaratione super
crimine hæresis promulgata, satis esse dicit ad hoc, vt fis-
cus bona hæretici occupare possit. Textus ergo illius pa-
ragraphi. confiscationis. dicit necessariam esse iudicis ec-
clesiastici declarationem, ad hoc, vt fiscus possit bona hæ-
retici apprehendere, & illorum possessionem capere, non
autem ad hoc, vt talium bonorum dominium acquirere
valeat: quoniam iam ante talem sententiã in prima par-
te cap. concesserat illi talium bonorum dominium. Per
talem ergo sententiã, qua aliquis damnatur vt hæretic-
us, ille nõ priuatur dominio bonorum suorum : sed per
illam declaratur, & innotescit illum esse iam priuatum
tali dominio, quæ quidem priuatio ante talem senti-
entiã aliis nõ erat ita manifesta, & per talem sententiã
habet, quod possit capere possessionem. Et certè si hanc
rerum diuersitatem aduertisset Archidiaconus vir alio-
qui doctus. aliter sensisset. Hac igitur opinione tanquam
falsa reiecta, est alia verior opinio Ioãnis Andreæ in hoc
eodem cap. cũ secundum leges. qui dicit hæreticum à die
commisssi criminis amittere dominium omnium bono-
rum suorum. Hanc opinionem tuentur multi alij docti
viri in iure canonico. Abbas in primo capite. Excom-
municamus. extra de hæreticis. Dominicus de sancto
Gemi:

Geminiano in præfato capite. cum secundum leges. Petrus de Ancharrano super sexto. in eodem capi. Hi omnes censent hæreticum à die commissi criminis esse priuatum dominio bonorum suorum. Quod autem dicunt à die criminis commissi intelligendum est, non de solo crimine hæresis: sed de crimine pertinaciæ, & obstinationis in hæresi. Quia non eo ipso, quod quis labitur in crimen hæresis, amittit bonorum suorum dominium, sed solum postquam tam pertinax est in hæresi, vt iam meritò (iuxta ea, quæ libro primo diximus) hæreticus censerì debeat. Sicut enim non omnis, qui labitur in hæresim: nisi adsit pertinacia, est censendus hæreticus, ita nec omnis talis seclusa pertinacia amittit bonorum suorum dominium. Nam in ca. cum secundum leges. Papa non decernit esse confiscata bona lapsorum in hæresim: sed bona hæreticorum, ex quo sequitur, quod lapsus in hæresim, si admonitus de illa statim reuocat errorem suum, non est ipso iure priuatus, imò nec priuandus omnibus bonis suis. Quod bene notandum est non solum in hac pœna: sed in omnibus alijs, quas iura hæreticis decernunt, siue illæ sint ipso iure inflicte, siue per iudicem insignendæ. Nullam siquidem illarum pœnarum ius statuit esse dandam illi, qui solum lapsus est in hæresim: sed illi, qui est hæreticus. Illis autem qui admoniti statim reuocant, & damnant errorem suum, pœna est ad arbitrium iudicis imponenda, considerata prius erroris, & personæ qualitate. A solo ergo illo temporis momento, quo meritò censerì potest hæreticus, censendus est etiam amittere omnium bonorum suorum dominium. Ab illo tempore hæreticus vsque ad sui criminis damnationem, habet solam bonorum suorum nudam possessionem, absque vllò illorum dominio. Fiscus verò circa illa bona contrariam tenet conditionem: habet enim circa illa ante criminis damnationem dominium solum absque vllâ possessione. Et inde necessario sequuntur duo, vnum ratione amissi domini, alterum ratione possessionis retentæ. Ex hoc, quod possessionem retinet, quauis (vt postea dicemus) non à iure sibi concessam, sequitur hæreticis illo tempore non posse excludi ab agendo contra proprios debitores per exceptionem hæresis: quia antequam sit possessione

sessione priuatus, sicut retinet bonorum possessionem,
 tia etiam illorum administrationem, & per consequens
 tanquam administrator illorum potest agere contra pro-
 prios debitores. Ratione dominij amissæ sequitur omnes
 illorum bonorum alienationes illo tempore ab hæretico
 factas nullius esse roboris, aut momenti, & per fiscum fa-
 cile reuocare posse. Et ex hoc etiam necessario sequitur
 fiscum posse reuendicare bona illa sic alienata de mani-
 bus cuiuscunq; possessoris, hac tamen conditione vt pre-
 tium, quo bona illa distracta fuerant, restituat emptori,
 si tale pretium, aut aliquid illi æquiualens apud hæreti-
 cum inueniatur. Si autem nec pretium bonorum illorū,
 nec aliquid aliud loco pretij apud hæreticum reperiatur,
 poterit tunc fiscus bona illa etiam nullo dato pretio re-
 uendere: quāuis emptor bona fide emerit. Hoc docet Io-
 annes And. loco superius allegato, & post illum Domini-
 cus de sancto Geminiano eodē loco. Et pro huius rei cō-
 firmatione afferunt argumentū ex l. si cūm dotē. paragr.
 fina. & l. seq. ff. so. ma. & ff. de legat. l. l. Imperator. & l. e.
 seq. Ego autem adduco simile: quod rem propositam mā-
 ximè confirmat. Si Petrus emit bona fide à Ioanne rem
 furtiuam, quam Ioannes furto surripuerat à Francisco, &
 postea Franciscus rem illam ab eo furto sublatā inueniat
 apud Petrum, iustè reuendicabit eam à Petro, etiā si non
 inueniatur apud furem pretiū, aut aliquid aliud tantun-
 dem valens. Hoc autem nō ob aliam causam iustè faciet,
 nisi quia rem suam à quocunq; possessore iuste repetere,
 & reuēdicare potest. Cūm igitur hæreticus à die cōmissi
 criminis, sit priuatus dominio omniū bonorum, sequitur
 inde illum: si aliquid ex illis bonis vendiderit, rem non
 suam: sed fisci vendidisse. Et per consequens fiscum à quo-
 cunq; possessore illam posse repetere. Hoc tamen intelli-
 gendum est antequā legitimum præscriptionis tēpus sit
 elapsum. Nam bona hæreticorū tenentes perscribere pos-
 sunt etiam contra Romanā ecclesiam spatio annorū qua-
 draginta, vt patet in ca. si. de præscrip. li. 6. Ex quo textu
 apertissimè colligitur, illi qui aliquid ab hæretico bona
 fide emit putans eum esse Catholicū, post spatium qua-
 draginta annorum præscribere cōtra fiscum, & post illud
 tempus elapsum, fiscum non posse illud ab emptore ven-
 dicare.

dicare. Nam textus ille non solum filiis hereticorum, sed etiam aliis extraneis concedit præscriptionem; modo illi Catholici sint, & bona fide possederint, credentes se à viro Catholico bona illa recepisse, licet ante talē receptionem ille fuerit factus hæreticus. Ex hoc etiam dominio bonorum perduto, sequitur hæreticum non posse facere testamentum, & si quod fortè constituerat in morte testamentum, nullius esse roboris, aut momenti: quia de propriis faciendum est testamentum non de alienis. Sicut enim non potest bona illa vendere, nec permutare, ita etiam non potest quouis modo, in alicuius alterius dominium, & potestatem deriuare, siue hoc faciat per donationem inter viuos, siue per testamentum; quia omnes tales bonorum translationes, vt ratæ permancant & firmæ, exigunt, vt sit in transferente verum dominium, quo cum priuatus sit hæreticus, sequitur illum nullam talem bonorū translationem iuste facere posse. Ex hoc bonorum dominio ante iudicis sententiam amisso, sequitur etiam hæreticum ante talem condemnationem teneri reddere fisco omnia bona, quæ habebat: quando effectus est hæreticus, & si non reddiderit peccata mortaliter. Scio enim hanc conclusionem esse contra multorū Iuristarum sententiā, idè illam tam manifestis euidentiabusq; rationibus probare intendo, vt quisquis eas legerit, manibus (vt dicitur) & pedibus in meam transeat sententiā. Primò quidem probatur per hoc, quòd bona illa iam non sunt hæretici (vt manifestè ostendimus, & maior Iurisperitorum pars concedit) sed sunt fisci: ergo hæreticus illa retinens, non suum, sed alienum retinet: ergo retinendo peccat, præsertim cum inuito fisco retineat. Consequentia ista probatur per beatum Augustinum in epistola ad Macedonium dicentem. Si res aliena propter quam peccatum est, reddi possit, & non redditur, penitentia non agitur: sed simulatur. Hæc Augustinus. Et habentur in cap. si res. decimaquarta. quæstione sexta. Fortè aliquis hic respondebit: Augustini verba non esse proposito nostro conuenientia: quia Augustinus loquitur (vt ex eius verbis constat) de re aliena, ex cuius acquisitione, aut possessione habenda commissum est aliquod peccatum: bona autem hæretici non sunt talia: quia hæreticus

August.

pro talium bonorum acquisitione (vt præsuppono) noxi peccauit. Quo fit, vt bona hæretici talia non sint, vt iuxta dictum Augustini, hæreticus illa reddere teneatur.

Aliter ergo, & apertius hanc meam sententiam sic probō. Per præceptum illud, non furaberis, non solum prohibita est rei alienæ ablatio: sed etiam quæuis rei alienæ detentio inuito domino. Alioqui oporteret dicere furem solum peccare, quando rem alienam inuito domino auferit, & non quando domino inuito retinet, quod est aperte erroneum. Nam beatus Hieronymus super illud Proverb. 29. Qui cum fure participat, &c. sic ait: Non enim fur solummodo: sed etiam ille reus tenetur, qui conscius furti, quærenti possessori pecuniam, qui perdidit, nō vult indicare cum valet. Hæc Hieronymus. Et habentur in cap. Qui cum fure. extra de furtis. Quæ verba sic intelligenda sunt, quod tenetur indicare non furem, sed furtum: & hoc quando furtum recuperari posset. Si ille, qui non iudicat rem furtiuam, cum potest, reus tenetur furti: multo magis reus tenebitur, qui verè detinet apud se.

Hieron.

Et ita consequens est, vt non solum rei alienæ ablatio: sed etiam detentio sit diuino præcepto prohibita. Ex quo apertissime conuincitur hæreticum peccare, cum bona olim sua apud se retinet, & non reddit fisco: quia retinet alienum inuito domino. Si quis fortè obstinato animo volens partem oppositam tueri: responderit, fatens per tale præceptum diuinum prohiberi detentionem rei alienæ, non tamen omnem: sed solam detentionem rei furto sublata. Hoc dictum facile refellitur & conuincitur, esse falsum: quoniã iuxta illud oporteret fateri heredem non peccare, cum non reddit, & potest reddere legatum in testamento relictum legatario: nam ille, & si rem alienam retineat, nō tamen furto sublatam, & ita iuxta præfatam responsionem oporteret dicere illum sic retinendo non agere contra illud præceptum: Non furaberis. Et si cōtra illud non peccat, non est aliud cōtra quod peccet. Eadem etiam ratione oporteret concedere illum, qui depositum ad custodiã sibi commissum nō reddit domino suo illud petenti, nō peccare, quãuis depositi dominus sit cordatus vir, & ad vsum rei honestæ depositum petat. Is enim non detinet rem furto sublatam, quo fit (vt iuxta concessa)

non agat contra illud præceptum: Non furaberis. Et per consequens sequitur illum non peccare quum non cōtra aliud præceptū agat. Hoc autem tam apertè est falsum, vt nullus homo sanæ mentis illud concedere audeat: quia lege naturali tenetur homo depositū reddere, præsertim quando sic reddens non maius irrogat damnum domino, quā si retineret. Multa alia absurda, & absōna incōuenientia sequerentur ex illa præcepti diuini erronea interpretatione: quæ quia longū esset, & tediosum sigillatim recēdere, ideò prætermitto. Fateātur igitur necesse est per illud præceptum: Non furaberis, esse prohibitam omnem alienæ rei inuito domino retentionem, quæ non est iure diuino, aut humano cōcessa. Quo fit, vt quisquis alienū, contra domini voluntatē retinet, per talem retentionem peccet: nisi fortè talis alieni retentio sit illi à iure, aut à iudice rectè iudicante, aut mandata, aut cōcessa. Nam si auctoritate iuris, aut iudicis rectè iudicātis retineret, sic retinendo non ageret contra præceptū diuinum: & per consequens non peccaret. Tunc enim licet contra voluntatem domini actualem alienū retineret: non tamen contra voluntatem debitam quā, ipsemet dominus habere tenebatur. Ipse enim dominus deberet tunc velle rem suā apud alium detineri quando talis detentio est à iure, aut à iudice rectè iudicāte mandata. Et si tunc vellet rem suam sibi reddi, malè vellet: & sic volendo peccaret. Ob hanc causam, is qui non reddit domino furioso petenti gladiū ab eo ad custodiam cōmissum, nō peccat: quia iure naturali prohibetur, ne reddat. Ob eandem causam si iudex præciperet ei, qui depositum custodit, vt domino non reddat: sed nomine suo custodiat, propterea quod creditor petit ex tali deposito solutionē debiti sibi dari, quam aliundè se habere diffidit, si depositum domino reddatur, eo casu is qui depositū non redderet, non peccaret: quia auctoritate iudicis rectè iudicantis, qui creditoris indemnitatē iuste prospicit, hoc faceret. Dixi auctoritate iudicis rectè iudicantis: quoniam si mihi constaret iudicem iniuste iudicare, cum mihi alienæ rei inuito domino retentionem præcipit: quanuis ille præcipiat: ego malè agā, si retineo. Ex quo sequitur, vt si de re, quam scio vere esse alienam, ego cum domino illius coram iudice aliquo contendam

& iudex, aut amore, aut odio, aut imperitia deceptus, pro
 me iudicauit decernens rem illam esse meam, tunc iniu-
 ste rem illam detinebo : quanuis autoritate iudicis deti-
 neam: quia iudex tunc iniuste iudicauit. Si tamen res mi-
 hi esset dubia : de qua cum alio coram iudice contendo,
 & iudex decerneret esse meam : tunc ego iuste retinere
 possum, quãuis illa esset aliena: quia ego ignoro esse alie-
 nam, & autoritate iudicis, quem credo recte iudicasse, il-
 lam retineo. Quoties autem quis sine iuris, aut iudicis
 autoritate retinet alienum inuito domino, peccat & agit
 contra præceptum illud : Non furaberis, per quod non
 solum prohibetur rei alienæ ablatio : sed etiam detentio
 inuito domino. Ex his apertissime conuincitur hæreti-
 cum teneri ad reddendum fisco bona, quæ nunc retinet,
 & olim fuerunt sua, & si non reddiderit, peccabit mor-
 taliter: quia retinet alienum inuito domino. Nam bona,
 quæ hæreticus retinet (vt iam probauimus) non sunt
 sua : sed fisci, cui ipso iure applicata sunt : quæ bona hæ-
 reticus inuito fisco, & sine aliqua iuris autoritate retinet,
 ergo iniuste retinet quousque fisco, qui est verus illorum
 dominus, illa reddat, Nullum est enim ius, quod conce-
 dat hæretico cum priuatione dominij possessionem bo-
 norum olim suorum vsque ad iudicis cõdemnationem,
 Si enim aliquod tale ostendatur, vltroneus, cædam are-
 næ, & quæ dixi libentissime recantabo. Scio tamen nul-
 lam talem esse legis concessionem in toto iure canonico,
 à quo petendum est huius causæ iudicium. Fortè hic mi-
 hi aliquis obiiciet textum cap. cum secundum leges, de
 hæreticis. libro. 6. in quo prohibetur fisco, ne bona hæ-
 retici ante illius condemnationem apprehendat, Sed cer-
 tè si litera illius textus diligenter (vt decet) circumspici-
 ciatur, nullo pacto meæ sententiæ contradicit, imò po-
 tius fauet. Nam textus ille priuat quidem (vt ante dixi-
 mus) hæretici cum dominio bonorum: non tamen con-
 cedit illi possessionem illorum vsq; ad cõdemnationem,
 Quoniam & si in. paragr. confiscationis, prohibeatur fis-
 cus ne ante cõdemnationem hæretici bona illius capiat:
 non tamen per hoc concedit hæretico retentionem illo-
 rum bonorum vsque ad præfatam condemnationem.
 Nam ex hoc, quòd fisco capere non potest: non est conse-
 sequens,

sequens, vt hereticus reddere non teneatur. Possunt enim hæc duo in multis sæpè cohærere, vt Petrus rem aliquam autoritate sua à me capere non possit : & tamen ego illi reddere tenear. Primo, casus est expressus in. le. si quis ad se fundum. & .le. fin. C. ad leg. Iul. de vi publica, siue priuata. Deinde, legatarius non potest legatum in testamento sibi relictum. autoritate propria sibi capere, & tamen hæres tenetur illi reddere. Rursus, qui fraude aliqua alium in venditione alicuius rei læsit, tenetur illi ad damni recompensationem: ipse tamen autoritate propria, talem ab illo recompensationem sumere non potest, præsertim si illam potest à iudice impetrare. Multa alia sunt similia exempla, quæ nõ est opus recensere, per quæ ostenditur non esse consequens, vt hereticus non teneatur bona sua ante cõdemnationem reddere fisco : ex hoc, quòd fiscus ante talem condemnationem non potest illa apprehendere. Cùm igitur nullum sit ius, quod heretico bonis suis priuato concedat bonorum suorum possessionem, quousque sit à iudice competente de suo crimine damnatus: conuincitur inde hereticum teneri ad reddendum bona sua fisco, absque aliqua iudicis condemnatione: ita vt si illa non reddat, peccet mortaliter. Hoc tamen solum credo esse verum, postquam sibi iam constat se esse, aut fuisse hereticum : quia ante hoc fortè per ignorantiam excusabitur. Potest etiam hæc sententia probari per illas omnes rationes, quibus probatur legem pœnalem ipso iure instrictam obligare reum in conscientia ad pœnam à iure decretam, absque aliqua iudicis sententia sustinendam. De qua re, quia satis diffuse tractabo in eo opusculo, quod de lege pœnali nunc ædere paro : ideo nihil amplius nunc dicere statui. Ad illum igitur locum mitto lectorem, vt ex illo hauriat, quæ huic proposito conueniunt. Ex his ergo patet errasse omnes illos, qui docent hereticum ante sui criminis condemnationem, non teneri ad reddendum bona olim sua fisco, qui ipso iure à die commissi criminis factus est illorum dominus. Et certè (vt ingenuè fatear) ego non possum intelligere, quo pacto hæc duo cohærere possint, vt fiscus sit ipso iure dominus omnium bonorum heretici, & quòd hereticus bona illius retinens, non teneatur

illa reddere fisco, qui iam est verus illorum dominus, præsertim quum nulla lege sit hæretico concessa bonorum illorum possessio. Pugnant enim velut ex diametro hæc duo. Hæreticus absque aliqua iuris, aut iudicis, autoritate retinet bona fisci, & non tenetur illa reddere fisco. Necessesse est igitur, vt quemadmodum hæreticus ipso iure priuatus est dominio bonorum suorum, & fiscus factus illorum dominus: ita etiam hæreticus ipso iure teneatur reddere bona sua fisco: præsertim quum ius non concedat hæretico, vt quanuis sit dominio bonorum suorum priuatus, possit illa retinere, quousque de crimine hæresis sit à iudice competente damnatus. Et hanc meam opinionem tenet Abbas in capit. dilecti, extra de arbitris. An autem hæreticus resipiscens, & sui criminis pœnitens, recuperet talium bonorum dominium, quod iam per hæresim amiserat, parua difficultatis quaestio mihi videtur esse: cum tam expresse sit de illa definitum in capit. vergentis, extra de hæreticis. Considerata enim personæ, & erroris qualitate, compensata etiam eiusdem hæretici præterita obstinatione, & præsentis pœnitentia, quæ ex signis exterioribus vtcunq̃ coniectari potest: poterit iudex, aut omnia bona, aut aliquam illorum partem misericorditer illi condonare. Tam longa etiam potuit esse & tam ferrea hæretici obstinatio, vt etiam si illum postea pœniteat, iuste agat iudex: si decernat nihil ex bonis illius esse illi relinquendum. Nam quanuis hæreticus pœnitens pœnam mortis effugiat: non tamen ideo consequens est, vt à reliquis omnibus pœnis ipso iure absoluaatur.

DE SECVNDÆ HÆRETICORVM

pœna, quæ est priuatio cuiuslibet dominij
super quoscunq̃ subditos.

Cap. VII.

Altera hæreticorum pœna est, priuatio cuiuscunq̃ prælationis iurisdictionis, & dominij: quod antea super homines cuiuscunq̃ conditionis habuissent. Nam qui hæreticus est, ipso iure omnibus talibus rebus priuatus est: sicut aperte decernitur in capitulo finali, extra de hæreticis. Sed quia multa circa textum illum

notatu digna occurrunt : decreui verba textus in medium proponere, vt hi, qui legerint, rei difficultatem animaduertere possint, & quæ circa illum textum dixerimus, notatu digna esse intelligant. Litera illius capituli sic habet : Absolutos se nouerint à debito fidelitatis, dominij, & totius obsequij, quicumque lapsis manifeste in hæresim aliquo pacto, quacunque firmitate valato tenebantur astricti. Hactenus litera illius finalis capituli, de hæreticis. In verbo, Absolutos. aperte ostenditur sententiam esse à iure latam, & non à iudice inferendam. Non enim præcipit, vt absoluantur: sed ipsis obligatis dicit, vt nouerint se absolutos. Quo fit, vt ad hanc pœnam sustinendam reus in conscientia obligetur, etiam ante omnem aliam iudicis sententiam, sicut supra diximus de priuatione cæterorum bonorum. Per hoc quod dicit, à debito fidelitatis, ostenditur aperte illum, qui custodit depositum ab hæretico sibi ad custodiã commissum: non debere reddere hæretico depositum suum petenti. Nam & si lege naturæ teneantur omnes in reddendo depositum, fidelitatem seruare: ab hac tamen obligatione fidelitatis liberatus est quisquis ab hæretico depositum accepit, vt iam post illius manifestam hæresim, non teneatur illud hæretico reddere. Quo fit, vt si hæretico per ecclesiam dånato, fiscus bona illius apud alium sub sacramento fidelitatis deposita, apprehendere velit, is qui depositum custodiebat teneatur illi dare, nec possit à non reddendo per exceptionem depositi, aut fidelitatis se excusare: quoniam iam ab hoc debito fidelitatis est per ecclesiam absolutus. Eadem ratione præses alicuius oppidi, aut arcis munitæ, qui sub fidelitate, & iuramento illud ab aliquo domino accepit, si talis dominus factus fuerit hæreticus, non tenebitur illi castrum, aut arcem restituere: nec ad mandatum illius alicui alteri reddere, præterquam fisco, cui iure ipso competit talium rerum dominium. Multa etiam sunt, quæ Domino tenetur reddere quisquis illi fidelitatem iurauit, videlicet, incolume, tutum, honestum, vtile, facile, possibile: quæ omnia referuntur, & declarantur in cap. de forma fidelitatis, vigesima secunda quæstione quinta. Ab his omnibus fidelitatis partibus ipso iure absolutus est quisquis ad fidelitatem alteri seruandam,

uandam, obligabatur postquam ille, cui tenebatur, factus est hæreticus. Nisi fortè in aliquo casu ad aliquam illarum reddendam iure obligaretur diuino, quod per ius humanum tolli non potest. Credo enim humanitatis iura in casu extremæ necessitatis etiam hæretico esse iure diuino debita. Necessitas enim non est subdita legi. Propter hanc eandem absolutionem à debito fidelitatis coniunx fidelis non tenetur coniugi hæretico debitum reddere: quia per hæresim alterius ipse hoc fidelitatis debito liberatus est. Non tamen ab omni: sed solum ab illo, quod præcepto exprimitur affirmatiuo, coniuges enim propter sacramentum matrimonij, quo sunt astricti, duplici fidelitatis vinculo sibi inuicem obligantur, altero affirmatiuo, altero negatiuo. Nam quisque coniugum: tenetur alteri debitum reddere. Tenetur etiam non reddere corpus suum alicui alteri, quam suo coniugi. Ab hac fidelitate, quæ præcepto negatiuo exprimitur, nunquam alter coniugum potest esse liber, quantumlibet alter coniunx peccet, etiam si labatur in crimen hæresis. Quia & si propter alterius adulterium, aut hæresim, possit innocens petere, & impetrare diuortium, diuortio tamen inter eos facto, nullus eorum altero viuente poterit alicui alteri, quam suo coniugi quomodolibet copulari, vt aperte docetur in cap. quæsiuit. & in cap. quanto. extra de diuortiis. A sola ergo illa fidelitate, quæ præcepto exprimitur affirmatiuo, liberatus est ipso iure coniunx fidelis, postquam alter in manifestam lapsus est hæresim, ita vt iam non teneatur illi debitum reddere. Sed hæc fidelitatis, & debiti absolutio non solum hoc humano, & canonico iure: sed etiam diuino roboratur. Nam sicut per adulterium corporale priuatur adulter iure debitum exigendi: ita etiam per adulterium spirituale, quod est hæresis, eodem iure priuatur: quia peius est adulterium spirituale quam corporale. An autem hæreticus respiscens recuperet per penitentiã hoc ius petendi debitum, quod per hæresim amiserat: dubia aliquibus videtur esse questio. Vrbanius tertius in cap. de illa. extra de diuortiis. discernit mulierem, quæ sine iudicio ecclesiæ separata est à viro lapsio in hæresim, esse reddendam viro, postquam ad fidem Catholicam reuersus fuerit, compellendamque esse
iubet.

subet, si illa ad virum reuerti noluerit. Si verò iudicio ecclesie ab eo recessit, ad recipiendum illum nullatenus dicit esse compellendum : glossa verò super capitulum, quanto. eodem titulo, & super capitulum final. de conuer. coniugat. non veretur aperte contra illum textum sentire, dicens : mulierem, quæ à viro hæretico recessit, si ille ad fidem redeat esse semper compellendam ad recipiendum virum suum, etiam si iudicio ecclesie ab illo recessisset. Et si illa ad virum redire noluerit: dicit illam esse cogendam ad monachatus religionem suscipiendam.

Pro hujus sententiæ probatione citat cap. vltimum. de conuersione coniugatorum . Ad præfatum verò capitulum, de illa, respondet illud esse correctum per sequens capit. quanto. eodem titu. Abbas in eisdem capitulis, glossæ sententiam, & opinionem non vsquequaque probat : sed vtrunque ad ea discedit, nullam tamen affert rationem, per quam se merito ab illa discessisse nobis ostendat. Ego verò rationes proferam : quibus glossam tota aberrasse via apertissime conuincam . Et primo suo ipsius gladio glossatorem transfigam : quia illud capitulum vltimum de conuersio. coniuga. quod pro se citauit, clarissime contra illum pugnat. Nam capitulum illud (vt ex litera illius facillime colligi potest) non loquitur in fauorem hæretici resipiscentis, & pœnitentiam agentis: sed mulieri, quæ à viro hæretico iudicio ecclesie fuerat separata, fauet, cõceditq; illi, vt ipso nolente liberè ad Monachatus religionem, si velit cõuolare possit. In quibus verbis id summopere annotandum est, quod ait : liberè conuolare: non ergo cogenda est ad religionem, etiã si ad virum reuerti noluerit. Alioquin si ad religionem (vt glossa docet) cogenda est, non ergo liberè ad religionem conuolabit, quemadmodum textus ille dicit. Præterea si mulier liberè, & non coacta potest nolente marito intrare religionem: ergo etiam potest nolente marito manere extra religionem separata ab illo. Consequètia ista inde manifeste conuincetur esse bona, si ostēdamus causam, & originem, ex qua oritur, vt mulier fidelis, quæ iudicio ecclesie fuerat à viro suo hæretico separata, illo ab hæresi reuerso nolente, possit intrare religionē. Causa certè non est alia: nisi quia ille per hæresim tanquam per adulterium spiri-

tuale

tuale amifit ius petendi debitum ab vxore, & fic illa facta est libera ab hoc debito. Nam fi ille non incidiffet in hærefim, mulier non poffet illo inuito intrare religionem, ficut exprefse definitum eft in cap. quidam. & in cap. cum fis. extra de conuerfione coniugato. Causa igitur illius deuortij per ingreffum religionis facti aperte offenfa, percontabor gloffatorem, an maritus hæreticus ad fidem rediens recuperet per pœnitentiam illud ius petendi debitum: quod per hærefim amiferat, an non? Si dicit hæreticum recuperaffe tale ius, oportebit fateri vxorem illius ipfo nolente non poffe libere intrare religionem: quia per talem ingreffum negaret marito, quod illi iam iure debebatur. Si verò dicit hæreticum per pœnitentiam non recuperaffe tale ius per hærefim femel amiffum, confequens eft, vt non teneatur vxor, illi poft pœnitentiam debitum reddere, ficut nec ante pœnitentiã: quia (vt concessum eft) hæreticus poft pœnitentiam non habet maius ius ad petendum debitum ab vxore quàm habebat ante pœnitentiam. Quo fit, vt ficut poft pœnitentiam mariti olim hæretici, potest vxor eius illo inuito libere intrare religionem: ita etiam poffit illo contra dicente libere manere in feculo, absque cohabitatione cum viro, & absque redditione debiti: nam vna prorfus & eadem eft vtriusq; separationis ratio. Verum (vt apertius loquar) non eft opus dare optionem gloffatori: quia velit, nolit, tenetur fateri hæreticum poft pœnitentiam non recuperare ius petendi debitum ab vxore: quia obligatio femel extincta non reuiuifcit. Nam ob hoc hæreticus poft pœnitentiam nõ neceffario (vt fupra diximus) recuperat bona, quæ per obftinationem hærefis amiferat, vt definitum eft in cap. vergentis extra de hæreticis: ergo eadem ratione etiam non recuperabit ius petendi debitum, quod femel amiferat. Et inde neceffario confequitur, vt vxor illius libere poffit illi negare debitum coniugale, & per confequens non erit compellenda ad recipiendum vñrum, ab infidelitate reuertetem, à quo iudicio ecclefie fuerat feparata. Et certè miror quomodo in tam apertum errorem fuerit lapsus gloffator, præfertim cum tã exprefsa habeatur contra fuam fententiam ecclefie definitio, in præfato cap. de illa. Quod autè dicit illud cap. correctum

esse per sequens cap. non ita est : quia sequens cap. nullo modo contradicit primo, cum loquatur de diuersis. Nam cap. de illa loquitur de muliere, quæ iudicio ecclesiæ separata est : quæ cogenda non est ad virum ab hæresi reuertentem redire. Cap. autem sequens in fine loquitur de illa, quæ proprio iudicio separata est à viro infideli, quæ post viri pœnitentiam cogenda est ad illum redire, quæuis hoc non satis clare ibidem exprimitur: sed per coniecturas ex eo elici debet. Causa autem huius discriminis inde (meo iudicio) prouenit, quod ecclesia vult nullam pœnitentiam hæretico infligi, antequam ille sit ab eadem de crimine suo damnatus, vt patet in cap. vt inquisitionis, & in cap. cum secundum leges, de hæreti. lib. 6. Et si quid contra hoc tentatum fuerit, ipso iure habetur pro infecto.

Mulier ergo quæ proprio iudicio se à viro infideli separauit: quia virum suum pœna hæretici puniuit, antequam ille fuisset ab ecclesia damnatus, ideò talem separationem pro infecta iudicat ecclesia: & ideò tâquam si ab illo nunquam fuisset separata, illi adhærere compellitur. Quæ autem iudicio ecclesiæ separata est, virum suum punit, postquam ille de suo crimine ab ecclesiastico iudice dånatus est. Ego enim iudicium illud ecclesiæ, quod dicitur esse necessarium ad hoc, vt illa possit nolente marito intrare religionem, non aliud puto esse quàm sententiam iudicis ecclesiastici, qua declaretur virum illum esse hæreticum, qua sententia data, sine vltiori separationis sententia, satis esse censeo, vt mulier possit à viro suo separari, & vt separata non possit compelli ad recipiendum virum suum ab hæresi redeuntem. Sed iam opus est, vt pergamus ad explanationem reliquarum partium illius præfati cap.

Absolutos. Nam illos, qui hæreticis erant aliqua obligatione afstricti, non solum dicit esse absolutos ab omni debito fidelitatis: sed etiam ab omni debito dominij. Pro cuius particulæ clariori intelligentia oportet prius lectorem de multiplicitate dominij admonere. Quoddã enim est dominium super homines, aliud super ceteras res irrationales hominibus seruietes, vt sunt pecuniæ, vestes domus, agri, vineæ, pecora, & cætera his similia. De dominio istarum rerum non est nobis sermo in isto cap. quoniam de illo deseruimus superius, iuxta id, quod definitum est

est

est in cap. cum secundum leges. Dominium super homines est adhuc multiplex : quia quoddam est naturale, aliud civile, aliud Evangelicum . Dominium naturale super hominem aliquem nullum est nisi paternum , hoc est, quod habet pater super filios . Omnes enim in lege naturę fuissent liberi: nec dominium aliquod esset in statu innocentię nisi paternum. Pater enim tunc aut mater sicut modo, haberet potestatem docendi, admonendi, & corrigendi filios, & filij tunc tenerentur, sicut nunc tenentur obedire parentibus , & illis in necessitate si aliquam paterentur, seruire. Hoc dominium ideo dicitur naturale: quia naturalis ratio docet, vt filius subueniat patri, & seruiat illi, à quo recepit esse, & obediat illi ad quem spectat admonere, & corrigere eum. Hoc dominium etiam si naturale sit , non est adeo fixum, & immobile, vt tolli non possit, sicut est reliquum dominium naturale : quod quisque homo habet super res necessarias ad suę vitę conservationem. Nam (vt recte beatus Thomas docet) prima, & maxima naturalis inclinatio est ad esse: & ideo supra quamlibet rem necessariam ad suę vitę sustentationem, habet naturale dominium. Hoc dominium, nec homo à se abicere potest: nec propter quodcunq; peccatum per iudicium tolli. Vnde idem B. Thomas Secunda Secundę. q. 69. arti. quarto. in solutione secundi argumenti, dicit: quod si aliquis sit condemnatus, vt fame moriatur, non peccat, si cibum sibi occulte ministratum sumat: quia non sumere esset (vt ait) seipsum occidere. Non est tam firmum, & fixum dominium patris super filios: quoniam filius re ipsa non est tam necessarius patri ad suę vitę sustentationem, sicut reliquę res. Quo fit, vt pater possit illud à se abicere dominium: & superior in pœnā alicuius delicti illud à patre tollere. Primum patet in emanatione : quoniam per illam pater filium in sua constituit potestate, & renuntiat iuri, & dominio quod super filium habet. Secundum patet instit. Quibus modis ius patris potestatis soluitur, vbi inter alia hæc habentur. Cum autem is, qui ob aliquod maleficium in insulam deportatur ciuitatem amittit, sequitur, vt qui eo modo de numero ciuium Romanorum tollitur, perinde quasi eo mortuo desinant liberi in potestate eius esse, hæc ibi. Ad eundem

dem modū fit in peccato hæresis : quoniam propter hoc crimen pater amittit dominium, quod super filios habebat, & filij efficiuntur sui iuris. Nam filij, qui alioqui fuissent subditi patri, illo in hæresim obstinate labente, sunt ipso iure absoluti ab omni debito domini, quod super illos pater habuisset, vt dicitur in præfato cap. absolutos. Verum quia multi putare potuissent, hoc non tam aperte in illo cap. fuisse definitum, ideò speciale de hac re decretum ecclesia statuere voluit, quo apertius id, quod nunc proximè diximus declaratum est. Tale decretum habetur in cap. quicumq;. paragra. illorū. de hæret. lib. 6. Et inde sequitur patrē hereticum non posse filio impuberi substitutionem facere pupillare. Quoniam inter cætera requisita ad pupillare substitutionē hoc est præcipuum, vt testator impuberem in potestate habeat. l. 2. ff. de vulga. & pupil. Hoc etiam corrolarium aliunde deduci potest: ex eo, scilicet, quod hæreticus intestabilis est. Nemo autem pro pupillo substituere potest, nisi prius sibi fecerit testamētum, d. l. 2. paragra. 1. Sed quæstio posset de hac re moueri, si pater ad suæ vitæ sustentationem antequam fieret hereticus indigeret filio, & postea eadem indigentia perseverante laboretur in hæresim, an filius patri hæretico indigentia sua opera, teneretur illi suas operas dare, illiq; vsq; ad supplendam indigentiam ministrare. Cui quæstioni ego ita respondendum esse censeo, vt filius eo casu maiori obligatione teneatur patri, quàm teneretur alicui alteri in necessitate existenti: quia licet filius sit iure ipso à patris hæretici dominio, & potestate liberatus, non tamen quoad opera misericordiæ illi exhibēda, in quibus pater quāuis hæreticus est præferendus. Hanc sententiam docet glossa dist. 30. cap. 1. & Panor. in cap. si quis. De hæreticis. Aliud est dominium super personas non naturale, sed ciuile, hoc est, quod non à natura sed ab humanis statutis sumptum est initium. Et hoc etiam varium est, & multiplex, iuxta variam autoritatem, & potestatem, quam habent domini super eos, quibus dominantur. Est enim quoddam dominium, quod inducit seruitutem in eo cui aliquis dominatur. Per hoc dominiū habetur potestas vtendi seruo ad omnia, quæ voluerit: exceptis criminibus, quæ sine Dei offensa perpetrari non possunt. Per hoc dominium habet dominus

Dominus super seruos suos plenam potestatem vtendū illis ad suam vtilitatem; & non ad vtilitatē illorū. Et per hoc differt dominiū hoc à dominio regali: quia Rex nisi tyrannus esse velit, non vtitur subditis ad suam propriam vtilitatem; sed ad vtilitatem subditorum. Dominus autem vtitur seruo non ad serui vtilitatem; sed ad suam propriam, quemadmodum vtitur pecoribus suis. Potest enim dominus seruum vendere, permutare, donare, locare, prout facere potuisset de iumento aliquo. Quæ quidem misera seruitus, & si propter peccatum introducta sit, iure tamen gentium approbata est, vt habetur in capit. ius gētium, dist. 1. Hoc dominiū statim amittit quisquis in manifestam hæresim lapsus est, & seruus illius si in hæresim domini non consentit, eo ipso est à debito domini absolutus. Sed difficultas oriri posset, an dominiū illius serui transferatur ad fiscum, sicut cæterarum rerum, ita vt post hæresim domini, seruus illius fiat seruus fisci, an verò seruus fiat sui iuris, & sit ipso iure libertus. Saluo meliori iudicio, ego censeo seruum, qui in hæresim domini consentire noluit, non esse inter reliqua bona computandum, vt in dominiū fisci cum reliquis bonis transeat: sed eo ipso redditum esse suæ libertati, ita vt iuste, & absque vllō peccato possit fugere ab hæretico, qui fuerat dominus eius, & omnem illi negare obedientiam. Nam in præfato illo capit. fin. extra de hæret. absoluuntur omnes ab omni obligatione, qui hæreticis quomodolibet tenebantur adstricti: ergo etiam serui sunt absoluti, & per cōsequens fiunt liberti. Præterea de hoc habetur expressa in iure Cæsareo diffinitio. Nam in l. Manichæos. C. de hæret. statuit Imperator Theodosius, vt seruus, qui noluerit obedire domino hæretico, fiat ipso iure libertus. Iusta quidem lex, per quam & hæretico domino pœna, & seruo Catholico præmium tribuitur. Ius autem Cæsareum, & si non possit de fide, aut hæresi definire: potest tamen & hæreticos pœna, & fideles afficere præmio. Quo fit, vt saltem in terris, quæ legibus subsunt Cæsareis, seruus qui domino hæretico obedire recusauit, & illius hæresim suscipere noluit, sit ipso iure redditus libertati: quia sic præcipitur in præfata l. Manichæos. Et idē faciendum esse censeo in terris ecclesiæ Romanæ, quæ nullo modo subduntur Imperatori.

Quoniam

Quoniam, & si in illis locis non habeant vim iura Imperatorum: habet tamen vim suam illud cap. fina. extra de hæret. Quo iubetur omnibus, vt nouerint se absolutos ab omni debito domini, qui lapsis manifeste in hæresim quomodolibet tenebantur adstricti. Aliud est dominiũ ciuile, & politicum, quod non inducit seruitutem in eo, super quem habetur: sed solũ cõfert habenti dominiũ, autoritatem, & potestatem præcipiendi ea, quæ ad bonũ regimen reipublicæ, cui præest, sunt necessaria, aut saltẽ cõmoda, & conuentientia, & puniendi transgressores eorum, quæ ab illo præcepta sunt. Hoc dominiũ habent Reges, Duces, Comites, & reliqui Domini, qui populis præfunt. Hi super quos tale dominiũ habetur, non dicuntur serui, sed subditi, & vocabulo iam ab omnibus recepto, dicuntur Vassalli. Hoc dominiũ etiam amittitur per hæresim manifestam, ita q̄ Rex factus hæreticus, ipso iure est regno suo priuatus, & Dux suo ducatu, & Comes comitatu, & idem de aliis populorum dominis quocunq; nomine censeantur, dicendum est: nam de omni dominio generaliter loquitur illud cap. fina. de hære. Nec mirari debet aliquis, q̄ Papa propter hæresis crimini Regem à regia dignitate deponat, & regno priuet: quoniam in negotio fidei etiam Reges sicut & alii inferiores subduntur summo Pontifici. Quo fit vt illos sicut quoslibet alios punire possit. Nam Regem Francorũ Zacharias Papa ob multo minorem causam regno priuauit, vt refertur in cap. Alius. 15. q. 6. Imperium Romanorũ sedes Apostolica transtulit à Græcis: quia ecclesiam non defendebant, in Germanos, vt habetur extra de elect. cap. venerabilem. Multo ergo iustius est, vt propter crimen hæresis Reges regno priuentur. Posset tamen hoc loco aliquis meritò querere: si Rex fiat hæreticus, ad quẽ regni illius dominiũ, & potestas iure deuoluetur. Nõ quidem ad Imperatorem, præsertim si Rex non erat Imperatori subiectus, quales sunt Hispanorum, Gallorum, & Anglorum reges. Nam bona hæreticorum, laicorum, quæ iure canonico, & Cæsareo, applicantur fisco, nõ cuiuslibet fisco sine discrimine applicata esse intelliguntur: sed soli fisco illius, qui dominiũ & iurisdictionem supremã secularem supra hæreticum habet. Consequens igitur

est, vt regnum, & reliqua bona hæretici Regis, qui nōm subditur Imperatori: non sint ipso iure fisco Imperatoris applicata. Nec dicendum est regnū illud ipso iure ad Ecclesiam pertinere: quia ipso iure non applicatur Ecclesie bona laicorum hæreticorum: nisi illorum solū, qui in terris Ecclesie viuunt, vt patet in cap. vergentis. & in cap. Excommunicamus, extra de hæret. Ad quem igitur regnum illud iure pertinebit? Si rex ille hæredem legitimum habet, & fidelem, ego dicerē illum esse iustum, & legitimum regni successorem. Quoniā cū nihil sit de Rege hæretico in iure definitum, consequens est, vt idē de illo censeatur, quod de homine ab intestatu decedente diceretur. Nam cū ille per hæresim sit ipso iure regno priuatus, quantū ad regni possessionē censendus est mortuus: & quia de regno illius, cui tribuendum sit, nihil iura disponunt, oportet necessariō, vt regnum ad legitimum hæredem deuoluatur. Et idem mihi videretur dicendum de quocunq; alio dominio cuiuscunq; rei, cui est annexū vinculum primogenituræ, ita vt si possessor illius fiat hæreticus, bona illa nō sint fisco applicata, sed legitimo illius primogenituræ successorī. De hac tamen re nihil certum definire volo, sed illam ciuilibus iuris peritis relinquo, ab illis definiendam, quorū hoc proprium est munus. Si Rex hæreticus nullum habet hæredē, aut ille quem habet, est etiam hæreticus, tunc si regnum nō est etiā hæresi infectum, dicerem regnum ipsum habere ius, & potestatem eligendi sibi Regem, iuxta id, quod in primo lib. Regum dicitur: Populus facit sibi Regem. Si verō regnum est etiam eadem peste infectum sicut Rex, regnum etiam erit ipso iure priuatum, potestate eligēdi sibi Regem, & tunc negotium deuoluetur ad summum Pontificem, vt ille tanquā summus Ecclesie iudex decernat, quid sit agendum, sicut facile colligi potest ex dictis in cap. Excommunicamus, paragra. moneantur. extra de hæreticis. Aliud est deniq; dominium Euangelicum, & est potestas alicui ex Dei Euangelio, & non aliunde concessa, qualis est potestas absoluendi peccatorem a peccato, & potestas excommunicandi, & absoluendi ab excommunicatione. Hoc dominium habent soli viri ecclesiastici curam animarum tenentes, vt sunt Episcopi, Archie

Archiepiscopi, Papa. Et dicitur hæc talis potestas dominium Euangelicum, quia ex sola Euangelii autoritate illud habetur. Vocatur etiã dominium hoc à Theologis potestas iurisdictionis ecclesiasticæ. De hoc dominio difficillima inter theologos versatur quæstio: an hæreticus sit etiã ipso iure priuatus hoc dominio sicut cæteris, hoc est, an Prælati ecclesiastici quicumq; ille sit uue Papa, siue quiuis alius, postquam factus est hæreticus sit ipso iure potestate prælationis priuatus? De hac re non conuenit inter omnes theologos. Quidam enim dicunt prælatum ecclesiasticum factum hæreticum: diuino iure esse priuatum prælatione sua. Alii uerò contra sentiunt Prælatum ecclesiasticum quantumlibet in hæresi pertinacem, non esse diuino, aut humano aliquo iurè potestate prælationis priuatum. Et qui sic sentiunt, coguntur dicere hoc dominium Euangelicum non esse sub illa generali locutione comprehendendum, cum dicitur in illo cap. fina. de hæret. Abolutos se houerint à debito fidelitatis dominii, & totius obsequii. &c. Oportet enim ibi excipere dominium Euangelicum, à cuius debito (iuxta istius opinionem) non sunt ipso iure absolui, qui lapsi in hæresim erant per illud adstricti. Huius nodosæ quæstionis solutionem, quoniam difficilis est, & longum requirit tractatum, usq; ad aliud capit. differimus, quod totum huic soli negotio impendemus, quando de pœnis spiritualibus disputabimus. Tales enim potestates, & talia dominia magis spiritualia, quam corporalia cœsenda sunt. Circa has omnes hæreticorum pœnas, de quibus in hoc cap. differuimus, dubitatur ab aliquibus: an hæreticus occultus in has incidat pœnas. Ratio dubitationis est hæc: quia illud sæpe citatum cap. fina. de hæreticis, uideatur solos manifestos hæreticos afficere. Nam solos illos absoluit à debito infidelitatis & dominii, qui lapsi manifeste in hæresim quomodolibet sunt adstricti. Phil. dicit hoc etiã uerum esse in occulto hæretico, si illius hæresis probari possit: quia tunc potest manifestari licet actu nõ sit manifesta. Eandem sententiã docere uidetur Ioan. And. hac tamen addita conditione, q; processum fuerit ad probationes: quia probatio (ut ait) tunc facit delictum manifestum, ut in cap. cũ olim. de verb. signifi.

Secus tamen dicendum esse putat, si non est processum ad probationes: quia Ecclesia non iudicat de occultis. Et illius sententiæ subiciuntur Angelus de Clauatio in sua summa, eandem amplectitur Syluester de Prierio in sua summa. Ego tamē (absit precor verbo inuidiæ) puto hos omnes quanuis in iure doctissimos, non intellexisse veram, & germanam illius textus sententiā. Nam quod textus illē ait de lapsis manifeste in hæresim, non est intelligendum de manifestatione, quæ competit hæretico, ita q̄ ille in publico, aut in manifesto hæresim asseruit. Potest enim quis publice, & coram mille testibus hæresim aliquā asserere, & non esse hæreticus: quia potuit illā asserere ex ignorantia, putans talem assertionem esse Catholicam. Potuit etiā asserere sine vlla pertinaci animositate, sed paratus obedire Ecclesiæ aliud docenti. Quorū alterum si contingat, etiam si in fide erret, hæreticus minimē censebitur: vt habetur in cap. dixit Apostolus. 24. q. 3. Si hæreticus non est, necessariō inde sequitur, vt pœna hæretici nō sit puniendus, & per consequens pœna illius cap. fina. de hæret. non cōprehendat illum. Alioquin fieret necessariō, vt quis sine culpa sua, & sine culpa aliena: imō & sine iusta aliqua causa puniatur, quod est contra ius naturale, diuinum, & humanum. Nam textus ille eos, qui lapsis manifeste in hæresim erant obligati, absoluit à debito fidelitatis, & dominii. Et tamē (vt diximus) potest quis sine vllō peccato manifeste labi in aliquam hæresim. Quod ergo textus ille ait de lapsis manifeste in hæresim, non est intelligendū de manifestatione, quæ se tenet ex parte asserētis: quia siue in occulto, siue in publico labatur in hæresim, non incurret pœnam, si nō est hæreticus. Intelligenda sunt ergo verba illius textus de manifestatione, quæ competit hæresi, ita vt ille dicatur labi manifeste in hæresim, qui labitur in hæresim manifestam, quā scit esse ab ecclesia damnatam, quanuis illam occulte, & sine vllō teste asserat. Qui verō ex ignorantia labitur in hæresim, nō dicitur labi manifeste in hæresim quanuis illam in publico foro coram mille testibus asseruerit: quia non erat sibi manifestum talem assertionem esse hæreticam, & ab Ecclesia damnatam. Is autem, qui iuxta hunc intelligendi modum labitur manifeste in hæresim

resim, hoc est, in hæresim manifestam, eo ipso est necessa-
 rio censendus hæreticus. Quia is (vt supra libro primo,
 cap. decimo docuimus) sine vlla vltiore monitione est
 iam pertinax censendus: quia errorem suum non est para-
 tus corrigere. Quod facillime, vel ex eo colligi potest:
 quia ecclesiã, à qua corrigendus esset, aperto Marte oppu-
 gnat, quum eam non veretur asserere propositionẽ quam
 scit ab ecclesia damnaram. Si verò quis ex ignorantia la-
 psus est in hæresim, & postea legitime admonitus obedire
 contemnit, tunc primo dicitur labi manifeste in hæresim,
 quando legitimæ admonitioni obtemperare recusat. Is
 igitur, qui iuxta hunc intellectum labitur manifeste in
 hæresim, cū sit iuxta prædicta censendus hæreticus, merito
 hæreticorum pœnam incurret, quantumlibet sit occultus,
 si tamen hæresim quam mente concepit, aliquo verbo ex-
 plicauit. Et de talibus sic lapsis manifeste in hæresim, in-
 telligenda sunt verba illius cap. fin. de hæret. quibus dici-
 tur, quòd qui talibus sic lapsis manifeste in hæresim erant
 aliqua obligatione adstricti, ipso iure sunt ab omni tali
 obligatione absoluti. Nã per illa verba: Lapsis manifeste
 in hæresim, idem intelligitur, ac si dixisset, hæreticis. Et hi
 tales licet occulti sint, sicut incidunt in pœnã cap. cum se-
 cundum leges. ita etiã ipso iure incidunt in pœnam præsa-
 ri cap. si. de hæret. si hæresim suã quãuis occulte, exterius
 prodiderunt. Nam (vt ait Abb. in isto cap. Absolutos) pœ-
 na ipso iure imposita afficit ipsum delinquentem, quãli-
 bet occultum, pro qua sententia adducit glossam, quam
 dicit esse notabilẽ in Cle. de hæret. in verbo: Eo ipso. Ex
 quibus colligit Abbas, vt hæreticus quãuis occultus ipso
 iure amittat omne dominium, sicut & reliqua omnia bo-
 na ipso iure amittit: sed non poterit talis absolutio domi-
 nij (vt ait) allegari, nisi prius manifesta causa probetur.
 In quibus & si bene dicat, tamen in intelligentia illius
 vocis, manifeste etiam mihi errasse videtur, sicut alij.
 Est insuper aliud, in quo mihi non placet Abbatis senten-
 tia quam in illo loco iudicare videtur. Nam dicens pœ-
 nam ipso iure impositam afficere delinquentem quamli-
 bet occultum, videtur non solum loqui de occulto per
 accidens, sed etiam de illo qui sua natura est occultus,
 qualis est ille qui hæresim suã mente pertractans nullum

exterius dedit suæ hæresis signum, per quod posset ab aliis cognosci. Nam quod Abbas hoc senserit, aperte constat ex hoc quod ad suæ sententiæ probationem citat glossam illam super Clementina. i. de hæreticis, quæ aperte docet pœnam ipso iure inflictam afficere eum delinquentem, qui sola mente deliquit nullū prodens exterius sui delicti signū, per quod certo posset ab aliis cognosci. Hæc autem sententiā nunquam mihi placuit, & eam ferè tota Theologorū schola reiicit. Sed de illa ego in præsentiarum disputare nolo, quoniā in opere illo, quod de potestate legis pœnalis paro, libro illius operis secūdo lōgiorem de hac re faciā disputatiōem. Nunc igitur de solo occulto per accidens loquor, hoc est de illo qui hæresim suam foris & extra cordis latebras prodidit, sic tamen occulte id fecit, ut vix vni aut alteri fuerit notus. Hunc igitur talem quamlibet occultum, si in manifestam hæresim fuit lapsus, dico esse omnibus illis pœnis obligatum, quæ contra hæreticos sunt ipso iure impositæ.

PROBATVR MANIFESTIS RATIONIBUS
iustam esse hæreticorum pœnam, de qua in
præcedenti capit. tractatum est
Caput. VIII.

QUIA TOTIVS huius nostri operis finis, & primus scopus, ad quem nostram hanc pugnam dirigimus, est, ut iustam esse punitionem, qua ecclesia hæreticos ferit, ostendamus, opus est, ut eam pœnam, de qua in præcedenti cap. disputauimus, meritò hæreticis fuisse inflictam, probemus. Quisquis diligenter consyderauerit quantum valeant superiorum hominū exempla ad mouendorum subditorum affectus facillè intelliget, quàm iustum imò (ut verius dicam) necessarium sit, omnem prælacionis potestatem ab hæreticis auferre. Scipio Africanus dicebat nullo se magis animari ad virtutem, quàm suorum maiorum exemplis: quorum imagines in foro depictas videbat. De Julio Cæsare refert Plutarchus, quod cum ille in Hispania res quasdam Alexandri pietas cerneret, secum diu cogitabundus, postmodum lachrymas fudit, cuius rei causam admirantibus sociis: Nonne (inquit)

(inquit) iure dolendum arbitramini, quod huius ætatis Alexander tot gentes suo subdidit imperio, qua nullum adhuc præclarum factus ipse gesserim. Et inde ad res præclaras gerendas expeditior, & fortior effectus est. Si eorum, qui iam præteierunt exempla tantum uiuorum animos mouere possunt, multò magis id posse credendum est exempla eorum, qui supersunt, præsertim ea, quæ nõ solum audiuntur: sed oculis inspicuntur. Multo enim magis mouent uisa, quàm audita. Themistoclem enim ualde multum iuuauerunt ad uirtutem Miltiadis exempla. Nam Themistocles quum esset adolescens, in comotationibus, aliisque carnis illecebris uolutabatur. At postquam Miltiades factus Imperator, apud Marathonem deuicisset Barbaros, nullus illũ deinceps uidit quidquam agere indecorum. Percontantibus autem multis quid fuisset in causa, ut sic fuerit repente mutatus: respondebat, Miltiadis Trophæis se fuisse à somno suscitatum. Cicero libro quarto Tusculanarum quæstionum refert: Demosthenem adeò uigilasse, ut cum opificibus de uigilia contenderit, & dolere se aiebat, si quando opificum antelucana uictus esset industria. Habent tantum vim, & potestatem exempla præsertim illorum, qui auctoritate aliqua reliquos præcellunt, ut ad illa imitanda subditorum animos non solum urgeant: sed quasi cogere uideantur. Ideò Paulus reprehendens Petrum, eò quòd propter Iudæos, qui à Iacobo Hierosolymorum Episcopo uenerant, simulate se à gentibus subtrahebat nolens edere cum illis, dixit illi: Gentes cogis iudaizare. Nam quia Petrus supremus erat totius ecclesiæ pastor, & rector, cuius uestigia cæteri sequi debebant: ideò tanti æstimauit Petri exemplum Paulus, ut suo exemplo illum non solum ad iudaismum alios suadere, sed cogere dixerit. Et merito sic dixit, cogitans quòd multò plus mouent exempla, quàm uerba. Propter quod filius Dei factus pro nobis homo, uolensque hominibus certissimam uiam, qua ad gloriam cælestem peruenirent, ostendere: prius exemplis, & postea uerbis nos ad illam instruxit. Nam prius (ut ait Lucas) cœpit facere, & postea docere. Quem locum pertrahens Chrysostomus Homilia prima super Actis Apostolorum, ait: Eoq; Apostoli prius uitæ exemplis docebant,

Gal. 2.

Actuum. 1.
Chryso.

deinde verbis. Quin potius ne verbis quidem erat opus, quum clamarent opera. Hæc Chrysoſtomus. Hinc oritur, vt peccata publica grauiora cenſeantur, quàm ſecreta, & tanto grauiora, quanto à perſona maioris autoritatis, & quæ magis tenebatur bonum aliis præbere exemplum, fuerint cõmiſſa. Ideò de malis ſacerdotibus, dominus per

Ezec. 44. prophetam Ezechielem ait: Facti ſunt domui Iſrael in offendiculum iniquitatis. Quæ verba pertractans beatus

Gregor. Gregorius parte prima Paſtoralis cap. 2. ait: Nemo quippe amplius in eccleſia nocet, quàm qui peruerſe agens, nomen, vel ordinem ſanctitatis habet. Delinquentem namque hunc nemo redarguere præſumit, & in exẽplum culpa vehementer extenditur, quando pro reuerentia ordinis peccator honoratur. Hæc Gregorius. Cauſa autem huius inde prouenit, quòd qui publice peccat, alios ad idem faciendum ſuo exẽplo hortatur, & ob hanc cauſam ſcandalizare dicitur: quia ſuo exẽplo aliis offendiculum ad ruinam parat. Propter quod Saluator noſter huiusmodi ſcandalizanti acerbe minatur, ſic inquiring: Qui ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis, qui in me credunt, expedit ei, vt ſuſpẽdatur mola afinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Qui ſic alium ſcandalizat, non ſolum de ſuo: ſed etiam de alterius peccato, qui illius exemplo ad peccandum motus eſt, rationẽ reddet. Quod non fieret: niſi quia ille peccati alterius cauſa fuit, ſuo exemplo illum ad peccatum vehementer impellens. Hæc omnia, quæ diximus, huc tendunt: vt per illa notum omnibus fiat quanta ſit exemplorum potentia. Et ſi tantum valent quorumlibet hominũ exempla ad mouendos aliorum hominum affectus: multò magis valebunt exempla illorum, qui aliqua autoritate, & poteſtate reliquos præcellunt. Et hinc luce clarius conſtare poterit iuſtum eſſe, vt omnis ab hæreticis auferatur prælatiõis, & dominiæ poteſtas. Timetur enim iuſtè, ne his, qui præſt ſubditos ſuos ad eandem hæreſim ſuo exemplo trahat. Filii parentes ſuos ferè ſemper imitari nituntur: & ad illorum exemplum vitam ſuam frequentiffime componunt. Eſt enim à natura inſitum filiis, vt parentes ſuos ament, & inde euenit, vt quęcunque in parentibus viderint bona eſſe cenſeant. At quod quiſq; bonum exiſtimat: illud appetit,

Mat. 18.

& illud imitari conatur. Præter hunc mutuum parentum, & filiorum amorem, est adhuc alia, & quidem potissima causa: quæ filios ad parentum suorum imitationem vehementissime impellit. Hæc est assidua parentum, & filiorum mutua conuersatio. Parentes enim suos filij vident, quum comedunt, quum bibunt, quum ludunt, quum iocantur, quum irascuntur, quum subsannant. Vident eorum ingluuias, ebrietates, prodigalitates, tenacitates, fornicationes, adulteria, & cætera id genus vitia.

Audiunt illos detrahentes, adulantes, mentientes, iurantes, peierantes, blasphemantes, atq; alia multa, quæ virum pudicum nõ decent loquentes. Rarõq; contingit, vt rem alicuius momenti parentes domi faciant, aut dicant: quod filios lateat. Quantum autem nocere possint mali hominum mores, his qui perpetuam cum illis habent consuetudinem, sacra scriptura multis in locis nos apertissime docet. Qui cum sapientibus graditur (ait Salomon) sapiens erit: amicus stultorum similis efficietur. Et iterum: Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioso: ne fortè discas semitas eius, & sumas scandalum animæ tuæ. Et Ecclesiasticus eleganti similitudine hoc ipsum explicat, dicens: Qui tetigerit picem inquinabitur ab ea: & qui communicauerit superbo, induet superbiam. Deniq; propheta Regius ait: Cum sancto sanctus eris: & cum peruerso peruerteris. Si conuersatio bonorum proficere potest: cõuersatio malorum multo magis obesse poterit, quia sumus omnes natura procliuiores ad malum, quã ad bonum. Difficillimum est, vt quis inter malos innocenter conuersetur. Propter hanc duplicem causam parentes suos filij magis quàm cæteros homines imitantur: quia illos magis diligunt, & longiorem cum illis habent conuersationem. Faciliusq; eorum malos imitantur mores, quàm bonos, quia natura iam per peccatum quodãmodo corrupta fortius impellit ad malum, quàm ad bonum. Et hinc euenit, vt raro contingat patri vitioso filius studiosus. Scio quidem aliquando ita contingere: sed hoc rarum est, & albo notatum, ego autè de his, quæ frequenter, & quasi semper eueniunt loquor. Pater si est mercator, filios habet mercationi deditos, si lusor, filios habet lutores: si fornicator, filios nutrit

Prou. 13.

Prou. 22.

Eccle. 13.

Psal. 17.

fornicatores: si idololatra filios docet idololatriam: si denique hæreticus est, eadem hæresi inficit filios. Hoc manifesta experientia in multis comprobatum est, qui filios suos in eandem traxerunt hæresim, in quam ipsi fuerunt lapsi. Testis est Bohemia, quæ postquam sub Vuenceslao illorum Rege, & Sigismundo Romanorum Imperatore, annis ab hinc plus quam centum & quadraginta à fide Catholica defecit, nunquam ad illam hucusque rediit, non ob aliam causam; nisi quia filij illorum eundem à teneris annis imbibunt errorem, quo parentes suos affectos esse vident. Timeo certè, vt (quod Deus pro sua pietate auertere dignetur) idem eueniat Germaniæ. Quia si filij eadem hæresi Lutherana à parentibus imbuerentur, qua illi nunc sunt infecti, tardè illa prouincia ad fidem Catholicam conuertetur. Adolescens enim (vt at Salomon) iuxta viam suam etiam quum senuerit, non recedet ab ea. Et egregius Poëta dixit.

Prou. 22.

Horatius.

Quo semel est imbuta recens seruabit odorem
Testa diu.

Iustum igitur fuit, & necessarium, à parentibus hæreticis patriam omnem auferre potestatem, & filios sui iuris suisq; arbitrij facere, ne parentes sua auctoritate, suisq; exemplo filios in eandem hæresim traherent, & filij, iuris auctoritate fultj, possint, si velint parètib; resistere, tanquam qui iam sunt ipso iure ab illorū potestate liberari. Propter hanc causam multi Theologi, è quorū numero est sanctus Thomas, docent non esse licitū infidelium paruulos inuitis parentibus baptizare quia talis baptizatio (vt aiunt) verteretur postea in contumeliam fidei Christianæ, quia parentes nutrent filios in errore suo: qui sic in pueritia nutriti, nunquam postea fidem Catholicam, quam in baptismo susceperunt, perfectè tenerent. Alij tamē Theologi, inter quos recensetur Doctor subtilis Scotus, qui oppositam sententiam tuentur, propter eandem causam censent, filios infidelium, qui inuitis parentibus fuissent ex imperio principis baptizati, esse statim post baptismum à parentum cura & potestate semouendos, ne si apud illos manerent, à parentibus suis in eundem infidelitatis errorē traherentur, quo illi sunt infecti. Si iustum est, vt patriæ potestatis dominium à pa-

ren

rentibus hæreticis auferatur, ne ipsi filios suos eadem hæresi inficiant, multò iustius est, vt aliud quodlibet ciuile, & politicum dominium sit ipso iure à dominis hæreticis ablatum. Nam qui hoc tenent dominium pluribus nocere possunt, quàm qui solum dominio gaudent paterno, eò quòd latius est dominium politicum, aut regale, quàm paternum, & pluribus imperat Rex, aut Dux, aut Marchio, aut quiuis alius dominus, quàm qui solum est pater. Deinde plus potest Rex erga subditos, quàm pater erga filios, & hinc euenit, vt sæpè subditi magis conentur Regem suum imitari, quàm filij parentem. Possunt quidem Reges eò quòd diuitiis pollent, munera plurima dare, & quia tam potentes sunt, vt nullus subditorum illis resistere valeat, possunt subditos suos, cum eis libuerit, variis pœnis affligere. Ex primo oritur apud inferiores homines spes alicuius muneris recipiendi. Ex secundo oritur in subditis metus principis, ne videlicet circa eos quidquid pœnarum potest, cum libuerit exercent. Hæc duo videlicet metus, & spes solent animos hominum in adulationem impellere, quidam enim, vt ea, quæ anxie capiunt, assequi possint: alij verò ne pœnas, quas vehementer metuunt, incurrant, principibus suis omni ex parte placere procurant. Ea faciunt, & dicunt, quæ sperant principi suo grata esse futura, ea dicere, & facere omittunt, quæ principi displicere intelligunt. Qui molibus vestiuntur (inquit Saluator noster) in domibus Regum sunt. Nam in domibus Principum sunt adulescentes & qui hominibus placere student. Optimè igitur, & eleganter Claudius Poëta in lib. de quarto Honorij Augustij consulatu dixit.

Mat. ii.

Componitur orbis

Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus

Humanos edicta valent, quàm vita regentis.

Mobile mutatur semper cum Principe vulgus.

Et libro primo de laudibus Stiliconis iterum ait:

Scilicet in vulgus manant exempla regentum,

Vtque Ducum lituos, sic mores castra sequuntur.

Ex his igitur omnibus apertissimè colligere licet, quantum Rex hæreticus possit subditis suis in fide nocere.

Illius enim exemplum multos à fidei veritate deflectet: quia

Claudian.

Mat. 2. quia pars metu, pars amore illius, aut suarū rerum idem quod ille asseuerabunt, docebunt, prædicabunt. Cum Magi ab oriente venissent Hierosolymam quærentes Regem Iudæorum tunc recens natum, turbatus est Herodes, & omnis Hierosolyma cum illo. Non est mirum, quod Herodes, qui alienigena, & tyrannus erat, turbetur audito nomine Regis, & illum perdere velit. Ita enim se res habet, vt si quis regnate ipso alterum appellet ibidem Regem, mille eum periculis exponat, atq; in apertum tradat interitum.

At quod Hierosolyma audito nomine sui Regis, tunc nati, turbetur, res est admiratione digna: quia magis ob eam rem lætari, & exultare debuisset, quam turbari: quia sciebat Herodem alienigenam esse, & nihil de regni iure habentem. Quo fit, vt de eiectione tyranni, & regis aduentu lætari debuisset. Sed si Claudiani sententiam ad memoriam reuocemus, facile intelligemus ita fieri oportuisse, vt Regeturbato omnis Hierosolyma simul cum illo turbaretur. Quia (vt Claudianus dixit) mobile mutatur semper cum principe vulgus. Rege ergo hæretico existente necessario eueniet, vt populus in eandem hæresim trahatur. Quod si facere contempserit, multis tormentis, variisque cruciatibus ad id faciendum compelletur. Huius rei plura, quam vellem, extant manifestissima exempla, è quibus aliqua producere decreui, vt quæ diximus illorum testimonio comprobemus. Multi fuerunt in populo Israel Reges idololatræ, vt Ieroboam, Baasa, Ela, Zambri, Amri, Achab & Ochozias. His autem regnantibus, populus Idolis sacrificare non destitit, eò quod sequebatur perfidam Regum suorum insaniam. In noua lege, & Evangelica multi fuerunt Reges hæretici, qui ecclesiam Catholicam acerrimè vexauerunt, adeò vt illorum causa multi à fide Catholica defecerint. Iulianus Apostata postquam fidem deseruit, ecclesiam Catholicam plusquam quilibet alius Rex gentilis est persecutus. Multos fidem negare coëgit, multos ad martyrium perduxit. Reges Gothorum eò quod Arriana hæresi erant infecti, magnam ob hanc causam Christianorum stragem fecerunt in Italia, & Hispania. De atroci crudelitate, quam in Christianos

Vuandali

Vuandali exercuerunt in Africa, extat historia duobus libris partita, & à Victore Episcopo conscripta. Solum vnum ex Gothis, quod in Hispania contigit exemplum proferam: cuius meminit beatus Gregorius dialogorum, cap. 31. quod satis esse arbitror ad ostendendum, quantum sit Rex hæreticus ecclesiæ Catholicæ noxius. Leonigildus Hispaniarum Rex, & à Gothis originem trahens. Arriana hæresi cum fuisset infectus, eadem hæresi filios suos, regnumque suum inficere nitebatur.

Gregor.

Leonig.

Ermigildus autem primogenitus eiusdem Regis filius, ac proinde totius regni hæres, suadente beato Leandro tunc Hispalensi Episcopo, hæresim Arrianam deserens, ad fidem Catholicam conuersus est. Quem pater Arrianus, vt ad eandem reuocaret, primùm blanditiis & præmiis, deinde minis, & tortoribus erga illum egit. Quæ omnia cum non possent animum illum constantissimum à fide Catholica, vel tantillum deflectere, iratus pater illum prius hæreditario iure regni priuatum in vincula, & carceres coniecit. Adueniente autem Paschatis festo, quo ex timore, & ecclesiæ vniuersalis decreto, Christiani sacrum Domini corpus sumere solent, perfidus pater Arrianus Episcopum ad filium misit, vt ex manu illius communionem perciperet, vt per hoc illum sibi pater conciliaret. Sed vir Deo plenus Ermigildus hoc facere recusauit, & Episcopo venienti exprobrauit, & magna constantia illum à se duris increpationibus repulit. Hoc cum Arrianus pater audiret, infremuit: statimque paternæ pietatis oblitus apparitores suos misit, qui filium suum occiderent, quod & fecerunt. Quid quæso hæreticus contra fideles facere destitisset, qui pro tuenda hæresi Arriana proprio filio non pepercit: sed carnificibus tradidit illum? Qui tam atrociter infectatus est proprium filium, putasne equiorum animo cæteros prosequeretur fideles? Sed opus est, vt ex nostro hoc seculo aliqua proferamus exempla: quoniam hæc magis, quam reliqua: quæ iam præterierunt, animos intuentium mouere poterunt. Cum Martinus Lutherus annos, ab hinc triginta, suos in Saxonia effundere cœpisset errores: statim illi acquieuit Fredericus Dux Saxonum, cuius exemplo, & authoritate populus motus in eandem lapsus est hæresim. Idem contigit Lantsgrauio

Ermigil.

uio

uio Hesiæ Philippo. Merito igitur decretum est, vt Rex, aut quicquas alius secularis dominus factus hæreticus, ne populis fidelibus sibi subiectis nocere possit, sit ipso iure dominio regni, & qualibet alia seculari potestate priuatus.

DE ALIA HÆRETICORVM

pœna, quæ est infamia, & de cæteris, quæ ex illa sequuntur.

Cap. IX.

INter alias pœnas, quibus ecclesia hæreticos merito puniendos fore decreuit, infamia recensetur, quæ tanto cæteris pœnis grauior æstimari debet, quanto fama reliquis omnibus merito antepositur transitoriiis bonis.

Prou. 22. Melius est nomen bonum (inquit Salomon) quam diuitiæ multæ. Hoc autem bono nomine priuatus est, quisquis hæreticus est, siue occultus ille sit, siue manifestus. Hoc tamen interest inter occultum hæreticum, & manifestum, quod occultus hæreticus sola iuris infamia censetur infamis, & non infamia facti: quia eius crimen cum nondum sit manifestum, famam illius tollere non valet. Hæreticus autem manifestus, & infamia facti, & infamia iuris iudicatur infamis. Infamiam facti incurrit quisque per criminis sui manifestationem, & tanto grauiorem incurrit infamiam, quanto grauis est crimen, quod commisit, & tanto maiorem, aut latiore, quanto peccatum est pluribus manifestum. Non est enim eadem mensura metienda infamiæ grauitas, & eius latitudo, siue extensio. Nam si Petrus graue aliquod crimen paucis manifestum committat, & Ioannes leue aliud crimen multis scientibus perpetraverit, infamia Petri grauior censetur, Ioannis verò maior, aut latior.

Quo fit, vt infamia facti, quam hæreticus ex criminis sui manifestatione incurrit grauisima sit censenda: quia hæresis (vt supra libro primo, capitulo secundo docuimus) inter grauisima recensetur peccata. Infamia iuris est illa, ad quam ex iuris decreto aliquis damnatus est, Sunt enim peccata aliqua, quorum quolibet, si quis committat, iure ipso censetur infamis, vt qui exercet improbum fœnus, exigens vsuras vsurarum, tertia quæstione septima. paragra. Porro, Et qui contrahit simul cum duabus,

bus, vel qui simul duas habet sponfas, lege, quid ergo. ff. de his, qui no. infam. & capitulo. Nuper à nobis. extra de bigamis. Et qui locauit operas suas, vt pugnaret cum fera. ff. de postulando. lege prima. paragrapho. bestias. ¶ Et generali eloquutione quisquis per sententiam iudicis damnatus est de crimine publico, ipso iure censetur esse infamis. Hoc autem vltimum solum censetur verum, quando damnatus est per sententiam diffinitiuam, non autem per sententiam interlocutoriam, & quando damnatus est ab ordinario iudice, & non si damnetur ab arbitro. le. quid ergo. paragrapho. Ex compromisso. ff. de his, qui no. infam. Hæresis autem vtroque iure, & ciuili, & canonico publicum censetur crimen: quia illud iure ciuili publicum dicitur crimen: cuius denunciatio, vel accusatio non solum personæ, quæ ex crimine illo aliquam passa est iacturam: sed cuilibet ex populo competere potest. Sunt enim aliqua peccata à iure signata, quæ propter illorum grauitatem ab omnibus accusari possunt: ne maneant impunita, vt sunt homicidia, parricidia, adulteria, crimen læsæ maiestatis. Atque ideo publica dicuntur crimina: quia ad publicam spectat utilitas, vt talia puniantur: quoniam nisi id fieret, plurima inde reipublicæ euenirent incommoda. Nullum est autem hæresis crimine nocentius, & quod grauius reipublicæ incommodare possit. Propter quod Paulus de hæreticis loquens, dixit: Sermo eorum, vt cancer serpit. Merito igitur quilibet ex plebe de crimine hæresis accusare potest: ne licentiosa impunitate amplius grassetur, & totam suo veneno inficiat reipublicam. Ea enim, quæ in religionem diuinam committuntur, omnium respiciunt iniuriam. le. Manichæos. C. de hæreticis. Quæ autem omnibus inferunt iniuriam: ab omnibus accusari possunt. Quo fit vt crimen hæresis ab omnibus possit accusari, & inde sequitur, vt iuxta iuris ciuilis regulas, & præcepta, inter publica crimina sit recensendum. Iure autem canonico id multò apertius ostenditur: quia secundum ius canonicum, omne crimen dicitur publicum: quoniam ad publicam spectat utilitatem, vt nullum crimen sit impunitum, vt patet per cap. crimina. de collus. dete. iuncta glossa. Vnde consequens est, vt quisquis

2. Tit. 2.

ab ecclesiastico iudice de crimine aliquo est damnatus, fit eo ipso infamis, ac si damnaretur de crimine publico. Quod (vt notat Angelus de Aretio. Instit. de suspect. tu. paragrapho. suspectus) eo solo casu est verum, quando talis damnaretur propter dolum, nō propter culpam. Quisquis ergo de hæresi damnatus est, vtroque iure censetur infamis, & tanto magis quanto hæresis cæteris peccatis est peius. Sed dubium est, an hæreticus antequam de crimine hæresis à iudice damnetur, fit ipso iure infamis, an requiratur, quod sit prius de crimine hæresis damnatus, ad hoc, vt infamiam iuris incurrat. Et fortè alicui videbitur hæreticum ante damnationem non esse dicendum infamem: quia regulare esse dicitur in criminibus publicis, quod nunquam in illis incurritur iuris infamia: nisi post iudicis ordinarij sententiam diffinitiuam. *Lege prima. ff. de his, qui no. infa. & notat Dinus in regula, infamibus. & Panor. in capitu. Testimonium. de testibus. & in capitu. exceptionem. de exceptionibus.* Sed his non obstantibus mihi videtur dicendum hæreticum ante damnationem esse ipso iure infamem. Ad quod dicendum aliquibus persuadeor rationibus. Primò quidem inde moueor, quòd credentes hæreticorum, & eorum receptatores, qui propter hoc excommunicati, satisfactionem congruam infra annum reddere neglexerunt, velut hæretici reputantur. vt patet in capitulo, *Contumaciam. de hæreticis. libro sexto.* Inter Cæteras autem pœnas, quibus huiusmodi credentes, & receptatores hæreticorum à iure puniuntur: vna est, quòd ipso iure sunt infames, vt patet in capitulo, *Excommunicamus. paragrapho. credentes. extra de hæreticis.* Quibus verbis apertè insinuatur hæreticum omnem esse ipso iure infamem. Præterea, propter vnumquodque tale (vt ait Aristoteles) & illud magis: ergo si credentes, & receptatores hæreticorum, sunt propter hæreticos ipso iure infames, oportet, vt hæretici ipsi, propter quos est illis hæc pœna inflicta, sint etiam ipso iure infames. Rursum, omnia, quæ conueniunt his, qui sunt ipso iure infames (vt ex sequentibus patèbit) conueniunt etiam hæreticis. Consequens est igitur, vt hæretici censeantur ipso iure infames. Nèc opus est declaratione aliqua,

aut

aut criminis condemnatiōne: sed eo ipso, quod facti sunt hæretici, iuris infamiam incurrunt. Quemadmodum supra diximus de dominio bonorum omnium, quod a die commissi criminis absque aliqua alia damnatione, aut declaratione, hæreticum amisisse ostendimus. Et iustum quidem erat, vt talem infamiam ipso iure incurrerent hæretici: quoniam hæresis crimē multo grauius est omnibus illis, quæ supra recensuimus, propter quorum quodlibet ipso iure incurritur infamia: ergo multo iustius erat, vt propter hæresim iuris infamia incurreretur, quàm propter reliqua omnia. Quod autem dicitur regulare esse in criminibus publicis, vt nunquam propter illa incurratur infamia: nisi post iudicis ordinarij sententiam: quanquam veritatem habeat in reliquis omnibus criminibus, fallit tamen in illis, quæ sunt à iure notata, quæ si quis commiserit, est ipso iure infamis.

Ex istorum numero (vt diximus) est crimen hæresis. Quo fit, vt hæreticus etiã ante condemnationem sit ipso iure infamis. Hæc pœnã non solum ipsos hæreticos: sed etiam illorum filios punit, ita vt parentum hæreticorum filij quanuis fideles ipso iure censeantur infames. Et merito quidem hanc pœnam ad filios vsque extendendam esse definitum est. Quia sicut gloria, & nobilitate parentum gaudent filij, ita iustum erat, vt è contrario parentum ignobilitatem, dedecus, & infamiam in se ipsis sentirent. Gloria filiorum (inquit Salomon) parentes eorum. Nam qui à parentibus bonis genitus est, naturalem quandam inclinacionem ad bonum, vt in plurimum ab ipsis parentibus suscipit.

Prou. 17.

Quoniam ab illis corporis complexionem deducit, quæ si bona est: nõ paruum est ad virtutem adiutorium, & incitamentum. Vnde Aristoteles libro primo Politicorum, capitulo quarto ait: Vt ex hominibus hominem, ex bestiis bestiam: sic ex bonis bonum generari: sed natura quidem hoc vult, attamen plerunque non potest. Hæc Aristoteles. Præter illam inclinacionem, quam à parentibus suscipiunt filij: inest etiam ipsis filiis naturalis quædam parentum suorum imitatio, quæ multis magnum est, semperq; fuit virtutis adiumentum. Nam iuuenes, qui aliquid indolis habent, ne degenerare videantur,

Aristo:

Y tur,

tur, solent maiorum suorum dignitatem æmulari, & ad paternarum laudum aspirare fœlicitatem. Sic Philippus nomen Alexandrum, sic maioris Africani gloria minorem Scipionem : sic Iulij Cæsaris fama Octavianum excitauit. Sic denique fuit Pyrrhus Achileides animosus imagine patris. Hinc suspitio oritur de filiis, vt tales illi sint, aut saltem futuri sint, quales parentes eorum fuere.

Et hæc est illa filiorum gloria, quæ ex parentum nobilitate, & virtute oritur, vt bonus, & studiosus ille credatur : quia bonorum est filius. Pro hac sententia est, quod Aristoteles loco præfato, ait: Helenam apud Theodectum in sui laudem dixisse. Ex diis (inquit illa) ab vtraque stirpe prognatam, quisquam appellabit seruum ? Et beatus Paulus in ea, quæ est ad Romanos epistola ait : Si radix sancta, & Rami : Sic ex Abraham ortus est Isaac, & ab hoc genitus est Iacob, ex Thobia Seniore prodiit Thobias iunior atque bonus, & sanctus, ac pater. Ad eundem modum de malis sentiendum est: quoniam ex prauis parentibus procedunt ferme semper filij peruersi, paternæ iniquitatis imitatores, quemadmodum ex Cicuta oritur fructus virulentus, aut ex sentina aliqua defluit aqua putrida, & fordida. Et hoc ipsum Salomonis testimonio comprobatur, qui in libro Sapientiæ ait: Ex iniquis enim omnes filij, qui nascuntur, testes sunt nequitie aduersus parentes in interrogatione sua. Tam vera semper reputata est hæc sententia, vt veteri adagio celebretur, quod ait: Mali corui malum ouum. Non sunt tamen hæc omnia tam constanti, & inuariata lege firmata, vt contrarium euenire non possit. Nam aliquando accidit, vt ex bonis parentibus mali procedant filij, tanquam pestilens fructus ex arbore bona, aut aqua amarulenta de dulci fonte profluens. Sic ex Adam ortus est Caim: Ex Noë Chan: Ex Isaac natus est Esau. Et (vt ad prophanas veniamus historias) Scipionis Africani filius (vt de illo refert Valerius Maximus) vecors, & ignauus fuit. Quinti Fabij Maximi Imperatoris clarissimi filius tam perditam luxuria vitam (eodem Valerio referente) egit, vt bonis omnibus paternis sit illi ab Urbano Prætoris interdictum. E contrario ex malis parentibus etiam aliquando oriuntur boni, & virtutis studiosi filij, quemadmodum Rosæ

de

Rom. ii.

Sap. 4.

Adagium.

de spinis. Nam ex Achaz pessimo Rege & idololatra (vt Regum narrat historia) natus est fideus, & sanctus Rex Ezechias. Et Iosias ille Rex sanctus, qui tulit abominaciones impietatis, cuius memoria (vt inquit Ecclesiasticus) quasi mel indulcabitur, filius fuit impij, & idololatræ Regis Amon. Sed hæc rara sunt exempla, quod verò frequenter, & quasi semper euenit, est malos ex malis parentibus generari, & bonos ex bonis. Huius rei tam multa, & tam aperta sunt exempla, vt non sit opus recensere. Causam verò huius si quis nosse cupit, illi libenter offerimus. Certum est varias animorum inclinationes, ex variis corporis complexionibus oriri. Nam qui cholera abundat, facillè irascitur, facileque remittit. In quo pituita viget somnolentiam, & pigritiam patitur. Qui sanguine pollet, lætis gaudet, & ad omnes carnis delicias est facillè procliuus. Qui bilem atram, aut melancholiam plus satis habet tardè irascitur, tardeque remittit, læta ferè omnia fugit, tristibus delectatur, sollicitudines quærit, frequentias hominum deserit. Corporis complexionibus, & qualitates tam variæ, ex variis parentum complexionibus ferè semper oriuntur. Quoniam ex semine à parentibus in actu generationis deciso, filij corpus coagulat, & coalescit, & deinde ex sanguine matris paulatim formatur, & nutritur, & sic simul cum corpore, corporis inclinationes à parentibus recipit. Hanc sententiam duobus versiculis eleganter complexus est Baptista Mantuanus, sic inquit:

4. Reg. 16.

Eccle. 49.

Baptista
Mantua:
nus.

Qui viret in foliis, venit à radicibus humor,

Et patrum in natos abeunt cum semine mores.

Et hinc oritur infamia, quam filij à parentibus iure contrahunt. Præsumit enim ius, & meritò, filios tales esse futuros, quales eorum parentes fuisse experientia comperitum est. Nam in cap. si quis. 6. q. 1. dicitur quod in filiis, paterni, hoc est, hæreditarij criminis exèpla metuuntur. Iustè igitur hæreticorū filij censentur infames: quia meritò de illis suspiciandū est, vt (nisi aliundè adiuuètur) in eū quo parentes infecti fuere, labatur errorem. Hanc tamen iuris infamiam non sustinebunt filij eorū hæreticorum, qui ab hæresi respicientes, ad fidem Catholicam redierunt, & ecclesiæ vnitati adhæserunt. ca. statutum. 2. de hæret. lib. 6.

Ex hac iuris infamia, veluti ex radice quadam, aliæ peccatæ oriuntur. Hæreticus non potest esse testis, vt patet in cap. 1. extra de hæreticis. & cap. ipsa pietas. 23. quæst. 4.

Et merito repellitur hæreticus à testimonio perhibendo: quia inter multa, quæ in teste requiruntur, est fama, cap. testimonium, extra de test. & attest. & cap. præterea de testibus cogendis. Et Isidorus in lib. Ethymologiarum de testis qualitate loquens, ait: Si vita bona defuerit, fide carebit. Non enim potest iustitia cum scelerato homine habere commercium. Hæc ille. Et habentur hæc verba in cap. Forus. extra de verbo. signifi. Deinde (vt dicitur de regulis iuris. lib. 6.) semel malus semper præsumitur malus: præsertim eodem genere mali. Hæreticus igitur, qui falsum dedit de fide Catholica testimonium; iuste præsumitur de qualibet alia re falsum daturus testimonium. 2. quæst. 7. cap. Non potest. Præterea sapiens Ecclesiasticus ait: A mendace quid verum dicetur? Quibus verbis satis aperte Sapiens docet non esse reddendam homini mendaci fidem. Non est ergo præbenda fides hæretico: quia semel in graui, perniciosoque mendacio est deprehensus, & inde consequens est, vt non sit accipiendus in testem. Hoc tamen non absolutè, & vniuersaliter accipiendum est: quia inde excipienda est causa hæresis, in qua hæreticus contra hæreticum potest reddere testimonium. cap. in fidei fauorem. de hæreticis. libro sexto. & secunda quæstione septima. capite. si hæreticus. Nam regula illa, qua docetur socios criminis non esse in testes admittendos, sicut fallit in crimine læsæ maiestatis, & simoniæ: ita etiã fallit in crimine hæresis. Hæreticus igitur contra hæreticum testificari potest: non tamen contra fidelem. Ex quo infero, quòd heretico semiplenæ probanti contra Catholicum Christianum non deferetur iuramentum in supplementum semiplenæ probationis: quanuis oppositum sit lege statutum. Nam lege præcipitur, vt semiplenæ probanti deferatur iuramentum necessarium in supplementum probationis. l. Admonendi. ff. de iureiurando. l. in bonæ fidei. C. de rebus creditis. & cap. super eo. extra de his, quæ vi, metusve causa fiunt.

Tale autem iuramentum non est concedendum hæretico semiplenæ probanti contra Christianum: quia tale iuramentum

Isidorus.

Eccle. 34.

amentum supplet locum cuiusdam testimonij. Hæreticus autem cum à testimonio reddendo sit iure repulsus, consequens est, vt iuramentum non sit illi deferendum ad supplementum semiplenæ probationis. Præterea antequam iuramentum alicui deferatur ad supplendam semiplenam probationem, inspicienda prius est personæ qualitas, & anxie examinanda, vt scilicet vir bonus ille sit verax, fidelis, timens Deum, qui pro magno aliquo pretio peierare non auderet. Quæ omnia cum longè absint ab hæretico, consequens est, vt non sit illi deferendum iuramentum ad supplementum semiplenæ probationis.

Eadem etiã ratione hæreticus Catholicum accusare non potest, 2. qu. 7. cap. alieni. & cap. Pagani. Qui alterius crimina iuste accusare, aut reprehendere voluerit, oportet, vt ab eisdem criminibus ipse sit alienus, 3. qu. 7. ca. qui sine. & cap. Postulatus. Et hoc ipsum egregius Poëta eleganter docuit, sic inquit:

Loripedem rectus irrideat Æthiopem albus.

Iuuenal.

Altera est adhuc hæreticorum pœna, quæ etiam ex prædicta iuris infamia deducitur, & est priuatio cuiuscunq; dignitatis, & officij publici, & cuiuscunq; beneficij ecclesiastici, & indignitas, & inhabilitas, ad aliquid horum in posterum suscipiendum. Circa hæc tamen oportet admodum lectorem, quòd hæc duo, videlicet, priuatio susceptorum, & indignitas ad suscipienda, non sunt æqua lance pensanda. Nam priuationem officij, aut beneficij suscepti, nõ incurrunt ipso iure hæretici: sed solum postquam ad illam priuationem fuerint à iudice condemnati. Nam verba, quæ habentur in cap. ad abolendam. paragra. presenti. extra de hæreticis. non exprimunt sententiam à iure latam: sed sententiam à iudice ferendam, sic enim ibidem dicitur. Totius ecclesiastici ordinis prærogatiua nudetur, si dixisset, sit ipso facto, aut ipso iure nudatus, sententiam expressisset latam. Dicens autem: Totius ecclesiastici ordinis prærogatiua nudetur, aperte expressit sententiam à iudice ferendam. Et in cap. Excommunicamus. paragrapho. credentes. verba eiusdem notæ ponuntur, quæ ferendam exprimunt sententiam, & non latam.

Quo fit, vt hæreticus presbyter antequam per ecclesiasticum iudicem sit ecclesiastici ordinis prærogatiua nuda-

tus, & per Episcopum degradatus, non possit propter crimen hæresis, aut propter quoduis aliud crimen à seculari potestate puniri. Et si quis iudex secularis ante huiusmodi prærogatiuæ denudationē in talem presbyterum hæreticum per se, aut per alium manus iniiceret violentas, incideret in sententiā canonis, si quis suadente diabolo. Quia ille talis quanuis hæreticus, gaudet ecclesiastici ordinis priuilegiis, quousq; per sententiā competentis iudicis ecclesiastici sit illis priuatus. Sequitur etiam inde hæreticum, qui aliquod officium publicū habet, antequam officio spoliatur, facere fructus, qui ex tali officio proueniunt suos, qui statim in ius, & potestatem fisci succedūt. Huius corrolarij pars prima inde est manifesta, quòd hæreticus ille adhuc retinet officium, & habet in illo veram, & plenam possessionem, & per consequens habet etiam ius ad fructus percipiendos. Tale enim ius ad fructus recipiendos oritur ex possessione officii, ergo cum nullo alio iure sit impeditus, ne tales fructus percipere possit, sequitur inde necessario, vt officio retento, retineat etiam fructuum receptionem, quæ ex tali officii possessione oritur. Nam concesso principali, conceditur quidquid ex illo pendet: nisi sit aliunde sublatum. Hoc autem non eueniret, si hæreticus esset ipso iure omni officio priuatus. Tunc enim fructus officii acquirere non posset: quia nullum ius ad illos fructus percipiendos haberet. Alteram corrolarij partem probō, quia hæreticus ipso iure priuatus est dominio omnium bonorū suorum, & in eius locum subrogatus est fiscus, cap. cum secundum leges, de hæret. libro. 6. Et inde sequitur, vt fructus quos hæreticus acquirit, eo ipso quòd sunt ab eo acquisiti, transeant in ius, & potestatem fisci. Potest etiam aliter dici, quòd hæreticus licet non sit ipso iure officio & dignitate priuatus, est tamen ipso iure priuatus iure percipiendi fructus, qui ex tali officio proueniunt, & ius illud succedit fisco sicut cætera bona. Et iuxta hunc modum dicendi, hæreticus quanuis officium retineat, non faceret fructus suos: sed fiscus ratione iuris, quod sibi propter hæreticum competit, eos acquireret sibi. Et fortè hoc vltimū est magis iuri consonum, propterea, quòd in ca. fin. extra de hæreticis, dicitur esse absolutos ab omni debito domini, fide:

fidelitatis, & obsequij, qui hæreticis erant quomodolibet obligati. Et inde consequens est, vt qui hæretico ratione alicuius officij publici, aut dignitatis aliquos redditus debebat, sit absolutus à tali debito reddendo, & ita hæreticus non habebit ius ad tales redditus exigendos, & per consequens nunquam faciet fructus suos: quanuis officium, aut dignitatem retineat. Hæreticus igitur licet non sit ipso iure priuatus officio, aut dignitate, est tamen ipso iure priuatus, iure exigendi fructus, aut redditus, qui sibi ratione officij, aut dignitatis competere poterant, & ius illius succedit filco, donec hæreticus sit officio illo aut dignitate priuatus. Alia pœna, quæ est indignitas, aut inhabilitas ad officia publica, aut ecclesiastica beneficia recipienda, duriore, & acerbiorè constringitur lege. Nam vt hanc pœnam incurrat hæreticus, non est opus aliqua iudicis sententia, quæ illum censeat indignum, aut inhabilem: sed postquam factus est hæreticus ipso iure censetur inhabilis, & indignus ad talia officia publica, aut ecclesiastica beneficia recipienda. Hoc apertissimè docetur in cap. Quicumq; paragra. hæretici. de hæret. lib. 6. Ibi enim decernit Papa, vt si secus actum fuerit, sit irritū, & inane. Nec solum ille indignus, & inhabilis est, sed etiam omnis vir ecclesiasticus, qui ad preces hæretici, vel fautoris dignitates, personatus, & quæcunque alia ecclesiastica beneficia est adeptus, est illis omnibus ipso iure priuatus, & indignus, & inhabilis factus ad alia in posterum recipienda. Quæ pœna solos illos respicit, qui sciuerunt talia beneficia ad hæretici preces sibi conferri. Nam qui ignorauit beneficium sibi ad preces hæretici esse collatum, licet sit ipso iure tali beneficio priuatus, non tamen ad alia in posterum recipienda censetur inhabilis. Quæ omnia aperte docentur in capit. quicumque. paragra. ad hæc. de hæreticis. libro sexto. Hæc pœna indignitatis, & inhabilitatis non in solis parentibus sistit: sed ad filios vsque protenditur, & aliquando latius euagata etiam in nepotes grassatur. Quæ diuersitas ex solo parentum discrimine oritur: quia si pater est hæreticus, indignitatem, & inhabilitatem suam ad filios suos, & ad nepotes vsque mittit. Si verò sola mater est hæretica, solis filiis, & non nepotibus inhabilitatem impingit.

Et si pater, aut mater postquam alter eorum fuit factus hæreticus, deinde pœnituit, & hæresim deferens ecclesiæ vnitati se firmiter coniunxit, neque nepotes, neque filij villo pacto censebuntur ad ecclesiastica beneficia indigni, aut inhabiles. Hæc omnia habentur in cap. Statutum secundo de hæreticis. libro sexto.

AN IVSTVM SIT, VT PRO-
pter hæresim patris filius Ca-
tholicus puniatur.

Cap. X.

Multi sunt qui iniustum, & plus satis acerbum esse putant, vt hæreticorum filij Catholici propter suorum parentum hæresim, eisdem quibus illorum parentes pœnis puniantur, ita vt sint infames quemadmodum illi, inhabiles ad officia, aut beneficia recipienda perinde ac illi, bonis omnibus paternis, quæ sibi hæreditario iure conuenire poterant, priuati vt illi. Vidi enim ego multos in Flandria, cum illic ante annos decem versarer, qui licet iustum esse censebant hæreticos puniri, malè tamen illos habebat parentum hæreticorum pœnas ad filios eorum esse protensas, accusabantque eam hæreticorum punitionem, quæ canonico, & ciuili iure præcipitur: & Hispaniam impetebant, propterea quòd audierant omnia iura, quæ à summis Pontificibus, aut à Cæsaribus sunt contra hæreticos statuta, ad vnum vsque in Hispania obseruari, & in me tanquam in iuris propugnatorem vehementer inuehebant. Dicebant enim indignum esse, vt quis sine culpa puniatur, cum Deus (vt aiebant) neminem pœna aliqua citra culpam afficiat. Et hoc ipsum testimonio confirmabant Augustini dicentis:

Augst. Non prius Deus est vltor, quàm aliquis sit peccator.

Ezech. 18. Deinde ad suæ sententiæ robur addebant illud, quod Deus per Ezechielem prophetam loquutus est, sic dicens: Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur, filius non portabit iniquitatem patris: & pater nõ portabit iniquitatem filij. iustitia iusti super eum erit, & impietas impij super eum. Quibus verbis apertè (vt dicebant) nos docet deus neminem pro peccato alieno puniendum: sed vnumquemque pro suo. His ergo rationibus, quæ sibi videbantur

tan

tanquam nodus Hercules indissolubilis, illi moti dicebant, iniustum esse, vt hæreticorum filij pro parentum iniquitate puniantur. Sed certè illi, & quotquot alij ita sentiunt, tota aberrant via, & suam magis, quàm Catholicæ fidei causam agere videntur. Istorum error inde conuincitur, quòd sic sentientes non solum iura, & decreta humana; sed etiam Deum accusare, & criminari videtur, qui sæpe filios pro peccatis parentum punit, ipsomet testante, qui ait: Ego sum Dominus Deus tuus fortis zelotes, visitans iniquitatem patrũ in filios in tertiam, & quartam generationem eorum, qui oderunt me. Visitans dixit: pro eo, quod est, puniẽs, aut verberans, aut castigans. Nam cum aliquod horum erga nos in hac vita existentes pro nostris peccatis, Dominus facit: tunc nostras visitare dicitur iniquitates. Sic enim ipsemet per Dauid prophetam ait: Si iustitias meas prophanauerint, & madata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorũ, & in verberibus peccata eorum. Iuxta hunc modum visitare se dicit Dominus iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationẽ: quia pro iniquitate parentum Deus punit filios vsq; ad tertiam, & quartam generationem. Filij enim res quædam sunt ad parẽtes spectantes, & quæ inter omnes res externas magis ipsos parentes contingunt, & propius ad ipsos accedunt, Et hinc euenit, vt illorum morbos ægreferant, perinde ac suos, de illorum aduersitate doleant, vt de sua, de illorum morte vehementius lugeant, quàm de cuiuslibet supellectilis amissione. Deinde filij sunt sub dominio, & potestate parentum constituti, & sunt quasi quædam parentum possessio. Vnde sequitur, vt quemadmodum infirmitas, & mors serui cedit in damnum domini cuius est seruus: ita etiam afflictio filij in damnum cedat ipsius patris: potest enim pater operis filij vti, & illas locare, quemadmodum serui. Et inde necessario sequitur, vt filio aut mortuo, aut ægro tante, damnum patitur pater, & sic in morte, aut ægritudine filij pater puniatur, perinde ac puniretur in morbo, aut morte serui. Cum ergo Deus filiis morbos, vulnera, famem, iniurias, aut quoduis aliud aduersum immittit, non tam illos, quàm illorum parentes in ipsis punit.

Sic punitus est Dauid in morte filij ex adulterio nati, vt

Exo. 20

Psal. 89.

2. Re. 12.

in illo dolorem, & pœnam sentiret, quæ ex illicito coitu, & damnato genuerat. Puer enim non est punitus: sed potius Deo miserante ante vsu[m] rationis raptus est, ne malitia mutaret animam illius. Moï[s] ergo pueri quatenus ipsum respicit puerum, non punitio fuit: sed opus misericordiæ, quatenus verò ad ipsum David illius parentem spectat, opus fuit punitio[n]is, & vindictæ, per quam in eo, quod peccauerat, ille punitus est. Sic etiam paruulos Sodomæ sine v[er]o peccato proprio simul cum parentibus suis igne consumptos, & paruulos cum Dathan & Abiron sine proprio peccato viuos à terra deglutitos Dominus non punituit: sed potius illorum misertus est, cum illos innocentes ex hac vita migrare compulsi: ne si in illa diutius perstitissent, paternarum iniquitatum fuissent imitatores effecti, & sic grauiores postea pœnas sustinerent. Aliquando etiam filios proeclatæ ætatis Deus pro parentum peccatis affligit, per quam afflictionem non filios: sed ipsos parentes punit. Filiis quidem talis afflictio cedit in bonum: quia per illam cautiores fiunt ad futura peccata cauenda, & eorum virtus, & meritum per illam si patienter feratur, crescit. Quo fit, vt licet talis afflictio sit illis grauis, & acerba: nunquam tamen respectu illorum pœna dicitur, neq[ue] punitio, secundum quod pœna, aut punitio dicit ordinem, & respectum ad culpam.

Parentibus tamen comparata talis filiorum afflictio pœna dicitur: quoniam pro ipsorum parentum peccato est filiis inflata, in quibus simul etiam parentes affliguntur. Hinc est, quod peccante Cham peccato irreuerentiæ in patrem, filio ipsius Cham videlicet Chanaã maledixit Noe sic dicens Maledictus Chanaam seruus seruorū erit fratribus suis. Chanaam puero filio Cham maledixit Noë, vt per illam maledictionem grauius affligeret, & puniret Cham, cum ille videret non solum se: sed etiam filium suum à patre maledici. Et iuxta hunc modum non solum filios sed etiam nepotes, & deinceps vsq[ue] ad quartam generationem Dominus pro peccatis parentum affligit, vt in illis puniat auum illorū, siue proauum. siue tritaui. Visitas (inquit Deus) iniquitatē patrum in filios vsq[ue] in tertiam, & quartam generationem. Non dixit vltra quartam generationem: quia vita parentum raro adeo protenditur, vt

Gene. 19.

Num. 17.

Gen. 9.

Exo. 20.

post quartam, aliam ex se illi videant generationem, per cuius afflictionem possint ipsi puniri. Nam quia afflictio filiorum pro peccatis parentū, infertur à Deo ad ipsorum parentum punitionem: ideo congruū est, & necessarium, vt in solis illis filiis, siue generationibus fiat. quas videre potest ipse peccans, Nicolaus Lyranus super Exodum hęc diuinæ vltionis sententiam interpretans, data prius hac, quam nunc retulimus expositione, aliam postea subiungit, sic inquit, Alio modo intelligitur de pœna æterna, quæ infligitur filio pro iniquitate patris, in quantum est imitator paterni sceleris: ideo subditur. Vsq; ad tertiam, & quartam generationem. Quia sicut dictum est aliis quando mali homines vident filios suos vsque ad tot generationes, & sic informant eos suis malis exemplis, vel illi imitantur, quod viderunt in patribus. Hęc ille. Et eandem sententiam videtur innuere sanctus Thomas in Secunda Secundę. q. 108. art. 4. in responsione ad primum principale argumentum, vbi enumerās rationes, propter quas vnus pro peccato alterius potest temporaliter puniri, sic ait: Alio modo in quantum peccatum vnus deriuatur in alterum, vel per imitationem, sicut filij imitantur peccata parentum, & serui peccata dominorum, vt audacius peccent. Vel per modum meriti: sicut peccata subditorum merentur peccatorem prælatum, secundum illud Iob. 34. Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi. Vnde & pro peccato Dauid populum numerantis, populus Israël punitus est, vt habetur. 2. Regū vltimo. Siue etiam per aliqualem consensum, seu dissimulationem: sicut etiam interdum boni simul puniuntur in temporalibus: quia eorum peccata non redarguerunt, vt Augustinus dicit in primo de Ciuitate Dei. Hactenus sanctus Thomas loco supra citato, Sed salua reuerentia, quæ tantis viris debetur, mihi illorum sententia non placet, nec placere poterit alicui rem bene consideranti: nisi forte è ille affectu potius, quàm ratione ducatur. Filius siquidem paternæ iniquitatis imitator, si pro hac imitatione punitur à deo, nō pro peccato patris punitur: sed pro suo: quia talis imitatio peccatum proprium est filij. Hoc autem filij peccatum quamuis non fuisset ad patris imitationem factum, nihilominus puniretur à Deo in ipso filio illius per

Nicolaus
de Lyra.

petratore;

petratore: ergo quando fuerit ad patris exemplum commissum, etiam erit puniendum in ipso filio. Per hoc enim, quod filius patris exemplo facinus aliquod perpetravit, non tollitur ab eo tota facinoris culpa, quamvis quodam modo minuatur. Consequens igitur est, ut si Deus filium aliquem propter patris iniquitatis imitationem puniat, pro peccato proprio illum punire dicatur, & non pro paterno: quia talis imitatio (ut diximus) proprium est filij peccatum. Non conuenit ergo talis interpretatio literæ textus ex lib. Exodi supra citari, quæ ait: Visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem. Tunc enim (ut ostensum est) non visitat Deus iniquitatem patrum: sed iniquitatem filiorum in ipsismet filiis. Præterea si iuxta illum modum Deus punit peccata parentum in filiis, non solum usque ad tertiam, & quartam generationem debet punire: sed in mille: quia quotquot patris iniquitatem fuerint imitati punientur à Deo, etiam si usque ad mille generationes illa paternæ iniquitatis imitatio progrediretur. Constat enim quod sæpe ultra quartam, & quintam generationem filij sunt patrum iniquitatum imitatores: quia sola fama, & aliorum relatu sciunt patres suos, & auos, & proauos, & tritauos, & alios superiores ita fecisse. Pater quidem aut verbo, aut malo exemplo male instruit filium suum, & iste hæc maiam, quam à patre accepit doctrinam, ad eundem modum tradit filio suo, & iste alteri, & sic deinceps usque ad multas generationes. Peccata autem ista semper vocari solent peccata illius primi, qui talia egit, ut facile est videre in tertio, & quarto libro Regum, quibus locis quum describuntur gesta Regum Israël, de multis malis Regibus idoloratris, dicitur. Et non declinauit à via Ieroboam filij Nabath patris sui, qui peccare fecit Israel. Qui successionis ordo ultra decimam Ieroboam generationem, nedum ultra quartam protensus est. Fortè aliquis cupiens Nicolao Lyrano patrocinari: dicet terminum punitionis filiorum pro peccato parentum, non esse à Deo limitatum usque ad quartam generationem: sic ut ultra nunquam progrediatur talis punitio: quia ibidem non est dictum, quod visitet Deus iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem præcise. Quo fit, ut licet ultra
decimam,

decimam, & vigesimam generationem extendatur imitatio paternæ iniquitatis, possit omnis talis iuxta Dei sententiam, pro peccato patris puniri. Hanc expositionem aperte expugnant ea, quæ in eadem litera textus continuo sequuntur. Nam quod postquam dixit: Ego sum Dominus Deus tuus fortis zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem eorum, qui oderunt me, statim subdit: Et faciens misericordiam in milia, his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea. Per quæ verba aperte satis docuit latissimam esse differentiam, inter punitionem malorum, & præmium bonorum. Quia peccata parentum punitur in filiis vsque in tertiam, & quartam generationem. Virtutes autem patrum, qui bona illorum gesta remunerat in filiis vsque in mille generationes, hoc est, in valde multas. Hoc enim significauit per illa verba: Et faciens misericordiam in milia his, qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea. Deus siquidem, quia pronior est ad parcendū, quàm ad puniendum, ideo breuiorem facit punitionem malorum parentum: quia filios pro paternâ iniquitate non vltra quartam generationem punit. Bonis verò parentum operibus, multo longiora præbet munera: quia filios pro parentum virtutibus post multas generationes beat, & muneribus variis donat. At si Deus visitat iniquitatē patrum in filios, non solum in tertiam, & quartam generationem: sed etiam in mille, nulla iam esset differentia inter punitionem malorum, & remunerationem bonorum, quum etiã illa (iuxta Lyrae expositionem) debeat in mille, & innumeras extendi generationes sicut ista. Rursum sicut lege diuina docemur neminē pro bono alterius esse saluandum, ita etiam instrui mur neminem pro peccato alterius esse perpetuo damnandum. Nam Paulus de omnium siue malorum, siue bonorum retributione loquens ait: Reddet vnique secundum opera eius Non ergo secundum opera parentum. Et iterum: Vnusquisq; nostrum pro se rationē reddet Deo. Vide quod dicit pro se. Filius ergo nō reddet rationem Deo pro parentibus suis. Et Sapiens ait: Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur. Vnde sequitur, vt filius non sit torquendus in æternum per ea, quæ parentes eorum peccauerunt. Hæc igitur Nicolai Lyrani sententia:

Rom. 2.

Rom. 14.

Sap. 11.

tentia: qua dicit pœnam æternam infligi filio pro iniquitate patris, in quantum ille est paterni sceleris imitator, non est villo pacto toleranda: sed quæ male, aut saltem minus caute super Exodum loquutus fuerat, correxit super decimum octauum caput Ezechielis prophete, dicens filium puniri pœna spiritali, & æterna pro peccato patris occasionaliter: quia peccatum patris præbuit filio occasionem peccati, pro quo filius tandem punitus est. Nam in illo loco Nicolaus Lyranus hæc, quæ sequuntur ait: Sciendum tamen quod filij parentum malorum frequenter imitatores sunt paternorū scelerum, eo quod sunt inter eos nutriti, & facta parētum habent in autoritate maiori, & sic frequenter puniuntur etiam corporaliter, & spiritaliter pro peccato parentum: occasionaliter tamen in quantum accipiūt ab eis exemplum: sed pro peccatis propriis simpliciter. Hæc ille. In quibus verbis, aut quod super Exodum maledixerat, correxit, aut quod illic obscure dixerat, hic clare exposuit. B. Thomas cautius loquutus est: & ideò verba illius non tanta indigent excusatione, aut interpretatione. Nā vir sanctus loco supra citato aperte fatetur neminem pro peccato alterius esse pœna spiritali puniendum. De hoc tamen inter illum & Nicolaum Lyranum conuenit, quòd ille etiam docet filium esse pro peccato patris temporali pœna puniendum, quando peccatum patris deriuatur in filium per imitationē, hoc est, quando filius est paterni sceleris imitator. Sed quia (vt diximus) illa paternæ iniquitatis imitatio proprium est filij peccatum: quamuis illius occasionē præbuit pater: ideò consequens est, vt tunc etiam temporaliter filius pro peccato suo, & nō pro paterno puniatur. Et eodem modo dicendum est de peccato alicuius, quod deriuatur in alterum ratione consensūs, vel dissimulationis, ob quam causam (vt dicit sanctus Thomas) aliquando boni puniuntur cum malis: quia illorum peccata non redarguerunt. Qui in peccatum alterius consentit, proprium committit peccatum: & ideò propriam exigit pœnā & similem illi, quam meretur is, qui scelus perpetravit. Ideò Paulus de peccatoribus loquēs, ait: Qui talia agunt, digni sunt morte, non solum qui ea faciunt: sed etiam qui consentiunt facientibus. Proprium etiam cōmittit peccatū, qui alterius

peccas

Nicolaus
de Lyra.

Rom. i.

peccatum dissimulat, & non corripit, aut arguit, quum arguere teneretur: quia is pro consentiente apud Deum, & homines aestimatur. Nam Glossa ordinaria super illum Pauli locum, quem nunc proximè citauimus, ait: Confessio est filere, cum possis arguere. Et Leo Papa Epistola. 71 cap. 15. Qui alios cum potest ab errore non reuocat, seipsum errare demonstrat. Quæ verba habentur extra de hæreticis. cap. Qui alios. Si consentientes, & dissimulantes, proprio peccato consentiunt, & dissimulant, conuincitur inde, vt si cum aliis criminum perpetratoribus simul puniuntur, pro peccatis propriis puniatur & non pro alienis.

Potest tamen hæc B. Thomæ sententia etiam excusari, & optime exponi, vt qui illum tueri velit, facillè possit, dicens B. Thomam non negare filium paterni sceleris imitatore[m] esse pro peccato proprio puniendum. Sed vltra dicit esse etiam pro peccato patris puniendum, ita vt filius qui patrem in scelere imitatur simul pro suo, & pro paterno puniatur peccato. Et huic sententiæ fauet Augustinus in prima expositione (duas enim fecit) super Psal. 108. in versu: Fiant nati eius in interitum, sic dicēs: Quemadmodum bonorum imitatio facit, vt etiã propria peccata deleantur, sic malorum imitatio facit, vt non solum sua: sed etiam eorū, quos imitati sunt merita sortiantur. Hæc August. Qui quauis loquatur de imitatore solo, qui tamen beato Thomæ patrocinari cupit, oportet, vt idem dicat de consentiente, & dissimulante, ita vt siue consentiens siue dissimulans: non solum puniatur pro suis peccatis: sed etiam pro illis, quibus cōsensit, aut quæ dissimulauit. Sed iuxta hac expositionem difficilis adhuc manebit questio de filio paternam iniquitatem imitante, quare non punitur pro peccato alterius, quem imitatur, sicut punitur pro peccato paterno? Si quis verò concedat etiam hominem puniri pro peccato aliorum, quos imitatur: sicut pro peccato paterno, causam suscipiet difficillime sustinendam. Quoniam hoc dato, oportet etiam concedere, vt si mille homines quis in aliquo scelere imitetur, nō solum pro suo peccato: sed etiã pro peccatis omnium illorū, quos in eodē scelere imitatur, sit puniendus. Quod si quis concedere velit, duram certè, & nimis acerbā faciet iustitiam diuinam. Ideo vt ab omnibus his angustiis liberemur,

melius

August.

melius dicendum esse putamus, filium innocentem pro peccato patris puniri ob eam solam causam : quia filius est res quædam patris ad illum spectans, & quædam illius possessio, in cuius afflictione punitur pater tanquam in re sua, & tanto magis quanto filium pater magis diligit, quam reliquas omnes temporales possessiones. Certum enim est patrem acrius puniri, quando scit filiū suum priuatum esse successione bonorum suorum, quam si sciret bona illa, quibus ipse priuatus est, transitura in dominium, & possessionem filij. Nā licet pater acerbè doleat, propter ea quòd priuatur dominio, & possessione omnium bonorum suorum, aliquod tamen suscipit solatium, quādo scit filium suum successurum in dominium omnium bonorum suorum, taliq; solatio utcunq; lenit doloris sui acerbitatē. Vnus enim ex doloribus, qui parentes moriētes acriter pungunt, est quum præsciunt inopiam, aut iniuriam, aut quamlibet aliam calamitatem, quam post mortem suam passuri sunt filij sui. Si verò filios suos incolumes, & rebus omnibus temporalibus affluentes relinquunt, leuius mortem ipsam ferunt. Licet igitur hæreticorum filij affligantur, per priuationem paternorum bonorum, & infamiam, & alias similes pœnas : quia tamen parentes per huiusmodi filiorum afflictionem torquentur: idè per illam parentes pro suorum criminum meritis puniuntur. Nullo itaq; alio modo admittendum est, ut filius innocens pro peccato patris puniatur, siue (ut rectius loquar) affligatur: nisi quia talem filiorum afflictionem pater grauiter ferens, in illa affligitur, & punitur. Fortè contra hanc sententiam aliquis mihi obiiciet, definitionem ecclesiæ datam in cap. accusatus. paragra. in eo verò casu. de hæret. lib. 6. Illo enim loco Papa decernit hæredes cuiuscunq; hæretici : cuius hæresis ante mortem non fuit declarata, debere post mortem : si tunc de hæresi defuncti constiterit, tota hæreditate, quam ab hæretico habuerunt, priuari. Si filius iuxta hoc decretū, post mortem patris, bonis paternis priuetur, nō est dubium ipsum tunc pro peccato patris torqueri : nec tamen per illam filij torturam, pater punitur, cum iam ille defunctus seculo sit, & pœnas filiorū, quas in hac vita patiūtur, iā sentire nō possit. Falsum est igitur, quòd nunquā filius innocens pro pecca-

peccato patris affligitur, nisi quia per talem afflictionem pater punitur. Hanc tamen objectionem nos multis modis facile reuicimus. Primo quidem non est usquequaque certum, parentes defunctos, aut alios cognatos, qui in purgatorio, aut in inferno sunt non sentire eas pœnas, quas sui propinqui in hoc seculo patiuntur. Nam B. Augustinus super psalmum. 103. de hac re disserens, non est ausus aliquid definire, sed hanc rem dubiam, & incertam reliquit, sic inquit: Etiam ne hoc ad pœnam Iudæ pertinere credendum est, quod post eius mortem ad mendicitatem vxor eius, & filii eius peruenerunt, & translati sunt, & eiectione de habitationibus suis, scrutante scœnator omnem substantiam eius, & diripientibus alienis omnes labores eius, nemine adiuuante, nec miserante pupillos eius, & quod cito sunt sine posteris mortui? Nunquid etiam de his, quæ in suis post mortem cuiusque contingunt, ullus mortuos tangit dolor? Aut hæc saltim scire putandi sunt, quorum sensus alibi est pro meritis, seu bene, seu male? Cui respondeo magnam quidem esse questionem: nec in præsentia differendam, quod sit operis prolixioris, vtrum, vel quatenus, vel quo modo ea, quæ circa nos aguntur, nouerint spiritus mortuorum. Et aliquibus interiectis subdit: Quapropter quod Iudæ tam infeliciter mortuo, ita vxor eius vidua, & filii eius orphani remanserunt, ut scœnator scrutante omnem substantiam eius, & diripientibus alienis omnes labores eius, de suis habitatoribus eicerentur: nec aliquem pupilli eius miserantem inuenirent, & in vna generatione sine posteris interirent. Si hæc sentiunt mortui, cumulus malorum est: si hæc non sentiunt formido viuorum est.

Hucusque Augustinus. Qui definire non est ausus, an mortui sciant infortunia suorum charorum viuentium. Si hæreticus defunctus noscit miseras & calamitates, quæ filiis suis ob suam hæresim accidunt, non est dubium illum per illas miseras torqueri. Deinde & si defunctos lateret, quid circa propinquos viuentes agatur, nulla tamen ex parte nostræ sententiæ refragatur, quod adducitur ex cap. Accusatus. paragr. in eo verò casu. Nam hæreticus (vt iam superius docuimus) non à solo tempore damnationis, sed ab hora commissi criminis, amittit do-

August.

minium bonorum suorum, & ab eadem hora filius etiã priuatus est iure succedendi in bonis paternis. Vnde necessario consequitur, vt hæreticus occultus, cuius hæresis post mortẽ declarata est, sit dicendus fuisse ante mortem à iure punitus in se, & filius suis: quanuis non fuerit ante mortẽ hanc punitiõẽ expertus. Indignũ quippe fuisset filium hæretici iam defuncti nullis suis hoc exigentibus demeritis, paterna hæreditate priuare, si illius verum dominiũ per mortẽ patris acquisiuisset. Sicut etiã iniustum esset filium ob patris hæresim priuare alijs bonis, quæ nullo hereditario iure acceperat, sed proprio labore conquisserat. Filius autẽ hæretici defuncti, postquã declaratum est patrem fuisse hæreticũ, iuste priuatur possessione bonorum paternorũ: quia nullum in illis habebat dominiũ, sed fiscus: quoniã à die cõmissi criminis pater (vt diximus) fuerat omnibus bonis illis priuatus, & fiscus in eius locũ subrogatus. Et certe ex hoc loco fortissimũ (mea sententiã) potest sumi argumentũ ad confirmandum nostram opinionẽ, quã supra proposuimus contra Archidiaconũ dicentem, hæreticum nõ statim post delictum esse priuatũ dominio bonorũ suorũ: sed necessariã esse iudicis sententiã, quã declararet illum esse hæreticũ. Si hoc verum esset, sequeretur inde hæreticum in hæresi occultã decedentem, habuisse dominiũ bonorũ suorum vsq; ad instantis mortis suã, cum ante illud tempus nunq; fuisset de hæresi damnatus. Hoc concesso, sequitur inde necessario, hæredem, qui tali hæretico successit, habere post mortẽ illius verum dominiũ bonorum illorum, quorum erat dominus hæreticus moriens. Et inde vltra sequitur, vt quãuis mortuus declaratur fuisse hæreticus, hæres non sit sine culpa sua priuandus bonis illis, quorũ iam fuerat factus dominus: sicut nõ priuatur bonis alijs quæ ipse proprio labore conquisserat. Sed cum hæres iure priuatur bonis, quæ possederat hæreticus defunctus, postquã declaratum est illum fuisse hæreticũ, & non priuatur bonis, quæ ipse hæres ante possidebat, cõuincitur inde hæredem hæretici nunquam illorum bonorum habuisse dominiũ sicut aliorum, & hoc non ob aliã causam: nisi quia hæreticus, cui ille successit, tale dominiũ amisit à die, & hora commissi criminis.

RESPONDETVR OBIECTIONIBVS

quas in principio precedentis cap. pro parte contraria proposita sunt. Cap. XI.

Supereft iam, vt illis rationibus, & argumētis respondeamus, quibus (vt in principio huius cap. diximus) innituntur hi, qui oppositam tuentur partem. Primo quidem probāt inuictum esse, vt filius pro peccato parentis puniatur: quia Deus (vt dicunt) neminem pro aliena culpa punit, sed pro sua. Quales, quantoque hęc argumentatio habeat neruos, ex his, quę diximus facile cuiq; constare poterit: quia manifestis scripturę testimoniis ostendimus Deum vitare iniquitatē patrum in filios. Quapropter hanc argumentationē in illos facile retorqueere poterimus, vt suo ipsorū gladio illos trāsfigamus, sic dicentes: Iustum est, vt filius pro patris peccato puniatur: quia Deus, qui iustissimus est, & errare nō potest, sæpe in hac vitā filios pro peccatis parentū punit. Sed hęc suam sententiā illi confirmāt testimonio August. dicentis: Non prius Deus est ultor q̄ aliquis sit peccator. Sed hoc August. dictum nihil nos mouet: quia si bene aduertantur illius verba nihil cōtra nos agunt. Nam licet Deus nunquā se de aliquo vindicet, quin prius ille sit peccator, sæpe tamen Deus multos absq; aliqua illorum culpa affligit, & torquet. Non enim sunt prorsus idē vindicta, siue punitio, & afflictio. Vindicta siquidē habet quendā respectum ad iniuriā precedentem, sine qua nulla pena vindicta, aut vltio dici potest. Punitio etiā siue castigatio: si iuxta verā & propriā illarū vocum significationē, quælibet illarum sumatur, respectum dicit ad culpā, sine qua nullus proprie puniri dicitur, siue castigari: quanuis acerbissime torqueatur: afflictio verō, siue tortura nullū horū dicit respectum. Nam si quomodolibet quis tribulationē patiatur, siue propter culpā, siue sine illa, semper affligi dicitur. Iusti enim, quibus Deus tribulationes varias in hac vitā ad eorū meritū augendum, dat: affliguntur quidē, & torquentur: sed nō puniuntur, neq; castigantur: quia nō est in eis culpa, quę debeat puniri, aut castigari, & si aliqua erat, non tanta indigebat castigatione. Neq; Deus de illis vindictam sumit, aut vltionem: quia non inuenit in illis offensam, quam debeat vltisci.

August.

Optime ergo loquutus est Augustinus, cum dixit: Non prius Deus est vltor quam aliquis sit peccator: quia Deus non vltiscitur nisi peccatum, quod est quædam illius offensa: neq; vindictam sumit deus, nisi de peccatore, qui illi iniuriam per peccatum irrogauit. Sæpe tamen punitio capi solet non iuxta propriam illius vocis significationem: sed vt latius se extendit, pro omni afflictione, siue illa sit propter peccatum inflicta, siue absq; peccato. Et hoc modo capitur nomen punitiois in cap. Vergentis. parag. Nec hutusmodi. extra de hæreticis. Ibi enim dicitur, q̄ in multis casibus, etiã secundum diuinum iudicium, filii pro parentibus temporaliter puniuntur.

Quo loco apertissime constat nomen punitiois positũ esse pro afflictione. Filii enim, qui non peccauerunt, nõ proprie puniri dicuntur, sed affligi: patres autem qui peccauerunt, per filiorum afflictionem puniuntur. Dixit igitur, puniuntur, pro eo, quod est affliguntur. Quauis autem Deus neminem sine culpa puniat, aut castiget: sæpe tamen sine culpa affligit, aut torquet: sed hoc nunquã facit sine multiplici causa, & quidem iustissima, licet illarum afflictionum causa frequenter homines lateat: sic etiam leges humanæ sæpe hominibus pœnas aliquas sine culpa infligunt, nunquã tamen, si iustæ leges sunt, eas infligunt sine causa. Multiplex enim potest causa suffragari, vt propter illam possit aliquis merito affici aliqua pœna temporali. Primo quidem potest aliquis sine culpa sua per aliquod accidens effici ineptus, & indignus ad aliquod bonum habendum, vel consequendum. Possunt enim multa deesse alicui sine culpa sua, quæ iure exiguntur ad aliquod officium assequendum, aut recte exercendum. Ad sacerdotium, & ad Episcopatum requiritur ætas debita, sufficiens literarum notitia, aliquorum corporis membroꝝ sanitas, quibus omnibus quisq; potest sine culpa sua carere, & ita sine culpa sua iuste ab Episcopatu, & a sacerdotio repellitur. Ita leprosus sine culpa sua repellitur ab administratione Ecclesiæ. Et propter bigamiam, aut iudicium sanguinis sine culpa sua remouetur a susceptione ordinis sacri, & impeditur, ne exerceat iam susceptum. Propter hæc causam filius hæretici sine culpa sua repellitur ab officio, &

bene

beneficio : quia ipso iure est infamis, etiam sine culpa. Ad officium verò, aut beneficium iuste assequendum: fama bona est potissimum necessaria. Secunda causa esse potest : quia bonum quo quis priuatur non est bonum proprium: sed commune, & iustum est, vt quis propter bonum commune assequendum, vel conseruandum, patiatur in se detrimentum aliquod. Quod ciuitas aliqua habeat Episcopalem sedem : non solum ad clericos spectat: nec solum est bonum illorum : sed bonum totius ciuitatis, & propter inopiam ciuitatis iuste posset ad illa sedes Episcopalis auferri : & quamuis esset diues, si populus, clero etiam repugnante, & contradicente interfecisset Episcopum suum, tota ciuitas priuanda esset dignitate Episcopatus. Quo facto clerus totus afficietur pœna, & patietur damnum sine culpa sua : non tamen sine causa: quia bonum quo tunc clerus priuatur, nō erat proprium: sed commune bonum totius ciuitatis. Punita autem ciuitate, & priuata tali bono, consequenter affligitur clerus, & priuatur tali bono: quia pars est corporis illius. Non est enim iustum, nec ratione consentaneum, vt pars ciuitatis Episcopum habeat : reliqua parte eadem dignitate carente. Ob hanc etiam causam hæreticorum filij sine culpa sua nō admittuntur ad officium publicum: neq; ad beneficium, neq; ad electionem faciendam : neque ad testimonium dicendum : quia quodlibet istorum non particulare: sed commune totius ciuitatis est bonū. Quoniam ad totam rempublicam spectat, vt officia publica, & beneficia habeantur à personis bonis, & omni prorsus mali suspitione carentibus. Tertiam adhuc beatus Thomas assignat causam, propter quam iuste potest aliquis sine culpa sua puniri, vel (vt rectius loquat) affligi, siue torqueri: quia scilicet bonum vnius dependet ex bono alterius, & dat exemplum in crimine læsæ maiestatis, vbi filius sine culpa sua amittit hæreditatem pro peccato patris, & posset idem dici de crimine hæresis, in quo etiam filius (vt diximus) amittit hæreditatem pro peccato patris. Nam quia pater propter huiusmodi crimina omnibus suis bonis priuatur, quæ ipso iure sunt fisco applicata: ideo consequens est, vt filius amittat hæreditatem, quam ex bonis paternis habiturus erat. Non enim poterat filius

esse hæres eius, qui moriens nihil profus habebat. Secundo contra hanc nostram sententiam arguunt hæretici, obiicentes nobis illud, quod Dominus per Ezechielem prophetam ait. Anima, quæ peccauerit ipsa morietur: filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij. Quæ Dei verba velut ex diametro cum nostra sententia: imò cum aliis ipsius Dei verbis pugnare videntur, quibus dixit se visitare iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem. Hoc argumentum difficile certe videtur habere nexus, & circa illorum dissolutionem, à multis doctissimis viris anxie satis laboratum est. Nam aliqui (vt Hieronymus refert) dixerunt verba illa Exodi, quibus Dominus ait se visitare iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem: non esse iuxta literam: sed parabolice intelligenda, ita vt aliud in sensu teneant, quam in verbis sonant. Sed constat non esse parabolam, vel ex eo solo, quòd tunc Dominus legem ferebat, cum illa dixit, & transgredienti legem pernam comminabatur, per quam illos ad legis obseruantiam perurgeret. In quibus autem ferendis nullus debet esse parabolis locus: sed nudæ, & apertæ debent esse leges, vt possint ab omnibus intelligi. Et beatus Hieronymus dicit nunquam sibi persuasisse, vt illa verba parabolica esse putaret. Veruntamen (vt ingenue loquar) nec ipse sufficientem illorum verborum præbet expositionem. Nam illa verborum diuinorum facialis dissonantia adeò vehementer beatum Hieronymum torfit, vt illum coegerit dicere, nunquam filios pro parentum iniquitatibus puniri: nisi quia sunt paternarum iniquitatum imitatores. Exponens siquidem. 18. caput Ezechielis prophete postquam dixerat ea, quæ in Ezechiele habentur, in faciem pugnare cum his, quæ citata sunt ex lib. Exodi: hæc, quæ sequuntur, ait: Et nos vsq; in præsentem diem putamus, duo testimonia Exodi, quæ supra posuimus non esse parabolam: sed simplicem explicare sententiam. Et quanquam non auderemus quippiam dicere, nec vas fictile loqui contra figulum: quare ita, vel ita me fecisti, tamen scandalum patiebamur occultum, quod iniustitia videretur Dei, alium peccare, & alium luere peccata. Si enim reddit peccata patrum super filios

filios in tertiam, & quartam generationem: iniustū vide-
tur, vt alius peccet, & alius puniatur: sed ex eo, quod se-
quitur. His, qui oderunt me, cominationis, siue præcepti
scandalū tollitur. Non enim ideo puniuntur in tertia, &
in quarta generatione, quia deliquerunt patres: eorū, cum
patres potius, qui fuerint peccatores, puniri debuerint, sed
quia patrū extiterunt amatores, & oderunt Deum, hæc
hereditatio malo, & impietate in ramos quoque de radice
crescente. Hactenus Hieronymus. De hac tamen exposi-
tione ille non adeo securus & quietus mansit, vt per illam
satis sibi, aut aliis fecisse crediderit: sed scrupulus aliquis
de hac re illum semper pupugisse videtur. Quoniam post
quam præfatam dixera expositionem & multa verba cir-
ca hanc rem expenderat, tandem hæc, quæ sequuntur sub-
iicit. Hoc interim (inquit ille) de prouerbio, siue para-
bola dixisse sufficiat, quod lex, & prophetæ, Exodus, & Eze-
chiel, imò & ipse Deus, qui & hic, & ibi loquutus est ne-
quaquā sententiis discrepare videatur, aut hic corrigere,
quod ibi male dixerit. Si quis autem vel meliorem, vel al-
terum sensum potuerit reperire, qui contrariorum inter se
testimoniorum scandalum tollat, illius magis acquiescen-
dum sententiæ est. Hæc Hieronymus. Ex cuius verbis
apertissime constat, quā difficilis sit huius perplexæ quæ-
stionis solutio, quæ tam acriter torfit beatum Hierony-
mum, virum vtique doctrina perinde ac sanctitate cla-
rissimum. Nam variis huius quæstionis angustiis vn-
dique pressus (vt ipse aperte testatus est) scandalum pati-
ebatur occultum, nesciens in quam se verteret partem,
vbi securus posset sine alterius partis impedimento con-
sistere. Tandem sententiam quæ illi visa est securior
proferens, & illi non plene fidens, dixit acquiescendum
esse illi, qui meliorem sensum reperisset. Quo fit, vt
iuxta ipsius sententiam, magis aliis posterioribus do-
ctoribus, quàm Hieronymo in hac parte credere cogi-
mur, qui multò rectius, quàm ille verum illius literæ sen-
sum penetrarunt, & nullam esse inter illa duo testimonia
contradictionem, apertissime declararunt. Nec mirū, quo-
niam (vt est in prouerbio) quandoque bonus dormitat
Homerus. Et non omnia possumus omnes. Nam quæ
beatus Hieronymus in hac præfata expositione retulit

absit precor verbo inuidia) nec vera sunt, nec literæ Exo. di vilo pacto conueniunt. Tam aperta sunt in sacris literis testimonia, quæ filios pro peccatis parentum fuisse à Deo punitos asserunt, vt nulla possint tergiversatione cædari. Cham siquidem peccauit in patrem suum Noë, verenda illius denudata aliis manifestans, pro quo peccato filius eius Chanaan maledictus est à patre suo. Quæ maledictio ex Dei sententia, & decreto processisse conuincitur per hoc, quòd illius maledictionis executionē Deus postea in eodē Chanaan, & filiis eius opere cōpleuit: sed quia aliqui sentiunt Chanaan nō pro solo peccato patris fuisse maledictum: sed etiam pro suo: propterea quòd ille prius vidit, & patri nuntiauit, ideò opus est, vt aliud multo clarius, & fortius proferam testimoniū. Paruuli infantes, qui erant in Sodomis simul cum suis parentibus sunt igne combusti: non tamen pro suis peccatis, quæ nulla adhuc fecerant: sed pro peccatis parentum hoc illis euenisse constat. Filium quoque Dauid, qui illi ex adulterio natus est, fuisse pro peccato patris morte interemptū: verba, quæ illi Nathan propheta dixit, apertissime conuincunt. Nam postquā Dauid peccatū suum cōfessus est dicens: Peccaui Domino. Statim propheta Nathā dixit ad illū: Dominus quoq; transfudit peccatū tuum, nō morieris: Veruntamen quoniā blasphemare fecisti inimicos nomē Domini: propter verbū hoc, filius qui natus est tibi morte morietur. Filij, & filiæ Acham, qui furatus est de anathemate ciuitatis Hiericho cōtra præceptū Domini, simul cū ipso Achā eorū patre, ex mandato Iosue interfecti sunt. Quo facto placatus est Dominus, qui de peccato Acham iratus fuerat. Filij Ghiezi pueri Helisæi prophetæ percussi sunt lepra, propter peccatum patris, qui contra voluntatem Helisæi à Naaman leproso ob collatam illi sanitatem, munera accepit. Ex his ergo testimoniis apertissime cōuincitur falsum esse, quod B. Hieronymus ait: nunquam filios puniri à Deo in tertiam, & quartam generationem: quia deliquerunt patres eorū: sed quia patrum fuerūt imitatores. Præterea si nunquā filij pro peccatis parētum punirentur: sed solum qui patres in scelere imitātur, falsum esset quod Dominus ait in Exo. se visitare peccata patrum in filios: quia tunc non peccata parētum: sed peccata sola ipsorum

filiorum

Gen. 19.

Gen. 19.

2. Reg. 12.

Iosue. 6.

4. Reg. 5.

Exo. 20.

filiorum visitaret, cum illos pro suis solis peccatis puniret, & non pro paternis. Deinde ex ipso literæ decursu constat, beatum Hieronymum malè intellexisse locum illum Exodi, & nō bene illam literam ordinasse. Nam illa verba, his qui oderunt me: Hieronymus dicit esse ad filios referenda, ita vt filij sint, qui oderunt Deum, & ob hoc à Deo puniuntur. Vt autem clarè ostendamus verba illa non ad filios: sed ad eorum parentes esse referenda, opus est, vt verba Exo. citemus: quæ multò clariora sunt, quàm illa, quæ beatus Hieronym. ex. 5. Deuter. cap. citat. Vtrobique enim Deus eandem, verbis tamen aliquantum diuersis protulit sententiã. Litera Exodi sic se habet. Ego sum dominus Deus tuus fortis zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem, eorum, qui oderunt me. Constat enim illud relatiuum, qui, debere referri ad patres, & non ad filios: quoniam tale relatiuum ad idem profus est referendum, ad quod refertur ille Genitiuus eorum. Illud autem relatiuum in Genitiuo positum, nullo modo ad aliud, quàm ad parentes (vt apertissimè constat) referri potest: quoniam tertia, & quarta generatio, quæ ibi exprimitur, non est generatio filiorum, sed parentum. Ipsi ergo parentes: quorum est tertia illa, & quarta generatio, quam propter peccata parentum visitat Deus, sunt qui oderunt Deum, non filij. Ex quibus colligimus, vt etiam in litera Deuteronomij, quã beatus Hieronymus citat, illud pronomen demonstratiuum, his, non filios, sed parentes demonstrat: ita vt parentes sint, qui Deū oderunt, mandata illius non custodientes: ob quam causam Deus non solùm ipsos parentes: sed tertiam, & quartam illorum generationem puniit. Hanc autem comminationē Deus faciens in Exodo, hæc verba præmisit: Ego sum dominus Deus tuus fortis zelotes. Quæ verba ideò dicta esse intelligere debemus, vt per illa ostenderet nobis se tantæ esse potentie, vt non solùm ipsos patres peccantes, sed etiam filios pro parentibus affigere possit. Theophylactus super nonum caput Ioannis interpretans illa verba, quibus Apostoli de cæco nato interrogauerunt Christum an ille cæcus peccasset, an parentes eius vt cæcus nasceretur. Hanc eandem quam Hieronymus reddit expositionē, vt per illam verba

ba Ezechielis & Exodi, quæ in faciem pugnare videntur, conciliare possit. Alteram insuper addit in illo loco expositionem, quam apud nullum alium sacrum doctorem inueni. Hæc enim ait. Neque enim iustum est propter patrum peccata affligi filios qui non iniuste agunt: & hoc Deus docet per Ezechielem dicens. Non erit amplius hæc pa abola, qua dicitur. Patres comederunt uiam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt. Legem item ponit & per Moysen. Non morietur pater pro filio. Sed dixerit quis. Quomodo scriptum est, Quod reddat peccata patrum in filios in tertiam & quartam generationem? Dicendum igitur quod primum quidem non sit generalis hæc sententia, nego contra omnes dicta sed solum contra eos qui egressi sunt de Ægypto. Hæc Theophylactus. Sed hæc Theophylacti sententia nullo modo mihi placere potest, propterea quod aperte conuincitur esse falsa ex pœna quæ inflicta est. Guiezi propter munera quæ clanculo accepit à Naaman iam à lepra sanato. Nam post hoc scelus dixit illi Eliseus. Lepra Naamã adhærebit tibi, & semini tuo usque in sempiternum. Hic autem Guiezi non fuit de filiis Israël qui egressi sunt de Ægypto, sed cum post multa secula natus fuerit, filij tamẽ eius pro peccato patris puniri sunt, quanuis nõ fuerint paternæ iniquitatis imitatores. Manifestum est etiã quod rex Dauid non fuit ex numero eorum qui exierunt ab Ægypto. Et tamen pro peccato illius Deus morte puniuit filiũ quem ex Bersabe vxore Urię genuerat, prout illi Nathan propheta minatus fuerat, sic dicens: Quoniam blasphemare fecisti inimicos nomẽ Domini, propter verbũ hoc, filius qui natus est tibi morte morietur. Præterea, si consideremus illorum verborum circumstantiam aperte cognoscemus verba illa comminatoria non ad solos filios Israël, qui egressi sunt ex Ægypto esse referenda, sed ad ceteros omnes. Nam verba illa tunc dicta sunt à Deo, quando ille decalogi legem protulit: & contra primi præcepti transgressores minas illas adiecit dicens se visiterum iniquitates patrum in filios usque in tertiam & quartam generationem. At præcepta illa decalogi non solis egressis ab Ægypto: sed omnibus in vniuersum data sunt. Consequens igitur est, vt verba quibus præcepti sui transgresso-

ribus.

ribus minatus est, omnibus etiam dicta esse intelligantur. Non est enim verosimile, ut Deus dans præceptum loquatur omnibus & transgressoribus minatus est, omnibus etiã dicta esse intelligantur. Non est enim verosimile ut Deus dans præceptum loquatur omnibus & transgressoribus sui præcepti statim minatus, nõ eisdem omnibus sed aliquibus loquatur: præsertim cum nullũ expresserit in verbis suis signũ, per quod aperte ostenderit prius fuisse omnibus locutum, & postea aliquibus duntaxat. Autor illius operis quod dicitur *ΑΥΤΙΝΑΙΜΕΥΩΡ*. hoc est cõtrariorum siue contrapositorũ, quisquis ille est. Nam de Autore non constat, illa verba Exodi cum verbis Ezechielis alio modo concordare nititur, sic interrogatione. 25. inquit Quo modo in Exodo scribitur, Qui reddis iniquitatem patrum in filiis ac nepotibus, cum econtra in Ezechiele dicatur: Quid est quod inter vos parabolam vertitis in prouerbiũ istud in terra Israel dicentes, Patres comederunt yuam acerbam, & dẽtes filioꝝum stupuerunt? Viuo ego dicit Dominus Deus, si erit vltra vobis parabola hæc in prouerbiũ in Israel. Ecce omnes animæ meæ sunt: ut anima patris, ita & anima filij mea est. Anima quæ peccauerit, ipsa punietur. Responsio. Redduntur peccata patrum in filiis, dum pro culpa ex originali peccato, anima polluitur prolis: & rursus non redduntur parentum peccata in filiis, quia cum ab originali culpa per baptismum liberamur, non iam parentum culpas, sed quas ipsi committimus habemus. Hęc Autor illius libelli. Sed certè hæc responsio his peccat. Primò quidẽ in eo quod ait, hominẽ quenquam ante baptismũ pollui pro peccato primorũ parentum. Nam etsi peccatũ primorum parentum sit radix & origo vnde omnia nostra mala proueniunt, nõ tamen ab illo tanquã à forma nos polluimur aut peccatores dicimur. Habet enim vnusquisq; nostrũ, etiam cũ paruuli sumus ante baptismũ proprium peccatũ, à quo peccator dicitur. Quod ideo dicitur originale quia ab illo protoplastoꝝum peccato originẽ suam trahit. Nam peccatũ illud primorũ parentũ iam nõ est, & quãdo fuit, nõ originale sed actuale dici debuit: nõ igitur ab illo, sed quisq; à suo proprio peccato polluitur. De qua re, quia est longè à primo huius disputationis scopo, nõ est opus amplius disserere, præsertim

præsertim quia Concilium Tridentinum sub Paulo tertio celebratum sessione quinta canone tertio satis aperte definiuit, & in vnoquoque homine ante baptismum esse proprium originale peccatum. Deinde errat autor illius libri in eo quod putat hanc vocem (peccatum) in illis verbis Exodi accipi pro culpa: cum verè in illo loco non accipiatur nisi pro pœna qua peccata puniuntur. Nam reddere peccata patrum in filios, idem est in illo loco, ac reddere filiis pœnas quibus peccata parentum puniantur. Est enim ibi figura Synechdoches accipiendo causam pro effectu, qua sæpissimè sacra vtitur scriptura. Hac peccati significatione vsus est propheta Regius, quæ dixit: Et in peccatis concepit me mater mea. Nam quum in vnoquoque homine non sit nisi vnicum tantum peccatum originale, constat David Regem non esse conceptum in peccatis, quæ sint veræ culpæ. Attamen quia multæ sunt pœnæ, quæ ipsum peccatum originale consequuntur, dixit se in multis peccatis conceptum. Propter eandem causam Paulus carnis concupiscentiam appellauit peccatum, quia est ab originali peccato causata, tanquam pœna à culpa. Deinde etsi gratis daremus, in illis verbis Exodi capi peccatum pro culpa, illa interpretatio non potest literæ conuenire: quia Deus dicit se reddere peccata patrum in filios in tertiam & quartam generationem. At peccatum Adæ non in solam tertiam & quartam generationem transmittitur, sed in omnes (vt ait Paulus) pertransit: quia in Adam omnes peccauerunt. Præterea illa verba Dei, vt apertissimè constat, sunt cõminatoria, vt minarum terrore homines arceret à transgressione mandati. Ridiculum autem esset minari alicui id malum, quod necessario patietur siue benè siue malè agat. At peccatum originale nullus (Christo excepto) vitare potest, quin semel labatur in illud. Non est ergo peccatum originale quod Deus patribus minatur se redditurum in filios eorum in tertiam & quartam generationem. Superest vt iam verum illius literæ sensum proferamus, & Ezechielè ab Exodo minimè discrepare ostendamus. Primò igitur dico verba illa, quæ per Ezechiellem prophetam Dominus ait: Anima, quæ peccauerit ipsa morietur, & filius non portabit iniquitatem patris, esse

esse intelligenda de pœna æterna, quæ post hanc vitam peccatores manet. Et certè si de illa sola pœna intelligantur præfata Ezechielis verba, verissima est illorum verborum sententia. Quoniam neminem, nisi pro peccato proprio Deus æternaliter damnat. Non enim dixit, anima quæ peccauerit, ipsa punietur: sed dixit, ipsa morietur. Ex quibus patet, non de qualibet pœna, sed de sola morte Deum fuisse loquutum. Mors autem, quæ ex lege pro omni mortali peccato datur, æterna est, & non temporalis. Possunt etiam verba illa Ezechielis intelligi non solum de pœna æterna: sed etiam de pœna temporali, & spiritali, cuiusmodi est priuatio gratiæ Dei, amissio iuris ad gloriam suscipiendam. Nam istis pœnis nullus etiam nisi pro suo peccato plectetur. Et certè si ea, quæ Ezechielis prophetæ verba circumstant, plenè considerentur, facile quisque, vel mediocriter doctus agnoscat de sola pœna spiritali, siue æterna, siue temporali illa esse intelligenda. Quod autem in Exodo Dominus ait: se visitare iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem, de pœna corporali, & temporali intelligendum est. Punit ergo Deus pœna corporali in hac vita filios pro peccatis parentum: sed pœna æterna, & qualibet alia spiritali pœna quamvis temporali, nunquam filium pro peccato patris punit: sed anima, quæ peccauerit, ipsa punietur. Vnde Augustinus super librum Iosue, quæstione octaua pertractans quare pro peccato Achan, filij eius fuerint puniti sic ait: Nec tamen credendum est etiam pœnis, quæ post mortem ignorantur, alium pro alio posse damnari: sed in his tantum rebus hanc irrogari pœnam, quæ finem fuerant habituræ, etiam si nõ eo modo finirentur. Hæc Augustinus. Qui post prædicta verba, aliquibus aliis interpositis, rationem reddit: quare Deus pœnis corporalibus huius vitæ vnum pro alio puniat, & non pœnis alterius vitæ, sic inquit: Visibiles igitur afflictiones hominum, siue mortes, quoniam his quibus ingeruntur, & obesse, & prodesse possunt: nouit Dominus in occulto prouidentie suæ, quemadmodum iuste quibusque dispenset, etiam cum aliorum peccata in aliis videtur vlcisci. Pœnas verò inuisibiles, quæ nocēt, & prodesse non possunt, ita nullus Deo iudice pro alienis peccatis

August.

tatis luit, sicut homine iudice luere nullus: nisi pro sua culpa istas visibiles debet. Hactenus Augustinus. In quibus verbis plenissimam, atq; sufficientissimam reddidit causam, quare filium pro peccato patris Deus in hac vita corporaliter puniat: quia scilicet talis filij pœna, & patri nocet, & filio ad salutē animæ suæ prodest. Nam propter eiusdem animæ salutem augendam, sepè iustos absq; illorum culpa Deus in hac vita corporaliter affligit. Non igitur mirum si iustos filios malorum parentum Deus corporalibus pœnis, & trāsitorijs cruciet. eum per illas simul & patrum peccata puniat, & salutē filiorum spiritualem procuret. Pœnis autem spiritualibus, quāuis temporales illæ sint, nunquam Deus filios pro peccatis parentum puniit. Ideò beatus Augustinus quendam Episcopum nomine Auxilium reprehendit propterea quòd Clasitianum quendam nobilem virum cum tota illius domo anathematē percussit propter quoddam eiusdem Clasitiani crimen. Nam eidem Episcopo Auxilio scribens epistola. 75. postquam dixerat eundē Clasitianum talē anathematis sententiam contra se & totā suam domum latam per literas proprias ad eum scripsisse, hæc quæ sequuntur ait. Quibus literis lectis nō mediocriter estuans cogitationibus magna cordis tempestate fluctuantibus, apud charitatem tuam tacere non potui, vt si scires de hac re sententiam, certis rationibus vel scripturarum testimoniis exploratam, nos quoque docere digneris, quomodo rectē anathematizeretur pro patris peccato filius, aut pro mariti vxor, aut pro domini seruus. Et paucis interpositis subdidit. Neque enim hæc coporalis est pœna, qua legimus quosdam contemptores Dei cum suis omnibus, qui eiusdem impietatis participes non fuerunt, pariter infectos: tunc enim ad terrorem viuētium corpora perimebātur, quandoq; utiq; meritura. Spiritalis autem pœna, qua sic quod scriptum est. Qui ligaueris in terra, erunt ligata & in celo: animas obligat, de quibus dictum est. Anima patris mea est, & anima filij mea est. Anima quæ peccauerit ipsa morietur. Et post pauca iterum ait. Si tibi quāuis iuste fiat, Dominus reuelauit, nequaquam iuuenilem ætatem tuam, & honoris ecclesiastici rudimenta contemno. En adsum, senex à iuvene Coepiscopo, & Episcopus tot

annorum à collega necdū anniculo paratus sum discere quomodo vel Deo vel hominibus iustam possimus reddere rationem, si animas innocentes pro scelere alieno, ex quo non trahunt sicut ex Adam, in quo omnes peccauerunt, originale peccatum spiritali supplicio puniamus. Haecenus Augustinus. Alia potest adhuc dari expositio illorum verborum diuinorum, quæ citata sunt ex libro Exodi, & ex Ezechiele propheta, quæ etiam ex beato Augustino super librum Iosue. Verba Ezechielis prophætæ ad iudicium humanum referenda sunt, ita vt iudici humano non liceat filium pro peccato patris punire, aut patrem pro peccato filij: sed quemq; pro suo. Quæ autem in Exodo dicuntur, ad solam pertinet diuinam potèntiam qui solus potest peccata patrum visitare in filios in tertiam & quartam generationem. Nam in loco præfato beatus Augustinus huic quæstioni cum dubitatione respondens, sic ait: An aliud iudicantibus hominibus est præceptum, ne quenquã pro altero puniant: & Dei iudicio non sunt eiusmodi, qui alto & inuisibili consilio suo nouit quatenus extendat etiam temporalem hominum poenam salubremque terrorem? Et aliquibus interpositis subdit: At verò si Achan ab aliquo inuentus, atq; comprehensus, & illius criminis reus ad iudicium Iosue fuisset adductus, nequaquam mutandum est hominem iudicem, vel pro illo, vel cum illo quenquam alium, qui societate facti eius minimè teneretur, fuisse puniturum. Neque enim ei mandatum legis licebat excedere, quod datum est hominibus, ne iudicio suo, quod in hominem homini iustum, siue permissum est, alterum pro alterius peccato arbitretur esse plectendum. Longe autem secretiore iustitia iudicat Deus, qui potens est etiam post mortem, quod homo non potest liberare, vel perdere. Et post pauca iterum subdit: Hoc enim præcepit homini iudici deus, in his, quæ ad humanum iudicium pertinent iudicanda, quod in suo iudicio facit ipse, quo potestas non aspirat humana.

August.

Haecenus Augustinus. Ex cuius verbis, illud, quod dixit, iudicem humanum non posse vnum pro peccato alterius punire, non generaliter est accipiendum & de omni poena intelligendum: sed solum de poena mortis.

Quo-

Quoniam de hac sola pœna inuenio in lege diuina iudices esse prohibitos, ne vnum pro alio puniant. Hæc enim sunt verba legis, quam Deus de hac re in Deuteronomio statuit. Non occidentur (inquit) patres pro filiis, nec filij pro patribus: sed vnusquisque pro peccato suo morietur. Cùm hic occisionem prohibuisset, nullam prorsus alterius pœnæ fecit mentionem. Vt hanc Domini legem seruaret Amasias filius Ioas Regis Iuda: quanuis eos, qui patrem suum occiderant interfecit: filios tamen eorum occidere noluit, vt in quarto libro Regũ narratur. Propter quod ego non possum non mirari quo pacto Imperatores Honorius, & Arcadius in. le. quisquis cum militibus. C. ad leg. Iul. ma. non sint veriti dicere, se ex Imperatoria lenitate vitam concedere filiis eorum, qui Regiam læserunt maiestatem, tanquam si hac Imperatoria lenitate seclusa, iustè potuissent filios pro peccatis parentum interficere. Lege siquidem diuina, quam supra citauimus, erat illis interdictum, ne patres pro filiis, aut filios pro patribus interficerent. Ratio autem, quam in eadem lege afferunt, vt filios etiam iuste occidere possent, nullius prorsus est momenti. Paterno enim (inquiunt Imperatores illi) deberent perire supplicio, in quibus paterni hoc est, hereditarij criminis exempla metuantur. O vanissimum argumentum. Exit igitur iudici licitum interficere Petrum: quia iustè metuit illum fore latronem, aut homicidam, aut aliquid aliud simile. Nunquam enim debet pœna præuenire crimina: sed sequi. Iustum quidem est hoc in filiis metuere, q̄ scitur patres eorum cõmississe. Iustum etiam est huic metui mederi, ita vt aliquo iusto remedio adhibito impediatur ne id, quod timebatur, eueniat. Inustum tamen est, & iniustissimum vt propter metum futuri criminis quis puniatur eadem pœna, qua puniretur: si iam illud crimen commisisset. Non ergo ex sola misericordia, aut ex Imperatoria lenitate (vt illi loquuntur) sed ex mera iustitia conceditur vita filiis eorum, qui criminis læsæ maiestatis sunt rei. Et idem prorsus dicendum est de Catholicis filiis hæreticorũ: qui & si pro hæresi parentum suorum iustè alijs possunt penis feriri, nunquam tamè pœna mortis pro illis punientur. Quia (vt diuina lex ait) quisque pro peccato suo morietur. Quod autem dicit

Deut. 24.

4. Reg. 14.

Deut. 24.

dicit Papa in cap. vergentis. Extra de hæreticis, filiis eorum, qui læsæ maiestatis sunt rei, vitam ex sola misericordia esse conseruatam, Papa Innocentius. cuius est textus ille: non dixit definiendo, aut approbando illud: sed solum retulit, quid Imperatorum leges de reis læsæ maiestatis decreuerint: & inde tanquam à minori ad maius arguit de bonorum confiscatione simile esse circa hæreticos faciendum, quod circa reos læsæ maiestatis, Imperatorum leges decreuerunt. Sit igitur hæc certissima, & infallibilis sententia, vt nulli humano iudici liceat vquam vnum hominem pro peccato alterius occidere.

Quæ regula non ad solam mortem: sed etiam ad alia corporis flagella, & vulnera, & reliquos corporis cruciatus est extendenda, ita vt etiam intelligatur esse iudici humano interdictum, ne vnum pro peccato alterius flagellet, aut vulneret, aut alia quauis simili corporis pœna puniat. Ita enim sentiunt illustres Theologi, videlicet Alexander de Ales. tertia parte. quæstione. 41. membro. 4. articulo primo. & post illum beatus Thomas Secunda Secundæ. quæst. 108. articulo tertio. Et merito quidem diuinam illam legem sic extendendam esse putarunt: quia sicut per præceptum illud, Non occides, non solum prohibetur mors: sed quælibet alia corporis percussio: ita etiam consequens est, vt per præceptum illud, non occidentur patres pro filiis, aut filii pro patribus, sit etiam flagellatio, aut quælibet alia corporis percussio iudici interdicta, ita vt neminem pro peccato alterius possit, aut flagellare, aut fustibus cedere, De hac igitur pœna, quæ mortem, & alios corporis cruciatus comprehendit, quam Alexander de Ales, & beatus Thomas vocant pœnam flagelli, intelligit Augustinus (vt ex toto suæ literæ decursu facillimū est colligere) cum dixit nō licere iudici humano alterū pro alterius peccato punire. Pœnā etiam spiritualem, & inuisibilem qualis est excommunicatio, dicit nunquam esse à iudice humano: nisi pro peccato proprio inferendam: sicut Deus spirituali, & inuisibili pœna nunquam alterum pro alterius peccato punit. Reliquas autem pœnas, quæ neque spirituales sunt, neque ad corporis mortem tendunt, bene potest iudex humanus alicui, cum iusta subest causa, pro peccato alterius

Alexander
de Ales.

Thomas.

infigere. Nec solum pro peccato alterius: sed etiam abfque vlllo peccato, nunquam tamen sine iusta causa licite potest iudex huiusmodi pœnas aliis inferre. Nam filius ex fornicatione natus, propter solum patris peccatum, non admittitur ad sacerdotium, Deo ita præcipiente.

Deut. 23. Non ingreditur (inquit Dominus in Deuteronomio) mamzer, id est, de scorto natus in ecclesiam Domini, vsque in decimam generationem. Iudex etiam propter sententiam sanguinis iustissime latam, & executioni mandatam, punitur irregularitate. Duo igitur sunt modi (vt ex prædictis patet) per quos ostendimus ea, quæ in Exodo habentur, optimè conuenire cum his, quæ per Ezechielem prophetam dicta sunt, & nullam esse inter illa duo contradictionem.

QVOD HÆRETICI SVNT MORTIS

supplicio puniendi, siue talis mors gladio, aut igne, aut alio quouis modo illis inferatur. Cap. XII.

Ultima se iam offert corporis pœna: mors scilicet, quæ hæreticos, nisi tempestiuè resipiscant, iuste puniendos esse apertissime Deo fauente demonstrabimus. Et vè apertius rem agamus, primò ante omnia percõtari volo eos, qui contra sentiunt, an licitum sit ob aliquã iustam causam hominem aliquem occidere? Fortè dicent, prout Valdenses hæretici olim docuerunt, nullã esse tam iustam causam, vt propter illam meritò, & iuste possit aliquis occidi, etiam si id fiat ex iudicis præcepto. Et certè (si suspicionibus, aut coniecturis aliquis dandus est locus) ego suspicor aliquos ex Lutheranis ita sentire. Nam Otho Brunfelsius in quarto lib. Pandectarum sacræ scripturæ, volens persuadere hæreticos non esse occidendos, inter alia, quæ pro se adducit, affert Esaiam dicentem: Non nocent, neque occident, in vniuerso monte sancto meo. Quæ verba nõ magis de hæreticis, quàm de quibuslibet aliis loquuntur, vt illi magis, quàm alij prohibeantur occidi. Quapropter ego ex hoc loco conicio, & meritò, illum sensisse neminem, nulla etiam ex causa esse occidendum. Si ita sentiunt, in alium multò pestilentiorum incidet errorem. Talis enim error præter hoc, quod sacris

repu.

repugnat literis, humanum tollit conuictum, pacem totius reipublicæ perturbat, & omnem prorsus honestam peruertit politiam. Nam & si in lege veteri fuisset datum præceptum de non occidendo, multæ tamen fuerunt aliæ innumeræ leges, quæ ob aliqua particularia scelera homines morte punire iuebant. Qui declinauerat ad Magos & ariolos, interfici iuebatur. Qui maledixisset patri aut matri, mortis reus censebatur. Sunt alia huius generis multa, quæ non est opus nunc recensere. Dimissa lege veteri, quæ circa iudicia, & ceremonias, iã per Christi mortem abrogata est. Veniamus ad legis Euangelicæ tempus. Beatus Petrus apostolus Ananiam, & Saphirã morte puniuit, propterea quod vendito agro fraudauerant de pretio, sibi ipsis aliquid inde seruantes, & non totum pretium (vt facere ex voto tenebantur) coram apostolis portantes. Præterea ipsemet veritatis magister, eum hominem, qui alium propria autoritate occidisset, iuste occidendum esse docuit, sic inquit: Omnis, qui occiderit gladio, gladio peribit. Quibus verbis Saluator aperte docuit morte plectendum esse illum, qui alium occiderit. Scio esse aliquos qui putant, verba ista quæ nunc ex Matthæo citauimus, nullo pacto valere ad probandam homicidam iuste posse occidi. Dicunt enim verba illa non esse iuxta fariãle verborum significationẽ intelligenda, quia si iuxta illam verba illa interpretaremur, manifesta (vt dicunt) reperietur falsitas in illis: quod impium esset fateri. Constat enim quod nõ omnis qui gladio aliquem percussit, gladio iudicis perit: quia multi tales, aut à mari deuorantur, aut in fluminibus suffocantur, aut febre, aut quouis alio morbo vitam finiunt, aut ab hostibus interficiuntur. Sed re vera hæc ratio non tollit, quin verba illa iuxta literam sine vlla mystica significatione intelligantur: quia ratio ista nunc proxime ostensa procedit ex praua literæ intelligentia. Nam sic verba illa capere videtur, ac si dicta fuissent à Christo ad prædicendum futuros euentus, & non potius in præceptum eorum quæ facere oportebat. Christus enim in istis verbis. Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt, nõ intendit admonere nos de futuro rerũ euentu, vt omnes intelligeremus qua morte morituri essent, si qui gladium accepissent:

Leuit. 24.

Ibidem.

Act. 5.

Mat. 23.

sed præceptum statuit, & legem manifestavit per quã dicitur qua pena digni essent, qui alium gladio permissent. Et vt hanc sententiam apertio-rem & probabiliorem faciam, alia similia verba in exemplum proponere volo, ex quorũ recta consyderatione facilius ista quę diximus intelliguntur. Vnũ ex præceptis diuinis in decalogo cõtenuis, his verbis exprimitur. Non facies tibi sculptile. Et iterum. Non adorabis ea. Et in alio præcepto dicitur. Non occides. Et in alio iterum. Non mœchaberis. Horum enim omnium præceptorum verba, si ad solas grammaticorum regulas examinanda sunt, futurũ euentum prædicere videtur: quia illa omnia sunt in futuro indicatiui modi, qui non ad præcipiendum, sed solũ ad iudicandum quod futurum est, pertinet. Si igitur iuxta illum indicatiuium modum verba illa essent interpretanda, quis non videt illa omnia falsissimos reddere sensus. Nam filij Israhel, quibus illa dicebantur, sculptilia fecerunt, & illa adorauerunt, & multos occiderunt, & sæpè mœchati sunt. Absit autem vt falsum aliquid in Dei verbis esse dicamus: & ideo cogimur vt verba illa non ad explicandum futurorum euentum, vt grammaticorum regulæ petunt intelligamus: sed solũ ad exprimenda Dei præcepta interpretemur: Ita vt Indicatiuus modus pro Imperatiuo positum esse agnoscamus. Ad hunc modum per omnia intelligere oportet illa Christi verba, Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt. Ita vt existimemus, verba illa non esse hominis prædicentis futura, sed præcipientis & legem statuentis, qua facultatem tribuit publicæ potestati, vt gladio animaduertere possit cõtra eum qui priuatim & sine publica autoritate alium percusserit, qualis tunc erat Petrus, qui nulla vtens publica potestate seruum Principis gladio percussit. Huic nostræ interpretationi fauet Theophylactus, qui in commentariis super Mattheum prædicta verba interpretans, postquam illis Christi verbis aliam dederat expositionem, hæc quæ sequuntur, ait: Deinde & dictum legis ponit, quod homicida & ipse occiditur. Lex enim hoc dicit, quod qui acceperint gladium, moriantur gladio. Hæc Theophylactus. Ex cuius verbis constat verba illa Christũ ad legem pertinere. Legis autem officium non

est prædicere futura, sed præcipere quod facere vel prohibere à quo abstinere oportet. Et certe iste si ipse verborum contextus rectè inspiciatur, apertè cognoscetur verba illa ad præceptum pertinere. Nam postquam Petrus percusserat seruum Pontificis, Christus dixit illi. Conuertere gladium tuum in locum suum. Hæc autem verba ad præceptum pertinere, nullus merito dubitare poterit; quoniam sunt per modum imperatiuum enuntiata. Ut autem vrgeret Petrum ad huius mandati executionem legem pœnalem olim aduersus omnes homicidas datâ, nunc illi ob oculos ponit, vt saltem pœnæ metu illum ab vsu gladij, auerteret, sic dicens: Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt; Et huic sententiæ apertissimè fauent concordantiæ quæ in bibliis communibus circunferuntur, in quibus sæpè notantur ex vicina margine, loci alij scripturæ conuenientes cum ea sententia quæ à latere proxime scripta est. At à latere horum verborum Christi apud Mattheum habetur citatum in margine: Genesis. 9. & Apocalypsis. 13. Per quas notas indicatur nobis, in illis duobus locis reperiri similem sententiam illi quæ habetur Matthæi. 26. Quæ autem habentur Genesis capite nono, hæc sunt. Quicumque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius. Contra ista verba posset idem argumentum formari, quod contra illa verba Matthæi iuxta sensum meum intellecta superius factum est. Nam multi sanguinem humanum effuderunt, quorum sanguis nunquam effusus est. Sed propter hoc argumentum nullus vnquam ex sacris Doctoribus (quod sciam) coactus fuit, in illis verbis grammaticalem sensum relinquere, & quærere mysticum: quia in illis verbis intellexerunt omnes, positum esse futurum Indicatiuum pro præsentis Imperatiuo. Idem ergo per omnia oportet in illis verbis apud Mattheum. Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt. Sed apertiora sunt, quæ dicuntur Apoc. 13. vbi hæc habentur. Qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi. Dicens eum (oportet) apertè declarauit non esse prædictionem futurorum, sed esse legem statuentem vt homicida occidatur. Nam quod ait: Oportet occidi idem est ac si dixisset; Debet occidi. Vel, Est iuxta legem

occidendus. Scio esse aliquos Doctores qui prædicta Christi verba, per figuratam locutionem, de gladio spiritali interpretantur. Sed quia Augustinus libro tertio de doctrina Christiana, docet nunquam esse recedendum à propria locutione, & quærendam figuratam, nisi quando necessitas cogit, hoc est, quando iuxta propriam locutionem reperiretur sensus absurdus, Ideò conuincitur in illis verbis non esse recedendum à propria locutione, interpretando illa de gladio spiritali: quia vtendo nomine gladij iuxta propriam illius vocis significationem, nulla (vt manifestè ostendimus) erit in illis verbis absurditas. Tam latè de vero istorum verborum intellectu differere volui: quia video esse aliquos quibus valdè displicet, quòd testimonio illorum verborum ego probare voluerim homicidam iure posse occidi. Fortè aliàs, si Deus vitam mihi concefferit, in alio opere, quod nunc paro, longius de vero istorum verborum sensu differam. Rursum ex hac sententia alius adhuc apertissimè deducitur error. Nam si propter nullam iustam causam licet occidere hominem, necessario consequens est, vt propter nullam causam bellum gerere liceat: quoniam ferè impossibile est, vt bella gerantur absque hominis alicuius occisione. Quantum verò hæc sententia à veritate fidei Catholicæ sit aliena, non est opus nunc ostendere: quoniam nos iam olim in eo Opere quod aduersus omnes hæreses ædidimus, in titu. de bello, apertissimis argumentis illam expugnauimus. Deinde si propter nullam causam licet hominem quamlibet sceleratum occidere, nulla poterit respublica salua consistere: quoniam nisi sceleratissimi occidantur, nulla erit in populo quies, nulla pax permanebit in illo. Mali homines quoscunque iustos tanto licentiosius affligent, quanto certius nouerint se propter nullum scelus posse occidi. Et mortem, quam sceleratissimis inferre, secundum hanc sententiam iudici non licet, ipsismet sceleratissimis iniustos quosque inferre impunè licebit. Si nunquam liceret iudici rempublicam moderanti hominem aliquem occidere, terra esset plena furibus, & raptoribus, mare Piratis, nullæque res essent tutæ: sed essent homines, iuxta dictum Abacuc prophetæ, vt pisces maris, quorum maiores sæpè deuorantur.

rant minores. Propter quod nulla vnquam (quod sciam) exitit tam barba: a, aut inculta respublica quę ob aliqua certa crimina mortem maleficis infligendam non decerneret. Vt igitur debita fit in populo quies, & tranquillitas, expedit, vt sceleratissimi quique homines, præsertim de quibus nulla est emendationis spes, occidantur, ne propter illorum causam tota respublica collabatur.

Si quis autem nobis obiiciat præceptum diuinum, quod ait: Non occides. Respondemus per illud præceptum solam illam prohiberi occisionem, quę à persona exercetur priuata: non autem illam, quę à iudice ob aliquam iustam causam decernitur infligenda. In cuius rei testimonium beatus Hieronymus super. 22. cap. Hieremię ita ait: Homicidas, & sacrilegos, & venenarios punire, non est effusio sanguinis: sed legum ministerium.

Hieron.

Hęc ille. Beatus Augustinus libro primo, de ciuitate Dei cap. 21. ab illo præcepto, Non occides, aliquos dicit esse exceptos: quos iustè occidi posse asseuerat. Quibus enumeratis tandem, quę sequuntur ait: His igitur exceptis (inquit ille) quos vel lex iusta generaliter, vel ipse fons iustitię Deus specialiter occidi iubet, quisquis hominem, vel se ipsum, vel quemlibet alium occiderit, homicidij crimine innectitur. Hęc Augustinus.

August.

Fortè his rationibus (vt par est) conuicti, hi qui hæreticos non debere occidi contendunt, dicent licitum esse, & iustum ob aliquam iustam causam hominem occidere, negabunt tamen, & vt certò scimus, negant hæresim esse causam iustam, propter quam homo hæreticus sit occidendus, etiam si pertinacissimus ille sit. Vt autem nos apertissimè ostendamus eos perniciosissimè errare, inuestigare oportet, & diligenter perscrutari, quę sint iustę causę, propter quas aliquis potest iustè ad mortem damnari. Nolo in præsentiarum omnes huius rei causas figillatim, aut speciatim enumerare: sed solum causarum genera. Galenus vir, præter medicinę scientiam, in omni genere philosophię clarissimus, in illo opusculo, cui titulus est: Quod animi mores corporis temperaturam sequuntur, aliquas reddit causas, propter quas aliqui meritò morte plectuntur, sic inquit: Deploratos, & facinorosos treis ob causas rationi

Galenus.

consentaneas è vita tollimus, ne videlicet superstites contumeliam nobis inferant: eiusdem notæ homines in terrorem perducant, tanquam pari supplicio excipiendos, si præter ius, quid patrauerint. Tertia est, quæ illis ipsis mori præstet, eo malitiæ profectis, ut nullus animi medicinæ faciundæ locus sit, aut qui ne à musis ipsis quidem corrigi, aut à Socrate, aut Pythagora meliores reddi queant.

Hæc ille insignis philosophus. Sed quia fortasse Galleni velut Gentilis hominis, & minime Christiani sententiam multi contemnere non formidabunt, opus est, ut omnes tres occisionis causas ab illo assignatas ex naturali ratione, & sacræ scripturæ testimoniis, iustas esse comprobemus, & deinde ob easdem tres causas iustam esse hæretici incorrigibilis necem, ostendemus. Primam causam esse dixit, ne videlicet scelerati, & pessimi homines viuentes, aliis contumeliam inferant, Iustum quippè est, ut innocentes semper seruentur indemnes, neque villo pacto permittere debet is, cui gubernandæ reipublicæ cura incumbit, ut quis alteri contumeliam, aut iniuriam inferat.

Quo fit, ut si quis nocentissimus vir à iudice semel, & iterum admonitus, ne alteri noceat, noluerit à sua mala vita resipiscere: sed semper in sua malitia persistens multis quotidie noceat, iudex illum è vita tollere cogatur, ne aliis amplius nocere possit. Tenetur enim reipublicæ gubernator, magis toti prouidere reipublicæ, quam vni, aut alteri cuius, magis totum conseruare corpus, quam alterum membrum. Hæc tamen intelligenda sunt: si nocuumentum esset magnum: quia non pro quolibet leui nocuumento licet interficere: etiam si esset in illo pertinax. Præ fiat igitur, ut quiuis sceleratus homo occidatur, quam quòd tota respublica pereat. Periret autem, si quanlibet mali homines viuere sinerentur. Nam (ut ait Salomon)

Prou. 29. Homines pestilentes dissipant ciuitatem, sapientes verò auertunt furorem. Furorem quidem auertunt sapientes: quum ipsos pestilentes homines è vita tollunt, ne ciuitatem illi dissipare valeant. Hæc causa est, quæ iustificat leges, quæ præcipiunt occidi fures, pyratas, sicarios, homicidas, & alios eiusdem notæ homines. Si hæc iusta est causa, ut homo sceleratus è vita tollatur, consequens est, ut iustum etiam sit hæreticum incorrigibilem è vita tollere: quia

quia si superstes esset, aliis Catholicis vehementer nocere poterit. Quantū enim nocere possit hæreticus, satis aperte expressit Paulus dicens: Prophana autē, & vaniloquia deuota, multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum, vt cancer serpit. Super quod Theophylactus ait: Violentum (inquit Paulus) hoc malum est, quippe cui neq; mederi quoquā pacto potest. Quidā enim vniuersa deuastant, nec corrigi possunt. Cancer siquidem morbus est, qui & circumiecta depascitur. Hęc Theophylactus. Et quia tam apertum est nocumentum, quod hæretici Catholicis conferunt: ideò Paulus Galatis scribens de falsis prophetis, qui illos seduxerāt, ait: Vtinam abscindantur, qui vos conturbant. Et beatus Hieronymus ait: Resecandæ sunt puttidæ carnes, & scabiosa ouis à caulis repellenda, ne tota domus, massa, corpus, & pecora ardeant, corumpantur, putrescant, intereant. Arrius in Alexandria vna scintilla fuit: sed quoniam non statim oppressus est, per totum orbem eius flamma populata est. Hęc Hieronymus, & habentur in cap. Resecandæ. 24. q. 3. Huic sententiæ consonat, quod Egregius ille poëta dixit: Immedicabile vulnus esse rescindendum est, ne pars synce-
ra trahatur. Altera inferendæ mortis causa, quam docet Gallenus, est, vt alij similis pœnæ timore deterreantur à similibus criminibus perpetrandis. Prior causa respicit ciuium inter se pacificum conuictum, & totius reipublicæ conseruationem, per hoc, quod nemo alterum lædat. Hęc verò causa secunda prospicit bonis ipsorum ciuium moribus, vt videlicet nemo atrociora crimina, etiā si per illa nullus lædatur proximus, committere audeat. Multi enim sunt ad crimina aliqua proni, atque procliu-
ues: sed metu mortis, quam maximè horrent, & quam aliis ob similia patrata scelera illatam esse sciunt, ab illis criminibus deterrentur, & illa perpetrare reformidant. Sapiens namque Salomon in prouerbiis ait: Pestilente flagellato stultus sapientior erit. Ob hanc causam iusti (vt ait propheta Regius) de punitione malorum lætantur: quia agnoscunt se ex tali punitione non parum ad virtutem profecisse, aut sperant se in posterum, profecturos. Lætabitur iustus (inquit propheta) cum viderit vindictam: manus suas lauabit in sanguine peccatoris. Super

2. Tim. 2.

Theop.

Gal. 5.

Hieron.

Ouidius.

Prou. 19.

Psal. 57.

- Cassiod.** quo Cassiodorus ait : Quid est hoc, quod ille qui præcepit orare pro inimicis, in peccatorum sanguine piorum manus asserit abluendas ? Sed hoc si diligentius intuemur, correctionis potius, quam sæuitiæ præstabit exemplum. Nam cum sanguis peccatoris effunditur, manus, id est actus iustissimi corriguntur. Impio enim pereunte, commonetur innoxius, cautius se, & diligentius tractare. Ita fit, ut manus iusti non crudeliter, sed pie ; sanguis peccatoris emundet: sicut Salomon dicit: Stulto pereunte sapiens astutior fit. Hæc Cassiodorus. Ex hac radice oritur tam numerosa legum multitudo præcipientium homines occidere propter crimina, quæ nulli alteri nisi ipsimet illorum patratore nocent. Qui declinauerat ad magos, & ariolos, lege Mosayca interfici iuebatur.
- Leui. 10.** Eadem lege decretum erat, ut blasphemus lapidaretur.
- Leui. 24.** Quamuis per hæc crimina nullus præter ipsum illorum perpetratorem lædatur, ad illorum tamen criminum horrorem aliis incutiendum, mortis pœna talis criminibus est à lege decreta. ut videlicet cæteri intelligant quàm graua sint illa crimina, pro quibus tam acerba infligitur pœna, & ut cæteri similis pœnæ horrore, & timore à similibus sceleribus perpetrandis deterreantur. Nam hæc est causa, propter quã in lege veteri Deus præcepit rebellem sacerdoti occidi. Qui superbierit (inquit lex) nolens obedire sacerdotis imperio qui eo tẽpore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israël, cunctusq; populus audiens timebit, ut nullus deinceps intumescat superbia. In quibus verbis hanc solam quam nunc pertractamus, expressit Deus occisionis causam. Hinc iam clarissime patere potest iustissimum, nedum iustum esse, morte punire hæreticum incorrigibile: quia (ut in principio huius operis diximus) grauisimum peccatum est hæresis. Quo fit, ut ad tanti criminis horrorem, & odium aliis ingenerandum, iustum sit hæretico incorrigibili mortis pœnam inferre, ut vel inde ceteri cognoscant, quàm graue crimen sit hæresis, pro quò tã tristis est dicta sententia, & ut ceteri similis pœnæ timore, & horrore hæreticos esse reformident. Si iustum est per vnus punctionem, aliis alicuius criminis horrore incute re, quanto crimen fuerit grauius, & atrocius, tanto iustius

erit per maiorem, & acerbiorē punitionem, aliis maiorē rem eiusdem criminis horrorem incutere. At nullum est (vt supra libro primo docuimus) grauius hæresi peccatum, nullum est ergo crimen, cuius odium sit Christiano viro magis incutiendum, & inde per consequēs sequitur, vt nullum sit crimen pro quo iustus aliquis possit occidi, quàm pro hæresi fixa, & insanabili. Si Martinus Lutherus cum primum cœpit effundere venenum suum, & legitime admonitus noluit resipiscere, fuisse (vt decebat) capitis animaduersione punitus: cæteri timorē habuissent, & non prorupissent tot tanque pestiferæ hereticorum factiones, quales, proh dolor, hodie Germania sustinet. Sed quia impunis euasit Lutherus, ausi sunt prodire in publicum, & suas effutire hæreses Oecolampadius, Zuinglius, Carolstadius, & omnium hæreticorum pessimi Anabaptistæ. Et hinc patet responsio cuiusdam argumenti, quo se tueri, & nos expugnare putant hi, qui hæreticos quamlibet insanabiles ob crimen hæreseos occidi posse negant. Dicunt enim inanem, & stultam esse punitionem, & delinquentis correptionē, per quam nequit emendari delinquens. At post mortem nequit hæreticus emendari, iniustum est ergo illum occidere. O bellum argumentum! Si hoc argumentum alicuius esset momenti: etiam probaret nunquam esse licitum ob aliud quâlibet graue crimen aliquem occidere, non furem, non adulterum, non homicidam, non sacrilegum. Nullus enim istorum post mortem emendari potest: sicut nec hæreticus. Effet igitur iuxta istorum sententiam necessarium, vt nullus illorum iustè occidi posset. Respondemus igitur non omnem punitionem esse ad solam delinquentis emendationem: sed etiam ad aliorum cautelam, vt videlicet alij timore perterriti à talibus criminibus caueant. Ideò beatus Augustinus super Ioannem ait: Nullus nostrum vult hæreticum perire: sed aliter non meruit habere pacem domus Dauid: nisi Absalon filius eius, in bello esset extinctus, sic Ecclesia, si aliquorum perditione ceteros colligit, dolorem materni sanat cordis tantorum liberatione populorum. Hæc Augustinus. Tertia causa propter quam (vt dixit Galenus) iustum est sceleratum hominem occidere, est ipsemet malus homo: quia desperatur, & quidem merito

August.

merito (vt ex illius vitæ decursu conici potest) de illius emendatione, & timetur ne si superstes sit, quotidie prior euadat. Ne igitur vltra ad grauissima quæq; flagitia progrediatur, iustum est, vt morte illata præcludatur illi peccandi libertas. Duæ primæ causæ totius reipublicæ vtilitatem respiciunt, hæc verò tertia causa ipsius delinquentis commodis prospicit. Præstat enim mori, quam male viuere, & præstat etiam scelestum hominem mori, quam indies peiorem fieri. Sic enim progrediens, secundum duritiam suam (vt ait Paulus) & impœnitens cor thesaurizat sibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddit vnique secundum opera eius. Ob hanc causam Deus, qui diues est in misericordia, & longanimis in patientia, multos in pueritia, aut adolescentia, aut iuuentute ex hac vita præripit, ne crimina, a quibus tunc liberi sunt, postea viuētes committant, sic enim dicit Salomon: Placens Deo factus dilectus, & viuens inter peccatores, translatus est, raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius. Et post pauca: Placita enim erat Deo anima illius, propter hoc properauit educere illum de medio iniquitatum. Si hæc vnquam iusta potest esse causa, vt propter illam quis possit occidi, nō est vbi iustior possit esse, quam occidendo incorrigibilem hæreticum, ne viuere permittitur quotidie magis insanat, & peior fiat. Est enim proprius hæreticorum genius, vt nisi fuerint prohibiti, quotidie malitiam suam augeant, novos semper suscitando errores. De his enim loquebatur Paulus cum dixit: Mali homines, & seductores proficient in peius, errantes, & in errorem mittentes. Huius rei, & si multa possint dari exempla, pro omnibus tamen illis satis erit vnus Martinus Lutheri exemplum, cuius gesta: quia nostro hoc tempore contigerunt, & contingunt, & multa ex illis toti ferè orbi Christiano sunt notissima: multò fortius valebunt prestare pro nostra sententia testimonium: quam quælibet veterum hæreticorum, quos non vidimus, exempla. Magis quidem mouent exempla visa, quam audita. Hic enim Martinus Lutherus parua habuit suorum errorum initia, a quibus in tot, tamq; pestiferos (vt tunc videmus) progressus est errores. Principio quidem solum circa indulgentias, quæ per Bullas Summorum Pōtificum peccatoribus

Rom. 2.

Sap. 4.

2 Tim. 3.

ad pœnæ remissionem concedi solent, errauit: neq; quidquam amplius tunc insaniuit. Tunc siquidem bene de sacramentis ecclesiæ sentiebat, omnem ecclesiasticæ Hierarchiæ ordinem fatebatur. Papam, hoc est, Romanum Episcopum reliquis omnibus Episcopis superiorem, & toti orbi Christiano Prælatum agnoscebat. Nam in Epistola quadam ad Leonem decimum huius nominis, tunc summum Pontificem, hæc, quæ sequuntur, scripsit: Quare prostratum me pedibus beatitudinis tuæ offero, cum omnibus, quæ sum, & habeo, viuifica, occide, voca, reuoca, approba, reproba, vt placuerit, vocem tuam vocem Christi in te præsentis, & loquentis agnoscam. Hæc ille. Post hæc paulatim progrediens negauit satisfactionem vllam pro peccatis esse necessariam: sed dimissa culpa, omnem prorsus dixit dimitti pœnam. Inde coactus negauit purgatorium, quod tamen in principio sui erroris aperisime, & publice in disputatione Lypsiæ habita confessus fuerat. De his erroribus cum fuisset à summo Pontifice Leone decimo admonitus: nec palinodiam (vt tenebatur) cantare voluisset: Leo decimus illum declarauit hæreticum, & velut talem publice excommunicauit. Videns tandem Lutherus se hæreticum declaratum, & damnatum, in tot, talesq; hæreses prorupit: quot qualesque ante illum nullus vnquam hæreticus docuit. Circa errores hæreticorum omnium inquirendos (vt ex opere illo, quod aduersus omnes hæreses edidi, facile conici potest) tantam adhibui diligentiam (absit verbo iactantia) quantam quilibet alius circa hanc rem vnquam adhibuit. Nullum tamen inter tot, & si multi illi fuerint, reperi, qui tot simul, tamque pestiferas hæreses docuerit. Melius igitur illi fuisset, vt statim à principio cum legitime admonitus obedire contempserit, gladio aut igne puniretur, quam viuens in tot hæreses laboretur: per quas diuinam in se quotidie auget iram, illamq; thesaurizatam seruaret in die iusti iudicij Dei, vt ibi tunc acerbius puniretur. Mea quidem sententia nullus esse potuit crudelior hostis Martino Lutero, quam qui potens iuste ab illo vitam auferre, tam diu illum viuere permisit. Nisi fortè bono zelo quamuis indiscreto ductus, diuinam hac in re voluit imitari misericordiam, quæ peccatoribus sæpe (vt ait Iob) dat tempus ad

Iob. 24.

pœnitentiam.

pœnitentiã, quãuis illi abutuntur tempore sibi concesso, & pœnitentiã agere nolunt. Sed hæc sunt secretæ quædam diuinæ bonitatis dispensationes, quarum causas cum ignorent homines, non est opus in illis Deum imitari. Quid dicam de Anabaptistis, qui sub ouium pelle, hoc est, sub nomine Euangelij, & fraternæ charitatis, quæ omnia semper ore tenus habent, lupinam induunt personam omni scelere, & impietate referram? Hi siquidẽ cum primum insanire cœperunt, in nulla alia re (quod sciãmy errabant, nisi circa sacramentum baptismi, dicentes parulis non prodesse baptismum, ac proinde eos, qui in infantia baptizati fuerant: dicebant fore, cum ad annos discretionis peruenerint, rebaptizandos. Quia tamen non fuerunt de hoc errore (vt decebat) coerciti, atque puniti, licentiosa quadam feritate ad pesũma progredientes, in pestilētissimas hæreses præcipites se dederunt. Præstitisset igitur ipsismet Anabaptistis fuisse interfectos, quã ad tantas hæresum pestilentissimas feces ebibendas, aut deglutendas fuisse seruatos. Ecce vidisti iam candide lector tres causas, propter quas hæreticus incorrigibilis iustè prodest occidi. Prima, ne viuens aliis noceat illos suo errore decipiẽs. Altera, vt illius periculo alij cautiore reddantur, & tantæ pœnæ timore ab hæresi deterreãtur. Tertia, ne superstites peiores indies fiant, & maiorem in se dẽuinam concitent iram. Ex quibus tribus causis apertissime colligimus, vt si aliquis homo iustè potest occidi, nullus maiori causa sit occidendus, quã hæreticus obstinatus, & insanibilis. Lege diuina olim præceptum fuit blasphemum hominem extra castra educi, & ab vniuerso populo lapidari. Multò magis ergo hæreticus est iustè occidendus, cum hæresis (vt lib. primo docuimus) sit multò grauius blasphemia peccatũ. Præterea in Deuteronomio præcepit Deus prophetam falsum, & somniorum inuẽtorem interfici. Nam postquã præmonuit, vt talem prophetam non audirent, hæc subdit: Propheta autem ille, aut fictor somniorũ interficietur: quia locutus est, vt vos auerteret à Dõmino Deo vestro, qui eduxit vos de terra Ægypti, & redemit vos de domo seruitutis. Qui autem verius propheta falsus, & qui magis auertat populum à Deo, censendus est, quã hæreticus, qui auertit à fide, sine qua impossibile

Leu. 24.

Deut. 13.

Hebr. II.

possibile est placere Deo? Ille ergo meritò iuxta legem Dei interficietur, vt populum amplius à Deo auertere non possit. Rursum, scriptura referente nouimus, quod Semei sententiam mortis accepit: quia contra prohibitionem Regis Salomonis egressus est de ciuitate Hierusalē. Multò iustius ergo esset hæreticum occidere, qui contra præceptum Dei egreditur ab ecclesia, intra quam perpetuo se continere debuisset. Deinde Iosias ille Rex, cui nec ante eum, nec postea fuit similis Rex in Iuda, sacerdotes omnes, qui contra legem Domini immolabant idolis hostias, occidit super altaria, in quibus illi sacrificabant. Mathathias etiam ille sacerdos illustris legis, & fidei propugnator, illum, qui ad aram sacrificaturus accesserat, zelo De feruens, trucidauit super aram. Quid putas hic Mathathias, aut Iosias ille hæreticis faceret, si illorum alter superstes nunc esset? Non dubito quin vterq; illorum pro honore Dei, & pro fide ecclesiæ suæ zelans, hæreticos omnes ad vnum vsq; capitis animaduersione puniret, vt tolleret malū de ecclesia. Iustè igitur imperatores legibus suis sanxerunt hæreticos obstatos esse occidēdos. I. Arriani. C. de heret. iuncta. I. vltimū supplicium. ff. de pœnis. Offēditur iam satis (vt opinor) aperte, iustum esse, vt hæreticus occidatur, quo autem genere mortis sit occidēdus parum ad rem facit. Nam quocūq; modo occidatur, semper consulitur ecclesiæ: quia semper tollitur nocumentum, quod viuens aliis præstare posset, & aliis incutitur timor, ne similia docere, aut quomodolibet dicere audeant. Propter quod apud diuersas nationes, diuerso, & vario genere mortis, hæretici occiduntur: quia nullum est genus mortis ciuili, & imperiali lege sancitum, In Flādria, & aliis inferioris Germaniæ partibus, quum ego illic ante annos decem versarer, vidi hæreticos capitis obrucatione puniri. In Geldria tamen heretici manibus, & pedibus ligati iussu Caroli tunc Geldriæ Ducis in flumen aliquod mittebantur viui, vt à flumine absorberētur. Eodē genere mortis (vt à multis, qui viderūt, audiui) punitus est Antuerpię quidam insignis Lutheranus iussu Dominiæ Margarietæ Caroli Cæsaris Amitæ, quæ tunc ob Cæsaris absentiam, patriam illam gubernabat. Audiui etiam Brugis in Flāndria à multis fide dignis oculatis testibus consuetum esse in illa

in illa ciuitate: hæreticos viuos mitti in oleum feruens. vñ ab eo citissime comburentur: sed tunc quum ego aderam, sola capitis obruncatione peribant. In cæteris Christiani orbis regnis, aut prouinciis, quæ noui, perpetua & inuolabilis est consuetudo hæreticos igne comburere. Sic vidi fieri in Francia, præsertim Lutecæ. Sic in Hispania, & credo sic factum fuisse semper in Italia. Nam beatus Gregorius libro primo dialogorum cap. 4. narrat Basilium quendam Magum Romæ combustum esse, & rem gestam laudat. Et (vt antiquiora reuoluamus) Dioscorus Alexandrinæ vrbs Episcopus, qui Gregorium per aliquot secula præcessit, in Chalcedonensi concilio actione prima, quum de erroribus Eutychetis ageretur ibidem, dixit: Si Eutyches præter dogmata ecclesiæ sapit, non solum pœna dignus est: sed & igne. Hæc ille. Ex quibus verbis apertissime constat non esse recentem inuentionem: sed antiquissimam sapientum Christianorum sententiã hæreticos esse igne cremandos. Panormitanus in cap. ad abolendam de hæret. refert Hostiensem, & Ioannem Andream in eod. cap. dicere hæreticos debere igne cremari. Ad quod persuadendum adducunt illud, quod saluator noster apud Ioannem dixit: Si quis in me nõ manferit: mittetur foras, sicut palmes, & arefcet & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet. Quorum sententiæ videtur fauere idem Panormitanus loco præfato. & in cap. excommunicamus, vltimo. de hæret. Sed hi omnes quamuis doctissimi viri, multipliciter errant. Primo, quia & si hæreti sunt occidendi, nõ tamen est necessarium illos comburere: quia hoc (vt diximus) nulla lege præcipitur. Deinde, & si esset aliqua lex, quæ hæreticos igne comburi præciperet: nihil tamẽ ad legem illã persuadendam agerent verba illa saluatoris ex Euãgelio Ioannis citata. Non enim ibi locutus est saluator de huius seculi igne, quem his corporis oculis nunc videmus: sed locutus est de igne inferni, quo ardebãt perpetuo peccatores. Nec sermo illius ad solos illos dirigitur, qui per errorẽ fidei separantur à Christo, vt sunt heretici: sed loquitur ibi Christus de omnibus peccatoribus, qui propter defectũ charitatis separãtur à Christo, & non manent in eo, & hos omnes perpetuo inferni igne: nisi pœniteant, dicit arsfuros.

Si quis

Si quis ergo quærat quare comburantur hæretici: Respondeo hoc non esse vlla lege firmatum, sed sola consuetudine. Quam consuetudinem, si quis iustam esse persuadere voluerit: per hoc melius probabit, quod conueniens est legi diuinæ olim per Moysen datæ, & punctionibus, quibus Deus olim similes peccatores puniuit. In seditione, quam suscitauerunt Chore, Darhan, & Abiron, ducenti quinquaginta viri ex proceribus Israel, qui illis adhæserunt, igne desuper à Deo misso cõsumpti sunt: quia schismatici fuerunt, & sacerdotale officium cõtra ius & phas usurpare tentarunt. Omnis autem hæreticus, schismaticus censetur, & merito: quia separat se ab vnitæte fidei, quam tota tenet Ecclesia sanctorum. Deinde, cū ob præfatam punctionem à Deo factam, omnis multitudo filiorum Israel murmuraret contra Moysen, & Aaron, dicens quod illi interfecissent populum Domini, ortaq; seditione tumultus adeo inrẽsceret, vt Moyses, & Aaron pro vita saluanda ad tabernaculum fœderis fugerent: Deus desuper incendium super populum misit, quod magnā in populo fecit stragem. Fuerunt enim qui incendio illo perierunt (vt sacra refert scriptura) quatuordecim milia hominum, & septingenti, absq; his, qui perierant in seditione Chore. Si Deus nunc, Deus vltionũ esset, vt olim, igne desuper misso Lutheranos combureret: quia seditionem mouerunt, & quotidie mouent contra Principes Christianos, dicuntq; illos esse tyrannos, propterea, quod hæreticos incendio perire faciunt. Non abs re igitur schismatici hæretici comburantur, cū Deus tot schismaticos incendio deleuerit. Nam ob hanc causam iusta dicitur esse lex, quæ in aliquibus regnis, vtputa in Hispania, decernit eos, qui præpostera vtuntur libidine, igne fore comburendos: quia simili pœna Deus olim Sodomam & Gomorrhā propter idem peccatum puniuit. Inter cæteras leges à Deo per Moysen datas, vna erat, qua præcipiebatur, vt filia sacerdotis si deprehensa fuisset in stupro, & violasset nomen patris sui, flammis exureretur. Anima cuiuslibet Christiani filia censetur illius summi sacerdotis, de quo regius Propheta dixit: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Regenerata siquidem est per gratiam, quæ illi in baptis-

Num. 16.

Ibidem.

Leu. 24.

Psal. 109.

ino per merita passionis Christi donata est. Sed hæc in stupro deprehenditur, quando eam fidei integritatem; quam in baptismo suscepit, per hæresim amittit. Est enim hæresis quædam fornicatio spiritualis. Stupro huiusmodi perperrato, nomen patris sui violasse dicitur: quia cum à Christo nomen per baptismum suscepisset, vt Christianus homo ille diceretur: postquam in hæresim lapsus est non iam Christianus dici meretur, sed Arrianus & Nestorianus, aut Lutheranus, aut alio quouis nomine certabitur. Hic talis iuxta legem merito flammis exurendus tradetur. Hanc legem per allegoriam exposuimus, non quidem vt per illam cõuincere credamus hæreticũ esse necessario comburendum. Non sum enim adeo ignorans, vt hoc putarem: quia certo scio iuxta doctrinã Augustini non esse sumendum argumentum ex mystico sensu sacre scripturæ ad doctrinam aliquam confirmandam: sed solum ex sensu literali. Hac igitur sola de causa hic per allegoriam parumper ludere placuit, vt ostenderem hanc hæreticorum punitionem per incendium habere aliquod in sacra scriptura exemplar cui se possit vtique confirmare. Potest adhuc hæc consuetudo delendi hæreticos per incendium alia via persuaderi, q̄ sit iusta: quia videlicet genus illud mortis vehementer animos videntium terret. Quo fit vt videntibus, & audientibus terribilem incutiat timorem, & inde consequens est, vt per tale genus mortis ceteri magis ab hæresibus deterreantur. Vt igitur quæ tam late dixi, breuibus concludam: dico, & firmissime teneo iustum esse, vt hæreticus incorrigibilis occidatur. Quo autẽ genere mortis sit occidendus hoc, an illo, parum interesse censeo: sed liberũ erit cuiq; regno aut prouinciæ, quo genere mortis volu erit hæreticum interficere, cum nullum sit genus mortis vniuersali lege præfixum.

RESPONDETVR OBIECTIONIBVS
eorum, qui dicunt hæreticos non esse morte
te plectendos. Cap. XIII.

Ostenſa iam, & firmisſimis (vt exiſtimo) rationibus fundata, noſtra, & Catholica ſententia de hæreticĩ incorrigibilis occiſione, vt clarius illius veritas omnibus innotefcat, & firmior illa conſiſtat, neceſſarium fore
exiſtima

existimaui respondere his, quæ contra nos obiiciunt aduersarii, & illa nullius prorsus roboris esse, ostendere. Otho quidam Brunfelsius ex familia Lutheranorum in quodam opere, quod vocauit Pandectas sacre scripturæ lib. 4. in loco, de hereticis non cõburendis: multa hincinde citat scripturæ sacre testimonia, quibus probare nititur hæreticos nõ esse occidendos, sed rationibus conuincendos. Quorum aliqua neq; in cute, neq; intus confyderata, villo pacto illorũ fauent sententiæ. Alia verò, & si sola facie illis se patrocinari ostendant, intus tamen inspecta, & diligenti (vt decet) examinatione discussa, aperte declarabunt se nullum pro illorum sententia dicere testimonium. Primò igitur (vt d veteri exordiar testamento) nobis obiiciunt illud Esaiæ propheta: Consiabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces. Quæ verba ego nõ video quo pacto possint ad hæreticorum punitionem adaptari. Siue enim sensum literalem, qui solus ad doctrinam aliquam stabiliendam est efficax, in verbis illis spectes. Siue etiã sensum mysticũ sub litera latentem consideres, nihil quod ad præsens negotium attingit, inuenies. Nam iuxta verum illius literæ sensum, Propheta promittit pacem, quæ Christo incarnato, & ex vtero Virginis nato futura erat in mundo, in quo tam multa, atq; frequentia bella præcesserant, vt vix hominibus pateret aditus, de vnã prouincia ad alteram transire volentibus. Feruebant quidem ante Christi incarnationem vbiq; bella, digladiabantur inter se Gentes, & aduersus populum Israel sæpe sælici, & prospero successu bella gesserunt. At Christus ex Virginis vtero nato, qui veram pacem hominibus verbo & opere docere veniebat, pax toti orbi tunc reddita est. Propter quod (vt Beda in libro de ratione temporum refert) Romæ tẽplum pacis, quod hætenus semper fuerat clausum, eo tẽporis articulo, Deo ita disponente: ad tantæ rei nouitatem designandam, fuit sua sponte apertum. Quod autem hæc Esaiæ verba ad tempus Christi nati sint referenda, ea quæ præcedunt apertissime conuincunt. Et erit in nouissimis diebus (inquit Esaias) preparatus mons domus domini in vertice montium, & eleuabitur super oēs colles, & fluent ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi,

Esaiæ. 2.

& dicent: Venite ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius, quia de Sion exhibit lex, & verbū Domini de Hierusalem. Et iudicabit gentes, & iudicabit populos multos. Quæ verba ad tempus sub Christo nato (vt conitar) sunt referenda. Et post præfata verba statim Esaias subiungit: Et conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces. Quæ verba tunc adimplenda erant, quando venisset ille, qui iudicaturus erat gentes & populos multos. Si quis autem verba illa ad totum tempus futurum post Christum natum referēda esse contendat: nihil moror, dummodo sic intelligat, quod Christus ipse Saluator noster, doctrina sua nō solum nobis pacem commendavit: sed omnem belli occasionem à nobis abstulit. Nam præcepit, vt diligamus inimicos nostros, & beneficiamus his, qui oderunt nos, oremus pro his, qui nos persequuntur, & calumniā nobis inferre conantur. Deinde, vt perfectiorem cōfirmaret inter nos ipsos pacem, consuluit, vt iniuriæ reparationē nemo peteret, nec pro re aliqua in iudicio cum proximo contenderet: quia hæc duo sunt, quæ sæpe inter proximos pacē turbare solent. Audistis (inquit ipse Rex pacificus, & pacis magister Christus Saluator noster) quia dictum est: Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autē dico vobis non resistere malo: sed si quis percusserit te in dexteram maxillam tuam: præbe illi & alteram. Et ei, qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Et qui cuius te angariaverit mille passus, vade cum illo alia duo. Quæ omnia & si nō præcepta, sed consilia ab omnibus Catholicis censeantur: omnem tamen belli tollunt occasionem his, qui illa recte servauerint. Hi igitur qui integram Christi legem tam in consiliis, quam in præceptis servauerint, perfectā pacem amantes, conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces. Nihil igitur in illis verbis, quod ad hæreticorum punitionem spectet, dicitur. N si fortè per illa verba Otho Brunfelsius, aut quiuis alius Lutheranus, dicat prohiberi omnē vindictam, aut punitionem quacumq; autoritate factam. Quod si fortè, pro sua effrenata, & impudenti loquendi licentia dicere non erubescat,

Mat. 5.

Mat. 5.

cat, audiat, obsecro, Paulum illius sententiam damnantem, qui de publica potestate loquens, ait: Si malum feceris, time: non enim sine causa gladium porrat. Dei enim minister est: vindex in iram, ei qui malum agit. Per illa ergo Esaiæ verba, & si fortè (quod non puto verum cum nihil de hac re loquantur) prohibeatur bellum auctoritate priuata factum, aut vindicta, siue punitio, quæ a priuata fieret auctoritate: nullum tamen horum inhibere: tur: si a publica potestate ob iustam aliquam causam fieret. Et nos etiam fatemur hæreticum hominem quamlibet pestilentem non posse a quouis homine occidi: nisi auctoritate publicæ potestatis illi fuerit commissum. De mystico autem illorum verborum Esaiæ intellectu, qui multiplex dari posset, nihil moror: quoniam ille (iuxta omnium sacrorum doctrinā) parum efficax est ad doctrinam aliquam comprobādam. Secundo pro se affert idem Otho aliud testimonium ex eodem Esaiā propheta sic dicente: Non occident, & non nocebunt in vniuerso monte sancto meo. Et certè (vt ingenue fatear) ego non possum intelligere quomodo ex illis verbis possit ille Otho colligere hæreticos non esse occidendos, cum non in particulari de solis hæreticis: sed elocutione vniuersali de omnibus Esaias propheta dicat: Non occident, & non nocebunt in vniuerso mōte sancto meo. Nisi fortè Otho ille contendat Deum per illa Esaiæ verba prohibere omnem cuiusuis hominis occasionē, ac proinde eisdē etiam verbis prohibuisse ne hæretici occidantur. Sed hoc falsum esse, & a fide Catholica alienum, in proximè præcedenti cap. ostendimus. Præterea, si Otho dicit Deum per illa verba prohibere hominem aliquē intra Catholicam ecclesiam occidi, consequens est, vt etiam fateatur Deum prohibere ne post datum Euangelium potestas aliqua inferat aliquod homini nocumētum. Nam sicut in illis verbis dixit Deus: Non occident, ita etiam dixit: Non nocebunt. Itaq; iuxta istam sententiam: nec Rex, nec Imperator, neq; alia quæuis potestas posset hominem sceleratissimum ob quantacunq; grauisima crimina occidere, neq; flagellare, neque fustibus cedere, neque pecunia mulctare, neque a populo, aut regno relegare, neque aliud denique qualecunq; nocumentum illi inferre, propterea quod

Rom. 13.

Esaiæ. 11.

Deus per Esaiam prophetam ait: Non occident, & nō nocent in vniuerso monte sancto meo. Hoc autem sateri non solum est error, & heresis: sed maxima dementia, & bestialitas, quæ cum indigna sit, vt rationibus cōtra illam agatur, igne, & morte de medio tollenda esset. Sed opus est, vt ve. ū. & germanum illorum verborū Esaiæ sensum ostendamus, & inde apertius euadet, quā longè verba illa Esaiæ à scopo presentis disputationis absint. Illa Esa. verba nullum præceptum, nullāq; prohibitionem continēt: sed promissiones quædam sunt illorū bonorum, quæ post Christi in carnem aduentum: Deus suæ daturus erat ecclesie. Et (vt quod dicimus apertius ostendamus) verba quæ præcedunt repetere oportet: quoniam circumstantia scripturarum est, quæ maximè solet verum illarum manifestare sensum. Quæ autem proximè præcedunt hæc sunt. Et egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij, & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Non secundum visionem oculorum iudicabit, neq; secundum auditum aurium arguet: sed iudicabit in iustitia pauperes, & arguet in æquitate pro mansuetis terræ. Et percutiet terrā virga oris sui, & spiritu labiorum suorum interficiet impiū, & erit iustitia cingulum lumborum eius, & fides cinctoriū renū eius. Hæc omnia Esaiæ verba nemo est Catholicus, qui non interpretetur illa de Christo saluatore nostro: quoniam omnes sacri Doctores illa tribuunt Christo redemptori nostro. Et

2. Thes. 2. Paulus istorum verborum partem in secunda ad Thessalonicenses Epistola de eodem interpretatur. Post hæc autem verba statim Esaias propheta subiungit multa bona, quæ nobis per Christum donanda erant, sic inquit: Habitat lupus cum agnō, & pardus cum hædo accubabit. Vitulus, & leo, & ouis simul morabūtur, & puer paruulus minabit eos. Vitulus, & vrsus pascuntur simul requiescent catuli eorū. Et leo quasi bos comedet paleas. Et delectabitur infans ab ubere super foramina aspidis, & in cauerna Regulij, qui ablactatus fuerit manū suā mittet. Non occident, & non nocent in vniuerso monte sancto meo: quia repleta est terra scientia Domini, sicut aquæ

maris

maris operiētes. Haftenus Etia Quę illius verba cōstat esse promissiones eorum bonorū, quę per Christum redemptorem nostrum generi humano donanda erant, & non pręcepta. Sicut enim per illa verba nō pręcipitur nobis, vt habitare faciamus lupum cum agno, & pardū cum hęcdo. ita etiam per illa verba non pręcipitur nobis, vt non occidamus, aut nō noceamus. Nam eiusdem conditionis sunt omnia illa, quę eodē contextu sunt in illa pręfata littera cōnexa, ita vt omnia illa promissiones dicantur, aut pręcepta. Cum autē dicit: Non occidēs, & nō nocebunt in vniuerso monte sancto meo, non de hominibus: sed de venenosis illis serpētibus videlicet aspide, & regulo, quos proximē nominauerat, loquitur. De regulo siquidem, & aspide promittit, quōd non occident, & non nocebunt in vniuerso monte sancto suo. Quę verba nequaquam iuxta solam litterę superficiem: sed iuxta spiritualem sensum sunt accipiēda, si quis verō mihi in hac parte non fidit, audiat beatum Hieronymum, qui in commentariis super Esaiam prophetam pręfatas omnes Esaię promissiones interpretans, sic ait: Hęc quoque Iudæi, & nostri Iudæizantes iuxta litteram futura contendunt, vt in claritate Christi quem putant in fine mundi esse vēturum, omnes bestię redigātur in mansuetudinē, & pristina feritate deposita lupus, & Agnus pascantur simul, & cętera cum cęteris, quę nunc videmus sibi esse contraria. Et post pauca subdit. Sed & hoc eos interrogemus quid dignū sit Domini maiestate, vt lupus, & agnus pascantur simul, & pardus cū hęcdo habitet, & leo paleas comedat, & puer paruulus mittat manum suā in foramine aspidū. Nisi fortē iuxta fabulas poetarū, aureum nobis Saturni seculum restituent, in quo lupi, & agni pascentur simul, & mulso vino plena current flumina, & de foliis arborū stillabunt mella dulcissima, lacteisq; fontibus omnia cōplebuntur. Et aliquibus interiectis, subiūgit: Hęc breuiter diximus, vt Iudæizantes nostros grauissimo somno stertere cōuincamus. Cęterum iuxta viuificantē spiritū facilis intelligentia. Et tandem spiritualem reddens intelligentiam, hęc ait: Qui autem ab lactatus est, & nequaquam lacte nutritur infantē: sed iam solido vescitur cibo, iste in reguli cauernam mittet manum, hoc est, in ipsius Sathanę habitaculū, & inde

Hieron.

Luc. 10. eum exirahit. Vnde & Apostolis potestas data est, vt calcarent super serpentes, & scorpiones, & super omnem fortitudinem inimici. Nocere autē, & occidere nequaquam potuerunt venenata prius animalia, eos qui habitauerint in monte sancto Dei, quod interpretatur ecclesia, de quo in Euangelio dicitur: Non potest ciuitas abscondi supra montem posita. Hactenus Hieronymus. Ex cuius verbis apertissime constat, illa Esaiæ verba, quæ nobis obiicit ille Lutheranus Otho, nihil prorsus continere, quod ad hæreticorum punitionē, vel ex lōginquo pertineat. Obsecro te nunc lector, vt consideres qualibus scripturæ testimoniis hæretici Lutherani suas hæreses probare nitantur. His etenim, & aliis eiusdem notæ testimoniis plebem indoctam decipiunt, & in pestilentissimos trahunt errores.

Mat. 5. Tertio nobis obiicit illud, quod saluator noster de fraude in nos peccate, qui semel & iterū admonitus emendationem negligit, apud Mat. ait. Si ecclesiā nō audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Quibus verbis excommunicandi potestatem dedit ecclesie, nō occidendi: iniuste ergo (ait ille Otho) occiduntur hæretici. O bellum argumentum, quod non semel tatum: sed iterū pluries peccat. Primo quidē notissimum est omnibus, qui vel parū aliquid dialecticā gustarunt: ineptum esse modum argumentandi per locum ab autoritate, negādo, veluti si quis argumentetur hoc modo: Christus saluator noster non dixit Feria secunda ieiunandum esse, aut orandū, aut studendū sacrae scripturæ: ergo nullum istorum illo die agere licet. Nam si collectio istius argumentationis valida esset, & efficax, eodem modo ex opposito colligere liceret: sic argumentando: Christus redemptor noster non dixit Feria secunda non esse ieiunandum, aut non orandum, aut non studendum sacrae scripturæ: ergo nullum istorum illo die omittre licet. Itaque eodem argumentationis loco: duo contradictoria probabuntur. Quia sicut Christus saluator noster vnum non præcepit, ita neque præcepit alterum. Talis est præsens argumentatio qua Otho arguit hæreticum non esse occidendum: quia Christus non præcepit occidere: sed excommunicare. Hæc est Lutherana notū dialectica qua sepius vtitur, credentes huiusmodi fallaciis totum decipere mundū: sed frustra mittunt rethe
ante

ante oculos pennatorum. Eodem modo etiam peccant, quando ex dictis Pauli ad Titum, sic arguunt: Paulus dicit, ut hæreticum hominem post unam, & alteram correptionem deuitemus: non autem, ut occidamus. Fateor hoc non dixit Paulus: sed nec etiam prohibuit, ut non occiderentur, ac propterea inde nec unum, nec alterum colligere licet. Eandem fallaciam committunt in aliis multis argumentationibus, quas pro hac re faciunt, præfertim cum ex illo Saluatoris verbo arguunt, quo ait:

Tit. 3.

Cauete à fermento Phariseorum. Non dixit: Occidite hæreticos phariseos: sed solum dixit, ut caueremus ab illis. Quibus ego respondeo, quod si non dixit: Occidite, neque etiam dixit: Non occidite. Deinde adhuc iterum peccatur in præfato argumento: quia & si illa collectio esset bona ab autoritate negatiue: nihil inde plus colligi posset, quam quod ecclesiastica potestas hæreticum occidere non posset. Quia illa sola est, & non potestas laica, cui tunc Christus loquebatur, & cui dedit excommunicandi potestatem. Per hoc ergo, quod dans potestatem excommunicandi, subtrahit potestatem occidendi: solum colligi potest (si tamen collectio esset bona) eam potestatem, quæ potest excommunicare, non posse occidere.

Mat. 16.

Quod licet multi Catholici negare cõtendant, qui vtrûque gladium tribuunt ecclesiæ, ipsa tamen ecclesia opere ostendit se unum tantum habere gladium. Quia solum gladium exercet spirituale, reliquum in vaginam recludens. Nam ecclesiastici iudices non occidunt hæreticos: sed laica potestas, quæ gladium corporalem, iuxta dictum Pauli non sine causa portat, illos iubet occidi.

Rom. 13.

Neque vllum est in toto iure Pontificio decretum, quod hæreticos iubeat occidi: sed tantum iubet illos potestati seculari tradi, ab illa, pro suo arbitrio iudicandos. Verum hic occurrunt nobis Lutherani dicentes: Episcopi, & alij hæreticorum inquisitores similes sunt sacerdotibus Iudæorum, qui cum mortis Christi saluatoris nostri re vera essent autores: Pilato tamẽ Iudææ Præsidi dicebant: Nobis non licet interficere quenquam. Tales per omnia (ut Lutherani dicunt) se exhibent hæreticis iudices Ecclesiastici. Hi enim (ut Lutherani calumniantur) autores sunt mortis hæreticorum, & tamen dicunt illis non licere interficere

Ioan. 18.

hæreticos, ac propterea tradunt illos potestati seculari, ab illa ad mortem condemnandos. Sed re vera hic, sicut alibi sæpè falluntur, & affectu maligno obcecati miserimè errant. Vt autem omnibus notum faciam, quàm iniuste illi cõtra inquisitores, & alios iudices ecclesiasticos loquantur, opus est, vt apertissimè ostendam latissimum esse discrimen, ac proinde ineptam esse similitudinè inter ecclesiasticos hæreticorum iudices, & Iudæorum sacerdotes. Pharisei, & alij Iudæorum sacerdotes, quãuis manibus non occiderunt Christum saluatorem nostrum, tamè occiderunt eum lingua, multis, variisque modis illius mortem procurantes. Nam primò (vt Ioannes Euangelista testatur) collegerunt Pontifices, & Pharisei cõsiliu dıcentes: Quid facimus? quia hic homo multa signa facit? Et tandem dato per Cayphã anni illius Pontificem consilio, quòd expediret Christum mori, ne tota gēs periret, illius consilio acquieuerunt cæteri, & ab illo die cogitauerunt interficere Christum omnium redemptorem.

Deinde tradiderunt illum Pilato, & coram illo ad mortem Christum accusarunt: & quia veris hoc agere testibus non poterant, falsos induxerunt testes, qui contra Christum saluum dicerent testimoniu. Pilatus insuper cum causam Christi examinasset, velletq; illum dimittere quia nullam inueniebat in eo mortis causam, dixit populo: Quem vultis dimittam vobis Barrabbam, an Iesum, qui dicitur Christus? His auditis, Princeps sacerdotum, & seniores (vt Mattheus refert) persuaserunt populo, vt peterent Barrabbam: Iesum verò perderet. Rursum, cum Pilatus flagellatum Christum, & coronam spineam in capite portantem, vestiq; purpurea indutum populo ostenderet, vt vel sic populum ad illius misericordiam prouocaret, Pontifices, & ministri (vt beatus Ioannes Euangelista narrat) clamauerunt dicentes: Crucifige, crucifige eum. Post hæc, Pilato dicenti Sacerdotibus & populo, vt ipsi Christum acciperent & crucifigerent. Responderunt Iudæi: Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Deinde, cum Pilatus quæreret Christum liberum dimittere, Iudæi clamauerunt dicentes: Si hunc dimittis nos es amicus Cæsaris: Omnis enim, qui se Regem facit, contradicit Cæsari. Deniq; sedente Pilato pro tribunali: cum

cum ille Christum populo ostenderet, diceretque: Ecce Rex vester. Iudæi (inter quos sine dubio fuerunt sacerdotes) clamabant: Tolle, tolle, crucifige eum. Et cum diceret eis Pilatus: Regem vestrum crucifigam? Responderunt Pontifices, non habemus Regem nisi Cæsarem.

Videte obsecro, & diligenter attendite, quoties sacerdotes Christi mortem coram iudice petierunt: nec tamen leuiter; sed importunè nimis iudicè vrgentes, populumque ad idem ipsum postulandum variis mendacis seducetes. Propter quæ omnia meritò illi Christum saluatorem nostrum crucifixisse censentur: quia & si manibus non crucifixerunt: hoc tamen consilio suo fecerunt. Et hoc modo beatus Augustinus concordat dissonantiam, quæ videtur esse inter Euangelistas, quorum alter dicit Christum crucifixum esse hora tertia, alter hora sexta.

Nam Iudæi vt (vt Augustinus ait) occiderunt Christum hora tertia, tot talibusq; verbis (vt diximus) mortem illius procurando: milites verò occiderunt manibus hora sexta. Videamus nunc an aliquid horum faciant cum hæreticis inquisitores, aut alij iudices Ecclesiastici. Quod certissimum est, & experientia docete scimus: iudices ecclesiastici postquam aliquem de hæresi damnauerunt, & illum obstinatum hæreticum esse censuerunt: statim declarant illum ad suum ius, & ditionem non pertinere, traduntq; illum seculari potestati, tanquam hominem, qui propter hæresis obstinationem, ab ecclesia exiuit, & sub sola potestate laica seipsum cõstituit. Cum autem illum iudices ecclesiastici potestati seculari tradunt, non petunt ab illa, vt occidat hæreticū, neq; illum quouis modo reū mortis esse dicunt. Et si potestas secularis hæreticum occidere noluerit: iudices ecclesiastici non cogunt, neq; vllò modo sollicitant illam, vt hæreticum occidat: neq; consilium vllum de morte hæretico inferenda vnquã donant: imò econtrario ipsam secularem potestatem semper rogant, vt pœnam mortis, aut aliam sanguinis pœnam nõ irrogent illi, tantū abest, vt mortem illius quouis modo procurent. Quæ omnia cū sint certissima, & toti (vt existimo) populo Christiano notissima, minor tantam esse Lutheranos impudētiam, tamq; effrenatam maledictionem, vt non vereantur dicere, hæreticorum inquisitores

similes

similes esse sacerdotibus Iudæorum, qui Christum occiderunt, cum latissimum sit (vt re ipsa constat) inter hos, & illos discrimen. Certè multò rectius, & appositius ego dicere possem, Lutherum illiusq; asseclas similes esse illis sacerdotibus Iudæorum. Quoniam illi falsos quæsierunt testes cum veros habere non possent, vt Christum morti traderent: Lutherani verò falsa perquirunt scripturæ sacræ testimonia, cum vera non habeant, vt corpus Christi quod est ecclesia profus occidant. Multa dicunt Christum fecisse, & docuisse, quæ nec per somnium vnquam cogitauit. Multa Apostolis tribuunt, à quibus illi longissimè abfuerunt. Milleq; alia fingunt commenta, non ob aliam causam: nisi, vt ecclesiam, quæ Christi corpus est interire faciant & aliam nobis donent ecclesiam malignantium, quam propheta Regius se odisse prædixit.

Psal. 25.

Quartò nobis obiiciunt Lutherani, & qui illis in hac parte fauent, parabolam illam de tritico, super quod inimicus homo seminauit zizania, quæ videntes serui patrisfamilias dixerunt ei: Visimus, & colligimus ea?

Mat. 13.

Quibus respondit idem paterfamilias: Non, ne forte colligentes zizania eradicetis simul & triticum, finite vtraque crescere vsque ad messem. Si Deus prohibet eradicare zizania, ergo iniuste, & contra Dei præceptum (vt Lutheranis videtur) faciunt, qui hæreticos per zizania significatos, de agro huius mundi per mortem eradicant. Hoc est Lutheranorum fortissimum argumentum, cui magis illi innituntur, & per quod se de nobis triumphare existimant. Sed nos Deo duce facillimum esse ostendemus: quod ex falsa literæ intelligentia procedit. Primò quidem non est opus personas, aut res alias in parabola positas explicare, cum ipsemet veritatis magister Apostolis petentibus illorum omnium interpretationē reddiderit, sic inquit. Qui seminat bonum semen est filius hominis. Ager autem est mundus. Bonum verò semen hi sunt filij regni. Zizania autem: filij sunt nequam. Inimicus autem, qui seminauit ea: est Diabolus. Ex qua interpretatione constat: zizaniorum nomen melius ipsis hæreticis, quàm illorum hæresibus adaptari. Quod dixi propter aliquos, qui in dubium vertunt, an hæc parabola hæresibus, an hæreticis conueniat. Zizania (inquit Christus

strus) filij sunt nequam. Sed opus est, vt reliqua diligenter perscrutemur. Cum serui patrisfamilias vellent zizania colligere, prohibuit illis, ne id facerent paterfamilias sic inquit: Non, ne fortè colligentes zizania, eradicetis simul & triticum. In quibus verbis id maximè annotandum est, quòd non absolutè, & generaliter, & absque vlla causa prohibuit talium zizaniorum collectionem; sed statim causam reddidit, propter quam hoc fieri prohibebat. Ne fortè (inquit paterfamilias) colligentes zizania, eradicetis simul & triticum. Metus igitur eradicandi triticum, est causa, vt tolerantur zizania crescere cum tritico. Ex opposito igitur colligere oportet, quòd quando nulla est sic metuendi ratio, vt puta quia apertum est, & optimè noscitur inter triticum, & zizania discrimen: & vnum alteri nõ est adeò coniunctum, aut connexum, vt non possit facillimè vnum sine altero eradicari: tunc paterfamilias non prohibet fieri zizaniorum eradicationem. Si nullam expresisset in prohibitione causam: sed absolutè loquutus fuisset, quanuis aliqua re vera essent prohibitionis causæ: & illæ omnes abessent, fateor, semper extaret integra prohibitionis virtus. Si tamen causam principalem motiuam, & finalem legislator exprimit: propter quam se aliquid præcipere, aut prohibere testatur. Consequens est, vt cessante illa causa, cesset etiam præceptum aut prohibitio. Talem enim causam exprimens legislator apertè declarauit, quòd si illa causa non subesset, nihil tale præcepisset, aut prohibuisset. Nam si illa seclusa nihilominus præcepisset, aut prohibuisset: consequens est, vt illa non fuerit vnica, & solà præcepti, aut prohibitionis causa. Per illa ergo præfata verba, sicut paterfamilias seruis prohibuit, vt stante metu eradicationis tritici non colligerentur zizania: ita ex opposito eisdem seruis concessit, vt nulla existente iusta metus causa possent zizania colligere. Ad hunc prorsus modum (vt parabolam nostro proposito accommodemus) in hæreticorum punitione exercenda, faciendum esse censeo. Si de homine aliquo dubitatur, hæreticus ne sit ille, an secus: propterea quòd non plenè constat illum talem hæreticam assertionem dixisse, aut non constat illum esse pertinacem, aut si constat illum talem aliquam propo-

tionem

tionem pertinaciter docuisse, non tamen constat illam propositionem esse hæreticam : tunc certè nimis iniuste agerent inquisitores, si illum hæreticum declararent, & iniuste, atq; crudeliter ageret laica potestas, si illum occidi iuberet. Tunc enim illi dicit Deus : Non colligatis zizania, ne fortè simul eradicetis & triticum. Si verò certissime noscitur aliquem hominem esse hæreticum : quia assertio, quam tuetur, ex diametro pugnat cum Catholica fide, & ille semel, & pluries legitime admonitus nõ vult respicere : tunc licite occidendus est : quia non timetur vt Catholicus pro infideli occidatur. Hunc autè esse verum & germanum illius literæ sensum testatur beatus Hieronymus, qui in commentariis super Matthæum præfatam parabolam interpretans, ait : Quod autem dicitur : Ne fortè colligentes zizania, eradicetis simul & frumentum, datur locus penitentiae, & monemur, ne cito amputemus fratrem. Quia fieri potest, vt ille, qui noxiõ deprauiatus est dogmate, cras respiscat, & defendere incipiat veritatem. Illud quoque, quod sequitur. Sinite vtraque crescere ad messem, videtur illi præcepto esse contrarium : Auferte malum de medio vestrum, & nequaquam societatem habendam, cum his, qui fratres nominantur : vt sunt adulteri, & fornicatores. Si enim prohibetur eradicatio, & vsq; ad messem tenenda est patientia, quo modo eiiciendi sunt quidam de medio vestrum. Inter triticum, & zizania, quod nos appellamus lolium, quandiu herba est, & nondum culmus venit ad spicam, grandis similitudo est : & in discernendo, aut nulla, aut perdifficilis est distantia. Præmonet ergo Dominus, ne vbi quid ambiguum est, cito sententiam proferamus, vt quum dies iudicij venerit, illum non suspicio criminis : sed manifestum reatum de sanctorum cœtu eiiciat. Hæc Hieronymus. Qui tam aperte nostram confirmat sententiam : vt nihil apertius pro illius assertionem dici possit. Eidem sententiæ subscribit Augustinus, qui libro tertio contra Epistolam Parmeniani, cap. 2. sic ait : Ipse Dominus quum seruis volentibus zizania colligere, dixit : Sinite vtraque crescere vsque ad messem, præmisit causam dicens : Ne fortè cum vultis colligere zizania, eradicetis simul & triticum, vbi satis ostendit, cum metus iste non subest : sed

Hieron.

1. Cor. 5.

August.

omnino de frumentorum certa stabilitate certa securitas manet, id est, quando ita cuiusque crimen notum est omnibus, & omnibus execrabile apparet: ut vel nullos prorsus, vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, non dormiat seueritas disciplinae, in qua tanto est efficacior emendatio prauitatis, quanto diligentior confirmatio charitatis. Hæc Augustinus. Qui apertissimè nostræ fauet sententiæ.

AN LICEAT HÆRETICOS BELLO

oppugnare, postquam de illorum pertinacia, atque rebellionē plenè constiterit. Cap XIII.

EO Tempore quo opus hoc de iusta hæreticorum punitione scribebam, Tridenti aderam, ubi hortante, atq; sollicitante Carolo Cæsare semper Augusto huius nominis quinto, Hispaniarumq; Rege eiusdem nominis Primo, Paulus tertius summus huius nominis Pontifex, generale tunc conuocauerat concilium, ad quod ex mandato serenissimi Philippi Hispaniarum Principis, qui tunc Hispanias propter Caroli Patris absentiam moderabatur, perueneram. Per id tempus idem Carolus Cæsar, contra quosdam Germaniæ Principes ob multas, easque iustissimas causas bellum mouere decreuit. Progrediente igitur bello quum illud talia iam haberet initia, ut magnam victoriæ præberent spem, ego propter morbum, qui diu, atque acerbè me ibidem vexabat, horratu medicorum, qui meæ saluti consulebant è Tridento in Hispaniā meumque natale solum redire coactus sum. Quò quum redirem, multos, variosque homines, qui se fideles Catholicos iactabant, in via audiui, qui bellum, quod Cæsar gerebat ob solam Christianæ religionis causam ab illo motum esse interpretantes, eundem Cæsarem ob eandem causam improbè, atque irreligiose accusabant, dicentes rem minime Christianam esse, hæreticos bello oppugnare: quia illi (ut dicebant) non armis, sed rationibus vincendi erant. Hac igitur occasione ego motus, decreui hanc controuersiam huic operi, quod iam ad umbilicum perduxeram, inserere, ut ostēderem toto (ut dicitur) errare

er: are cœlo eos, qui ita sentiunt. Vt autem hoc apertius ostendere valeamus, illud ante omnia statuere oportet non omne bellum esse malū, & lege diuina damnatū, vt Manichæi, & alij hæretici sentiunt: sed aliquod esse bellum lege diuina non solū permissum; verum etiam laudatum, illud scilicet, cui omnia adsunt, quæ ad iustū bellum exiguntur. Nam Ioannes ille præcursor Domini, quo nullus inter natos mulierum maior surrexit, militibus inter

Luc. 3. roganibus eum quid facerent, vt vitā assequerentur æternam: non præcepit arma abiicere, militiam deserere, neminem percutere, neminem in bello occidere, aut vulnerare: sed solū hoc præcepit, vt neminem concuterent, neque calumniam facerent, & contenti essent stipendiis suis.

Si autem omne bellum esset damnatione dignum, non hoc solo contentus esse debuisset Ioannes Baptista: sed oportebat, vt omne bellum illis prohiberet. Cum ego nō

Mat. 22.

hil tale illis dixerit, eo ipso visus est sentire aliquod esse bellum laude dignum. Deinde ipse veritatis Magister Christus saluator noster monet tributa Cæsari reddi, quæ ob eam causam (iuxta Pauli sententiam) reddi iubentur, vt inde militi ad pacis conseruationem necessario stipendium soluatur. Nam de obedientia Principi præstandæ

Rom. 13.

Paulus differens, ait: Ideoq; necessitati subditi estote, non solū propter iram: sed etiā propter conscientiam. Ideo enim & tributa præstatis. Ministri enim Dei sunt in hoc ipsum seruientes. Ex quibus omnibus apertissimè cōstat aliquod esse posse iustum bellum. Quæ autem sunt necessaria, & sufficientia, vt iustum aliquod sit bellum, nūc explicare oportet, vt inde constare possit, an iustū sit hæreticis bello oppugnare. Vt bellum sit iustum, iustitia illa, quæ solū excludit obligationem restitutionis eorum, quæ in bello sunt capta, sola duo sunt necessaria: videlicet autoritas, & potestas ad bellum faciendū, & causa necessaria. Si tamen bellū debet esse iustum, iustitia illa, quæ excludit peccatum, hoc est, vt sine peccato fiat: duo insuper alia sunt necessaria. Horum primū est, vt bono animo, & bona intentione bellum inferatur. Alterum, vt personā, quæ in bello pugnare debet, sit ad bellū legitima, id est, talis, cui non sit lege prohibitum in bello pugnare. Tertium, aliqui addūt videlicet rem, pro qua bellum

Ium geritur, ita vt bellum fiat pro rebus recuperandis aut pro patriæ defensione. Sed hoc tertium (vt ego cenſeo) ſuperfluit: quia continetur ſub altero ex duobus primis, videlicet ſub iuſta cauſa. Oportet igitur, vt omnia hæc quatuor, quæ diximus eſſe requiſita ſigillatim diſcutiamus, & inde apertè cõſtabit iuſtum poſſe eſſe bellum, quod contra hæreticos fieri continget. Primum igitur neceſſarium ad bellum iuſtum eſt autoritas bellum facientis. Non enim quilibet pro ſuo arbitrio poteſt bellũ mouere: ſed ſolus ille, qui non habet ſuperiorem, à quo iniuriæ, aut damni ſibi illati recompensationem petere poſſit. Nam qui ſuperiorem habet, ad quem poſſit confugere pro recompensatione, aut vindicta impetranda, non poteſt bellum mouere. Nam Dominus hoc illi apertè prohibuit dicens: *Mihi vindictam, & retribuam.* At qui à ſuperiore, qui loco Dei præeſt, vindictam petit, à Deo petit, qui illum ad hoc conſtituit ſuum miniſtrum, vt illos, quorum curam habet, tueatur, & protegat ab omnibus, qui illis nocere voluerint, ſiue ſubditi illius ſint inuaſores, ſiue extranei. De ſubditis enim loquebatur Paulus, quum ad Romanos ſcribens, dicit: *Si malum feceris, time: non enim ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei, qui malum agit.* Ad hoc enim cenſet Paulus, datum eſſe à Deo Principibus gladium, hoc eſt puniendi poteſtatem, vt ſubditos malefactores punire poſſit, & ſic læſorum iniurias vindicare. Circa extraneos verò intelligendum eſt id, quod Regius propheta ait: *Eripite pauperem, & ægenum de manu peccatoris libere.* Eiſdem etiam loquitur Hieremias propheta dicens: *Facite iudicium, & iuſtitiam: & liberate vi oppreſſum de manu calumniatoris.* Inferior ergo, qui ſuperiorem habet, ad quem pro recompensatione damni, aut pro vindicta impetranda, confugere poteſt, iniuſtè aget, ſi pro aliquo horum propria autoritate bellum mouerit: quia ſic agens Dei præceptum transgredietur, qui vindictam prohibuit. Princeps autem, qui nullum ſuperiorem in ciuilibus rebus agnoſcit, ſicut pro regno, aut republica, quam regendam, aut protegendam ſuſcepit, iuſtè poteſt bellum mouere, ita etiam pro ſe ipſo quatenus perſona eſt communis, & publica: quia non habet ſuperiorem,

Deut. 32.

Rom. 13.

Pſal. 81.

Hier. 22.

ad quem pro vindicta impetranda confugere debeat.

August. Hoc enim apertè docet Augustinus contra Faustū lib. 28. cap. 75. sic inquit: Ordo naturalis mortalium paci ac cōmodatus hoc postulat, vt suscipiendi belli autoritas, atq; consilium penes principes sit, exequendi autē iusta bellica ministerium milites debeant paci, salutisq; communi. Hæc ille. Principis autem nomine hic intelligo non solum Imperatorem, & Reges illos, qui Imperatori nequaquam subduntur: sed omnes illos dominos, qui in causis subditorum suorum definiendis plenam habent iurisdictionem, plenumq; dominium, ita vt illorum sententiæ aucta, neminem alium superiorem iudicem subditi illorum appellare possint. Tales sunt hodie aliqui Domini in Italia. Vt sunt Dux Florentiæ, Dux Ferrariæ, Dux Mantuæ, Marchio Montis Ferrati. Nam hi omnes ex consuetudine antiqua hanc habent in suos subditos iurisdictionem, & potestatem, vt ab illorum ciuili sententiâ ad nullum alium superiorem, illorum subditi appellent. Et nescio an aliquibus Germaniæ Ducibus, aut Marchionibus, hæc autoritas, & potestas belli mouendi hodie cōpetat. Cuius dubitationis causa inde mihi oritur, quod eorum quilibet propriam cudit monetam: quod soli superiori Principi iure competit. Sed hoc non obstante ego censeo hanc potestatem belli mouendi esse illis iure negatam, propterea quod omnes illi subduntur Imperatori: à quo puniri potest quicumque illorum alteri iniuriam irrogauerit, aut damnum dederit. Cuius rei apertissimum præbet testimonium Senatus publicus, qui est in Germania Imperatoris autoritate suffultus, ad quæ ex omnibus Germaniæ oppidis confugiunt, quotquot ab aliis dominis se iniuste damnatos esse arbitrantur. Cum igitur omnes illi Imperatorem agnoscant, à quo quicumq; illorum potest iniuriæ, aut damni recompensationem petere, cōsequens inde est, vt nullus illorum possit iuste sine Imperatoris autoritate aduersus aliquem alium bellum mouere. Quia bellum non nisi necessitate cogente mouendum est, ac proinde bellum semper censendum est iniustum, quando rei pro qua bellum geritur aliter, quàm per bellum potest commodè prouideri. De reliquis autem Ducibus, aut Marchionibus, aut reliquis

dominis etiam si Principis nomine censeantur, in regno Hispaniæ, aut Franciæ, aut Neapolis, aut alio quouis regno, sub Regis potestate dominium tenentibus, non est cur aliquis dubitare debeat, an bellum sine Regis, cui subduntur autoritate, & permissione, mouere possint. Nam & si illi suis subditis iura dare possint, & leges in illis tamen ferendis, Regi sic subduntur, ut nihil contra leges à Rege statutas, decernere possint. Et inde constat eos non esse verè capita prouintiarum, aut oppidorum, quibus præsumunt, & imperant: ac proinde iniuriam facerent Regibus, quibus subsunt: si illorum autoritatem bellum mouendo, sibi usurparent: ac si ipsi vera, & suprema capita in suis dominis essent. Nomine etiam Principis in litera Augustini supra citata, intelligendæ sunt illæ respublicæ, quæ ex antiqua consuetudine plenam habent in terris sibi subiectis iurisdictionem: ita ut nullum alium superiorem agnoscant. Nam tales respublicas crederem æquè habere belli indicendi autoritatem, ac Reges: quia in illis etiam est (ut Aristoteles docet) principatus, quamuis ab eodem Aristotele non æquè laudatus, ut Regibus. Hoc tamen, quod de rebus publicis nunc dicimus, & proximè supra de quibusdam Ducibus, & Marchionibus Italiæ diximus, hac conditione intelligendum esse censeo, & rectè Thomas de Vio Cardinalis, Caietanus vulgo nominatus, si illi bona fide in pacifica possessione talis autoritatis belli indicendi fuerunt, & sunt. Nam si illam usurpauerunt ex magnitudine potentiæ, ob quam tam audacter suis superioribus rebellarunt, ut ab illis non potuerint, nec modo possint coerceri, ille censeo nullam illos autoritatem iusti belli indicendi habere.

Cuius sententiæ ego libentissimè subscribo. Quoniam indecens est, ut quod malæ fidei initium habuit postea sine alia iusta causa succedente, iusta possessione firmetur. Nam (ut regula iuris in. 6. docet, possessor malæ fidei nunquam perscribit. Secundum quod ad iustum bellum diximus esse necessarium, est causa iusta. Cause belli iustæ, & variæ esse possunt, quas omnes generali quadam elocutione Augustinus comprehendit dicens iustam belli causam esse iniuriam illatam, cuius vindictam: cum aliter quam per bellum, Princeps, aut is, penes quem est

Super secundam secundam, quæ. 40. artic. 1.

belli mouendi autoritas, habere non potest, iustè poterit bello petere. Nam in quæstionibus super librum Iosue, quæst. 10. bellum iustum definiens, ait: Iusta bella solent definiri, quæ vlciscuntur iniurias: sic gens, vel ciuitas plectenda est, quæ vel vindicare neglexerit, quod à suis improbè factum est, vel reddere, quod per iniuriam ablatum est. Hæc Augustinus. Et citantur à Gratiano in cap. Dominus. 23. qu. 2. Sed quia dubium esse potest, quid nomine iniuriæ intelligatur, & inde necessario oportebit, vt sententia de iustitia belli, quæ ab iniuriæ cognitione pendet, sit etiam dubia: ideo vt omnis dubitationis causa hinc tollatur: decreui omnes belli iusti causas hic recensere, easque omnes sacræ scripturæ testimonio comprobare, vt nullus de aliqua illarum iustè dubitare possit iusta sit, an non. Quibus enumeratis inter illas reperimus eam, de qua nunc disputamus, & inde apertè cõuincemus, iustum esse hæreticos rebelles bello oppugnare.

Prima igitur belli causa est Idolatria, à qua qui recedere noluerint, iustè ob hoc debellari possunt. Nam ob hanc causam Deus præcepit filiis Israel, vt gentes plurimas subuerterent, & dissiparent, sic in Deuteronomio inquit: Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes, quas possessuri estis, deos suos super montes excelsos, & colles, & super omne lignum frondosum. Dissipate aras earum, & confringite statuas, lucos igne comburite, & idola comminuite, disperdite nomina illorum de locis illis. Quæ omnia Nicolaus Lyranus ideo præcepta esse censet, ne ex phanis, seu templis idolorum remanentibus, occasio idolatriæ Iudæis daretur, & vt memoria idolatriæ prorsus tolleretur, & sic tanta Dei iniuria in populo suo vitaretur. Et testimonio huius præcepti diuini fretus, ego sentio iustum esse bellum, quod Catholici Hispaniarum Reges contra Barbaras gentes & idolatras, quæ Deum ignorabant, versus Occidens, & Austrum intuentas, ante aliquot annos gesserunt & nunc etiam gerunt. Hac tamen conditione bellum illud iustum esse censeo, si antequam Reges contra illos bellum moueant, procurant diligenter, & fideliter illos monere, vt falsorum deorum cultum deserant, & verum Deum, qui est cunctorum creator, & rector adorent.

Hanc

Hanc autem monitionem, oportet non esse leuem, & perfunctoriam, qualem facere solēt homines in rebus parui momenti: sed oportet esse monitionem vehementem & diligentem qualē Paulus Timotheo facere præcepit, sic dicens. Prædica verbum, inſta oportune, importune. Quæ verba interpretans Theophylactus ait. Veluti cum immoratione & instantia loquere, non ſemel, ſed ſemper. Non ſit tibi ſtatum tempus, ſed importune etiã quum in periculis fueris, & extra eccleſiam loquere & prædica: Et oportune, hoc eſt, cum in pace & extra trepidationē fueris, & in eccleſia. Hæc ille. Non eſt igitur ſatis ſemel & leuiter Indos de Chriſtiana religione admonere, ſed oportet ſemel, & iterum atq; iterum legem euangelicã illis annuntiare: & deinde ad illius confirmationē aliquas offerre veriſimiles rationes: quarũ maxima, præter miracula, eſſe ſolet vita honeſta & inculpata eorum qui prædicant. Nam ſi leuis eſſet prædicatio, vrputa quia ſemel tantum facta, & ſine vlla ſuadente ratione, fortè illi nõ tenerentur ſtatim credere, ne leues corde cenſerentur. Nam Chriſtus Saluator de incredulis quibus ipſe prædicauit, dixit Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit peccatum non haberent. Et Auguſtinus dicit. Quòd ſi gentes ſine vllò miraculo credidiſſent legi euangelicæ carnis & ſanguinis inimicæ, magnum fuiſſet miraculum. Abſurdum autem eſſet dicere, quòd Indi iſti in nouo orbe reperi, quibus nunquam fuerat annuntiatum Euangeliũ, teneantur citius credere, quàm illi quibus Chriſtus ipſe prædicauit. Deinde oportet monitionem illam eſſe blandam, & quæ ſe oſtendat ex viſceribus charitatis procedere, & non aſperam nimis & terroribus plenam, quia talis potius coactio quàm monitio dicenda eſt. Vnde beatus Gregorius ait. Qui ſyncera intèntione extraneos à Chriſtiana religione, ad fidem cupiunt perfectam perducere, blandimentis debent nõ aſperitatibus ſtudere. Nam quicumq; aliter agunt, & eos ſub hoc velamine à cõſueta ſuũ ritis voluerint cultura remouere, ſuas illic magis q̃ Dei cauſas probantur attendere. Hæc Gregorius, & citantur à Gratiano in cap. Qui ſyncera. 45. diſt. Et concilium Tolitanum ait. De Iudæis autem præcepit ſancta ſynodus, nemini deinceps ad credendum vim inferre, Cui enim

vult Deus miseretur, & quem vult indurat. Hæc concilium Toletanum. Quod autem Schotus in quarto sen. dist. 4. qu. vltima dicit religiose fieri, si principes Christiani cogere minis & terroribus infideles ad fidem suscipiendam, Ego existimo, intelligendum esse, de illis solis Principibus, qui infidelibus aliis præsumunt, quos tanquam sibi subditos regunt, & gubernant. Et hos possunt à suo dominio & ditione repellere, & fortè alia damna illis inferre, nisi velint iuxta Christianam religionem viuere. Reliquos autem qui alios suo non subsunt imperio, non possunt principes Christiani minis & terroribus cogere ad fidem Christi suscipiendam: sed possunt & debent eos diligenter, & pluries, & blandè, vt Gregorius docet, monere. Quam monitionem si illi receperint, quanuis baptismum suscipere nolint: non credere iuste posse bellum contra illos moueri. Si autem tali monitioni obtemperare noluerint: sed obstinati in suo errore persisterint: præsertim si verbi Dei prædicationem impediant, tunc iustum erit, quod ob hanc causam contra illos geritur bellum. Quia omnes illæ gentes (vt experientia comperitum est) idolatriam exercent, & multa alia contra legem naturæ nefanda vitia committunt. Nam quemadmodum Deus olim filiis Israel contra Iebusæum, & alias idolatras gentes fieri præcepit, ita nunc etiam contra has gentes similibus vitiis, & criminibus infectas, fieri expedit. Et hoc apertè docet Cyprianus sic dicens. Quod si ante aduentum Christi circa Deum colendum, & Idola spernenda, hæc præcepta seruanda sunt, quanto magis post aduentum Christi sunt seruanda? Hæc ille, Et habentur in capitulo. Si audieris. 23. quæstione quinta. Si iustum est bellum, vt Augustinus in loco supra citato dicit, quod hominibus ad suas vlciscendas iniurias gerunt, multo iustius oportet esse bellum, quod principes Christiani ad vindicandas Dei iniurias gesserint: quia magis Deum quam se diligere tenentur, & inde consequens est, vt plus pro Dei honore quam pro suo facere possint, & debeant. At maxima inferitur Deo iniuria per idolatriam, quoniam per illam supremus, qui soli Deo debetur, honor auferitur ab illo, & redditur creaturæ, cui minimè conuenit. Et certè nullum est peccatum, vt sacræ literæ sæpè

testan

restantur, quod magis irridet Deum, & propter quod
 Deus magis se offensum fuisse ostendat. Præterea, Si
 Barbari illi apud nouum orbem ab Hispanis inuēti blas-
 phemassent Christum, & nolissent à blasphemia abste-
 nere, potuissent ob hanc causam principes Christiani
 (vt docet. 5. Thomas. 2. secundæ qu. 10. articulo octauo.)
 illos bello petere: ergo multò melius possunt illos bello
 petere propter Idololatriam, quoniam hæc multò gra-
 uius est peccatum, quàm blasphemia. Fortè hic aliquis
 mihi obiiciat, quod odium Dei est multò grauius pecca-
 tum quàm Idololatria, & tamen propter illud non licet
 contra aliquem mouere bellum. Rursum, si propter Ido-
 lolatriam licet pugnare contra hos Barbaros, ergo pro-
 pter adulteria & furta, & alia id genus peccata posset bel-
 lum aduersus illos moueri: & inde vltra sequeretur vt
 etiam possit bellum moueri contra Christianos propter
 similia peccata, quanuis illi qui bellum mouent non fue-
 rint per talia peccata læsi: quia per illa peccata etiam in-
 fertur Deo iniuria: quanuis non ita grauis: & Deus per
 illa se ab hominibus offensum esse declarat. Respondeo
 quòd licet odium Dei sit multò grauius peccatum quàm
 Idololatria, tamen quia non ita hominibus patere po-
 test, propterea quod in abscondito mentis latet, ideo non
 potest iuste ab hominibus puniri, nec ipsi Dei osores pos-
 sunt propter illud ab hominibus debellari. Nam (vt ait
 Salomon) qui indicat quæ nouit, iudex iustitiæ est.
 Alia autem peccata etsi graua sint, & hominum oculis
 pateant, non tamen præbent causam sufficientem, vt pro-
 pter illa bellum contra illorum autores moueri possit.
 Quia etsi Deus per illa grauiter offendatur, ipse tamen
 Deus qui offensus est, non cõcessit Principibus facultatē,
 vt propter illa bellum cõtra illorum patratores à quibus
 non sunt læsi gerere possent, prout concessit illis contra
 Idololatrias in verbis illis ex Deuteronomio citatis. Sed
 huic argumento fortè aliquis Indorum patronus respon-
 debit, quòd Deus in illis verbis ex Deuteron. citatis non
 præcepit fieri bellum contra Amorrhæos, & alias sex na-
 tiones propter illorum Idololatriam: sed quia Deus ter-
 ras eorum promiserat Abraham & semini eius post eum.
 Hæc tamen responsio nihil prorsus minuit vim argumēti.

Nam quum Deus promisit terram illam Abrahæ & semini eius, iam tunc decreuerat illam tollere ab Amorrhæis propter iniquitates eorum, & postquam statuerat auferre ab illis indignis possessoribus, tunc promisit Abrahæ se daturum illi terram illam. Prius certè oportebat auferre ab illis, quàm daret aliis, quia prius natura est corruptio vnius quàm generatio alterius. Nunquam autè Deus statuisset tollere terram illam ab Amorrhæis, nisi peccata illorum præuisa hoc exegissent, quia nunquam (vt Augustinus ait) Deus est ultor, nisi prius aliquis sit peccator. Et hoc ipsamet Dei verba, quibus Abrahæ & semini eius promisit terram illam, manifestissimè declarāt. Hęc enim ait illi Deus. Scito prænosces quod peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, & subiicient eos seruituti, & affligent quadringentis annis, Veruntamē gentem cui seruituri sunt, ego iudicabo: & post hęc egredietur cum magna substantia. Tu autem ibis ad Patres tuos in pace, sepultus in senectute bona. Generatione autem quarta reuertentur huc, necdum enim completę sunt iniquitates Amorrhæorum vsque ad præsens tempus. Ex his vltimis verbis apertissimè conuincitur Amorrhæos propter suas iniquitates priuatos esse à Deo terra sua. Sed multò apertiora sunt quę habentur in Deuteronomio cap. 9. Ne dicas (inquit Moyses) in corde tuo cum deleuerit eos Dominus Deus tuus, vt terram hanc possiderem: cum propter impietates suas istę deletę sint nationes. Neque enim propter iustitias tuas, & equitatem cordis tui ingredieris vt possideas terras earum: sed quia illę egerunt impię, introeunte te deletę sunt, & vt compleret verbum suum Dominus quod sub iuramento pollicitus est Patribus tuis Abraham, Isaac & Jacob. In quibus verbis apertissimè dicitur nationes illas deletas esse propter suas impietates. In illis autem verbis quę subdit, Et vt compleret verbum suum Dominus, Illa Coniunctio (vt) non denotat causam, sed consecutionem effectus, prout sæpè capi solet in sacra scriptura. Lex subintravit (inquit Paulus) vt abundaret delictum. Absit vt quis de Deo ita sentiat. Sed dedit eam Deus vt per eam homines fierent boni & iusti: attamen nõ ita factum est, imò e contrario data lege homines abundarunt in delictis, quia

vetita

vetita magis concupiuerunt. Est aliud simile apud Ioan-
nem ubi ait. Facta sunt enim hec vt scriptura impleretur.
Os non comminuetis ex eo. Certè non fuit causa quare
facta sunt illa, Adimpletio scripturæ. Imò potius econ-
trario ideò scriptura prædixit, quia ita futurum erat.

Nam alias casualis & fortuita videretur illa prædictio
scripturæ & non prognostica. Sensus ergo quem Ioan-
nes in illis verbis intendit, est quod factis illis rebus im-
pleta fuit scriptura dicens: Os non comminuetis ex eo.
Idem per omnia dicendum est de illa promissione Abra-
hæ, quod deletis gentibus suis propter impietates suas,
Deus dedit populo Israël terras illas quas Abrahæ pro-
miserat, se daturum semini eius. Si quis autem con-
tendere velit coniunctionem illam (Vt) non dicere illo
loco consecutionem effectus: sed veram causam, ego ob
hoc nolo contendere: dicam tamen tunc quod ex litera
ipsa constat, duas ibi explicari causas propter quas na-
tiones illæ deletæ sunt. Prima & potissima est impie-
tas ipsarum nationum. Altera quæ ex ista pendet, & est
ista posterior, est impletio promissionis diuinæ, Prima
ergo, quia prior potest per se sine posteriore subsistere.

Secunda iusti belli causa est, recessus à vero Dei cultu,
ita vt si populus aliquis verum Deum agnoscēs, & illum
(vt decet) colens hunc talem Dei cultum desereret, & al-
teri, cui non debetur, tribueret: iustè ob hoc possit bello
oppugnari ob eo, qui belli mouendi auctoritatem habet.
Nam Deus olim filiis Israël præcepit, vt ciuitatem, quæ
in hoc incidisset crimen, bello delerent, sic in Deuterono:
mio inquit: Si audieris in vna vrbium tuarū, quas Do-
minus Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes ali-
quos: Egressi sunt filij Belial de medio tui, & auerterunt
habitatores vrbis suæ, atq; dixerunt: Eamus, & seruiamus
diis alienis, quos ignoratis: quære solcite, & diligenter
rei veritate perspecta, si inueneris certum esse, quod dici-
tur, & abominationem hanc opere perpetratam: statim
percuties habitatores vrbis illius in ore gladij, & delebis
ea omnia, quæ in ea sunt vsque ad pecora. Quidquid
etiam supellectilis fuerit, congregabis in medio platea-
rum eius, & cum ipsa ciuitate succendes, ita vt vniuersa
consumas Domino Deo tuo, & sit tumulus sempiternus.

Deut. 13.

Non ædificabitur amplius, & non adhærebit de illo anathemate quidquam in manu sua, auertatur Dominus ab ira furoris sui, & misereatur tui. Hæcenus Dominus Deus in Deuteronomio. In quibus verbis, præter cætera id annotandum est, quod vltimo dixit: Vt auertatur Dominus ab ira furoris sui, & misereatur tui. Nam per illa verba docemur crimen illud tam graue esse coram Deo, vt propter vnâ solam ciuitatem illo crimine infectam, sæpe ira Dei prouocetur contra totum regnum: præsertim si negligatur puniri tale peccatum. Propter hanc causam omnes filij Israel conuenerunt in Sylo, vt pugnarent contra tribum Ruben, & tribum Gad, & dimidiam tribum Manasse. Audierant enim filij Israel illos ædificasse altare in terra Chanaan iuxta Iordanem: putaueruntq; illos ad hunc finem ædificasse altare, vt in illo diis gentium hostias, & victimas offerrent. Vt autem à nuntiis, quos ad illas tribus ob hanc rem miserant, plene edocti fuerunt, aliter se rem habere, quàm ipsi putauerant, abstinuerunt à bello quod contra illas tribus facere decreuerat.

Iosue. 13.

Sed hic aduertere oportet, quòd quanuis hæc de qua nunc agimus, sit iusti belli causa, nõ tamen propter illam licet cui libet aduersus huiusmodi recedentes à vero Deo cultu bellum mouere, sed hoc illi soli cõcessum est, qui istis sic recedentibus aliàs vt supremus illorum Dominus imperabat. Nam sicut iste solus est qui iure illos punire potest, ita etiam solus ille est, qui autoritate sua potest bellum aduersus illos mouere.

Tertia iusti belli causa est, quum quis alium impedit, ne id quod sibi iure debetur, assequatur. Ideo Iulius Cæsar apud Lucanum optime mihi dixisse videtur.

Lucanus
Libr. 1.

Arma tenenti

Omnia dat, qui iusta negat.

Quæ verba ideò Cæsarem dixisse constat, vt belli, quòd contra Romanam rempublicam mouebat, iustam ostenderet causam: propterea quòd aditum ad Romam, qui sibi tanquam vero ciui, & bene de repub. merito, iure debebatur, senatus, populusq; Romanus, illi impedire moliebatur. Sed prophanis exemplis prætermisissis, sacrum exemplum, quod multò maioris est roboris proferamus. Fi-

Num. 21.

lij Israel (vt liber Numerorum testatur) pugnaverunt contra Scou,

tra Seon, & Og Reges Amorrhæorum, propterea quòd illis permittere noluerunt, vt per terrã illorum transirêt, quamuis filij Israel eisdem Amorrhæis fide iubebant se non declinatuos in agros, aut vineas eorum, nec bibituos aquas ex puteis eorũ: sed via Regia incessuros, donec transirent terminos eorum. Quam historiam pertractãs Augustinus in quæstionibus super librum Numerorum quæstione 43. ait: Notandum est sane quemadmodum iusta bella gerantur. Innoxius enim transitus negabatur, qui iure humanæ societatis æquisfimo patere debebat. Hæc ille.

Augusti.

Quarta belli iusti causa est, cùm propria res petitur, quæ per vim, & violētiam ab hoste detinetur, nec aliter quàm per bellum recuperari potest. Propter hanc enim causam mortuo Saule Dauid bellum gessit cõtra Isboseth filium Saulis, qui occupare nitebatur regnum Israel, quod per Samuelem prophetam Deus iam Dauidi concesserat.

1. Reg. 2.

Quinta iusti belli causa esse potest sui ipsius, aut subditorum Principis defensio. Nam sicut sui ipsius defensio iure cuiq; concessa est, ita etiam defensio eorum, qui Principi subduntur, iure conceditur Principi propterea quòd si eut quisq; sui, ita Princeps suorum omnium curam gerit. Et si illi ab hoste vexantur, iustè potest Princeps pro illorum tutela bellum contra hostem mouere, vt illum à vexatione subditorum suorum abstinere cogat. Nam (vt iura testantur) vim vi repellere licet. Hæc enim præcipua est causa, propter quam Dauidẽ tot bella cõtra Philistæos gessisse sacra perhibet historia. Propter hanc etiam causam, & propter proximè præcedentem: filij Israel Ducibus Machabeis sæpe contra Antiochum, & Demetrium Reges fœliciter pugnaverunt.

1. Reg. & 2.
1. Mac. & 2.

Sexta iusti belli causa est, contra eum qui hosti iniustè persequenti fauet. Nam sicut hostem iniustè persequentem propulsare licet: ita etiam illum, per quem hostis potentia augetur deprimere licet, vt illo depresso, & humiliato, hostis potentia minuat. Ob hanc causam Dauid Rex percussit Syriam Damasci, eò quòd auxilium præbebat Adarezer Regi Soba.

2. Reg. 8.

Septima iusti belli causa esse potest si publicam iniuriam quisquã Principi intulerit, & ille, aut qui illi præest, dignam

dignam

2. Re. 10.

dignam recompensationem reddere noluerit. Hæc sola fuit causa, propter quam David Rex bellum mouit aduersus Hanon Ammonitarum Regem. Nam ille publica iniuria affecerat David Regem, quum ille mediam partem barbæ nuntiorum, quos David Rex ad illum miserat, radi, & vestes illorum medias vsque ad nates præscindi iussit. Hæc enim iniuria non solum ipsis nuntiis, qui passi sunt: sed etiam Regi, à quo missi fuerant, illata est. Regi igitur, qui iniuriam passus est, eiusdem iniuriæ compensationem per se ipsum sumere licet; quia superior, à quo illam petat, non habet. Sed cum hanc petere tentat, hoc præ oculis illum habere oportet, ne occasione vindictæ, vt iram suam expleat: sed cõmuni vtilitati consulens, id faciat. Vt videlicet iustitia publica seruetur, & quisq; sibi ipsi deinceps caueat, ne alteri iniuriam inferat.

2. Reg. 20.

August.

Octaua iusti belli causa esse potest, rebellio subditorum, qui contra principem suum insurgunt, & ab illo admoniti illi obedire contemnunt. Nam Princeps sic contemptus iustè potest contra subditos rebelles bellum mouere. Cuius rei testimonium fidele præbet nobis David Rex qui bellum mouit aduersus Seba filium Bochri: propterea quòd populum sollicitauit, vt à Dauide Rege ad ipsum deficeret. Ideò Augustinus libro. 22. contra Faustum cap. 74. ait: Aduersus violentiam resistentium, siue Deo, siue alicui legitimo Imperio iubente: gerenda ipsa bella suscipiuntur à bonis, cum in eo rerum humanarum ordine inueniantur, vbi eos, vel iubere tale aliquid, vel in talibus obedire iustè ordo ipse constringit. Hæc Augustinus. Sed qui has causas breuiori numero comprehendere voluerit: poterit hanc octauam causam ad quartam referre. Quoniam qui aduersus rebelles bellum gerit, propriam rem, hoc est, obedientiam petit, quæ iniustè à subditis illi subtracta est.

Iudi. 20.

Nona iusti belli causa est, si quis scelestum hominem, qui iure puniendus est, defendat ne iustas persoluat pœnās. Nam Princeps ad quem spectat scelestum hominem punire, iustè potest contra iniustum illius defensorem bellum mouere. De qua re apertum nobis profert testimonium liber Iudicum, qui refert vndecim tribus Israel (quorum Dux ex mandato Domini fuit Iudas) mouisse bellum

bellum contra ciuitatem Gabaan, & totam tribum Benjamin, eò quòd homines de Gabaa, qui vxorẽ viri Leui tẽ incredibilem furore libidinis vexãtes, occiderũt, reddere ad supplicium noluerũt: sed tanquã rem iustam egissent, defenderunt. Ob quã causam omnes vñdecim tribus sic ex animo contra tribum Benjamin pugnaverunt, vt parum abfuerit, quin ipsam tribũ Benjamin profus delectet.

Decima belli iusti causa est, violatio pacti, & fœderis iniiti. Nam ob hanc causam, is, qui ex talis fœderis violatione læsus est, potest iuste contra fœderis violatorem bellum mouere. Ob hanc causam Ioram Rex Israel adiũuante illum Iosaphat Rege Iuda, bellum mouit contra Mesam Regem Moab, eo quòd tributa agnorum, & arietum: quẽ ille Regi Achab patri Ioram ex fœdere antiquo quotannis soluere tenebatur, reddere noluit. Si qui autem hoc bellũ accusare voluerit: propterea quòd à Ioram Rege pessimo gestum est, facile hæc accusatio tollitur, per id quod Iosaphat Rex Iuda iustus huic bello suppetias tulit, quas dare noluit nisi prius Dominũ per prophetam consuleretur, an mouere deberet bellum an non. Elisæus igitur propheta qui & si Ioram Regem ob illius nequitiam dedignatus est, ob reuerentiã tamẽ Iosaphat Regis iusti, inspirante Deo responsa dedit, cõstantes illos & fortes ad bellum faciẽs per certam victoriẽ promissionem;

Ecce omnes belli iusti causas, quas ego ex sacris literis colligere potui, præter quas nullam aliam reperiri posse existimo, quæ ad aliquam harum reduci non possit. De hoc tamen Lectorem admonere decreui, vt intelligat easdem causas iusti belli habere illum, qui primum iusti belli motorem iuuat, quas ipse primus belli motor habet.

Quo fit, vt quisquis iuste bellum gerenti, bellando fauet, iustã belli causam habere dicatur: nisi aliud obstat, quod iustitiam belli impediãt. Iusta enim belli causa est fauere iustitiã, propter cuius defensionem iustum censetur bellum. Iuste enim pugnauit Abraham contra quatuor Reges, qui Lot filium fratris sui captiuum ducebant, & eripuit illum de manu illorum. Si iustam belli causam habuisset Lot contra illos Reges pugnando, & illis resistendo ne ab illis caperetur: iustam etiã belli causam habuisset Abraham ipsi Lot suppetias ferẽdo, vt ipsum ab hostibus eriperet,

4. Reg. 3.

Gen. 14.

eriperet, qui illum iniuste rapuerat. Iuste etiam Iosaphat
 4. Reg. 3. Rex Iuda bellum contra Regem Moab gessit, pro Rege
 Ioram, quia ipse Ioram Rex, cui ille adiutorium præbe-
 bat, iustam (vt diximus) belli causam habebat.

Quatuor esse diximus ad iustum bellum necessaria, ex
 quibus duo, quæ diximus esse præcipua hucusque decla-
 rauius, videlicet authoritatem, & causam, superest, vt
 August. alia duo exponamus. Bona intentio in bello requiritur,
 vt iustum illud dici possit. Hoc docet Augustinus lib. 22.
 contra Faustum, cap. 74. sic inquit. Nocendi cupiditas,
 vlciscendi crudelitas, impacatus, atque implacabilis ani-
 mus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua simi-
 lia. Hæc sunt, quæ in bellis iure culpantur, quæ plerunq;
 ita culpantur, vt iure etiam puniantur. Hæc ille. Sed hæc
 bona intentio non est propria iusti belli cõditio: sed com-
 munis ad omne opus bonum. Nullum enim opus bo-
 num dici potest, si illud parua intentione fiat. Hæc tamen
 operis malitia, non ab opere ipso oritur: sed ab ipso ope-
 rante, qui id, quod bonum est, male operatur. Quo fit, vt
 quum de iustitia alicuius belli inquiritur, id solum sit in-
 uestigandum: quod est ipsi bello intimum, & connatura-
 le: non autem id, quod est illi aduentitium. Vltimū, quod
 in bello iusto dicitur esse requisitum, est, vt persona, quæ
 bellum gerit, non sit bellare prohibita. Nam qui sic pro-
 hibitus pugnaret, eo ipso peccaret, cõtra prohibitionem
 faciens, & sic bellum alioqui iustum ipse iniustum faceret.
 Ecclesiasticis personis, publico decreto est bellum interd-
 ctum. Nam concilium Toleranum tale de hac re statuit
 decretum. Clerici, qui in quacunque factione arma volen-
 tes sumperint, reperti amisso ordinis sui gradu, in mona-
 stero perenniter tradantur. Hæc concilium Toleranum,
 Et concilium Meldense, à Gratiano citatum. 21. q. 8. sic
 ait: Quicumq; ex clero videntur esse, arma militaria non
 sumant: nec armati incedant: sed professionis suæ vocabu-
 lum religiosis moribus, & religioso habitu præbeant.
 Quod si contempserint, tãquam sacrorum canonum con-
 temptores, & ecclesiasticæ authoritatis prophanatores,
 proprii gradus amissione mulcentur: quia non possunt
 simul Deo, & seculo ministrare. Hæc ex concilio Mel-
 densi. Sep hic admonere oportet Lectorem, vt non putet
 ideò

Idem bellum personis ecclesiasticis esse interdictum: quia illud in se malum fit: sed ob hoc solum, quia bellum talibus personis non congruit, propterea quia illi ad aliud melius exercitium deputatæ sunt, cui bellum aperte repugnat. Sunt enim aliqua bona simpliciter, & absolute, quæ tamen aliquibus bona non sunt. Bonum siquidem est contrahere matrimonium: his tamen, qui castitatem voverunt, bonum non est. Verum licet personis ecclesiasticis sit prohibitum bellare, non est tamen illis interdictum bellis iustis interesse, ut iuste pugnantibus spiritaliter subueniant, pro eis orando, eos ad virtutem exhortando, & suorum peccatorum confessiones audiendo.

Nam in lege veteri madauit Deus Iosue, ut in bello contra Iericho, sacerdotes sacris buccinis clangent. Est hic insuper annotandum, quod hæc belli iusti conditio si desit in persona aliqua particulari, quæ bello miscetur publico, & communi, licet valeat reddere bellum iniustum quoad ipsam personam particularem, non tamen ob hoc bellum ipsum publicum dicitur iniustum. Quoniam à pluribus, & non à paucioribus sumendum est belli nomen: nisi forte ipse, cuius autoritate bellum indictum est, personas, quibus est bellum à iure prohibitum, citra communem necessitatē ad bellū ire coegerit, aut sciens permiserit. Tunc enim ipse, qui bellū mouet, peccat, & hac ratione bellum iniustum facit, non quidem propter iniustitiam, quam hosti inferat: sed quam reddit ecclesie, contra illius prohibitionem personam ecclesiasticam ad bellum mittendo.

Ecce iam declarauimus omnia, quæ ad bellum iustum censentur esse requisita: quæ omnia non solum de bello publico, & communi: sed etiam de bello priuato sunt intelligenda. Ita ut illa omnia etiam in bello priuato sint exigenda, ut iustum illud dici valeat, quæ diximus esse requisita ad belli publici iustitiam. Lectorem tamen hoc loco admonere decreui, ut intelligat nos hic non loqui de bello defensiuo, quo quis se ab alio iniusto inuasore defendit: sed de bello illo, quod quis primò contra alium mouet. Nam in bello defensiuo, siue publicum illud sit, siue priuatum non est expectanda autoritas: quia hæc omnibus à natura cōcessa est, ut se ab iniusto inuasore defendant. Quia ut dicitur in cap. Significasti, extra de hoc

Iosue. 6.

de homici, volunt, vel casuali. Vim vi repellere, omnia iura concedunt. Et hinc apparet, quàm iniuste Syluester de Prieto in sua summa, in titulo: Bellum. i. quæstione. i. reprehendat Summam Anglicam, propterea quòd dixerit eadem, esse requisita ad bellum iustum priuatum, quæ requiruntur ad bellum iustum publicum. Nam quòd ille arguit clericum iniuste inuasum se defendere, & priuatum hominem iniuste inuasum sine superioris licentiâ posse se defendere, hoc idem argui potest de ciuitate iniuste inuasa quæ sine Principis autoritate, potest mouere bellum, ad hoc solum, vt se ab iniusto inuasore defendat. Quo fit, vt sicut priuata persona non tenetur expectare Principis autoritatem, vt se iuste defendere possit, ita etiam quæuis respublica nõ tenetur expectare Principis autoritatem, vt ab iniusto inuasore se iuste defendere possit: præsertim si ex tali expectatione imminet respublicæ periculum. Et ideò, vt hæc inconuenientia vitaremus, diximus ea, quæ ad bellum iustum requiruntur, non esse intelligenda de bello defensiuo, sed de bello, quo quis alium aggreditur.

His ergo omnibus iam declaratis, opus est, vt principali quæstioni respondeamus, & ostendamus licitum esse hæreticos bello oppugnare postquam de illorum pertinacia, & rebellionem constiterit. Quod facile efficiemus, si ostendamus ea omnia in huiusmodi bello adesse, quæ ad iustum bellum diximus esse requisita. De duobus vltimis non est opus differere: quoniam illa duo (vt diximus) sunt aduentitia, & extrinseca ipsi bello.

Quo fit, vt malitia, quam ob illorum defectum bellum habuerit, non sit ex natura, & proprietate ipsius belli: sed ex sola pugnantis malitia, vt puta, quia malam ille habuit intentionem: aut quia est illi pugnare interdictum. Et si quis de his duabus belli conditionibus contendere voluerit, supponamus eas in hoc bello esse, quæ in omni bello possunt adesse, & abesse. Nam bellum contra hæreticos bona intentione mouere, quis vetat? Bona siquidem est intentio velle hæreticos ad fidem conuertere, & eos cogere, vt fidem, quam semel in baptismo susceperunt, tueri cogantur: quod multos timore malorum, quæ per bella inferuntur fecisse cognoscimus.

Bona

Bonā intentio est velle fidem Chatholicam exaltare, & dilatare, quam hæretici sua pertinaci rebellione facile coangustabunt: nisi bello coerciti à suis pestilentibus erroribus, resipiscant. Bona intentio est velle rebelles, & inobedientes cogere, vt debitam cui tenentur obedientiam reddant. Hanc autem, aut aliam æque bonā fuisse in prædicto bello Caroli Cæsaris intentionem, ipse belli exitus tam aperte ostendit, vt quisquis recte illum considerare voluerit: nisi fuerit edaci liuore corruptus, apertissime cognoscere valeat. Nam postquam Cæsar Deo fauente est victoria potitus, non exarsit in vindictā hostium. Tantam post victoriam adeptam ostendit hostibus lenitatem, & mansuetudinē, vt Ioannem Federicū Saxonie ducem, & Philippum Lantsgrauium Hesiæ, qui multis Germaniæ populis contra ipsum Cæsarem rebellare persuaserunt, & exercitum immensum congregantes, audaci temeritate eundē Cæsarem aggressi sunt in castra illius tormenta bellica sæpe iacentes: pœna capitis quam iuxta leges pati merebantur, punire noluit: sed vitam, qua erant indigni, illis misericorditer concessit. Cum multæ ex Germaniæ ciuitatibus his Ducibus coniunctæ contra Cæsarem vexilla leuassent, nullam tamen illarum Cæsar in direptionem dedit. Nulli earum, quæ culpā agnoscens veniam petit, hucusq; nocuit: sed omnibus illis clementissimus Imperator indulgentiam concessit. Si fuissent in Cæsare ea, quæ (vt Augustinus ait) vitare solent iustam belli intentionem, videlicet nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, animus implacabilis, his qui suā maiestatem grauissime læserant, postquā illos in sua potestate receperat, non tam facile, & cito percisset. De altero, quod ad belli iustitiam exigitur, nō est, quod iuste quis contendere possit, Cum sit res toti orbi notissima, Cæsarem non ecclesiasticas personas, sed laicas ex multis & variis Prouinciis, videlicet, ex Germania, Hispania, & Italia congregasse, vt Germanos Ecclesiæ catholice, & sibi rebelles debellaret. Restant alia duo discurrenda, quæ potissimum ad belli iustitiam exiguntur, videlicet, autoritas, & causa. De autoritate nullus, nisi prorsus ignarus, & mentis inops, dubitare potest.

Quoniam si belli indicendi autoritas, apud hominem

DD

aliquem

In cap. Soli-
tæ de maio.
& obedi.

aliquem est, nullus est, qui illam certiozem, & maiorem habeat, quam Imperator, qui solus vere nescit in huiusmodi temporalibus superiorem. Hic enim est (vt Innocentius Papa ait) luminare minus, quod præest nocti. Superest igitur, vt de causa inuestigemus, quam si ostenderit iustam: inde aperte conuincemus, iustum esse, vt hæretici pertinaces bello oppugnentur, pessimeque sentire eos, qui Carolum Cæsarem propter huiusmodi bellum accusabant. Si aliquas ex iustis belli causis, quas supra recensuimus, ad memoriam reuocare volumus, multas inueniemus quæ hoc bellum iustum esse aperte demonstrant. Iustam belli causam secundo loco supra collocauimus recessum à vero Dei cultu. At hæretici, qui de Deo, aut sponsa illius ecclesia non credunt, quæ credenda sunt, Deum vere, & vt oportet, non colunt. Iusta igitur belli causa est hæresis, quam qui deserere noluerint, iuste debellari possunt. Altera iusti belli causa, quæ octauo loco recensuimus, est, si quis rebellet aduersus superiorem, cui reuerentiam integrâ præstare tenetur. Et certe ex hac etiam ratione apertissime conuincitur, iustum esse bellum, quod aduersus pertinaces hæreticos geritur. Nam hæretici omnes sunt aperte rebelles Ecclesiæ sanctæ Catholicæ, cuius doctrinam omnes fideles suscipere tenentur. Hæretici autem superbia excæcati propriam sententiam præferunt doctrinæ sanctæ Matris ecclesiæ, & ideo vt suam sententiam tueantur, non dubitant doctrinæ Ecclesiæ Catholicæ contradicere, & illius præcepta contemnere. Ideo Iob de hæreticis loquens, sic ait: Rebelles fuerunt lumini, nescierunt vias eius: nec reuersi sunt per semitas eius. Quæ verba beatus Gregorius in Moralibus, de hæreticis intelligenda esse censet. Præterea, hæretici pertinaces (vt supra libri istius capitulo tertio aperte probauimus) iuste puniendi sunt. Et capite duodecimo eiusdem libri ostendimus, mortis supplicio illos, si respiscere nolint, esse puniendos. Et inde apertissime sequitur, vt si illi huic iustæ punitiõni resistere velint: Princeps, cuius ditioni subduntur, iuste ob hoc possit bellum aduersus illos mouere. Nam qui poenam iustam ex Principis mandato decretâ, subire recusat, & ne illam patiatur Principi resistit, rebellis est. Quam rebellio

Iob. 24.

bellionem, iustam esse causam belli, iam supra ex sacrae scripturae testimonio, & ex beati Augustini sententia, aperte ostendimus. Rursum, si hæreticus pertinax, iuste est ad mortem damnandus, nec refert (vt capite duodecimo libri huius ostendimus) qua morte, gladio videlicet, aut igne, aut aqua, aut quouis alio modo, mors illi inferatur: consequens est, vt iustum sit, hæreticos pertinaces, & rebelles bello oppugnare, vt pereant, & sic illos, vt erant meriti, princeps morte multare possit. Nam hac ratione bella per Moysen gesta, quæ omnia Faustus Manichæus accusabat, beatus Augustinus defendit: propterea & per illa mortem, his, qui alias erant meriti, Deo iubente infligebat. Sic enim libro vigesimo secundo contra Faustum Manichæum, cap. septuagesimo quarto, loquens ait: Nec bella per Moysen gesta miretur, aut horreat, quia & in illis diuina sequutus Imperia, non sæuiens: sed obediens fuit: nec Deus cum iubebat ista, sæuiebat, sed digna dignis retribuebat, dignosq; terrebatur. Hæc ille. Simili igitur modo Cæsar, aut quouis alius princeps, cum bellum aduersus hæreticos pertinaces, qui iure sibi subdantur, mouet: non est dicendus sæuire: sed digna dignis retribuere, dignosq; terrere. Deniq; postquam Principum colla se Christo subdiderunt: sæpe Pontifices sancti, & docti ipsos Principes horati sunt, vt bellum contra pertinaces, & rebelles hæreticos mouerent, & sic illorum obstinatam nocendi libidinem comprimerent. Nec solis exhortationibus ad bellum fuerunt contenti summi Pontifices sed omnibus, qui cruce signati ad bellum contra hæreticos procederent, pœnarum, quæ pro peccatis debebantur, sæpe indulgentiam concesserunt: vt vel tam magno præmio milites allekti libentius ad bella processissent. Beatus Gregorius libro primo Epistolarum suarum, Epistola. 72. Gennadio Patrio, & Exarcho Africæ scribens, ad bellum contra Donatistas hæreticos hortatur, sic inquit: Sicut excellentiam vestram hostilibus bellis in hac vita Dominus victoriarum fecit luce fulgere: ita oportet eam inimicis Ecclesiæ eius, omni viuacitate mentis, & corporis obuiare: quatenus eius ex utroq; triumpho magis, ac magis enitescat opinio, quam & forensibus bellis aduersariis Catholicæ Ecclesiæ vehementer obstitit,

August.

Grego.

DE IVSTA HÆRET. PVNIT.

& ecclesiastica prælia sicut bellatores Domini, fortiter dimittatis. Notum est enim hæreticæ religionis viros, si eis (quod absit) suppetit nocendi licentia, cōtra Catholicam fidem vehementer insurgere: quatenus hæreseos suæ venena ad tabefacienda (si valuerint) Christiani corporis membra transtundant. Cognouimus enim eos contra catholicam ecclesiam Domino eis aduersante colla subrigere, & fidem velle Christiani nominis inclinare. Sed eminentia vestra conatus eorum comprimat, & superbas eorum ceruices, iugo rētitudinis premat. Hæc Gregorius, qui aliquibus interpositis postea Deum orat vt ad huiusmodi bellum gerendum ille Gennadius sit fortis, sic inquit: Perfoluentes præterea paternæ charitatis affectum, dominum petimus, quo brachium vestrum ad cōprimendos hostes forte efficiat, & mentem vestram zelo fidei; velut mucronem gladii vibrantis exacuat. Hæc ille. Deinde cum Albigenisium hæresis, in Francia prope Tolosam oriretur, Innocentius tertius huius nominis summus Pontifex, vir moribus, & doctrina clarissimus postquā illos per rationes, & argumenta, quæ illis multa offerebantur, à suo errore discedere nolle intellexit, armis contra illos (vt Platina refert) agendum esse decreuit. Huic successit in Pontificatu Honorius tertius huius nominis summus Pontifex, qui videns hanc Albigenisium sectam adhuc in suo errore obstinatam, indulgentias, & peccatorum condonationes (vt beatus Antoninus refert) his, qui cruce signati contra huiusmodi hæreticos ad bellum processissent, concessit. Demum quū in Bohemia Husitarum hæresis peruagaretur, nec illius defensores possent argumētis & rationibus ab illa reuocari, adhorrente Legato sedis Apostolicæ Cardinale sancti Angeli, datis ob hoc peccatorū indulgentiis (vt Æneas Sylvius in libro de origine Bohemorum refert) ad bellum contra eosdem hæreticos processum est. Si bellum contra hæreticos non esset sumendum, Deus, qui Ecclesiam suam regit, non toties permisisset summos Pontifices, qui illi præsumunt promissis ob hoc peccatorum indulgentiis fideles contra hæreticos ad bellum adhortari. Ex his ergo omnibus iam apertissime constat iustum esse, vt hæretici pertinaces, & rebelles bello oppugnentur, vt bello

bello petiti dignam sui criminis ultionem accipiant. De hoc tamen monere Principes oportet, ne putent hanc belli contra hæreticos gerendi potestatem illos ita habere, vt quoties illis placuerit, possint bellum contra hæreticos mouere. Non enim licet illis hoc agere: nisi postquam per ecclesiasticum iudicem fuerit declaratum illos esse hæreticos. Non enim est æquum, vt pœna inferatur alicui, antequam constet illum culpam habere, quæ talem exigat pœnam. Hæretici autem crimen constare non potest: nisi post iudicis ecclesiastici declarationem, cui solè iura concedunt, de errore, & de pertinacia in illo definitiuam proferre sententiam. Nam Bonifacius Papa octauus in cap. Vt inquisitionis, de hæreticis lib. 6. prohibet, ne quæuis laica potestas de hoc crimine iudicare audeat: quia crimen hoc (vt ait) est mere ecclesiasticum. Deinde in cap. cum secundum leges. in. paragra. confiscationis, eisdem titulo, & lib. Papa prohibet, ne bona hæreticorum per Principes seculares occupentur, antequam per ecclesiasticum iudicem, cui hoc à iure competit, sententia sit super crimen hæresis promulgata. Et idè per omnia dicendum est de morte, quam nullatenus potest Princeps hæretico ob crimen hæresis infligere: nisi postquàm ecclesiasticus iudex, ad què expectat declarauerit illum esse pertinacem. Et inde vt ex dictis constat sequitur, vt Princeps, non possit aduersus hæreticos ob solam hæresis causam bellum mouere: nisi postquàm iudex ecclesiasticus, cui hoc ex iure conuenit publica sententia declarauerit illos esse hæreticos. Superest vt aduersariorum obiectionibus respõdeamus, qui illas tam fortes esse credunt, vt ne no illis resistere valeat. Sed illas nullius roboris esse nos, Deo duce facile ostendemus, & inde firmiorem nostram sententiam efficiemus. Primo igitur nobis obiiciunt hæreticos rationibus, & non armis esse conuincendos quia fidè oportet esse liberam, & non coactam. Pro qua re etsi nullum illi mihi proferebant testimonium, ego tamen, ne nihil sit, cui respondere debeam, B. Bernardum pro illis offero, qui sermone 64. super Cantica, exponens verba illa, Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas, hæc ait: Si iuxta allegoriã ecclesias vineas, vulpes hæreses, vel potius hæreticos ipsos intelligamus, simplex est sensus, vt hære-

Bernard.

DE IVSTA HÆRET. PVNIT.

1. Tim. 2. tici capiantur potius, quàm effugentur. Capiantur, dico, non armis: sed argumentis, quibus refellantur errores eorum, ipsi verò, si fieri potest, reconcilientur Catholicæ ecclesiæ, reuocentur ad veram fidem. Hæc est enim voluntas eius, qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Hoc denique velle se perhibet qui non simpliciter capite vulpes, sed capite (inquit) nobis vulpes paruulas. Sibi ergo, & sponsæ suæ, id est, Catholicæ Ecclesiæ iubet acquiri has vulpes, quum ait: Capite eas nobis. Hæc Bernardus. Huic obiectioni respondeo verum esse, quod aiunt, hominem libere, & non coacte ad fidem Catholicam prouocandum esse.

Hoc tamen non vniuersaliter verum: sed in illis veritatem habet, qui nunquam fidem Catholicam in baptismo susceperunt, qui nequaquam sunt ad fidem cogendi. Illi autem, qui semel Christum in baptismo induerunt (vt supra capitulo quarto libri huius ostendimus) cogendi sunt, vt fidem, quam semel susceperunt teneant.

Quod autem Bernardus ait hæreticos non armis, sed rationibus, quibus refellantur errores eorum, capiendos esse, de illis solis hæreticis intelligendum esse constat, qui nondum fuerunt legitime de suis erroribus admoniti, & quibus nondum sunt oblata argumenta, quibus eorum errores aperte conuincuntur: ac proinde non constat illos esse pertinaces. De his enim ego fateor non esse illos armis oppugnandos, antequam sint de suis erroribus legitime admoniti. Hæc tamen legitima admonitione illis exhibita, si in suis erroribus obstinati Catholicam fidem suscipere contempserint, iustè poterunt debellari, vt mortem, quæ suo crimini debetur, & quam per potètiã fugere nituntur, vel inuiti sustinere cogantur.

Bernard. Et hoc ipsum etiam beatus Bernardus docet, qui post prædicta verba hæc, quæ sequuntur ibidem adiunxit: Itaq; homo de ecclesia exercitatus, & doctus si cum hæretico homine disputare aggreditur, illò intensionem suam dirigere debet, quatenus ira errantem conuincat, vt & conuertat, cogitans illud Apostoli Iacobi: qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operit multitudinem peccatorum.

Iacob. 7.

Quod si reuerti noluerit, nec cōuictus post primam iam,

&

& secundam admonitionem (vtpote qui omnino subuersus est) erit secundum Apostolum deuitāus. Ex hoc iam melius (vt quidem ego arbitror) effugatur, aut etiam relinquitur, quam finitur vineas demoliri. Hęc Bernardus, qui aperte nostram confirmat sententiam, tantum abest, vt contrariæ fauere possit.

Titid.

Secundo nobis obiiciunt, quod parcendum est multitudini, & mitius cum illa est agendum etiam si tota illa, aut maxima illius pars in crimen aliquod incidisset. Pro qua re licet nullum etiam (vt prius dixi) mihi protulerunt testimonium, ego tamen aliqua, quæ illis in faciem fauere videntur, proferam testimonia, vt illis plene declaratis, inde constat illos, qui contra sentiunt nimium in hac parte hallucinatos fuisse. Augustinus in quadam epistola ad Bonifacium ait: Vbi per graues dissensionum scifuras non huius, aut illius hominis periculum: sed populorum plurimorum strages iacet, detrahendum est aliquid seueritati, vt maioribus sanandis malis, claritas sincera subueniat. Hęc Augustinus. Et citantur à Gratiano in capit. vt constitueretur. 50. distinctione. Idem etiam in quodam particulari casu fieri præcepit Alexander tertius in capit. Latores. extra de cleri. excom. vel de po. ministrante. Et idem innuit Honorius tertius in cap. finali. de transactionibus. Et aliter Innocentij dictum citat Gratianus in ca. Quotiens. 1. q. 7. sic dicens: Quotiens à populis, aut à turba peccatur: quia in omnes propter multitudinem vindicari non potest, inultum solet transire. Hęc ibi. Et beatus Augustinus in quadam epistola ad Aurelium Episcopum iterum ait: Non aspere (quantum ego existimo) non duriter, non modo imperioso ista tolluntur: sed magis docendo, quam iubendo: magis monendo, quam minando. Sic enim agendum est cum multitudine peccantium: seueritas autem exercenda est in peccata paucorum. Hęc Augustinus. Et citantur à Gratiano, in cap. Comestationes. Quadragesima quarta distinctione. Hęc omnia istorum sacrorum doctorum testimonia in faciem probare videntur semper parcendum esse multitudini, & inde forte hi, qui nobis in hac parte aduersantur, se conuincere putabunt, non esse iustum, vt contra hæreticos quantum-

Augusti,

Augusti,

libet pertinaces, & rebelles bellum exerceatur. Fateor quidem multitudini peccanti parcendum esse, & mitius cum illa agendum: hoc tamen non semper ita fieri oportet: sed solum quando talis multitudo peccatum suum agnoscit, & parata est de illo corrigi, & bona de illius correctione habetur spes. Alioqui si multitudo ipsa peccat, peccatum suum non agnoscit: imò potius ipsum tãquam rem bene gestam vult pertinaciter defendere: tunc seuera punitione est coercenda, vt à suo errore discedat: ne nimia indulgentia obstinationis ansam illi præbeat: præsertim si ipsa multitudo in potentia sua confidens: inde ad peccatum audacior fiat. Hoc expresse docet Augustinus in libro de vera, & falsa pœnitentia: sic inquit: Cum enim tot sunt, qui labuntur, vt pristinam dignitatem ex autoritate defendant, & quasi vsum peccandi sibi faciant: rescindenda est spes ista. Hæc August. Et citantur à Gratiano in cap. Qui vult. de pœnitēt. dist. 6. Et certè etiam si Augustinus non doceret: ratio ipsa aperte ostendit: multitudinem peccantem, quæ peccatum suum agnoscere renuit, grauius esse puniendam. Quoniam si multorum peccatum in obstinatione permanentium relinquatur impunitum: ipsum peccatum erit aliis in exemplum, vt putent quoties libuerit licitum esse illis aliud simile perpetrare. Ob hanc causam iurisconsultus in l. Aut facta paragra. fina ff. de pœnis, ait: Nonnunquam euenit, vt aliquorum maleficiorum supplicia exacerbentur: quoties nimium multis personis grassantibus, exemplo opus sit. Hæc ibi. Quam sententiam ego tunc intelligendam esse existimo, quando multitudo peccans renuit peccatum suum agnoscere, & ab illo discedere. Nam alioqui si multitudo ipsa peccatum suum agnoscens illud deserat: faciendum esse censeo, quod dicitur in cap. Comestationes, & in aliis capitulis supra citatis.

QVOD HÆRETICORVM LIBRI

sunt comburendi. Cap. XV.

NON SATIS bene Christianæ reipublicæ consultum esse mihi videtur, si hæreticis è vita sublati, eorumque bonis proscriptis, libri illorum adhuc supersistentes maneant, quibus adhuc mortui toti Christianæ reipublicæ

publicæ vehementer nocere possunt. Paulus Timotheo viro quidem sancto, & docto scribens, admonet, vt à colloquio hereticorum abstineat, ne illorum verbis, quæ sciebat esse ad malum potentissima, inficeretur. Prophana autem (inquit Paulus) & vaniloquia deuita, multum enim proficiunt ad impietatem: & sermo eorum, vt cancer serpit. Si verba hereticorum adeò nocere possunt, vt propterea cancro cõparentur, multò magis haud dubiè nocebunt scripturæ. Nam & si viua vox (vt post Plinium Hieronymus dixit) habeat aliquid latentis energiæ: sæpè tamen ob multas causas magis mouet scriptura, quàm vox. Multi enim sunt, qui nihil prorsus mouerēt loquentes: propterea quòd carent dentibus, qui ad rectam pronunciationem sunt in primis necessarii, carent voce sonora, & placida: quæ audientium animos nimium tenet attentos, aut si hæc omnia habent, tam malam, & horribilem fortè habent actionem, vt auditores à concione potius repellant, quàm alliciant. At scriptura sine his omnibus mouere potest: quia nullo istorum illa indiget, vt affectus legentis excitare, & fouere possit. Deinde ea, quæ scribuntur, diligentius cogitantur: & multò accuratius digeruntur antequàm in publicum prodeant, quàm ea, quæ in communi colloquio tractamus, quæ sæpè, vt menti se offerunt absq; multo examine proferuntur. Et inde necessario consequens est, vt fortiores neruos, & subtiliores aculeos habeat sæpè oratio scripta, quàm ex tempore dicta, quibus animus legentis transfixus, tam potenter detinetur, vt etiam volens discedere non valeat. Ipsi etiam qui legunt, vehementius, vt in plurimum insistant circa scripturam, & multò attentius, & cum longiori examinatione illam legunt, quàm audiant verba loquentis. Habet adhuc aliquid peculiare scriptura, per quod multò latius nocere potest, quàm oratio prolata, quanuis illa fit tam anxie præcogitata, vt in qualibet illius iunctura, millies orator caput scalpserit, totosque deroserit vngues. Nam verbum semel ore prolatum, irreuocabile volat. Quo fit, vt nulla in posterum sit potestas illius: quia vt semel ab ore fuerit emissum, nemini præter illos, qui tunc audierunt, se solo prodesse, aut obesse poterit. Ea verò, quæ scripta sunt, per multa secula seruantur,

Hier. 1.

& à diuersis viris per multa secula leguntur. Vnde euenit, vt per multa secula proficere aut nocere possint scripturæ per multa secula seruatae. Consequens igitur est, vt hæreticorum libri, errores contra fidem Catholicam in se continentes, censendi sint veluti perenes quidam fontes perpetuum virus euomentes, aut tanquam profundæ quædam radices perpetuum quoddam venenum ex se producentes, quod incautos facile perimere potest. Necessarium est igitur, vt omnes hæreticorum libri comburantur, ne pestilens aliqua maneat radix, quæ novos quotidie valeat ex se gignere hæreticos. Hieremias propheta constitutus est à Domino non solū, vt abscindat ramos: sed vt euellat radices, & disperdat, & dissipet eas. Nam radice seruata, facile rami ex illa nascentur. Hæretici siquidem suas hæreses idè libris æditis illas scriptas relinquere procurant, vt per libros illos suas hæreses non solū ad illos, qui apud exterarum nationes tunc viuūt: sed etiam ad posteros transmittant. Duplici igitur nomine, hæreticorum libros nocentissimos esse constat. Nam per illos tanquam per canales quosdam, hæreses de populo in populū & de regno in regnum, & de prouincia in prouinciam transeunt: quas omnes nec per propriam vocem, neq; per vocales inuicem hæretici illarum autores tam facile in tam remotas prouincias trāsmittere possent. Deinde sparsis iam per multas nationes hæresibus, aliud adhuc ex libris hæreticorū multo grauius oritur incommodū, quod nullo vnquam æui senio hæreses moriuntur, nullaq; est tam noxia doctrina, quæ aut, tēporibus obruatur, aut obliuione sepeliatur. Quoniam hæreses tandiu perseuerare erit necesse: quādiu libri, qui pro illarū defensione æditi sunt, persisterint. Hæc omnia tam manifesta experientia comprobata sunt, vt plura quā vellemus ad illorum confirmationem habeamus exempla. Nec opus est antiqua exempla, quorum multus est numerus repetere: cum satis, superq; sit hoc, quod totus serè, proh dolor, Christianus orbis nunc experientia docente agnoscit. Cū primum Lutherus à vera fide Catholica deficiens, insanire cœpit, ad sui erroris tutelam libros aliquot ædidi, quibus suas hæreses aliis etiam, si posset, persuadere conatus est. Legerunt hos multi, & illis perlectis sic à veritate in-

men

mendacium translati sunt, vt multò peiores, multoq; pestilentiores Luthero statim in Germania surrexerint hæretici, qui libris etiam æditis suas hæreses confirmare curarunt. His igitur medijs intra paucos annos tota ferè Germania iam periit, quæ bona erat olim Christiani orbis pars. Nec intra solam Germaniam hæc pestis se continuit, quod sine gemitu, & lachrymis dicendum nõ erat: sed per totam ferè Europam vagatur, atque grassatur. Rara siquidem est in toto Christiano orbe prouincia, in qua non sint aliqui Lutherani, aut publici, aut occulti.

Quod nõ aliundè cuenisse certissimè constat: nisi quòd libri Lutheri, & aliorum eiusdem classis hominum, per omnes ferè prouincias impunè deportati sunt, & cuiusque legere volenti sunt exhibiti. Et inde pestis hæc tantas vires eundo acquisiuit, vt nisi Deus sua benignitate, & clementia huic morbo tam latè grassanti mederi dignetur, nulla sit iam reliqua spes. Si tamen à principio ea qua decebat diligentia, tales libri fuissent prohibiti, & illorum portatores, venditores, lectores, detentores fuissent acerba seueritate puniti, non tantùm hæc pestis inualuisset. Sic enim faciendum esse quidam egregius Poëta præcepit, dicens:

Principiis obsta: sero medicina paratur,

Cùm mala per longas inualuere moras.

Ouidius.

Quisquis igitur diligenter perspexerit, quàm graue nocumentum recentes hæretici libris suis Christianæ reipublicæ intulerint, meritò cum Hieremia propheta plorabit, & dicet: Lamia nudauerunt mammam, lactauerunt catulos suos. Nam hæc verba de hæreticorum nimium atroci crudelitate, quam illi per scripturas suas cum fidelibus Catholicis exercent, interpretatur beatus Hieronymus in commentarijs super Trenos Hieremiam sic inquit: Lamia humanam faciem habet: sed corpus bestiale. Et aliquibus interpositis subdit: Possunt in lamia hæretici accipi, qui humanam quidem faciem: sed belluina per impietatem corda gestant. Hi tunc mammam nudant, quando errorem suum liberè prædicant. Tunc catulos lactant, quando malè sequaces paruulorum animas, dum peruersa insnuant, ad impietatem nutriendo confirmant. Hæc Hieronymus.

Tren. 4.

Hieron.

Cùm

Cum igitur euidentissimis rationibus, certissimaque rerum experientia constat, hæreticorum libros nimium Christianam reipublicam nocere, inde necessario, consequens est tales libros esse comburendos, aut alio quouis modo ex orbe delendos, ut à nemine legi possint. Si puteus aliquis, aut fons publicus, ex quo populus aquam ad potum haurire solet, inficeretur veneno, is qui populi regimè tenet, deberet puteum obsituere, ne quis fortè ex illo incautus bibens periret. Et si rector populi nollet obsituere puteum; sed vellet omnibus esse patentem, eo ipso totius populi certissimus hostis merito censendus esset. Nihil secretius de hæreticorum libris dicendum esse apertissime constat. Nam illorum libri quasi putei publici facti sunt, postquam in publicum prodierunt: qui cum sint hæreseos veneno infecti, necessarium erit illos ab orbe toto relegare ne quis fortè ad illos accedens hæreseos venenum ab illis hauriat, quo inficiatur, & pereat. Quisquis igitur illos cum prohibere possit, permiserit, is totius reipublice Christiane apertus hostis iuste censebitur. Quia omnes, quos potuerit fideles, vult perdere, & in pestiferos errores trahere, cum ab illis non remoueat hæreticorum libros, qui magnam offerunt hæresum occasionem. Nam (ut optimè Symmachus Papa dixit) non grandis est differentia an læthum inferas, vel admittas, mortem enim languentibus probatur infligere, qui hanc cum possit, non excludit. Et certè (ut apertè loquar) omnis Rex, aut Prorex, aut ciuitatis Rector, aut quæuis alia potestas ex industria permittens in terris suæ ditioni subiectis libros hæreticorum vendi, præter hoc, quod grauissimè peccat, vehementem ob hoc solùm præbet contra se hæresis suspicionem. Quod apertissimo testimonio B. Innocentij Papæ huius nominis primi probari potest, qui in epistola quadam, hæc ait: Negligere quippè, cum possit perturbare peruersos, nihil est aliud quam fouere. Nec caret scrupulo societatis occulte, qui manifesto facinori desinis obuiare. Hæc Innocentius ille. Quæ verba citantur à Gratiano in cap. Error. 83. distin. Nulla certè est via qua magis possit occurri hæresibus, ne in populo orientur, & ne exortæ ultra grassentur, quam si hæreticorum libri, ex quibus hæresis venenum facillè quis incautus bibere potest,

Symmachus
Papa.

Innocentius
primus.

test, prohibeantur. Quo fit, vt iuxta Innocentijs sententiam, non careat scrupulo societatis occultæ Rex aut quæcunque alia potestas, quæ hæresibus per librorum combustionem, definit obuiare. Nec solùm est de hæresi suspectus, qui hæreticorum libros, cum prohibere possit, vendere permittit: sed reus coram Deo erit omnium hæresum, in quas illorum librorum lectores, occasione ab illis capta, fuerint lapsi. Nam de talibus Paulus loquens, ait: **Qui talia agunt, digni sunt morte: non solùm, qui faciunt ea: sed etiam, qui consentiunt facientibus.** Quem locum Glossa ordinaria interpretans, ait: Consentire est tacere, cum possis redarguere. Et beatus Damasus Papa: **Qui potest obuiare, & perturbare peruersos, & non facit: nihil aliud est, quàm fauere impietati eorum.** Hæc ille. Si hæretici libris suis (vt diximus) fidelibus nocēt, necessario consequens est, vt eiusdem nucumenti sit particeps omnis ille dominus, qui cum posset, non vult tale nocumentum vitare, præsertim si dominus fuit admonitus de nocumento. quod ex lectione talium librorum oriri poterat. Cuius sententiæ vmbra in veteri lege perfectissimè deliniatam inuenimus: vbi de domino bouis cornupetæ, qui admonitus illum recludere noluisset, Deus hæc condidit legem: **Si bos cornupetæ fuerit ab heri, & nudius tertius, & contestati sunt dominum eius, nec reclusit dominus eum, occideritque virum, aut mulierem, & bos lapidibus obruetur, & dominum illius occident.** Non ob aliam causam Deus tunc iussit dominum bouis cornupetæ occidi: nisi quia censuit illum homicidam, quanuis ille manu suâ neminem occidisset. Quia tamen dominus noluit bouem recludere, & sic mortem hominis, quæ à boue prouenire potuisset, vitare contempsit imputabatur illi mors, ac si ipsemet propria manu illum interemisset. Iustum quippè est, vt ille de damno illato habeatur reus, propter cuius culpam, & negligentiam damnum illud euenisse constat. Simili pœna constringendum esse constat, dominum illum, qui admonitus libros aliquos esse perniciosos & fidei Catholicæ incommodos, illos non vult prohibere. Nam si postea aliqui ex lectione illorum librorum mortem animæ incurrerint, illorum mors domino imputabitur, qui cum posset, noluit mortis occasionem

Rom. i.

Damasus.

Exod. 21.

Mat. 18.

caſionem auferre. Ideò ſaluator noſter ait. Qui ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis, qui in me credunt: expedit ei, vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Is haud dubiè credentes in Chriſtum ſcandalizat, qui illis præbet occaſionem diſcedendi à fide, quam Chriſtus, & Apoſtoli eius docuerunt. Qui librum in fauorem alicuius hæreſis ſcribit, iſ apertè credentes in Chriſtum ſcandalizat: quia aliis præbet occaſionem, vt à vera fide diſcedant. At qui huiusmodi libros, cum poſſit, prohibere negligit, eandem culpam habet, ac ſi ille librum ſcripſiſſet. Facientis quippè culpam habet, qui quod poteſt, negligit emendare. Conſequens igitur eſt, vt ille etiam credentes in Chriſtum ſcandalizare dicatur, qui libros hæreticorum negligit prohibere. Expediret ergo huic (vt iuxta dictum ſaluatoris) vt ſuſpenderetur mola aſinaria in collo eius, & demergeretur in profundum maris. Propter has omnes vrgentiſſimas rationes non ſolum Pontifices ſummi, quibus hoc potiſſimum incumbit negotium: ſed etiam Imperatores, & Reges, qui aliquam fidei Catholicæ rationem habere voluerunt, hæreticorum libros eſſe comburendos legibus, & decretis ante multa ſecula ſtatuerunt. Nam Conſtantine ille, qui primus Imperij maiestatem Chriſti humilitati ſubiecit, Arrianorum libros omnes iuſſit comburi, mortis ſupplicium minatus omnibus, qui tales libros ſeruafſent. Et quo maior verbis meis adhibeatur fides Epistoſtam eiufdem Conſtantine, quam ille Episcopis, & populo: de hac re ſcripſit, hic inferere de creui, quæ talis eſt.

VICTOR CONSTANTINVS

Maximus Auguſtus, Episcopis,
& Populo.

Conſtantine
Imperator.

Malignos, & impios Arrius imitatus, dignum eſt, vt illorum quoque ſuſcipiat vltionem. Sicut ergo Porphyrius diuinæ pietatis inimicus, iniqua volumina contra religionem proferens, dignâ promeruit inuenire mercedem, & talem, per quam in poſterum eſſet opprobrium, & plurima compleretur infamia: & nunc placuit
Arrium,

Arrium, & confectatores eius vocari Porphyrianos, vt quorum mores imitati sunt, eorū vocabulo perfruantur. Super hæc autem, si qua conscriptio ab Arrio facta reperitur, igni tradatur, vt nō solum praua eius doctrina depercat: sed neque vlla etus possint remanere commenta. Hoc etiam præcipio, si quis cōscriptiones Arrii celasse cōperitur, & nō repente proferens igne consumpserit, mortis supplicio subiacebit. Mox enim, vt in hoc fuerit captus, capitale suscipiat vltionem: Deus vos custodiat.

Hactenus epistola Constantini, quæ habetur lib. 2. Historiæ tripartitæ, cap. 15. Post Constantinum magnum elapsis annis plusquam centum & quinquaginta. Valentinianus, & Martianus Augusti cōtra Eutyctetis, & Apollinaris sectatores varias statuit pœnas, & deinde contra eos, qui libros istorum dogmata continentes seruassent: legem statuerunt hæc verba continentem: Nulli etiam contra venerabilem Chalcedonensem synodum liceat, vel aliquid dicere, vel scribere, vel ædere, atq; emittere, aut aliorum dicta, vel scripta super eadem re proferre, ne mo huiusmodi habere libros, & sacrilega scripturarum audeat monumenta seruare. Quod si qui in his criminibus fuerint deprehēsi, perpetua deportatione dāentur. Eos verò, qui discendi studio adiecerint, de infasta hæresi disputantes, decem librarum auri, quæ fisco nostro inferendæ sunt, iubemus subire dispendium. Vltimo etiā supplicio coërceantur, qui illicita docere tentauerint.

Omnes verò huiuscemodi chardi, chartæ, ac libri, qui sunt nestum Eutyctetis, & Apollinaris complexi fuerint dogma, incendio concrementur, vt facinorosa peruersitatis vestigia flammis combusta depercant. Equum nanque est, vt immanissimā sacrilegia par pœnæ magnitudo percellat. Scientibus moderatoribus prouinciarum, eorumque apparitoribus, defensoribus etiā ciuitatum, quod si ea, quæ legis huius religiosissima sanctione custodire decreuimus, aut neglexerint, aut aliqua permiserint temeritate violari, denarum librarum auri multam fisco nostro inferre cogantur: insuper etiam existimationis suæ periculum sustinebunt. Hæc Imperatores Valentinianus, & Martianus: & habentur in lege, Quicunque. C. de hæreticis. Idem etiam statuerunt

Valentinianus & Martianus.

Impe-

Imperatores Theodosius, & Valentinianus, vt constat ex le. damnato. in eod. Codicis titulo. Ecce vides sanctam Imperatorum diligentiam circa prohibitionem librorum hæreticorum, & religiosam acerbiter in illorum combustione. Sed nunquid Põtifices summi, & sancti hoc agnoscentes damnauerunt istarum legum seueritatem? Nequaquam, imò potius verbis, & opere illam commendauerunt, idem ipsi facientes, & suis decretis idem aliis facere præcipientes. Nam Leo primus, huius nominis Pontifex in Epistola quadam ad Toribium Astorigensem Episcopum cap. 15. sic ait: Curandũ est, & sacerdotali diligentia maximè prouidendũ, vt falsati codices, & à sincera veritate discordes, in nullo vsu lectio- nis habeantur. Apochryphæ autem scripturæ, quæ sub nominibus Apostolorum: multarum habent seminarium falsitatum, non solum interdiciendæ: sed etiam penitus auferendæ sunt, atque ignibus concremandæ. Quauis enim sunt in illis quædam, quæ videantur speciem habere pietatis: nunquam tamen vacua sunt venenis: sed per fabularũ illecebras hoc latentè operatur, vt mirabilium narratione seductos, laqueis cuiuscunque erroris inuoluant. Vnde si quis Episcoporum, vel apochrypha haberi per domos nõ prohibuerit, vel sub canonicorum nomine eos codices in ecclesia permiserit legi, qui Priscillianè adulterina sunt emendatione corrupti, hæreticum se no- uerit iudicandũ: quoniam qui alim ab errore nõ reuo- cat, se ipsum errare demonstrat. Hæc Leo Papa vir sanctus iuxta, ac doctus. Quid autem Gelasius Papa de hæreti- corum libris censuerit faciendum, liber Pontificalis de- clarat, qui vitam huius Gelasii describens, hæc inter alia refert. Huius temporibus inuenti sunt Manichæi in urbe Roma, quos in exilio deportari præcepit, quorum quoq; codices ante fores Basilicæ sanctæ Mariæ incendio con- cremavit. Hæc in libro Pontificali de Gelasio dicuntur. Præterea libros Ioannis Vuiclef comburi duo Archiepis- copi Apostolicæ sedis legati primo præceperunt: deinde ecclesia vniuersalis in duobus generalibus conciliis Ro- mano, & Constantiensi congregata idem fieri præcepit: prout apertissimè constat ex gestis concilij Constan- tiensis, sessione octaua, vbi postquã dicitur, libros præfati

Leo Papa
primus.

Ioan

Ioannis Vuicles fuisse in concilio Romano ad ignem damnatos, ipsiusmet Constantiensis concilij insuper additur definitio, his verbis, quæ proximè sequuntur expressa: In nomine Domini nostri Iesu Christi hæc sancta synodus sententias prædictorū Archiepiscoporum, ac concilij Romani ratificans, & approbans, prædictos articulos, & eorū quemlibet, libros eiusdem dialogum, & triologum per eundem Ioānem Vuicles nominatos, & alios eiusdem autoris libros, volumina, tractatus, & opuscula, quocumque nomine censeantur, quos hic haberi vult pro sufficienter expressis: hoc perpetuo decreto reprobatur, & condemnat. Et eorūdem librorum, & cuiuslibet ipsorum lectionem, doctrinam, expositionem, & allegationem: nisi ad eorum reprobationem, omnibus Christi fidelibus prohibendo inhibemus omnibus, & singulis Catholicis sub anathematis interminatione: & ne de cætero dictos articulos, vel ipsorum aliquem audiant publicè prædicare, dogmatizare, tenere, vel quomodolibet allegare: nisi ad eorum reprobationem, vt dictum est, videns illos libros, & tractatus, volumina & opuscula, prælibata publicè concremari, prout decretum fuerat in synodo Romana, sicut superius est expressum. Super quibus exequendis, & debite obseruandis, mandat præfata sancta synodus ordinariis locorum vigilanter intendere, prout ad quemlibet spectat secundum iura, & canonicas sanctiones. Hactenus concilium Constantiense. Et quanquā hæc protulimus testimonia satis esse possent ad nostræ sententiæ confirmationem: tamen vt illam firmiorem relinquamus, antiquiora, & vetustiora exempla repetere volo, & actus apostolicos reuoluere: in quibus apertissimum pro hac re inueniemus testimonium. Nam de mirabilibus apud Ephesum Pauli gestis, historia illa differens hæc ait: Multi credentium veniebant confitentes, & annuntiantes actus suos. Multi autem ex eis, qui fuerant curiosi facti, contulerunt libros, & combusserunt eos coram omnibus, & computatis pretiis illorū, inuenerunt pecuniam quinquaginta millia. Ira fortiter crescebat verbum Dei, & confirmabatur. Hæc Lucas in actibus Apostolorum. Si libri curiosi ex præcepto Pauli tunc comburebantur: multo magis comburerentur hereticorū libri, qui multo

Concilium
Constantiense.

Act. 19.

magis legentibus nocere potuissent. Sed non est absque annotatione prætereundum id, quod ad exaggerandam illam librorum combustionem Lucas addidit, sic dicēs: Ita fortiter crescebat verbum Dei, & cōfirmabatur. Nam illis verbis aperte docet nos Lucas, talium librorū combustionem esse testimonium locupletissimum augmentationis, & confirmationis verbi Dei in illis. Quo fit, vt etiam econtrario colligere liceat, validum testimonium diminutionis, & ruinæ fidei esse in illis, qui libros hæreticorum, cum possint, comburere nolunt. Deinde, post Apostolorum tempora hoc fuisse in tota ecclesia seruatum, testatur Origenes, qui Homilia nona super Numeros ait: Si apud homines hodie iudicaretur hæc causa: & apud ecclesiarum Principes haberetur examē de his (verbi causa) qui diuersa ab ecclesiis docentes, diuinæ vindiçtæ pertulerint vltionem, nõne iudicarent, vt si quid loquuti sunt, si quid docuerunt, si quid etiam scriptum reliquerunt, vniuersa pariter cum ipsorum cineribus deperirent? Hæc Origenes: Ex cuius verbis constat hanc esse suo tempore totius ecclesiæ sententiam, libros hæreticorum esse comburendos. Accedit ad hæc omniā, quod Eusebius Cæsariensis in libro de temporibus refert libros Prothagoræ sophistæ fuisse ab Atheniensibus combustos. Cuius combustionis quāquam Eusebius eo loco causam non explicet: aliam tamen non fuisse credendū est, quam vt suæ reipublicæ prospicerent, & damnū vitarent, quod tales libri legētibz possent inferre. Si homines Gentiles tantam suæ reipublicæ, quam regendam susceperant, rationem habuerunt multo iustius est, vt Principes Christiani maioris Catholicæ ecclesiæ, pro qua filius Dei mortem subire dignatus est, curam suscipiant, & libros hæreticorum, qui multo plusquā Prothagoræ sophistæ ecclesiæ nocere possunt, vlticibus flammis tradant. Non est enim æquum, vt Christiani Principes in recta populi gubernatione Principibus Gentium cedant. Quod si, vt faciendum esse probauimus, hæreticorum libri comburantur, dabitur per hoc, haud dubie cuique autori hæretico digna suo crimine pœna: quoniam iuxta sapientis dictū, in quo peccauerat in eo punietur. Peccant enim omnes hæretici quadam inanis gloriæ cupiditate, ex qua pestilente

Origen.

Eusebius.

Sap. 6.

lente radice sicut multa alia oriuntur scelera, ita etiã hæ-
 resis, quæ est omnium aliorum grauisissimum malum.
 Nam qui nimio affectu popularem captat gloriam: nihil
 pro illa assequenda intentatum relinquet, ad illam tan-
 quam ad quendam scopum omnes suos actus dirigit. Quis
 loquitur, quum scribit, quum disputat, aut quum aliud
 quoduis opus agit, semper populi gloriam præ oculis ha-
 bebitorum. Quod si hanc, quam ardentissimè cupit gloriã, alia
 via se posse assequi desperauerit: tunc nouam confingere
 doctrinam conatur, vt rei nouitate alios in sui admiratio-
 nem trahat. Ex ipso deinde impotenti gloriæ popularis
 desyderio oritur pertinaciã tam inflexibilis, vt quanuis
 in certamine omnium iudicio succumbat, nunquã cede-
 re velit. Mauult enim in errore persistere, quã se victum
 fateri, ne hac occasione, vel minimam gloriæ partem, quã
 immodicè cupit, amittat. Sunt enim hæretici optimè fi-
 gurati in viris illis superbissimis, qui dixerunt: Venite, fa-
 ciamus nobis ciuitatem, & turrim: cuius culmen pertin-
 gat vsq; ad cælum: & celebremus nomen nostrum. Hære-
 tici siquidem nomina sua volũt celebrare in terris, & ob
 hanc causam turres superbæ vanitatis construunt, & li-
 bros hæresibus plenos componunt. Tam insita est omni-
 bus hæreticis inanis gloriæ cupiditas, vt per illã, tanquã
 per proximam causam hæretici diffinitione Augustinus
 dare decreuerit, sic dicens: Hæreticus est, qui pro alieuius
 temporalis commodi, & maxime gloriæ, principatusque
 sui gratia, falsas, ac nouas opiniones gignit, vel sequitur.
 Hæc Augustinus in libro de vtilitate credendi. Ob hanc
 causam Paulus volens fidei vnitatem Philippensibus per-
 suadere, admonet eos ab omni inani gloria abstinere,
 quod hanc plurimum fidei vnitati nocere posse intelli-
 gat. Vnanimis (inquit ille) id ipsum sentientes, nihil per
 contentionem, neq; per inanem gloriam. Iustum igitur
 est, vt quam per librorum conscriptionem hæreticus pro-
 curauit popularem gloriam, hanc libris eius combustis
 non assequatur, & hoc modo punietur in eo, in quo pec-
 cauerat. Olim quidam sceleratus homo (vt Strabo re-
 fert) templum Dianæ Ephesinæ admirabili opificio con-
 structum, igne succendit, & sic paruo tempore destruxit,

Gen. ii.

August.

Philip. i.

quod multo tempore, multisq; expensis fuerat ædificatum. Deprehensus est homo ille, & interrogatus cur tam graue, atq; tam sacrilegū scelus aufisset, respondit se optasse posteris memoriam sui relinquere, quam quia rebus clarissimis à se gestis assequi non poterat, hoc pessimo facinore se assequuturum sperauit. Hoc iudices intelligentes, edicto publico inhibuerunt, ne scriptor vllus, qui sacrilegum illud facinus scripssisset, illius patratorem nomine proprio exprimere auderet, vt nomine illius suppresso memoria, quā tam impotenter, atq; effrenatē optauit ad posteros transmittere, citissimē delereretur. Quisquis rem bene circumspexerit, faciliē intelliget nullum ouum esse alteri ouo similius, quā quilibet hæreticus homo, est illi homi scelerato. Subuertit ille, atq; destruxit templum Dianæ : & hæreticus nititur scindere, & euertere, atq; perturbare ecclesiam Dei, quæ est templum illius.

Scelestus ille homo ab impotenti inanis gloriæ desyderio motus est ad impium illud facinus perpetrandum, & hæreticus ab eiusdem inanis gloriæ ardentissimo amore ducitur, vt nouā confingat doctrinam, & sic ab ecclesiæ vnitate discedat. Par igitur est, vt similis hæreticū pœna constringat, vt videlicet eam, quam per librorum editio: nem tam anxie concupiuit gloriā, libris eius omnibus prorsus ex orbe deletis, nō assequatur. Huic etiam simile est, quod Iudas Machabæus cum Nicanore duce exercitus Antiochi Regis fecit. Nam postquam ille fuit in bello occisus : iussit Iudas linguam Nicanoris abscindi, & auibis dari, Cur ita ? Nunquid putandum est Iudā Machabæum illud abs re iussisse ? Minimè. Fuerat quidem Nicanor in Deum omnipotentē blasphemus, & sibi ipsi adeo arrogans, vt sibi magis quā Deo parendum esse nō fuerit veritus dicere. Ob hanc causam linguam illius etiā post mortem abscindi Iudas præcepit, vt in eo membro, quo tam impiè peccauerat, illum puniret. Hæretici omnes blasphemī sunt: quoniam ecclesiam, quæ à Deo semper edocetur, non dubitant dicere mendacem, aut saltem deceptam. Sunt etiam arrogantes adeo, vt suo magis tribuant iudicio, quā omnium Doctorum factorum sententiis, parum dixi: nisi etiam plusquā totius ecclesiæ definitionibus sibi ipsis tribuerent. Hi per libros tanquam

per quasdam linguas adhuc mortui loquuntur, & per illos in Deum, & ecclesiam eius, suas effundunt blasphemias. Has igitur linguas, hoc est, eorum libros oportet abscindere, & non solum auibus discerpandos: sed flammis comburendos tradi, ut nullum illorum possit superesse vestigium. Hæreticorum cuilibet haud dubie cõuenit illud, quod ex mandato Dei Hieremias propheta ad Edon locutus est, sic inquit: Arrogantia tua decepit te, & superbia cordis tui, qui habitas in cauernis petrae. Cum exaltaueris quasi aquila nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus. Et erit Idumæa deserta. Omnis, qui transibit per eam stupebit, & sibilabit super omnes plagas eius. Sicut subuersa est Sodoma, & Gomorrha, & vicinæ eius, ait Dominus. Hæreticorum congregatio quantumlibet sit aliquando multa, & frequens, tandem Deo illam dispergente, erit aliquando deserta: quoniam recta fide reuelata, & plenè intellecta, hæresis illorum ab omnibus deferetur, neque erit, qui illi adhæreat. Frequentissima fuit olim, & per multas prouincias extensa hæresis Arrii: sed nunc iam velut Idumæa facta est deserta: quoniã omnes spreuerunt illam, & recesserunt ab ea. A deo deserta est hæresis illa, ut non solum iam non sint Arriani: sed nec Arrianorum libri: qui illam hæresim doceant, & tueantur. Frequentissima, & multis populis plena est hodie hæresis Lutheri, qui sicut aquila exaltauit nidum suum, tanta superbia, & arrogantia deceptus, ut non vereatur in cælum ponere os suum, & dicere Ecclesiam fuisse in tenebris usque ad prædicationem suam: sed confido in Domino, quod tandem erit tanquam Idumæa deserta. Sed quomodo erit deserta hæreticorum congregatio? Sicut subuersa est Sodoma, & Gomorrha, & vicinæ eius, ait Dominus. Hæ autem ciuitates (ut historia sacra refert) igne subuersæ sunt

Hier. 48.

Gen. 19.

Iosue. 15.

e. Tim. 2.

qui illam doceant, atque tueantur, fundamenta illius manere videntur, super quæ facile poterit hæresis illa reedificari. Quisquis igitur Christianæ reipublicæ bene consultum esse optat, omnes hæreticorū libros, si potest, comburere faciat, ne fortè fidelis aliquis in illis legens, ab illis lædatur, & pereat. Si hæreticorum colloquia, iuxta Pauli præceptum sunt deuitanda ne illorum communione lædamur: & magis (vt præfati sumus) nocere possunt hæreticorum scripturæ, quàm verba, cõsequens est, vt maiori cura sint euitandi libri, quàm verba, & multò diligentius sit circa illorum prohibitionem inuigilandum. Et quod diximus de libris hæreticorū, idem profus faciendum esse censemus de libris Iudæorum, & aliorum infidelium, quos inter Christianos, & sub Christianorum dominio viuere contigerit. Est tamen aliqua inter Iudæorum libros differentia consyderanda: quia non omnes in eodem sunt gradu, & ideò nec eadem lege iudicandi. Quidam enim sunt absolutè boni, vt sunt libri omnes veteris Testamenti, & alij qui veras illorum librorū continent expositiones, & hi permittendi sunt Iudæis, quemadmodum permittitur illis, vel legis Mosaicæ ritus, & ceremonias seruent. Quia in illis omnibus habetur quoddam testimonium fidei Catholicæ, quæ in illis repræsentatur tâquam veritas in figura, & corpus in vmbra. Sunt alij libri à doctoribus Iudæorum compositi, pleni mendacijs, & somnijs, & fabulis. & (quod multò peius est) multis in Christum, & legem suam blasphemijs. Per hos libros seducuntur, simplices eorum, & in sua perfidia nutriuntur & fouentur, & detinentur, ne ad fidem Christi conuertantur. Hi tales libri meritò deberent comburi: quia sicut sunt compellendi, ne fidem Christi malis persuasionibus impediunt, ita iustum est, vt compellantur, ne libris æditis impediunt, quo minus eorum aliqui ad fidem Euāgelij conuertantur. Et sicut compellendi sunt, ne Christum, & sanctam eius legem verbis blasphemēt, ita etiam ne blasphement scriptis. Hæc autem omnia tolerantur, si tales libri comburantur, quòd Christiani Principes legitimè facere possunt, cum Iudæi in peccatum peccati, quod commiserunt in morte Christi, facti sint serui.

RES.

RESPONDETVR ALIQVIBVS

rationibus, quibus aliqui probantur
tuntur hæreticorum libros
esse permittendos.

Cap. XVI.

ET Si vrgentissimis, euidentissimisq; rationibus probaui hæreticorum libros non esse permittendos: sed esse comburendos, aut alio modo abolendos, non desunt tamen, etiam ex his, qui se Christianos iactant, qui huic Catholicæ veritati repugnare non vereantur. Nam cum olim ante aliquot iam elapsos annos in Flandria versarer, frequens de hac re mihi disputatio fuit cum quodam viro docto, & Catholico, vt exteriora ostendebant, hæretico tamen, vt ego suspicabar. Et aliquos postea eiusdem classis homines Parisiis, & alibi inueni, qui cum se Christianos videri optarent, hæreticorum tamen libros non esse comburendos, pertinacissime tuebantur. Sunt enim nunc multi passim tales: quales Christus Saluator noster venturos esse prædixit, vestimenta ouium portantes, qui tamen intrinsecus sunt lupi rapaces. Illos

Mat. 23.

rum omnium communes rationes hic referam, & cum illas facillimè reiecero, ostendam eos debilissimo, & minus, quàm arundineo baculo inniti. Primo quidem dicunt multa verè Catholica, & bene tractata esse in libris hæreticorum, multos scripturæ sacræ nodos optimè explicatos, multa obscura eleganter illustrata, quæ apud viros Catholicos prorsus non habentur, aut non sunt tam bene explicata, atque digesta. Iniustum autem esse dicunt Catholicam ecclesiam his omnibus priuare, & inde colligunt, vt iniustum etiam sit tales hæreticorum libros comburere, ex quorum combustionem tam graue incommodum Christianæ reipublicæ apertè oritur. Hæc argumentatio, quam illi vrgentissimam putant, vtroque claudicat pede: quia ambæ antecedentis partes, quibus illa ad conclusionem procedere nititur, sunt falsæ. Nam quod primo assumpsit, multa in hæreticorum libris inueniri bona, & bene tractata, quæ apud viros Catholicos minimè reperiri possunt, falsum est, & diuinæ prouidentie apertè iniuriosum. Fateor quidem aliqua esse in

hæreticorum libris vera, & Catholica & pulchrè explicata, aliàs nullus illis fidem præbere vellet, si omnia plena mendatiis essent. Quod autem ea vera, & Catholica, quæ ab hæreticis bene tractata sunt, minimè apud Catholicos Doctores inueniri possint, hoc est, quod cõstantissimè nego. Nam etsi aliquãdo Deus malis hominibus & infidelibus prophetandi munus concessit; ea tamè, quæ illi prophetando prædixerunt, non per illos solos prædicta esse voluit: sed per aliorum bonorum prophetarum ora multò melius, & expressius illa eadem mudo manifestari decreuit. Prophetauit Balaam ille malus de aduentu

Num. 24. Messia: sed multò melius atq; apertius, quàm ille prædixerunt hoc alij Prophetæ. Cayphas ille, qui Põtifex erat anni illius, quo passus est Christus saluator noster prophetauit, quòd Iesus pro omnium salute moriturus erat

Ioan. 11. Hanc tamen generis humani salutem per Christi mortem habendam, Dauid, Esaias, & alij plurimi sancti prophetæ, multò latius, & apertius prædixerunt. Cùm primò veritatem aliquam ad salutem animæ necessariam Deus mudo reuelare voluit, nunquam nisi per iustos, & sanctos viros id fecit. Dedit Deus olim veterem legem: sed per manus sanctissimi viri Moysei tradidit illam populo Israel. Instituit longo post tempore legem Euangelicam, primos tamen illius prædicatores nõ voluit esse fures, sicarios, homicidas, adulteros: sed solos sanctissimos viros, Apostolos videlicet suos, quos ille ad hoc opus elegerat. Præcepit illis Christus saluator noster, vt euntes in mundum vniversum prædicarēt Euangelij omni creaturæ: hoc tamen noluit eos statim facere: præcepit enim illis ab Hierosolymis ne discederent: sed expectarent promissionem patris, & acciperēt prius virtutem Spiritus sancti superuenientis in illos. Cur ita? Nempe vt per aduentum Spiritus sancti illos faceret dignos Euangelij præcones, sine quo indigni essent ad tam sublimem legem mundo annuntiantiam. Nam quia hæc Spiritus sancti gratiam Paulus intellexerat esse necessariam ad dignè annuntiantiam Euangelij veritatem, ideò de se, & aliis Apostolis dixit:

Mat. vii. Sufficientia nostra ex Deo est, qui & idoneos nos fecit ministros noui testamenti. Non est igitur credendum, vt Deus, qui aliàs Euangelij veritatem non nisi per viros

Act. 1. 2. Cor. 3.

Euangelij veritatem, ideò de se, & aliis Apostolis dixit: Sufficientia nostra ex Deo est, qui & idoneos nos fecit ministros noui testamenti. Non est igitur credendum, vt Deus, qui aliàs Euangelij veritatem non nisi per viros

viros spiritu sancto plenos mundo reuelare voluit, nunc aliquam Euangelij partem ante incognitam per schismaticeos hereticos mundo notam facere velit. Neque est etiam credendum, ecclesiam, quæ vbertim est olim à Christo edocta, & nunc quotidie ab illo abunde edocetur, aliquid ex his, quæ sunt necessario credenda, ignoret. Alioquin non satis promissioni suæ fecisset Christus, qua fidem suam obstringens dixit: Paracletus autem spiritus sanctus, quem mitteret pater in nomine meo: ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quaecumque dixero vobis. Si Christus omnia necessario credenda docuit, & spiritus sanctus omnium illorum intelligentiam dedit, consequens est, ut ecclesia nihil illorum ignoret. Nunquid celare poterit Abraham, ait Deus, quæ facturum sum? Si Deus Abraham celare noluit propter amicitiam, quæ facturum erat, credere par est, illum multo minus celasse ecclesie illa, quæ ad suam sunt necessaria salutem. Quoniam illam, eò quod sponsa eius est, multo ardentiori amore complectitur. Et hoc ipsum docet nos Deus per Amos prophetam sic inquam: Non faciet Dominus Deus verbum: nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos prophetas. Non dixit ad qualescumque prophetas: sed ad solos seruos suos. A viris igitur fidelibus ex quibus ecclesia Catholica constat, discere debemus: si quid scire cupimus, non ab hæreticis. Quoniam ecclesia in his, quæ ad pietatem, & religionem spectant, est multo vberius edocta ab illo, qui nec fallere, nec falli nouit. Et hoc ipsum docet Irenæus martyr libro tertio aduersus hæreses capite quarto sic dicens: Tantæ igitur ostensionis cum sint hæc, non oportet adhuc quærere apud alios veritatem: quam facile est ab ecclesia sumere. Cum Apostoli quasi in depositarium diues plenissime in eam contulerint omnia, quæ sunt veritatis, ut omnis quicumque velit,umat ex ea potum vitæ. Hæc est enim vitæ introitus, omnes autem reliqui fures sunt, & latrones. Propter quod oportet deuitate quidem illos. Quæ autem sunt ecclesie, cum magna diligentiâ diligere, & apprehendere veritatis traditionem. Quid enim? Et si quando de aliqua medica quæstione disceptatio esset, nonne oportet in antiquissimas recurrere ecclesias, in quibus Apostoli conuersati sunt, & ab eis de præsentis quæstione sumere,

Mat. II.

quod certum, & rei liquidū est: Quid autem si neq; Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinem sequi traditionis, quem tradiderunt his, quibus committebāt ecclesiā? **Hactenus** Irenæus martyr, & Polycarpi martyris discipulus. Ex cuius verbis euidenter constat ecclesiā esse omni veritatis doctrina plenissimam, nulliusq; hæreticorū doctrinæ indigentē. Deinde licet ecclesia aliquid ad fidē spectās ignoraret, nō est credendum, neq; verisimile, hæreticis illud esse à Deo reuelatū. Confiteor tibi pater (ait Christus Saluator noster) quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Paruulis, inq̄, reuelat Deus, quæ sapientibus, & prudentibus absconderat, non superbis, non his, qui sua existimatione tam magni sunt, vt suam sententiā non dubitent omnium aliorum sententiæ præponere. Paruulis, inquam, reuelat Deus, id est, humilibus, qui minima de se putant, qui suæ nunquā volunt inniti prudentiæ, qui captiuare non dubitant intellectum suum in obsequiū Christi. Huiusmodi paruulis Deus sæpe reuelat mysteria, quæ abscondit à sapientibus, & prudentibus, non hæreticis, quæ sua existimatione tam magni sunt, vt reliquos omnes sua sapientiā excedere putent, & suo iudicio plus quā totius ecclesiæ definitionibus tribuere nō vereantur. Præter ea, quanquam daremus aliqua esse in hæreticorum libris catholice, & fideliter tractata, quæ in Catholicorum libris non reperirentur, illa tamen non essent ab hæreticis sumenda. Quia hæretici simul cum illis veris multa alia falsa admiscēt, & timendum est ne dulcedine veritatis allecti lectores, venenum falsitatis incauti deglutiant. Præstat igitur cibo quamlibet bono carere, quā illum exitiali veneno permixtum comedere. Et inde constat falsum esse illud, quod secundo loco in præfata argumentatione assumptum est vbi dicitur, iniustum esse priuare ecclesiam illis veris, & bene digestis, quæ in libris hæreticorum inueniuntur. Non est certè iniustum: imò est econtrario iustissimum, atq; sanctissimum, & perinde, ac necessarium, vt à matre nostra ecclesia, in qua per baptismum geniti sumus, & à fratribus nostris fidelibus auferamus cibos quamlibet bonos, si illos veneno mortifero permixtos esse cognoscimus. Talis per omnia est hæreticorum doctrina,

quæ

quæ semper veris habet falsa permixta : quo fit, vt sit ab omnibus deuitanda. Hoc autem ita esse apertissime docet Gregor. qui lib. quinto **Moralium** sic ait: Habent quippe hoc hæretici proprium, vt malis bona permisceant quatenus facile sensui audientis illudât. Si enim semper praua diceret, citius in sua prauitate cogniti, q̄ vellent minime persuaderent. Rursum si semper recta sentirent, profectò hæretici non fuissent. Sed dum fallendi arte ad vtraq; deferuiunt, & ex malis bona inficiur, & ex bonis mala, v recipiantur, abscondit: sicut qui veneni poculum porrigit, ora poculi dulcedine mellis tãgit: dumq; hoc, quod dulce est, primo tactu delibatur, etiã illud quod est mortiferũ, indubitãter absorbetur. Itaq; heretici permiscet recta peruersis, vt ostendendo bona auditores ad se trahant, & exhibendo mala latenti eos peste corrumpant. Hactenus Gregorius. Ecce vides apertissimo Gregorij testimonio probari, semper hæreticorum doctrinam esse veluti quoddam venenatum poculum. Et inde necessario consequitur, vt quisquis Christianæ reipub. aliquam tenetur habere rationem, teneatur etiam tale poculum perdere ne eidem reipub. Christianæ vnquam nocere valeat. Præstat enim ecclesiæ tali poculo carere, quã venenatum bibere. Eandem sententiam docen Leo Papa huius nominis primus, qui (vt supra proximè præcedenti cap. ostendimus) in epistola ad Toribium Astorigensem Episcopum cap. 15. præcipiens, vt libri Priscillianistarum, & aliæ scripturæ apocryphæ vitentur, & comburantur, id quod huic sententiæ obiici poterat, reiicit sic inquit: Quamuis enim sunt in illis quædam, quæ videantur speciem habere pietatis, nunquã tamen vacua sunt venenis: sed per fabularum illecebras hoc latenter operatur, vt mirabiliũ narratione seductos, laqueis cuiuscunq; erroris inuoluãt. Hæc Leo Papa huius nominis primus, Ob hanc causam Christus Saluator noster demonia clamantia, & dicentia illum esse filium Dei, increpauit prohibens ne talia loquerentur. Verissima erãt, & sunt, quæ dicebãt: at tamen loqui prohibuit, nec tamen gratis: sed ob iustissimam causam illum fecisse, credendum est. Nempe vt populo occasionem tolleret credendi dæmonibus iterum falsa dicentibus.

Hanc enim esse illius prohibitionis causam, testatur Beda
in com:

Grego.

Leo Papa
primus.

Luc. 4.

Beda. in commentariis super Lucam, sic inquit: Quare autem dæmonia Dominus se loqui prohibet, Psalmista manifestat, qui ait: Peccatori autē dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas per os tuum? Ne quis dum prædicantem audit, sequatur errorem. Improbus enim magister est diabolus, qui falsa veris sæpe permiscet, ut specie veritatis testimonium fraudis obtexat. Hæc Beda. Si Christus Saluator noster propter illam causam prohibuit dæmones clamantes, iustum est, ut ecclesia, quæ illi, veluti corpus capiti se conformare debet, hæreticos, qui sunt dæmonum progenies, prohibeat scribentes, ne suis scripturis populo nocere possint, ut dæmones poterant nocere verbis. Prudenter igitur ecclesia facit, quum hæreticorum libros prohibet, & illos comburendos esse decernit: quia iuste timet ne id eueniat, quod Sapiens ait: Qui tetigerit picem inquinabitur ab ea. Secundo adhuc mihi obieciabant, hi, qui hæreticorum libros permittendos esse mecum contendebant, sic dicentes: Esto, hæreticorum libri aliqua falsa contineant, quod negare non possumus: quia aliàs hæretici non essent, alia tamen via absq; illorū combustione potest obuiari incōmodo, quod tales libri possent Christianæ reipublicæ inferre. Nā si libri illi ab omnibus repurgentur erroribus, tunc permanebunt reliqua omnia munda, & poterunt tunc bona, quæ habent, absq; vllō veneni periculo legentibus offerri. Malum est ergo libros hæreticorum comburere: quia per talem cōbustionem ecclesia priuatur his, quæ in libris hæreticorū bene, & Catholice tractata sunt, quæ sine vllō suo periculo possent habere. Hinc obiectioni facillè respōderi potest per ea, quæ in responsione ad priorem argumentationem dicta sunt. Ibi enim ostendimus tum rationibus ex sacris literis desumptis, tum testimonio sancti Irenæi, nihil esse in hæreticorum libris verū, & Catholicum, quod non fit in libris Catholicorū multò melius, & purius pertractatum. Ex quo euidentissime colligitur, ecclesiā nullius Catholice veritatis cognitione priuari, etiā si omnes hæreticorum libri cōburerentur. Sunt adhuc alia duo, per quæ huiusmodi obiectionē facillè reiicere possumus. Nam licet daremus aliqua esse in hæreticorum libris verā, & Catholice discussa, quæ in libris Catholicorum non inveniuntur, ea

tamen duplici ex causa ab hæreticis petere nõ expediret, etiam si eorum libri ad amussim corrigerentur, & essent ab omni errore defecati. Primo quidem cõsiderare oportet scripturæ sacræ dignitatem tantam esse, vt non cuiuslibet eas contrectare liceat, & multò minus eas interpretari, & de illarum intelligentia contendere: sed illis solis hoc licere credendum est, qui verè fideles sunt, & scripturam sacram ea, qua decet reuerentia suscipiunt. Hoc autem facillè quisque intelliget, si prius animaduernerit, quo nomine sacra scriptura censeatur. Paulus Apostolus qui nouit arcana Dei, sacram scripturam appellat testamentum diuinum, ita vt legem veterem uetus appellet testamentum: legem uerò Euangelicã testamentum dicat nouum. Nam in epistola ad Hebræos loquens de excellentia legis Euangelicæ supra legem ueterẽ, quæ peccatoribus gratiam reddere nõ ualebat, sic ait: Et ideo noui testamẽti mediator est, vt morte intercedente, in redẽptionem earum præuaricationum, quæ erãt sub priori testamento, re-promissionẽ accipiant, qui uocati sunt æternæ hereditatis. In quibus uerbis Paulus ueterẽ legem prius testamẽtum, & legem Euangelicã nouum testamẽtum appellauit. Quæ nomina adeò apud omnes Catholicos inualuerũt, vt illæ duæ leges non aliter, quã noui, & ueteris testamẽti nominibus iã ab omnibus appellẽtur. In hoc testamento Deus nullã diuitiarum suarum partẽ hæreticis mandauit, neq; illos suorum bonorũ hæredes instituit. Si nõ decebat, vt filius ancillæ simul cũ filio liberæ heres institueretur, multò minus decet vt alienigena qualis est hæreticus simul cũ filio liberæ hæreditatẽ capiat. Si ancilla, hoc est, synagoga (vt ait Paulus) eiiciẽda erat, multò iustius est vt eiiciatur extranea, & inimica, hoc est, ecclesia malignantium cum filiis suis hæreticis. Quoniã hæc non seruit, neq; aliquid utilitatis affert ecclesiæ, quẽadmodum olim ancilla synagoga: sed tanquã inimica, & rebellis semper illam hostili persequitur animo. Abdicatis igitur hereticis tanquã pessimis filiis, necessario cõsequens est, vt nullã illi habeãt ius inspiciendĩ testamẽtum paternum, quod est sacra scriptura. Si inspicerẽ nõ possunt, qui fit, vt possint interpretari? Nullo igitur modo decet scripturæ sacræ interpretatiõnem petere ab hæretico, cum illi nõ liceat illam interpretari.

Hebr. 9.

Gal. 4.

Tertul.

tari. Hanc sententiam docet aperte Tertullianus libr. de præscriptionibus hæreticorum, sic dicens: Non Christiani nullū ius capiūt Christianarū literarū ad quos meritò dicendum est. Qui estis, quando, & vnde venistis: Quid in meo agitis nō mei? Quo deniq; Marcio iure syluā meam cedis? Qua licētia Valētime fontes meos trāsiueris? Qua potestate Appelles limites meos cōmoues? Quid hic ceteri ad voluntatem vestram seminatis, & pascitis? Mea est possessio, olim possideo, habeo origines firmas, & ipsis autoribus quorum fuit res. Ego sum hæres apostolorum, sicut cauerunt testamento suo, sicut fidei cōmiserunt, sicut adiurauerunt, ita teneo. Vos certè exhæredauerunt semper, & abdicauerunt, vt extraneos, & inimicos. Vnde autē extranei, & inimici Apostolis hæretici: nisi ex diuersitate doctrine, quam vnusquisq; de suo arbitrio aduersus Apostolos, aut protulit, aut recepit. Illic igitur, & scripturarū, & expositionum adulteratio deputanda est, vbi aduersitas inuenitur doctrine. Hactenus Tertullianus. Nec pro hac re opus est testimonio hominum, pro qua Deus ipse, qui per ora prophetarum suorum loquutus est, apertum reddit testimonium. Nam patientis simus ille Iob, de hæreticorum furto, & violentia loquens, ait: Agrum non suum demetunt, & vineā eius, quā vi oppresserant, vindemiant. Quæ verba beatus Gregori. in Moralibus de hæreticis intelligenda esse censer, sic inquiēs: Potest agri nomine scripturæ sacræ latitudo designari, quam hæretici non suam demetunt: quia ex ea sententias longè à suis sensibus diuersas tollunt. Quæ vineæ quoq; appellatione exprimitur: quia per veritatis sentētias, botros virtutum profert. Cuius vineæ Dominum, id est, scripturæ sanctæ conditorem, quasi vi opprimunt: quia eius sensum in verbis sacri eloquiū inflectere violenter conantur, qui dicit, seruire me fecisti in peccatis tuis præbuisi mihi laborē in iniquitatibus tuis. Et eandem vineam vindemiant: quia ex ea sententiarum botros, pro suæ intelligentiæ intentione coaceruant. Hæc Gregorius. In quibus verbis id potissimum est annotandum, quod ait sacram scripturam esse agrum à possessione hæreticorū alienum, ac proinde hæreticos in illo, nec seminare, nec metere posse. Sed multò apertiora sunt, quæ Deus, teste David, locutus est.

Iob. 24.

Grego.

tus est.

tus est . Nam (vt Dauid ait) peccatori dixit Deus: *Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamētum meum per os tuum ?* Quæ verba interpretans Cassiodorus in commentariis super Psalmos, sic ait : Testamentum verò vetus, & nouum significat, quia dum vnū suspense dicitur, vtraque memorantur . Potest hoc & de hæreticis doctoribus dici, qui legem Dei docere præsumunt. Assumere enim præsumptionem significat indeuori.

Nam lectionem credentibus non videtur interdicerè, in qua peccatores maximè dignatus est commonere . Hæc Cassiodorus. Qui verba illa Dei ad peccatores in genere dicta, de solis hæreticis interpretanda esse censet . Et si quis contendat illa de omnibus peccatoribus esse intelligenda, ego facilè cedam : quia hic sensus non obstabit nostræ priori sententiæ : sed valde iuuabit illam.

Nam si Deus succenset peccatori, quod audeat ille enarrare iustitias eius, & assumere testamentum illius per os suum, multò magis ob eandem causam succensabit hæretico, cum sit ille omnium peccatorum pesunus. Est adhuc alia causa, & non minor: sed forte virgentior, propter quam non expedit: imò nec licet, præsertim idiotis, scripturæ sacræ interpretationem ab hæreticorum libris petere: etiam si illi sint ab errorum fecibus repurgati. Nam ea, quæ credere tenemur, semper sunt constanti animo, & minime hæsitanti suscipienda. Alioqui si talis adesset dubitatio, quæ suspensum, & nutantem teneret animum, hæc (vt supra libro primo, capite septimo docuimus) factis esset ad hæreticum hominem efficiendum. Ea, quæ ab hæretico homine dicuntur, aut scribuntur, semper oportet esse homini Christiano suspecta: quia à tali viro dicta: nisi illorum certam veritatem iam aliunde cognouerit.

Diogenes Laertius in libro de vitis Philosophorū, quum de Aristotele disserit, refert illum cuidam interroganti, quam mercedem haberet mendax, sic respondisse . Vt quum vera dicat, nulla illi adhibeatur fides. Præsumitur enim & iustè, illum semper mentiri. Nam (vt regula iuris ait) semel malus semper præsumitur malus. Quam regulam de eodem genere malitiæ intelligendā esse iurisperiti docent, & bene. Iniustū enim esset, vt quia vnus aliquis in crimine adulteri, aut alio quouis crimine deprehensus est,

Psal. 49.
Cassiod.

sus est, ob id solum reliqua omnia crimina de illo liceat
 suspicari. De illo tamen, qui in vno aliquo crimine semel
 deprehensus est, merito suspicari licet illum in tali crimi-
 ne versari, quousque de illius emendatione plene constite-
 rit, Constat autem hæreticum errasse, & vel semel menda-
 cium fuisse, alioqui non esset hæreticus. Iuste igitur quisque
 suspicari poterit, illum in omnibus, quæ loquitur, aut scri-
 bit errare, mentiri: nisi aliunde illorum veritas plene con-
 fiterit. Quo fit, ut nunquam illi ob personæ suæ meritum sit
 adhibenda firma fides: sed omnia, quæ aliunde non sunt pro-
 bata, erunt semper suspecta ob id solū, quod sunt ab illo dicta.
 Et hoc mihi sensisse videtur Sapiens, quum dixit: A mendace
 quid verū dicitur? Non quod illum necessario mentiri, aut
 veritatem dicere non posse, doceat: sed quod semper est de
 mendacio suspectus, qui fuerit semel in mendacio depre-
 hensus. Ob hanc causam B. Augustinus in epistola ad B.
 Hieronymum non permittit, ut ad sacras literas, vel minime
 admittatur mendacium: quoniam illud solum (ut ait)
 reliquis omnibus detraheret fidem, & autoritatem. Ex his om-
 nibus aperte, atque euidenter colligitur non esse homini illi
 credendum, quæ constat errasse, & hæreticum esse: nisi quæ
 loquitur aut scribit aliorum certiori testimonio sint compro-
 bata. Non est igitur æquum, ut scripturæ sacræ expositionem
 ab hæreticis petamus cum illi sint alias deprehensi eandem
 scripturam deprauasse, aut in alienum a fide Catholicæ
 sensum illam detorsisse. Nullus cibum corporeum (si tamen
 ullam suæ vitæ ille rationem habet) ex illius manu sumere
 auderet, quæ sciret, vel semel alicui venenum propinasse.
 Multo ergo iustius est, ut quisque salutis & vitæ animæ suæ
 rationem habere volens, doctrinam fidei ab hæreticis accipere
 reformidet, quos in confesso est pluries in suis scriptis ve-
 nerosa dogmata miscuisse. Vir ille Evangelicus, qui ob
 inopinatum amici aduentum panes accommodatos pete-
 bat, solam vicini ianuam pulsat. A solo Christiano panem
 veræ doctrinæ petere debemus: quoniam Christianus vir
 cuiuslibet alteri Christiano vicinus est, ambo intra vnam
 eandemque civitatem, nempe ecclesiam, commorantes.
 Ab hæreticis autem tanquam extraneis, qui ab ecclesiæ
 incolatu recesserunt, nihil petendum. Iniuriam certe
 faceret Ecclesiæ matri suæ Catholicus filius eius, si panem
 doctri-

Eccle. 34

Luc. II.

doctrinæ pereret ab hæreticis, quos illa despectissimos
 habet, prout ipsamet apud Iob de eisdem hæreticis lo- **Iob. 30.**
 quens, ait: Quorum non dignabar patres ponere cū ca-
 nibus gregis mei. Quæ verba interpretans B. Gregorius **Grego.**
 in Moralibus ait: Quid est grex sanctæ Ecclesiæ, nisi
 multitudo fidelium. Vel qui alii huius gregis canes vo-
 cantur: nisi doctores sancti, qui eorundem fidelium cu-
 stodes extiterunt? Qui dum pro Domino suo diurnis,
 nocturnisq; vigiliis clamauerunt, magnos, vt ita dixe-
 rim, latratus prædicationis dederunt. De quibus eidein
 Ecclesiæ per Psalmistam dicitur: **Psal. 67.**
 Lingua canum tuorū
 ex inimicis ab ipso. Nonnulli quippe ab idolorum culti-
 bus reuocati, facti sunt prædicatores Dei. Et paucis in-
 terpositis subdit: Patres verò hæreticorum dicimus, eos
 videlicet quos hæresiarchas vocamus, de quorum per-
 uersa prædicatione loquutionis semine sequentes sunt
 populi in errore generati. Sancta ergo Ecclesiæ cum ca-
 nibus gregis sui hæreticorum patres ponere dedignatur
 quia inuentores errorum diudicando respuit, eosq; in-
 ter veros patres numerare contemnit. Qui & si quosdā
 nisi sunt à gentilitatis errore reuocasse, quorundam mo-
 res ad honesta agenda docuisse, pro eo tamen, q̄ de Do-
 mino recta non senserunt, eos cū canibus gregis sui non
 ponit, quia cum rectis prædicatoribus non ascribit. Hęc
 Gregorius. Et idem mihi videtur sensisse propheta Eze-
 chiel, quum ex mandato Domini ad falsos prophetas
 Israel loquitur, sic dicens: **Ezec. 13.**
 Væ Prophetis insipientibus,
 qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident. Quæ ver-
 ba B. Hieronymus declarans in cōmentariis super Eze-
 chielem Prophetam, sic ait: **Hieron.**
 Cū Prophetarum nomen
 secundum regulam scripturarum bonis, malisq; cōmu-
 ne sit, in eo differunt, q̄ boni Prophetæ esse dicuntur sa-
 pientes: mali autem stulti, & insipientes. Quorum alte-
 rum refertur ad ecclesiasticos viros: alterum ad omnes
 hæreticos, qui Dei spiritum relinquentes, sequuntur spi-
 ritum suum: quia nequaquam diuino instinctu, sed pro-
 prio corde vaticinantur, vnde & nihil vident. Hęc Hie-
 ronymus. Sed quare istis Prophetis insipientibus, hoc
 est, hæreticis, Propheta dixerit Væ, verba quæ sequuntur
 aperte exprimunt. Vident vana (inquit Ezechiel) & di-
 uinant

uinant mendacium, dicentes, ait Dominus, cum Dominus non miserit eos, & perseuerauerunt confirmare sermonem. Ecce causam propter quam dixerit haereticis, Vana. Causa igitur comminationis manifestata, quid tandem cum illis Deus agere decernat, Propheta exprimit, sic dicens: Propterea haec dicit dominus Deus: Quia loquuti estis vana, & vidistis mendacium: ideo ecce ego ad vos, ait Dominus Deus. Et erit manus mea super Prophetas, qui vident vana, & diuinant mendacium. In concilio populi mei non erunt, & in scriptura domus Israel non scriptionem, nec in terram Israel ingredientur. Quae verba, licet B. Hieronymus referat ad vltimum iudicii die, in quo Deus extra concilium populi sui constituet haereticos: nihil tamen obstat, quin etiam de hac praesenti vita intelligantur, in qua haeretici iam sunt a concilio populi Dei separati: quia sunt extra Ecclesiam, quae sola est populus Dei. Sed quia Prophetarum verba obscuriora sunt, nec semper iuxta literae superficiem: sed saepe iuxta mysticum illorum sensum sunt accipienda, qui parum efficax esse solet ad doctrinae alicuius confirmationem: ideo aliud ex sapiente Ecclesiastico apertissimum proferam testimonium, quod apertissime testetur, sacrae scripturae expositionem non esse ab haereticis accipiendam. Sine mendacio (inquit ille) consummabitur verbum legis, & sapientia in ore fidelis complanabitur. Nihil certe potuit dici apertius pro nostra, quam tuetur, sententia. Si sapientia in ore fidelis complanabitur: ergo ab haeretico, qui non fidelis, sed infidelis est, non complanabitur: sed mille asperitatibus replebitur. Si verbum legis consummabitur sine mendacio, necessario consequens est, ut verbum legis non sit apud haereticos consummatum, apud quos tam multa reperiuntur mendacia.

AN LICEAT ALICVI, QVVM
haereticorum libros habere potuerit, illos
legere. Cap. XVII.

NON semper haereticorum libri (vt necessario faciendum esse in praecedenti capite docuimus) comburuntur, imo aliquando, propter iudicium, ad quos spectat, negligentiam, aliquando propter negotiatorum pessimam auaritiam, passim omni emere volenti venales exhibentur, vt quis.

Vt quisquis voluerit, eos legere possit. Ob hanc causam à multis Catholicis viris dubiratur, an quisquis voluerit hæreticorum libros legere, licite illud, & sine peccato facere possit. De hac re (prout ego existimo) non potest certa aliqua, & generalis dari definitio: sed varias oportet facere considerationes, iuxta quas varia oportet dare responsa. Prius quidem considerandum est, an sit aliqua superioris hominis potestatem ad hoc habentis prohibitio, qua sit omnibus interdictum libros hæreticorū legere. Si talis est prohibitio lege statuta, quæ omnibus sine vllō discrimine lectionem librorum hæreticorū interdicit, absq; vlla dubitatione credo omnem illum peccare, qui in talibus libris lege prohibitis legerit. Inobedientia siquidem, qua præcepta superioris implere recusat, illum apertissime reum peccati efficit. Qui vos spernit (ait Prælati, & superioribus Saluator noster) me spernit. Et iterū: Super cathedram Moyse sederunt Scribæ & Pharisei, quæcunq; dixerint vobis, facite. Cū dixit quæcunq; dixerint vobis, nō absolute capiendum est: vt omnia, quæ illi pro libito suo subditis intingere voluerint, subditos ad omnia illa facienda coactos esse, docuerit Christus. Sed dictio illa quæcunq;, ad omnia, & sola illa referenda est, quæ ad Cathedram, in qua sedent, spectant. Omnia enim spectantia ad cathedram, & nō alia, quæ prælati subditis præceperint, subditi facere tenentur. At nihil potest magis ad sacerdotalem cathedram pertinere, quàm subditos, vt in vera fide permaneāt admonere omnem erroris occasionē ab illis procul semouere: nihil ergo iustius subditis præcipere potest Prælatus, quàm si inhibeat illis lectionem librorum hæreticorum: ex qua maximū illis incommodum oriri possit. Nec ali quid interesse puto, an Lex, qua cauetur hæreticorum libros legi, sit à potestate ecclesiastica, an à potestate laica sancita: quoniam huic etiā sicut illi obedire tenemur, Paulo ita docete qui de omni potestate absq; vllō discrimine loquēs, ait: Oīs aīa potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas, nisi à Deo. Quæ autē sunt, à deo ordinata sunt. Itaq; qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autē resistunt, ipsi sibi damnationē acquirūt. Et paulus interpositis subdit: Ideo q; necessitate subditi estote,

Luc. 10.

Mat. 23.

Rom. 13.

- S. Tho. non solum propter iram: sed etiam propter conscientiam. Ex quibus Pauli verbis B. Thomas colligit humanas leges non solum Pontificias, sed etiam Cæsareas, & Regales obligare subditorum conscientias ad illarum obseruationem. Et certe huic B. Thomæ sententiæ fauere videtur Theophylactus, qui prædicta Pauli verba interpretans, sic ait: Necessè est, vt subeas iugum, vt nõ modò vel Dei, vel Principum iram nil profus pericliteris, vt contumax, nec intollerabili afficiaris supplicio: sed etiã ne conscientia carere appareas. Hæc ille. Hoc tamen nõ est vsquequaq; de omni lege intelligendum, sed oportet cõsiderare legis materiam, hoc est, rem ipsam, circa quã ordinata est lex. Si res est leuis, & quæ parum conducere potest reipublicæ, non est credendum talis legis conditorem velle per talem legem subditos suos ad culpã aliquam obligare, & si hoc fortè voluit, & per legem suam expresfit, non credo illum hoc facere posse. Nam (vt ait Paulus) non est data superioribus potestas in destructionem, sed in ædificationem. Maxima autem esset animarum destructio, & periculosissimus illarũ laqueus, si pro leuissima quaq; re possent superiores legem statuere, pro cuius transgressione subditi incurrerent culpam aliquã, vel peccatũ præsertim mortale. Si res est magni momenti, ex qua magnum aliquod commodum, aut incommodum possit reipublicæ oriri: non dubito superiorem potestatem quæcumq; illa sit, siue ecclesiastica, siue civilis, posse condere legem, quæ subditos illius transgressores obliget ad culpam etiã mortalem. De talibus quidem rebus credo Paulum loquutũ fuisse cum dixit: Ideoq; necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiã propter conscientiam. At quum res sit magni momenti, lectio librorum hereticorum, ex qua grauisimum (vt præcedenti cap. ostendimus) Christiana Respublica potest suscipere dispendium, cõuincitur inde, vt nõ solum Pontifices, sed etiam Reges, & quælibet aliæ potestates laicæ, possint condere legem prohibentem lectionem librorum hereticorum, cuius legis transgressores, lethali sese obligent culpæ. An autem de huiusmodi hereticorũ libris nõ legendis aliqua generalis prohibitio, aut à summo Pontifice, aut à Cæsare sit lege statuta, mihi hucusq;
- non

non constat. Quidam fortè dicent talem prohibitionem esse datam in cap. Fratemitatis. extra de hæreticis. ubi dicitur : Celestini, & Pelagii hæreticorum capitula non esse recipienda : quia damnato autoritate necesse est, vt libri etiam sint damnati. Sed ille textus nihil (vt ego censeo) quod ad præsens negotiũ spectet, dicit. Nam ex hoc, quod damnatus est liber, non est necessario consequens, vt eius lectio sit prohibita. Hoc autem vel ex eo conuincitur, quod in cap. Excommunicamus. paragra. credentes, eodem titulo, dicitur, vt instrumenta contexta à tabellione, qui sit credens, aut receptator, aut defensor, aut fautor hæreticorum cum autore damnato damnentur. Certum est Papam per talẽ damnationem instrumentorum non prohibere eorundem instrumentorum lectionem: sed hoc solum efficere, vt nullum habeat pro testimonio reddendo robur, nullumq; in iudicio habeant vigorem. Ad eundem modum intelligẽdum est de hæreticorum libris, qui damnatis illorum autoribus statim damnati censentur. Damnati, inquam, nõ, vt à nemine legi possint, sed vt nemo illorũ testimonio possit vti ad alicuius sententiæ confirmationem, nemo illorum iudicio fretus suã possit stabilire sententiam. Per illum igitur textum non probatur esse iure canonico prohibitam lectionem librorum hæreticorum: neq; alium textum scio, qui hæc aperte exprimat sententiam. Et certè iustum esset, vt generale aliquod in iure canonico statueretur decretum quo sub pœna excommunicationis ipso facto incurrẽdæ, & sub aliis grauib; pœnis prohiberetur, ne alicuius publice dãnati heretici libros quis vendere, aut sine speciali Sedis Apostolicæ, aut inquisitoris hæreticorum in illa patria, autoritatẽ habentis licentia, illos legere, aut domi tenere audeat. Scio particulares de hac re in diuersis pronunciis datas esse prohibitiones. In Hispania multos hæreticorum libros speciatim nominatos prohibuerunt inquisitores hæreticorum, qui diligentem circa hanc rem adhibent inquisitionem. Et ob hanc causam inter alias, tam repurgata persistit ab hæreticis Hispania. Vbi talis prohibitio habetur, nõ dubito illum, qui absq; licentia superioris, qui illam cõcedere posset, tales hæreticorum libros prohibitos legere tentauerit, mortalis peccati esse reum. Si autẽ nulla talis adsit

prohibitio, tunc oportet considerare varias personarum qualitates, & cōditiones: quoniā iuxta illarū varietatem variæ sunt de hac re dandæ censuræ. Sunt enim aliqui profus idiotæ, qui nihil præter idioma illud, in quo scriptus est liber ab hæretico, sciūt, vt puta idioma Latinum, aut Græcum, aut Hispanum, aut Italicum, aut Germanicum. In quolibet enim idiomate hæreses scribi possunt, & in quolibet istorum, quæ modo enarrauimus, scriptas esse hæreses, experientia docente cognouimus. Sunt alij scioli, qui præter idioma parū aliquid intelligunt: non tamen adeo sapiunt, vt possint inter lepram & leprā discernere, nesciunt separare speciosum à vili, aut inter sanctū, & prophanum ponere distantiam. De his omnibus talem profero, firmo, & indubitato animo censuram. Quicumq; istorum siue idiotæ, siue sciolus legerit ex intentione, & industria in aliquo libro hominis hæretici ab ecclesia damnati, peccat mortaliter: nisi fortè lectio sit tam parua, vt ex se nocere non possit: quia tunc propter imperfectionem materiæ excusabitur à peccato. Hæc assertio, vel ex expertissime probatur esse vera: quia quilibet istorum legens in talibus libris offert se manifesto periculo peccati mortalis, & quidem grauissimi, quod est hæresis. Omnis autem, qui se exponit periculo peccati mortalis (vt omnium Theologorum concors sententia testatur) peccat mortaliter. Qui amat periculum (inquit Sapiens) peribit in illo. Et ipse supremus veritatis magister aperte præcepit nobis, vt omnem peccati occasionem vitaremus, sic inquit: Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & proice abs te. Expedit enim tibi, vt pereat vnum membrorum tuorum, quā totum corpus tuum mittatur in gehennam. Et si dextera tua manus scandalizat te abscinde eam, & proice abs te. Per quæ verba, iuxta omnes sacrorum interpretes, Saluator noster docuit nos, omnē peccati occasionem esse necessario vitandā: si à gehennaignis volumus liberari. Peccant ergo mortaliter illi, qui tam grauis peccati, vt est hæresis, manifestam accipiunt occasionem, legentes in libris hæreticorum, quos sciunt ab ecclesia damnatos. Sed quia aliquis fortè proteruus effrōti temeritate negabit idiotam, aut sciolum talem, qualē supradiximus, exponere se periculo hæresis cū ex industria

legit

[Eccle. 3.]

Mat. 5.]

legit in libris hæreticorum; ideo hoc vrgentissimis ratio-
nibus nunc probandum est. Primo quidem certum, & in-
dubitatum est, peccare mortaliter illum, qui ex industria
conuersatur cum hominibus, quorum mores nouit esse
viciosos, atq; peruersos. Quod non ob aliam causam eue-
nit: nisi propter periculum, cui se exponit cum talibus ma-
lis hominibus conuersando. Rarus quippe est, qui diu tu-
tus esse possit, periculo proximus. Rarus est, qui recte vi-
uens possit dicere: Frater fui draconum, socius struthio-
num. Pauci, quos æquus amauit Iuppiter, aut ardens eue-
xit ad æthera virtus, sunt, qui inter sceleratos commora-
ti, ipsi iusti, & innocentes vixerint. Ideo Sapiens ait: Qui
tetigerit picem, inquinabitur ab ea, & qui communicauit
superbo induet superbiam. Ex mutua siquidem homi-
num inter se conuersatione, facillime alterutrum mores
inter se commodantur. Vnde Seneca Epistola nonagesi-
ma quinta ait: Minuta quædam (vt ait Phædon) anima-
lia cum mordent non sentiuntur, adeo tenuis illis, & fal-
lens in periculum vis est, tumor indicat morsum, & in ip-
so tumore nullum vulnus apparet. Idem tibi in conuersa-
tione Sapientum eueniet: non deprehendes quemadmo-
dum, aut quando tibi profit, profuisse deprehendes. Hæc
ille. Et quod Seneca dixit de profectu, qui habetur ex cõ-
uersatione bonorum, idem profus, & sub eadem simili-
tudine dicendum est de incommodo, quod oritur ex con-
uersatione malorum, & multo melius: quia cum prouo-
res sint homines ad malum, fortius alliciunt, & trahunt
eos ad se mali, quam boni. Cum sancto (ait propheta
Regius) sanctus eris, & cum peruerso, peruerteris.

Iob. 30.

Eccle. 13.

Seneca.

Psal. 17.

1. Reg. 10.

Quam potens sit bonorum, aut malorum conuersatio,
apertissimo Saulis Regis exemplo demonstratur, qui (vt
Regum narrat historia) cum prophetis prophetabat, &
cum iniquis insaniebat. Ob hanc causam beatus Tho-
mas in Secunda Secundæ quæstione decima, articu. 9.
censet eos, qui simplices sunt, & infirmi in fide de quo-
rum subuersione iuste timeri potest, prohibendos esse à
Iudæorum, & aliorum infidelium communione, præci-
pue ne magnam familiaritatem cum eis habeant, vel absq;
necessitate eis communicent. Si hominum conuersatio
tam potes est, vt hominum mores vertere possit ex bono

in malum, & à virtute proferre ad vitium, multò magis id efficere poterit librorum lectio. Quoniam cum librum aliquem legimus, tunc cum autore illius conuersamur, qui nobis per scripturam suos aperit conceptus, suos ostendit affectus, & sæpe magis trahet lectorem per scripturam (vt capite proximè superioribus diximus) quàm auditorem per vocem. Præterea certissimum est libros pietate plenos multum posse proficere legentibus. Eadem igitur ratione libri impiorum poterunt obesse legentibus præsertim is, qui non tanta scientia, & doctrina pollêt, vt possint venenum hæresis in illis sæpissime latens agnoscere, & ab illo cauere. Tales sæpe homines euadunt, quales sunt libri, quos legunt. Sunt alij homines docti in Theologia, & in illa satis instructi, qui optime intelligunt sacros doctores, quos legunt, & horum etiam est varia conditio. Sunt enim aliqui natura sua nouarum rerum amatores, instabiles, qui in nulla re, cui semel adhæserunt persistere sciunt: sed omni vento mobiliore, modo hac, modo illac debili impulsu vertuntur. Nunc amant, & ad horam, quæ prius amauerant, oderunt: viri quidem (vt dicitur) non multarum horarum: sed vix vnius horæ. De his idem prorsus dicendum esse cenſeo, quod de superioribus dixi. Quoniam isti etiam sicut illi offerunt se manifesto periculo hæresis, cum legunt libros hæreticorum. Nam sicut is, qui se tam fragilem agnouit, vt leuissima quaque occasione oblata, non possit seipsum à fornicatione cohibere, peccat mortaliter quotiescunq; alicui tali occasione seipsum spontaneè offert: ita simili ratione, qui se tam leuè, atque animo inconstantem expertus est, vt cuiuscunq; vel mediocri persuasioni facillime cædat, aut nouis quæcunq; illa sint, semper delectetur, & illis applaudit, oportet, vt mortaliter, & iam peccet, si libros hæreticorum legerit, à quorum fallacibus suasionibus facillime pro sui ingenij leuitate poterit persuaderi. Si Ioannes Hus libros Ioannis Vuicles nunquam legisset, non in tot, tamq; pestiferas hæreses fuisset lapsus. Nam de illo refert Aneas Siluius libro de Origine Bohemorum cap. 35. quod erat nouarum rerum amator, atq; ideo libros Ioannis Vuicles, tanquam rem nouam in Bohemiã delatam, legens, facillime bibit incautus venenum omnium hæresum, quas Ioannes

Vnicuique in suis libris reliquerat. Idem contigit Martino Luthero, qui legens libros eiusdem Ioannis Hus, omnes illius libenter suscepit errores. Sunt rursus alij viri docti scientes discernere inter bonum, & malum, qui sunt constantes & firmi in fide: sed assiduus vrgetur tētionibus circa infidelitatem, & continuis hæresum pūctionibus non sine magno, & graui illorum mœrore stimulantur. Hi si aliqua iusta causa cogente, aut nimis vrgente libros hæreticorum legant, non credo illos peccare. Quia cum se stabiles, & firmos in fide multis experimētis cognouerint, non est dicendū illos periculo hæresis se offerre, cum libros hæreticorum legunt: quia in Domino confidētes, & non de suis viribus præsumentes, vt occurrenti necessitati subueniāt, id faciunt. Vt gratia exempli. Si quis vir doctus præsertim curam animarum tenens inter hæreticos, vel propè illos versaretur, qui plebi suę timens libros hæreticorum legeret, vt eorum simulas cautelas deprehenderet: eorum fallacibus argumentis responderet, & sic plebem sibi cōmissam ab omni hæresi custodiret, hic talis quantumlibet hæresum tentationibus alijs pūgeretur: non solū non peccabit: imò potius mereretur. Quia sic faciens non se offert periculo hæresis: sed necessitate vrgente diuinę se cōmendat misericordię, de qua confidit, quod propter plebem sibi cōmissam, pro qua solūm libros tales legit, non permittet illū à libris hæreticorum decipi. Si verò nulla iusta causa vrgente: sed pro sola sua libidine libros hæreticorum legerit, non credo esse liberū à peccato mortali. Quia cū ipse sit alijs plurimis infidelitatis tentationibus stimulatus, legens hæreticorum libros addet (vt dicitur) oleum camino, & sic pluribus, atq; vrgentioribus infidelitatis tentationibus oppugnabitur quo fiet, vt necessario aliquando vincatur. Nam quia hoc timebat Paulus: ideò huiusmodi homines admonet, sic inquit: Qui stat, videat, ne cadat. Sunt denique alij viri docti abudē instructi in Theologia, & in qualibet alia disciplina ad illam necessaria, firmi, & constantes in fide, nullis, aut debilissimis infidelitatis tentationibus vexati. De his non dubito illos seclusa omni superioris prohibitionē, posse citra omne peccatum libros hæreticorum legere. Et si recta vt (decet) intentione id fecerint, vt puta:

quia volunt illorum hæreses oppugnare, aut illorum fallacibus argumentis respondere, non solum non peccabunt sic legentes; sed magnam pro hac re mercedem recipient. Hoc enim facientes ponunt se pro muro domus Israel, & militant contra hostes Dei, & ecclesiæ suæ, quapropter iustum est, ut stipendium sui laboris à Deo, cui seruiunt, recipiāt. Nam qui hæreticorum libros hac sola causa legunt, ut illos oppugnare valeant, hi merito figurantur per Phinices, qui intrauit in lupanar, non ut scortaretur, sed ut scortatorem Israelitam suo gladio confoderet, & ob hoc magnificè est à deo laudatus, & magno premio donatus. Ideò concilium Carthaginense quartum concedit Episcopis, ut hæreticorum libros legere possint. Nam cap. 16. suorum Decretorum præfatum conciliū hæc ait: Episcopus gentilium libros non legat, hæreticorum autem pro necessitate, & tempore. Hæc ibi. Gentilium libros prohibens, hæreticorum libros concessit, & merito: quia lectio librorum hæreticorum sæpè est necessaria, ut possint hæreticorum astutiæ agnosci, & ideò Episcopis conceditur: quia curam animarum illi habent, & merito præsumendum est illos esse doctos, & in fide constantes. Nam ob similem causam beatus Thomas in Secunda Secundæ, quæst. 10. art. 9. de cōmunionem cum Iudæis, & aliis infidelibus habenda loquens, hæc dicit. Si enim aliqui fuerint firmi in fide, ita quòd ex cōmunionem eorum cum infidelibus, conuersio infidelium magis sperari possit, quàm fidelium à fide auersio, non sunt prohibendi infidelibus communicare, qui fidem non susceperunt, scilicet Paganis, vel Iudæis, & maximè si necessitas urgeat. Hæc ille. Si communicatio cum Iudæis licet his, qui firmi sunt in fide, quando aliqua ex tali communicatione speratur utilitas: eadem etiam ratione licebit illis legere libros hæreticorum quando necessitas urgeat, & utilitas speratur, præsertim si nulla adsit superioris prohibitio, quæ id facere vetet. Hæc sententia & si manifesta sit cuicumque, vel mediocriter docto, ad illius tamen maiorem confirmationem exemplum quoddam grauisimum, dignum relatu hic inferere decreui: quod narrat Eusebius Casariensis. Is enim de Dionysio Alexandrino differens, postquam miris laudibus illius doctrinam, sanctitatem, & in

tormen

tormentis pro Christo constantiam libro. 6. historiæ ec-
 clesiasticæ ad cælum vsque extulerat, tandem libro septis-
 mo cap. 5. & 6. hæc, quæ sequuntur de illo Dionysio Ale-
 xandrino refert. Sed & in tertio libro de baptisinate (in-
 quit Eusebius) quem scribit ad Philemonem presbyte-
 rum vrbis Romæ, etiam hæc commemorat: Ego (inquit
 Dionysius) & tractatus hæreticorum lego, & traditio-
 nes eorum perscrutor, etiam si videar ad horam verbis il-
 lorum pollui. Sed multum mihi cõfert hoc ipsum, quod
 ex ipsorum verbis arguere eos possum. Denique cum ali-
 quis ex fratribus, & compresbyteris prohiberet me, ne
 hæretica lectione, tanquam cœni alicuius fœtore pollue-
 rer, visio mihi quædam à Deo ostenditur, quæ me con-
 firmaret, & sermo ad me factus est, hæc mihi euidenter
 proloquens: Lege omnia quæcunque in manus tuas ve-
 nerint: quia probare singula quæque, & discernere potes:
 quandoquidem ex initio hæc tibi causa fuit credendi.
 Amplexus sum visionem: quia & Apostolicæ sententiæ
 concordabat, dicenti: Omnia probate, quæ bona sunt
 tenete. Hæc Dionysii Alexandrini verba cita Eusebius
 loco præfato. Id quibus verbis admoneo lectorem, vt an-
 noret causam, propter quam diuinum illud oraculum
 permisit Dionysio libros hæreticorum legere. Quia (in-
 quit) probare singula quæque, & discernere potes. Ex
 quibus verbis apertissimè cõuincitur verum esse id, quod
 supra de idiotis, & sciolis hominibus diximus, eos non
 posse absque peccato lectioni librorum hæreticorum in-
 sistere: quia probare singula quæque legerint & discer-
 nere non possunt. Si tamen fuerit semel data de hac re
 prohibitio, peccare censeo illum, qui hæreticorum libros
 legerit, quantumlibet doctus ille sit, si absque licentia id
 fecerit. Quisquis igitur Lutheranæ hæresis libros sine
 licentia Sedis apostolicæ legerit, peccabit mortaliter, erit-
 que eo ipso excommunicatus: quoniam in Bulla cœnæ
 Domini à Paulo tertio emanata excommunicantur om-
 nes, qui libros Martini Lutheri, aut aliorum eiusdem
 sectæ legerit sine licentia Sedis apostolicæ. Quæ tamen
 excommunicatio non extenditur ad illos, qui aliorum
 hæreticorum libros legetint: quoniam hi soli in Bulla
 exprimuntur.

Eusebius
Cæsarien.Dionysius
Alexan-
drinus.

1. Thef. 5.

Quum

Quum primum ædidi hoc opus de iusta hæreticorum punitione, nullum aliud erat decretum prohibens lectionem librorum hæreticorum, præter illud quod modò diximus statutum fuisse à Paulo tertio. Post aliquot annos mortuus est Paulus, & illi successit in Pontificatu Iulius huius nominis tertius, qui optimè intelligens quantum populo Christiano possit nocere lectio librorum hæreticorum, statuit decretum multò copiosius quo sub grauisimis penis, sine vlllo discrimine omnibus interdixit lectionem librorum quorumcunq; hæreticorum. Vt autem omnibus innotescat hæc prohibitio, decreui illam integram in hoc loco ponere, quæ sub hoc verborum contextu continetur.

IVLIVS Episcopus seruus seruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Cum meditatio cordis nostri ad id potissimum tendat, vt fides Catholica vbique augeatur & floreat, ad ea libenter intendimus, per quæ omnis ab ea declinandi occasio tollatur. Sanè cum sicut nobis nuper innotuit ex facultatibus, quæ aliquibus vt libros hæreticos aut de fide suspectos etiam ad effectum eorundem librorum errores repellendi tenere, & legere possent: aliquando concessæ fuerunt, non in qui sperabantur fructus hætenus prouenerint, quinimmo diuersa inconuenientia subsequuta sunt. Nos præmissis occurrere Christianifidelium animarum saluti consulere cupientes, Motu proprio non ad alicuius nobis super hoc oblatæ petitionis instantiam, sed de nostris certa scientia & maturâ deliberatione omnes & singulas facultates & licentias legendi & tenendi libros Lutheranos aut alios hæreticos seu de fide suspectos quibusuis personis cuiuscunque status gradus ordinis vel conditionis existentibus, etiam si Episcopali vel Archiepiscopali aut alia maiori dignitate ecclesiastica seu seculari præeminentia præfulgeant, Inquisitoribus, seu Commissariis super hæretica prauitate ab Apostolica sede pro tempore deputatis durante ipsa deputatione duntaxat exceptis, à quibusuis prædecessoribus nostris ac nobis & dicta sede Apostolica seu eius Legatis, etiam de latere, aut maiori penitentia: no nostro, vel quibusuis aliis sub quibuscunq; verborum formis.

Formis & expressionibus, ac cum quibusuis etiam derogatoriis derogatoriis clausulis irritantibusq; & aliis decretis, quomodolibet etiam motu & scientia similibus hætenus concessas, Apostolica auctoritate tenore presentium reuocamus, irritamus, & annullamus, & pro reuocatis, irritis, & pœnitus infectis quo ad omnia habemus, & ab aliis haberi volumus. Distinctius inhibentes personis præfatis sub sententiis, censuris & pœnis contra similes libros tenentes aut legētes tam à sacris canonibus quam à nobis & sede Apostolica hætenus inflictis, & promulgatis, ne de cætero facultatibus & licentiis prædictis vti, aut earum prætextu seu aliis quomodolibet libros prædictos aut quoscunq; alios hætenus reprobatos aut in futurum reprobandos tenere, aut legere præsumant. Et insuper omnes & singulos librorum Impressores & Bibliothecarios ac libros quomodolibet vendētes, & quascunque alias personas libros Lutheranos aut alios hæreticos seu Lutheranam aut aliam falsam doctrinam in se continentes, vel à nobis & dicta sede quomodolibet reprobatos, ex quavis causa etiam ex nostra & dictę sedis speciali licentia, seu permissione penes se habentes, cuiuscunque status gradus ordinis conditionis aut præminentię existant: etiã si (vt præfertur) Pontificali aut alia quacunque etiam maiori ecclesiastica vel mundana dignitate præfulgeant, dictis Inquisitoribus & Cõmissariis (vt præfertur) exceptis, dicta Apostolica auctoritate & earūdem tenore presentium requirimus, & monemus, ac eis & eorum cuiuslibet in virtute sanctę obediencię & sub incurfu hæresis ac omnibus contra hæreticos de Iure iniunctis & promulgatis tam ecclesiasticis quã temporalibus sententiis, censuris & pœnis, districtè præcipiendo mandamus, quatenus infra spacium sexaginta dierum à die publicationis presentium, modo & forma infra scriptis faciendæ computandorum, quorum viginti pro primo, & alios viginti pro secundo, ac reliquos viginti dies pro tertio & peremptorio termino, ac monitione canonica, eis, & eorum cuiuslibet in iis scriptis assignamus omnes, & singulos libros Lutheranos aut alios hæreticos, seu Lutheranam aut aliam falsam doctrinam in se continentes, vel à nobis & dicta sede reprobatos, quomodolibet penes se

eos ex quavis causa etiam mercuturę, & ex nostra ac eiusdem sedis permissiōe ac licentia etiã speciali (vt præfertur) penes eas existentes, Inquisitoribus hæreticę prauitatis in ciuitatibus in quibus libri huiusmodi existūt consignasse debeant realiter & cum effectu. Et nihilominus Venerabili fratri Ioanni Petro Episcopo Tusculano Neapolitano, & dilectis filiis nostris Ioanni sancti Clementis de Burges, ac Marcello sanctę Crucis in Hierusalem Ceruino, & Francisco sanctę Anastasię titularum sfrondato nuncupatis, Presbyteris Cardinalibus Inquisitoribus generalibus per sedem Apostolicam deputatis per Apostolica scripta pari motu mandamus, quatenus ipsi per se vel alium, seu alios eisdem requisitos & monitos monitione & mandato nostris prædictis non parentes, quos hæresim, ac alias sententias, censuras & pœnas prædictas propter non paritionem huiusmodi incurrere contigerit, ex nunc prout ex tunc, & e contra, hæreticos ac censuris & pœnis prædictis irretitos tandiu publicè nuntient, & faciant ab aliis nuntiari, donec ipsi omnes & singulos libros Lutheranos aut alios hæreticos huiusmodi Inquisitoribus præfatis in ciuitatibus, in quibus libri huiusmodi (vt præfertur) existunt, consignauerint & re habilitationis gratiam obtinuerint. Contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compellendo. Non obstantibus constitutionibus & ordinacionibus Apostolicis contrariis quibuscunque. Aut si aliquibus communiter vel diuisim ab eadem sit sede indultum quod interdicti, suspendi, vel excommunicari non possint per literas Apostolicas, non facientes plenam & expressam ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem. Cæterum vt præmissa omnia ad eorum quorum interest, notitiam deducantur, nullusq; de eis ignorantiam iuste prætere, aut se legitime excusare possit, volumus. & dicta auctoritate Apostolica decernimus, quòd præsentis literę per aliquos Curię nostrę Cursores in Basilica Principis Apostolorum de Vrbe & ecclesiã Lateranensi dum inibi multitudo populi ad diuina audienda congregari solet, palàm & clara voce legantur, & lectę in earundem Basilicę ecclesię Valuis, necnon in porta Cancellarię Apostolicę, & in Acie campi Florę affigan

affigantur : vbi ad lectionem & notitiam cuctorum aliquandiu pendeant affixæ, & cum inde amouebuntur earum exempla in eisdem locis remaneant affixa. Quodq; per lectionem, affixionem & publicationem huiusmodi omnes & singulæ personæ sub præsentibus comprehensæ post sexaginta dies huiusmodi respectiuè ita sint obligatæ & astrictæ, ac si eis coram & personaliter lectæ & intimatæ essent. Et earum transumptis manu Notarij publici subscriptis & sigillo alicuius personæ in dignitate ecclesiasticâ constitutæ munitis, ea prorsus fides adhibeatur quæ præsentibus adhiberetur si forent exhibitæ vel ostensæ. Volumus autem quòd ij qui libros Lutheranos seu alios prædictos infra spatium & terminum huiusmodi dictis Inquisitoribus consignauerint nisi ipsi aliàs quàm ex retentione librorum huiusmodi hæretici seu de fide suspecti erunt eo ipso etiam absque aliqua desuper faciendâ abiuratione à censuris & pœnis propterea forsân incurris in vtroque foro absoluti sint, & esse censeantur : prout nos eos in euentum prædictum ex nunc prout ex tunc (dummodo pœnitentiam quam confessor per eos eligendus eis propterea duxerit iniungendam omnino adimpleant) absoluiimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ reuocationis, irritationis, annullationis, inhibitionis, requisitionis, monitionis, mandati, decreti, & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumserit indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius senouerit incursum. Datum Romæ apud sanctum Petrum. Anno Incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo quinquagesimo. Tertio Calendas Maij. Pontificatus nostri anno primo.

Quæ quidem literæ, vt fidem faciant, exhibitæ sunt ex archiuo domus Iudiciariæ sanctæ inquisitionis in oppido Vallisfoleti per Dominum Promotorem Fiscalem sanctæ Inquisitionis, ynde de verbo ad verbum prout in literis Apostolicis continentur, prædictæ literæ sunt translatae.

DE SPIRITVALIBVS HÆRETI-
 corum pœnis, & primò de excommuni-
 catione, ex qua oritur altera, quæ
 est priuatio sepulturæ.

Cap. XVIII.

HActenus de corporalibus pœnis, quæ iura hæreticis
 decernunt, disputauimus, illasq; iuste, & meritò de-
 cretas esse probauimus: superest, vt de spiritualibus pœ-
 nis differamus, & illas nihil minus, quàm corporales di-
 gnas hæreticis esse probemus. Peccauerunt quidem illi
 animo, perperam de fide Catholica sentiendo, & corpo-
 re, contra illam scribendo, aut prædicando, aut aliàs quo-
 modolibet docendo, aut quiduis aliud contra fidei decre-
 ta exercendo, ac proinde iustum est vt corpore simul &
 anima puniantur, eo saltem modo, quo anima in hoc se-
 culo puniri potest. Prima, quæ animam respicit pœna hæ-
 reticorum, est excommunicatio, per quam, illi tanquam
 oues infectæ, ab ouili ecclesiæ abiguntur, ne reliquas con-
 uersatione sua inficiant oues, per quã etiam aliis Catho-
 licis interdicitur, habere cum illis cõuersionem aliquã,
 ne fortè cum illis conuersatæ inficiantur ab illis. Hęc pœ-
 na describitur in cap. Excommunicamus. primo, & secun-
 do, extra de hæreticis. Hanc pœnã sustinet quicumq; hære-
 ticus, eo ipso, quòd hæreticus, est etiam si nunquam fuerit
 de hæresi à iudice aliquo damnatus: siue sit relapsus, siue
 tunc prima vice sit hæreticus factus, dūmodo suæ hæresi
 assentiat, vt hæreticus, id est, vt pertinax quãuis postea re-
 sipiscat. Si tamẽ aliquis citra omnem pertinaciam alicui
 hæresi assentiret, paratus suscipere, & tenere eam fidem,
 quam Catholica tenet ecclesia, sicut non est hæreticus di-
 cendus: ita nec excommunicatus. Nam Decretales illæ
 nunc proximè citatæ non feriunt excommunicationis sen-
 tentia omnes qui fuerint in aliquam hæresim lapsi: sed so-
 los hæreticos. Quod & si re ipsa sit clarissimum: tamen
 propter multos, qui trepidant timore vbi timor non est,
 non omittendum existimaui. Neq; omnes etiam hæreticis
 sententiæ excommunicationis subiacent: sed soli illi, qui
 hæresim, quam mente conceperunt, fatis quomodolibet
 manifestant, vt si aliquis esset tūc præsens, posset cognos-
 cere

scere illum in talem hæresim fuisse lapsum. Si quis (gratia exempli) apud semetipsum aliquam pertractaret hæresim quam pertinaciter credit, & illam nemine etiam audiente, verbis explicaret: sicut facere solent hi, qui populum publica lectione docere, aut concione aliqua exhortari debent, qui (vt expeditiores postea sint in pronuntiatione) prius apud semetipsos soli loquuntur, quæ publicè coram populo postea dicturi sunt: talis absq; vlla dubitatione censetur excommunicatus. Quoniam hæresis illius iam est ex natura manifesta, & iudicio hominum obiecta, quanuis ex defectu testium sit per accidens occulta.

Qui autem hæresim mente concepit, & illam nunquã foris verbo, aut signo aliquo prodidit, talis non est excommunicatus: imò nec illum ecclesia potest excommunicare.

Quomodo potest ecclesia excommunicare illum cuius peccatum propter quod infligenda est excommunicatio, agnoscere non potest? Necessariũ quippè est, vt qui alium iuste punire debet, prius sciat optimè crimen, propter quod meritò sit puniendus, Qui quod nouit, loquitur (inquit Salomon) index iustitiæ est. At Papa nec tota ecclesia militans potest agnoscere hæresim in corde hæretici latentem: quia solus Deus est cordium scrutator. Deus enim

(vt dicitur in lib. i. Regum) intuetur cor, homines autem vident, quæ foris patent. Ecclesia ergo, quæ non potest hæresim in corde latentem agnoscere, non potest etiam propter illam solam pœna excommunicationis aliquem ferire. Et hanc sententiã confirmat, quòd dicitur in cap. cogitationis pœnam. De pœnitentia dist. i. Cogitationis pœnam (inquit textus) nemo patiarur, & in cap. cogitatio. eadem distinctione. Cogitatio non meretur pœnam

Et hoc est quod communis Theologorum sententiã dicit, ecclesiam non posse obligare ad actus interiores. Glossa tamen clementina prima de hæreticis, paragra. Verum, docet oppositum, decepta ex quodam dicto illius clementinæ malè ab ipsa Glossa intellecto. Illa siquidem clementina ipso iure excommunicat inquisitores hæreticorum, qui odio, aut amore aliquid fecerint cõtra hæreticos non faciendum, aut aliquid omiserint, quod facere debuissent. Ex quo loco Glossa illa deducit iam nullam esse causam dubitandi id, quod Archidiaconus dixerat esse rem du-

Prou. 12.

i. Reg. 16.

biam, an videlicet hæreticus occultus sit ipso iure excommunicatus quoniam ex textu illius Clemeninae (vt ait Glossa) apertissime constat ecclesiam posse punire actus animæ interiores, & inde clarissime conuincitur hæreticum quamlibet occultum esse ipso iure excommunicatum. Et vt suam corroberet sententiam multos hinc inde citat ex iure textus, qui nec tantillum suo proposito fauent. Et (vt ingenuè loquar) non bene illius Clemeninae literam intellexit, nec bene illius sensum considerauit. Illa enim Clemenina non punit solos actus animæ interiores, in quos nullum (vt diximus) ecclesia habet forensam iurisdictionem: sed punit actus exteriores, qui ab illis interioribus procedunt. Non enim excommunicat ibi Pontifex Inquisitores, qui solum habent odium, aut amorem: quoniam propter solum odium in corde latens nõ poterat aliquem excommunicare, etiam si odium esset ardentissimum: sed excommunicat ibi Pontifex Inquisitores, qui propter odium, aut amorem aliquid in iudicio inquisitionis contra rationem fecerint.

Quibus verbis diligenter consideratis, constat apertissime ibi non puniri odium, aut amorem: sed puniri opus exterius, aut omnisio operis exterioris ab odio aut amore procedens. Valde quidem diuersa sunt odium, aut amor, & opus ab odio, aut amore procedens. Prima illa duo sunt actus animæ interiores: hoc autem est actus exterior. Prima illa ecclesia non punit, nec punire potest. Nam Apostolus istorum iudicium prohibet, sic inquit: Nolite ante tempus iudicare quoad usque veniat Dominus, qui manifestabit consilia cordium, & illuminabit abscondita tenebrarum. Hoc autem vitium videlicet opus exterius ab odio, aut amore ortum ecclesia iuste punire potest, etiam si ob defectum testium sit occultum: quoniam ex natura sua, mox vt ex latebris cordis prodierit, est manifestum, aut saltem manifestabile.

Omnes igitur textus, quos Glossa citat, imponunt pœnam actibus exterioribus, & nullum in iure vnquam reperietur decretum, quod pœnam aliquam decernat alicui propter solũ actum animæ interiorem, vt puta odiũ, aut amorem. Ex ista pœna excommunicationis oritur alia, velut riuus ex fonte, priuatio videlicet ecclesiasticæ

sepul.

sepulturæ. Nullus enim in excommunicatione decedens potest in loco sacro sepeliri, vt constat ex Clementina. 1. de sepulturis. Sed ne quis fortè parum eruditus de hac re dubitaret. Visum est ecclesiæ dignum esse, vt speciale de hac re conderetur decretum, quod omnibus hæreticis ecclesiasticam interdiceret sepulturam. Et habetur in cap. Quicumque. De hæreticis. libro sexto. Et meritò quidem sic statutum est. Quoniam is, pro quo orare non licet, indignus est, qui in loco sacro sepeliatur. Non enim ob aliam causam corpora in locis sacris sepeliuntur (vt Augustinus ait) nisi, vt qui loca sacra ingrediuntur, pro illis, qui sunt ibidem sepulti deum precantur. Et ob hanc causam (vt Augustinus in libro de cura pro mortuis agenda ait) sepulchra defunctorum dicuntur monumenta: quia monent viuorum mentes, vt defunctorum recordentur. At cum nulla possit memoria hæreticis defunctis prodesse, consequens est, vt nec possit illis prodesse sepultura. Hanc pœnam sicut nunc eam declarauimus, hoc est, excommunicationis sententiam ipso iure hæreticis inflictam aliqui non infimæ fortis Theologi tam iustam eam putam, vt non solum à iure humano: sed etiam à iure diuino illam hæreticis inflictam esse censent. Nam Iodocus Clitoueus in assertione veritatum definitarum in concilio Senonensi hanc tenet sententiã, Iacobus Latomus in assertione determinationis datæ ab vniuersitate Louaniensi contra Lutherum, eidem sententiæ apertè subscribit. Ioannes Echius in Enchiridio Iocorum communium contra Lutheranos, capitulo. de hæreticis comburendis, idem videtur sentire. Hi omnes tres illustres Theologi concorditer sentiunt pœnam excommunicationis, esse ex diuino iure hæreticis inflictam: tantum abest, vt illam iniustam esse putent. Neque absq; causa, & sine vlla ratione: sed multis sacræ scripturæ testimoniis moti id asserunt. Paulus siquidem ad Titum scribens ait: Hæreticum hominem post vnam, & secundam correptionem deuita, sciens quia subuersus est, quæ eiusmodi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus. Et beatus Ioannes in sua. 2. Canonica epistola inquit: Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domũ, nec aue ei dixeritis.

Tit. 3.

2. Ioan.

- Qui enim dicit illi aue: communicat operibus eius malis
gnis. Alij tamen Theologi, & si fatentur iustam esse hæc
excommunicationis sententiam contra hæreticos à iure
prolatam, negant tamen illam iuris diuini robur tenere:
quoniam (vt aiunt) Paulus, & Ioannes hæc loquentes
non dixerunt tale aliquid esse à Deo mandatū, sicut alijs
Paulus cum simile aliquid pertractat, dicere solet. Præ-
cipio (inquit ille) non ego: sed Dominus. Et iterum. Nō
Dominus; sed ego præcipio. At Paulus non poterat (vt
dicunt) sua ipsius autoritate talem excommunicationis
sententiā in omnes hæreticos ferre. Sed certè respon-
sionem istam nullius esse momenti, aliquis conuincere pu-
tabit per id, quod Paulus Thessalonicensibus scribēs ait:
Denuntiamus autem vobis fratres (inquit Paulus) in no-
mine Domini nostri Iesu Christi, vt subtrahātis vos ab
omni fratre ambulante in ordinatē, & non secundum tra-
ditionem quam acceperunt à nobis. Ecce Paulus interdī-
cit conuersationem cum illis, qui non ambulant secun-
dum traditionem, quam ab eō acceperunt, neq; hoc no-
mine suo: sed nomine Domini nostri Iesu Christi se id
præcipere dicit. Quæ verba declarans Theophylactus
ait: Sæpè alijs diximus denunciationem, austeram quan-
dam præferre doctrinam. Nunc igitur tremendam magis
hanc faciēs, inquit. Non enim nos id ipsum iniungimus,
sed Christus ipse. Hic nanq; profatur, quæ ipse ad vos lo-
quor. Hæc Theophylactus. Quæ istarum opinionum sit
verior, ego nolo definire, cum satis pro præsentī disputa-
tione mihi sit, quod hi, qui negant excommunicationis
pœniam esse iure diuino inflictam, negare non pote-
runt esse iuri diuino admodum conforme, pertinaces hæ-
reticos excommunicare. Nam illum, qui fratrem semel &
iterum admonentem de peccato contemnit, & ecclesiam
in super non vult audire, Christus saluator noster præce-
pit habendum esse tanquam Ethnicum, & Publicanum.
Quibus verbis concordī omnium Catholicorum senten-
tia, Saluator noster Prælatīs ecclesiæ dedit potestatem
excommunicandi illum, qui tertio admonitus negligit
emendari. Idem enim est dicere, sit tibi sicut Ethnicus, &
Publicanus, ac si dixisset: nullam prorsus cum eo habeto
communione. Sicut enim populo Israel fuit olim in-
terdicta

verdicta cum gentibus conuersatio : ita etiam nunc po-
 pulo Christiano interdicit Saluator, aut potestatem de-
 dit Prælati interdicens communicationem cum eo, qui
 ecclesiam audire cõtemnit, dicens: Sit tibi sicut Ethnicus,
 & Publicanus. Nam beatus Chrysofomus hæc Matthæi Chrysof.
 verba interpretans, ait. Vide qualiter duplicibus colliga-
 uit necessitatibus, & pœna, quæ hic est, scilicet projectio-
 ne ab ecclesia. Sit tibi sicut ethnicus & publicanus, & sup-
 plicio futuro, quod est esse ligatum in cœlo. Hæc Chry-
 sofomus. Ut autem sententiam Prælati excommunican-
 tis nullus contemnere auderet: sed firmam, & ratam esse,
 omnes censerent, addidit : Amen dico vobis, Quæcunq;
 alligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlis, & quæ-
 cunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlis.
 Quæ verba declarans beatus Hieronymus in commen- Hieron.
 tariis super Matthæum ait. Quia dixerat, si autem eccle-
 siam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, &
 poterat contemptoris fratris hæc occulta esse responsio,
 vel tacita cogitatio, si me despicias, & ego te despicio : Si
 tu me condemnas, & mea sententia condemnaberis, po-
 testatem tribuit Apostolis, vt sciant, qui à talibus cõdem-
 nantur, humanam sententiam diuina sententia roborari
 & quodcunq; ligatũ fuerit in terra, ligari pariter in cœlo.
 Hæc Hieronymus. Ex quibus verbis apertissime constat,
 quàm rata sit, & à Deo confirmata excommunicatio, quæ
 fertur in illum, qui secundo admonitus, ecclesiam postea
 audire contemnit. Qui autem minus ecclesiam audit,
 quàm hæreticus, qui suam sententiam definitioni totius
 ecclesiæ preponit, & ab ea fide, quam scit totam ecclesiam
 tenere, proprio iudicio recedit. Nullus ergo iustius potest
 iuxta diuina decreta excommunicari, quã hæreticus, qui
 propriæ innitens prudentiæ ecclesiam docentem, atq; ad-
 monentem audire contemnit. Et fortè hoc ipsum intelle-
 xerunt præfati illi tres doctissimi viri dicentes, excommu-
 nicationis pœnam iure diuino esse hæreticis illatam: quia
 iuri diuino innititur ius humanũ, quod illam hæreticis
 infixit. Rursum, iustam esse hanc hæreticorum excom-
 municationem, ostenditur per id, quod Dominus Deus
 olim populo Israel præcipiens, vt deleret Iebusæum Cha-
 nanæum, & reliquas quinque generationes, addidit:

DE IVSTA HÆRET. PVNIT.

- Non inibis cum eis fœdus, nec misereberis earum, neque sociabis cum eis coniugia. Filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam ipsius sociabis filio tuo : quia seducet filium tuum, ne sequatur me: & vt magis seruiat diis alienis. Attende, obsecro, causam, propter quam prohibuit cum gentibus illis contrahere matrimonia. Quia seducet (inquit) filium tuum, ne sequatur me. Nonne simile periculum est in conuersatione hæreticorum, quorum sermo (iuxta Pauli sententiam) vt cancer serpit. Propter eadem igitur causam iustum est, vt sit omnibus Christianis interdicta hæreticorum conuersatio, ne fallaciis suis seducant corda eorum, cum quibus conuersantur. Ideo
2. Tim. 2. Paulus ait : Quæ pars fideli cum infideli ? Tam potens est hæc causa, vt propter illam solam censuerit Paulus uxorem fidelem coniunctam viro infideli, qui non per- mittit illam in fide sua manere : sed quotidie sollicitat, & vrget ad infidelitatem, posse à viro suo separari. Sic enim
2. Cor. 6. ait Paulus : Quod si infidelis discedit, discedat : non est enim seruituti subiectus frater, aut soror in huiusmodi. In pace autem vocauit nos Deus. Quæ verba declarans
- Theoph. Theophylactus in commētariis super epistolas Pauli ita ait: Hoc est, si vir infidelis uxori fideli iniungat, secum vt sentiat, & particeps suæ fiat infidelitatis, dirimat potius matrimonium mulier, & à viro abscedat. Sarius enim est connubium ipsum dissoluere, quàm pietatem, & Dei cultum amittere. Si tecum ille eo iurgatur, quod suæ infidelitatis participare nil toleres, confestim secedito. Non enim es huiusmodi seruituti subiecta, hoc est, nil cogaris virum in rebus huiusmodi perpeti. Melius est enim secedere, quàm altercari. Neque enim diuinæ illud est voluntatis, quippè qui nos in pace vocarit. Itaque si litiget, & iurgiis vrgeat, præbuit ille diuortij causam. Hactenus Theophylactus. Deinde id, quod Deus olim cum leproso lege Mosayca fieri præcepit, manifestum est exemplar nobis propositum, vt illo bene inspecto discamus inde quid in lege Evangelica circa hæreticum fieri debeat.
1. Cor. 10. Omnia enim (vt ait Paulus) in figura contingebat illis. Inter multa alia, quæ in lege Mosayca circa leprosos necessario facienda, præcipiebantur, hoc vnum erat, vt leprosus extra castra ciiceretur. Omni tempore (inquit lex)
- Leui. 13. quo

quo leprosus est, & immundus, solus habitabit extra castra. Leprosus autem illic descriptus manifestam tenet hereticorum figuram. Nam beatus Augustinus exponens Euangelium illud de decem leprosis ait: Quæredum est igitur quid ipsa lepra significet. Non enim sanati: sed mû dati dicuntur, qui ea caruerunt. Coloris quippè vitium est, non valetudinis, aut integritatis sensuum, atq; membrorum. Leprosi ergo non abiurdè intelliguntur, qui scientiam veræ fidei non habentes, varias doctrinas profitentur erroris. Nulla porro falsa doctrina est, quæ non aliqua vera intermisceat. Vera ergo falsis inordinatè permixta in vna disputatione, vel narratione hominis, tanquam in vnius corporis colore apparentia, significant, lepram tanquam veris, falsisque colorum locis humana corpora variantem, atq; maculantem. Hæc Augustinus. Quibus verbis subscribit Beda super Lucam, & in homilia quadam super illud Euāgelium, quod iuxta usum Romanæ ecclesiæ legitur in missa Dominica decimater-tia post Pentecosten. Sunt adhuc multa alia in leproso consideranda ex quibus apertius colligi potest illum veram hæretici figuram fuisse. Nam leprosus suo contactu alios inficiebat, & hæreticus sua conuersatione fidelibus nocet. Leprosi anhelitus noxius erat, & ob hanc causam os illius veste contactum esse iuebatur. Et hæreticorū sermo, Paulo testante, velut cancer serpit, & ob hanc causam prædicatio est illi interdicta. Quoniam (vt ait Salomon) qui imponit stulto silentium, iras mitigat. Cum ergo leprosus, ne sua conuersatione aliis nocere possit, extra castra, & omnium hominum cōuersationem eiici, sit lege Mosayca præceptum, hoc exemplari, & sub huius figuræ velamine nobis ostensum est, iustum esse: imò necessarium, vt hæreticus excommunicetur, & sic extra ecclesiæ castra eiiciatur, ne Catholicis communicans eis sua communicatione nocere valeat. Accedit ad hæc, quòd hæretici semper sunt contentiosi, nec pacem, quam Deus viuens, & moriens tam obnixè nobis commendauit vnquam amplecti volūt, sed nouorum dogmatum inuentores, aut fautores effecti, rixas, & contentiones perquirunt, & iurgia & disidia intra ecclesiam suscitant. Ideò iustum, & necessariū est hæreticos ab

August.
Luc. 17.

2. Tim. 2.

Prou. 16.

- Prou. 22.** ecclesiæ communionem eicere, vt vel sic pax reddatur ecclesiæ. Nam Salomon in Prouerbiis ait: Eiice derisorem, & exibat cum eo iurgium. Quæ verba exponens Beda
- Beda.** in commentariis super Prouerbia ait: Eiice hæreticum, quem corrigere nõ potes, de ecclesia: & cū illi prædicandi libertatem abstuleris, Catholicæ paci auxilium præstas. Hæc ille. Demum semper ab ipsis ecclesiæ primordiis veri Catholici fugerunt consortia hæreticorum, & ab eorum conuersatione procul recesserunt, nec colloquium vllum: nisi fortè causa correctionis, cum illis habere voluerunt, adeò, vt domum, in qua hæreticus esset, intrare nolissent. In cuius rei certissimum, & irrefragabile testimonium, vnum solum exemplum afferam, quod refert beatus Iræneus. Is enim verus Christi martyr libro tertio, aduersus hæreses, capite tertio. de Polycarpo Episcopo, & martyre Ioannis Apostoli discipulo
- Iræneus.** loquens, hæc ait: Et sunt adhuc etiam nunc, qui audierunt ab ipso, quod Ioannes apostolus discipulus Domini, apud Ephesum cum Balneas lauandi gratia fuisset ingressus, & vidisset ibi Cerinthum, exiluerit continuo, & discesserit non lotus, dicens: Fugiamus hinc, ne & balneæ ipsæ corruant, in quibus Cerinthus lauatur veritatis inimicus. Idem etiam ipse Polycarpus Marcioni aliquando cum occurisset, dicenti sibi: Agnosce nos. Respondit: Agnosco primogenitum Sathanæ. Tanta tunc Apostoli atque eorum discipuli in religione cautela vtebantur, vt ne verbi quidem communionem, cum aliquo eorum, qui à veritate deuiauerant, habere paterentur. Sicut &
- Tim. 3.** Paulus dicit Hæreticum hominem post vnã correctionem deuita. Hæc Iræneus. Et eadem ferè verba citantur sub nomine Bedæ, in capit. omnis. 24. quæstione prima. Cū igitur tam multis, vrgentissimisque rationibus ostenderimus iustam esse hæreticorum excommunicationem. opus est, vt quicumque se fidelem Catholicum esse, & existimari optat, vitet consortia, & colloquia cuiuscunque manifesti hæretici, ne contrarium faciens, iustam aliis præbeat suspicandi occasionem, se etiam eodem crimine hæresis esse infectum quo ille, cum quo conuersatur.

AN HÆRETICVS POSSIT POST

mortem excommunicari. Cap. XIX.

HOMINEM mortuum non posse excommunicari, cuiuscunq; Theologo, vel mediocriter sacram scripturam intelligenti, est apertissimum, quoniam potestas iurisdictionis, quæ ad excommunicandum aliquem est à Christo saluatore nostro prælati ecclesiæ concessa, ad solos viuos, & super terram existentes concessa est, non autem mortuos, qui aut supra terram, aut subtus terram locati sunt. Nam potestatem hanc excommunicandi incorrigibilem, aut contumacem (vt proximè præcedenti cap. sacrorum doctorum testimonio docuimus) Christus saluator noster concessit per hæc verba, sic dicens: Si ecclesiam nõ audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Illa autè verba, vt ex ipsius Euangelij litera facillime constat, ad eos solos referuntur, qui semel, & iterum à fratre, & tertio à prælato correpti, emendari recusant tãquam contumaces, & rebelles. Ex quo Euangelij processu, Theologi omnes concordî sententia colligunt, non pro quolibet peccato etiam mortali posse dari sententiam excommunicationis: sed oportet esse annexam contumaciam, sine qua sententia excommunicationis fieri non posset. At mortuus cum non possit semel admoneri, aut à fratre, aut ab ecclesia, nunquam post mortem poterit dici cõtumax, aut rebellis, quo fit, vt nec excõmunicari possit post mortem. Fortè quis dicet mortuum non excommunicari propter contumaciam, quam post mortẽ habuerit, quia huiusmodi talis illi contingere non potest: sed propter contumaciam, quam habuit ante mortẽ, quæ quia ipso viuente non innotuit: sed post mortem, idèò mortuus excõmunicatur. Sed hoc fieri non posse, verba, quæ Christus saluator noster statim post præcedentia, ad excommunicationis confirmationem dixit, apertissime cõuincunt. Nam post illa verba, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, statim subdidit: Quodcunq; solueris super terram, erit solutum, & in cælo, & quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatũ & in cælo. Per quæ verba (vt proximè præcedenti capitulo ex Hieronymi testimonio ostendimus) Saluator noster ipsam excommunicandi potestatem ecclesiæ concessam, amplius declarauit, & ratam, & firmam esse ostendit. Si

Mat. 18.

quis tamen in hac re soli Hieronymo non fedit, nec solo illius testimonio est contentus, plures alios possem ex sacris doctoribus ad huius rei testimonium afferre. Ne tamen nimia prolixitate in re tam clara grauē lectorum, solos duos alios probatissimos testes, omnique (vt dicitur) exceptione maiores proferā, qui per præfata Saluatoris nostri verba conuincere nituntur potestatem excommunicandi datā esse ecclesiæ. Primus est Vibianus Papa & martyr in epistola de communi vita, & oblatione fidelium, qui postquā inhibuit ne ecclesiæ facultates caperentur in alios vsus cōuertendæ & cuiuscunque diripienti illas excommunicationem minatus est, ne talē excommunicationem aliquis contemneret auderet, ipsam excommunicandi potestatem, per illa Saluatoris verba probat, quibus ait. Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum, & in cœlo. Ceteri Iustus Papa in cap. legatur, & in cap. Nec quisque per illa eadem verba probat potestatem excommunicandi datā esse ecclesiæ. Illa autem Saluatoris nostri verba, de solis illis loquuntur, qui sunt super terrā, hoc est, de illis, qui vitam in hoc mundo degunt, non autem de mortuis qui aut supra terram, aut subter terrā sunt, Solos ergo viuos ecclesiæ ligare, aut soluere potest, non autem mortuos. Et hanc sententiā tuentur non solum Theologi omnes, sed etiam iuris canonici periti. Aliqui tamen canonistæ ab hac lege excipiunt hæreticum hominem, qui licet defunctus hunc seculo sit, propter criminis tamen grauitatē dicunt illum posse etiam post mortem excommunicari. Nam Glossator decretalium in cap. si quis Episcopus. de hæretic. in verbo post mortem, postquā ad suæ sententiæ confirmationem citauit cap. sane. 24. q. 2. deinde sibi ipsi obiicit, & respondet per hæc verba. Contra, quia crimina morte extinguuntur. 23. dist. quorūdam. 24. q. 2. cap. 1. & crimen cum pœna sit extinctum. C. si reus, vel accu. mor. sue. l. 2. Hoc tamen speciale est in crimine hæresis in criminis detestationem, vt post mortem possit accusari, & excommunicari. Hæc Glossator decretalium, Abbas in expositione præfati cap. si quis Episcopus eidem subscribit sententiæ, dicens etiam hoc esse speciale hæretico. vt post mortem possit excommunicari. Sed re vera (vt ingenue loquar) misere errauit vterque, quoniam nec Pontificum in hac re pote-

statem intellexit, nec virtutem excommunicationis consideravit, nec verba Gratiani, & quæ ille ex aliis authoribus ibidem citat, interius penetrauit. Post mortem quidem damnari potest aliquis de hæresi, hoc est, dari sententia, per quam declaretur illum fuisse hæreticum, & in hæresi ex hoc seculo decessisse: quia nulla poenitentia signa ante mortem ostendit. Non tamē cum damnatur hæreticus defunctus, tunc excommunicatur, sed declaratur illum tunc fuisse excommunicatum, quum primo factus est hæreticus. Nā (vt præcedenti capit. diximus) hæreticus etiā ante iudicis declarationem, est ipso iure excommunicatus. Quoniam & si quis adeo occultus fuerit hæreticus, vt nunquam ad notitiam iudicis peruenerit, si tamen hæresim suam exterius utcumq; prodiderit, & non in solo corde celauerit, nō tamen propter hoc ab excommunicatione liberabitur, cum talis excommunicatione non ab homine pendeat, vt vim suā habere possit: sed sit ab ipso iure inflicta. Qui ergo post mortem de hæresi damnatur, nō tunc excommunicatur: sed declaratur fuisse ante mortem excommunicatus, & in excommunicatione defunctus, vt deinceps iā non pro illo sicut pro aliis, alicui orare liceat, & omnes intelligāt illum, qui pro hæretico dānatus est, non habere partem in orationibus, quas ecclesia facit pro defunctis. Neq; aliud dici posse, autoritate, & ratione vrgentissima id cōvincere volo. Leo Papa in epistola ad Rusticum Narbonensem Episcopum, quæ est. 60. in ordine epistolarum suarum, sic ait: De communionem priuatis, & ita defunctis horum causa iudicio Dei referuanda est, in cuius manibus fuit, vt taliū obitus non vsq; ad communionis remedium differretur. Nos autem quibus viuentibus non communicamus, mortuis communicare non possumus. Hæc Leo Papa, & habentur in volumine Decretorum. 24. q. 2. De cōmunionem. Ex quibus verbis constat Leonis Papæ sententiā esse, neminem post mortem ab excommunicatione, in qua decessit, posse post mortem absolui. Et inde deducitur, vt eodem modo nemo, qui sine excommunicatione decessit, possit post mortem excommunicari. Hæc autem collectio probatur esse bona testimonio Urbani Papæ in epistola ad Guillimundum Episcopum, qui ex illis beati Leonis verbis eandem format consequentiam, sic inquit: Inter
cæteros

Leo Papa
primus.

- Vrbanus Papa.** cæteros quippe nostræ fidei patres Beatus Leo Papa doctor egregius. Quibus viuis (inquit) non cōmunicamus, nec mortuis cōmunicare debemus. Constat ergo quibus viuis (vt ex opposito loquamur) cōmunicamus, mortuis quoq; communicare possumus. Hæc Vrbanus Papa, & habentur in cap. Sane quod super. 24. q. 2. Gelasius Papa in cap. legatur. eadē causa, & quæstioae, dicit apertissime nullum post mortem posse ab excōmunicatione in qua decessit, absolui, & in suæ sententiæ confirmationem adducit illa sæpe iam repetita verba, quæ Saluator noster dixit B. Petro: Quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cœlis, & quodcunq; legaueris super terrā, erit ligatum & in cœlis. Quæ verba doctissime annotans Gelasius ait: Super terrā (inquit) nam in ligatione defunctum, nunquā dixit esse absoluendum. Hæc Gelasius. Ex quibus verbis apertissime cōstat Gelasium Papā hac ratione moueri, vt dicat defunctum non posse ligari, aut absolui: quia videlicet non est super terram. Hæc autē ratio æque vrget circa hæreticum defunctum, sicut circa omnes alios defunctos: quoniā hæreticus defunctus non magis est super terram, quàm cæteri mortui. Cum ergo eadē ratio sit circa hæreticum defunctum, quæ circa alios mortuos, oportet, vt eadē lege iudicentur hæretici defuncti, qua circa excōmunicationem alij defuncti iudicātur. Quoniam aut ratio illa à Gelasio data non bene de aliis defunctis probat, q; solui, aut ligari nō possunt, aut etiam de hæretico sicut de aliis concludit. Præterea Salomon ait: Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonē, in quocunq; loco ceciderit, ibi erit. Lignum de quo loco isto Salomon loquitur, tunc cadere dicitur (vt Hieron. ibidem interpretatur) quādo homo moritur. Sed in quocunq; loco ceciderit, ibi erit: quia sicut eum mors occupauit, ita postmodum reperietur. Ex qua Salomonis sententia conuincitur, vt qui non est in morte excōmunicatus, nec possit etiam post mortem excōmunicari. Hanc nostram argumentationē confirmat id, quod Gelasius Papa ait in cap. Nec quisquā. 24. q. 2. vbi differens de mortuo an possit ab excōmunicatione absolui, aut ab ea ligari, hæc ait: Cæterum de eo, qui in diuino iudicio est constitutus, nobis fas non est aliud decernere præter id, in quo eum dies supremus inuenit. Hæc Gelas.

Gelaf. Quę verba cum illis, quę ex Salomone citauimus, manifestissime cōsonant. Rursum eodē modo potest Papa aut quiuis alius Episcopus hæreticum defunctum excommunicare, sicut potest iniuste de hæresi damnatum absoluerē, prout definitum est in actione prima quintę synodi, quam Gratianus citat in cap. sane quod fertur. 24. q. 2. At cum absoluit illum, qui iniuste de hæresi dānatus fuerat, non absoluit ab excommunicatione: quia constat nullam fuisse, neq; in illam incidisse: sed solum declarat illum non fuisse excommunicatum. ergo cum post mortem damnat hæreticum, aut excōmunicat, solum declarat illum fuisse hæreticum, & propter hæresim fuisse excommunicatum, ac proinde non esse pro illo deinceps orādum. Deinde quod dicūt hoc esse speciale hæreticis, vt propter criminis grauitatem possint post mortem excōmunicari, apertissime ostendit eos ignorare, ad quos se extendit potestas excōmunicandi ecclesię concessa. Nam si hoc bene introspexisse, nunquā hoc dixissent. Quis vnquā diceret prætorem alicuius ciuitatis posse punire maleficos in illa ciuitate cōmorantes, in qua nullam prorsus habet iurisdictionē, etiam si illi grauisime peccarent? A perta quidem est regula iuris in. 6. quę talem sententiā, & punitio- nem damnat & irritat. Sententia (inquit regula) nō a suo iudice lata, nulla est. Si tamen Rex propter criminis grauitatem, quod in alia committitur ciuitate, nouam quādam prætori alterius ciuitatis cōcederet potestatem, vt maleficos sceleratissimosq; homines, quos in ciuitate suę iurisdictioni aliās non subiecta, nouerit, punire possit, tunc noua illi concessa potestate poterit in illos sententiam firmam dicere, contra quos antea nihil prorsus efficere valebat. Potestas excōmunicandi, quam ex Euangelio didicimus ecclesię datā esse ad solos viuos se extendit, vt clarissime cōstat ex verbis Euangelij & ex interpretationibus sacrorum doctorū, quos supra citauimus. Si ergo aliquis Episcopus mortuum excommunicare tentauerit, in eum, qui sibi subditus non est, sententiā dicet, fietq; necessario, vt sententia illa: quia non a suo iudice lata, iuxta regulam iuris, sit nulla censenda. Si Deus vltra illam generalem potestatem supra viuos datam, specialem aliquam aliam concessit ecclesię potestatem, vt hæreticos propter

- grauisi-

grauisimum hæresis vitium, possit etiam post mortem
 excommunicare, tunc cedam. Cum tamen nullam pos-
 sint specialem aliam, & latiore potestatem ostendere
 supra hæreticos fuisse à Deo concessam, nescio qua fron-
 te dicere audent, hoc esse speciale in hæretico, vt propter
 criminis grauitatem possit post mortem excommunica-
 ri. Est enim speciale aliquid in crimine illo, per quod re-
 liqua vitia superat in malitia: sed non est speciale aliquid
 in potestate excommunicandi à Christo ecclesiæ conces-
 sa, ita vt latiore supra hæreticos, quam supra alios illi
 concesserit potestatem. Hanc autem potestatem oportet
 bat illos magis, quam criminis grauitatem inspicere, vt
 recte de hac quæstione definire potuissent: quoniam ex-
 communicatio ipsa, vt firma sit, magis ex potestate sibi
 collata, quam ex criminis grauitate pendet. His igitur
 vrgentissimis rationibus motus, dico hæreticum homi-
 nem posse damnari post mortem, hoc est, per sententiam
 declarari fuisse hæreticum, & in hæresi vsque ad mortem
 perseverasse, & per consequens fuisse in excommunicatio-
 ne defunctum, nego tamen illum post mortem posse tunc
 primo excommunicari, cum per mortem, sit iam extra
 hominum iudicium constitutus. Neque aliud dicit Gra-
 tianus in. 24. quæst. 2. parte secunda: quoniam illic dicit
 hominem posse de crimine hæreseos accusari, & damna-
 ri post mortem, quod & nos fatemur, nunquam autem di-
 cit illum, aut aliquem alium post mortem posse excōmu-
 nicari. si quæras cur possit quis post mortē de hæresi dam-
 nari, non autem excommunicari, respondeo hæc esse cau-
 sam, quod sententia damnans hæreticum mortuum, est
 velut declaratoria operū præteritorum, declarās illū hæc
 aut illā hæresim pertinaci animo fuisse amplexatū, & per
 consequens fuisse eo ipso excōmunicatum: quod (vt clarissime
 constat) etiā post mortē fieri potest. Excōmunicatio verò
 non ita est sententia, quam sententiæ executio. Sicut enim
 aliud est furē suspēdio dignū censere, & aliud furē suspen-
 dere, ita etiā aliud est decernere aliquem esse excōmuni-
 catione dignum, aut illum iam fuisse excōmunicatum, &
 longè aliud est illum actu excommunicare. Præterea quid-
 dem dicitur sententia: secundus verò non est sententia:
 sed executio sententiæ iampridem latæ. Esto, excommu-
 nicatio

nicatio sententia dicenda sit : non tamen solum illa erit præteriti operis declaratoria : sed præsentis pœnæ inflictiua. Per excommunicationem siquidem non solum declaratur illum cui inferitur excommunicatio, aliquod læthale crimen commississe, propter quod solum inferenda eï excommunicatio : sed vltra hoc infligitur pœna, quæ excluditur excommunicatus à participatione, & communicatione fidelium. Hæc autem pœna non potest infligi defunctis, cum sint iam extra humanum iudicium constituti. Cum autem quis de hæresi damnatur, & hæreticus iudicatur, nulla illi spiritualis infligitur pœna: sed solum de opere iam olim dum viueret, facto, declaratoria quædam profertur sententia, quæ declarat illum fuisse hæreticum, & in hæresim fuisse defunctum. Quæ sententia non parui est momenti, nec frustra & inutiliter datur : sed ad multa, quæ inde iure facienda occurrunt, valde conducit : ad omnes scilicet pœnas corporales, quæ corpus hæretici contingere possunt, quoniam hoc, & quæ illud contingunt, in terra sunt, & hominum potestati subiecta.

Primo quidem valet ad confiscationem bonorum ipsius hæretici faciendam. Nam bona illius, qui viuens in hæresi latuit, si post mortem constat illum fuisse hæreticum, eo ipso sunt confiscata, vt decernitur in cap. Accusatus, paragra. in eo. De hæreticis, libro. 6. Valet etiam talis sententia, ad filiorum infamiam aliis innotescendam. Erant quidem filij parentis hæretici (vt supra docuimus) ipso iure infames : sed quia paternum crimen vnde ad filios infamia deriuatur, latebat: ideo aliis erat ignota filiorum infamia. Vt autem defunctus damnatur de hæresi, eo ipso omnibus hanc damnationem scientibus, filiorum infamia innotescit. Deinde damnatio hæretici defuncti hoc tertium efficit, manifestare videlicet aliis corpus illius indignum esse ecclesiastica sepultura, in qua reconditum est. Nam (vt præcedenti cap. ostendimus) hæreticus à iure priuatur ecclesiastica sepultura. Quo fit, vt postquàm de illius hæresi post mortem constiterit, corpus illius si ab aliis fidelium corporibus possit discerni, sit ab ipsa sepultura tanquam à re iniuste possessa separandum, & extra ecclesiam eiciendum. Sic enim concilium Constantiense de corpore Ioannis Vuiclef hæretici iam tunc defuncti,

Concilium
Constantiense.

defuncti, censuit esse faciendum. Nam sessione octava postquam idem concilium declaravit illum fuisse hæreticum, nec unquam de illius penitentia constituisse, hæc addit verba : Decernitque & ordinat hæc sancta synodus, corpus eius, & ossa (si ab aliis fidelium corporibus discerni possunt) exhumari, & procul ab ecclesiæ sepultura iactari, secundum canonicas, & legitimas sanctiones. Hæc concilium. Demum valet hæc sententia, qua aliquis post mortem de hæresi damnatur, ut omnes, vel ex eo intelligant nephas esse, & impium pro illo, tanquam pro homine excommunicato, & in excommunicatione defuncto deum orare. Ad hæc omnia valet sententia, qua aliquis post mortem damnatur de hæresi : non tamen valet ad excommunicationem illi inferendam.

RESPONDETVR OBJECTIONIBVS,
quæ pro Abbatis, & Glossæ opinione
afferri possunt. Cap. XX.

HIC tamen fortasse aliquis Abbatis, aut Glossæ in hac parte patronus mihi obiiciet, hæreticos multos post mortem fuisse ab Ecclesia anathematizatos. Nam concilium Constantiense sessione octava anathematizavit Ioannem Vuiclef iam tunc defunctum. Et in quinta synodo actione prima, anathematizati sunt Dioscorus, & Eutyches, & alii multi hæretici, qui iam diu ante annos multos fuerant mortui. In sexta synodo actione ultima, anathematizati sunt Theodorus Faranita, Sergius, Pyrrhus, & Paulus, & Honorius, & multi alii hæretici, qui omnes iam erant mortui. Et in cap. Si quis Episcopus, extra de hæreticis, præcipitur, ut anathema dicatur post mortem Episcopo, qui hæreses instituerit hæreticos, aut paganos. Fateor quidem post mortem posse aliquem anathematizari, non tamen excommunicari. Non sunt enim idem prorsus anathematizare, & excommunicare, aut anathema, & excommunicatio. Hoc autem ita esse, vel ex eo constare potest quod multi sunt, qui hæreses & hæreticos anathematizant, qui nullam prorsus habent excommunicandi potestatem. Nam omnis, qui hæresim, quam prius tenebat, deserit, cum ad Ecclesiæ communione recipitur (ut supra docuimus) cogitur prius abiurare,

rare, & anathematizare hæresim, qua maculatus fuerat: sicut patet in cap. Ego Berengarius. quod habetur, de cōsecratione. dist. 1. Non tamen omnis talis hæreticus resipiscens, potestatem excōmunicandi habet. Præterea sæpe Ecclesia in suis sententiis, post verbū excōmunicationis addit verbum anathematis, dicens: Excōmunicamus, & anathematizamus, prout patet in cap. Excōmunicamus primo & secundo. extra de hæreticis. Et in cap. Cum nō ab homine. extra de Iudiciis, primo præcipitur, vt clericus incorrigibilis excōmunicetur, ac deinde, vt anathematis mucrone feriatur. Ex quibus omnibus apertissime constat nō esse idem prorsus excōmunicatio, & anathema: sed aliquid addere anathema supra excōmunicationem, præsertim q̄ perpetuo, vbi ista duo coniunguntur, verbum anathematis semper ponitur post verbum excōmunicationis, & nunquam ante illud collocatur. Rursum cū Petrus in atrio Principis sacerdotum se calesaceret, & tertio negaret se Christi discipulum esse, dicit Marcus Euangelista de illo, q̄ cōcepit anathematizare & iurare: quia nescio hominem istum. Certum autē est, Petrum tunc nullum excommunicasse, quanuis anathematizauerit. Ex his omnibus luce clarius cōstat, aliquod esse discrimen inter has duas voces, anathematizare, & excōmunicare. Oportet igitur harum vocum significationes explicare: quoniā inde tota huius quæstionis summa pender, & ex illarum ignorantia multi occasionem erroris sumpserunt, putantes eandem prorsus vtriusque vocis significationē, cum tamen sit valde diuersa. Anathema græca vox est, & significat donaria, quæ Deo, aut sanctis eius offeruntur, & in templis honoris gratia suspenduntur. Et iuxta hanc nudam vocis significationē, sæpissime in sacris literis præsertim in veteri testamēto reperitur. Nam (vt alia omittam) illud est manifestissimum, quod in libro Iosue de expugnatione ciuitatis Iericho legitur, vbi hæc habentur: Cumq̄ septimo circuitu clangerent buccinis sacerdotes, dixit Iosue ad omnē Israel: Vociferamini: tradidit enim vobis Dominus ciuitatem: sitq̄ ciuitas hæc anathema: & omnia quæ in ea sunt, Domino. Ciuitatem, & omnia, quæ in illa erāt, præcepit esse anathema Domino: quia omnia, quæ in illa

Mar. 14.

Iosue. 6.

DE IVSTA HÆRET. PVNIT.

erant, volebat Domino seruari, & illi in sacrificium offerri: ita vt ex illis nihil sibi ipsi aliquis seruare auderet. Cum autem de spoliis ciuitatis tulisset ac sibi seruasset Acham filius Charmi, iratus est Dominus, & dixit filiis Israel: Anathema in medio tui Israel: non poteris stare coram hostibus tuis, donec deleatur ex te, qui hoc contuminat us est scelere. Anathema vocauit hoc loco spolia, quæ sibi seruauerat Acham filius Charmi. quoniam illa ad hoc destinata erant, vt Deo dicarentur. Sicut autem nephas est contingere ea, quæ Deo sunt oblata, ita etiam nephas est conuersari cum his, qui ab Ecclesia per excommunicationem sunt præcisi. Et ob hanc causam similitudine per contrarium ducta is, qui excommunicatus est, vocatur anathema. Sic accepit Paulus, cum in epistola ad Galatas ait: Si quis vobis euangelizauerit, præter id, quod accepistis, anathema sit, hoc est, excommunicatus, & à Deo separatus. Hæc omnia testimonio Beati Chrysostomi cõprobantur, qui homilia sextadecima super epistolam ad Romanos ita inquit: Quemadmodum anathema, donumque id, quod deo oblatum dedicatur, nemo est, qui temerè manibus contingere audeat, neque ad id propius accedere: sic & eum, qui ab ecclesia separatur, ab omnibus abscindens, & tanquam longissime abducens, hoc nomine à contrario scilicet appellat, magno cum terrore omnibus interminatus, ab eo, vt separentur, ac pedem referant. Anathemati enim honoris gratia appropinquare nemo audebat: ab eo autem, qui ab Ecclesia abscisus erat, ex opposito omnes sententia separabantur.

Quapropter separatio quidem tum hæc, tum illa: ex æquo à vulgo alienatio erat. Separationis verò modus non vnus, sed illi contrarius. Ab illo enim abstinebant, tanquam Deo dicato: ab hoc autem decedebant, tanquam à Deo alienato, & ab Ecclesia absciso. Hactenus Chrysostomus. Et eadem post illum dicit Theophylactus, interpretans illud Pauli ex Epistola ad Romanos: Oprabam ego anathema esse à Christo pro fratribus meis. Et hoc idem asserit quinta synodus, cuius testimonium citatur à Gratiano in cap. Certum. 24. q. 3. in quo hæc habentur verba: Nihil enim aliud significat anathema, nisi à Deo separationem. Quod intelligendum est, secundum illam significationem.

fica

Galat. 1.

Chryso.

Rom. 9.

ficationem, secundum quã anathema applicatur excom-
 municationi, & de illa sola loquebatur quinta synodus,
 vt patet ex literæ circumstantiis, quæ semper solent verũ
 & germanum literæ sensum aperire. Alias quidem iuxta
 plenariam illius vocis significationẽ, multo plura signifi-
 cat quã separationem à Deo, prout aperte constat ex
 testimoniis sacræ scripturæ & sanctorum virorũ, quæ su-
 pra citauimus. Iuxta hunc modum accipitur anathema,
 quoties in conciltorum definitionibus aut Pontificum
 decretis dicitur. Si quis hoc, aut illud dixerit, aut fecerit,
 anathema sit: hoc est maledictus, & ab Ecclesiæ confor-
 tio alienus. Nam anathematis vox, vt per similitudinẽ
 ad excõmunicationem applicatur, non solam minorem
 excõmunicationẽ exprimit, sed maiorem, per quã excõ-
 municatus ab Ecclesia abscinditur atque separatur. Sic
 enim docetur expresse in cap. Engertrudã. .q. 4. Ab hoc
 nomine, anathema, deriuatur verbum anathematizo,
 quod significat maledicere, detestari, deuouere. In cuius
 rei testimoniũ (vt prophanos omittam auctores) solum
 B. Augustinũ profero, qui in quæstionibus super librum
 Numerorum quæstione quadragesimaprima hæc ait:
 Hinc dictum est anathema quod detestabile aliquid, &
 abominabile videatur. Vt enim nihil inde victor in vsu
 suos auferret, sed totum in pœnam luendam voueret,
 hoc erat anathemare, quod vulgo dicitur denotare. Ori-
 go autem huius verbi est in Græca lingua, ab his rebus,
 quæ votæ & persolutæ, hoc est, promissæ & redditæ, sur-
 sum ponebantur in templis, ἀπὸ τῆ ἀνω τίβραç : hoc
 est, sursum ponere, vel fingendo vel suspendendo. Hæc
 Augustinus. Anathema ergo iuxta Augustinum, est
 idem quod abominabile & detestabile. Anathemati-
 zare autem vel (vt ille ait) anathemare, est abominari,
 maledicere, detestari. Et iuxta hanc significationem
 capitur hæc vox, anathema, apud Marcum Euangeli-
 stam loco superius citato, quum dixit, quod Petrus cœ-
 pit anathematizare & iurare, quia non noui hominem
 istum. Iurauit enim tunc Petrus iuramento per execra-
 tionem, quod (vt Augustinus super psalmo seprimo
 docet) est omnium grauisimum iuramentum. Iurans
 Petrus maledicebat sibip̄si, & maledictiones imprecaba-

tur, vt maior suo iuramento adhiberetur fides: ac si dixisset: Maledictus ego sim à Deo, & talia aut talia addat mihi Deus, hæc, aut illa super me veniat, si noui hominẽ istũ. Hoc certe est iurare & anathematizare. Et hoc aut aliquod aliud simile credendum est Petrum negantem dixisse, propter quod dictus est anathematizare & iurare. Nam iurans nõ alium, sed seipsum anathematizauit. Ex quibus omnibus iam apertissime constat, aliquã esse differentiam inter anathematizare, & excõmunicare, eam scilicet quæ est inter maledicere aut detestari, & excõmunicare. Habent enim illa duo talem ordinẽ inter seipsa, q̄ nec semper ab inuicem separãtur, nec semper se necessario consequuntur, vt eidẽ semper cõueniãt. Nam quãuis idem possit excõmunicari & anathematizari, nõ tamen consequens est vt omnis quẽ anathematizamus aut maledicimus, sit eo ipso excõmunicatus, neq; e contrario consequens est, vt omnis excõmunicatus, sit eo ipso anathematizatus, aut maledictus. Et propter hæc causam Ecclesia postquã aliquem publice & nominatim excõmunicauit, anathematizare consuevit. Tunc anathematizat, quando maledictionis verba & imprecationes quasdam contra excõmunicatum profert, vtputa dicendo psalmũ. 108. maledictionibus plenũ, quĩ in aliquibus ecclesiis tunc legi solet. In aliis ecclesiis quædam cereæ moniẽ horrois plenæ, post datã excõmunicationẽ, fieri solẽt. Candelæ accẽsẽ, aqua desuper infusa, corã populo à sacerdote extingũtur, qui tũc hæc dicit verba: Sicut hæc cãdela extinguitur in hac aqua, ita aĩa huius excõicati pereat in inferno. Deinde in signũ tristitiæ pro anima sic pereunte, signũ crucis eleuatũ velamine nigro tegitur. Cum hæc aut alia similia Ecclesia contra excõmunicatum facit, tunc illum anathematizat, Et hoc aut aliud simile quidquã fieri præcipit Pontifex cum clerico incorrigibili, quem in cap. Cum ab homine, extra de iudiciis supra citato postquam excõmunicatus fuerit, præcipit si emendari noluerit anathematis mucrone ferri. Ex quibus omnibus apertissime constat, in conciliorũ aut Pontificum decretis nõ frustra & sine causa post verbum excõmunicationis, additum esse verbum anathematis. Nam post excõmunicationem ad maiorem horrorem

& metum aliis incutiendum, placuit superaddere male dictionem, quæ anathematis nomine significatur. Vnde patet misere errasse Siluestrū de Prierio, qui in sua summa, titulo excōmunicatio primo, quæstione vltima, dicit idem prorsus esse anathema, & maiorem excōmunicatiōem, & idem anathematizare & excōmunicare maiori excōmunicatiōe. Ad cuius sententiæ persuasiōem profert illud cap. Engertrudā. 3. q. 4. Sed reuera (vt ingenue loquar) ille non intellexit textum: quoniam si bene intellexisset, nouisset optime nihil prorsus illius fauere sententiæ. Nam textus ille dicit q̄ anathema maiore explicat excommunicationem: quod intelligendum est, quando iuxta illam significationem capitur, iuxta quā applicatur excōmunicatiōi. Nunquam tamen textus ille dicit q̄ anathema non significet aliud quā excommunicationē, aut q̄ anathematizare nō significet aliud, quā excōmunicare. Deinde, id quod textus ille ait, anathema significare excōmunicatiōem maiorem, sic intelligendum est, q̄ maledictio quæ anathematis voce significatur, non datur nisi maiore excōmunicatiōe præcedente. Itaque anathema maiorem significat excommunicationem, quia cum anathema dicitur, datur intelligi maiorem iam præcessisse excōmunicatiōem, postquam solam dici solet anathema, id est, maledictio.

Omitto quā bellam illius vocis anathema, Siluester reddat etymologiam. Non quidem miror q̄ hæc ille ignorauerit, sed miror valde q̄ tanta cū autoritate docere nō sit veritus quæ prorsus ignorabat. Et certe ista aduersus illum non dixissem, si ille cum aliis fuisset vel parū modestus. Nam Angelum de Clauasio autorē summæ Angelicæ, virum quidem, præter doctrinam quam habuit non modicam, multis miraculis clarissimum, sæpe iniuriose tractat, cum tamen multa frequenter nec vno mutato verbo, ab illo furatus sit: prout facile poterit illius tam multa furta deprehendere, quisquis illius summam cum Angelica summa conferre voluerit, quāuis ille ad hoc laborasse videtur, vt furta occultaret, quia quæ Angelus sub vna dictione posuerat, ille in aliā dictionem trāsferre curauit, ne forte qui vtramq̄ summā in eadē materia legeret, furtum deprehēdere posset. Fieri igitur

oportuit cū Siluestro, vt cū ille toties male loquutus fue-
 rit, male etiā aliquando audiret. Faremur itaq; defun-
 ctos non solū hēreticos sed etiā Catholicos posse a viuen-
 tibus ana. hematizari, non tamen excōmunicari. Nam sē-
 penumero videmus, vt filij viuētes parentibus suis defun-
 ctis maledicant, & illos detestentur, & abominentur, ma-
 le illis imprecātes, quia fortē parentes dum viuerent, fue-
 runt suarum rerum prodigi, aut quia male cum illis hære-
 ditatē diuiserunt, aut propter aliā similem causam. Quo
 sic eueniente, filij parētes suos defunctos anathematizāt,
 non tamen perinde eos excōmunicant, quia nō omnes id
 facere possunt, cū excōmunicare sit actus potestatis &
 iurisdictionis, quā non omnes habere, a pertissime cōstat.
 Ecclesia tamē non cōsuevit anathematizare, hoc est, ma-
 ledicere, nisi illū qui prius excōmunicatus fuisset. Quam-
 uis igitur anathematis voce (vt diximus) ecclesia aliquan-
 do vtatur pro excommunicatione, nō tamen hoc semper
 facit. Concilium ergo Constantiense anathematizauit
 Ioannem Vuiclef defunctū, quinta synodus plurimos hē-
 resiarchas iam mortuos anathematizauit: sexta synodus
 anathematizauit alios multos hēreticos, hoc est, maledi-
 xit illis, & imprecationes in illos dixit, nō tamen illos ex-
 communicauit. Neq; vnquā Concilium in suis definitio-
 nibus, aut Pontifex in suis decretis, vsus est verbo excom-
 municationis cōtra illos hēreticos, sed solo verbo anathe-
 matis. Intelligebāt siquidem optime tā concilia quā Sum-
 mi Pontifices, se iam super illos potestatē aut iurisdic-
 tionem non habere, & sciebant non parū esse discrimen in-
 ter anathema & excōmunicationem. Illud etiā quod ex
 concilio Africano citatur in cap. Si quis Episcopus, extra
 de hēreticis. ad eundem modum est interpretādum, ita vt
 ibi anathema capiatur pro maledictione non pro excom-
 municatione. Nam si pro excōmunicatione poneretur, di-
 xisset, sit anathema, hoc est, sit excōmunicatus, & non
 dixisset, dicatur illi anathema. Quoniam tale genus lo-
 quutionis inusitatum est in ecclesia, vt pro eo quod est
 excōmunicare, ponatur, dicere alicui excōmunicatio-
 nem. Iubet igitur concilium, vt Episcopo qui hēreses
 instituerit hēreticos aut paganos, dicatur anathema, hoc
 est, maledicatur ab omnibus, omnes illi imprecantur, om-
 nesque

Concilio Constantiensi & r. r. r. r. r.

nesque illum maledictum appellent. Esto etiam, illic anathema pro excommunicatione ponatur, nihil tamen nostrarum obuiabit sententiæ: quoniam (vt ex ipso verborum contextu conuincitur) sententia illa quæ illic contra talem Episcopum profertur, est solum declaratoria pœnæ iam olim illatæ, & non executio nouæ excommunicationis. Si dixisset concilium, sit anathema, videretur sensisse tunc primum post mortem, excommunicationem esse inferendam, quia præcipiens esse anathema aperte innuere videretur, ante non fuisse anathema. Cum verò concilium præcipiat vt dicatur anathema, satis clare ostenditur sententiam esse declaratoriam. Quia quod ait, dicatur anathema, tantum valet, ac si dixisset, appelletur excōmunicatus, vocetur maledictus. Et hunc esse verū literæ sensum, verba quæ sequuntur apertissime declarant. Nam postquam dixerat concilium, dicatur ei anathema, statim subdidit: atque eius nomen inter Dei sacerdotes nullo modo recitetur. Erat quidem olim consuetudo vt catalogus haberetur in ecclesia omnium Episcoporum defunctorum, qui illius fuerant pastores, & talis catalogus publice ante altare legebatur coram populo, vt populus illos Domino commendaret. Præcipit igitur concilium Africanum vt Episcopus qui hæredes instituit hæreticos aut paganos, non scribatur in catalogo Episcoporum, nec nomē illius recitetur inter nomina aliorum Episcoporum. Hanc fuisse olim ecclesiæ consuetudinem, & hanc esse concilij Africanī sententiam, apertissime conuincitur per id quod beatus Leo Papa ait in quadam epistola ad Anatholium Constantinopolitanum Episcopum, quæ est, 38. in ordine epistolarum suarum. In illa enim epistola idem beatus Leo Papa respondet ad quasdam quæstiones à præfato Anatholio propositas, & ad tertiam quæstionem respondens, sic ait. De nominibus autem Dioscori, Iuuenalis & Eustachij, ad sacrum altare non recitandis, dilectionem tuam hoc decet custodire, quod nostri ibidem constituti, faciendum esse dixerint: quodque honorandæ sancti Flauiani memoriæ non repugnet, & à gratia tua Christianæ plebis animos non auertat. Nam iniquum nimis est atque incongruum, eos qui innocentes & Catholicos sua persecutione vexarunt, sanctorum nominibus

Leo Papa
primus.

sine discretione misceri. Hæc Leo Papa huius nominis primus. Et alius etiam beatus Leo tertius huius nominis Papa, in epistola pro confirmatione sextæ synodi generalis ad Constantinum Imperatorem missa, quæ habetur in vltima actione eiusdem synodi, eandem ostendit consuetudinem, & textum illius capituli, si quis Episcopus, aperte declarat, cum ait. Anathematizamus præterea

Leo Papa tertius. (inquit Leo tertius) proinde atq; execramur omnes hæreses, omnesq; earum autores, atque fautores, qui aduersus Apostolicam & orthodoxam fidem diabolicis decepti fallaciis falsitatis errores in ecclesiam conati sunt introducere, id est Arrium, Sabellium, Macedonium. Et multis hæreticorum nominibus recēditis, tandem subdit. Quos sancta Catholica atque Apostolica ecclesia de catalogo fidelium patrum, utpote Zizania de area Dominicæ ecclesiæ gehennæ supplicio abdicanda per ventilabrum diuinæ discretionis abiecit. Hæc Leo tertius. Ex quibus duobus tam fidelissimis testibus aperte constat verus atq; germanus sensus illius capituli, si quis Episcopus, præcipit nanq; concilium, ut ille talis Episcopus qui hæreticos aut paganos hæredes instituit, post mortem non appelletur Episcopus aut Dei sacerdos, sed dicatur anathema, hoc est, maledictus, detestabilis, abominabilis, & nomen eius in catalogo Episcoporum defunctorum nõ recitetur. Secundo potest mihi aliquis obiicere, illud secundū cap. q̄ incipit, à nobis, extra de sententia excōmunicationis, vbi Papa Innocentius definit, post mortem posse dari absolutionē defuncto in excōmunicatione decedenti, & deinde dicit ecclesiā in certis casibus posse ligare mortuos & soluere. Hic textus in superficie sola inspectus, nostram videtur profus destruire sententiam, sed bene cōsideratus & acutius examinatus pro nobis sententiam dicet, tantum abest ut vel ex longinquo nos oppugnare velit. Pro eius clariori intelligentia admoneo lectorem, ut consideret, quod excommunicatio quæ in vnam aliquam personam fertur, ad plures personas suos extendit effectus. Nam excommunicatio non solum pertingit ad excōmunicatum, sed etiam ad alios: quoniā cum ecclesia aliquem excommunicat, eo ipso alios obligat, ne pro illo publicas & solēnes apud Deum effundere preces, aut elemosynas

publicas

publicas dare, aut sacrificia offerre, aut denique commercium vllum cum illis habere audeant. Ipsummet excommunicatum non vno tantum verbera percutit, sed multis: quorum aliqua ad corpus, aliqua ad animam pertinet. Excommunicatus siquidem tanquam membrum putridum, est à corpore ecclesiæ abscisus & procul separatus: ob quam causam communes Ecclesiæ orationes, & alia illius bona opera, quæ sibi inuicem comunicant reliqua membra viua & capiti coniuncta, nullo modo profunt excommunicato. Ext hoc est vulnus aut flagellum quod animæ per excommunicationem infligitur. Et circa hoc nihil profus potest ecclesia circa defunctum efficere, quoniam anima quæ hoc flagello percuti debet, iam post separationem à corpore, est omnino à iudicio ecclesiæ separata. Præter hoc animæ flagellum, sunt alia quæ ad corpus pertinent, videlicet priuatio ecclesiasticæ sepulturæ: non posse legitimam & validam in iudicio sententiam dicere, & alia multa à iure contra excommunicatos decreta. De his corporalibus pœnis non dubito quin ecclesia illas possit inferre defuncto, quoniã corpus defuncti, & quæ illud contingere possunt, adhuc sunt ecclesiæ potestati subiecta. Potest igitur ecclesia propter aliquam iustam causam, non solum hæreticum, sed etiam quemlibet alium sceleratum hominem defunctum, ad hunc finem excommunicare, vt corpus illius extra ecclesiam iactetur tanquam ecclesiastica sepultura indignum. Potest etiam iusta causa urgente, alium in excommunicatione defunctum ad hunc finem absoluerè, vt ecclesiastica illi concedatur sepultura, qua ob excommunicationem priuatus fuerat. Deinde, quia ecclesia (vt diximus) cum aliquem excommunicat, alios ligat ne pro illo Deum publicè orare valeant, aut alia quæ diximus pietatis opera pro illo facere. Quo facto quasi indirectè etiam illum lædit, dum illum priuat suffragiis tam corporis quàm animæ quæ illi ab aliis prouenire possint. Et hoc ecclesiam facere posse circa defunctum ego non dubito, quia licet defunctus ille sit extra ecclesiæ iudicium constitutus, tamen alij viuentes, ad quos tale dirigitur ecclesiæ mandatum, ecclesiæ potestati subduntur. Sed quia ex tali mandato nocumētum quoddam infertur defuncto, ideò tunc ecclesia defunctum

excommunicare dicitur: cum tamen re vera non defunctus sed viuentes tali excommunicatione ligetur. Et isto modo etiam fatendum est ecclesiam posse absoluere ab excommunicatione defunctum, qui in illa decesserat. Quia absolutioe si res bene aduertatur, non tam defunctus, quam alij viuētes absoluuntur. Viuentes siquidem ligati erant, ne pro illo, qui fuerat in excommunicatione defunctus, possent orare. At cōcesso postmodum absolutionis beneficio, absoluuntur viuentes, vt liberè possint orare pro defuncto, & alia pietatis opera pro illo exercere.

Quia tamen talis libertas viuentibus concessa, in vtilitatem cedit defuncti, ipse defunctus dicitur absolui. Et iuxta hunc modum ego intelligendum censeo secundum cap. quod incipit, à nobis. extra de sententia excommunicationis. vbi Papa decernit ecclesiam posse soluere & ligare defunctos. Nam (vt ex ipsius literæ contextu apertissimè constat) Papa ibidem de solo illo absolutionis beneficio loquitur, quod dat viuentibus libertatem vt possint impunè pro defuncto Deū orare, & alia pietatis opera pro illo exercere. Et hoc ipsum apertius declarauit, cū dixit, aliquē esse apud Deum qui non fallitur absolutum qui tamen apud ecclesiam est excommunicatus. Quomodo posset esse apud ecclesiam ligatus, qui apud Deum est absolutus, nisi quia ille ob hoc solum ligatus dicitur, quia alij ab ecclesia ligati sunt ne pro illo orare possint, & ob hoc dicitur ille ligatus, quia in illius vertitur damnum talis aliorum ligatio. Nam aliàs illum defunctum qui apud Deum absolutus est, & per consequens illi coniunctus, non potest ecclesia illum excommunicare, vt à Deo separet & abscindat. Tam longam traxi de hac re disputationem, quia noui optime, esse summe necessaria ea omnia quæ dixi, vt hunc errorem radicitus euellerè possem, & loco illius firmam plantare veritatem.

AN EPISCOPVS AVT QVIVIS

alius sacerdos factus hæreticus amittat illam

ecclesiasticam potestatem quæ à Theologis

dicitur potestas ordinis. Cap. XXI.

Dvas esse ecclesiasticas potestates, vnam quæ dicitur potestas ordinis siue sacramentalis, alteram quæ dicitur potestas iurisdictionis, vniuersa Theologorum schola

schola docet, & multa sanctorum Patrum testimonia confirmant. Potestatem ordinis, siue potestatem sacramentalium, quod idem est, diffinit Sanctus Thomas secunda secundæ. qu. 3. art. 3. sic inquit. Sacramentalis potestas est quæ per aliquam consecrationem confertur. Dicitur autem sacramentalis à fine ad quem ordinatur: quia omnis talis potestas ordinatur ad concessionem & ordinationem sacramentorum. Posset etiã dici sacramentalis talis potestas, quia semper donatur alicui per collationem alicuius sacramenti, præsertim iuxta illorum opinionem, qui putant Episcopatum esse aliũ ordinem à sacerdotio distinctum. Nam qui contrariam rueretur sententiã, dicent Episcopum multas habere sacramentales potestates post consecrationem suam, quæ tamen non sunt illi per collationem alicuius sacramenti collatæ. Hęc potestas dicitur etiã potestas ordinis, quia nemo potest illam habere, nisi sit in aliquo certo gradu & ordine constitutus. Potestatem iurisdictionis dicit Sanctus Thomas esse illam quæ ex simplici iniunctione aut cõmissione hominis confertur, vt est potestas excommunicandi aut absoluedi ab excommunicatione, potestas definiendi in causis forensibus.

Ioãnes de Turre Cremata lib. 1. de summa ecclesiæ. ca. 96. dicit hanc iurisdictionis potestatem esse duplicem iuxta duplex forum, videlicet conscientiæ & causarũ. Potestas in foro conscientiæ est illa quam habet omnis pastor animarum, per quã potest absolue subditos à peccatis. Potestas in foro exteriori est potestas per quã aliquis in negotiis & causis quæ versantur inter homines habet ius definiendi, & sententiam etiã contra inuitum dicendi. Potestates ordinis varię sunt, sicut etiã varij sunt ordines quibus competunt. Quædam enim potestates ordinis siue sacramentales solis Episcopis conueniunt, vt sunt: posse ordines conferre, confirmare, consecrare ecclesias, aut altaria, aut calices. benedicere sacramentalia reliquã, vt sunt vestes sacerdotales, quæ omnia solus Episcopus potest facere. Aliæ sunt potestates ordinis, quæ omnibus sacerdotibus conueniunt. Potestas siquidem consecrandi corpus Christi, & potestas absoluedi à peccatis. sunt potestates ordinis, quarum quælibet traditur sacerdoti, in consecratione illius, quando illum ordinat Episcopus.

Pote.

Potestatem consecrandi confert Episcopus quando tradito calice dicit. Accipe potestatem offerendi sacrificium Deo, missasq; celebrandi tam pro viuis quàm pro defunctis in nomine Domini. Potestatem absoluendi tradit Episcopus his verbis. Accipe Spiritum sanctum, quorum remiseris peccata remittuntur eis: quorum retinueris retenta sunt. Sed quia per hanc potestatem absoluendi, sacerdos non potest operari, nisi aliquã habeat iurisdictionem, idè iuxta beati Thomæ sententiam necessario consequens est, vt duæ simul potestates ordinis & iurisdictionis in peccatoris absolute concurrant, quarum si aliqua desit, nihil prorsus effici valet. Alij tamen has duas ecclesiasticas potestates aliter diuidunt, aliterq; diffiniunt. Nam Alfonso Abulensis in illo lib. quẽ appellauit defensorium. part. 2. cap. 62. distinguit has duas potestates, non per hoc, quòd vna conferatur per consecrationem, & alia sine cõsecratione: neq; per hoc, quòd vna donetur à Deo immediatè, alia ab homine: sed per diuersitatem rerum, circa quas exercètur, quæ sunt duæ, videlicet corpus Christi verum, & corpus Christi mysticum. Potestatem ordinis dicit esse illam, quæ est supra corpus Christum verum directè, aut indirectè. Ordinem sacerdotalem dicit directè respicere corpus Christi verum: quia primũ, ad quod dirigitur talis ordo, est Eucharistiæ cõsecratio. Ordo diaconatus, & subdiaconatus, & ceteri ordines minores etiã ordinãtur ad Eucharistiã: quia omnes in aliqua re subministrant, vel deseruiunt sacerdoti conficienti, vt manifestum esse potest cuilibet cõsideranti singulorum ordinum actus, quos describit Isidorus, vt habetur in cap. de ros, & clericos. dist. 21. Quæ potestas à Christo conceditur sacerdoti per mynisterium Episcopi ordinantis. Potestas iurisdictionis secundũ Abulensis sententiam respicit corpus Christi mysticum, quod iuxta Pauli doctrinã, est Catholica fidelium ecclesia. Et hanc potestatem Abulensis etiam duplicem esse docet, alterã in foro contentioso, alteram in foro conscientie, prout nũc proximè ex sententia Ioannis de Turre Cremata, eas diuisimus, atq; diffinimus. Hoc tamen est inter illos discriminis, quòd Ioannes de Turre Cremata dicit potestatem iurisdictionis in foro conscientie non conferri sacerdoti per virtutem ordinis

dinationis, quando ille ordinatur ab Episcopo : sed con-
 ferri postea ab homine, quando Papa, aut Episcopus dat
 illi curam animarū. Ex quo ille deducit simplices sacerdo-
 tes, qui nullā prorsus curam animarum tenēt, nō habere
 vllam iurisdictionis potestātē. Contrariā huic sentētiā
 tuetur Abulensis, qui docet potestātē iurisdictionis in fo-
 ro consciētiae conferri cuilibet sacerdoti in ordinatione
 sua, quādo ordinatus fuit ab Episcopo. Tunc enim dicit,
 quod ex cōditione ordinis, & institutione Christi, cōpe-
 rit cuilibet sacerdoti potestas iurisdictionis in foro cōsci-
 entiae super omnes fideles totius orbis : ecclesia tamē, ob
 iustā causam, ad tollendū schismata, & confusiones, quae
 inde oriri poterāt, arctauit iurisdictionē istā, distinguē-
 do subditos. Quapropter de simplici sacerdote, qui nul-
 lam habet animarū curam, dicit illū habere potestātē iu-
 risdictionis super omnes fideles : esse tamē per ecclesiam
 talem potestātē, non quidē ablatā : sed ligatam. Quando
 igitur ordinator, vel ecclesia, aut quicumq; Praelatus, dat
 alicui ordinato iurisdictionē in foro consciētiae, aut in
 foro contentioso, dicit nihil tunc nouū illi concedi : sed
 tantū remouere ecclesiam impedimentū, aut tollere liga-
 turam, qua potestātē illius ligauerat. Sed re vera ego hāc
 Abulensis sententiā nequaquā probare possum : imō ali-
 quibus vrgentissimis rationibus cogor ab illa discedere.
 Primā est : quia potestas iurisdictionis est quoddā correla-
 tiuum nomē, quod nō ad se solū, sed ad alterū respicit, ad
 illos, videlicet, super quos est talis potestas. Sunt ergo cor-
 relatiua ista duo, potestas iurisdictionis, & subditus, sicut
 superior, & inferior. At correlatiuorū natura, iuxta Ari-
 stote. doctrinā, talis est, vt altero ex illis deficiente, alterum
 necessario intereat. Vt, gratia exempli, mortuo filio necessa-
 rium est, vt qui illius ante pater erat, iam tūc pater nō sit,
 quia non est ad quē iam possit referri. Ex quo aperissime
 conuincitur, vt simplex sacerdos, qui nullā habet anima-
 rum curā, nullam etiā habeat potestatem iurisdictionis :
 quia non habet subditū aliquem, in quem illam exercere
 possit. Secunda ratio est, quod ista potestas absoluendi a
 peccatis, nō cōfertur sacerdoti ab homine : sed a Deo prin-
 cipaliter, quanuis in tali collatione potestatis Episcopus
 sit Dei minister, per cuius manus Deus tradit illam pote-
 statem

statem sacerdoti. Et hoc ipsum fatetur Abulensis in ca. 63.
 Ex quo aperte sequitur ecclesiam nō posse tollere à sacer-
 dote hanc potestatem iurisdictionis in foro conscientiæ,
 nec arctare, nec minuere, nec ligare. Quia quod à supe-
 riore concessum est, inferior nō potest tollere, aut minue-
 re. Ex quo vltra sequeretur simplicem sacerdotē verē pos-
 se absoluerē quemlibet. Qui licet peccaret absoluendo:
 alius tamē verē absolutus maneret. Hoc autem fateri, est
 contra omnīū Theologorum doctrinā. Quod autem inde
 sequatur, probatur manifestē ex illius doctrina. Quia
 in cap. 62. simili argumento probat ecclesiā nō posse tol-
 lere à sacerdote potestatem conficiendi Eucharistiā: quia
 videlicet talis potestas non est data sacerdoti ab ecclesia:
 sed à Deo, qui maior est ecclesia. At beatus Thomas, &
 qui illius sententiam sequuntur, faciliē ab his conuenien-
 tibus liberantur. Nam simplex sacerdos, qui curam ani-
 marum non habet, & si habeat potestatem illā absoluendi,
 quæ, iuxta illorū sententiam, dicitur potestas ordinis:
 non tamen habet potestatem iurisdictionis, atq; ideo ne-
 minem absoluerē valet. Tertia ratio, quæ me nimium vr-
 get, est quia si cuilibet sacerdoti (vt Abulensis ait) ex in-
 stitutione Christi cōpetit potestas iurisdictionis in foro
 conscientiæ, & potestas iurisdictionis in foro contentio-
 so super omnes fideles totius orbis, sequuntur inde duo
 maxima, & prorsus intolerabilia inconuenientia. Primum
 est, quod ex institutione diuina omnes sacerdotes erūt pæ-
 res in potestate iurisdictionis, & ita Papa nō esset cæteris
 omnibus ex iure diuino: sed solū iure humano, superior.
 Hæc autē sententia tanquā erronea, & heretica est multo-
 rum conciliorū autoritate dānata. Alterum, & nō minus
 incōueniens est: quia si ita res se haberet, cōuinceretur in-
 de apertissimē Christū malē, atq; pessimē ordinasse repu-
 blicam Christianam, cum in illa tot iudices, ex æquo potētes re-
 liquisset, quorū quilibet æquam super omnes fideles pote-
 statem haberet. Nam tanta iudicū sine vllō ordine multi-
 tudo plus posset (vt re ipsa manifestissimum est), ecclesiæ
 obesse, quā prodesse. Hoc autem fateri esset hæresis mani-
 festa: quia scriptura sacra ad eodē ecclesiæ ordinē commen-
 dat, vt propter illius ordinem eximū, dicat illā esse hosti-
 bus formidabilē. Terribilis (inquit de illa) vt castrorum

scies ordinata. Quarta ratio est. Omnis potestas, quæ da-
 tur sacerdoti in sua ordinatione, est character sacerdota-
 lis, aut illi characteri sic necessario cõnexa, vt separari ab
 illo non possit: sed character sacerdotalis nõ est potestas
 iurisdictionis: sed potestas ordinis: ergo sacerdoti in sua
 ordinatione non confertur vlla potestas iurisdictionis:
 sed solũ potestas ordinis. Maiorem, & consequentiã non
 oportet probare: quoniã notæ sunt, minorem tamen ex
 qua tota argumentationis vis pendet, sic probo. Potestas
 iurisdictionis est limitabilis, quæ potest augeri, & minui,
 & prorsus tolli. Character autem nihil horũ habere po-
 test: vt manifestum est ex ipsa ratione characteris: ergo
 character nõ est potestas iurisdictionis. Quinta ratio cõ-
 tra Abulensem est ista. Omnis potestas, quæ per aliquam
 ordinationem sacramentalem cõfertur est potestas ordi-
 nis: sed potestas absoluendi data sacerdoti in sua ordina-
 tione est huiusmodi: ergo illa est potestas ordinis & non
 iurisdictionis. Consequentiã, & minor sunt per se notæ,
 maior autem probatur: quia nõ ob aliud dicitur potestas
 ordinis: nisi quia per ordinis collationem confertur. Pre-
 terea, talis potestas absoluendi à peccatis, quæ traditur sa-
 cerdoti in sua consecratione, ordinatur ad sacramenti ad-
 ministrationem: ergo potius dicenda est potestas sacra-
 mentalis, quàm potestas iurisdictionis. Vltima ratio, quæ
 (mea quidem sententia) vehementer Abulensem cõstrin-
 git, est, quod omnium Theologorum consensu receptũ est,
 ad absolutionem sacramentalem faciendã requiri pote-
 statem ordinis ita quod sola potestas iurisdictionis sine
 potestate ordinis non sufficeret ad hoc, vt quis possit aliũ
 à peccatis absolvere: sicut manifestum est in illo, qui ha-
 bet curam animarum, & non est sacerdos. Ille enim, & si
 habeat potestatem iurisdictionis: quia tamen caret pote-
 state ordinis, neminem absolvere potest. Nulla autem
 alia potestas ordinis requiritur: nisi potestas absoluendi:
 ergo illa non est dicenda potestas iurisdictionis: sed po-
 testas ordinis. Et (vt hominem fortius constringamus)
 statuamus id euenisse, quod facillime euenire potest, vt
 videlicet Episcopus ordinans in sacerdotem talem cura-
 tum, aut Episcopum, postquã illi dedit potestatem supra
 corpus Christi verum, statim moriatur, antequam tra-
 cidem

eidem sacerdoti potestatem super corpus Christi mysti-
 cum. In hoc euentu, nullus sanæ mentis dicet talem sacer-
 dotem posse à peccatis absoluere. Quid igitur deest? Nō
 quidem potestas iurisdictionis: quia illam habet ratione
 curæ sibi commissæ: deest ergo potestas ordinis: sed non
 deest potestas ordinis supra corpus Christi verum: quia
 illa iam data fuit ab Episcopo, antequam ille interiret:
 Ergo deest potestas ordinis supra corpus Christi mysti-
 cum, quæ non est alia nisi potestas absoluendi à peccatis.
 Ex quo apertissimè colligitur talem potestatem non esse
 potestatem iurisdictionis: sed ordinis: & inde per consequens
 sequitur non omnem potestatem, quæ est supra corpus
 Christi mysticum, esse censendam potestatem iurisdictionis.
 Propter has rationes, quæ mihi vrgentissimè viden-
 tur, censeo has duas ecclesiæ potestates, ordinis videlicet,
 & iurisdictionis, non esse eo modo distinguendas, neque
 definiendas, sicut Alfonso Abulensem illas distinxisse
 diximus. Beatum igitur Thomam in hac parte imitatus,
 dico has duas potestates distingui per hoc, quod potes-
 tas ordinis, siue (ut sanctus Tho. ait) sacramentalis con-
 fertur per collationem alicuius ordinis ecclesiastici, siue
 illa sit supra corpus Christi verum, siue supra corpus mysti-
 cum. Potestas iurisdictionis est illa, quæ supra alios datur
 per iniunctionem, aut cõmissionem alicuius hominis. De
 his igitur potestatibus differere oportet, an qui illas hæ-
 bet: si fiat hæreticus, statim eas amittat. In hoc ca. de sola
 potestate ordinis differemus: & proximo ca. de potestate
 iurisdictionis inquiremus. Potestates ordinis, iuxta ordi-
 num varietatem, varias esse diximus: quarum aliqua om-
 nibus competunt sacerdotibus, aliqua solis Episcopis cõ-
 ueniunt. Primò igitur de potestate sacerdotali, mox verò
 de Episcopali ordinis potestate disputabimus. De sacer-
 dotali ordinis potestate Petrus Lombardus, qui magi-
 ster sententiarum dicitur, lib. 4. dist. 17. docet illam pote-
 statem, quæ est supra corpus Christi verum, non manere
 in eo, qui factus est hæreticus, neque in eo, qui est excom-
 municatus. Et, ut illius mentem quisque facilius agnos-
 cat, verba illius citabo, quæ loco præfato de hac re ait.
 Illi verò (inquit ille) qui excommunicati sunt, vel de hæ-
 resi manifestè notati, non videntur hoc sacramentum posse

conficere licet sacerdotes sint: quia nemo dicit in ipsa cōsecratione, offero, sed, offerimus, quasi ex persona ecclesie. Et ideo cū alia sacramenta extra ecclesiam possint celebrari, de hoc non videtur. Hęc Magister sententiarum. Idem etiam mihi videtur sensisse Gratianus. Nam. 24. qu. prima secunda parte quæstionis, quę post ea, Audiuius, incipit ibi: Si autem ex corde suo nouam hæresim &c. Hęc verba dicit Gratianus. Quicumq; ergo ab vnitate ecclesie, quę per Petrum intelligitur: fuerit alienus, ex ecrare potest, consecrare non valet: excommunicationis, vel reconciliationis potestatem non habet. Hęc ille. Cuius errorem Glossa ibi aperte agnoscens, illum corrigere decreuit. Nam in verbo illo, non valet. Hęc ait Glossa. Conficit tamen etiã extra ecclesiam, si formam obseruet: quia hoc ordinis est, quem retinet recedens ab vnitate ecclesie. i. quæst. 1. quod quidam. Sed non potest excōmunicare: quia hoc iurisdictionis est quam amittit, qui recedit vt. 1. qu. 1. remissionem. Hęc in Glossa. Sed idem Glossator in cap. Accedens. dist. 50. de sacerdote degradato, sentit oppositum dicens, quod non credit illum conficere: quia (vt ait) perdit omnem potestatem. Et certè miror, quod viri tam docti, & tam boni in tam manifestum incidierint errorem. Falsitas huius doctrinæ inde apertissime conuincitur, quod potestas consecrandi nō est aliud: nisi character sacerdotalis, qui imprimitur sacerdoti à Deo. quum illum ordinat Episcopus. & dicit: Accipe potestatem offerre sacrificium Deo: Missasque celebrandæ tam pro viuis, quàm pro defunctis, &c. Quibus verbis finitis, Deus in anima sacerdotis imprimit characterem, & sacerdos per illum characterem accipit à Deo potestatem consecrandi Eucharistiam. Quo fit, vt tandiu duret in sacerdote potestas conficiendæ Eucharistiam, quandiu durauerit in eo sacerdotalis character. At talis character cū à solo Deo imprimatur, solus Deus illum ab animâ delere potest. Consequens igitur est, vt etiam potestas consecrandi, non possit per quoduis crimen quantumlibet graue, tolli à sacerdote, etiam si ille sit degradatus. Nam per talem degradationem, licet ecclesia auferat à sacerdote ordinis executionem, ita vt non possit sine peccato Eucharistiam conficere, non tamen ab illo aufert,

nec auferre potest ordinis potestatem, vt etiam attentatis conficere non possit. Præterea ecclesia non dat sacerdoti potestatem consecrandi: sed solus Deus. Quoniam potestas illa cum sit tam magna, & tam excellens, vt omnium angelorum nedum hominum potestatem exuperet, non potest nisi à Deo cõferri, quanuis ad illius ordinis collationem Episcopus se habeat, vt minister, aliqua circa sacerdotem exercens, sine quibus Deus nunquam talem sacerdoti concedit potestatem. Necessarium igitur est, vt ecclesia non possit auferre à sacerdote potestatem consecrandi, quam constat solum Deum illi dedisse. Inferior siquidem nõ potest superioris donationem reuocare, aut irritum facere, quidquid superior fecerit. Rursum, si doctrina Magistrì sententiarum vera esset, sequeretur inde sacerdotem, qui ab hærese, in quam lapsus fuerat respicit esse iterum ordinandum, vt corpus Christi in Eucharistia conficere possit. Hoc autem fateri esset nimis erroneum, & contra vniuersalis ecclesiæ definitionem. Nam concilium Florentinum, tradens Armenis certissimam fidei regulam, quam tenere deberent, de sacramentis ecclesiæ disserens, hæc ait: Inter hæc sacramenta tria sunt baptismus, confirmatio, & ordo, quæ characterem, id est, spirituale quoddam signum à cæteris distinctiuum, imprimunt in anima indelebile. Vnde in eadem persona nõ reiterantur. Reliqua verò quatuor characterem non imprimunt, & reiterationem admittunt. Hæc concilium Florentinum. In quibus verbis duo maximè aduertere oportet. Quæ duo proximè adducta argumenta fortissimè cõfirmant. Primum est, quod ait: Characterem esse indelebilem, & hoc deseruit superiori argumento. Alterum est, quum ait: Sacramentum ordinis esse connumerandum inter illa sacramenta, quæ reiterationem non admittunt. Dicimus ergo iuxta totius Catholice ecclesie sententiam, sacerdotem omnem rectè ordinatum, etiam si hæreticus fiat, & digradatus sit, posse Eucharistiam conficere, quanuis hoc faciendo peccet. Vnde Augustinus

Concilium
Florentinũ.

August.

lib. 7. contra Parmenianum ait: Illi qui intra ecclesiam constituti, receperunt potestatem cõsecrandi Eucharistiã in ordinatione sacerdotis, rectè quidem habent potestatem: sed non rectè ea vtuntur, si postmodum per hæresem,

auf

aut schisma, vel excommunicationem ab ecclesia separentur. Hæc Augustinus. Fortè contra ista, quis nobis obiiciet illud cap. Degradatio. quod habetur in titulo; de pœnis. libro sexto. In illo enim cap. decernitur, vt Episcopus sacerdotem degradans, vratur hac forma. Auctoritate dei omnipotentis Patris, ac Filij, & Spiritus sancti, ac nostra, tibi auferimus habitum clericalem & deponimus, degradamus, spoliamus, & exuimus te omni ordine, beneficio, & priuilegio clericali. Ex quibus verbis videtur colligi, degradatum nullam habere ordinis potestatem, & per consequens priuarum esse charactere sacerdotali.

Alioqui formâ degradationis falsitatem contineret, cum dicat: Exuimus te omni ordine. Et Glossa in illo cap. dicit inde sumi argumentum contra eos, qui dicunt degradatum posse conficere. Sed re vera Glossator ille deceptus est, nec vim illorum verborum plenè intellexit.

Nam per illa verba intelligit Papa degradatum esse priuatum, & spoliatum executione ordinis, non autem potestate ordinis. Quoniam hac priuari non possit, cum sit character indelebilis. Et huic nostræ expositioni fauet Cardinalis, qui in cap. Accedens. dist. 50. dicit, quòd vbiunque in iure habetur, quòd depositus, seu degradatus amittit, vel nò habet ordinem, intelligendum est de executione, & priuilegio ordinis. Eandem sententiam docet dominus Adrianus Papa in. 4. senten. in questione de confirmatione, art. 1. Et sic est necessario dicendum, ne dicamus Papam definiendo errasse. De potestate autè absoluendi à peccatis, nò potest certa aliqua sine distinctione dari sententia; sed iuxta varietatè potestatis, varia etiam dabitur definitio. Nam (vt in principio huius capituli diximus) duplex est potestas absoluendi à peccatis. Vna dicitur potestas ordinis, & hæc est character sacerdotalis, siue alius à priori, siue ille idem maior effectus. parum refert ad præsentem disputationem. Et hæc potestas traditur à Deo sacerdoti. quando Episcopus consecrans illum, dicit: Accipe Spiritum sanctum, quorum remisit peccata, remittuntur eis. quorum retinueris retentâ sunt. Altera est potestas absoluendi à peccatis, quæ dicitur potestas iurisdictionis in foro conscientie. Hæc non traditur in consecratione sacerdotis: sed postea quando

illi datur cura animarum, neque traditur à Deo immediate: sed ab homine, qui illi committit animarum curam. Harum duarum nulla sine altera potest (vt ante diximus) exercere actum absolutionis peccatorum: sed ambæ sunt necessario requisitæ. Nam sacerdos, qui nullam habet animarum curam, neque ordinariam, neque legatam (extremæ necessitatis casu excepto) neminem absolue potest. Econtrario qui curam animarum habet, & sacerdos non est, neminem etiam absolue potest. Sacerdos igitur, qui hæreticus effectus est: potestatem iurisdictionis amittere potest: quoniã, cum illam (vt diximus) ab homine accipiat, etiam homo, qui dedit, aut alius superior illam tollere poterit. At potestatem absoluendî, quæ dicitur ordinis, aut sacramentalis, sicut non dedit sacerdoti homo, ita nec potest ab illo tollere aliquis homo. Est enim hæc potestas etiam indelebilis ab anima, quemadmodum potestas cõficiendi Eucharistiam: quia vtraque illarum nihil aliud esse censetur, quam character sacerdotis talis à Deo in anima sacerdotis impressus. Ex quo apertissimè colligitur sacerdotem hæreticum: si curam animarum, quã ante habebat, ecclesia illi non subtraheret, posse subditos suos à peccatis eorum absolue: quia ad id faciendum, vtranque retineret potestatem ordinis, & iurisdictionis. Nunc autem quia ecclesia hæreticos omnibeneficio priuat: ideo licet illi habeant potestatem ordinis, postquam tamen sunt priuati, absolue non possunt: quia carent potestate iurisdictionis. Tota igitur hæc nostra disputatio duabus certissimis regulis potest comprehendendi. Prima regula. Sacerdos hæreticus effectus non amittit, neque amittere potest vllam ordinis potestatem: quia illa est indelebilis, & à solo Deo datur. Secunda regula. Sacerdos hæreticus effectus amittere potest iurisdictionis potestatem: quia illam non accepit in consecratione: sed postea ex hominis commissione. Et quia istarum duarum potestatum differentiam, non bene considerarunt Magister sententiarum, & Gratianus. decepti sunt putantes idem prorsus de vtraque illarum esse dicendum, quod tamen nõ ita dicendum esse facillimè agnoscerent: si bene considerassent, latum esse inter illas duas potestates discrimen, variasque esse illarum duarum potestatum

statum conditiones. Sed opus est iam, vt videamus quid Magister sententiarum pro suæ sententię confirmatione afferat. Non enim gratis, & sine vlla ratione, quantum fallaci: id tantus vir vnquam dixisse putandus est. Sacerdos consecrans (inquit ille) in persona ecclesię hoc agit, & non sua: quia cum hostiam offert non dicit, offero: sed dicit, offerimus. At qui extra ecclesiam est, non potest aliquid nomine ecclesię facere. Hæreticus igitur, aut excommunicatus cum sit ab ecclesia separatus non poterit nomine ecclesię consecrare. Hęc ratio certè debilissima est, & quam facillimè quivis homo vel mediocriter doctus, nedum magister sententiarum reiicere posset: si bene considerasset latam esse differentiam inter consecrationem Eucharistię, & orationes, quę illam in canone missę præcedunt, aut sequuntur. Orationes illas sacerdos dicit in nomine ecclesię, in cuius vnitate consistit, tanquam membrum illius. In consecratione autem, quando conficit Eucharistiam, non in persona ecclesię: sed in persona Christi loquitur: Cuius vicem gerit per ordinis potestatem. Quod autem in persona Christi loquatur, ipse verborum contextus, qui proximè verba consecrationis præcedit, apertissimè ostendit. Nam sacerdos iam consecrare paratus, de Christo saluatore nostro loquens hæc, quę sequuntur, ait: Qui pridie quam pateretur accipiens panem in sanctas, ac venerabiles manus suas, & eleuatis oculis in cœli ad te Deū patrem omnipotentem tibi gratias agēs, benedixit, fregit, deditque Discipulis suis dicens: Accipite, & comedite ex eo omnes. Hoc est enim corpus meū. Ex quo verborum contextu apertissimè constat, sacerdotem in sola Christi persona verba consecrationis proferre, & non in persona propria. Sacerdos igitur excommunicatus, aut hæreticus, aut aliàs quo modolibet ab ecclesię vnitate præcisus, si Missam celebret: quia potestatem ordinis indelebilem tenet, verè cōficit corpus, & sanguinem Domini: quia tamen est ab ecclesię vnitate separatus, orationes eius, quas nomine ecclesię offert, nullam prorsus habent virtutem, nullumque meritum, ita vt nec ipsi hæretico, nec illis, pro quibus dicuntur, proficere possint.

DE IVSTA HÆRET. PVNIT.

AN EPISCOPVS FACTVS HÆRETICVS, eo ipso amittat potestatem ordinis Episcopalis.

Cap. XXII.

Diximus in præcedenti capite varias esse ordinis potestates, quarum aliquæ omnibus competunt sacerdotibus: & de istis tunc disseruimus, an propter hæresim amitterentur. Aliæ solis Episcopis conueniunt, & de istis nunc inquirendum est, an Episcopus effectus hæreticus, eo ipso omnes illas amittat, vel amittere possit. Vt autem huius quæstionis difficultatem plenè absoluiamus. Opus est primo aliam quæstionem discutere, ex qua (vt opinor) tota huius quæstionis difficultas pendet. Quærendum igitur est, an Papa, aut generale cõcilium possit ab Episcopo auferre eam ordinis potestatem, quæ illi per ordinationem concessa est. Nam si ecclesia hoc facere potest, credendum est illam, iam talem potestatem hæreticis abstulisse: quia cum illos summo, & iustissimo persequatur odio, pie credendum est abstulisse ab illis quidquid potuit auferre. Si autem ecclesia non potest hanc ordinis potestatem auferre ab Episcopo, inde luce clarius constare poterit, Episcopum non amittere talem potestatem, etiam si hæreticus fiat, præsertim cum constet illam non esse iure diuino propter hæresim ab Episcopo ablatam. Dominus Innocentius in cap. Quanto, de cõsuetudine, dicit fuisse quorundam opinionem dicentium Papam posse hoc Episcopis prohibere, vt nõ administrarent sacramentũ ordinis, aut confirmationis: qua prohibitione facta, si Episcopus talia sacramentã conficere tentaret, nihii illum facere dicunt. Quia licet Papa non possit tollere sacramentũ baptismi vel alia necessaria, potest tamen (vt isti dicunt) circa illa disponere, vel dando formam, vel disponendo de personis, a quibus, & quibus sint conferenda, vt notatur in cap. 1. de baptismo. Nam Papæ secundum istos est obediendum in omnibus spiritualibus, in cõcernentibus periculum anime: nisi illa reperiantur expresse interdicta, vel sint contra fidem. Postquam istorum opinionem retulit Innocentius neq; illam absolurè probat, neq; etiam in vniuersum reprehendit: sed quadam distinctione prius data, dicit quòd aut Papa facit legem, per quã tollit hanc

potestatem Episcopis, & tunc dicit Episcopum nihil pro-
 fus agere conferendo tale sacramentum contra prohibi-
 tionem: aut simpliciter Papa prohibet Episcopis ne fa-
 ciant, & talis simplex prohibitio (vt ait) non impediret
 impressionem characteris. Panormitanus in eodem cap.
 Quanto refert hanc Innocentiū opinionem, & dicit op-
 timam esse illius sententiam, tantum abest, vt illam repre-
 hendat. Alexander de Ales in quarta parte, quæst. 35. mem-
 bro. 6. dicit etiã hanc fuisse aliquorum sententiam, illam
 tamen alia longè diuersissima nota signauit, asserens il-
 lam esse falsam, & erroneam. Nec solus Alexander Ales-
 sis: sed omnes Scholastici theologi, qui de hac re tractãt,
 illam apertissimè damnant. Quorum sententiæ ego sub-
 scribens illam Innocentiū, & Panormitani opinionem
 non solum falsam: sed hæreticam esse censeo. Nec tamen
 ob hoc existimo illos esse hæreticos dicendos: quia non
 puto eos tam pertinaci animositate ita sensisse, vt contra
 Catholicę ecclesię doctrinam, suam opinionem tueri vo-
 luissent: Imò contra firmissimè credo illos, si fuissent de
 hac re (vt decebat) admoniti, statim suam sententiam re-
 uocasse. Deinde res ipsa non est de illis primis fidei prin-
 cipiis, in quibus fas non est Christiano viro aliquid ig-
 norare: neque res est per se tam àperra, vt non possit per
 ignorãtiam excusari, præsertim cum illa magis ad Theo-
 logorum, quàm ad Canonistarum examen pertineat.
 Vt autem nos certam, & indubitatam de hac re ostenda-
 mus sententiam, aliqua prius admonere oportet, quæ ad
 rei claritatem ostendendam multum iuuare possunt. Pri-
 mum quidem considerare oportet, quòd (vt Augusti-
 nus lib. 2. contra Parmenianum ait) aliud est aliquid om-
 nino non habere: aliud autem non rectè habere: & simi-
 liter etiam aliud est non dare, & aliud non rectè dare.
 Considerare etiã oportet varias esse in Episcopo sui or-
 dinis potestates, quę omnes non sunt æqua lance pensa-
 dæ. Habet siquidem Episcopus potestatem circa aliquo-
 rum sacramentorum collationem, vt sunt ordo, & con-
 firmatio, quæ à solis Episcopis conferri possunt. Habet
 etiam potestatem ex ordine suo ad benedicendum, & con-
 secrandum alia quæ non sacramenta: sed sacramentalia
 dicuntur, vt sunt ecclesię, calices, vestimenta, & cætera,

quæ à solis Episcopis consecrantur, & benedicuntur. Hæc omnia, & alia similia dicuntur sacramentalia : quia omnia illa ordinantur ad alicuius sacramenti consecrationem vel illius administrationem . Nam consecratio, aut benedictio ecclesiæ, consecratio calicis, benedictio vestimentorum, aliaque id genus multa, ad consecrationem Eucharistiæ cum debita deuotione, & reuerentia faciendam, ordinantur. Chrisimatis consecratio, ad sacramentorum baptismi, & confirmationis, & extreme vnctionis collationem diriguntur. Possunt etiam hæc omnia, & alia huiusmodi ob aliam rationem dici sacramentalia : quia videlicet aliquã habent cum sacramentis similitudinem. Nam sacramentis omnibus Deus hanc contulit potestatem, vt gratiã dignè recipientibus conferant. Et omnia illa, quæ sacramentalia dicuntur, & si non tanta sint potestate à Deo donata, vt sumentibus illa gratiã conferre valeant, est tamen omnibus illis postquã sunt ab ecclesia consecrata, aut benedicta, particularis quædam à Deo virtus concessa, ad aliquid in deuote recipiente efficiendum, quod seclusa benedictione non effecissent : vt aqua benedicta, aut cineres benedicti, aut candelæ, aut rami, aut campanæ. Quorum omnium benedictio non est (vt ïmpij Valdenses censuerunt) inanis putanda, & velut talis ridenda : sed iuxta totius Catholicæ ecclesiæ doctrinam, aliquam rebus illis omnibus Deus propter ecclesiæ benedictiones, particularem concedit virtutem, quam illæ seclusa benedictione non haberent. De qua re olim me dixisse recolo in opere illo, quod aduersus omnes hæreses ædidi, in titulo, aqua, hæresi secunda, & in titulo, Exorcismus. His igitur habitis consyderationibus, aliquas suo ordine proponam conclusiones, ex quibus quidquid ad hanc rem attinet, facillimè intelligi potest. Prima conclusio. Papa non potest tollere ab Episcopo potestatem conferendi illa sacramenta, quæ sunt Episcopis reseruata, vt sunt confirmatio, & ordo, ita vt illorum sacramentorum collationem irritam & inanem Papa facere possit. Hanc conclusionem plurimis euidentissimisq; rationibus probare oportet, vt inde apertissimè constet falsam & hereticam esse Innocentiij & Panormitani opinionem. Primò quidem hæc nostra conclusio inde conuincitur esse

vera,

vera, quòd potestas quam circa confirmationis & ordinis sacramentorum collationem, Episcopus habet, est illi iure diuino, & à Deo concessa: ex quo euidentissime colligitur, Papam non posse illam ab Episcopo auferre: quoniam inferior non potest ab aliquo tollere, quod illi fuerit à superiore concessum. Assumptum huius argumentationis, ex quo tota illius vis pēdet, multiplici ratione probare volo. Nam si semel ostenderit potestatem illam esse à Deo Episcopo concessam, non est quod quis deinceps putare possit, Papam posse illam ab Episcopo auferre. Hæc enim vna est ex præcipuis rationibus quibus Theologi conuincunt potestatem consecrandi non posse à sacerdote quauis degradato, auferri: quia cum illā à Deo & non ab hominibus acceperit, consequens est, vt nullus homo illam à sacerdote tollere possit. Quod autem talis potestas præsertim circa ordinis collationem sit à solo Deo Episcopis concessa, inde primo probatur, quòd potestas conficiendi Eucharistiam etiam ministerialiter superat totius Ecclesiæ propriam atq; natiuam virtutem, quia nisi Deus hanc dedisset sacerdotibus potestatem, vt tanquam ministri possent Eucharistiam conficere, tota Ecclesia non posset illam alicui tradere sacerdoti. Ex quo aperte conuincitur, vt potestas quam habet Episcopus ad conferendum sacerdotibus hanc in illorum ordinationibus potestatem, superet etiam totam ecclesiæ virtutem & potestatem. Vnde necessario consequitur, vt talem potestatem Episcopus non ab homine, qui dare non potuit, sed à solo Deo acceperit. Nam alioqui si potestas consecrandi sacerdotē posset ab homine iure diuino secluso, alicui dari, inde apertissime sequeretur, vt potestas conficiendi Eucharistiam, quæ per illam priorem potestatem sacerdoti confertur, posset etiam secluso iure diuino alicui dari. Certum enim est, quòd si ego virtute humana (non secluso generalem Dei concursus) possum Petrum in aliquo ordine & dignitate constituere, quidquid per illum ordinem & dignitatem Petrus fecerit, erit humana virtute factibile. Vulgata siquidem est Philosophorum regula, quæ ait: Quidquid est causa causæ, est causa causati. Si verò Petrus per talem ordinem, & dignitatem aliquid fecerit quòd humana virtute effici non potest, euidentissime inde

sequitur vt nullus humana virtute possit Petrum in tali ordine & dignitate constituere. Cum ergo potestas sacerdotis superet omnem humanam virtutem, necessario consequens est, vt potestas efficiendi sacerdotes quam habet Episcopus, superet etiam omnem humanam virtutem. Quod ergo homo non potest Episcopo dare, non potest etiam ab Episcopo auferre. Et sicut Papa non potest a sacerdote tollere potestatem consecrãdi, ita nec ab Episcopo potestatem ordinãdi: quia vtrunq; humanam superat virtutem. Secundo probatur illud superius assumptum, videlicet, quod potestas ordinis circa collationem sacramentorum, quæ est in Episcopis, competat illis iure diuino. Quoniã nisi hoc ita esset, sequeretur inde Episcopos solo iure humano esse aliis sacerdotibus superiores, quo fieret, vt ex diuina sola institutione, Episcopi nullam maiorem potestatem haberent quam alij sacerdotes. Nihil enim aliud habet Episcopus quod non possit habere alius sacerdos, nisi ordinis & confirmationis sacramentorum collationem. Sed si hæc potestas solo iure humano & non diuino competit Episcopis, euidentissime sequitur inde, nihil competere ex iure diuino Episcopis, quod aliis sacerdotibus non conueniat. Hoc autem fateri est hæresis Aërii, quam Augustinus in libro de hæresibus, Cap. 53. nomine hæresis condemnant. Et beatus Epiphanius in libro octoginta hæresum, hæresi septuagesima quinta de Aërio differens, hanc inter illius hæreses cõnumerat. Et nos in illo opere quod aduersus omnes hæreses ædidimus, in titu. Episcopus, multis, euidentissimisque rationibus probauimus talem sententiam esse hæreticam. Tertiò adhuc probatur antecedens illud superius in prima argumentatione assumptum. Si potestas quam Episcopus habet circa ordinis & confirmationis collationem, non est ex iure diuino, sed ex solo iure humano illi concessa, sequitur quod etiam Papa poterit talem potestatem aliis sacerdotibus conferre. Quoniam si solo iure humano illi concessum est, sicut de Episcopis statuit ecclesia, ita de sacerdotibus statuere posset, vt illi etiam alios in sacerdotes ordinare possent. Verum hoc fateri Panormitanus nullum putat esse inconueniens, quoniam in loco præfato sponte & nullo argumento coactus, dicit Papam posse delegare hanc potesta-

tem cui libet sacerdoti, vt ordinis conferat. Si de minoribus ordinibus qui facti nō censentur, ille loqueretur, ego illi non cōtra dicerem, vt postea apertius declarabo. Sed quia de omni ordine absolute loquitur, idē non possum ab illo non discēdere cum illius sententia sit manifeste erronea. Nam si hoc ecclesia potest, sequitur inde Ecclesiam posse sacerdotes omnes pares facere Episcopis, quia poterit sacerdotibus dare ordinandi, & per consequens confirmandi potestatem, qua data erunt per omnia pares. Nam beatus Hieronymus in epistola ad Euagrium, ait: Quid facit, excepta ordinatione, Episcopus, quod presbyter nō faciat? Hæc ille. Si hoc solo Episcopus reliquos sacerdotes excedit, consequens est, vt data sacerdotibus illa potestate, sint illi Episcopis pares. At sicut nunc proximē diximus, ex Catholica fide docemur, Episcopos ex iure diuino esse reliquis sacerdotibus superiores: ergo ex Catholica fide credere tenemur Papam non posse sacerdotibus delegare potestatem, ordines, præsertim sacerdotium conferendi. Præterea, Paulus in eā quæ ad Hebræos est epistola, ait: Sine vlla contradictione: quod minus est, à meliore benedicitur. Maior ergo est Episcopus qui sacerdotem benedicit & consecrat, quàm sacerdos qui ab illo consecratur. Quo fit, vt sacerdos à solo sacerdote effici non possit, quia illi sunt inter se pares. Rursum concilium Florentinum reddens Armenis certissimam fidei regulam, quam illos sequi oportebat, quum de sacramento ordinis differit, dicit verum illius ministrum esse Episcopum, ergo Ecclesia non potest alium ministrum instituire, & per consequens non poterit Papa hoc alij sacerdoti delegare. Quia sicut non potest aliam materiam aut formam ab illa quam Christus instituit in sacramentis instituire, ita nec potest alium ministrum instituire quàm Christus instituit. Potestas ergo quam Episcopus circa sacramentorum collationem habet, est illi & non alteri iure diuino concessa, & ita nec ab illo per ecclesiam auferibilis nec alicui alteri donabilis. Ex quo deducitur aperta respōsio ad id, quod fuerat in hoc cap. primo quaesitum, videlicet, an Episcopus hæreticus effectus amittat potestatem ordinis Episcopalis. Cui quæstioni nos respōdemus, Episcopum, quāuis hæreticus sit, aut degradatus, nunquam

Hieron.

Hebr. 7.

nunquam talem amittere potestatem. Quoniam talis potestas datur illi à Deo & non ab homine: datur etiam per suam consecrationem, quando ille consecratur. Omnis autem potestas ordinis siue sacramentalis (vt supra ex B. Thoma docuimus) quoniam datur per consecrationem, est indelebilis sicut & ipsa consecratio est indelebilis.

Præterea, ecclesia non consuevit Episcopos hæreticos si respiscant, iterum consecrare: sed semper illos in sua dignitate recepit, vt patet ex actis septimæ synodi, quæ fuit secunda Nicæna. in qua multi Episcopi, qui ab ecclesia propter hæresim decesserant, postquam respuerunt, misericordiam petentes fuerunt in suis gradibus & honoribus sine noua ordinatione recepti, sicut habetur in Cap. conuenientibus. 1. q. 7. Si tamen Episcopalem ordinem per hæresim amitterent, oporteret eos quum ad ecclesiam redirent, iterum consecrare. Rursum, ordinos ab Episcopis hæreticis qui veram ecclesiæ formam in ordinatione seruauerant, ecclesia præcepit vt non iterum ordinentur, sed in suis persisterent gradibus: vt clarissime habetur in Cap. ordinationes. 9. q. 1. Et expressius hoc definitum fuit in septima generali synodo, cuius definitio habetur in Cap. conuenientibus. 9. q. 7. Non enim hoc censeret ecclesia, nisi illa sensisset Episcopum quamuis obstinatissimus fiat hæreticus, suam semper retinere ordinis potestatem.

Quia licet ritus ille consecrationis quo Episcopus consecratur, sit iure humano institutus, tamen potestas quæ Episcopo in illa consecratione datur, à Deo solo & non ab homine illi donatur. Demum, hoc probatur testimonio beati Augustini, qui libr. 2. contra Parmenianum de hac re disputans, sic ait. Nam si ex ipsa parte venientes, etiã Præpositi qui pro bono pacis, correcto schismaticorum errore, suscepti sunt, & si visum est opus esse vt eadem officia gererent quæ agebant, non sunt tamen rursus ordinandi: sed sicut baptismus in eis, ita ordinatio mansit integra: quia in præcisione fuerat vitium, quod vnitatis pacis est correctum: non in sacramentis quæ ubicunq; sunt, vera sunt, & cum ipsi expedire videtur ecclesiæ, vt præpositi earum venientes ad Catholicam societatem, honores suos ibi non administrant, non eis tamen ipsa ordinationis sacramenta detrahuntur, sed manent etiam super eos.

Ideorq;

August.

Ideoq; non eis in populo manus imponitur, ne non homini, sed ipsi sacramento fiat iniuria. Hæc Augustinus. Et citantur à Gratiano in Cap. Quod quidam. 1. q. 1. Forè contra ista quis mihi obiiciet capitulū illud. Daibertum, quod habetur. 1. q. 7. in quo Urbanus Papa dicit, Daibertum à Nezelone hæretico Episcopo ordinatum, nihil recepisse, sed esse iterum ordinatum. Et rationem reddens idem Papa ait: Quia qui nihil habuit, nihil dare potuit ei cui manus imposuit. Hæc Urbanus. Vnde aperte sequitur quod Episcopus ille Nezelon factus hæreticus, amiserat Episcopalis ordinis potestatem. Huic argumento respondet ibi glosa in principio capituli, hoc ideo Papam decreuisse, quia Daibertus ille non fuerat in forma ecclesiæ baptizatus, & ideo merito cõsuet illum nihil recepisse, esseque iterum ordinandum. Per hanc responsionem licet glosa satisfacere videatur pro reiteratione ordinationis, non tamen satisfacit verbis illis, in quibus Papa reddit rationem illius reiterationis, sic inquit. Quia qui nihil habuit, nihil dare potuit ei cui manus imposuit. Ex quibus verbis cõstat Papam sentire Nezelonem Episcopum hæreticum non habere potestatem conferendi ordines. Quapropter dico Nezelonē illum hæreticum nunquam fuisse Episcopum, quia ab alio Episcopo hæretico extra formam ecclesiæ fuerat consecratus. Et ita rem contigisse, narrat quisquis ille fuit, qui casum illius capituli ante verba glosatoris descripsit. Quo euētu, constat Nezelonem illum nihil ab alio Episcopo recepisse: ac proinde nihil habere quod Daiberto conferre potuisset. Secunda conclusio. Pāpa potest prohibere Episcopis executionem ordinis Episcopalis circa sacramenta: siue hoc faciat particulari prohibitione, siue generali lege omnibus Episcopis prohibens, ne ordines faciant, aut confirmationis sacramentum administrent. Qua facta prohibitionē Episcopus contra illam prohibitionē ordinans aut confirmans, peccaret sic faciendo, quanuis ea quæ fecerit, sint pro ratibus habenda, nec oporteat illa iterum facere. Ad huius conclusionis probationē valere potest ratio illa, quam supra ex Innocentio & Panormitano adduximus pro suæ opinionis confirmatione, quæ huic proposito valde seruit: potest, cum tamen pro alio nihil efficiat. Papæ obediendum

dicendum est in omnibus quæ non sunt contra fidem & legem Dei: Episcopo esse interdictam executionem ordinis Episcopalis, non est contra fidem, neq; contra Dei leges. Quia licet de iure diuino sit (vt diximus) q̄ Episcopus recte ordinatus, habeat semper illam ordinis Episcopalis potestatem, non tamen est de iure diuino quod illam potestatem semper exerceat. Quo fit, vt possit illi per superiores prohiberi, ne illam exequatur. Ad probationem opinionis Innocentij & Panormitani, non potest hæc argumentatio vllò inodo iuuare. Quia Episcopum conseruare potestatem ordinis semel accepta, est fide Catholica tenendum, cum sit illi à Deo concessum: quapropter præceptum Papæ nihil in ea re efficere valet. Exercere autem semper potestatem illam, non est diuino iure mandatum, & ideo circa illud, quidquid voluerit Papa efficere poterit. Deinde, non est in potestate Episcopi situm, habere vel non habere potestatem ordinis Episcopalis: quia hoc à voluntate Dei pendet, qui sicut ille solus hæc potestatem dedit, ita solus auferre potest. Nihil ergo agit ad hanc rem Episcopi obedientia: quia sicut Papa nō potest Episcopo præcipere quod non est in illius arbitrio situm, ita nec Episcopus tenetur obedire in his quæ suæ voluntatis Imperio non subsunt. At Episcopalem ordinis potestatem exercere vel non exercere in voluntate Episcopi situm est: quia cum vult potest exercere, & cum vult potest omittere. Et inde consequens est, vt Papa possit hoc prohibere Episcopo, & Episcopus teneatur Papæ prohibenti obedire. In hoc tamen laudandus est Innocentius quod (vt de illo Panormitanus in præfato capitulo refert) dicit non esse tolerandam talem prohibitionem, si Papa sine magna causa legem vniuersalem facere veller, qua omnibus Episcopis prohiberet sacramentorum ordinis & confirmationis executionem. Quia talis prohibitio esset incommoda toti Christianæ reipublicæ, & totum illius statum turbaret, & in talibus quæ vniuersalem ecclesiæ statum perturbant, dicit Innocentius Papam non esse audiendum, sed resistendum esse illi per vniuersalem ecclesiam. Ex hac secunda conclusione deducitur, hæreticum Episcopum non posse recte exequi Episcopalis ordinis potestatem circa administrationem ordinis aut confirmationis, quia est illi
per

per ecclesiam interdictum vt patet in capite. Dicimus, & cap. Pudenba. 24. q. 1. Si autem contra ecclesie prohibitionem, seruata tamen debita forma & recta adhibita intentione aliquem aut confirmaret, aut sacerdotio consecraret, quamuis rata esset ordinatio aut confirmatio per illum facta, ipse tamen peccaret & quidem grauissime talia sacramenta ministrando. Tertia principalis conclusio. Papa potest tollere ab Episcopis eam potestatem ordinis quam habent circa sacramentalia, vt puer, consecrationes altarium, consecrationes calicum, benedictiones vestimentorum necessariorum ad missae celebrationem. Hæc omnia facere quamuis omnibus & solis Episcopis sit concessum, non tamen hoc illis iure diuino competit, sed humano. Nihil enim horum Christus instituit, sed successu temporis sunt paulatim ab ecclesia instituta. Quod autem solo iure humano solidatur, ab hominibus qui ius ipsum condiderunt, aut ab illis qui in illorum locum & potestatem successerunt, poterit tolli. Constat autem Papam, qui nunc est non minorem in Ecclesia habere potestatem, quam alij Summi Pontifices qui illum præcesserunt. Ergo sicut Pontifices prædecessores, illa omnia ab Episcopis facienda esse decreuerunt, ita posteriores Pontifices poterunt decernere vt nihil illorum Episcopi facere possint. Præterea, sicut ecclesia illas omnes consecrationes & benedictiones olim statuit, ita etiam nunc illas omnes posset in vniuersum abrogare, ita vt sine omnibus illis missa celebraretur. Quibus abrogatis, constat simul esse Episcoporum potestatem hac in re prorsus abrogatam. Quoniam tunc nihil magis efficere Episcopus, quàm quiuis alius sacerdos, si vterque eadem super altare, aut calicem, faceret & diceret. Nam Episcopus nunc consecrando aut benedicendo illa, hoc solus efficit circa illa, quod facit illa esse apta instrumenta ad aliquod opus efficiendum per illa, sine qua consecratione aut benedictione non illa essent apta ad illud. Sed abrogatis illis consecrationibus & benedictionibus per ecclesiam, illa instrumenta seclusis omnibus illis, essent ad illud opus efficiendum apta. Non plus ergo tunc faceret Episcopus illa consecrando aut benedicendo quàm quiuis alius sacerdos. Ex hac eadem ratione cõuincitur Papam posse hanc potestatem.

potestatem circa sacramentalia quæ nunc solis Episcopis referuatur, omnibus aliis sacerdotibus concedere: ita vt ex concessione Papæ possint consecrare ecclesias, altaria, aras, calices, patenas, & reliqua huiusmodi quæ sunt solis Episcopis referuata. Quia cum omnia illa ex solo iure humano pendeant, Papa qui supra totum ecclesiæ ius plenam habet potestatem, poterit illud pro libito cui placuerit dispensare, quamuis male ageret, si tam inueteratam ecclesiæ consuetudinem prorsus tollere vellet. Ex eadem ratione etiam deducitur, vt (iuxta opinionem eorum qui dicunt minores ordines non esse sacramenta nec diuino iure instituta) Papa possit illorum ordinum collationem & ab Episcopis auferre, & aliis sacerdotibus concedere.

De hæreticis Episcopis quid sit in hac parte sentiendum ex dictis facillime constare potest. Certum quidem est ecclesiam posse ab illis hanc potestatem auferre: & iuxta potestatem quam habet, illam fecisse constat ex cap. Ecclesiis, & duobus sequentibus capitulis, de consec. dist. 1. Ibi enim præcipitur, ab Arrianis consecratas ecclesias iterum consecrari. Attamen glosa ibi in cap. Ecclesias, dicit hoc esse intelligendum, si formam ecclesiæ nõ seruassent, quoniã si illam seruassent, dicit non esse iterum cõsecrandas. Sed re vera fallitur glosa quia in cap. Ecclesiis, aperte dicit textus esse iterum consecrandam ecclesiam, quæ consecrata esset ab eo qui non habet fidem Trinitatis. Credo certè Glossam inde fuisse deceptam, quod putauit idem prorsus censendum esse de sacramentalibus, quod de sacramentis, cum tamen lata sit inter illa differentia. Quia consecrationes sacramentorum pendent ex iure diuino: & inde euenit vt potestas quam sacerdotes aut Episcopi super illas habent, non possit ab illis auferri. Potestas autem super sacramentalia ex solo pendet humano iure, & idè ecclesia quæ hoc ius statuit, poterit illam potestatem ab Episcopis auferre, ita vt cõsecrantes nihil efficiant: præsertim ob tam graue crimen quale est hæresis. Et idem mihi videtur de aliis consecrationibus & benedictionibus aliorum sacramentalium esse dicendum, vt sunt consecratio calicis, benedictiones ornamentorum & vestimentorum. Nam de similibus idem est iudicium. Neque huic sententiæ obstat quod dicitur in cap. A nobis, de sacramen.

sacramentis non iterandis. Illic enim Papa ideò decernit
 altaria non esse iterum consecranda, aut vestimenta iterùm
 benedicenda, in quibus aut cum quibus presbyteri degra-
 dati celebrarunt, quia omnia illa verè cōsecrata aut bene-
 dicta erant, & ideò noluit vt iterùm cōsecrarentur aut bene-
 dicerētur. At q̄ ab hæreticis circa illa sacramentalia factū
 est, ecclesia censet nullius esse roboris & momenti: & ideò
 necessarium est vt fiant ab eo, qui illa omnia exercere va-
 leat. Sed tunc meritò inquirere quis posset quo nomine
 sit censenda hæc Episcoporum potestas, quā Episcopi has-
 bent circa sacramentalium consecrationem aut benedi-
 ctionem. Non est certè dicenda potestas iurisdictionis;
 quia per illā nec aliquem punire, nec sententiam aliquam
 dicere potest. Si potestas ordinis dicitur, erit necessario fa-
 tendum, esse aliquam ordinis potestatem, quæ sit auferibi-
 lis per ecclesiam. Quod ergo beatus Thomas dicit in se-
 cunda secundæ. q. 39. art. 3. Potestatem ordinis esse indele-
 bilem, est interpretandum de sola potestate ordinis quæ
 est circa sacramenta, de qua solum in illa quæstione tra-
 ctabat.

AN EPISCOPVS EFFECTVS HÆRE-
 ticus sit eo ipso priuatus omni potestate iu-
 risdictionis, etiā si sit Papa.

Cap. XXIII.

DE POTESTATE ecclesiastica inquirere & dis-
 putare cœpimus, an omnis talis sit per hæresim eo
 ipso ab hæretico ablata, & de potestate ordinis iam satis
 per duo capitula disseruimus. Nunc superest de potestate
 iurisdictionis pertractare, an illam ipso iure amittat Epi-
 scopus aut Papa si fuerit hæreticus. Quæ quidem quæstio,
 vnum præsupponit & aliud quærit. Præsupponit qui-
 dem Episcopum & Papam posse effici hæreticum. De
 Episcopo nullus vnquam dubitauit, quoniam multa &
 certissima experientia compertum est, plurimos Episco-
 pos fuisse hæresiarchas, nedum hæreticos. De Papa ve-
 rò an possit esse hæreticus, quæstio est inter Theologos
 controuersa, & pars quæq; Catholicos & doctissimos hæ-
 bet patronos. Quā quæstionē ego nunc pertractare nolo,

KK

neque

neq; volo, de illa aliquid definire, præter id quod supra lib. 1. cap. 6. dixi, Papam videlicet vt publica & cõmunis est persona in dandis toti populo Christiano fidei decretis nõ posse errare, vt tamen singularis & priuata est persona, posse in fide errare & effici hæreticum. Nam (vt cæteros omittamus) de Honorio huius nominis primo nõ potest ambigi illum fuisse hæreticum, cum fuerit in sexta generali synodo de hæresi manifesta damnatus, & hæreticus proclamatus. Ob quã causam eadem sexta synodus in qua Legati summi Pontificis aderat Theodorus & Georgius presbyteri, & Ioannes Diaconus, pluries dixit illi anathema, vt constat ex vltima actione eiusdem sextæ synodi. Quam quidem sententiam Leo tertius huius nominis Pontifex ratam habuit, vt apertissime constat per epistolam eius quam de hac re rescripsit ad Constantinum Imperatorem, in qua nõ semel appellat eum hæreticum. Hanc qui legere volet, reperiet in secundo Tomo conciliorum generalium, statim post vltimã sextæ synodi actionem. Scio tamen esse aliquos, qui Honorii causam suscipientes illum excusare nituntur. Inter quos vnus, & præcipuus est Albertus Piglius Campensis, in suo illo magno prolixissimoq; opere, de Ecclesiastica Hierarchia, & in quadam disputatione quã fecit de actis sextæ synodi. Doctus certe vir, verum (vt ingenue loquar) nihil aliud in defensionem Honorii agit, quàm littus arare, aut laterem lauare. Nam vt Honorium defendat, dicit acta sextæ synodi deprauata esse & corrupta à Græcis, in quorum lingua primum acta illius synodi scripta fuerunt. Causam autem huius deprauationis dicit fuisse, qd Græci semper inuiderunt Romano Pontifici, & ob hanc causam dicit multa in actis illius synodi permixta fuisse ab illis mendacia contra Honorium Papam, vt hac via honorì & autoritati Romanæ sedis detraherent. Sed reuera nõ magis per has fictiones & somnia suffragatur Honorio, quàm si tacuisset. Primò quidẽ qd ait acta sextæ synodi esse à Græcis deprauata, est merè voluntariè dictum, imò temerariè, quia nulla verisimill ratione fundatum. Nam si Græci ob inuidiam Romanæ sedis voluissent detrahere Honorio, verisimile est quòd idem tentassent contra alios Romanos Pontifices, quã

alias

illas Græcorum hæreses damnauerunt, prout fuit Leo primus qui damnauit Eutycetem & Dioscorum, & multas contra illos scripsit ad diuersos doctissimas epistolas. Si verisimile est quod propter inuidiam Romanæ sedis Græci voluerint deprauare acta sextæ synodi, multo verisimilius est, quod propter eandem inuidiam deprauassent acta concilii Calcedonensis, in quo damnati sunt Dioscorus & Eutices, præsertim quum propter hanc damnationem, Armeni & magna Græcorum pars cœpit deflere ab obedientia Romani Pontificis. Nolo amplius pro veritate actorum sextæ synodi contendere, quia vir doctus Franciscus Torrensis natione Hispanus librum ædidi, in quo pro hac re cōtra Albertum Pighium paginat, & mea quidem sententia de illo in hac parte triumphat. Præterea, & si demus gratis Alberto Pighio acta sextæ synodi in aliis rebus fuisse deprauata, non tamen ideo saluus ab infamia erit Honorius: quia est adhuc vnus alius testis legitimus, & ab omnibus probatus, qui illum de hoc crimine accusat. Beda enim vir sanctus & vere doctus quasi oculatus testis, quoniam fuit synchronus Honorio, in lib. de ratione temporum, de Constantino Imperatore huius nominis quarto differens, hæc ait Agatho papa ex rogatu Constantini, Heraclii, & Tiberii principum piissimorum, misit in regiam urbem Legatos suos, in quibus erat Ioannes Romanæ ecclesiæ tunc Diaconus, non longe post Episcopus, pro adunatione facienda sanctarum Dei ecclesiarum. Qui benignissime suscepti à reuerendissimo fidei Catholicæ defensore Constantino, iussi sunt, remissis disputationibus philosophicis, pacifico colloquio de fide vera perquirere, datis eis de bibliotheca Constantinopolitana cunctis antiquorum patrum, quos petebant libellis. Adfuerunt autem & Episcopi. 170. præsertim Georgio patriarcha regis urbis, & Antiochiæ Macario. Et conuicti sunt, qui vnâ voluntatem & operationem astruebant in Christo, falsasse Patrum catholicorum dicta per plurima. Finito autem conuictu, Georgius correctus est, Macarius verò cum suis sequacibus, simul & præcessoribus Cyro, Sergio, Honorio, Pyrrho, Paulo & Petro anathematizatus. Hactenus Beda. In quibus verbis duo potissimum annotare oportet.

tet. Primum est id quod ait, hæreticos illos fuisse conuul-
 & eos deprauasse Catholicorum patrum sc. ipturas. Nam
 hic fuit semper & nunc est perpetuus & inuiolatus hære-
 ticorum mos, mendacia fingere, & scripturas falsificare,
 vt suas apud populum, quem summopere fallere cupiunt,
 hæreses tueri possint. Alterum est quod præsentî propo-
 sito seruit, vbi Honorium recenset inter illos qui propter
 Monothelitarum hæresim anathemate percussi sunt.
 Supponamus igitur Papam posse in hæresim labi & hæ-
 reticum esse. Tunc iam meritò quæstio se offert diligentî
 examinatione digna. An papa aut quiuis alius episcopus
 effectus hereticus, amittat omnem potestatem iurisdictionis,
 ita vt iam non sit Papa nec Episcopus censendus.

Quæ quidem quæstio aliter definienda est secundum ius
 diuinum & aliter secundum ius humanum. Si iuxta hu-
 manum ius, quæstio hæc est pertractanda, aliter de Papa,
 & aliter de aliis Episcopis respondendum erit. Nam Pa-
 pa non est eadem lege & mensura, qua cæteri Episcopi,
 metiendus. Quoniam cæteri omnes Episcopi iuri huma-
 no subduntur, & pœnas ab humano iure ob crimina ali-
 qua decretas, si in illa inciderint crimina, perferre cogun-
 tur. Ex quo apertissime colligitur, omnem Episcopum post-
 quam effectus fuerit hæreticus, esse excommunicatum. Et
 inde etiam colligeretur illum priuatum esse eo ipso suo
 Episcopatu, si ecclesiæ hanc pœnã hæretico Episcopo, de-
 creto perpetuo irrogasset. Hoc tamẽ decretum nunquam
 (quod sciam) ecclesiæ hucusque statuit. Nam licet multi
 sint sancti viri, quorum testimonia inferius citabo, qui
 dicant nihil honoris aut dignitatis hæreticos habere,
 hoc tamen non dixerunt, tanquam legem statuentes.

Quoniam cum illi non fuerint Summi Pontifices, cer-
 tum est eos non potuisse leges præfigere, quæ vniuersos
 ligarent Episcopos. At, Papa cum sit totius ecclesiæ ca-
 put, quod in reliqua omnia membra infuit, illis omni-
 bus sensum ministrans, sicut omnes iudicare potest, ita à
 nemine iudicari valet, vt habetur in cap. Si Papa, dist.
 40. & in cap. Nemo. 9. q. 3. & in cap. Oues. 2. q. 7. Ex
 qua ratione deducitur Papam non esse præceptis aliquis
 bus humanis ligatum, quia non habet superiorem in
 terris quo ligari possit, Ab inferiori autem aut à pari cete-
 rum

gum est neminem ligari posse: quia (vt commune est iu-
 risperitorum prouerbium) par in parem non habet
 Imperium. Et hinc nostri Theologi colligunt Papam
 non esse obligatum ad suorum peccatorum auricularem
 confessionem annuatim faciendam. Quoniam cum talis
 confessio annua solo fit iure humano præcepta, per illud
 videlicet cap. Omnis vtriusque sexus, de pœnit. & remissi.
 Conuincitur apertissime Papam qui supra omne ius Ca-
 nonicum habet plenam potestatem, non esse ad illam ob-
 ligatum. Ex eadē radice oritur, vt Papa nō possit incide-
 re in alicuius ecclesiastici canonis censuram, aut pœnā: vt
 sunt excommunicatio, interdictum, suspensio, irregulari-
 tas. Nam omnes istæ censuræ, cum sint solo humano iure
 decretæ, non possunt Papam ligare, quem certum est vel
 parem esse his à quibus fuerunt illi canones statuti. Ex
 quibus omnibus necessario sequitur vt Papa effectus hæ-
 reticus non sit ipso iure excommunicatus, ea excommu-
 nicationis specie, quæ dicitur censura ecclesiastica. Dixi
 ex industria, de excommunicatione quæ est ecclesiastica
 censura, quoniam est quædam alia latior & benignior ex-
 communicatio contra hæreticos, quæ iuxta multorum
 opinionem (vt supra capit. 18. huius secundi libri dixi-
 mus) est iure diuino insiicta. Verum hæc non est nisi quæ-
 dam separatio ab exteriori fidelium conuersatione: ita
 vt fidelibus omnibus sit diuino iure interdictum, ne cum
 hæreticis conuersentur, iuxta illud Pauli. Hæreticum ho-
 minem post vnam & secundam correptionē deuita. Cui
 consonat Ioannes in sua secunda canonica epistola, sic in-
 quiens. Si quis venit ad vos & hanc doctrinam nō affert,
 nolite recipere eum in domum, nec, Ave, ei dixeritis. Et
 hac excōmunicatione Papa sicut quilibet alius Christia-
 nus, si hæreticus fiat, erit statim eo ipso excommunicatus.
 Quia postquam de illius hæresi constiterit, omnes Chri-
 stiani tenebuntur ab illius cōuersatione abstinere. Est ta-
 men alia multo acerbior excommunicatio, quæ non so-
 lum ab exteriori separat conuersatione, sed etiā à spiritua-
 lium bonorū participatione sequestrat, & multa alia incō-
 moda infert, quæ nunc nō est animus recēlere. De hac igitur
 excommunicatione, quæ est ecclesiastica cēsura, & ab
 ecclesia insiicta, censeo Summū Pontificē, etiā si fiat hære-
 ticus,

Tit. 4.

ticus, non esse hac excommunicatione ipso iure excommunicatum, nisi aliunde quam ex iure humano contra-
ret illum eo ipso quod factus est hæreticus, esse dignitate
Papali depositum. Quoniã talis excõmunicatio cum sit
a iure humano inflicta, nõ potest ligare Papam, qui citra
omnem controuersiam est supra omne ius humanũ. Quæ
quidem sententia vsq; ad eò videtur vera s. Thomæ vt in.
4. senten. dist. 19. art. 3. dicat, Papã non posse hanc potesta-
tem alicui delegare, vt ipsum papã possit excõmunicare.
Et idem docet s. Bonauentura, & Albertus magnus, vt de
illis refert Ioannes de Turre cremata, qui istorũ omnium
sententiam cõprobat. Male ergo opinantur illi qui do-
cent, omnia iura quæ de hæreticis aliquid decernunt, etiã
Papam ligare si ille fiat hæreticus. Nã dum Papa est, sub-
icitur depositioni, vt videlicet propter heresim deponi pos-
sit, non tamen alicui alteri iuris cõsurgat. Postquã verò de-
positus fuerit, tunc iã erit omnibus ecclesiasticis pœnis, si-
cut reliqui omnes, subiectus. Et hinc est q. Papa effectus
hæreticus, nisi ex iure diuino impediatur, adhuc antequã
deponatur, omnem suã dignitatem & iurisdictionem con-
seruare poterit. Quia cũ ille ligatus excõmunicatiõne nõ
sit, illum aliud ius humanum obstat quo minus ille alios
ligare & soluere possit. Contra ea quæ diximus fortè quis
mihi obiiciet quandã Glossam super cap. Achatius. 24. q. 1.
quæ talia refert. Hic est casus in quo Papa Papam ligare
potest, in quo Papa in canonem latæ sententiæ incidit.
Neque huic obuiat regula: par parem soluere, vel liga-
re non potest, quia si Papa hæreticus est, in eo, quod hære-
ticus est, minor est quolibet Catholico. Hæc in illo ca-
pite, Glossa. Hanc obiectionem ego facillime reiicio, in-
genue dicens non esse tantæ authoritatis Glossatorem
illum, vt me sua authoritatè premere valeat, præsertim
cum alias tam multa doceat euidentissime falsa, & er-
ronea: vt omnem meritò propter illa amiserit authori-
tatem. Deinde verba ipsa, quæ nunc refert, si diligen-
ter discutiamus, apertissime ostendent, quam parum so-
lidæ doctrinæ in se contineant. Dicit enim, quod si Pa-
pa hæreticus est, minor est quolibet Catholico. Si Pa-
pa hæreticus minor est quolibet Catholico: ergo quilibet
Catholicus maior est Papa hæretico. Collectio ista
ex eo

ex eo redditur manifesta, quod maior, & minor sunt cor-
 relatiua. Videamus ergo quomodo hic maior, & ille mi-
 nor censendi sunt. Et certum est eodem modo alterum
 dicendum esse maiorem, quo aliter dicitur minor: quia
 alia non erunt comparatiua, nec relatiue opposita. Si de
 maioritate, & minoritate iurisdictionis loquatur Glossa,
 constat verba illius esse falsa. Nam apertissime constat
 esse falsum, omnem Catholicum esse maiorem in iurisdic-
 ctione Papa hæretico. Quia multi sunt Catholici, qui
 nullam prorsus iurisdictionem habent supra Papam hæ-
 reticum, prout sunt omnes fere laici, ad quos non spectat
 Papæ hæresim examinare, neque de illa censere, neque
 illum ob hoc punire. Si verò de maioritate, & minorita-
 te in meritis, aut in gratia, aut charitate loquamur, & si ita,
 vt ille ait, sit, nihil tamen inde colligere valebit, quod suo
 proposito fauere possit. Nam iuxta illum sensum mino-
 ris, & maioris, etiam dicitur, Papam peccatorem in pecca-
 to mortali existentē esse minorem quolibet viro Catho-
 lico, & iusto. Sed nunquid ideo sequitur, vt propterea par
 parem ligare, aut soluere possit, aut q̄ Papa in canonē la-
 tæ sententiæ incidere debeat. Quia vt quis ligare, aut sol-
 uere possit, non maioritas sanctitatis requiritur: sed iur-
 isdictionis. Male ergo respondetur ad obiectionem re-
 gulæ, quæ ait: Par parem soluere, aut ligare non potest, di-
 cēdo, quod papa hæreticus minor est quolibet Catholico.
 Dico ergo q̄ omni iure diuino de hac re secluso, si secun-
 dum solum ius humanū hæc quæstio definienda est, Papa
 effectus hæreticus licet sit merito ob hoc deponēdus, non
 tamen est eo ipso depositus, nec eo ipso excōmunicatus.
 Quia quādiu est Papa, excommunicari non potest, neque
 alia quauis censura ecclesiastica ligari: cum sit supra om-
 ne ius humanum, à quo censuræ illæ suam habent firmi-
 tatem suamq; vigorem. Erit autem ille (ex solo iure hu-
 mano loquendo) tandiu Papa, quādiu fuerit ab ecclesia
 toleratus. Ecclesia verò haud dubie illū tolerabit, quousq;
 sibi constet illum iure diuino esse depositum, aut merito
 deponendum. Quoniam Paulus tertius, qui nunc est, li-
 cet ab hominum electione habeat, quod sit Papa, post-
 quam tamen electus est, non ab hominibus: sed à Deo
 habet plenam supra totam ecclesiam potestatem. Et inde

evidentissime colligitur illum non posse ob quaecunque crimen ab ecclesia deponi: nisi constet ex eodem iure diuino, ecclesiam propter tale crimen Papam deponere posse. Dimisso ergo iure humano, à quo nihil certum in hac quæstione dicitere possumus, ad ius diuinum, tanquam ad totius veritatis fontem recurramus, vt inde vbertim doceri valeamus. Perscrutemur igitur diuinas scripturas, & per illas inquiramus ea, quæ ad esse Papam sunt necessaria, & inde facillè intelligemus, an Papa, si hæreticus fiat, sit statim dignitate Papali priuatus, an non. Nam certissima ratione Philosophica scimus, tunc aliquid necessario perire, quando illi defunt ea, quæ ad suum esse sunt necessaria. Si autem omnia, quæ ad alicuius rei existentiam sunt necessaria, adsunt, si res naturaliter, & nõ libere causatur, illã deesse non est possibile. Quia enim sanguis est necessarius ad hominis vitam: ideo sanguine deficiente homo viuere non potest. Alioqui si sanguine secluso viueret homo, hoc vno argumento evidentissime probaretur sanguinẽ ad illius vitam nõ esse necessarium. Calor est necessarius ad esse ignem, & inde consequens est, vt calore profus destructo, pereat etiam ignis. Hoc igitur semel præfixo fundamento, opus est, vt ex ipsis scripturis diuinis diligenter inquiramus ea, quæ ad esse Papam sunt necessaria. Omitto hic alia quæ extra ipsum Papam sunt, vt puta, voluntaria electio ipsorum electorum, & habilitas in ipsis eligentibus, vt videlicet illi habiles sint ad eligendum. Istis & aliis huiusmodi omisissis: si de illis, quæ in ipso eligẽdo, aut electo sunt, loquamur, distinguere oportet. Quoniam quædam sunt necessaria ad simpliciter esse, alia sunt necessaria solum ad bene esse. Quæ solum ad bene esse exiguntur, talia sunt, vt illis seclusis Papa esse possit: sed non bonus Papa: & hæc sunt scientia rerum diuinarum, prudentia rerum gerendarum, charitas seruentissima, & alia id genus aliqua, sine quibus, & si aliquis Papa esse possit, non tamen bonus erit Papa. Quæ autem sunt necessaria ad simpliciter esse Papam, sunt duo. Quorum alterum est solum necessarium ad fieri, & nõ post factum esse: & hoc est voluntas ipsius electi, per quã consentit electioni de se factæ. Hæc enim est necessaria ad hoc, vt quis fiat Papa: quia ipso inuito non potest fieri Papa.

Postquam

Postquam tamen iam semel consentit electioni, & factus est Papa, iam illius voluntas non est necessaria ad esse Papam: quia & si illum pœniteat voluntatis præteritæ, & nolit esse Papa, & renunciet Papatui, nihilominus adhuc est Papa, quousq; ab his, quibus competit, sit eius renunciatio acceptata, vt patet in cap. 1. De renunciatione, libro .6. Rationem horum si quis requirat, eam nunc libenter offerimus, quæ talis est. Quilibet potest renuntiare iuri suo, non tamen iuri alterius. Ecclesia eligens Paulum in Papam, nullum adhuc ius propter hoc habet in Paulo quousque consentiat. Postquam autem consensit electioni de se factæ, sicut ipse acquisiuit ius supra ecclesiam ad regendum eam, ita illa acquisiuit ius supra ipsum, vt ab illo petere possit doctrinam, & reliqua, quæ ille ex officio Papali tenetur tribuere ecclesie. Est enim mutuus quidam contractus inter electores, & electum initus, quo mutuo se inuicem obligarunt. Electus quidem ad reddendum ecclesie debitum pastoris officium ad quod solum ecclesia illum elegit, Ecclesia verò, quæ illum in prælatum elegit, hoc ipso se ad debitam obedientiam illi exhibendam obligauit. Et hinc euenit, vt cum primo electus est possit renuntiare electioni de se factæ: quia tunc solum renuntiaret iuri suo. Cum autem iam semel consensit electioni, & effectus est Papa, tunc iam non potest sine consensu ecclesie renuntiare Papatui: quia si hoc faceret, non solum iuri suo: sed iuri ecclesie renunciaret, quod facere non potest. Ex quibus apertissime constat, quod voluntas electi in Papam licet sit necessaria ad fieri Papam, non tamen est necessaria ad conseruationem Papatui: quia (vt dixi) inuitus potest esse Papa. Alterum est necessarium ad esse Papam in fieri, & in facto esse, & hoc est fides. Neque hic loquor de fide formata, de qua dicit Paulus, quod per dilectionem operatur. Quoniam hæc non est necessaria ad esse Papam, cum possit Papa in peccato mortali existens, in Papam eligi, & in Papatu perseuerare. Alioqui esset incidere in errorem Valdensem, & Ioannis Hus dicentium omnem ecclesiasticam dignitatem amitti per quodlibet peccatum mortale. Qui error damnatus est in concilio Constantiensi, sessione decimaquinta. Fides ergo, quam dico esse necessariam ad

Gal. 5.

esse Papam, est fides habitualis à spe, & charitate distincta, quæ datur in baptismo, & de qua Paulus dicit, quòd sine illa impossibile est placere Deo. Hæc, inquam, fides est necessaria ad esse Papam, ita quòd sine illa non potest fieri Papa, nec in Papatu conservari. Et quia hoc est præcipuum fundamentum, super quod ferè tota huius nostræ doctrinæ fabrica consistit, ideo pro illius firma stabilitate elaborandum est, & multis rationibus illud probandum. Pro qua re maximè conducit diligenter perscrutari totum processum, quo Christus peruenit ad dandum Papatum Petro. Non enim statim, & sine vllis mediis illi hanc concessit potestatem: sed primò illam promisit, ad aliud tempus hanc differens donationem. Deinde, antequam daret, monuit de dignitate sibi promissa, vt intelligeret, quid sibi per illam iniungebatur. Demum, cum promissam potestatem Christus Petro concessit, tunc vim dignitatis, & quæ ad illam necessario exigebantur, apertius expressit. Quæ orania si quis diligenter considerare velit, vel ex eo clarissimè discet, quàm necessariam ad Papatum voluit esse fidem Christus saluator noster. Singula igitur studiose perscrutemur. Primò quidem Christus saluator noster promisit hanc potestatem Petro, sic dicens: Tibi dabo claves regni cælorum, & quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis, & quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cælis. Quo in loco Origenes more suo philosophatus, dicit Christum his verbis maiorem Petro promississe ligandi, & soluendi potestatem, quàm postea reliquis Apostolis, aut dedit, aut promiserit. Nam quum aliis omnibus Apostolis ligandi, & soluendi potestatem tribuit, in cælo tantum singulari numero explicans, dixit fore soluta, aut ligata, quæ illi soluerent, aut ligarent. Sic enim dixit: Quæcunq; alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo, & quæcunq; solueritis super terram, erunt soluta & in cælo. At quum Petro claves commisit, non vsus est singulari numero cæli: sed plurali numero significauit in cælis fore soluta, aut ligata, quæ ille in terris solueret, aut ligaret, vt vel hoc verborum discrimine nos doceret, aliquid maius Petro, quàm reliquis Apostolis fore concedendum. Sed iam videamus quid illam promissionem

præcesserit. Antequam Christus hoc Petro promitteret, interrogauit omnes Apostolos, quid de illo sentirent, & quam de illo haberet existimationem. Cui interrogatio: ni (vt Matthæus refert) Petrus solus respondens, dixit: Tu es Christus filius dei uiui. Quo loco Theophylactus annotat verba illa ad maiorem Petri fidem exprimendam cum articulo emphasim quandam significante, esse pronuntianda, sic enim ait Theophylactus. Non dixit: Tu es Christus filius Dei uiuentis, absq; articulo: sed cum articulo, ille filius, hoc est, ille ipse, qui solus, & vnicus, non gratia filius: sed qui ex ipsa patris substantia genitus. Quia & multi Christi erant, sacerdotes, & Reges omnes sed Christus cum articulo, vnus est. Hęc Theophylactus. Hac confessione fidei per Petrum facta, statim Christus dixit illi: Beatus es Simon Bariona: quia caro & sanguis non reuelauit tibi: sed pater meus, qui in cœlis est. Et ego dico tibi: quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi nõ præualebunt aduersus eam. Et tibi dabo clauēs regni cœlorum, &c. Quæ verba remunerationem quandã Petro pro suæ fidei confessione exhibitam, apertè ostendunt. Quod clarissimè docet Theophylactus sic inquires: Remunerat Petrum Dominus, mercedem illi dans magnam, quòd super eum ædificabit ecclesiam. Quia enim confessus erat eum Dei filium Petrus, dixit, quòd hæc confessio, quam confessus est, fundamentum erit futurum credentium, ita vt omnis homo exstructurus fidei domum, hoc iacturus sit fundamentum. Nam licet innumeras condamus virtutes, non habeamus autem fundamentum rectam confessionem, inutiliter ædificamus. Hęc ille. Eandem sententiam docet Cyrillus, qui libro quarto Dialogorum de Trinitate interpretans prædicta Matthei verba ait. Petram opinor per agnominationẽ, aliud nihil quã inconcussam & firmissimam discipuli fidem vocauit, in qua ecclesia Christi ita fundata & firmata esset vt nõ laberetur, & esset inextinguibilis inferorum portis in perpetuum manens. Hęc Cyrillus. In verbis istorum duorum Doctorum id potissimum annotandum est, quòd per verba Christi, & non ex suo cerebro, nos docent, fidem esse fundamentum totius ecclesiasticæ structuræ.

Theoph.

Theoph.

Cyrillus.

At,

At, vbi fundamentum deest, nihil superædificari potest, & si quid ædificatum super illud fuerat, necesse est, vt illo fundamento sublato, ruat. Consequens igitur est, vt deficiente in aliquo fide Catholica, quæ est totius ecclesiasticæ structuræ fundamentum, non possit in eo Papalis dignitas fundari, quæ primus est in illa structura lapis, post fidem. Imò nulla alia ecclesiastica dignitas à Christo instituta, qualis est Episcopalis potestas poterit in illo qui fidem Catholicam non habet, fundari. Quoniã hæc cum sit à Christo instituta, & in structura ecclesiæ ab eodem collocata, non poterit aliud fundamentum habere, quã illud, quod ab ipso Christo positum est, videlicet fides. Et inde etiam sequitur, vt hoc fidei fundamento sublato, ab eo, qui Papa, aut Episcopus erat, eo ipso Papalis, aut Episcopalis dignitas, quæ ante in illo erat, cadat ab illo. Fortè aliquis huius argumentationis potètiã effugere volens, dicet characterem baptismalem, qui dicitur sacramentum fidei, satis esse, vt in aliquo, qui fidem nõ tenet, possit Papalis dignitas collocari, & conseruari: sed hæc meræ nugæ sunt, vt facillè patere potest, vel mediocriter rem consideranti. Nam Theophy. verba Christi declarans, non dicit characterem baptismalem esse fundamentum: sed solam fidei confessionem. Quod & si Theophylactus non interpretaretur, ex ipsis Christi verbis, & illorum circumstantiis apertissimè constare poterat. Nulla enim ibi erat mentio de baptisate, nec de baptismali characterem, nec in illo poterat esse meritum, vt propter illud tanta mercede Petrum Christus donaret. At in confessione fidei, quam Petrus fecit, multum adfuit meritum, atque ideo illa digna habita est à Christo, cui tantam promitteret mercedem, quãtam nulli alteri, nisi Petro, quem totius ecclesiæ caput instituit, donare decreuit. Et quod fides sit fundamentum totius religionis, & totius ecclesiasticæ structuræ, ex aliis adhuc sacræ scripturæ locis, apertè conuinci potest.

1. Cor. 3.

Nam Paulus Corinthiis scribens, ait: Fundamentum aliud nemo potest ponere: præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Quæ verba interpretans Augustinus in libro de fide, & operibus, cap. 16. ait: Si Christus est fundamētum, proculdubio, & fides Christi. Per fidem quippè

August.

quippe habitat in cordibus nostris, sicut idem Paulus dicit. Hæc Augustinus. Et ad Collossenfes Paulus scribens, Colos. a. iterum ait: Reconciliauit vos Christus in corpore carnis suæ per mortem, vt exhiberet vos sanctos, & immaculatos, & irreprehensibiles corâ ipso, si tamen permanetis in fide fundati. In quibus verbis Paulus apertissimè dixit fidem esse fundamentum, & inde colligitur, vt fide sublata reliquum totum corruat ædificium. Et certè (vt apertè loquar) hæc argumentatio, quæ nunc ex ratione fundamenti facta est, me multum vrget, vt existimem Papam, si hæreticus fiat, eo ipso esse iure diuino priuatum dignitate Papali. Nam alia, quâ aliqui faciunt ex ratione membrorum, quæ inuicem per fidem connectuntur, non est adeò efficax, vt per illam rationem quis conuincere possit Papam, si fiat hæreticus, iam non esse totius ecclesiæ caput: quia videlicet iam non est ecclesiæ membrum, cum careat fide. Hanc enim argumentationem facillè soluit Thomas de Vio Caietanus Cardinalis in opusculo de autoritate Papæ, & concilij, ca. 22. dicens quòd Papa etiã si hæreticus fiat adhuc est membrum ecclesiæ. Quia licet careat fide, habet tamen characterem baptismalem, per quem etiã sicut per fidem, quisq; effici potest membrum Christi, vt expresse docet Innocentius tertius in capite, Veniens. De presbytero non baptizato, cuius hæc sunt verba. Non solum per sacramentum fidei: sed per fidem etiam sacramenti quis efficitur proculdubio membrum Christi. Hæc Innocentius, Fortè quis mihi etiam ex verbis eiusdem capituli respondebit, dicens in eodem capitulo, baptismum etiam dici fundamentum. Fateor quidem in illo loco baptismum appellari fundamentum: sed diligenter inspiciendum est, respectu cuius dicatur fundamentum, & inuenietur dici fundamentum respectu aliorum sacramentorum. Nam quæstio illius capituli erat de presbytero non baptizato an suscepisset ordinem sacerdotij, & vt persuaderet illum non suscepisse sacerdotium, dicit quòd deficiente baptismo, qui est fundamentum, aliorum vtique sacramentorum, nullum aliud sacramentum superædificari poterat. Quanquam hæc non definiendo: sed disputando Pontifex dixit, vt literâ inspicienti facillè constare potest. At quòd baptismus sit fundamentum

tum Papalis dignitatis, Pontifex ibi non dixit, nec de illa erat tunc sermo. Esto, etiam hoc dixisset, non tamen diceret baptismum esse sufficiens fundamentum, ita ut fides non esset etiam fundamentum necessarium. Quia hoc esset aperte repugnare Christo, qui dixit se super fidei confessionem fundaturum ecclesiam suam, & qui propter illam fidei confessionem promisit se daturum Petro in præmium claves regni cælorum. Et hoc est alterum, quod in verbis Theophylacti ultimo citatis annotandum erat, quum dixit, Christum remunerasse confessionem Petri, quando promisit illi se super illam confessionem ædificaturum ecclesiam suam, & propter illam eandem daturum illi claves regni cælorum. Nam quia aliis omnibus Apostolis tacentibus solus Petrus confessus est Christum esse filium Dei, ideo illi soli claves regni cælorum, & ligandi, atque soluendi potestatem supra omnes promisit. Si propter fidei confessionem tanquam propter quoddam meritum, Christus Pontificiam super omnes dignitatem Petro promisit, hoc ipso declaravit eum, qui fidei dem non haberet, indignum esse, qui cæteris præmineret. Quis ergo tam demens erit, ut alicui sine fidei merito Papatum tribuere velit, quem Christus Petro sine fidei confessione nec promittere voluit, ac proinde multo minus daret. Nec placet mihi illorum sententia, qui dicunt Petrum tunc pro omnibus respondisse, & sic suam, aliorumque fidem expressisse. Non enim alij Apostoli Petro hanc provinciam delegauerunt, ut pro omnibus responderet. Neque Petrus tam arrogans erat, ut pro omnibus, non mandatus responderet, præsertim quod tunc non solum data non erat super cæteros Apostolos potestas: sed nec erat adhuc promissa. Si quis autem dicat hoc Petrum facere potuisse: quia cæteris Apostolis senior erat, is attendat, obsecro, Andream in apostolatu seniore esse Petro, quod multo magis æstimandum erat, quam quilibet ætatis excessus. Deinde suis ipse verbis Petrus testatur se non pro omnibus: sed pro se solo respondere. Non enim plurali numero (ut oportebat) sed singulari numero loquutus est, sic inquit: Ego dico, quia tu es Christus, &c. Si pro omnibus loqui voluisset, plurali numero loqui debuisset his verbis: Nos dicimus, &cæt.

Nam

Nam aliàs postquam iam supra omnes illum Christus instituerat prælatum, quum in die Pentecostes omnes Apostoli, eò quòd recepto iam cælitus spiritu omnibus loquerentur linguis, de ebrietate falso apud populum accusarentur. Petrus se omnium curam habere intelligens, ac proinde omnium causam suscipere volens, non singulari: sed plurali numero loquutus est, sic dicens: Viri Iudei, & qui habitatis Ierusalem vniuersi, hoc vobis notum sit, & auribus percipite verba mea. Non enim sicut vos aestimatis, hi ebrii sunt, cum sit hora diei tertia. Si pro se solo respondere voluisset, dixisset: Ego ebrius non sum. Sed quia tunc iam omnium curam gerebat, pro omnibus respondere decreuit, dicens: Hi ebrii non sunt. Non ergo pro omnibus: sed pro se solo respondit, quum dixit: Ego dico, quia tu es Christus filius Dei viui. Ille solus respondit quanuis omnes fuissent interrogati: quia feruentior, quam in corde retinebat fides, non potuit se intra cordis latebras retinere, quemadmodum cæterorum Apostolorum fides, quæ quoniam tepidior erat non prorupit in publicam confessionem. Sed de hoc, quia fortè iam plus satis diximus, opus est, vt ad reliquum Petri processum inuestigandum pergamus. Christus saluator noster iam passioni proximus, præuidens Apostolorum animos post suum discessum fore turbandos, Petro iniungit, vt illos in fide confirmet, sic dicens: Simon ecce Sathanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum: ego autem rogauì pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Ecce primum Papæ officium, quod Deus tunc Petro commisit, hoc est, confirmare reliquos omnes in fide. At qui infirmus est in fide, non est possibile, vt reliquos in eadem fide confirmet. Quo fit, vt Papa si hæreticus fiat, Papa amplius esse non possit: quia ad id, quod sibi primo ex officio suo comperit, videlicet reliquos in fide confirmare, est prorsus ineptus. Demum, quando Christus dignitatem Papalem iam ante promissam, Petro concessit, sic dixit: Pasce oves meas. Quibus verbis concordiam omnium Catholicorum Doctorum sententia, omnes Christianos oves, & Petrum illarum omnium dixit esse pastorem, vt ipso officij nomine apertissime declararet, quid

Act. 2.

Mat. 16.

Luc. 22.

Ioan. 21.

quid Petro, & cuilibet summo Pontifici Petri successori
 facere ex officio incūbit, nempè pascere gregem sibi com-
 missum spiritali quodam pabulo, doctrina videlicet Ca-
 tholicæ fidei. Qui fidem Catholicam tenet, si est idiota,
 aut malis moribus vitiatus, quanuis non suum bene ex-
 erceat officium, adhuc tamen Papa est: quia nihil habet
 Papatui repugnans. At qui hæreticus est, habet hæresim,
 quæ prorsus Papatui repugnat. Non enim potest, qui hæ-
 reticus est, veram aliis præstare fidei doctrinam: & inde
 consequens est, vt qui hæreticus est, ecclesiæ pastor esse
 non possit. In cuius confirmationem est, quod Augusti-
 nus ait in sermone de pastoribus, vbi exponit illud Can-
 ticorum: Pasce hœdos tuos, sic inquit: Iam non oues:
 Manenti Petro dicitur: Pasce oues meas, exēti hæretico
 dicitur: Pasce hœdos tuos. Et iterum in Epistola ad Vin-
 centium Donatistam, pertractans eadem verba ait: Pasce
 hœdos tuos, nō sicut Petrus, cui dicitur: Pasce oues meas.
 In tabernaculis Pastorum, non in tabernaculis pastoris,
 vbi est vnus grex, & vnus pastor. Hęc Augustinus. In qui-
 bus verbis apertissimè docet Augustinus eum, qui pastor
 est ouium Christi, si fiat hereticus, iam non esse pastorem
 ouium Christi: sed suorum hœdorum. Sunt adhuc aliæ
 multæ argumentationes procedentes ab his conditioni-
 bus, & qualitatibus, quæ necessario competunt hæreticis,
 ex quibus non minus euidenter cōuincitur Papam, si hæ-
 reticus fiat, esse statim iure diuino priuatum dignitate Pa-
 pali. Nam omnis hæreticus est ab ecclesiæ corpore separa-
 tus, atq; præscisus: quoniam à fide, quam tota tenet eccle-
 sia se diuidit, mallens suæ inniti prudentiæ, quam totius
 Catholicæ ecclesiæ subesse iudicio. Qui autem à fide ec-
 clesiæ separatur, consequens est, vt etiā à corpore ipsius
 ecclesiæ sit separatus, quoniam sicut iuxta dictum Pauli,
 vna est fides: ita vna est ecclesia, & vnitas ecclesiæ ex vni-
 tate fidei pendet, dicente Hugone de Sancto Victore.
 Per fidem accipimus vnionem, per charitatem viuifica-
 tionem. At quicumque est ab ecclesiæ corpore separatus
 iam non est caput eiusdem corporis, quia repugnat, vt
 quod à corpore separatum est, sit caput illius. Ex quibus
 necessario inferitur, vt Papa si fiat hæreticus, iam non sit
 Papa: cum per hæresim sit à corpore ecclesiæ iure diuino
 sepa-

Cant. 1.
 August.

Ephe. 4.
 Hugo.

separatus. Alia quæcunque peccata quantumlibet grauiâ inficiunt Papam, & illum tanquam caput languidum reddunt. Solum autem peccatum hæresis caput à corpore abscindit, & per consequens solum illud Papam iure diuino sua Papali dignitate priuat. Præterea, hæretici vocantur lupi à Saluatore nostro, qui monens nos, vt ab hæreticis caueremus, dicit illos tanquam lupos esse fugiendos, sic inquit: Attendite à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium; intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Ecce vides hæreticos, qui falsi sunt prophetae, non à quouis alio: sed à Christo ipso veritatis magistro appellari lupos. Ne igitur lupus sit ouium pastor necesse est, vt Papa, & quiuis alius Episcopus factus hæreticus, statim desinat esse pastor: vnde necessario sequitur, vt nec sit Papa, nec Episcopus. Nec credibile est, vt Christus hæreticum hominem, quem certius certo sciebat esse lupum, suarum ouium voluerit esse pastorem, ne oues lupo (quod extremæ demētiae reputatur indicium) commississe dicatur. Prælati igitur si ex pastore fiat lupus, necessario est etiam, vt eo ipso desinat esse prælatus, & pastor, ne vel in paruo temporis momento, oues lupo commissas esse dicatur. Rursum, Omnis hæreticus iure diuino est ab hominibus vitandus, prout iam supra, quum de excommunicatione differuimus, multis sacrae scripturae testimoniis probauimus. Non est autem possibile, vt quis sit prælatus illorum, qui iure diuino tenentur se ab illo separare, illum fugere, cum illo minime cõuersari, illum in domum suam non recipere, neque illum salutare. Quoniam vero prælato, etiam alioqui malo, omnia istorum contraria tenentur subditi etiam cum reuerentiâ impendere. Nam Paulus docet obedientiam esse exhibendam præpositis, non tantum modestis: sed etiam discolis. Demum plurima sunt sanctorum Doctorum testimonia, quæ asserunt hominem hæreticum nullam prorsus habere in ecclesia potestatem iurisdictionis. Primum quidem beatum Thomam offero, tanquam recentiore, qui in sua Secunda Secundæ quæst. 39. articulo tertio dicit potestatem iurisdictionis non esse in hæreticis, & inde deducit, quod non possunt à peccatis absoluerè, nec alios excommunicare, nec in-

Mat. 7.

Heb. 11.

- dulgentias dare. Hæc ille. Et Gratianus huic astipulatur sententiæ, qui vigesima quarta quæstione prima, parte secunda, quæ incipit in paragrapho: Sin autem ex corde suo, & ponitur statim post capitulum. Audiuimus, licin sine capituli ait: Quia sicut ille, qui benedicit, maior est eo, qui benedicitur: ita qui ex officio maledicit maior est eo, cui maledicetur: Liquido constat eum, qui ab integritate Catholicæ fidei recedit, maledicendi, vel benedicendi potestatem minime habere. Catholicum nanque, utpote se superiorem maledicere non valet, in alicum à fide, tanquam in sibi æqualem, sententiam dare non potest. Hæc Gratianus. Et Beda super Matthæum ait: Quicumque ab vnitrate fidei, vel societatis Petri apostoli quomodolibet se ipsos segregant, tales nec à vinculis peccatorum absoluunt, nec ianuam possunt regni cœlestis ingredi. Beatus Ambrosius ait: Dominus parius, & soluendi esse voluit, & ligandi, qui vtrunque pari conditione permisit: ergo qui soluendi ius non habet, nec ligandi habet. Et infra. Certum est, quod ecclesiæ vtrunque licet, hæresis vtrunque non habet. Hæc Ambrosius. Et habentur in capitulo: Verbum Dei. de pœnitentiâ. distinctione prima. Et beatus Augustinus super Ioannem dicit, quod clauces ligandi, atque soluendi sunt datæ ecclesiæ in Petro, sic dicens: Petrus quando clauces accepit, ecclesiam significauit. Ex quibus apertissimè colligitur eum qui extra ecclesiam est, nullam habere ligandi aut soluendi potestatem. Cyprianus in quadam epistola ait: Qui nec vnitatem spiritus, nec coniunctionem pacis obseruat, & se ab ecclesiæ vinculo, & sacerdotum collegio separat, Episcopi nec potestatem potest habere, nec honorem, qui Episcopatus, nec vnitatem voluit hacere, nec pacem. Hæc ille. Et habentur in capitulo. Nouatianus. sexta. quæstione prima. Et in alia Epistola, quæ est ad Magnum iterum sic ait: Dicimus omnes omnino hæreticos, & schismaticos nil habere potestatis, & iuris. Hæc ille. Et habentur in capite: Didicimus. vigesima quarta. quæstione prima. Accedit ad hæc omnia, quod nullum hucusque ecclesia condidit decretum, per quod expresse statuerit Papam hæreticum esse ipso iure depositum, aut per quod præceperit esse de-

ponendum. Quod certè non euenisset, nisi quia Papam: qui hæreticus fieret, iure diuino priuatum esse intellexit: & idè noluit actum agere. Non est certè credendum ecclesiam, quæ tam sollicita semper fuit de separatione hæreticorum faciendâ, ne sua communione aliis nocere possint, nihil hucusque de Papa hæretico faciendum decreuisse: cum ille tanto plus quàm cæteri omnes hæretici ecclesiæ nocere potest, quanto ille maiorem haberet potentiam ad nocendum, & quanto cæteri Catholici minus illam reformidarent quippè quem debent habere fidei magistrum. Si quis mihi obiciat capitulum illud.

Si Papa distinctione quadragesima, facillimè respondebo, quòd textus illius capituli & si sit sancti viri & martyris, non est tamen hominis, qui leges toti ecclesiæ præscribere potuisset. Quo fit, vt verba illius licet sint velut quoddam hominis sancti consiliium accipiendâ, non sunt tamen pro decreto obligatorio tenenda. Nec verba illa obligationem aliquam habere, putandum est quia sunt in corpore decreti inserta: nisi forte quis ostendat totum Gratiani decretum esse per sedem Apostolicam approbatum, & omnia quæ in illo continentur, sint obseruari mandata. Quod tamen nunquam factum est.

Cum ergo ex his omnibus tam euidentissimis rationibus constet Papam effectum hæreticum esse iure diuino priuatum dignitate Papali, inde etiam constat illum, qui depositus est, esse subiectum omni ecclesiasticæ censuræ quæ contra hæreticos est à iure lata, sicut quilibet alius hæreticus. Non tamen ob hoc fallit regula iuris quæ dicit: Par parem ligare non potest. Non quidem propterea quòd Papa hæreticus sit minor quolibet Catholico, vt supra retulimus glossam dicere, in capitulo.

Achatius, vigesimaquarta quæstione prima. Sed inde hoc euenit quia effectus hæreticus iam desinit esse Papa, ac proinde excommunicari potest, & alias penas subire cogetur, quæ sunt à iure hæreticis decretæ. Si tamen Papa maneret, illis non esset subiectus. Propter quod merito supra diximus huius causæ definitionem esse à iure diuino, & non ab humano petendam.

RESPONDETVR RATIONIBVS

quæ obiciuntur ab his qui contrariam
tuentur opinionem,

Cap. XXIII.

Quæuis euidentiſſimis (vt exiſtimo) argumentis probauerim in præcedenti capitulo, Papam ſi hæreticus fiat, eo ipſo eſſe dignitate Papali iure diuino priuatum, neceſſarium tamen exiſtimaui, reſpondere argumentis eorum qui contrariam tuentur ſententiam, vt illorum debilitate clariffime oſtenſa, vel inde noſtræ ſententiæ veritas firmiter roboretur, clariuſque intelligatur. Et primum omnium argumentorum, velut totius aciei Antefignanum proponam, illud quod aduerſarij putant eſſe tam validum atque forte, vt nemo illi obſiſtere valeat. Sic enim argumentantur. Epiſcopus ſi hæreticus fiat, non eſt eo ipſo ex iure diuino ſua dignitate priuatus, ergo Papa quauis hæreticus ſit, non eſt eo ipſo ex iure diuino dignitate Papali priuatus. Conſequentiam dicunt eſſe notam, quia (vt dicunt) Papa non eſt peioris conditionis quàm quiuis alius Epiſcopus. Antecedens probant de Epiſcopo qui in mente ſua habet hæreſim cui pertinaciter adheret, & nunquam illam exterius manifeſtauit. Hic enim (vt aſſerunt) vere & propriè eſt hæreticus, & tamen non eſt eo ipſo priuatus Epiſcopatu. Quia illam Epiſcopalem poteſtatem (vt inquirunt) Epiſcopus habet ex ſola humana aut eccleſiaſtica commiſſione.

Et hoc dicunt eſſe certiffimum ex conſenſu omnium Catholicorum doctorum, iuxta illud beatiſſimi Leonis Pape, in cap. Ita Dominus, decimanona diſtinctione. Ita Dominus huius muneris ſacramentum, ad omnium Apoſtolorum officium pertinere voluit, vt in beatiſſimo Petro omnium Apoſtolorum ſummo principaliter collocaret, vt ab ipſo quaſi à quodam capite, dona ſua velut in corpus omne diffunderet. Hæc ille. Et inde quaſi ex certiffimo quodam aſſumpto colligunt Epiſcopum qui in hæreſim mentalem pertinaciter lapſus eſt, non eſſe priuatum Epiſcopatu: quia eccleſia non poteſt actibus animæ interioribus pœnam aliquam infligere. Thomas de Vio Caietanus Cardinalis in ſuo illo opuſculo de auto-

ritate

Leo Papa
primus.

gritate Papæ & concilij cap. 19. multis prolixisque verbis hanc facit argumentationem, quam ille tanti facit, vt dicat intellectum suum per illam fuisse victum ad censendum Papam si labatur pertinaciter in hæresim non esse ipso iure diuino priuatum dignitate Papali. Sed miror certè quòd homo tantus, & qui multò fortioribus argumentis alioqui cedere non soleat, nunc à tam debili argumento cuius multa refellere posset, fateatur se victum.

Crederem ego potius intellectum suum ab affectu magis quàm ab hac argumentatione fuisse deuietum. Nam consequentia illa est mala qua probat Papam hæreticum non esse iure diuino priuatum dignitate Papali, per hoc quòd Episcopus hæreticus non est iure diuino priuatus Episcopatu. Potuit quidem fieri vt Deus de Papa hoc statueret, & non de cæteris Episcopis, præsertim quòd causa tanti discriminis est notissima: quia videlicet Papa plus toti reipublicæ Christianæ nocere poterat, quàm quouis alius Episcopus, si vterque illorum esset hæreticus. Ob quam causam rectè potuisset Deus Papam hæreticum priuare, alio quouis Episcopo hæretico non priuato. Neque ob hoc censenda esset Papalis dignitas peioris conditionis, imò multò melioris, quoniam non permetteret se cum hæresim sicut dignitas Episcopalis. Deinde assumptum in illa consequentia falsum est, videlicet quòd Episcopus hæreticus non sit iure diuino priuatus dignitate Episcopali: quoniam idem de Episcopo censeo dicendum esse quòd de Papa. Vt autem hoc suum assumptum probet, aliud assumit, quod certum esse putat, & ex omnium sacrorum Doctorum sententia procedere dicit, Episcopalem videlicet potestatem aut iurisdictionem esse ex hominis aut ecclesiæ commissione, & non à Deo: sed hoc antecedens ab illo assumptum falsum est, & ipsa met falsitate falsius, & contra omnium Doctorum sacrorum sententiam, & contra verba illa Leonis quæ ex distinctione. 19. citat. Quoniam & si ritus consecrationis Episcopi sit ab ecclesia statutus, potestas tamen Episcopalis iurisdictionis non ab homine sed à Deo est illis concessa. Omnes enim sacri Doctores docent Episcopos succedere Apostolis, pro qua re plurima potuissem afferre testimonia, quæ prudēs omitto, ne prolixitate nimia grauarem

uarem lectorem. Si quis tamen ea videre desiderat, reperiet in opere illo quod aduersus omnes hæreses ædidi, in titulo, Episcopus quo loco multa pro hac re sanctorum doctorum testimonia coaceruauit, & ideo nolui hic repetere ne actum agerem. Vnum tamen ex concilio Florentino hic citare non præmittam, quod illic nescio quo casu fuit à me relictum. Concilium Florentinum certam fidei regulam Armenis describens, quum de sacramento confirmationis differit, hæc verba ait. Ordinarius minister est Episcopus. Et cum ceteras vñctiones simplex sacerdos valeat exhibere, hanc non nisi Episcopus debet conferre : quia de solis Apostolis legitur (quorum vicem tenent Episcopi) quod per manus impositionem Spiritum sanctum dabant. Hæc concilium Florentinum. Apostoli autem (vt apertissimum est) à Deo & non ab homine vlllo, fuerunt ordinati Apostoli & Episcopi, vt ex multis scripturæ sacræ locis constat. Sicut misit me Pater (inquit Christus) & ego mitto vos. Et Mat. 1. & Marc. 3. & Luc. 6. Expresse docetur Christum illis tribuisse apostolatus officium. Et hoc ipsum post mortem iterum confirmauit, quando illis præcepit vt euntes in mundum vniuersum prædicarent euangelium omni creaturæ Deinde potestatem iurisdictionis omnibus Apostolis concessit, quãdo omnibus illis simul iunctis dixit. Quaecumq; alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo, & quaecumq; solueritis super terram, erunt soluta & in cælo. Nam per illa verba (vt omnes sacri Doctores fatentur) Christus concessit Apostolis potestatem excommunicandi, quæ sine aliqua iurisdictione esse non potest. Si Christus Apostolis dedit potestatem prædicandi Euangelium, & potestatem ligandi & soluendi, & Episcopi successerunt in locum apostolorum, consequens est vt Episcopi etiã habeant à Deo & non ab homine has omnes potestates. Nam hac sola, & efficacissima ratione probamus contra hæreticos Episcopum Romanum esse ceteris omnibus Episcopis superiorẽ, quia Petrus apostolus fuit reliquis Apostolis superior, cuius Romanus Episcopus successor esse comprobatur. Quo fit, vt necessariũ sit Romanum Pontificem eadẽ autoritate super ceteros Episcopos pollere, qua Petrus supra reliquos polluit apostolos. Eadem igitur consequentia colligere oportet eadẽ potestatem,

Concilium
Florentinũ.

Ioan. 20.

Mat. 18.

testatem,

testatem, quanuis, non tam laram, ex iure diuino com-
 petere Episcopis, quæ fuit Apostolis data : quia illi sunt
 istorum successores. Præterea Episcopis iure diuino com-
 petit ecclesiæ regimen. Nam Paulus Mileti existens, con-
 uocatis ad se ex Epheso Episcopis, dixit: Attendite vobis Act. 20.
 & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Epi-
 scopos regere ecclesiam Dei, quæ acquisiuit sanguine suo.
 Ecce vides Episcopos ad regimen ecclesiæ datos, non ab
 homine sed à Spiritu sancto. At regere non valet qui nul-
 lam habet potestatem iurisdictionis. Ergo Episcopi qui
 à Deo ad regimen ecclesiæ sunt instituti, ab illo etiam ha-
 bent iurisdictionis potestatem. Fateor quidem hæc Epis-
 copatum diuisionem, qua quisque Episcopus suos habet pe-
 culiari subditos, iure humano introductam esse : & me-
 ritò ad euitandam confusionem, & euitandas etiam dissen-
 siones, quæ facillè oriri poterant nisi talis diuisio facta fu-
 isset, qua suas quisque posset agnoscere oues, & ab alienis
 abstinere. At quòd Episcopus potestatem iurisdictionis
 habeat, ex solo diuino pendet iure, non humano. Ex iure
 diuino hanc habet potestatem factus Episcopus, sed iure
 humano fit illi hæc potestas determinata circa has aut il-
 las oues commissas, quæ aliquando est latior aliquando
 breuior, penes hoc solum quòd plures aut pauciores sub-
 diti illi tribuuntur. Et si contingat ob aliquod crimen
 Episcopum à Papa priuari Episcopatu suo, quod ille ob
 multa crimina rectè facere posset tunc Episcopus erit pri-
 uatus subditis, in quos iurisdictionis potestatem exercere
 possit, sed non erit priuatus ea iurisdictionis potestate
 quam in sua consecratione accepit. Quemadmodum di-
 ceremus de sacerdote habente beneficium, si priuatur be-
 neficio, qui absolueri non potest, non propter defectum
 potestatis, sed quia non habet subditum, supra quem illam
 exercent. Accedit ad hæc omnia, quòd quando Epi-
 scopi eliguntur & confirmantur, nulla fit illis ab eccle-
 sia commissio iurisdictionis : quod quidem non omisit-
 set ecclesia facere, si hæc ab illa iurisdictionem Episcopos
 habere putaret. Verum quia pro constante habet ecclesia
 Episcopos postquam electi & confirmati fuerint, ex iure
 diuino habere iurisdictionem super populum illis com-
 missum, ideo nunquam hoc illis committere curauit.

Psal. 18.

Demum, verba Leonis Papæ quæ pro se Caietanus citauit, discutiamus; & ex illis patebit clare, beatum Leonem nostram confirmare sententiam, tantum abest vt Caietano illius verba fauere possint. Sed vt clarius verus illorum verborum sensus pateat, capituli illius initium repetere oportet, cuius hæc sunt verba. Ita Dominus noster Iesus Christus humani generis Saluator instituit, vt veritas quæ antea legis & Propherarum preconio continebatur, per Apostolicam tubam in salutem vniuersitatis exiret, sicut scriptum est. In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Sed huius muneris sacramentum, ita Dominus, ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, vt in beatissimo Petro omnium Apostolorum summo principaliter collocaret, vt ab ipso quasi à quodâ capite dona sua velut in corpus omne diffunderet vt exortē intelligeret se diuini ministerij esse, qui ausus fuisset à Petri soliditate recedere. Hæc Leo Papa. In quibus verbis id potissimum annotandum est, quod ait dominum voluisse, vt illa dona ad omnium Apostolorum officium pertinerent. Si ex domini voluntate habent, non ergo ex sola Petri commissione. Deinde ait dominum Iesum Christum, & non Petrum, hæc ministerij dona in totum ecclesiæ corpus diffundere: sed ordine quodâ, ita vt ab ipso Petro quasi à quodam capite faceret initium. Quod ideo beatus Leo dixit, quia prius Christus saluator noster hæc dona Petro, & postea aliis Apostolis concessit. Nam Petro facta concessio describitur Mat. 16. cap. quæ autē aliis Apostolis data est, ab eodem Euangelista refertur. 18. cap. Ex quo ordine colligere vult beatus Leo aliorū Apostolorum autoritatem quamuis datam à Christo, esse tamen subiectam Petro, & tandiu illos habere autoritatem illam, quā diu vniuntur illi capiti suo, & quādiu illi ecclesiastici ædificij fundamento innituntur, à quo si separentur, sicut non pertinent ad Christi ecclesiam quæ super illud fundamentū ædificata est, ita eo ipso amittunt omnem quā habebant ecclesiasticam iurisdictionē. Ioānes de Turre cremata licet in principali huius disputationis capite nobiscū sentiat dicēs Papam effectū hæreticum esse ipso iure diuino priuatū dignitate Papali, tamen in hac disputatione præsentī nobis

repu.

repugnat dicens Apostolos non à Christo : sed à Petro esse Episcopos ordinatos. Pro quæ re in libro secundo sue summe de ecclesia, capite. 32. multo citat ex iure canonico textus, qui nec tantillum suam possunt confirmare sententiam, ideò prolixitatem vitare cupiens illos ommittere decreui, præsertim quòd res hæc non est hic à nobis primo intentæ, sed obiter oblata. Sed opus est iam vt alias partes illius primæ & præcipuæ argumentationis à Caetano factæ, discutiamus & examinemus quid veritatis illæ contineant. Dicim eum qui hæresim mente concepit & illi pertinaciter adhæsit, quam nullo actu exteriori manifestauit, esse verum hæreticum. Hoc illi negare contendit Albertus Pighius lib. 6. Ecclesiasticæ Hierarchiæ ca. 16. In iustè tamè id facit quoniã & si hæresis ad electione voluntatis (vt ille dicit) procedat, non est ideò necessario consequens vt exterior oris prolatio requiratur ad perfectũ hæreticum efficiendum. Nam in aliis peccatis quæ magis à voluntate pendent quàm hæresis, quæ in intellectu collocatur, sola voluntatis electio sine vlla exteriori operatione sufficit ad perfectã peccati rationem efficiendã. Quo fit, vt idem prorsus de hæresi & heretico sit necessario dicendum : quia non constat quod hoc potius ad hæresim quàm ad alia peccata requiratur. Propter quod illi qui dicunt Papam si in hæresim labatur, esse iure diuino priuatũ dignitate Papali, hoc idè dicendum putant, si in hæresim mentalè labatur, quia illum non minus hæreticum esse putant quàm alium. Nec ideò nos dubios futuros esse dicunt & incertos circa ea quæ à Papa fiunt, quoniã & si illius fides interior nõ sit nobis nota, tamen quandiu illius infidelitas nobis non patet, semper illum tenemur reputare fidelem. Quia (vt ait regula iuris) quilibet præsumendus est bonus, donec probetur contrarium. Negant etiã confusionè totius ecclesiæ inde gigni turbãdo totum ordinem ecclesiasticum, reputando Episcopos aut presbyteros qui non essent: quoniam Deus qui ecclesiæ velut sponsæ suæ curam habet, illi prouideret de remedio. Sicut si aliquis non baptizatus ordinaretur presbyter, sicut aliquando contigisse constat ex titulo, qui de hac re inscribitur in decretalibus, & ille postea efficeretur Episcopus, & tandem Papa, & multos consecraret Episcopos, & ordinaret sa-

cerdotes, tunc ille sicut non esset sacerdos, ita nec Episcopus, nec Papa, quamuis vt talis reputaretur. Quo euento necessaria esset confusio ordinum ecclesiasticorum. Credendum tamen est (vt beatus Thomas in. 4. sent. dist. 24. docet) Deum tunc subuenturum ecclesiæ, daturumque illi conueniens remedium. Sicut olim quando mulier sexum mentitâ masculinum, in Papam electa & protali per aliquot annos reputata est. Ita etiam nihil obstare putant, vt Papa in hæresim mentalem lapsus, sit dignitate Papali priuatus, quamuis oporteret illum tunc velut Papam venerari. Quoniam ne ecclesia in huiusmodi Labirynthos incideret, Deus illi de remedio prouideret. Ita respondet Turre cremata libr. 4. suæ summæ parte. 2. cap. 20. Possset tamen dici, & fortè melius fatendo illum, qui in hæresim mentalem lapsus est, esse hæreticum, sed non talem, vt propterea iure diuino sit eo ipso priuatus dignitate Papali. Diceretur enim fidem interiorem non esse necessario requisitam ad dignitatem Papalem, sed satis esse exteriorem fidei confessionem: quam qui habuerit, quamuis fide interiori careat, poterit dignitatem Pontificiam quam habebat conseruare. Et huic sententiæ fauere videtur Glossa super illa verba, super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, quæ illam vocem petram, exponit nõ per fidem, sed per fidei confessionem. Quibus verbis innuere videtur Pontificiam Petri & successorum eius dignitatem, super solam fidei cõfessionem fundatam esse. Et si res ita se habet, oportebit necessario dicere, solum hæreticum exteriorè siue manifestum esse ex iure diuino priuatum Pontificiam dignitate, & nõ hæreticum occultum qui intra cordis sui latebras hæresim suã recludit. Et huius discriminis possset dari causa: quia hanc Pontificiam dignitatem, non ad ipsorum Pontificum honorẽ, sed ad plebis vtilitatem Deus instituit. Et inde euenire necesse est, vt quãto quisq; magis reipublicæ Christianæ nocere potest, tãto magis sit ille censendus indignus; & eo magis e contrario sit tollerandus, quo minus poterit ecclesiæ incõmodare. Cum igitur ille qui hæresim in corde suo retinet, & nullo exteriori signo manifestauit, nihil per illam solam possit ecclesiæ nocere, Deus illum sua dignitate non priuat. Illum verò qui publice suam hæresim loquitur, qui

per illam multū Catholicæ ecclesiæ nocere posset, Deus voluit vt eo ipso esset sua dignitate priuatus, ne sermo illius, qui teste Paulo, vt cancer serpit, à dignitate robur accipiens potentius grassaretur. Sed pergamus adhuc ultra, & aliam partē illius argumentationis à Caietano factæ examinemus. Dicit enim quòd propter actum pure interiorē animæ, nunquā homo potest humanæ iurisdictioni subesse: quia Deus solus est qui intuetur cor, homines autem ea sola quæ foris patent, atq; ideò de solis illis iudicare illi possunt, & per consequens illa sola punire. Hanc propositionem assumptam etiam illi negat Albertus Pighius, qui cum Adriano docet & pro cōstanti tenet actus animæ interiores subesse iudicio humano. Ego tamen Alberti aut Adriani opinionem amplecti nolo, sed hoc mihi cum Caietano conuenit, vt supra quum de excommunicatione differerem, aperte expressi. Ex his igitur omnibus partibus iam examinatis & plene discussis, pessimam concinnauit Caietanus argumentationem. Nam & si omnes illas propositiones, quarum aliquas negauimus, illi gratis donemus, solum ex eis colligere licet, cæteros Episcopos propter solam mentalem hæresim, non esse eo ipso priuatos iurisdictionis potestate. Sed inde non sequitur Romanum Pontificem etiam non esse eo ipso priuatum sua dignitate Papali. Nam de cæteris Episcopis, etiam si omnia in argumentatione assumpta darentur, nihil probatum esset, nisi quòd illi ex iure humano ob solam hæresim mentalem non sunt priuati dignitate sua. Vt autem inde colligere valeret, Romanum Pontificem etiam propter solam hæresim mentalem non esse priuatū potestate Papali, oporteret probare, Romanum Pontificem etiam habere suā potestatem ex commissio: ne humana & non à Deo. Tunc enim bene colligeretur vt idem de illo esset censendum quod de aliis, quia illius actus interior etiam non subiiceretur iudicio humano, à quo potestatem acceperat. Aut oporteret addere in argumentatione Romanū Pontificem non esse subiectum iudicio diuino secundum actus interiores, quemadmodum alij Episcopi non subduntur iudicio humano penes eosdem. Tunc etiā collectio illa esset bona. Quia sicut ceteri Episcopi per solam hæresim mentalem iure humano nō priuantur iurisdic.

tur iurisdictionis potestate, eò quòd per illam nò subdun-
tur iuri humano: ita etiam oporteret Romanum Pontifi-
cem per solam hæresim mentalem non esse iure diuino
priuatum potestate Papali, si ille per talem hæresim non
esset subiectus iudicio diuino. Alioqui si hæc duo subtra-
hantur ex illa argumentatione, sicut necessario sunt sub-
trahenda: quoniam iam fide credere tenemur Romanum
Pontificis potestatem esse non ab hominibus, sed à Deo,
& illum per actus interiores diuino iudicio subditum esse,
argumentatio illa nullius prorsus erit roboris aut mo-
menti. Nam ex hoc quod ceteri Episcopi ob solam hæresim
mentalem non sunt priuati ex iure humano cui subesse
non possunt, inferre quod Romanus Pontifex ob solam
etiam hæresim mentalem non sit priuatus ex iure diuino,
cui est verè subiectus, tam mala est collectio, vt nemo sit qui
non intelligat. Tam exactam feci de Caietani argumen-
tatione examinationem, vt plane ostenderem quam de-
bilis fuerit argumentatio, à qua intellectum suum deui-
ctum fuisse fatetur. Hac igitur argumentatione, quam ad-
uersarij præ omnibus estimant, prorsus eneruata reliquas
quoniam debiliores sunt facile prosternemus. Secundo
sic argumentantur, Rex aut Imperator si fiat hæreticus
non est eo ipso ex iure diuino priuatus regno aut Impe-
rio: quia constat multos in lege veteri fuisse Reges idolo-
latras & multos etiam fidelibus imperasse Reges infide-
les, de quibus ipsemet Deus ait. Ipsi regnauerunt & non
ex me. Et iterum, dabo tibi Regem in furore meo. Ergo
eodem modo Papa aut quiuis alius Episcopus, quamuis
hæreticus fiat, poterit fidelibus Catholicis præesse. Respõ
deo, non esse eandem omnium illorum rationem, neque
Imperatores aut Reges aut alios dominos seculares esse
eadem lege qua prælati ecclesiastici, regendos. Quoniam
temporale dominiũ aut secularis potestas non habet pro
fundamento suo cui innititur, fidem: & ob hanc causam
etiam si fides desit, possunt illorum dominia & potesta-
tes subsistere, siue fidelibus siue infidelibus dominantur.
Nihil enim obstat, vt infidelis homo in rebus pure secu-
laribus possit fidelibus præesse & illis dominari. Et idem
dicendum puto de sacerdotio veteris legis, quod licet cir-
ca spiritualia versaretur, quia tamen non erat illi data fi-
des

des pro fundamento, illa seclusa consistere illud valebat, ita vt quamuis hæreticus fieret, non esset eo ipso sacerdotio priuatus. At longe aliter se habet potestas ecclesiastica in lege Euāgelica. Quoniā hæc fundata est super firmam petram, hoc est, Catholicam fidem. Hac igitur euerfa, necesse est, vt tota ecclesiastica potestas, quæ illi innitebatur, corruat. Quo fit, vt, licet in tēporalibus & corporalibus infidelis fidelibus præesse possit & dominari, in spiritualibus tamen infidelis supra fidelem nullā potest habere iurisdictionis potestatiē. Tertio contra nos argumentantur ex facto Marcellini, qui in horribili illa sub Diocletiano feruente persecutione, carnificum violentia ad impia sacrificia pertractus succubuit, & Thura idolis adoleuit, arisq; iniecit: nec tamen ob hoc à Papatu deiectus est, sed in eo vsq; ad mortem perseuerauit. Huic argumentationi facillime respondetur, negando Marcellinum Papam fuisse hæreticum, quia licet in confessione fidei aduersus parata & iam intentata tormenta satis constans non fuit, tamen fidem quam mente tenebat, non amisit. At opus exterius (vt supra capi. i. huius operis diximus) non est hæresis: sed solus mentis assensus vel dissensus, quamuis ex ipso opere vehemens aliquando oriatur hæresis suspitio, vt ita illū mente credidisse meritò putetur, sicut suum opus exterius demonstrat. Verum hæc suspitiones hominum sunt, qui de occultis certam non possunt dicere sententiam. Quod verò Marcellinus veram non amiserit fidem, satis aperte conuincitur per id quod habetur in capite. Nunc autem. dist. 21. Ibi enim dicitur, quòd compulsus à paganis grana thuris super prunas imposuit. Si compulsus, ergo non ex libera hoc fecit voluntate, sed vt tormenta vitaret. Tormenta autem satis vitabat per solum opus exterius, sine errore intellectus: quia gentiles quibus solis tunc placere curauit, non interiorem mēris fidem, sed opus exterius cernere poterant. Deinde, & si gratis daremus illum tunc perdidisse fidem, non tamen ideò censendus est hæreticus: quoniam defuit illi pertinacia, quæ summe necessaria est, vt quis meritò dicatur hæreticus, vt habetur ex capi. Dixit Apostolus. 24. q. 3. Marcellinus siquidē ad cor reuersus, & sui delicti acerbissime pœnitens, in publico Episcoporum concilio suam inconstantiam

stantiam confessus est, & libens iudicio se subdidit facer-
dotum, qui humilem illius aspicientes confessionem, nul-
lam in illum ausi sunt dicere sententiã. Quarto loco con-
tra nostram sententiã argumentantur aduersarij, per il-
lud quod dicitur in cap. Cum ex iniuncto, de hæreticis, ad
quẽ pertinet institutio alicuius, ad eundẽ spectat destitu-
tio eiusdẽ. Ex quibus verbis colligere volunt Papã, si fiat
hæreticus, esse ab hominibus deponendum, & nõ esse ex
iure diuino depositum: quia cum ab hominibus eligatur,
oportet vt etiam ab illis deponatur: Hoc argumẽtum est
tam debile, vt indignũ sit cui debeat dari vlla responsio.
Nam regulam illam, quã ad coercendos temerarios ho-
minum ausus à iure statuta est, ad diuinam potentiam
accommodare volunt, tanquã si illa aliquid quod non li-
ceret, intẽtaret, & ob id certis limitibus ab humano iudi-
cio statutis, esset cohibenda. Quis quãso homo Ca-
tholicus est, qui hanc non irrideat consequentiã? Papa
eligitur ab homine, ergo non potest deponi à Deo. Et
multò magis ridendus erit qui illam probare pergat per
illam regulam iuris, ad quem pertinet institutio, pertinet
destitutio. Deinde, & si gratis illis demus regulam esse
vbiquẽ veram, non tamen eo sensu quo ab illis accipitur.
Nam regula illa (vt ex decursu illius Capituli facillẽ con-
stare potest) in hũc sensum data est, quòd nullus inferior
potest destituere illum qui à superiore institutus est, & in-
de argumẽtatur Papa quòd presbyter si malus fuerit, nõ
est à plebe quẽ supra illum nihil penitus habet potestatis,
sed ab Episcopo qui illum instituit, deponẽdus. Et ita con-
cederem ego Papã, qui à Cardinalibus electus est, nõ pos-
se ab alia potestate ipsis Cardinalibus inferiore, deponi.
Sed nunquid ex illa regula colligere licet, vt institutus
ab aliquo non possit à superiore destitui? Minime. Nam
sacerdos ab Episcopo ad curã animarum institutus, potest
per Papã ab eadẽ cura deponi: imò etiam ab Archiepisco-
po Metropolitano, si causa propter quã merito deponen-
dus est, sit ad Archiepiscopum deuoluta. Cum igitur re-
gula illa concedat institutori alicuius, potestatem depo-
nendi illum, eo ipso eandẽ potestatem concessisse videtur
cuicunq; habenti plenã super institutorem potestatem. Et
inde sequitur (volo quidem iuxta præfatã regulam loqui)

vt Deus

vt Deus qui Cardinalibus & tota ecclesia superior est, possit voluntate sua & iure a se ædito destituere Papam qui à Cardinalibus fuerit electus. Destituit autē ille hæreticum à Papatu, quando firmissimo de creto statuit ecclesiam suam fundari supra fidem, aut sopra apertā fidei confessionem. Quinto argumentantur aduersarij cōtra nos, per hoc quòd Episcopi in hæresim pertinaciter lapsi, si ad fidem redeunt, ad suas restituuntur dignitates: signum est ergo quod non fuerant illis priuati, alioqui oporteret nouam facere electionem. Antecedens probat per cap. Maximum. i. q. 7. Et inde arguunt vt idem de Papa hæretico dicendum sit, quia si ille ad fidem rediret, non reeligeretur, sed in pristina dignitate conseruaretur. Et hanc etiā argumentationem magni æstimat Caietanus, quæ tamen (vt verum loquar) nihil me mouet. Fateor quidem hereticos Episcopos quando ad ecclesiæ vnitatem redeunt, solere recipi ad sedes suas: quanquam hoc male probat Caietanus per illud cap. Maximum. i. q. 7. Quoniam Maximus ille, de quo ibi est sermo, postquā ab heresi Donatistarum ad ecclesiam redierat, ordinatus fuit Episcopus: in quò gradu existens non fuit lapsus in hæresim. Sed quia male, & contra ecclesiasticos canones, ex laico sine vllò temporis interuallo in minoribus ordinibus seruato, ordinatus fuerat Episcopus: ideò dubium erat, an in Episcopali dignitate manere deberet. Cui quæstioni Papa Leo respōdet, quòd licet reprehensibiliter ordinatus, ab Episcopali tamē dignitate nō repellatur, dū modo libellum ad Papā mittat, quo Catholicū se esse testetur. Itaq; cap. illud nullo pacto nostro seruit proposito. Quod facile cōstare poterit legēti epistolā Leonis 85. cuius cap. 3. sumptū est illud cap. Maximum & cap. Donatum. Multū certē interest, an ipsas origines legas, an centones illarum male dilaceratos. Hoc, quod Caietanus probare vult, multò melius probasset per cap. conuenientibus. i. q. 7. quod ex actis septimæ synodi, quæ fuit secunda Nicæna, sumptum est. Illic enim decrerum est, vt Episcopi, qui à fide Catholica defecerant, resipiscentes in suis sedibus tunc reciperentur. Sed hoc non ex necessitate iuris: sed ex quadā misericordiæ dispensatione, factum est, vt apertissime cōstat per cap. si quis hæreticæ. i. q. 1. Nam & si Episcopi hæretici sint

iure

iure diuino sua Episcopali dignitate priuati, ecclesia tamen ex rationabili causa dispēsat aliquādo, vt reuerſis ad fidē dignitates priuinae restituātur. Et talis restitutio pro noua electione, aut noua prouisione habēda est. Nec mirari quisquā de hoc debet: quoniā idem in aliis multis necessario dicendū est. Clericus enim homicida eo ipso, q̄ cōmisiſit homicidiū, incurrit irregularitatē, & est priuatus beneficio, quod habebat, si tamen ex quadā misericordia per Papā cum illo dispensetur, & beneficium illi restituatur, talis restitutio pro noua collatione æstimāda est. Sexto nobis obiiciūt cap. Audiuimus. 24. q. 1. vbi de Episcopo hæc dicuntur. Si autē in corde nouā hæresim cōfinxit, ex quo talia prædicare cœpit, neminē dānare potuit. Ex quibus verbis inferre volūt, quōd antequā Episcopus hæreticus prædicet, aut doceat, excommunicare, & dānare potest, & inde euidentissime colligitur, vt nō eo ipso quo factus est hæreticus, sit sua dignitate priuatus. Hic argumētandi modus est debilissimus: quia per hoc, q̄ vnum negatur, non est necessarium, vt dicamus aliud concedi. Deinde verba illa modo citata non sunt Alexandri secundi, cuius est illius ca. initium. Nam ab illo loco: Sin autem ex corde suo &c. verba sunt Gratiani, & inde exorditur secundā partē illius quæſtionis. Autoritas Gratiani non est tāri ponderis, vt me premere valeat, & à sentētia mea discedere me cogat: præsertim cum tā multa ille alibi doceat, in quibus est ille ab omnibus necessario deferendus. Si tamē præfata Gratiani verba gratis recipere volumus, superiori illi sententiæ fauere poterunt, qua probabiliter diximus mentalem hæreticum non esse iure diuino depositum: quia (vt in responsione primæ argumētationis probabile esse diximus) fundamentū super quod ecclesiastica potestas fundatur, nō est sola fides interior: sed exterior si dei confessio. Sed quia per hoc oporteret dicere, illum, qui exteriori fidei confessione caret, esse ipso iure priuatum, quod nos aperte negauimus cū de facto Marcellini Papæ disseruimus. Ideō melior mihi videtur sentētia, mentalem hæreticum esse etiam ipso iure priuatum. Si cui tamen magis probetur alia sententia, dicere poterit Marcellinum quāuis fidem mēte retinuerit, propter exteriorem infidelitatem eo ipso fuisse ex iure diuino sua dignitate priuatus:

priuatum: cum tamen à toto concilio, coram quo suam
 culpam confessus est, toleratus fuit, eo ipso tacitis suffra-
 giis fuit iterum in Pontificem summū electus. Hæc sunt
 omnia, quæ ab aduersariis contra præfaram nostrā opi-
 nionem obiici solent: sunt tamen quædam alia per me
 excogitata, quæ paulò magis virgere mihi videntur, quibus
 respondere etiã decreui, vt inde nostræ sententiæ ve-
 ritas clarius omnibus innotescat. Prima, quæ mihi se-
 offert argumentatio, oritur ab æstimatione duarum po-
 testatum ordinis, & iurisdictionis inter se comparatarū
 Multò enim præstantior, atq; nobilior est potestas ordi-
 nis, quàm potestas iurisdictionis: sed potestas ordinis
 non habet fidem pro fundamento, nec illam exigit ad
 sui consistentiam: ergo potestas iurisdictionis, quæ mi-
 nor est, non habet etiã fidem pro fundamento, neque
 illam ad sui consistentiam necessario requirit. Et inde
 euidenter colligitur illã per hæresim minimè perdi. Ex
 quo aperte sequitur nec Papam, nec Episcopum, eo ipso,
 q̄ factus sit hæreticus, suam amittere dignitatem. Con-
 sequentia huius argumentationis videtur nota per locū
 à maiori ad minus negatiue. Minor etiam est manifesta
 ex his, quæ supra diximus cap. 21. huius lib. quia potestas
 ordinis non fundatur, nisi in charactere sacerdotali, &
 inde deducitur, q̄ sacerdos etiam si fiat hæreticus, nunq̄
 potest illam amittere. Maiorem istius argumentationis,
 quæ fortè alicui magis neganda videbitur, probo: quia
 potestas ordinis est supra corpus Christi verum, potestas
 autem iurisdictionis nō est nisi supra corpus Christi my-
 sticum. Præterea potestas ordinis: quia tanta est non nisi
 à Deo dari potest, cum tamen potestas iurisdictionis sæpè
 ex hominum pendeat voluntate. Et hinc alia oritur
 excellētia in potestate ordinis supra potestatem iuridi-
 ctionis: quia potestas ordinis est indelebilis, & minime
 amissibilis, potestas verò iurisdictionis sæpè deperditur.
 Accedit ad hæc, q̄ si quis non sacerdos habeat beneficiū,
 cui est annexa animarum cura, eo ipso habet potestatem
 iurisdictionis, qua tamen non obstante, ille dignitate
 minor censendus est, quàm quiuis alius sacerdos curam
 animarum non habens. Quod non aliunde euenire po-
 test, nisi quia ordinis potestas præstantior est, quàm iuris-

dictionis. Respondeo fatendo potestatem ordinis absolute nobiliorem, & digniorem esse potestate iurisdictionis, quia circa multò præstantius obiectū versatur, quàm illa, quia (vt recte dictum est in argumentatione) hæc circa corpus Christi verum : illa verò circa solum corpus Christi mysticum versatur. Si tamen duæ illæ potestates ad populum, propter quem solum à Deo institutæ sunt, referantur, multò maior cognoscetur esse potestas iurisdictionis, quàm ordinis: quia per illam multis de causis magis prouidetur populo, quàm per aliam. Nam per illā docetur populus in fide, & moribus. Ab illa, qui ignorās est doctrinam petere debet: prout Dominus per Malachiam prophetam testatur, sic inquit: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirēt de ore eius: quia angelus Domini exercituum est. Per potestatem iurisdictionis conseruatur pax in populo, iustitia retinetur, suum cuiq; ius datur, vitia coercentur, mali populi mores corriguntur: quidquid deniq; boni in ecclesiastica reperiuntur, sine hac potestate facillè laberetur, & si quid mali est, sine illa facillius augetur. Nihil horum ad ordinis potestatem spectat. Quò fit, vt per potestatem iurisdictionis magis prodesse possit, qui illam habet, si sit bonus: & magis obesse si sit malus. Ob hanc igitur causam Christus Saluator noster potestatem iurisdictionis statuit supra fundamentum fidei, ne fide careret, cui ex officio incumbere debet, alios fidem docere, & errantes ad fidem reuocare. Potestatem verò ordinis: quia nulla illi ex necessitate iniungitur populi doctrina, aut disciplina, noluit idem Saluator noster supra fidem fundare, neq; fidem ad illius consistentiam exigere. Quia quod per istam faciendū est, etiam fide seclusa, citra vllum aliorum incommodum fieri potest. Secunda argumentatio, quæ mihi (vt ingenue loquar) non paruum facessit negotium, est, quia hæreticus & si per hæresim perdat fidem, nõ tamen eo ipso est prorsus ab ecclesia separatus: sed adhuc est pars illius corporis, & membrum eius: ergo adhuc stante hæresi poterit in se dignitatem Papalem conseruare. Quia quum non sit eo ipso ab ecclesia præcisus, videtur, & non sit etiã eo ipso potestate iurisdictionis priuatus, siue Episcopalis illa sit, siue Papalis. Quod autem hæreticus non sit eo ipso

Mala. 2.

ipso

Ipſo prorsus ab Ecclesia præcisus : sed sit adhuc pars, & membrum illius, inde apertissime conuincitur, quod adhuc subest iudicio ecclesiæ : quia ab illa punitur, & variis ab illa affigitur pœnis. Hoc autem Ecclesia non faceret, nisi intelligeret hæreticum esse intra illius gremium, esseque aliquã illius quãuis putridam, partem. Nam Paulus ait: 1. Cor. 5.
Quid mihi de his, quæ foris sunt iudicare. Et iterum alibi: Rom. 2.
Tu quis es, qui iudicas seruum alienum? Fateor quidem & (meo quidem iudicio) negari non potest hæreticum esse partem Ecclesiæ, & membrum illius, & non esse omnino ab illa separatum: quia & si fidem non habeat, habet tamen characterem baptismalem per quẽ primo factus est membrum Ecclesiæ, quo durante semper erit membrum illius, vt habetur in ca. veniens. De presbytero nõ baptizato. Sed licet sit membrum ecclesiæ, non tamẽ potest esse caput: quia quũ caput sit principalius totius corporis membrum, multo plura ad caput, quã ad cætera membra requiruntur. Papa igitur si hæreticus fiat, iam non (vt ante) caput erit, sed pes, aut si quod est aliud inferius aut vilius membrum. Cæterum de punitione, quæ ecclesia hæreticum punit, paululum discernere oportet, & causam illius inuestigare. Et certe oportet fateri hæreticum intra ecclesiam esse, ne dicamus illam de his, quæ foris sunt, iudicare. Nec tamen ob id solum illam hæreticos punire, dicendum est : quia illi characterem baptismalem retinent. Nam hac ratione oporteret dicere hæreticum non posse, vita durante, esse extra iudicium Ecclesiæ, quum semper habeat in se characterem baptismalem. Quo concesso, necessario etiam fatendum erit, vt postquam Ecclesia hominem hæreticum tradidit seculari potestati ab illa puniendum, si potestas secularis illum punire nolit, & illum liberum dimittat, Ecclesia nihilominus adhuc illum hæreticum punire possit, & idẽ esse dicendum de presbytero degradato. Hoc tamen non est dicendum: quia Ecclesia per talem hæretici traditionem & per degradationem, videtur iuri suo renuntiare, vt ex verbis ipsius degradationis colligi potest, quæ habentur in capite, Degradatio. de pœnis lib. 6. Vt autem causam huius punitionis ego aperte explicem, admonéo lectorẽ vt consyderet, quod cum aliquis baptizatur tunc intrat Ec-

clesiam, sicut novus aliquis colonus, qui recipitur in ci-
 uitate. Quando autem aliquis sic in aliqua republica ad-
 mittitur, ex ipsa natura receptionis initur quidam con-
 tractus inter ipsum colonum admissum, & rempublicam,
 ita ut colonus obligetur seruare leges, & statuta repub-
 licæ, illi obedire, illi periclitanti subuenire, illius iudicio
 stare, & respublica tenetur illum in ea illæsum seruare, &
 à calumniatoribus protegere. Ut autem hic contractus
 rescindatur, non satis est alterius illorum voluntas, sed
 vtraque requiritur: quia licet quilibet possit iuri suo re-
 nuntiare, non tamen iuri alterius, præsertim iuri iam ac-
 quisito. Si tamen respub. & colonus concordii voluntate
 postea conuenirent, posset colonus intra ciuitatem ma-
 nere sine aliqua mutua inter illos obligatione, ita ut nec
 colonus obligaretur reipub. nec respub. colono. Inter bap-
 tizatum, & ecclesiam, à die baptismi est initus talis con-
 tractus: quia baptizatus ab illo die tenetur mores, leges
 & statuta Ecclesiæ seruare, illi obedire, illius si deliquerit
 subire iudicium: & Ecclesia tenetur illum docere, sac-
 ramentis pascere, illum pro sua potentia protegere.
 Hæreticus se ab ecclesiæ vnione segregans, licet hoc ipso
 visus sit iuri suo renuntiare: non tamen potest ecclesiam
 cui in baptismo se subdidit, iure suo priuare. Et ob hanc
 causam illum punire potest, quia obrinet ius quod super
 illum per illius baptismum suscepit. Cum Ecclesia aliquem
 degradat, aut hæreticum potestati seculari tradit, tunc
 iuri suo renuntiat. Quo fit, ut si potestas secularis illum
 non puniret, Ecclesia iam illum amplius punire non possit,
 quāuis sit intra ecclesiam & membrum illius ratione
 baptismalis characteris. Et si ille auxilium Ecclesiæ post
 hoc imploraret, Ecclesia hoc illi dare non teneretur: quia
 ille suo iuri renuntiavit, & quāuis non renuntiasset, po-
 test Ecclesia illum propter peccatum suo iure priuare.

AN TESTIS, QUI NOVIT ALIQUEM
 esse in hæresim lapsum teneatur, quāuis non sit
 requisitus, illum iudici manifestare, etiam ante
 fraternam illius correptionem. Cap. XXV.

DE pœnis, quæ contra hæreticos iure canonico, &
 civili decretæ sunt, per multa cap. hucusque differui-
 mus. Sed quia illarum aliquas iudex licet id anxie optet

non potest hæretico infligere, propterea, quod illum esse hæreticum nescit: ideo opus est, vt testis, qui hæretici crimen nouit, illud iudici prodat, vt ille de crimine certior factus, possit malum de medio tollere, & sic totā rempu. seruare illæsam. Alioqui peccatum semper maneret impunitum: nisi esset testis, qui illud iudici reuelaret. Nam licet iudex per seipsum optime sciat alterius delictum, vt putata, quia ipso vidente ille commisit, non potest tamen iustè illum punire: nisi testis adfit, cuius testimonio illius peccatum constare possit. Quoniam iudex ipse non potest duarum diuersarum personarū officio fungi, ita vt simul sit iudex, & testis. Verum licet iudex peccatum, quod solus vidit, punire non possit, potest tamen inquirere an alius fortè hoc idem sciat, quod ipse vidit: vt si alios esse, qui illud optime sciāt inuenerit tunc illorum testimonio adiutus poterit illum punire. Sunt igitur ad iustitiæ executionem testes necessarij. Nam de ordine iudicij Deus loquēs ait: Nō stabit testis vnus contra aliquē quidquid illud peccati, & facinoris fuerit: sed in ore duorū, aut triū testium stabit omne verbum. Quam legem Saluator noster apud Ioan. approbasse videtur. Ex quibus verbis aperte colligitur verbum illud firmum in iudicio stare nō posse, quod & si verissimum sit: duorum tamē testimonio caret. Cum igitur testes ad iudicium recte ferendum sint non minus necessarij, quā iudices: sequitur inde testes pari necessitate teneri ad testimonium præbendum, vt iudices ad iudicium ferendum. Peccaret quidē iudex, si requisitus in aliqua causa iudicium, & iustitiam facere contemneret, & peccaret etiam testis qui requisitus, aut à iudice, aut à quouis alio, cui suo testimonio prodesse posset, testimoniu dicere recusaret: præsertim de re minime occulta, & quam non ille solus nouit. Nec solum peccat: sed si sua taciturnitate proximo nocet, tenetur ad recōpensationem damni, quod suo silentio intulit, proximo faciendam. Nam eum, qui per taciturnitatem latronē occultat, Salomon in prouer. reum furti esse censet, sic inquit. Qui cum fure participat, odit animam suam, adiurantē, audit, & non indicat. Quæ verba interpretans B. Hieron. in cōmentariis super prouerbia ait: Non fur solum: sed ille reus furti tenetur, qui furti conscius quærente possessore non indicat. Hæc ille. Sed

Deut. 19.

Ioan. 8.

Prou. 29.

Hieron.

dubium est an testis non requisitus ab aliquo teneatur peccatum alterius, quod nouit, iudici reuelare, aut testificando, aut denuntiando? De hac re non potest certa aliqua, & vniuersalis dari sententia: sed consideranda prius est criminis qualitas. Nam si crimen tale est, quod reipub. facile nocere potest, tenetur illud vel per se, vel per alium iudici reuelare, siue illud publice nouerit, siue in secreto fuerit illi commissum. Bonum enim commune preferendum est bono particulari, & inde euenit, vt potius quisque prospicere debeat populi incolumitati, quã vnius hominis famę. Et de huiusmodi crimine intelligendum est id, quod

August.

Augu. ait: Qui veritatem occultat, & qui prodit mendacium, vterque reus est: ille quia prodesse nõ vult, iste quia nocere desyderat. Hęc ille. Et hanc meã sententiam cõfirmo

S. Tho.

testimonio beati Tho. qui in Secunda Secundę. q. 70. art. 1. in responsione ad secundũ principale argu. sic ait: Circa ea, quę aliter quã per confessionem homini sub secreto committuntur, distinguẽdum est. Quãdoque enim sunt talia, quod statim cum ad notiã venerint, homo ea manifestare tenetur, puta, si pertinent ad corruptionẽ multitudinis spiritualẽ, vel corporalem, vel in graue dãnnum alicuius personę, vel si quid aliud est huiusmodi, quod quis propalare tenetur, vel testificando, vel denuntiando, & cõtra hoc debet obligari nõ potest per secreti commissum. Hęc sanctus Tho. Alia autẽ crimina, quę nec multitudini nocent, nec graue incõmodum particulari personę inferunt, non tenetur aliquis reuelare, præsertim si illa in secreto fuerãt illi commissã. Ex his omnibus apertissime colligitur eum, qui nouit aliquem esse hęreticum, teneri ad reuelandum illius crimen iudici competenti, etiã si de hoc non sit specialiter requisitus, & quamuis in secreto fuerit sibi a' terius hęresis reuelata. Nam hęresis pestilentissimum est venenum, quod cito, & facile maximam quamque potest inficere multitudinem. Propter hanc enim causam

3. Tim. 2.

Paulus de hęreticis loquens dixit: Sermo illorum, vt cancer serpit. Potest etiam ad huius sententię confirmationem non incongrue adduci id, quod Dominus olim de homine seductore, & ad idololatriam persuadente fieri præcepit sic inquit: Si tibi voluerit persuadere frater tuus filius matris tuę, aut filius tuus, vel filia, siue

Deut. 15.

uxor,

vxor, quæ est in sinu tuo, aut amicus, quem diligis vt ani-
 mam tuam, clam dicens: Eamus, & seruiamus diis alie-
 nis, quos ignoras tu, & patres tui cunctarum in circuitu
 gentium, quæ iuxta, vel procul sunt ab initio vsque ad fi-
 nem terræ, non acquiescas ei, neque audias, neque parcat
 ei, oculus tuus, vt miserearis, & occultes eum. In quibus
 verbis id maximè annotandum est, quòd & si talia sedu-
 ctionis verba clam, & secreto dicerentur à seductore, Do-
 minus tamen præcepit non esse illi seruandum secretum;
 sed illius crimen esse reuelandum, vt postea à populo lapí-
 dibus obrueretur. Cum igitur tanta necessitate, & obli-
 gatione constringatur testis ad reuelandum hæreticum,
 quãuis in secreto sibi notfi, si illum quis magis silètio suo
 tegere, quã reuelare voluerit, præsertim si de testimonio
 dicendo fuerat, aut per singulare mandatum, aut per ge-
 nerale & dictum requisitus, meritò erit ob hoc solum de
 hæresi ad eò suspectus, vt iure illi possit canonica purga-
 tio iudici, in qua & si bene se gerat punietur quidem, non
 vt hæreticus: sed vt negligens in reuelando id, quod re-
 uelare tenebatur. Si verò in purgatione defecerit: ego cen-
 serè illum tanquã hæreticum puniendum, què admodum si
 ob aliquã aliã causam fuisset violèta suspitione de hæresi
 notatus, & in purgatione illi à iudice, & iure indicta defe-
 cisset. Nã si is, qui latronem silètio occultat censetur furti
 reus, multo iustius est, vt qui hæreticũ silètio tegit, censeatur
 de hæresi violenter suspectus. Error enim (vt B. Leo Papa
 ait) cui non contradicitur, approbatur. Et B. Paulus ait
 non solum eos dignos esse morte, qui malum faciunt: sed
 qui faciètibz cõsentiunt. Què locũ Glossa, quæ dicitur or-
 dinaria, interpretans dicit: Consentire est tacere, cũ possis
 arguere. Et super illa verba Leuit. 20. Succidã omnes qui
 consenserunt ei, vt fornicaretur, ait Glossa. Consentiètes,
 qui possunt accusate, arguere, vel monere, & non faciunt,
 non effugiunt iudicium. Hęc Glos. Vna tamen non parui
 momenti quæstio de hac re superest discutienda, quæ ta-
 lis est. An testis, qui nouit aliquem hæreticum teneatur il-
 lum fraterna, & secreta correptione admonere, antequam
 illius crimè iudici manifestet. Aliqua enim sunt, quæ vrge-
 re vidètur, vt dicamus testè sub præcepto obligari ad hære-
 ticum admonendum, antequã illius crimè iudici denunciet.

Rom. 1.

- Primo quidem: quia Saluator noster talem ordinem circa omnes sine villo discrimine seruandum esse præcepit, dicēs: Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratri tuo. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum, vel duos, vt in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic ecclesiæ.
- Mat. 18.**
- Præterea Paulus iubet hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem esse deuitandum. Quibus verbis aperte docuit hæreticum hominem esse bis admonendum, & inde colligitur, vt ante talem admonitionem nemini liceat illum iudici reuelare. Rursum, talis admonitio hæretici est opus charitatis, & misericordiæ: ergo testis cognoscens miseriam hæretici errantis tenetur illius miseriam per suam correptionem subuenire. Collectio ista inde constat esse bona, quia (vt ait Sapiens) cuiuslibet mandauit Deus de proximo suo. Et certè, qui contrarium licere putat, præsertim in casu magnæ necessitatis, similis est Caim, qui interrogatus à Domino vbi esset frater eius Abel, respondit: Nunquid custos ego sum fratris mei? Antecedens autem illius consequentiæ probatur testimonio beati Iacobi dicentis: Fratres mei si quis errauerit à veritate, & cõuerterit, quis eum, scire debet, quòd qui conuerterit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam suam à morte, & operit multitudinem peccatorum. Et inter tria eleemosynarum magna, quæ numerantur in cap. Tria. 45. dist. vnum est delinquentes corrigere, & errantes in viam veritatis reducere, Sunt etiam ex opposito rationes aliquot non minus vrgentes, quæ contrariæ fauent sententiæ. Et primo quidem probatur non esse necessarium testi, qui optime nouit aliquem esse hæreticum, illum secreto ante denuntiationem admonere. Quia inter alia, quæ sacri doctores docent esse necessaria, vt quis teneatur fratrem peccantem corripere vnum est spes emendæ ipsius peccatoris. Nam ad hunc finem dirigitur totus ille ordo correctionis fraternæ à Christo Salvatore nostro in Euāgelio assignatus, vt scilicet per illum ordinem fratrem per peccatum perditum lucrari possimus. Si te audierit (inquit ille) lucratus eris fratrem tuum. Ob hanc igitur causam ille corripitur præcipitur, vt per correptionem
- Tit. 3.**
- Eccle. 17.**
- Gen. 4.**
- Iacob. 5.**
- ille

ille emendetur. Et inde sequitur, vt cum aliquis merito desperat de emendatione peccatoris, non teneatur illum secreto corripere, aut fraternè admonere. Vana enim, & inutilis est correptio, & admonitio, de qua nullus merito potest sperari fructus. Ad vana autem, & inutilia nullus obligatur: quoniam qui arat (vt ait Paulus) debet in spe arare, & qui triturat in spe fructus percipiendi. De nullius autem peccatoris hominis emendatione, iustus desperare licet, quàm de emendatione heretici: quoniam hereticus habet pertinaciam crimini adiunctam, sine qua nullus dici potest hereticus. Qui autem pertinax est, non est corrigi paratus: imò potius est paratus contradicere arguenti, & corripienti. Eum igitur, quem apertè quis noscit esse hereticum, non tenetur secreto corripere, aut fraternè admonere: quia hic talis (vt ait Paulus) subuersus est, & suo ipsius iudicio damnatus. Tanta siquidem est multorum hereticorum pertinacia, vt quo magis corripiuntur, eo peiores fiant: & quo magis de suo errore admonentur, eo tenacius suum errorem tueri procurent. Quo fit, vt propter ipsius heretici commodum, etiam si nulla esset alia ratio, sit ab illius correptione, & admonitione cessandum, ne videlicet correptus & admonitus deterior fiat. Et hanc sententiam confirmo testimonio Augustini, qui lib. 1. de ciuit. Dei cap. 9. sic ait: Si propterea quis obiurgandis, & increpandis male agentibus parcit: quia eisdem ipsis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur, consilium est charitatis. Hæc ille. Et iuxta hunc sensum intelligenda sunt verba illa Salomonis cum ait: Noli arguere derisorem, ne oderit te. Nam Glossa, quæ dicitur ordinaria verba illa exponens ait: Non est timendum, ne tibi derisor cum arguitur, contumelias inferat: sed hoc potius prouidendum, ne tractus ad odium inde peior fiat. Hæc in Glossa. Præterea ordo ille correctionis, aut fraternæ admonitionis à saluatore nostro præfixus (vt omnes Theologi simul & Canonistæ concorditer docent) non est seruandus circa peccatores illos, qui in perniciem reipub. peccant. Quorum omnium sententia inde apertè constabit esse vera, si consideretur causa propter quam ille correptionis ordo seruari præcipitur. **Causa enim propter quam illum correptionis ordinem**

1. Cor. 9.

Tit. 3.

Prou. 9.

seruare oportet, est vt primo fama proximi, si possibile est, seruetur. Deinde si illa seruata, illius cōscientia sanari nō potest, præstat illius famam minui, quā conscientiam illius manere læsam, aut ægram: quia bonum spirituale præferendum est bono corporali. Sed tunc quādo illius famam propter illius conscientiam minuere est necesse, paulatim procedere oportet, & tentare, vt si fieri possit, cum pauca famæ diminutione illius conscientiaē consulta tur. Et ideo in secundo gradu vnum vel duo iubentur testes adhiberi, vt coram illis, qui peccatum ignorabāt peccator corripatur, & sic illorum præsentia confusus, forte ad resipiscentiam redeat. Si verò nec sic emendetur, tunc iam nulla est famæ habenda ratio, vt conscientiaē succurratur, quæ multo præstantior est, quàm fama. Et ob hanc causam in tertio gradu, fama proximi posthabita, peccatum illius iubetur ecclesiae, hoc est prælato reuelari. Cum igitur bonum reipub. sit maius, & præstantius, quàm fama vnus hominis particularis, sequitur inde famam proximi esse postponendam propter bonum commune seruandum, & inde conuincitur peccatorem, qui in reipub. perniciem peccat non esse ante denuntiationē corripiendum, aut fraternè admonendum. Nam (vt supra diximus) etiam si illud esset alicui sub obligatione secreti commissum, teneretur illud iudici reuelare, vt sic damnum reip. euitaret. Nullum autem est crimē, quod grauius, & citius reipublicæ nocere possit, quàm hæresis: quia nocet in religione, quæ cunctis rebus corporalibus est multo præstantior, Et quia operationes animæ multo velocius, & citius fiunt, quàm quæuis corporis actiones, ideo celerius etiam hoc crimen, quā quoduis aliud corporale malum nocere potest. Ex quibus omnibus apertissimè constat eum, qui secreto nouit aliquem hæreticum, non teneri ad seruandum ordinem illum correptionis fraternæ à Christo saluatore nostro præfixum. De hac quæstione, vt certā proferamus sententiam, oportet prius cōsiderare latum esse discrimen inter hæc duo, videlicet, hominem labi in hæresim, & hominem esse hæreticum. Non enim omnis, qui labitur in hæresim eo ipso est hæreticus: sed oportet, vt habeat adiunctam pertinaciam, quæ si desit (vt supra lib. 1. cap. 7. docuimus) hæreticus dici non potest. Hoc igitur

discrimine bene considerato, iuxta illorum duorum diuersitatem, duas ponam diuersas, certas tamen conclusiones, per quas integre responderetur ad quaestionem propositam. Prima conclusio. Testis, qui nouit secreto aliquem esse perfectè hæreticum, vtputa quia scit illius pertinaciã, & scit illum non ex ignorantia Catholicæ fidei: sed ex propria malitia errare: quia videlicet scit illum suam sententiam præferre totius ecclesiæ sententiæ: tenetur illius crimen denunciare antequam illū corripiat, aut fraternè admoneat. Hæc conclusio probatur per illa duo argumenta, quæ nūc proxime proposuimus, quorum primum est de spe emendationis necessario requisita, vt quis sit necessario admonendus. Alterum est de bono communi, quod est necessario præferendum bono particulari. Hoc tamen, quod diximus de damno communi vitando per denuntiationem criminis particularis, beatus Thomas temperat in secunda secundæ. qu. 37. art. 7. per hæc verba sic dicens: Nisi fortè quis firmiter æstimaret, quòd statim per secretam admonitionem posset huiusmodi mala impedire. Quæ quidem limitatio prudentissimè est addita, & oportet vt lector ne ex illa decipiatur, singulas illius partes diligèter circumspectat. Nam quia rarissimè cõtingere potest, vt priuatus homo possit huiusmodi malis mederi: ideò non assertiuè: sed sub conditione dixit: Nisi forte. Et quia non sufficit leuis æstimatio, quòd illum corrigere possit: ideò dixit, firmiter æstimaret. Et quia non sufficit firma æstimatio, quòd longo temporis progressu illum ad resipiscentiam adducet: quia in illa longa expectatione posset respublica damnum pati: ideò prudenter dixit S. Thomas, quòd statim per secretam admonitionem posset illum à malo auertere. Et ideò nullus debet soli correptioni fraternæ secrete, & priuatæ fidere, vt propter illam desinat hæreticū reuelare: nisi fortè certo sciret se tantæ autoritatis, & potentiæ esse apud hæreticū illum vt per solam suam monitionem possit illum ab errore reuocare. Sed quia hæc rarissimè hæreticis cõtingunt, ideò securius esse censeo, vt in crimine hæresis statim sine vlla admonitione procedatur ad denuntiationem. præsertim si hæreticus non est quiuis homo plebeius, & idiota: sed doctor, qui ea, quæ sentit, alios docere procurat.

Nam

Nam is nisi statim per publicam denuntiationem repræ-
 matur, citissimè hæresis suæ veneno multos clanculo, &
 latenter inficiet. Sunt enim multi, qui quoniã reprehēdi,
 & de sua doctrina accusari timent, in publicū prodire nō
 audent, & quoniã malè agunt, lucem oderunt, & nolunt
 super tecta iuxta præceptū saluatoris : sed in angulis præ-
 dicare. Ne igitur tam potētes in tenebris sint, opus est, vt
 statim illorū crimen publicè denuntietur & sic respub. il-
 læsa seruetur. Potest adhuc hæc nostra prima conclusio
 aliter probari ex ipsis verbis Saluatoris nostri, quibus no-
 bis ordinem correptionis fraternæ præfixit. Nam fratrem
 peccantem, qui ecclesiã nō audierit, Saluator noster non
 iubet amplius corripi, aut admoneri: sed haberi illum tã-
 quam Ethnicum, & Publicanum. Hæreticus autem eccle-
 siam non audit : quia illius sententiam recipere contem-
 nit, & suo tatum vult inniti iudicio. Alioqui si ecclesiam
 audiret, nequaquam hæreticus esset. Ex quo apertissimè
 conuincitur hæreticū hominem nō esse necessario secretè
 admonendum antequã publicè denuntietur. Nam quum
 primum ille factus est hæreticus, transfiliit totū ordinem
 correptionis fraternæ à Christo saluatore nostro institu-
 tum, & constituit se in vltimo illius ordinis gradu quan-
 do tam pertinaciter suã vult hæresim tueri, vt propter il-
 lam totius Catholicæ ecclesiæ sententiã reiicere non ve-
 reatur. Præterea ille ordo correptionis à Christo saluato-
 re nostro institutus, circa solos fratres seruari præcipitur,
 ob quã causam ordo correptionis fraternæ ab omnibus
 appellari solet. Si peccauerit in te frater tuus (inquit Sal-
 uator noster) corripe eum inter te & ipsum solū. Quibus
 verbis (vt apertissimū est) non omnem peccantē in nos
 sed solū fratrem corripere nobis præcepit. Hæretici autē
 non censentur fidelibus Christianis fratres sed extranei,
 quia suo arbitrio à domo Dei quæ est ecclesia recedentes
 iam nō filij Dei, quemadmodum Christiani, dicuntur &
 sunt: sed filij diaboli, qui pater mēdaci ab ipsa summa ve-
 ritate appellatur. Et certè qui bene Euangelia & Aposto-
 lorū epistolas circumspexerit, apertè intelliget solos Chri-
 stianos vocari inter se fratres, quippè qui eundē patrem
 habēt, videlicet Deum quē colunt, & eandē matrem, hoc
 est sanctam ecclesiam in qua per baptismum renati sunt.

Mat. 18.

Ioan. 8.

Et (vt alia multa testimonia omittam) illud est apertissimum quod in priore ad Corinthios epistola Paulus ait. Si quis frater nominatur, inquit ille, fornicator aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax cum huiusmodi nec cibum sumere. Post quæ verba statim subiunxit. Quid mihi de his qui foris sunt iudicare? Quibus verbis omnes non Christianos expressit: quia omnes illi foris sunt extra ecclesiã. Et inde ex opposito sequitur illũ solos Christianos dixisse fratres: quoniã ad distinctionẽ fratrum quos prius nominauerat, vt diceret eos qui Christiani non sunt, nõ esse inter Christianos recensendos, addidit. Quid mihi de his qui foris sunt iudicare? Vnde Theophylactus prædicta Pauli verba interpretans ait: Rectè autẽ dixit. Qui frater vocatur. Quippè cui fratris dũtaxat nomẽ sit reliquum, nec in veritate est frater qui hisce sit malis obnoxius. Quid enim mihi de his qui foris sunt iudicare? Qui foris sunt gentiles dixit, & idolis deditos, qui verò interius Christianos, perinde ac si dicat. Neminẽ equidẽ nunc eorũ qui exteriores sunt alloquor: id enim leges meas excederet. Superuacaneum igitur Christi præcepta illis iniungere qui extra Christi aulam diuagantur. Quæcunq; enim lex differit, his qui sub lege sunt differit. Hæc ille. Cum igitur soli Christiani sint ipsis Christianis fratres, conuincitur inde vt ordo ille correptionis fraternæ quem circa fratrem in nos peccantem Saluator noster seruãri præcepit, non sit necessario circa hereticũ hominẽ seruandus. Quoniã cum ille non sit Christiani hominis frater, nõ est necesse Christianum hominẽ illi hanc impendere misericordiam, quam saluator noster fratribus peccantibus exhiberi præcepit. Nolo equidem dicere Christianũ hominẽ non teneri ad correptionẽ vllam Iudæo aut gentili aut heretico præstandam. Quoniã correptio peccatoris absolutè & sine vlla circumstantia sumpta, est de lege naturæ, & inde necesse est vt omnes obliget, & circa omnes siue Christianos siue infideles. Nã sicut Christianus tenetur, si potest, infidelem à periculo corporalis mortis eripere, ita etiam tenetur illum, si potest, à periculo mortis spiritualis liberare. Omnes enim siue Christiani siue gentiles simus (vt ex parabola Samaritani cõiicitur) proximi inuicem cen-

1. Cor. 5.

Theoph.

Luc. 10.

semur:

femur: & inde sequitur vt omnes se inuicē iuuare teneantur quia vniciq; mādauit Deus de proximo suo. Verū & si ista correptio absolute sumpta omnes obliget quando magna vrget necessitas & spes profectus habetur: illum tamen correptionis ordinē quem saluator noster in Euāgelio expresfit, nō obligatur Christianus homo erga infideles seruare, quoniam illi fratres non sunt. Sed ne hæc ex meo tantū cerebro me dixisse quis putet, testimonia aliquorum sanctorū Doctōrum non contēndæ autoritatis proferā qui hanc sententiam docuerunt. Theophylactus enim verba illa Christi saluatoris nostri quibus apud Mat. ordinem illū, fraternæ correptionis expresfit, interpretans ait. Sermonem contra offendiculum dantes valde extenderat, nunc & eos qui offenduntur corrigit. Vt enim tu qui offenderis nō omnino cadas, quia offendentem, vā. habiturū dixit, volo & te qui offenderis, arguere eos qui te iniuria afficiunt, si fuerint Christiani. Etenim si quis non baptizatus iniuria afficiat, tūc ab eo te subducas. Si autem frater, argue eum. Hæc Theophyl. Quibus verbis apertē dixit infideles nō esse Christianorum fratres, ac proinde nō esse illo fraternæ correptionis ordine admonendos. Tertullianus in libro de præscriptionibus hæreticorum ait: Fides nostra obsequiū Apostolo debet, prohibenti quæstiones inire, nouis vocibus aures accommodare, hæreticum post vnā correptionem cōuenire, non post disputationē. Adeo interdixit disputationem, correptionem designans causa hæretici cōueniendi. Et hoc vnā scilicet, quia non est Christianus. Ne more Christiani semel & iterū, & sub duobus aut tribus testibus castigandus videretur, cū ob hoc sit castigandus, propter quod non sit cum illo disputandum. Hæc Tertullianus. Et Augustinus sermone. 16. de verbis Domini, interpretans illa verba saluatoris, si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus, ait. Noli illum deputare iam in numero fratrum tuorū, nec ideo tamen salus eius negligenda est. Nam & ipsos ethnicos, id est, gentiles & paganos in numero quidem fratrum non deputamus. sed tamen eorum salutem inquirimus. Hæc Augustinus. Si ethnici (vt Augustinus censet) non computantur inter fratres, opus est vt nec hæretici inter fratres deputentur

Theoph.

Tertulli.

putent

putentur: quia hi etiam sunt extra ecclesiam sicut illi. Et inde necessario sequitur, vt ille correptionis ordo non sit circa hæreticos seruandus quem circa solos fratres Christus seruari præcepit. Secunda conclusio. Testis qui secreto nouit aliquem lapsum esse in hæresim, & nescit an sit hæreticus, vt puta quia nescit an ex ignorantia an ex malitia errauerit, nescit etiam an sit in errore suo pertinax, aut fortè si admoneatur errorem suum deseret, tenetur illum secreto corripere antequam illum iudici denuntiet. Hęc conclusio probatur. Si testi constaret illum ex ignorantia & non ex malitia errasse, teneretur illum secreto corripere & admonere antequam denuntiaret: quia nullus debet iudici denuntiare illum ratione aut nomine criminis quem certo scit in opere non peccasse, aut de cuius peccato dubitat, donec certior fiat de illo nisi fortè suspitio esset violenta, & ex taciturnitate posset imminere aliquod reipublice damnū. Tunc enim posset iudici denuntiare suspicionem suam, & causas illius, vt ille re bene circumspecta possit reipublice vtilitati prospicere. Si tamen talis timor non est, iniuste ageret, qui illum quem certo scit, in opere non peccasse, aut de cuius peccato dubitat, coram iudice velut reum manifestaret. Oportet enim esse certum de crimine illius qui accusandus aut denuntiandus est. Nam sapiens ait. Eccle. 11.
 Priusquam interrogas ne vituperes quenquam. Ex quo aperte colligitur iniuste agere, qui denuntiat iudici lapsum in hæresim, si certo scit illum ex pura ignorantia & non ex malitia errasse, sed tenetur illum docere, vt ab errore illum auertat. Et inde vltius sequitur vt idem prorsus facere teneatur testis, quando prorsus ignorat an ex ignorantia an ex malitia errauerit. Nam regula Christiana & regula iuris docet nos, vt de quolibet proximo bonum semper & non malum præsumamus, donec nobis constet contrarium. Ille igitur qui lapsus est in hæresim, præsertim si homo est idiota aut parum doctus, præsumendus est per ignorantiam errasse, & ideo secreto corripiendus & fraternè admonendus. Si correptionem admiserit, & se palam correxerit & errorem statim reuocauerit fatens priorē suam ignorantiam, lucratu erit testis animam illius quæ ab errore auertit. Si vero correptionem neglexerit, & noluerit admonitioni obtemperare, tunc iam manifesta erit testi illius pertinacia & malitia

præser-

præsertim si hæresis est manifesta & admonitio fuit sufficiens, iuxta ea quæ superius lib. 1. cap. 10. diximus, vbi de legitima admonitione tractauimus. Cum igitur post admonitionem suam testis talem illum esse intellexerit, non opus est vt testis ad secundum gradum fraternæ correptionis procedat, adhibens vnum aut duos testes, sed statim illum iudici denuntiabit. Quia cum pertinacem esse constet, simul etiam constare debet illum non esse paratum ecclesiæ obedire & inde sequitur vt deinceps non iam tanquam fratrem, sed tanquam Ethnicum, & Publicanum illum habere debeat. Probatur adhuc prædicta secunda conclusio. Omnia quæ ex communini Theologorum sententia sunt ex parte corripientis requisita, vt correptio fraterna sit illi obligatoria conueniunt huiusmodi testi, ergo testis ille tenetur secreto corripere illum quem scit lapsum esse in hæresim, nesciens an ex malitia errauerit. Tria sunt quæ omnes Theologi docent esse requisita ex parte corripientis, vt correptio fraterna sit illi obligatoria, videlicet cognitio peccati, spes emendæ, & temporis oportunitas. Hæc omnia conueniunt illi testi. Primum patet, quia cognitio peccati quæ requiritur & sufficit est vt sciat illum esse in peccato, aut in periculo peccati, & aliqui dicunt satis esse vt dubitet de peccato illius. Qualitercunque se res habeat, talem cognitionem habet testis qui scit fratrem lapsum esse in hæresim. Alterum quod est spes emendationis, certum est inesse testi: quia cum ille alterius pertinaciam ignoret, non est cur de illius emendatione desperet. Tertium denique quod est oportunitas, in ipsius testis arbitrio repositum est: quia si ipse corripere optat, facile poterit corripiedi oportunitatem captare. Ex quibus omnibus aperte conuincitur vt testis ille qui secreto nouit aliquem lapsum esse in hæresim nesciens an ex ignorantia an ex malitia errauerit, teneatur illum secreto corripere & admonere antequam illum iudici denuntiet. Sed hæc correptio & admonitio non est diu proroganda, sed quam citius commodè potuerit facienda, ne si diu prorogetur damnum fortè inde eueniat seipublicæ, vtputa si ille de quo testis ignorat verus esset hereticus & occultè & latenter (vt sæpè illi facere solent) suas in populo effunderet hæreses.

AN FILIVS ACCVSANS ALIQVEM
parentum suorum de hæresi, sit ob hoc liberan-
dus ab his pœnis quæ propter parentis
hæresim sunt illi à iure inflictæ.

Cap. XXVI.

Postquam totum hoc opus, de iusta hæreticorum pœ-
nitione, absolueram, iuuenem quædam in sacramen-
tali confessione peccata sua mihi referentem, audire con-
trixit, quem cum de rebus ad fidem & Christianam reli-
gionem spectantibus interrogarem, inuenissemq; rectam
illum & Catholicam fidem tenere: quæsiuit deinde ab il-
lo, an hæreticum aliquem latetem agnosceret, & an cum
aliquo huiusmodi conuersationem aliquam habuisset.
Cui quæstioni respondens, apertè dixit se scire patrem
suum esse hæreticum, propterea quòd illum in fide adeò
pertinaciter errare viderat, vt sepe ab eo admonitus, nun-
quam ille voluerit errorè suum deserere: imò potius con-
tra pater, nitèbatur eundem filium in errorem suum tra-
here. Hoc ego audiens, hortabar filium, vt patris crimini
quamlibet occultum, Inquisitoribus reuelaret, & quauis
id necessario esse faciendum multis euidentibus rationi-
bus conuincerem, nunquam tamen vt id facere vellet, illi
persuadere potui. Nam hoc scuto se tuebatur, quòd non
erat decens neq; ratio naturalis pariebatur, vt filius pa-
trem ad mortem duceret. Deinde sibi ipsi nocere dicebat
si patris crimen reuelasset, quia non poterat (vt dicebat)
patris crimen reuelare, quin sibi ipsi iniuriã inferret, & sic
suo se gladio transfoderet. Omnia siquidem patris bona
à fisco apprehendenda, & sic paternã hæreditate se priuã-
dum fore censebat. Infamiã quæ ex paterno crimine con-
trahenda erat, nõ in solo patre constituendã, sed vscò ad
seipsum & filios & nepotes suos deducendam metuebat.
Dicebat itaq; libenti animo se patris hæresim reuelaturũ,
nisi hac viã rã graue incõmodum sibi in se pararet. Ob hæc
igitur causam, patris hæresim silentio suo tegere, se velle
dicebat, vt suo honorì prospiceret. Ego tamen contra ni-
tebar, dicens, non esse vero simile, vt filius qui zelo fidei
Christianæ accensus patrem de crimine hæresis coram
iudice accusasset, eisdem plectatur pœnis. quibus si nul-

NN

) lum

lum suæ fidei testimonium dedisset, plecteretur. Verum ille dictis meis minimè fidens, in sua perlitit sententiâ dicens, se nunquam patris hæresim reuelaturû, nisi prius sibi constaret, se ob hanc causam ab omnî infamia & ab omni incommodo liberandum. Occasione igitur accepta, ex tunc apud memetipsum statui, speciale huic operi addere capitulum, in quo de hac re, iuxta id quod possum differerem. Nam & si res hæc à iurisperitis, quibus plusquam Theologis conuenit, discutienda foret, nil tamen obstat, vt ego homo theologus experiar quid in hac parte ex illorum lectione præstare possim. Circa quam rem, duo (vt censeo) dubia discutienda videntur. Primum est an talis pater sic à filio iudici oblatus, sit eadem pœna puniendus, quæ si à quolibet alio fuisset accusatus, puniretur. Alterum est, an filius hic patrem de hæresi accusans & conuincens, sit ob hoc absolendus ab omnibus pœnis, quæ filiis hæreticorum sunt à iure inflicte. Circa primi dubij responsionem, hoc ante omnia iaciendum est fundamentum, lege sancitum esse, vt filius qui ad mortem damnandus esset, si à patre offeratur iudici, non sit morte sed alia mitiori pœna puniendus. Nam hoc colligunt Iurisperiti, ex illo quod Martianus Imperator ait, in lege, *Milites agrum* paragrapho, desertorem. ff. de re militari, sic inquit. Desertorem qui à patre suo fuerit oblatus, in deteriorem militiam diuus Pius dari iussit, ne videatur (inquit) pater ad supplicium filium obtulisse. Hæc ille. Et idem dicitur in. l. Qui cum vno. paragrapho Qui filium. ff. eodem titulo. Constat autem eum qui militiam tempore belli deserit esse capitali sententia puniendum: vt sancitum est. in. l. Non omnes. paragrapho. Desertor, eodem titulo. Ex quibus omnibus colligunt Iurisperiti, vt quoties filius ob crimen aliquod esset morte plectendus, si à patre iudici offeratur, non sit morte, sed alia mitiori pœna puniendus, etiam si crimen quod filius commisisset, fuisset crimen læsæ maiestatis. Ita enim docet Salice in. l. Propter insidias. C. Qui accusare non possunt. Et Felinus in cap. accusasti, extra de accusatio. dicit quod si pater accusat filium de crimine læsæ maiestatis, princeps debet ei parcere. Quod Felini dictum est modestè interpretandum, ita vt princeps debeat illi parcere, mitiore

illi infligendo pœnam: non autem vniuersam ab illo pœnam auferendo. Ideò cautius (vt ego censeo) Salicetus locutus est, dicens filium mitius esse puniendum. Eandem sententiam cõfirmat Bartholomeus Cepola in suis cautelis, cautela. i. Eidem sententiæ subscribit Hypolitius de Marsiliis, in. l. i. paragrapho. Ad quæstionem. ff. de quæstio. Et hi duo vltimi citant Raimundum de Foiliuio, & Pau. de Cast. in dicta. le. Propter insidias, eandem sententiam docere, & in diuersis casibus ita fieri oportere, illos consuluisse. Eandem sententiam docet Alciatus in tractatu de præsumptionibus, præsumptione quarta. Hoc igitur iacço fundamento, ex eo (vt ego sentio) colligere oportet, vt idem etiam sit faciendum cum patre læsæ maiestatis reo, quem filius iudici offerret, ita vt pater sic à filio oblatus, non sit morte plectendus, sed alia mitiori pœna puniendus. Hæc autem consequentia inde est manifesta quòd eadem est ratio hic & ibi. Causa enim quæ redditur in illò paragrapho. Desertorem, vt sit filio parcendum, est ista: ne videatur pater ad supplicium filium obtulisse. At æque iusta imò iustio ratio est, vt filius non videatur patrem ad supplicium obtulisse. Nam multo grauius est & durius vt filius patrem ad supplicium offerat, quàm pater filium. Filius quidem à patre recepit esse, & ob hanc causam tenetur patrem tanquam principium suæ existentiæ diligere: & illi cum indiguerit subuenire. Pater autem nihil quod ad sui cõsistentiam pertineat, à filio recepit. Ob hanc causam filius tenetur obedire patri, pater autem non tenetur obedire filio. Fateor quidem parentes ex quadam naturali inclinatione, quæ à sensualitate & non à naturali ratione procedit, magis diligere filios suos, quàm parentes proprios, imò magis quàm seipfos: quia inclinatio naturalis cuiuscunque rei, est magis ad cõseruationem speciei quàm ad cõseruationem alterius Indiuidui. Magis autem cõseruatur species humana per vitam filiorum, qui sunt magis apti ad generationem & longius viuere & generare possunt: quàm per vitam parentum, qui iuxta communem vitæ decursum breuiorem sunt habituri vitam. Et hinc euenit, vt semper parentes longiorem optent vitam filiis quàm parentibus suis, imò sæpè quàm sibi ipsis.

1. Cor. 12.

Et hoc est quod dici solet, amorem magis descendere quã ascendere. Et ob hã causã pater (vt Paulus ait) thesaurizat filiis, quia diutius illi viuere præsumuntur, & vt si fortè illis paruulis existẽtibus patrem mori contingat, relinquat illis vnde alimenta habere possint. Filius autem non thesaurizat patri, quia nõ præsumitur illum longiorẽ vitam quã filius habiturum, cui viuẽti semper filius subuenire tenebitur. Quauis autem quisq; magis inclinetur ad filij quã ad parentis dilectionem, hoc tamẽ non obstat, quin filius magis teneatur subuenire patri suo extremam necessitatẽ patienti, quã filio proprio qui eãdem pateretur necessitatem. Nam & si maior sit inclinatio ad filiũ: maior tamen est obligatio ad patrem. Quia obligationes præceptorum non mensurantur per inclinationes naturales ad res quæ præcipiuntur, ita vt ad rem illam sit quisq; magis obligatus ad quã magis à natura inclinatur præsertim si est inclinatio à sensualitate & non à ratione procedens. Multa enim sunt ad quæ natura integra & nõ per peccatum vitiata nos inclinãt quæ tamen nulla obligatione facere tenemur, imò multò melius & beatius erit illa omittere. Nam (vt alia omittam) natura integra & non vitiata inclinãt ad coitum propter conseruationem speciei humanæ, quæ naturaliter conseruari non potest nisi mares cum fœminis coeuntes generet alios homines. Ad hunc tamen coitum non omnes obligantur, sed illi soli qui se matrimonio iungentes sibi inuicem ad hunc actum fidem dederunt. Inclinatio etiam naturalis est, vt quisq; suo proximo patienti compatiatur, & egenti subueniat. Nam (vt sapiens Ecclesiasticus ait) omne animal diligit sibi simile. Nullus tamẽ tenetur cuicunq; patienti compati, aut cuicunq; egenti subuenire, nisi extremã aut saltem grauẽ proximũ patiatur miserã, quæ alios merito cogat, vt, si possint illi subueniant, etsi non possint, saltem compatiantur. Merito igitur beatus Thomas in secunda secundæ. qu. 26. art. 9. Et si dicat patrem ob aliquas iustas causas magis diligere filium, quã patrem proprium, tamen ob aliam multò maioren causã censet quẽnq; magis teneri ad dilectionem patris quã ad dilectionem filij, & magis obligari propter beneficia à patre recepta ad subuentionem eiusdem patris, quã ad subuentionem

Eccle. 13.

tionem

tionem filij, si uterq; necessitatem patiatur. Propter quod non possum non mirari, quod Bartolus vir alioqui vtriusq; iuris peritissimus, in tam grauem fuerit lapsus errorem, vt dixerit filij non teneri ex iure naturali ad educationem parentũ. Nam quia in le. Si quis a liberis. paragr. Parens. ff. de lib. agnos. Vlpianus iuriconsultus censuit, filium ratione naturali debere alere parentem, Bartolus hanc iuriconsulti sententiã explicans, distinguit rationem naturalẽ a iure naturali, & dicit filium nõ teneri ex iure naturali ad præstandum alimẽta parenti, sed solum ex ratione naturali, hoc est, ex iure gentium: vñ ille interpretatur. Ad hoc autẽ dicendũ inde mouetur, quod ratio (vt ille ait) non est in aliis animalibus. Per quã verba apertẽ innuit illum sentire ius naturale non esse naturalem rationem quã solis hominibus competit, sed ius commune, quod cãteris etiam animalibus conueniat, quasi possit aliquod esse sine ratione ius, aut penes bruta animalia possit aliquod esse ius sicut penes homines. Ius enim idẽ dicitur naturale quia ex instinctu naturalis rationis procedit. Et in. le. Non quemadmodum. ff. eodem titulo, eandem sententiã repetit, & confirmat, addens quod si quis egens habuerit patrem & filium diuites, potius a patre quã a filio alimenta petere debet. Quia (vt ait) quod pater alit filium est de iure naturali, nõ autem vt filius præstet alimenta patri. Quã longẽ a veritate hęc omnia distent, facillẽ quisq; intelliget, si diligenter attendat quartum decalogi præceptum, quod est de honore parentum: cuius vim & obligationem de subuentione parentum, potissimum intelligendam esse, beatus Hieronymus super decimum quintum Matthæi cap. docet.

Cuius subuentionis obligationem, Christus saluator noster contra Pharisæos contrarium docentes, tantam esse declarauit, vt quum necessitas patris vrgeret, pro illius subuentione sit omnis oblatio, quam filius Deo liberẽ offerre voluisset, necessario prætermittenda. Præcepta autẽ decalogi, & si nõ omnia sint velut principia iuris naturalis notissima, omnia tamen sunt (vt concorditer omnes theologi docent) de iure naturali, quorũ aliqua sunt tanquã conclusiones iuris naturalis, ex primis illius principijs deriuatæ. Et inde apertẽ deducitur, vt filius qui ex

Bartolus.

Mat. 15.

præcepto decalogi tenetur subuenire patri egenti, sit ad
 illud faciendum ex iure naturali obligatus. Argumentum
 autem quod pro suæ sententiæ confirmatione facit Bar-
 tolus, nullius est roboris. Nam ex eo quod in illa prædi-
 cta. le. Si quis à libe. per grapho. parens. ff. de liber. agno.
 dicitur ex naturali æquitate descendere, vt filij parentes
 alere teneantur, arguit, vt ex eo nõ teneantur ex iure na-
 turali. Si lex diceret illud ex sola naturali æquitate proce-
 dere, fortè argumentatio illius aliquid valeret ad p[ro]b[an]-
 dum illud nõ esse ex iure naturali. Cùm tamen dicat ex
 æquitate naturali & non ex sola illa procedere, constat
 argumentum illius non valere. Quia æquitas & ius non
 adeo distinguuntur, vt genere differant, sicut disparata
 quæ eidem cõpetere non possunt. Et fortè inde Bartolus
 fuit deceptus, putans tantã esse inter ius & æquitatẽ dif-
 ferentiam, vt ex altero oppositum alterius inferre liceret,
 De qua re, quoniã longiore discussione indiget, & à no-
 stro themate est valdè aliena, nihil impresentiarum disse-
 rere volo. Lectorem tamen adinoneo, vt legat de hac re
 annotationes Guillelmi Budęi in Pandectas cap. 1. vbi
 hanc rem diffuse & eleganter tractat. Deinde quod ait
 Bartolus, maiore obligatione teneri hominẽ ad subuen-
 tionem filij, quã ad subuentionem patris, si nulla alia ra-
 tione intelligeret esse falsum, vel ex ea apertè cognoscere
 potuisset, quod pater ad vitæ sustentationem consequen-
 dam, potest vendere filiũ suum vt habetur in le. 2. C. de
 par. qui si. dist. Filio autem, quacunque etiam necessitate
 urgente, nullatenus licet vendere patrem suum. Quæ di-
 uersitas non aliundè oriri constat, nisi quod maiore obli-
 gatione tenetur filius alere patrem, quã pater filium.
 Et hinc apertè conuincitur, falsum esse etiam illud quod
 in prædicta le. Non quemadmodum Bartolus dixit, ho-
 minem egenum potius à parente diuite quã à filio diuite
 alimenta petere posse. Nam quisq; ab eo potius alimenta
 petere debet, qui magis tenetur illi subuenire. Omnis au-
 tẽ homo (vt diximus) magis tenetur patrem egentẽ alere
 quã filiũ æque egentem. Omnis ergo homo egens plus
 à filio quã à patre alimenta petere debet, si vterq; illor-
 um habeat vnde illi subuenire possit. Hæc omnia per oc-
 casionem obiter diximus, vt inde cõstaret multo iustius
 esse,

esse, vt filius non videatur patrem ad supplicium tradidisse, quā vt pater non videatur filium ad idem supplicium obrulisse. Quia magis tenetur filius patrem, a quo id quod est receperat: quā pater filium diligere. Nam præceptum diuinum, a quo potius quā ab incitatione naturali sumenda est vis obligationis, magis filium quā patrem obligat. Quod vel ex eo facile coniare potest, quod grauius punitur à Deo filius, qui ab obedientia aut pietate patri debita defecerit: quā pater qui nimium durus aut seruerus fuerit erga filiū. Qui maledixerit patri suo aut matri (inquit Dominus) morte moriatur. Quæ maledictio non solum in verbis, sed etiam in operibus (vt Hieronymus ait) cōsideranda est. Filius etiam proteruus & contumax, qui monita patris audire contempisset, lapidibus obrui lege Mosayca iuebatur. Pater autem, & si filio maledixisset, aut nimium seuerē & austere illum tractasset, non tam acriter ob hoc à Deo punitur. Multo ergo grauius peccabit filius patrem occidens, quā pater filium. Et inde aperte consequitur, vt si remittenda sit pena mortis filio læsæ maiestatis reo, quem pater iudici obtulit, ne videatur pater filium ad supplicium obrulisse vt dicitur in præfato. paragrapho. Desertorem: eadem ratione sit etiam remittenda pena mortis patri læsæ maiestatis reo, quem filius iudici obtulerit. Quoniam (vt diximus) multo iustius est, vt filius non videatur obrulisse patrem quā per filium ad supplicium. Occurrit mihi alia ratio præter istam quæ assignatur in illo. paragrapho. Desertorem, quæ me multo fortius mouet, vt credam iustum esse, vt tam filio quā patri læsæ maiestatis reo, pena mortis remittatur, si alter alterum iudici offerat. Iustum quippè est, vt egregium cuiusque hominis meritum non solum illi qui bonum operatus est, sed etiam alteri pro quo illud obtulerit, opituletur. Nam Deus ipse totius iustitiæ fons & origo, sæpè propter vnus meritum multis nedum vni parcat, mortem, quam meriti erant, illis remittens. Nam propter decem viros qui fuissent in Sodoma boni, Deus pepercisset illi, vt non profus deleret eam. Deinde cum subuerteret Dominus ciuitates regionis illius, recordatus est Abrahæ, & liberauit eam et de subuersione vrblum, in quibus habitauerat.

Exod. 21.

Deut. 24.

Gen. 18.

Gen. 19.

- Exod. 32.** Rursum ad preces Moyſi pepercit Deus populo Iſrael, vt non perderet illum, aut mortem quam propter Idololatriæ peccatum meritis erat illi inferret. Paulus apoſtolus refert ducentas ſeptuaginta ſex animas fuiſſe à Deo ſibi in naui condonatas, quæ omnes à ſæua maris tempèſtate abſorptæ fuiſſent, & propter meritum Pauli ſaluatæ ſunt. Nec ad ſolam corporis vitam, ſed ad vitam etiam animæ, quæ multo maioris eſt præij, alteri impetrandam alterius hominis meritum apud Deum valet. Nam illi qui non ex malitia ſed ex infirmitate quadam in peccato permansit præſertim ſi ab illo diſcedere optat, & pro fragilitate ſua ſe ad virtutem diſponit, Deus ſæpe ob alterius preces & merita parcit, & gratiam qua vitam poſſit aſſe: qui ſempiternam præſtat. Quod apertè probatur, per id quod de quodam paralytico quem alij Chriſto ſaluatori noſtro obtulerunt, Matthæus ait. Videns autem Ieſus fidem illorum dixit paralytico. Conſide filii, remittuntur tibi peccata tua. Ecce vides paralytici peccata remiſſa propter offerentium fidem. An autem ſola offerentium fides, an etiã ipſius paralytici fides fuerit in merito, ego nunc diſcutere nolo, quoniam ſatis eſt, ad id quod intendo comprobandum, quòd propter offerentiũ fidem deus condonauerit paralytico peccatum. Deinde Auguſtinus refert, Paulum Apoſtolum fuiſſe ad fidem conuerſum propter preces & merita beati Stephani pro illo Deum orantis. Et de beato Auguſtino tũc hæretico Manichæo, pro quo, vt ad fidem Catholicam conuerteretur, mater eius aſſiduas faciebat orationes, & innumerabiles fundebat lachrymas, beatus Ambroſius dixiſſe fertur. Impoſſibile eſt, vt filius tantarum lachrymarum pereat, Ad preces Chananææ Deus filiam illius à demonio, à quo malè vexabatur, liberauit, & perfectæ ſanitati reddidit. Centurionis ſeruũ, qui in domo iacebat paralyticus & malè torquebatur, ob domini preces & meritum, Chriſtus Saluator noſter iuſtinæ incolumitati reſtituit. Qui omnes (vt ſacri Doctores ſentiunt) non ſolũ corpore ſed anima à Chriſto ſanari ſunt, ipſomet Saluatore teſtante, qui dixit. Totum hominem ſanum feci in ſabbato. Si vnus hominis meritũ valet apud Deũ ad impetrandum veniam pro alio, iuſtũ eſt vt etiã valeat apud homines, præſertim apud

apud eos qui loco Dēi populis præsunt. Et si cuiusq; hominis meritum pro alio qui culpam suam agnoscit valere potest, equum est vt meritum patris filio, & meritum filij patri, prodesse possit ad veniam, cum illorum alter crimen læsæ maiestatis cōmiserit. Nam Deus ipse, cuius exemplo nunc agimus, sæpe ob parentum merita, nō solum mercedes plurimas filiis confert, sed mortē & alias plurimas quas merebantur pœnas remittit. Quod vel inde apertissime probatur, quod Deus qui dicit se visitaturum iniquitatem patrum in filios in tertiâ & quartam generationem, ipsemect ait, propter parentum merita, se misericordiam facturum in mille his qui diligunt eum. At nullus meritò inficiari poterit, præclarum esse patris in principem meritum, quum proprium filium qui ob eiusdem principis maiestatem læsam morte dignus erat, eidē principi offert vt pro arbitrio suo & illius merito si voluerit puniat. Talis enim pater re ipsa ostendit se magis erga principem quã erga proprium filium esse affectum, & tanto zelo iustitiæ feruere, vt maluerit propriū filium ad punitionem tradere, quã vt iustitia, quæ sceleratos homines puniendos esse censet, aliqua ex parte pereat. Pater enim qui hoc agere audeat, parum abest, vt Bruto libertatis Românæ conditori æquetur, qui filios suos Tarquini dominationem à se expulsam reducere tentantes comprehensos, ac pro tribunali virgis cæfos, & ad palum religatos, summum Imperium obtinens, securi percuti iussit. Qua in re (vt elegãter de illo Valerius Maximus ait) exiit patrem vt consulem ageret, orbisq; viuere quã publicæ vindictæ deesse maluit. Qui tã præclarum facinus pro rege aut republica est aggressus, vt patris pietate postposita filium læsæ maiestatis reum iudici offerre nō dubitauerit, ab illo pro suo arbitrio puniendum, dignus certe est, vt pro filio intercedens exaudiatur. & vitam saltem impetret filio, qui pro suo crimine mortem meritus erat. Et si iustum est, vt pater filium offerens, vitam filio impetret, multo iustius est vt filius ob eandē causam patre offerens, vitã patris mereatur. Quoniã (vt ex dictis constat) multo præclarior est facinus multoq; maioris meriti, si filius zelo iustitiæ, aut regalis maiestatis affectu motus, patrē offerat quã si pater filium. Hanc autem sententiã de filio offe-

Exod. 20.

Valerius
Maxim. li.
5. cap. 7.

rente patrem docet Augelus in .l. adulteriū cum incestu, paragra. liberto ff. de adulter. sed illā solum probat per rationē datā in illo sæpe dicto. paragra. Desertorem. Albericus tamen in præfato. paragra. Desertorem, dicit q̄ licet hæc sit cōmunis opinio omnium doctorū, ipse tamē dubius est an sic iudicaret. Quid igitur de necessitate & iuris ciuilis rigore agendū sit, ego homo Theologicus diffinire, nō audeo nec volo, sed ipsis iurisperitis diffiniendū relinquo. Hoc tamen constanter assero, æquū & rationi consentaneum esse, vt filio quem pater, aut patri quem filius ob crimen læsæ maiestatis offert, sit indulgentia mortis cōcedēda, & vita misericorditer condonāda. Posset circa hoc moueri quæstio, an idē esset dicendū si maritus vxorē aut vxor maritum, ob idē læsæ maiestatis crimen iudici offerret. Cuius dubitationis causa inde oritur, quōd maritus & vxor pro vna carne cēsentur, ac proinde dubiū est, an vterque eorum alterum magis diligere debeat, quā patrem aut filium. Si quis dixerit, maritum magis teneri ad vxoris quā ad patris aut filij dilectionē, oportet, vt etiā fateatur grauius esse peccatum, si quis vxorem, quā si patrem aut filium occidat. Et inde aperte sequeretur, vt vxori, quam maritus ob crimen læsæ maiestatis iudici obtulerit, sit mors, quam illa merebatur, remittenda. Quia iustus esset, iuxta hanc sententiā, ne maritus videatur vxorem ad supplicium obtulisse, quam pater filium aut filius patrem. De qua quæstione ego nihil in presentiarum diffinio, sed aliis disputandam relinquo.

Ad id igitur quod primo inquirebam, nostram diffinitionem reducens, dico æquū esse & iustum, vt pater hæreticus quem filius ob crimen hæresis, in quod ille relapsus fuerat iudici obtulit, sit mitius puniendus, quā si ab alio fuisset accusatus: & sit per consequens indulgentia mortis illi concedenda, si ille veræ contritionis signa dederit. Quidam iurisperitus vir certē doctus, cum quorē hāc conferebam mihi obiecit, dicens nimiam esse iustitiæ remissionem, vt sententia illius prædicti. paragra. Desertorem, extendatur etiam ad crimen hæresis, sicut ad crimen læsæ maiestatis. Quia multo grauius est diuinam quā humanam lædere maiestatem, vt dicitur in cap.

Vergentis, extra de hæreticis, & in cap. Sicut qui ecclesiam

stat. 17. q. 4. Deinde, quia licet ius canonicum & ciuile
 mutuo se iuuent, & sæpe vnum alteri suffragetur, vt dici-
 tur in cap. 1. extra de noui operis nuntiatione, tamen ec-
 clesia non acceptauit leges Imperatorum, vt per illas cau-
 sas ecclesiasticæ definiti debeant, & inde sequitur, vt cri-
 men hæresis quod ecclesiasticum esse constat, per ecclesia-
 sticas sanctiones & non per leges Imperatorum decerni
 debeat. Respondeo concedens multo grauius esse diui-
 nam, quàm humanam lædere maiestatem, iura tamen
 non grauius imò sæpe leuius puniunt eos qui diuinam
 quàm qui humanam lædunt maiestatem: neque grauius
 puniunt hæreticos, quàm eos qui humanam maiestatem
 læserunt. Quod autem obiicitur, crimen hæresis quia est
 ecclesiasticum, non esse per leges Imperatorum, sed per
 ecclesiasticas sanctiones decernendum, ex praua rerum
 intelligentia procedit. Constat enim in crimine hæresis,
 duo esse consideranda. Primum est ipsum crimen hære-
 sis, alterum est pœna quæ illi crimini debetur. De primo
 non est dubium, rem esse omnino ecclesiasticam, ac pro-
 inde (vt decernitur in cap. Vt inquisitionis, de hæreticis,
 lib. 9.) nullus nisi iudex ecclesiasticus potest de illo crimi-
 ne censere. Nullus iudex præter ecclesiasticum potest ali-
 quam assertionem diffinitiuam sententia pronuntiare hæ-
 reticam, & pertinacem illius defensorem iudicare hæreti-
 cum. De altero, hoc est, de pœna crimini imponenda, va-
 rios constat esse iudices, iuxta varietatem pœnarum, quæ
 hæreticis infliguntur. Sunt enim (vt supra per multa hu-
 ius libri capitula ostendimus) quædam spirituales pœnæ
 hæreticis decretæ, vt puta excōmunicatio, privatio eccle-
 siasticæ sepulturæ, indignitas ad ecclesiastica beneficia Et
 de his aut aliis similibus, quoniã per solas ecclesiasticas
 sanctiones sunt decretæ, solus ecclesiasticus iudex censere
 potest. Sunt alię pœnæ corporales, è quibus aliquę, tã a po-
 testate laica quã ecclesiastica infligi possunt, vt sunt, infam-
 ia, bonorũ tēporalium cōfiscatio. De talibus enim vtra-
 que potestas tã laica, quã ecclesiastica potest leges statue-
 re: & illas cōtra hæreticos: postquã de illorum pertinacia
 constiterit, executioni mādare. In his & similibus pœnis
 infligendis, ius canonicũ & ciuile mutuo se iuuant, & alte-
 rum alteri suffragatur, & supplet q̄ alteri deesse cōringit,

1. Par. 17.

Est rursus alia pœna de qua nihil prorsus ecclesia hucusque statuit, quia per ecclesiasticas sanctiones illam statui non conueniebat. Talis est mors, quæ nunquã per ecclesiasticas sanctiones alicui inferri mandatur, propterea quod viros sanguinum Deus ab altari suo repellit. Nam Dauidem virum alioqui sanctissimum, quia sanguinem humanum fuderat, prohibuit, ne templum sibi ædificaret. Et ob hanc causam viri ecclesiastici, non solum à sententia mortis pronuntianda, vel scribenda, sed etiã ne illius executioni intersint prohibentur, vt dicitur in cap. Sententiam, extra ne clerici vel monachi. Et si forte alicubi in iure canonico, mors alicui crimini imponitur. Abbas in cap. 1. de homici. dicit illam esse intelligendam de morte spirituali, hoc est de excommunicatione, aut de morte ciuili, aut de depositione. Ex quibus omnibus constat, mortem quæ hæretico ob crimen hæresis inferitur, rem esse prorsus ciuilem & laicam, & nullo modo esse dicendam rem ecclesiasticam: quamuis ipsum crimen hæresis pro quo mors inferitur, res ecclesiastica dicatur. Et ipsimet ecclesiastici iudices opere, quod dicimus, fatentur. Quia postquam aliquem hæreticum pertinacem esse censuerunt, tradunt eum curiæ seculari, tanquam qui nihil amplius habent, quod de illo iudicare possint, & rogant iudicem, vt misericorditer illum tractet, & sententiam mortis contra illum non pronuntiet. Et inde apertissime conuincitur, vt in sententia mortis contra hæreticos dicenda, inspiciendus sit etiam ille prædictus paragra. Desertorem, sicut iuxta iuris peritorum sententiã inspicitur in criminibus læsæ maiestatis. Quia sententia mortis quæ contra hæreticum dicitur, non à iudice ecclesiastico sed à laico pronuntiatur. Præterea, & si in illa sententia mortis res esset mixta, utpote quæ tam ad ecclesiasticam quam ad laicam spectaret potestatem, necessario inspiciendus esset ille paragra. Desertorem, & iuxta illius decretum esset sententia ferenda. Quia vbi ad causam aliquam definiendam, ecclesiastici canones deficiunt, legibus Imperialibus vti licet, & aliquando oportet, vt expresse decernitur in illo cap. 1. extra de noui operis nuntia. Et hæc de. 1. ar. dixisse sufficiat.

Supereft, vt de secundo articulo, hoc est de filio accusante
te p̄ 2

te patrem an sit eximendus ab omnibus pœnis, quæ aduersus filios hæreticorum iura decernunt, & an sint etiam bona paterna illi reddenda. De qua re, quid ego sentiam, duabus conclusionibus explicabo.

Prima conclusio sit hæc. Filius qui patrem ob crimen læsæ maiestatis aut hæresis, coram iudice accusauit, liberandus est ab infamia, & aliis pœnis contentis in, l. Quisquis, paragra. Filij. C. ad. l. Iul. maiest. & in cap. Si quis cum militibus. 6. q. 1. Quoniam cessante ratione legis, necesse est vt mandatum & dispositio ipsius legis etiã cesset. Nam (vt dicit Abb. in cap. finali de rescriptis) nihil aliud est lex, quàm ratio legis quæ est velut mens illius. Et citat Abb. ad huius sententiæ cõfirmationem, Baldum in. l. non dubium. C. de legibus. Et inde infert legis dispositionem esse extendendam ad illa omnia, in quibus ipsius legis ratio inuenitur. Et inde etiam necessario consequens est, vt legis ratione cessante, cesset etiam legis dispositio. præsertim cum lex ipsa exprimit rationem cui ipsa innitur. Nam vbi lex nullam sui mandati aut prohibitionis rationem exprimit & si ea, quam nos putamus esse legis rationem, in aliquo casu deficiat, non statim censere debemus legis dispositionem non valere. Quia fortè alia, quàm non putamus ratione fuit motus legislator, vt talè conderet legem. At vbi ea quã legislator exprimit, ratio deest, ibi etiam illius legis dispositionem deesse censendum est. Quia si alia legislatorem ratio mouisset, eã sicut aliam in ipsa lege expressisset. Ratio propter quam Imperatores Honorius & Archadius, in illa prædicta. l. Quisquis, censet filios eorum qui regiam maiestatem læserunt, dignos esse infamia & aliis pœnis quæ ibi numerantur, est ista. Quia in illis paterni, hoc est, hæreditarij criminis exempla metuuntur. At in filio, qui patrem propter crimen læsæ maiestatis, aut propter crimen hæresis, coram iudice accusat, non est cur paterni criminis exempla metuantur: quia ille patrè accusans, apertissimo testimonio, & argumento euidentissimo probat & conuincit, se à paterno crimine lōgisime distare. Et inde apertissime consequitur, vt in tali filio dispositio illius, l. Quisquis, non sit exercenda, in quo ratio eiusdem legis deesse manifeste probatur. Fortè hic aliquis respondebit, verum esse quod cessante

cessante ratione legis cesset etiã eiusdem legis dispositio, sed hoc tunc solũ ita fieri oportere dicet, quando effectus legis non est iã consummatus. Nam alias, si lex iam suum obtinuit effectum, etiã si ratio legis cesset, legis tamen dispositio cessare non debet, vt notat Philippus Decius in cap. Cum cessante, de appellatio. In hoc autem casu, antequam filius patrem de crimine accuset, iã illa prædicta. **l. Quisquis**, suum obtinuit effectũ. Quia omnes illæ pœnæ in illa lege decretæ, sola morte excepta, vt ex discursu literæ cõstat, sunt ipso iure inflicte, & inde sequitur, vt à die quo pater crimen commisit, antequam filius illum accusaret, pœnæ illæ suum fuerint sortitæ effectum. Et inde vltius sequitur, vt quãuis per filii accusationem ratio illius legis, **Quisquis**, cessare videatur, illius tamen legis dispositio cessare non debeat: quia effectus illius erat iam executioni mandatus. Sed hæc responsio non valet, quia id quod dicitur quod effectu legis consummato, non debet cessare legis dispositio, etiã si ratio legis cesset, tunc solum verum erit, quando lex ex manifesta rei cognitione procedit ad executionem: non autem quãdo ex sola suspitione procedit. Tunc enim si cõstaret suspitionem esse falsam, & ex falsa suspitione fuisse processum ad legis effectum, necessario erit præceptum legis reuocandum, & sic cessante ratione, necessario debet cessare lex. In patre, qui manifeste probatur regiam læsisse maiestatem, etiã si postea sui sceleris aperte pœniteret, & manifestis argumentis suam fidelitatẽ probaret, nunquã ob hoc erit liber ab infamia & aliis pœnis quas solo iure iã incurrerat. Quia & si tunc ratio legis cesset, ipsa tamen lex cessare non debet: propterea quod per apertam sceleris cognitionem lex illa suum obtinuit effectum. At nõ sic in filio, qui, & si à die quo pater crimen commisit, incidit in pœnas illas, non tamẽ ob manifestam sui criminis cognitionem, sed ob solam iuris suspitionem omnes illas passus est. Oportet igitur, vt postquam ille patrem suum de eodem crimine accusans, manifesto argumento probauit ius in tali suspitione fuisse deceptum, declaretur esse ab illis pœnis immunis in quas propter solam suspitionem fuerat damnatus.

De hac tamẽ re volui in hac parte admonere lectorem, vt non putet, idẽ prorsus vbiq; dicendum esse de infamia

& alijs pœnis quæ filio propter crimē patris infliguntur. Nam in filiis illius qui regiā læsit maiestatem, est hoc discrimen, quòd is qui ante delictū patris commissum natus est, nullā ex crimine patris no trahit infamiam, nec aliquā ob illud à iure suscipit pœnā, sed omnes illæ pœnæ à iure decretæ eos solum filios concernunt, qui post delictum commissum nati sunt, vt notatur in. l. 1. C. de libertis & eorum filiis. Nam ex illo loco Baldus colligit legem generalem, vt delictum patris nunquam noceat filio, qui ante illius delictum natus est, sed illi soli qui postea nascetur. Quia hic solus (vt ille ait) contrahit maculam ex radice patris iam infecta, alius autem non, sed à radice sana. Eadem sententia apertius (vt ego censeo) colligi potest, ex l. Emancipato. paragra. finali. ff. de senatoribus. Et de hac re est in Hispania in regno Castellæ lex specialis. Nam in lib septem partitionum, qui vulgo dicitur libro delas siete partidas, in secunda partitione, titu. 27. l. 6. circa finē, dicitur. Pero no se entiende. &c. Quæ litera (vt ego existimo) aut ex vitio scriptorum, aut errore impresorum, est aperte corrupta, quia prout illic habetur, nullum protinus verū sensum reddit. Sed apertus & verus illius sensus colligitur ex Glossa Montalui, illic in lingua latina adiuncta, quæ postquam de pœnis regis proditori infligendis, dixerat, continuo post de illius filiis loquens ait. Et eius descendentes ex filiis postea procreatis perpetuo exulent, filij autem ante habiti, ob hoc vel aliud paternum delictum non puniuntur. Hæc Montalius. Ex qua Glossa ego coniiicio literam illius legis supracitatae, quam corruptam esse constat, esse ad hunc modum corrigendam. Pero no se entiende de los hijos que ouiesse fecho ante que errasen. Mas de los que despues fiziesse, siendo ellos tã de mala vêtura que viuos fincassen. Ca los derechos que fallarõ los antiguos de España en todas las cosas alli do pusieron pena a los hijos por razon de sus padres, siempre guardarõ esto que no ouiesse pena los que sus padres auian engendrado, ante que el fecho malo fiziesse. Et quòd sic corrigenda sit litera, aperte conuinci potest per alteram legem quæ habetur in eodem libro, partitione. 7. titu. 31. l. vltima, vbi postquam lex præcepit mulierem prægnantem, & si pœnam mortis mereatur, nõ occidi

Montalius

Lex Regni
Castellæ.

Calderi.

occidi quousq; pepererit, rationē reddens hæc verba subiūgit. *Casi el hijo que es nacido no deve recibir pena por el yerro del padre, mucho menos la merece el que esta en el vientre por el yerro dela madre.* Hæc ibi. Ex quibus omnibus constat latum esse discrimen inter filios eorum qui crimine læsæ maiestatis sunt maculati: ita vt illi soli qui post crimen commissum geniti sunt, infamiā & alias iuris pœnas incurrat, aliis, qui ante geniti fuerant, ab his omnibus pœnis exemptis. An autem idem etiam in filiis hæreticorum sit dicendum, ego dubito. Calderinus in consiliis suis, titulo de hæreticis consilio. 3. mouet hanc quæstionem & post multa hinc inde allegata, tandem dicit, Catholicos filios hæreticorum, qui ante quā pater laberetur in hæresim, nati sunt, non esse puniendos illis pœnis quæ à iure contra filios hæreticorum statutæ sunt. Sed non obstantibus omnibus illis, quæ pro hac sententia Calderinus affert, ego magis in hanc sententiam propensus sum, vt credam nullum inter filios hæreticorum habendum esse discrimen, per hoc quod ante hæresim patris, aut postea geniti sunt. Quia ius canonicū, quod filiis hæreticorum infamiā & alias irrogat pœnas, nullum prorsus sui inter eos ponit discrimen, vt aperte constat per capit. Statutū, paragra. Hoc sane & per ca. Filij, de hæret. lib. 6. Nam in illis duobus locis, Papa de filiis hæreticorum loquens nullā ponit inter illos distinctionē, per hoc quod ante aut post nati sunt: sed solū per hoc quod patres illorū, fuerunt vsq; ad mortem in sua hæresi pertinaces, aut ante mortem de suo errore correcti sunt, & vnitati ecclesie incorporati. Sed ad hoc argumētum respondet Calderinus dicens, quod licet ius canonicum indistincte loquatur de filiis hæreticorum, quia tamen non est eadem ratio particula ium contentorum sub illa vniuersali sententia, distinguēdi sunt filij ante nati ab illis qui postea nati sunt. Rationem autem diversitatis ille dicit esse hanc. Quia qui postea nascuntur, descendunt à sanguine reprobato: & ideo merito suscipiendum est, tales illos fore, quales parentes eorum fuere. Filij verò qui ante nati sunt, quia nō descendunt à sanguine infecto, ideo non est iustum vt in illis paterni, hoc est, hæreditarij criminis exempla metuantur. Sed hæc responsio nullius prorsus est robotis.

Primo,

Primo, quia ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus, ut dicitur in cap. Quod si dormierit. 31. q. 1. & in cap. Solitæ. paragra. nobis autem, extra de maiorit. & obedi. & in l. Imperator. ff. de postulan. & in l. 3. ff. de officio præsidis. Et ideo licet in crimine læsæ maiestatis sit ponendum illud discrimen, non tamen in crimine hæresis. Quia leges Imperiales ad quas spectat de crimine illo centere, aliquod ponunt discrimen inter filios patris qui regiam aut Imperialem læsit maiestatem. Ius autem canonicum circa pœnas quas filiis hæreticorum irrogandas esse censuit, nullum posuit inter ipsos filios hæreticorum discrimen, per hoc quod ante, aut post crimen à patre commissum nati fuissent. Et per hoc aperte cõuincitur, omnes illas leges, quas pro suæ sententiæ confirmatione Calderinus citat, nihil illi suffragari posse. Quoniam & si in aliis criminibus, ita faciendum esse, ius ciuile aperte decernat, in crimine tamen hæresis, ius canonicum ad quod res hæc spectat, nihil tale fieri præcepit. Præterea, ratio diuersitatis, quam inter filios hæreticorum, quæ ante, aut post crimen à patre commissum nati sunt, Calderinus assignat, nulla est. Quia & si sanguis patris infectus possit vtrunq; filiis nocere, ut inde ad aliqua peccata committenda illi inclinationem & quandam pronitatem habeant, hoc tamen verum non est in peccatis illis quæ pure spiritualia censentur, & nullum habent cum carne commercium, neq; vllam à carne originem trahunt, ut sunt omnes inuidiæ, multæ superbiæ species, videlicet de suis meritis cõfidentia, suæ tantum prudentiæ inniti, alios omnes ad sui comparisonem despiciere. Hæc omnes superbiæ species, inter peccata spiritualia censentur, quæ nullam à carne trahunt originem. Hæresis autem & si à carnalibus vitiis aliquando oriatur, præcipuam tamen illius causa (ut libro sequenti dicemus) est superbia. Quoniam hæc est vera omnium hæresum parens, à qua potissimum omnes hæreses generantur. Quo fit, ut licet aliquæ sint hæreses, quæ à carnis concupiscentia quodam modo orientur, multæ tamen sint aliæ quæ nihil cõmune cum carne habent, nec ad illas carnis concupiscentiæ sollicitat, sed omnis illarum error à sola voluntatis malitia procedit. Circa has igitur hæreses sanguis patris quæ

libet infectus, nihil potest nocere filio, vt in illo patet hæreſeos exempla metuuntur: cum tales non à carnis concupiſcentia (vt cætera crimina) ſed ab ipſius animæ ſuperbia oriuntur. Et inde apertiffime conuincitur, nullum poſſe dari certum diſcrimen inter filios hæreticorū, per hoc ſolum quod ante, aut poſt crimen à patre cõmiſſum nati ſunt. Sed fortè quis mihi obiiciet per ea quæ ſupra cap. 9. huius libri, quū de infamia loquetur, diximus. Eo enim loco de infamia hæreticorum, quæ ad filios etiã Catholicos deriuatur tractantes, probauimus, iuſte illam infamiam ad filios deduci, quia complexionẽ corporis, & inclinationes corporales ſæpe filii à parentibus trahunt: & inde ſuſpitiõ oritur, vt filii in eodem labantur errores, in quos patres eorum lapſi fuerunt. Fateor in multis hærefibus, videlicet in illis quæ à carnis concupiſcentia ortum habent, hanc eſſe iuſtam ſuſpitiõis cauſam, quanuis non ſolam aut præcipuam. Si pater hæreticus credit, non eſſe ieiunandum certis diebus, vt Aeriũ docuit, aut ieiunia nullius eſſe virtutis, vt cenſet Lutherus, aut virginitatem non eſſe præſtantiorem matrimonio, vt Iouinianus dixit, aut in aliam ſimilem hæreſim de carnis delitiis tractantem lapſus eſt, filius illius iuſte ob hoc metuitur in ſimiles errores qui à carne oriuntur, aliquando fore lapſorum. Si tamen pater in hæreſim Arrii, aut Sabellii, aut Neſtorii, aut Dioſcori & Eutycheiſis lapſus eſt, propter ſolam hanc cauſam, quod patris complexionem ſuſcepit, non iuſte metuitur, quod filius in eandem labatur hæreſim, in quam lapſus eſt pater. Quia hæreſes iſtæ, non à carnis concupiſcentia, vt aliæ, ſed à ſola mentis ſuperbia, ortæ ſunt. Filii autem, non animam rationalem, ſed ſolam carnem à parentibus ſuſcipiunt. Et ob hanc cauſam ego cap. 9. huius libri, quum de infamia hæreticorum quæ vſque ad filios eorum deriuatur tractarẽ, non dixi hanc ſolam eſſe cauſam quod illa vſque ad filios deducatur, quia illi corporis complexionem, ac proinde inclinationes ad vitia à parentibus trahunt, ſed aliam addidi rationem, quæ mihi potior videtur. Quia videlicet ex amore quo erga patres ſuos afficiuntur, ſerè ſemper procurant eſſe parentum ſuorum imitatores, & ſæpe ad eorum imitationem nituntur vitam ſuam componere.

Et ob

Et ob hanc causam, cap. 8. huius libri probaui patriã potestatem, quam parentes in filiis suis habent, iuste ab hæreticis parentibus ablata esse, ne filii ex amore quo erga parentes afficiuntur, & ex longa conuersatione cum parentibus habita, criminis paterni fiant imitatores. Hęc autem parentum imitatio, non distinguitur in filiis per hoc quod ante aut post, nati sunt, & inde conuincitur, vt in crimine hæresis quod non semper à carne oritur, non sit ponendum discrimen inter filios hæreticorum, per hoc quod ante aut post crimen à patre commissum nati sunt: præsertim, cum ius canonicum ad quod hęc res spectat, nullum inter filios hæreticorum posuerit discrimen, sicut ius ciuile posuerat inter filios eorum qui regiã aut Imperialem læserunt maiestatem. Deinde constat, vltionem parentum sepe in filios derivari, propter solam sceleris grauitatem, ad incutiendum aliis terrorem, vt in filio bastardo, qui absque culpa sua, non tamen sine causa à ministerio altaris prohibetur. Et hanc puto esse potiorẽ causam propter quam filiis hæreticorum quanuis Catholicis, tot pœnæ sunt à iure inflictæ: ad sceleris videlicet grauitatem denotandam, & aliis per hoc timorẽ incutiendum. Quæ ratio cum in omnibus hæreticorum filiis æque militet, conuincitur inde etiam nullum esse inter illos ponendum discrimen.

Secunda conclusio. Filius qui patris hæresim iudicium reuelauit, illius perfidiam aperte demonstrans, dignus est vt bona quæ ex patre iure hereditario illi competere poterant, nõ auferantur ab eo, sed omnia in mercedem suæ virtutis illi reddantur. An autem ex iuris scripti rigore & necessitate ita, vt hęc conclusio dicit, faciendum sit, mihi non constat, & ideo de sola congruentia & quantam naturali æquitate loquor: vt æquum sit & rationi naturali congruum, sic fieri quemadmodum in nostra conclusio dicitur. Aliquos iuris peritos legi qui ita faciendum esse docent, nullus tamen illorum quos videre licuit, citat textum per quem illa conclusio aperte ex iure probari possit. Doctor Palacios ruios in repetitione cap. Per vestras, extra de donatio, inter viu. & vxor. dicit bona patris esse reddenda filio, qui patris delictum reuelauit, etiã si pater damnetur per. l. Quisquis, C. ad l. Iul. Maieft.

Maieft. Pro huius tamen ſententiæ probatione, nequẽ
 vllam legem ex iure ciuili, neq; canonem ex iure cano-
 nico citat, ſed ſolam quandam conſtitutionem Federicĩ
 Imperatoris. Repertorium inquisitionis eandem ſenten-
 tiam docet, in verbo Filii. paragra. Sed circa ſupradicta.
 Et ad ſuæ ſententiæ confirmationem, ſolum etiam citat
 illam Federicĩ conſtitutionem. In qua, poſtquam varias
 contra hæreticos & eorum filios pœnas ſtatuit, hæc tan-
 dem quæ ſequuntur, adiungit. Nec quidem à miſericordi-
 diæ finibus duximus excludendum, vt ſi qui paternæ he-
 reſis non ſequaces, latentem patrum perfidiam reuelau-
 rint, quacunq; reatus illorum animaduerſione plectan-
 tur, prædictæ punitioni non ſubiaceat innocentia filio-
 rum. Hæc ſunt verba conſtitutionis Federicĩ. Quæ con-
 ſtitutio, ſi aliquid vigoris habet, in illis tantũ terris quæ
 Imperatori ſubduntur, vim ſuam habebit. Quod autem
 Repertorium dicit, illam Federicĩ conſtitutionem con-
 firmatam eſſe per Eccleſiam in cap. Vt inquisitionis, de
 hæreticis, lib. 6. fallitur. Quoniã & ſi conſtitutio illa ibi-
 dem laudetur & confirmetur, nõ tamen absolute & vni-
 uerſaliter, ſed cum limitatione confirmatur per hæc ver-
 ba. Quatenus (inquit Papa Bonifacius) Dei & Eccleſiæ
 ſanctæ ſuæ honorem promouent, & hæreticorum exter-
 minium proſequuntur, & ſtatutis canonicis non obſi-
 ſtunt. Ecce vides qua limitatione ſummus Pontifex il-
 las Federicĩ cõſtitutiones confirmauit. Igitur vbi ea in
 conſtitutione Federicĩ decernuntur, quæ aliis ſacris cano-
 nibus ſunt contraria, conuincitur ea nõ eſſe per Papam
 ibidem approbata. Filii autem hæreticorum, etiam ſi ipſi
 ſint Catholici, abſq; vllò discrimine ſunt iure canonico
 ab hereditate paternorum bonorum excluſi, vt patet in
 cap. Vergentis, extra de hæreticis. Quo fit, vt conſtitutio
 Federicĩ pro ea parte qua iubet, bona paterna reddi ſi-
 lio, qui hæreſim patris latenter reuelauit, non ſit per Pa-
 pam confirmata, quia repugnat id quod dicitur in cap.
 Vergentis, vbi ſine vlla limitatione, filii hæreticorum ex-
 cluduntur ab hereditate paterna. Cũ itaq; ex iuris ri-
 gore & neceſſitate, non conſtet bona patris hæretici eſſe
 reddenda filio Catholico, qui patris hæreſim latentem
 reuelauit, ego ſolam huius rei æquitatem volo oſtende-
 re, &

re, & probare æquum & rationi congruum esse vt ita fieri præcipiatur. Nam æquum & iustum est, vt bene & studiose agenti, præmium reddatur, præsertim si in opere quod studiose agit, principi, aut reipublicæ seruit. Alioqui, pauci essent, qui ad virtutis opera mouerentur, si omnis spes præmiij ab operibus bonis tolleretur. Quoniam & si multo melius fit solo virtutis amore, quam per spem præmiij, opera studiosa exercere, multo tamen plures sunt, qui per spem præmiij, quam qui solo virtutis amore, mouentur ad bonum. Ideo Paulus talem hominum conditionem agnoscens, vt rarissimi sint, qui omni præmio secluso moueantur ad virtutem, dixit: Credere oportet accedentem ad Deum, quia est, & quod inquiringibus se remunerator sit. Hoc ideò Paulum dixisse constat: quia nisi homines crederent Deum præstare mercedem his, qui seruiunt illi, nulli, aut quam rarissimi essent, qui gratis vellet illi seruire. Nam Dauid ille prophetarum eximius, inclinauit cor suum ad faciendas iustificationes Dei, propter retributionem. Et Moyses ille, quem ob eximias illius virtutes Deus Israelitici populi ductorem, & legislatorem instituit, & cum quo Deus quasi amicus cum amico loquebatur, aspiciebat (vt Paulus de illo refert) in retributionem, vt magis eligeret affigi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere iocunditatem. Si isti tales, ac tanti viri Deo seruietes aspiciebant in retributionem, quam suis meritis dandam sperabant, quis iam tantus erit, vt omni spe retributionis seclusa, Deo seruire, & illi per omnia obedire velit? Et inde apertissime conuincitur nullum Principem, nullamq; reipublicam, hoc sibi iuste arrogare posse, vt velit subditos suos sine vlla præmiij spe de se bene meritos esse: sed oportet eos iuxta meritorum diuersitatem, bene merentibus diuersa polliceri præmia, vt quisque ad tanto maius seruitium Principi exhibendū anhelet, quanto maius inde sperat præmium. Vnde beatus Gregorius Maximiano Episcopo Syracusano scribens, ait: Iustum namq; est, vt illi consequantur stipendium, qui pro tempore suum cōmendare reperiuntur obsequium. Hæc Gregorius. Et citantur à Gratiano in cap. Charitatē. 12. q. 2. Et hoc ipsum agnouerūt Honorius, & Archadius Imperatores in illa. 1. Quisquis. paragra.

Hebr. 11.

Psal. 113.

Hebr. 11.

Grego.

Sane. C. ad. l. Iul. maieft. vbi illum, qui initam factionem prodiderit, præmio ab illis, & honore decorandum esse promittunt. Si is, qui alium hominem, nullo sanguinis vinculo sibi coniunctum, accusat, probans eum læsæ maieftatis reum, dignus est, vt præmio, & honore decoretur, multo certè dignior erit præmio & honore. qui zelo virtutis accensus proprium patrem de eodem crimine accusare non reformidat. Is enim desiit esse filius, vt fidelem subditum ageret, & orphanus viuere, quam Principis incolumitati deesse maluit. Præterea, si is, qui studio veræ laudis accensus (vt illi Imperatores aiunt) proditorem reuelat, vt Regiam maieftatem seruet illæsam, præmio, & honore dignus est, multo iustius est, vt qui studio fidei Catholicæ accensus, hæreticū prodit: præmio, & honore decoretur, propterea quòd ecclesiam Catholicam, quæ cunctis Imperatoribus est maior, & melior, vult seruare illæsam, vt exclusa ab ea omni hæreticorum veneno, nullum ex his membris, quæ sibi per fidem vniuntur, ab ea per hæresim abscindatur. Sicut enim multo grauius est diuinam, quam humanam lædere maieftatem, vt dicitur in cap. Vergentis. extra de hæreti. ita e contrario, multo melius est diuinæ, quam humanæ seruire maieftati, & diuinæ, quam humanæ maieftatis honorem zelare. Rursum is, qui reuelat coniurationem contra Romanum Pontificem initam, etiam si sit particeps criminis, non solum purgatus à culpa: sed etiam remuneratione, quæ non sit indigna subleuari præcipitur, in cap. Si quis Papa. 79. dist. Et hinc apertissime colligitur multo iustius esse, vt filius Catholicus patris hæresim reuelans præmio donetur, quum hic non sit particeps criminis paterni, sicut ille. Si quis fortè dicat maius, & grauius esse hæresis crimen, quam coniuratio contra Papam: ac proinde nõ esse æque iustum, vt hic præmio donetur, sicut ille: is certè sic dicens potius ex suo dicto nostram colliget sententiam, quam suam. Nam sicut grauius peccatum est hæresis, quam coniuratio, aut quoduis aliud crimen læsæ maieftatis: ita ex opposito maius bonum facit, qui resistit hæresi, quam qui resistit coniurationi: & ita maiori præmio est dignus. Fortè quis dicet, fatendo dignum esse, vt talis filius præmio donetur: sed satis magno præmio illum donatum

donatum esse dicit, per hoc quod a patris, quæ illi ob patris delictum erant a iure iustitiam, ut liberatus, nec opus esse, ut bona paterna illi pro præmio reddantur. Sed qui sic dixerit, ni. alium a veritate errabit, & ostendet se non intelligere, quanta sit differentia inter declinare a malo, & facere bonum. Sunt enim hæc duo valde diuersa, & a se inuicem separabilia, quibus alia duo etiam valde diuersa respondent, quæ sunt liberari a pœna, & donari præmio. Huic boni initio, quod est, declinare a malo, respondet alterum, quod est, liberari a pœna. Non enim per hoc solum, quis liberatur a pœna, quod bene agit, sed per hoc, quod declinat a malo. Nam alioqui, is qui nec bene, nec male agit: sicut est dormiens, non liberaretur a pœna. Soli igitur bonæ operationi responderet præmium. Et inde contrariè aperte filium, qui patrem de hæresi accusat, per hoc solum liberari a pœnis, quæ alioqui fuissent sibi infligendæ, quod constat eum non esse paterni criminis imitorem, nec iuste in illo paternæ iniquitatis exemplam esse metuendam. Sed quia non solum est liber a culpa paterna, verum etiam præclarum insuper facinus addidit patris hæresim reuelando: ideo opus est, ut non solum liber a pœna: sed præmio dignus censeatur. Et sic dignus esse conuincitur, ut illi bona paterna reddantur. Accedit ad hæc omnia, id quod concorditer sententia omnes Theologi docent, iustum omnem in quouis bono opere, quod pro altero egerit prius sibi, quam alteri mereri, nec alteri mereri posse, qui sibi ipsi non mereretur. Et inde Theologi colligunt eum, qui in peccato mortali, & cum voluntate peccandi persistit, quamuis instantissime, & feruentissime pro alio peccatore Deum oret, nihil illi ad animæ salutem mereri, propterea, quod sic existens: nihil sibi ipsi mereri potest. Filius, qui patris crimen reuelauit (ut supra in. 1. arti huius quæstionis ostendimus) meretur, ut pater ab eo oblatum mitius puniatur, quam si ab alio prodideretur: ergo iustum est, ut sibi ipsi aliquid mereatur: quum multo facilius sit sibi ipsi, quam alteri mereri, & certum sit, ut prius sibi quisque, quam alteri mereatur. Hæc sunt, quæ de hac re pro æquitate, & congruentia præfatæ secundæ conclusionis dici posse mihi videntur: quamuis illa (ut dixi) nullo modo ex iuris rigore, & necessitate probari

possit. Et inde infero, vt filius quantumlibet sit Catholici-
cus, & quamuis patrem de hæresi conuicerit, non sit tu-
tus in conscientia, bona patris, quæ illi iure hæreditario
competere poterant sibi ipsi capiendo, & retinendo.

Quia cum hoc nõ sit illi à iure concessum, oportet illum
iudicis sententiam expectare à quo hæreditas patris, aut
similis alia res, pro suæ virtutis præmio concedatur,
prout in alio casu fieri decernitur, in. l. prima. C. quibus
causis ser. præ. lib. accipiunt. Ante iudicis ergo concessio-
nem male ageret filius, qui patris crimen reuelauerat, bo-
na patris retinendo.

MVLTA ALIA ad hæreticorum pœnas perti-
nentia potuissem in hoc secundo libro pertracta-
re, quæ omnia multiplici ratione motus prætermisi. Nam
eorum aliqua adeo sunt aperta, vt vel mediocriter do-
ctum latere non possent. Deinde si quæ fortè difficilia, &
recondita sunt, de quibus nihil in hoc secundo libr. disse-
rui, ea non ad pœnas (vt ego arbitror) spectant: sed ad
solos processus per quos iudex ad sententiam dicendam
progreditur, spectare puto. Quæ cum sint ab eo, quod à
principio operis dicere statui, longè diuersa necessario
sunt à me omissa, ne longè ab scopo me diuertisse à mul-
tis accusarer. Accedit ad hæc illarum rerum qualitas,
& conditio. Nam ea, quæ omisimus talia
sunt, vt melius de illis iurisperiti, quàm
Theologi differere possint, & ob
eam potissimam causam illis
necessario relinquenda
esse censui.

SECVNDI LIBRI

Finis.

Fr. Alfonsi A Castro

ZAMORENSIS, ORDINIS MI-
 norum, in tertium Librum de Iusta
 hæreticorum punitione,

PRÆFATIO.

Visquis populi regendi curam habet, si iuste & sanctè suam cupit exequi ministerium id præ omnibus optare, & pro illo assequendo nihil intentatum relinquere debet, vt nulla perpetrentur scelera, quæ nisi remissus, & prorsus negligēs haberi velit, sit necessario puniturus.

Nam qui flagitia, quæ punire valeat in subditis suis optat, & quærit, is non Rex : sed tyrannus, non pastor : sed lupus, non iudex : sed carnifex meritò censendus erit.

Nec satis est Regi, aut Episcopo, aut cuiuis aiteri regiminis curam habenti, quòd crimina, aut scelera nulla comitti optet : sed opus est, vt diligenter procuret, & totos huic rei neruos impendat, vt hoc ipsum, quod optat, eueniat. Nam si ob illius negligentia aliquod horum contigerit, id omne illi erit meritò imputandum, & de omni tali illum Deo rationem exactissimam reddere oportebit.

Oportet enim, vt omnes mundi rectores quocunque nomine illi censeantur, intelligant se non in hoc solum à Deo positos esse, vt crimina puniant : sed potius, vt id primum procurent, ne vlla scelera perpetrentur. Rector enim & populi gubernator bonum, & pium medicum in hac parte imitari debet, qui si tuendæ alicuius hominis salutis curam suscepit, non solum nititur illum postquam ægrotauerit, pristina restituerè salutem : sed ne in morbum aliquem incidat, omnem adhibet diligentiam. Si medicum imitari dedignatur Principes, aut Episcopi aut quiuis alij orbis rectores, vel Deum ipsum, qui totius mundi sapientissimus est gubernator, & rector, non est cur imitari dedignentur. Inspiciant ergo illum omnes Christiani orbis rectores ; & si rectè, quæ illis com-

a. Tim. 2.

missa sunt, administrare cupiunt, faciant iuxta diuinum exemplar, quod illis sacra ostendit scriptura. Deus siquidem (vt sacrae nos docent literæ) neminem perire cupit, sed vult omnes nos saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Neminem certè perire voluit, aut à recta iustitiæ linea, vel latum pilum discedere: qui ne vllus vnquam (nisi vitroneus & lubens) errare posset, certissimam omnibus, qua vitam possent assequi sempiternā, viam ostendit, paratus præterea semper iuuare omnes, qui suo destituti auxilio frustra illam assequi conatètur. Docet Deus bonum, hortatur ad illud, promissis allicit, flagellis prementibus vrget, incipientes iuuat, progredientes comitatur, & fouet. De quouis peccato ne incauti in illud incidamus sæpissimè admonet. Si nos peccato proximos videt, acerbissimis poenarum minis nos ab illo deterret. Si iam collabentes conspicit, supponit manum suam, vt non collidamur. Quia hostes nos circumstant, qui nos ad peccatum semper impellere conantur, amicos, ne dicam pedagogos, nobis angelos contulit, qui nos contra hostes iuuarent, & qua posent parte ab illis tuerentur. Tam seruentem deniq; voluntatem conseruandi nos in bonitate, & à malitia auertendi Deus habet, vt pro hac re nihil illum prætermisisse videatur. Fateamur ergo omnes cum Propheta. atque vt acceptum Deo seramus, necesse est: quòd nisi Dominus adiuuisset nos, paulominus in omne peccatum lapsi fuissimus. Hanc igitur immensam Dei misericordiam, & vigilantissimam, quam nostri perpetuam ille curam habet, vel aliqua ex parte imitari deberent quotquot Dei loco præsent, quos ille ad sui populi gubernationem varios instituit ministros, vt quem: admodum illum in prælatione imitantur, ita etiam imitentur in cura & diligentia, vt omnes, quas potuerint exerceant vires, vt subditos suos in virtute custodiant, & à vitiis auertant. Quòd si tam exactam circa reliqua omnia scelera oportet rectores adhibere diligentiam, vt illis ne oriantur, occurrant: tantò iustius est, vt eam ipsam diligentiam ne hæreses nouæ oriantur, aut veteres reuocentur, adhibeant, quanto hæresis reliquis omnibus peccatis noscitur esse peior, atque pestilentior. Si diligenter vigilare debent rectores, ne furta, homicidia, adulteria,

aliaque

Alique id genus crimina in populo fiant, multò iustius est, vt diligenter attendant, ne hæreses in populo oriantur, quæ multò plus nocementi possunt toti populo inferre. Hæresis enim sola est quæ totius Christianæ religionis fundamentum, quod fides est, impetit, atque prorsus euertit, quo sublato reliquæ omnia, si quæ aderant bona, statim corruere est necesse. Cùm igitur tanta necessitate Christiani orbis Rectores non solùm hæreses extinguere, sed illas ne insurgant impedire cogantur, ne solum nudam monitionem eisdem Rectoribus præbuisse videar, decreui in hoc tertio Libro viam certâ illis ostendere, qua, si volunt, facîle possunt hæresibus, ne oriantur, occurrere.

MVLTAS ESSE VIAS DOCETVR,
quibus commodè possunt hæreses impediri,
ne oriantur, & de vna illarum specia-
liter differitur in hoc Ca-
pite primo.

Quoniam necessarium est Principibus, & aliis omnibus totius reipublicæ Christianæ Rectoribus quocunque nomine illi censeantur, vt diligenter omnes iuxta suæ prælationis obligationem, & potentiam inuigilent, atque laborent, vt nullæ vnquam oriantur hæreses: ideo operæpretium me facturum existimaui, si vias aliquas, quibus hoc commodè fieri possit, illis ostendero, Vias autem ad id faciendum, & si multas alij fortè possent docere: ego tamen vnâ largissimam, & certissimam viam ostendam, quæ tamen postea in varias diuiditur vias. Oportet enim omnes auferre occasiones, quæ possunt ansam hæresibus præbere, euellere omnes radices, ex quibus perspicuum est hæreses facîle posse nasci. Hæc mihi re vera visa est certissima, & rectissima via, qua commodè possunt hæreses, ne oriantur, impediri. Nam sublata causa necesse est etiam tolli effectus, qui ab illa prodire debuissent. Nec melius res aliqua impediri potest, ne oriatur, quàm si causas omnes, quæ illam gignere possent sustuleris. Hoc igitur cùm sit adeò notissimum, vt nemo possit inficiari, superest hæresum radices

radices ostendere, vt illis apertè ostensis, ad illas euellendas Principes omnes accingantur, & sic ne hærefes nascantur, efficiant. Radices, & causæ hærefum variæ sunt, & duplici nomine censentur. Quasdam dicere possumus intrinsecas eas videlicet, quæ latent, & fixæ sunt in animabus eorum, qui hærefes tenent. Aliæ causæ, & radices dicentur extrinsecæ, aut si mauis externæ, & sunt illæ, quæ foris sunt, & extra personam illam, quæ est in hærefum lapsa. De causis intrinsecis hoc solo cap. differemus: quoniam istarum ablatio magis ad singulas quasque personas, quàm ad Principes, aut Rectores, spectat. De aliis vero extrinsecis causis, quæ multæ, & variæ sunt, & facilius à Principibus possunt auferri, per multa cap. pertractabimus. A causis igitur intrinsecis incipiens: dico certissimã, & indubitatam, atque præcipuam hærefum causam esse propriũ hominis peccatum. Et hoc apertè declarauit Salomon, qui de iusto ante tempus ex hac vita sublato loquens, ait: Raptus est, ne malitia muraret intellectũ eius. Quibus verbis nos docet malitiam esse tam potentem, vt intellectum hominis ex vno iudicio vero in aliud falsum, atque peruersum mutare valeat. Nam voluntas (vt experientia nos docet) sæpè trahit ad se iudicium rationis, ita vt intellectus ea iudicet bona, quæ videt voluntatem amare, & illa dicat esse mala, quæ scit voluntatem odisse. Propterea Aristoteles in Ethic. censet omnem malum esse ignorantem. Quod non ideo illum dixisse putandum est, quòd existimauerit omnem malitiam voluntatis ab ignorantia oriri: sed potius e contrario: quia ex omni voluntatis malitia aliqua oritur ignorantia, quæ iuxta mensuram affectionis ipsius voluntatis crescit, aut minuitur. Licet voluntas (vt Augustinus ait) non possit velle, aut nolle, nisi id, quod est ab intellectu præcognitum, non tamen opus est, vt antequàm voluntas velit aliquid, aut nolit, intellectus illud iudicet esse bonum, aut malũ: sed satis est, vt simplici cognitione illud præcognouerit, nulla profus bonitatis, aut malitiæ habita ratione: prout quotidie contingit in his, qui sine consilio, & deliberatione operantur, non cõsiderantes, an bonum sit an malum id, quod facere decernunt. Post hanc voluntatis electionem, intellectus sæpè iudicat iuxta voluntatis im-

Sap. 4.

perium,

perium, & inde oritur, vt homo sic iudicans peccet. Nam licet in intellectu non possit esse peccatū, propterea quòd ille non liberè operatur: est tamen peccatum in voluntate à cuius imperio, & affectione mouetur intellectus, vt hoc aut illud iudicet. Impotens siquidem, & effrenata affectio volūtatis prorsus euertit iudicium rationis. Et hoc est, quod ait Iob: Animæ esurienti etiam amara dulcia esse videntur. Et hæc est illa cæcitas animæ, quæ à malitia voluntatis causatur. Nam de Iudæis, qui odio, & inuidia moti Christum saluatorem nostrum occiderunt, Salomon loquens ait: Malitia eorum excæcauit eos. In principio quidem ex scripturis factis, & temporum coniecturis, & ex mirabilibus per eum factis bene intellexerunt Christum saluatorem nostrum esse verum Messiam in lege promissum, quum videlicet (iuxta parabolam Saluatoris) dicebant: Hic est hæres, venite, occidamus eum. Sed postea quia illorum malos mores arguebat, & increpabat, irreconciliabili odio illum persequebatur: & quia populum illi nimium affectum, atque credulum videbāt, inuidia in illum exarserunt. Quæ adeò illorum mentes occupauit, vt illos prorsus excæcauerit, ne vera de illo iudicare possent, aut bene aliquid de illo sentire. Et iuxta hoc tempus accipiendum est, quod Paulus ait: Si cognouissent: nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Cognouerunt enim illum (vt dixi) sed quando crucifixerūt, iam non cognoscebant: quia malitia illorum (vt dixit Sapiens) excæcauit eos. Et hoc mihi significasse videntur Philosophi, & Poëtæ: quum amorem pingere volentes cæcum illum pinxerunt. Qua pìctura nos docere voluerunt affectus nostros causam esse apertissimam, quòd sæpè in iudiciis nostris erramus, & cæcutimus. Ex qua mentis cæcitate facillimè hæreses oriuntur. Ideò Anselmus exponens illud Pauli ex epistola ad Ephesios: Vt non circūferamur omni vento doctrine in nequitia hominum, ait: In nequitia hominum dixit: quia hæresis nō est, nisi in anima subdita peccatis: quia peccata commissa sunt causæ, vt Deus permittat eos errare in barathrum hæresis. Hæc ille. Ob hanc causam dæmones generis humani acerbissimi hostes volentes in varios errores, & hæreses homines protendere, prius illorum voluntates ad peccata

Iob. 4.

Sap. 2.

Mat. 21.

1. Cor. 2.

Ephes. 5.
Anselm.

peccata sollicitant, vt illæ ardēter affectæ, intellectus suos postea in eandem sententiã venire faciant. Hoc enim optimè intellexerat Dauid, quū dæmones ipsos alloquens dicebat: Declinate à me maligni, & scrutabor mandata Dei mei. Timebat quidem in scrutinio mandatorum dei errare, si malignorum spirituum tentationes volūtatem suam in peccatum impulsissent. Quod etiam in Palesti-

Psal. 112.

Gen. 29.

Prou. 18.

historia) puteos, quos Isaac foderat, terræ congerie replebant, ne vllam ex illis Isaac claram posset haurire aquam. Putei illi profunda secreta sacræ scripturæ, aut mysteriorum diuinorū mihi figurasse videntur, propterea quod

Salomon ait: Aqua profunda, sapientia in corde viri. Ille ergo cum Isaac puteos fodit, qui reconditos sacræ scripturæ sensus, & Dei profunda mysteria inquirat. Sed hos puteos occultè terra replent Palestini: quia nobis diuinæ mysteria inquiringibus dæmones terrenas ingerunt cogitationes, quibus nos ad peccata, si possint, aut allicere, aut impellere valeant, vt amore terrenarū rerum repleti veræ doctrinæ aquā haurire non possimus. Cum igitur ex supradictis iam manifestū euadat, errorem intellectus ex peccato, & ex malitia volūtatis oriri: fit inde, vt quem admodum varia sunt in hominibus vitia, & peccata, ita etiam variæ sint in eisdem radices variarūq; semina, ex quibus variæ etiam possunt hæreses oriri. Aliquando hæreses oriuntur ex superbia, & ambitione, aliquando ab auiditia, aliquando à carnis illecebris. De superbia nō oportebat longam protendere disputationem, vt illam ostendamus esse hæresum radicem, cum apertè dixerit Sapiēs

Eccle. 20.

illam esse omnis peccati initium. Sed licet superbia sit omnium peccatorum parens, & origo: speciali tamē quādam ratione dici potest magis esse hæresum mater quàm cæterorum omnium peccatorum, propterea quod hæreses omnes proximius oriuntur à superbia, quàm reliqua omnia vitia. Nam superbia efficit, vt plura, quàm par est homo de se sentiat, plura se scire putet, quàm re vera scit, plura se posse existimet, quàm potest, & inde euenit, vt suis viribus, suarūq; prudentiæ nimium fidens facile lime erret, putans se suis viribus difficillima quæq; posse intelligere, & occulta sacræ scripturæ mysteria propriæ
virtute

Virtute posse penetrare. Contra tamen David sentiebat, qui ait : Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam. Psal. i. 8.
 Et iterum : Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Ideo viri illi, qui turrim Babel ædificantes cælum conscendere voluerunt aliquibus sacris doctõribus hæreticos significasse sunt visi : qui cælum etiam vt illi conscendere nituntur, quando proprio ingenio freti secreta cælestia se posse rimari contendant. Eucherius enim libro secundo super Genesim capite septimo, iuxta hunc sensum illam historiam interpretatur. Magna quidem superbia est ambulare in magnis, & in mirabilibus super se: aliorum omnium iudicia, & sententias contemnere, suo iudicio tantum tribuere, vt illi soli plus quam cæteris omnibus fidat. In pœnam tantæ superbix Deus illos ignorantix cæcitate percutit, vt non intelligant multa : sed pessime errent in illis, quæ si humiliter de se sentirent, facillime intelligere valerent. Nam de huiusmodi superbis, qui multa de se opinantur Paulus ait : Obscuratum est insipiens cor eorum, dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt. Et Salomon in Prouerbiis ait : Vbi humilitas ibi erit, & sapientia. Quibus verbis ignorantiam, & errorem videtur ex opposito tribuisse superbix. Et beatus Gregorius ait: Lumen veritatis elatis mentibus absconditur. Ideo hæreticis elatis, qui iudicium suum totius ecclesiæ iudicio præponere non verentur, Deus per Ezechielem prophetam minatur sic inquitens: Væ prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident. Prophetas insipientes hic dixit hæreticos, quibus eo, quod spiritum suum, & non Dei sequuntur, datur cæcitas in pœnam, vt nihil videant. Nam beatus Hieronymus in commentariis super Ezechielem, præfata verba Ezechielis censet de hæretici esse intelligenda sic inquitens : Cum prophetarum nomen secundum regulam scripturarum bonis, malisque commune sit, in eo differunt : quod boni Prophete dicuntur esse sapientes : mali autem stulti, & insipientes. Quorum alterum refertur ad ecclesiasticos viros : alterum ad omnes hæreticos, qui Dei spiritum relinquentes sequuntur spiritum suum : quia nequaquam diuino iustinctu : sed proprio corde vaticinantur : vnde & nihil vident. Hæc

Gen. ii.

Rom. i.

Prou. ii.

Gregor.

Ezech. i. 3.

Hieron.

Hæc Hieronymus. Ex quibus verbis apertissimè constat, inde hæreticorum omnium hæreses oriri: quia illi superbia elati spiritum suum sequi volunt. Nam si spiritum ecclesie, qui utique est spiritus Dei, sequi voluissent nunquam aberrassent à recta fidei Catholicæ regula. Sed hæc de superbia in genere dicta sunt. Quapropter de quadam illius specie, quæ ambitio, seu immoderatus honoris appetitus dicitur, aliquid addere oportet, ut in specie ostendamus illam esse apertam hæresum causam.

Omnes ferè hæretici præsertim hæresiarchæ honores huius mundi appetunt, volunt ab omnibus æstimari, & in pretio magno apud omnes haberi: quod cum alia viâ se assequi non sperent, hæreses novas confingere procurant, ut per illas Magistri dicantur, & populi duces. Præterea, notissimum est ambitionem fuisse plurimorum schismatum causam: quia volentes multi præesse aliis, & nolentes subiici, discesserunt ab obedientia illorum, quibus subesse debebant, & sic schisma fecerunt. At nullum est schisma (ut Hieronymi verbis utar) quod non sibi aliquam hæresim confingat, ut rectè ab ecclesia recessisse videatur. Hæc Hieronymus super epistolam ad Titum.

Act. 8.

Ex primo igitur ad ultimū gradatim progredientes evidenter colligemus ex ambitione sæpè hæreses nasci, quoniam ex ambitione oritur schisma, & ex schismate hæresis. Primam quæ post Christi in cælos ascensionem, orta est hæresis, ambitio peperit. Nam Simon ille Magus, cuius in actibus Apostolorum Lucas meminit, fuit (ut Eusebius Cæsariensis refert) primæ hæresis inventor, tam furiosa ambitione vexatus, ut conatus fuerit pro Deo à populo haberi, & ut talis adorari, quod postea dæmone sollicitante, & Deo permittente assecutus est. Nam Iustinus

Iustinus.

martyr in Apologetico quem pro fide nostra ad Imperatorem Antoninum scripsit, refert illum sub Claudio Cæsare fuisse Romæ declaratum Deum, & velut talem simulachri honore donatum. Quod simulachrū (ut Iustinus ait) fuit in flumine Tiberis inter duos pontes collocatum habēs titulum Latinis literis scriptum. Simoni Deo Sancto. Quem omnes Samaritanos, & nonnullos ex cæteris gētibus tanquam summum Deum adorasse idem Iustinus refert. Ex hac tam effrenata atque Luciferina

Simonis

Simonis ambitione orta est voluntas illa emendi (vt Lucas in actibus ait) donum Dei pecunia, & ex voluntate error intellectus, quo credidit id licite fieri posse.

Ob hoc solum, potestatem communicandi spiritum sanctum Simon hic emere voluit, vt vel hac occasione certatim ad illum pro Dei dono ab illo impetrando populi confluerent, & sic visa tantæ rei nouitate illum populi tanquàm Deum venerarentur, quod ardentissimè affectabat. Ex hac etiam radice orta est hæresis Aërii dicens simplicem sacerdotem esse prorsus æqualem Episcopo, nec aliquod esse inter illos discrimen. Nam Epiphanius in libro octoginta hæresum de hoc Aërio differens, ait: quòd videns Eustachium quendam condiscipulum suum ad Episcopatum peruenisse, quem ipse assequi non potuerat, cœpit inde perturbare omnia & dicere Episcopum non esse simplici sacerdoti superiorem, vt vel hac via parem se Episcopis faceret. Idem contigit Ioannē Vuiclef, qui (vt de illo rei fert Thom. Vualdensis.) abiit in Anglia Episcopatum Vigorniensem, quem quia obtinere non potuit, in eundem Aërii errorem lapsus est, dicēs nullum prorsus esse discrimen inter Episcopum & quemq; alium sacerdotem. Idem prorsus credo euenisse hoc nostro sæculo Luthero, & aliis multis qui post illum surrexerunt hæresiarchis, qui licet in aliis multis dogmatibus sint inter se diuisi, omnes tamen concorditer cum Aërio & Vuiclef sentiunt sacerdotes omnes esse pares, nullumque Episcopum imò nec Papam agnoscunt potestate & ordine superiorem. Vellent quidem omnes illi se esse Episcopos imò & Summos Pontifices, quod si assequerentur, non contemnerent, nec se adeò submitterent, vt inferioris ordinis sacerdotes sibi ipsis pares facerent. Quia tamen id se posse assequi desperant, ne illis, quos irreconciliabili odio prosequuntur, subiici videantur, in hanc pestilentissimam hæresim proruperunt dicentes nec Papam cæteris Episcopis, nec Episcopos aliis sacerdotibus esse superiores. Hos omnes hæreticos figurasse mihi videntur Dathan & Abiron, qui sacerdotium quòd illis lege competere non poterat, ambierunt: & ob hoc contra Moysen & Aarom eleuati sunt, & schisma in populo fecerunt. Ad hunc modum

Lutherani & alij recentes hæretici, sanctę ecclesię corpus disiungere nituntur dum caput quod Deus huic corpori dedit, hoc est, Summum Pontificem, lacerare dedecorare impiis maledictis nõ cessant, & (quod omniũ pessimum est) à corpore tollere conantur. Neq; aliud ab istis hæreticis in Papam nunc fit quã à Dathan, & Abiron tunc in Moysem tentatum est. Iustus tamen Deus, qui, sicut illos tunc horrenda & insueta morte puniuit, ita etiam istos omnes miserima morte de hac vita tollet, apertaq; terra in infernum coniciet, perpetua obliuione sepeliendos.

- Auaritia.** Altera hæresum radix est auaritia, prout apertissimè docuit Paulus in priore ad Timotheum epistola, sic dicens.
- 1. Tim. 6.** Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & desideria multa & nociua quę mergunt hominem in interitũ & perditionem. Radix enim omnium malorum cupiditas, quã quidam appetentes errauerunt à fide, & inferuerunt se doloribus multis. In medio illius amphorę, quam Zacharias propheta vidit egredientem, mulier sedebat, quę dicebatur impietas. Quod amphora illa auaritiã significet, angelus, qui loquebatur prophetę, ex nomine, quo amphorã appellauit, apertissimè demonstrauit. Hic est (inquit angelus ad Zachariam) oculus eorum in vniuersa terra. Nihil autem est, quod magis homines aspiciant, quã auaritiã. A maximo vsque ad minimum (ait Hieremias propheta) omnes auaritię student. In medio igitur amphorę sedere impietatem, idẽ nobis significat, ac si apertius dixisset, quod in ipsis auaritię visceribus sedes defectus religionis, & fidei. Nam sicut pietas ad religionem pertinet, ita ex opposito impietas defectũ religionis significat. Ex hac pessima radice videlicet auaritia nata est illa Phariseorum hæresis, qua docebant Iudęos, melius esse aliquid in templo offerre, quã parentibus egentibus distribuere. Ex eadem pestilente radice orta est etiam hæresis Græcorum qui (vt Guido Carmelita de illis refert) dixerunt vsuras esse licitas. Inde oritur etiam hæresis eorum qui putant simoniam esse licitam. Neque hoc solo contenta est auaritia quod hæreses generat: sed tanquã bona mater illas nutrit & fouet, ne ob defectum nutrimenti necessario perire cogantur. Nam beatus Iob inter multa quę subis

liter,

iter, figuratiua quadam (vt solet) locutione de hæreticis differit, hoc vnum admiscet, quod radix iuniperorum sit cibus eorum. Quæ verba interpretans beatus Gregorius in moralibus, ait: Quid per radicem iuniperi nisi auaritia designatur, ex qua peccatorum omnium spinæ producuntur? De qua per Paulum dicitur. Radix omnium malorum est cupiditas. Ipsa quippè latenter oritur in mente, sed punctiones peccatorum omnium patenter producit in opere. Quas videlicet punctiones ab hac radice surgentes statim prædicator egregius insinuat, quum subdit. Quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Qui enim multos dolores dixit, quasi nascentes innotuit ex hac radice punctiones. In iuniperis ergo peccata, in radice verò iuniperorum, quid aliud quàm auaritiam, id est, materiã intelligimus peccatorum? Quia igitur plerumq; hæretici sola in verbis suis exteriora lucra sectantur, nec ignorant: quia peruersa astruunt, sed erroris prædicamenta non deserunt, dum sumptus percipere quasi doctorum volunt, bene de eis sancti viri nunc voce dicitur. Et radix iuniperorum erat cibus eorum. Quia dum totis mentis suæ sensibus auaritiam cogitant, quasi eo alimento vescuntur, de quo nasci proculdubio peccatorum sequentium punctiones solent. Qui si quando in sacro eloquio quædã quasi prudenter inueniunt, quæ dum non intelligunt, pro suis esse assertionibus suspicantur, mox miseris auditoribus suis quorum non animas: sed substantias appetunt, hæc vociferantes aspergunt. Hactenus Gregorius. Et certè vt ex multis coniecturis suspicari licet, ego opinor multos ex istis recentibus hæressarchis, qui modo in Germania versantur, à sola auaritia detineri, ne resipiscant. (Nam vt audio) omnibus illis sunt stipendia publica, & non parua in ciuitatibus variis assignata. Et de aliquibus eorum legi hac sola ratione esse nimium ditatos, qui tamen antea nec ad victus sufficientiam habebat. Ne igitur has quas nimium appetunt, diuitias amittant, ab hæresibus discedere nolunt, quanuis se errasse intus agnoscant. Et de hac radice non est mihi mens plura nunc dicere: quoniam supra quum de pœnis hæreticorum disserui, longiorem de hac re sermonem feci.

- Tertia demum hæresum parens & origo est carnis voluptas, quæ leni quadam, & suavi violentia intellectum ad affectum voluntatis trahit, quâuis ante ille vehementer repugnauerit voluntati. Solent enim esse multo potentiores in hac re carnis illecebræ, quàm honores & diuitiæ. Quod carnis voluptas attenuet intellectus aciem, & illum sæpè obtenebret, ne secreta fidei mysteria carnalis homo intelligere valeat, aperte docet Esaias propheta, inquit. **Quem intelligere faciet auditum?** Huic autem quæstioni ipsemet propheta respondens, ait: Ablactatos à lacte, auulsos ab vberibus, hoc est, à carnis delitiis separatos. Sed hos solos Deus intelligere facit: mysteria fidei, quæ illis dicuntur, necessario consequens est, ut qui non sunt ablactati à carnis illecebris, non intelligant, quæ audierint: quoniam ipsæ illecebræ hebebant intellectum, & aliquâdo illud profus obscurant. Fascinatio nugæ citatis (inquit Salomon) obscurat bona: & inconstantia concupiscentiæ transuertit sensum sine malitia. Hinc igitur euenit ut qui carnis delicias nimium diligit, & post illas effrenatus currit, illas bonas esse dicat, & licitas esse putet, & sic in hæresim labatur. Ideo Paulus Romanis scribens ait: Rogo autem vos fratres ut obseruetis eos, qui dissensiones & offendicula præter doctrinam quam vos didicistis, faciunt: & declinate ab illis. Huiusmodi enim Christo domino non seruiunt, sed suo ventri. Quæ verba Theophylactus interpretans in cõmentariis super epistolas Pauli, ait: Ex hac igitur ventris ingluuie & vitiorum seruitute, omnes eruperunt hæreses. Hæc ille. Et iterum in epistola ad Ephesios hoc ipsum iam nõ rogat Paulus sed præcipit, sic inquit: Hoc igitur dico & testificor in Domino: ut iam nõ ambuletis sicut & gentes ambulat in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à vita Dei per ignorantiam, quæ est in illis propter cæcitatem cordis ipsorum qui desperantes semetipsos tradiderunt impuditiæ, in operationem immunditiæ omnis. Ecce vides Paulum dicentem ab impudicitia & immunditia euenisse gentibus ignorantiam, obscuritatem, tenebras, denique cæcitatem cordis. Ob quã causam Ephesios admonet & contestatur in Domino, ut ab illis vitiis abstineant, ne in similes tenebras & cordis cæcitatem

citatem incidant. Præterea, inter plurimas luxuriæ species quas enume- at beatus Gregorius lib. 21. moralium, vna est cæcitas mentis. Quod nõ fecisset, nisi certo sciuis- set mentis cæcitatem à carnis libidine tanquã ex certissi- ma matre generari. Scelestissimi illi senes qui exarserunt in concupiscentiã Susannæ (vt sacra docet historia) euer- Dan. 13.
 terunt sensum suum, & declinauerunt oculos suos, vt nõ videntent cælũ, neq; recordareninr iudiciorum iustorum. Iudic. 16.
 Sanson ille omnium hominum fortissimus nunquã fuisset à Philisthæis excæcatus, nisi prius in brachiis Dalilæ suã amisset fortitudinem. Sic etiã anima nostra, quæ per voluntatis arbitrium tam fortis à Deo effecta est, vt à nullo cogi possit, & nulli rei nisi volens succumbat, quia prius ad carnis delicias declinans, mollescit, & vires tuas nati- nas non exerit, ideò excæcatur ne vera à falsis discernere possit: sed illas carnis delicias non solum licitas sed summe bonas esse putet. De hac re cum tam multa sint exem- pla, opus est aliqua in medium proferre, vt vel inde lecto- ri persuadeamus verum esse quod dicimus. Ex hac nem- pè radice prodiit Basilides, qui obscenas quasque libidi- nes licitas esse docuit. Erat enim (vt de illo Epiphanius refert) homo libidinosus & omnem carnis turpitudinem amans. Inde etiã nata est Cherinti hæresis, qui docuit carnis delittas in promissa beatitudine futuras, ex hac radice Adamitarum conuenticula prodierunt. Inde etiã Anabaptistæ hoc nostro seculo, qui cum aliis vetustiori- bus hæreticis promiscuum vagumque concubitum om- nibus permittunt. Hinc illa Aærh hæresis ieiuniorum ob- ligationem, virtutem & meritum prorsus reiiciens.
 Ab eadem radice prodiit Iouinianus matrimoniũ æquã virginitati. Ex eadem nata est Begardorum & Beguinã- rum hæresis docens omnem coitum vrente carnis libi- dine esse licitum. Inde etiã, vt omnibus notum esse po- test, orta est maior pars hæresum, quæ hodie extant in Germania. Est enim ferè tota illa prouincia compota- tionibus, voracitatibus, cæterisque carnis voluptatibus nimium dedita. Et ideò Martinus Lutherus falsus illorum propheta, ab antiquo generis humani hoste suasus, illa prædicare & docere decreuit, quæ nouit illis esse amica, & ideò libentius ab illis suscipienda. Ecce iam ostendimus

- tres radices, à quibus sicut reliqua omnia peccata (vt ait
L. Ioh. 2. Ioannes) ita etiam hæreses oriuntur. Hæ sunt honores,
 diuitiæ, & deliriæ. Adde quòd hæc peccata non solum
 sunt causæ quòd ipsi peccatores illorum perpetratores er-
 rent: sed etiam vt errent Doctores alioqui boni à quibus
 illi edoceri debent. Nam sicut propter peccata populi
 Deus malos Rectores: ita etiã falsos Doctores permittit.
Iob. 34. De malis Rectoribus dicitur in libro Iob. Regnare facit
 hominem hypocritam propter peccata populi. Quem lo-
Gregor. cum interpretans beatus Gregorius in moralibus ait:
 Pro qualitatibus subditorum disponuntur acta regen-
 tium, vt scpe pro malo gregis, etiam verè boni delinquat
 vita Pastoris. Ille enim Deo attestante laudatus, ille su-
Reg. 24. pernorum mysteriõrũ conscius Dauid propheta, tumore
 repentinæ elationis inflatus populum numerando pecca-
 uit: & tamen vindictã populus Dauid peccante, suscepit
 Cur hoc? Quia videlicet secundum meritum plebium
 disponuntur corda rectorum. Iustus verò iudex peccatis
 vitium ex ipsorum animaduersione corripuit, ex quorũ
 causa peccauit. Hæc Gregorius: De malis Doctoribus
 & falsis Prophetis, quòd propter peccata populi illi mit-
 tantur à Deo, apertè satis docet Paulus in posteriore ad
Thes. 2. Thessalonicenses epistola sic dicens: Pro eo quòd chari-
 tatem veritatis non receperunt vt salui fierent, ideò mit-
 tet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio.
 Nec solos malos Doctores Deus populo propter illius
 peccata mittit, sed quòd magis mirandum est, doctores
 alioqui bonos & veros propter iniquitatẽ populi aut par-
 ticularis hominis doctrinam quærentis, errare permittit.
 De qua re ipsemet Deus testimonium præbet per Ezechie
Ezech. 14. Iem prophetam, sic dicens: Qui posuerit immunditias
 suas in corde suo, & scandalum iniquitatis suæ statuerit
 contra faciem suam, & venerit ad Prophetam interro-
 gans per eum me, ego Dominus respondebo ei in multis
 tudine immunditiarum suarum. Et post pauca addit. Et
 propheta quum errauerit, & locutus fuerit verbum, ego
 Dominus decepi prophetam illũ. Et extendam manum
 meam super illum, & delebo eum de medio populi mei
 Israel. & portabit iniquitatem suam. Iuxta iniquitatem
 Interrogantis, iniquitas Prophetæ erit. Hæc sunt verba
 Dei

Dei per Ezechielem prophetam. Et sicut voce comminatus est Deus, ita etiã se ipsa illum comprobasse facere testantur literæ. Nam quum Achab rex Israel petiit à quadringentis circiter Prophetis an ire deberet ad oppugnandum Ramoth Galaad, deinde consuluit Michæam prophetam Domini de eadem re, qui dixit Regi. Vidi Dominum sedentem super solum suum, & omnem exercitum cæli assistentem ei à dextris & à sinistris: Et ait Dominus: *3. Reg. 22.*
 Quis decipiet Achab regem Israel, vt ascendat in Ramoth Galaad? Et dixit vnus verba huiusmodi, & alius aliter. Egressus est autem spiritus & stetit coram Domino: & ait: Ego decipiam illum: cui locutus est dominus: In quo? Et ille ait: Egrediar & ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarum eius. Et dixit Dominus: Decipies & praualebis: Egredere & fac ita. Hastenus sacra Regum historia. Nō potuit apertius & certius testimonium pro confirmatione eorum quæ diximus afferi. Erat quippe Achab Rex malus, & ideo iuxta illius iniquitatem similes illi prophetas, qui illum deciperent, Deus dedit.

Quapropter ego censeo, Dum propter multa Germaniæ peccata siue publica siue occulta, quæ omnia ille optime nouit, tam multos heresiarchas illi prouinciæ dedisse, quæ illam tam peruerse docerent & in tam execrandos errores perducerent. Neque mihi aliud persuadere possum nisi quod iuxta iniquitatem illius (vt per Ezechielem prophetam minatus fuerat) iniquos & fallaces Doctores dedit. Ex omnibus istis tam apertis scripturæ sacræ testimoniis, euidentissimum esse constat præcipuam & certissimam omnium hæresum causam esse peccatum. Hanc tamen hæresum causam Christiani orbis rectores siue ecclesiastici illi sint, siue seculares, prorsus tollere non possunt.

Quoniam peccatum cuiuscunque hominis cum à voluntate illius pendeat vt peccatum dici possit, non potest princeps aliquis, quisque ille sit, & quamlibet potens, illud prorsus impedire, ne ab alio committatur: quia non potest alterius voluntatem cogere vt bonum prosequatur aut à malo discedat. Potest quidem ad bonum vocibus, & præmiis hortari, & malum rationibus multis dissuadere, & minis ab illo auocare: ad nihil tamen horum voluntatem cogere potest. Potest etiam cogere ne multa peccata

exteriorius opere exerceant homines, vt tamen illa exerce-
 re interiorius non appetant, id nullus princeps quamlibet
 potens efficere valet. Ipsi ergo homines omnes, quoniam
 sui arbitrij potestatem habent, hanc hæresum causam in
 seipsis cum Dei adiutorio tollere possunt. Quisquis igitur
 ab hæresibus se illæsum seruare cupit, à vitis primum
 cauere conetur, ne peccatis excæcatus per deuios quosq;
 vagetur errores, & pedibus offendens in hæresum foueam
 prolabatur. Quod si semel iam excæcatus est, & in hære-
 sim lapsus, nulla illi alia patet ad visum recuperandum
 via, nisi vt cum cæco secus viam sedente, clamet ad Domi-
 num & dicat. Iesu fili Dauid miserere mei. Illum autem
 sic clamantem non deerunt hæretici qui increpent vt ta-
 ceat, & dicant non esse illi opus oratione, quippè qui re-
 ctam teneant fidem, & in illa debere persistere. Sed illis
 sic increpantibus, ille multo magis (vt cæcus ille secus
 viam sedens faciebat) clamare ad dominum debet, & mi-
 sericordiam illius supplex & importunus implorare. Vt
 autem ille à Deo exaudiatur, opus est vt vitia omnia præ-
 terita deserat, ambitionem fugiat, auaritiam deuitet, car-
 nis voluptates tanquam præsentaneum quoddam vene-
 nū procul à se abiiciat. Pro peccatis præteritis defleat, &
 per singulas noctes, regium prophetam imitatus, lectum
 suum lauet, & lachrymis suis stratum riget. Deinde, vi-
 tam pristinam in meliorem aliam commuret, vt deinceps
 diuina mandata ad vnum vsq; custodire nitatur. Quod
 si fecerit, benignus est Deus qui illum in cæcitate non di-
 mittet, sed illuminabit oculos eius, vt agnoscat suum pri-
 stinum errorem, & illo deserto, ad fidem Catholicam à
 qua ante discesserat, velocissimè recurat. Hoc enim Pau-
 lus docet, sic inquit. Surge qui dormis, & exurge à mor-
 tuis, & illuminabit te Christus. Prius vt surgat, à pec-
 catore exigit, & deinde illuminationem promittit. Hinc
 est quòd data lege filiis Israel, illisque non intelligenti-
 bus miracula que Deus pro illis fecerat & quotidie facie-
 bat, dixit illis Moyse. Custodite verba pacti huius, &
 implete ea, vt intelligatis vniuersa quæ facitis. Quibus
 verbis satis apertè docuit Moyse, transgressionem man-
 datorum Dei potissimam esse causam quòd Iudæi non
 intelligerent, nec viderent quanta fecisset illis Deus.

Propter

Luc. 18.

Eph. 5.

Deut. 29.

Propter quod à transgressione ad impletionem mandatorum Dei illos reuocat, vt remota cæcitatæ & ignorantie causa, ea quæ oportebat, intelligere possent.

Hieremias Propheta eruditum se dicit, non proprio ingenio, sed igne desuper à Deo misso in ostibus eius.

Tren. 1.

Ignem inquam illo, quem Dominus Iesus Christus venit in terram mittere.

1. Ioan. 2.

Et Ioannes Euangelista testatur vntionem spiritus esse, quæ de omnibus ad salutem necessariis nos edocet.

Et Christus Saluator noster, vt duobus illis discipulis in Emaus oppidum contendentibus, scripturas aperiret, prius illorum corda inflammavit.

De qua re ipsimet testimonium perhibent, cum dicebant.

Luc. 24.

Nonne cor nostrum ardens erat, quum aperiret nobis scripturas? Ardentem certè oportet esse & diuino amore inflammatum,

qui diuinas scripturas penetrare cupit. Qui fit igitur vt peccatores multis vitiis irretiti, qui frigidam fecerunt malitiam suam sicut cisterna aquam,

possint sine vlla diuini amoris scintilla, profunda sacre scripturæ mysteria penetrare? De Ioanne illo Baptista quo inter natos mulierum nullus vnquam propheta maior surrexit, dicit Ioannes Euangelista, quod erat luce:

Ioan. 1.

na ardens & lucens. Prius ardens, postea lucens.

Ardebat affectu, lucebat intellectu. Sibi & intra se ardebat: aliis & sibi lucebat.

Nisi intra se arderet, neque sibi neque aliis lucere potuisset.

Vos igitur omnes Germanos qui Luthero & aliis eiusdem classis hominibus nomina dedistis, & in illorum verba iurastis, in visceribus charitatis exhortor, & per vulnera Christi Saluatoris nostri adiuro, vt, si aliquam salutis vestræ rationem habetis, pœnitentiam agatis ab omnibus iniquitatibus vestris, & rogetis Deum si fortè remittatur vobis hæc cogitatio cordium vestrorum.

In felle enim amaritudinis & obligatione iniquitatis video vos esse. Nam & hoc ipsum nos pro vobis Deum supplices oramus, vt vos tanquam oues errantes dignetur ad ouile suum reducere.

Sed nisi vos ipsi vestræ salutis curam habeatis, & pro illa impetranda laboretis, nos soli vestram salutem à Deo impetrare diffidimus.

Nam de aliis vobis simillimis Deus per Esaiam prophetam dixit: Me etenim de die in diem quærunt, & scire vias meas volunt, quasi gens quæ iustitiam

Esai. 58.

quærunt, & scire vias meas volunt, quasi gens quæ iustitiam

quærunt, & scire vias meas volunt, quasi gens quæ iustitiam

quærunt, & scire vias meas volunt, quasi gens quæ iustitiam

quærunt, & scire vias meas volunt, quasi gens quæ iustitiam

riam fecerit, & iudicium Dei sui non dereliquerit. Rogant me iudicia iustitiæ, & appropinquare Deo volunt. Si vos igitur veram fidem à Deo scire vultis, prius vos iustitiam facere oportet, & Dei mandata servare, & Deo per bonorum operum gressus appropinquare oportet, alioqui subfannabit vos Deus & dicet. Rogant me iudicia iustitiæ, & appropinquare Deo nolunt.

DE PRIMA EXTRINSECA HÆRESVM
causa, quæ est defectus prædicationis verbi Dei, quæ
si tollatur, multis hæresibus ne orientur
occurreretur. Cap. II.

MVLTÆ SVNT aliæ, præter cuiusque peccatum, hæresum causæ, quas nos extrinsecas, aut, si maius, externas dicere possumus, propterea quòd non eisdem personis quibus insunt, sed aliis hæresis occasionem præbent. Quibus quia principes, & Pontifices facilius & cõmodius occurrere possunt ideò de illis sigillatim differere, & longiorem de vnaquaq; tractatum facere decrevi. Prima ex illis externis, hæresum causa, est defectus prædicationis verbi Dei. Est enim summe necessaria verbi Dei prædicatione, sine qua nullus quamvis baptizatus poterit veram fidem Catholicam assequi, & in illa sine errore perseverare. Ea enim ad quæ credenda Deus nos cogit, tam alta sunt, vt omnem superent intellectus humani potentiam. Nam Paulus fidem diffiniens, hoc illi quasi proprium tribuit, vt ab intellectu propria eius virtute comprehendi non possint, quæ illa nobis credenda proponit. Sic enim ait: Fides est sperandarum rerum substantia, argumentum non apparentiũ. Quæ verba interpretatur Theoph. in cõmentariis super epistolas Pauli, ait: Argumentum, id est, demonstratio & manifestatio quædã incertarum rerum, nec apparentium, hoc est, in conspectum non venientium, sed fides facit vt res eiusmodi mente spectemus tanquam præsentis. Si hanc igitur habet vim fides, quid ipsi hæc vultis re ipsa perspicere, quæ sunt omnino ventura vt excidatis à fide? Hæc ille. Præterea, idem Apostolus in priore ad Corinthios epistola hoc ipsum aliis verbis docet, sic inquit: Sermo meus & prædicatione mea,

Hebr. 11.

Theoph.

1. Co. 13.

tio mea, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis: sed in ostensione spiritus & virtutis, vt fides vestra non sit in sapientia hominum: sed in virtute Dei. Si ea quæ fide credimus, propria & sola intellectus virtute assequi possemus, certè fides nostra in sapientia hominum esset. Cum ergo Paulus dicat fidem nostram non esse in sapientia hominum, hoc ipso aperte nos docuit, mysteria nostræ fidei superare omnem intellectus humani virtutem. Virga Moyfi deuorauit virgas magorum Ægyptiorum. Qua in re, hoc nobis per mysterium datur intelligi, quòd fides & doctrina Euangelica superat omnium philosophorum scientias. Et hoc est quod Deus per Abdiam propheta prædixit, sic dicens. Perdam sapientes: de Idumæa. Ex quibus euidentissime colligitur, vt quisquis sola naturali intellectus virtute fretus, secreta fidei mysteria penetrare voluerit, necessario erret. Sol enim refulgens radiis suis (vt ait sapiens) excæcat oculos. Hinc est quòd lege Mosayca cautum erat, vt nullus leuaret cultrum super altare, super quo offerenda erant holocausta Deo.

Qua rerum figura, (vt sacri doctores interpretantur) significatum est, nos nõ debere solo ingenij acumine velle penetrare mysteria fidei Catholicæ, quæ nomine altaris significata est, vt Gregorius docet, sic dicens. Altare de terra deo facere est incarnationem Christi sperare. Tunc enim à Deo nostrum munus accipitur, quum in hoc altari nostra humilitas, id est, super dominicæ incarnationis fidem posuerit quidquid operatur. Hæc ille. Super hoc altare non est leuandum cultrum, alioqui pollueretur altare, quia fides Catholica non est solo naturali intellectus acumine perscrutanda, alioqui cõtaminabitur fides illius qui illam sui ingenij acumine penetrare voluerit.

Si tamen fide fuerit adiutus intellectus, facile omnia quælibet occulta mysteria penetrabit, quia fides subleuat in sublime intellectum, & lucem illi tribuit qua illa videre & intelligere possit. Vnde B. Basilius interpretas Psalmum, 117. ait. Fides supra omnium rationem scientiarum disciplinarumue animam sublimem trahit. Fides denique non geometricis aut necessariis vtitur probationibus.

In nomine Domini Iesu Christi Nazareni surge & ambula. Hanc enim vocem continuo per spiritum sanctum subsecutus

Exo. 7.

Abdia. 1.

Eccle. 43.

Exo. 22.

Grego.

Basilius.

Act. 3.

subsecutus est statim effectus. Ex prodigio namque diuinitatis vnigeniti, manifestatio necessaria videntibus est orta. Dic quaeso quid ad fidem faciendam, veritatemque persuadendam vehementius? An dialecticæ propositiones secum symperasmata consequentia irahentes, an potius tale tantumque orientum ab omnibus clarissime visum, omnemque virtutem excedens? Et a quibus interpositis, ait. Theologiæ mysterium ex fide minime rationibus probata ædificium quærit. Hæc Basilius. Et beatus Augustinus in libr. 55. homiliarum, homilia. 32. aperitius eandem docet sententiam, sic dicens. Arcana & secreta regni Dei prius quærunt credentes, quo faciant intelligentes. Fides enim gradus est intelligendi, intellectus autem meritum fidei. Aperte hoc propheta dicit omnibus præpropere & præpostere intelligentiam requirentibus, & fidem negligentibus. Ait enim. Nisi credideritis non intelligetis. Habet ergo & fides ipsa quoddam lumen suum in scripturis, in prophetia, in Euangelio, in Apostolicis lectionibus. Et paucis interiectis subdit. Videtis ergo fratres quandiu sint peruersi, & properando vitiosi, qui tanquam immaturi conceptus, ante ortum quærunt abortum: qui nobis dicunt, quid me iubes credere quod non video? Videam ego aliquid vt credam. Iubes credendum quod non videam? Ego videre volo, & videndo credere, non audiendo. Dicat propheta. Nisi credideritis, non intelligetis. Ascendere vis & gradus obliuisceris. Vtique peruersæ homo, si iam tibi possem ostendere quid videres, non hortater, vt crederes. Hactenus August. Verum hic admonere oportet lectorem, ne putet omni fidei tribuendam esse hanc virtutem, quod videlicet illa possit iuuare intellectum ad secreta, & arcana regni Dei mysteria cognoscenda, prout nunc ex sanctorum doctorum testimonio diximus fidei conuenire. Hoc enim de sola fide acquisita intelligendum esse censemus. Nam sola fides infusa quæ per baptismum datur, sine viua voce alicuius doctoris exterius docentis, iuxta consonam omnium Theologorum sententiam, non sufficit ad intelligendum illa diuina mysteria, nec ad credendum illa. Est enim necessaria verbi Dei prædicatio, per quam auditores de his, quæ credere tenentur, edoceantur. Fides autem infusa hoc solum

audito,

August.

Esai. 7.

iuxta. 70.

auditori præstat, ut his, quæ à prædicatore, aut doctore audierit, facilius credat: non autē, ut sine doctore aliquo per seipsum credeat, & intelligere possit. Quomodo credent (ait Paulus) ei, quem nō audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? Sicut scriptum est: Quam speciosi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona: sed non omnes obediunt Euangelio. Esaias enim dicit: Domine quis credidit auditui nostro? Ergo fides ex auditu, auditus autē per verbum Christi. His verbis Paulus apertissime docet prædicationem verbi Dei esse necessariam ad fidem mysteriorum diuinorum assequendam. Sapienter igitur dixisse merito censeo illum Candacis Reginae Eunuchum, qui legens Esaiam prophetam, interrogatusque à Philippo, an intelligeret, quæ legebat, respondit: Et quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi? Tam alta enim censuit esse illa mysteria, ut sine doctore neminem illa assequi posse existimauerit. Nec solum est necessaria prædicatio verbi Dei ad fidem primo suscipiendam: sed etiam ad illam postquā semel suscepta fuerit, nutriendam, & conseruandam, præsertim in illis, qui sunt rudis ingenij, & nimium obliuiosi. Hi enim assidua prædicatione verbi Dei, aut alia frequenti doctrina indigent, ut bene possint mysteria fidei dicere, & quæ semel didicerunt retinere. Alioquin nec perfecte discent, nec plene retinebunt, & sic fides semel cæpta ob solum prædicationis defectum facile peribit. Hoc autem facile quisque sibi persuadebit: si verbi Dei proprietates, & conditiones intellexerit. Est enim verbum Dei quidam animæ cibus, qui illā in fide, & cæteris virtutibus nutrit, & auget, & perficit. Nam quod verbum Dei sit spiritualis quidam animæ cibus, ipsamet veritas nos docuit, quādo Sathanæ tentationem reicēs dixit: Non in solo pane viuit homo: sed in omni verbo, quod procedit ex ore Dei. In quibus verbis Saluator cibus hominis varios esse ostendit iuxta varietatem partium, ex quibus idem homo componitur. Constat enim homo ex anima, & corpore: corporis cibus est panis materialis, & corporeus: animæ vero cibus est verbum Dei. Ob hanc causam plurimi ex sacris doctoribus, verbum Dei figuratum esse censent in manna, quod Deus filiis Israel in deserto esuriētibus dedit. Illius enim

Rom. 10.
Naum. 1.

Esai. 55.

Act. 18.

Mat. 4.

cibi

tibi natura talis, & tantæ virtutis erat, vt omnem supple-
 ret indigentiam, & omnium satisfaceret appetitui, præ-
 bens vnicuique talem, qualem optasset saporem, siue car-
 nes, siue pisces, siue oua, siue fructus concupiuisset. Sic
 & iam verbum Dei omnium virtutum saporem habet,
 & omnium subuenit indigentia. Nam superbis, elatis, ira-
 cundis voracibus epulonibus, libidinosis, auaris, & om-
 nibus, aliis peccatoribus, quocumque nomine censetur,
 verbum Dei necessaria præbet remedia, quibus animas
 suas illi saluare possint. Erat etiam mansa illud suaue, &
 dulce, & verbum Dei his, qui recte sapiunt dulcissimum
 videtur. Propheta siquidem Regius, qui rectum tenebat
 gustum, dicebat: Quâ dulcia faucibus meis eloquia tua,
 super mel ori meo. Aliam insuper inter hæc duo similitu-
 dinem assignat Origenes homilia tertia super librū Nu-
 merorum sic inquit: Scriptum est de manna: quia se-
 cundum tempus illud si quis id ita sumpsisset, nutriretur
 ex eo: si quis verò contra præceptum Dei, & contra sta-
 tutum diuinitus modum voluisset assumere, non frueretur
 eo, vt vitali cibo: sed vermes ebullirent ex eo. Et ita
 fiebat, vt vna, atque eadem species mannae aliis vermes,
 & putredines generaret: aliis verò salubrem cibum con-
 ferret, & vitæ necessarium. Igitur & nostrum manna ver-
 bum Dei est, & apud nos ergo sermo Dei aliis efficitur
 ad salutem, aliis ad pœnam. Hæc Origenes. Plures adhuc
 alias similitudines inter verbum Dei, & manna ostendit
 beatus Ambrosius libro octauo epistolarum suarum: epi-
 stola. 61. quas omnes prudens omitto, causa prolixitatis
 vitandæ, satis me fecisse existimans, quòd locum indica-
 uerim lectori: vnde illas si velit sumere possit. Nec solum
 cibi nomine sacra scriptura appellat verbū Dei: sed etiam
 nomine potus, vt vel his duobus nominibus ostenderet
 illud esse completum animæ nutrimentum, cum non mi-
 nus potus, quàm cibus sit ad nutritionem necessarius.
 Nam quòd verbum Dei sit potus, apertissime ostendit
 Christus Saluator noster quum plebi prædicans, & om-
 nes ad doctrinam suam vocans, clamauit dicens: Si quis
 sitit, veniat ad me, & bibat. Sitire dixit eos, qui Saluato-
 ris doctrinæ cupidi essent, & hos ad potū inuitat, hoc est
 ad auditionem verbi, quod ipse prædicabat, vnde abunde
 doceri

Sapi. 16.

Psal. 118.

Origen.

Joan. 7.

doceri quisque poterat. Deinde qui Christum audierant prædicantem, postea (vt idē Saluator refert) dicturi sunt illi. Manducauimus, & bibimus coram te. Vt autem exprimerent illi, quem cibum manducasset, & potum bibissent, statim subiungunt: In plateis nos docuisti. Quibus verbis aperte declarant, verbum Dei prædicatum esse se animæ cibum, esse etiam & potum. Nec tamen abs re, & frustra: sed ob maximam causam verbum Dei appellatum est animæ cibus, & potus. Nempe, vt inde intelligamus verbi Dei prædicationē esse ad salutem animæ ad eō necessariam, quæadmodum cibus, & potus corporeus est necessarius ad corporis vitam seruandam. Hanc enim causam beatus Chrysostronus expressit, qui homilia. 11.

Luc. 13.

super priorem epistolam Pauli ad Timotheum sic ait: Quemadmodum carnales cibos diebus singulis ex necessitate requirimus, ita fidei, pietatisque doctrinam semper accipimus, eaque iugiter enutrimur. Hęc Chrysostronus. Si cibus, & potus animæ censetur esse verbum Dei, consequens est, vt illius prædicatione his, qui aliunde doctrinam sumere non possunt, deficiente: deficiat etiam illis fides Catholica, quam (vt Paulus supra dixit) sine verbi Dei prædicatione nullus per se assequi potest. Potest adhuc alia esse verbi Dei consideratio ex qua etiam facile conuinci potest illius subtractionem esse, certissimam heresum causam. Est enim verbum dei, lumen quo mediante quisque, quæ agere, & quo gressus dirigere velit, facile videre possit. Lucerna pedibus meis (inquit Reginus propheta) verbum tuum, & lumen semitis meis. Et iterum in eodem Psalmo: Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis. Si ab illo, qui in tenebris ambulat lucernam, qua illuminabatur, subtraxeris, illa luminis absentia efficiet, vt ambulans tertio quoque gressu offendat: Quemadmodum Aristoteles dicit, absentiam nature causam esse, quod nauis patiatur naufragium: quia ille si præsens fuisset, sua industria potuisset nauem integram seruare. Ad eundem modum dicendum est de verbo Dei, quod si prædicatum fuisset, illuminasset audientes, ne offenderent pedibus, aut errarent à via. Ex quo necessario sequitur, quod prædicatione illius sublata, facile viatores omnes, qui sunt in hoc mundo à via salutis declinabunt.

Chryso.

Psal. 13.

Ideo

Ideò Paulus hanc necessitatem prædicationis verbi Dei optime intelligens, Timotheo Episcopo, & discipulo suo scribit, adhortans, & vrgens ad frequentem Dei prædicationem, sic inquit: Testificor coram Deo, & Iesu Christo, qui iudicaturus est viuos, & mortuos, per aduentum ipsius, & regnum eius: prædica verbum, Instæ opportune, importune. Cur autem in prædicatione verbi Dei instare, & importune agere præceperit, paucis interpositis expresfit, sic inquit: Erit enim tempus, quum sanam doctrinam non sustinebunt: sed ad sua desyderia coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Tu verò vigila, in omnibus labora, opus fac Euangelistæ. Nouerat quippe Paulus multos futuros esse, qui in fide errarent: ideò monet Timotheum, vt à prædicatione non cesset: sed frequentissime Euangelium prædicet, quo melius possent hæreses impediri, ne oriantur. Idem etiam præcepit Deus olim Esaiæ prophetæ, sic dicit: Cerna, ne cesses: quasi tuba exalta vocem tuam, annuntia populo meo scelera eorum. Sunt enim prædicatores velut quidam Dei canes, qui latratu suo gregem Dei, qui est ecclesia, custodire debent. Si canes vehementer latrant, lupi reformidant inuadere gregem: si verò canes dormiunt, aut silent, lupi tunc ex canum silentio audaciores fiunt, & gregem tanto maiori cum fiducia inuadunt, quanto securius se nocere posse existimant. Idem profus dicendum censeo de prædicatoribus verbi Dei, qui si iugiter, & ex affectu (vt decet) cõtra hæreses, & alia vitia clamarent, suo latratu non solum hæreticos, & hæreses: sed reliqua omnia vitia, quæ gregem Dominicum deuantant, facile propellerent: si tamen tacuerint, & prædicare noluerint, sua raciturnitate Dominicis ouibus nocent. Nam tunc dæmones, & hæretici illorum ministri audacius illas aggrediuntur, & illi tanto facilius nocere possunt, quanto magis deest, qui illos exterreat, aut illas de fuga moneat, vt vel ipsæ sibiipsis prouideant. Et hanc fuisse etiam olim potissimam malorum Synagoge causam ipse Deus apertissime expresfit per Esaiam prophetam, sic dicens: Vniuersi canes muti non valentes latrare. Quæ verba interpretans Hieronymus in commentariis super

a. Tim. 4.

Esaï, 58.

Esaï, 56.

Hieron.

super

super Esaiam, sic ait: Isti, de quibus propheta nunc loquitur, non solum speculatores cæci: sed & canes muti appellantur, non valentes latrare. Qui enim gregem Domini custodire debebant, & lupos abigere, & latrare pro Domino, diligunt fomina, & dæmoniacis visionibus delectantur. Hæc ille. De hac re, quam credo esse apertissimam, nō videtur mihi esse opus multa exempla proferre quoniam & si res esset dubia, & ab exemplis probanda esset, tam multa suppetere possent, vt nullum sit regnum quod pro hac re non possit exempla præstare. Nam ego qui multas & varias Christiani orbis Prouincias peragravi, & longam in aliquibus illarum traxi morā, hoc experientia docente cognoui, eos homines, qui montana, & deserta loca incolunt, & rarissime prædicationem verbi Dei audiunt, pluribus erroribus, & superstitionibus infectos esse, quā alios, quibus frequenter Dei verbum prædicatur. Ex quo euidentissime colligitur, prædicationis verbi Dei defectum, illis potissimam esse causā, quæ in tales errores labantur: quia si edocerentur, vt alii, etiam illis erroribus carerent, quemadmodum carēt, hi, qui frequentes audiunt verbi Dei conciones. Huic tam manifestæ hæresum causæ, iustum esset, vt Principes vtriusq; ordinis, hoc est, Ecclesiastici, & Seculares diligentissime subuenirent. Verum hoc magis Prælati ecclesiasticis incumbit, quibus animarum cura est à Deo data. Hi enim sunt, qui populum Dei docere tenentur, & à quibus populus Dei doctrinam iure petere potest, dicente Domino per Malachiam prophetam: Labia sacerdotis custodiunt scientiā, & legem requirunt de ore eius: quia angelus Domini exercituum est. Et ideo nullus (vt postea in alio huius tertii libri cap. dicam) deberet institui animarum pastor: nisi qui vel mediocri esset literarum notitia instructus, vt populum posset rectam fidem, & bonos mores docere, & ad illos hortari. Verum tanta est huius seculi infelicitas, vt pastores docti ad alios indoctos, & prorsus idiotas relati, sint velut gemme ad aliorum vilium lapidum numerum, comparati. Et si aliqui sunt pastores docti, qui bene possent gregem sibi commissum in fide & moribus instituere, magna tamen eorum pars tanta, & tam cæca superbia ducuntur, vt id facere dedig-

Mala. 2.

Mar. vii.

nentur, tanquam si prædicationis officium esset vile ali-
 quid, & ignominiosum. Non est quidem aliud, & hone-
 stius in ecclesia Dei officium, quam officium prædicationis,
 per quod prædicator, si recte illud munus exercet,
 magis Deum repræsentat. Est enim illud verum Aposto-
 lorum officium, quibus Christus saluator noster ex hoc
 mundo ad Patrem ascendens nihil aliud æque manda-
 uit, ac Euangelii prædicationem. Euntes (inquit ille) in
 mundum vniuersum prædicate Euangelium omni crea-
 turæ. Quod in hac parte ego faciendum censeo, vt tam-
 late grassanti morbo, vel aliqua ex parte occurratur, bre-
 uibus exponam. Episcopi cogant animarum pastores si
 qui docti sunt, vt ipsi per seipsoſ gregem sibi cõmissum
 pascant, illum de agendis, & credendis doceãt, & ad illa
 semper hortentur, & moneant. Si pastores animarum in-
 docti fuerint, cogant illos, vt ex redditibus suis condu-
 cant prædicatores, qui illorum suppleant defectum. Si
 Episcopi in hoc (prout plurimi illorum facere solent)
 negligentes fuerint, tunc Principes seculares huic tam
 crassæ Episcoporum negligentia succurrere debent.
 Debent enim Episcopos hortari, vt bonos instituant pas-
 tores, qui gregem sibi cõmissum pascere possint, vt præ-
 dicatores distribuãt, & cuiq; populo iuxta necessitatem
 prouideant: si Episcopi hoc facere neglexerint, nõ ultra
 progrediendum censerem, ne fortè si coacti, & nõ ex af-
 fectu id faciant, tales populo exhibeãt prædicatores,
 vt illis carere fortè melius esset, quam illos habere. Non
 enim quærent (prout aliis in rebus plurimos eorũ fa-
 cere videmus) doctiores, & meliores, & qui plus populo
 possent prodesse: sed eos, quos minori mercede conduce-
 re possent. Nec tamen propter Episcoporum, & aliorum
 pastorum negligentiam, rem hanc prorsus desperatam
 esse censeo, & velut talem relinquendam. Tunc enim (vt
 ego existimo) Principes, & alii Domini seculares huius
 rei curam sumere deberent, ne hi, quibus imperãt, à fide
 catholica, & Christianis moribus deficiãt. Manus enim
 manum alteram iuuat, & brachium alterum alteri sub-
 uenire oportet. Mutuo se iuuare debent membra, quum
 eorum alterum altero indiget. Si brachium dextrũ non
 posset, aut fortè nollet, pro corporis vita seruanda ori cõ-
 bum

bum porrigere, nonne brachium finistrum deberet hūc sumere laborem? Deberet certe, ne totū corpus, & simul cum corpore brachium ipsum ob cibi defectum periret. Quasi enim duo corporis brachia sunt, duæ Christiani orbis potestates, altera ecclesiastica, altera secularis, & laica. Si igitur ecclesiastica potestas, prout illi ex officio facere incumbit, cibum verbi Dei populo porrigere neglexerit, tunc seculares Principes, & alii Domini, & populorum rectores tantæ indigentiaē ea, qua poterunt parte subuenire debent, ne ob defectum spiritualis cibi animas perire permittant. Bonos, & doctos viros, & si possibile foret, qui gratiam verbi habeant, perquirere faciant, quibus ex publico ciuitatis, aut oppidi ærario, iuxta personæ, & laboris meritum, stipendia statuāt, vt illi populum statutis aliquot anni diebus in fide, & moribus erudiant. Et quod maxime procurandum esse censeo, est vt pueris pædagogi cōmunes ex publico ærario conducti assignentur, qui illos in fide, & moribus recte instituant. Nam (vt ait Salomon) adolescens iuxta viam suam etiam quum senuerit, non recedet ab ea. Et egregius poeta dixit :

Prou. 22.

Quo semel est imbuta recens seruabit odorem

Horatius.

Testa diu.

Quæ omnia si potestas secularis exequatur, illud Esaiæ Prophetæ Ecclesiasticæ potestati merito dicere poterit. Erubescite Sidon, ait mare. Erubescendum certe est Ecclesiasticæ potestati, si ob illius negligentiam, eam animarum curam seculares Domini suscipiant, quam illa ex iure diuino habere tenebatur. De Prælatorum tamen negligentia : quia alio integro cap. differere decreui, vbi ostendam illam esse potissimam hæresum causam : ideo nolo nunc longiorem de hac re facere sermonem. De solo enim prædicationis defectu in præsentiarum tractamus, ostendentes, q̄ ille sit multarum hæresum causa. In quos autem sit huius defectus culpa reicienda, nunc non inquirimus: sed in aliud capitulum, in quo de Prælatorum negligentia, & indignitate agemus, rem istā differimus. Verū in circa ea, quæ in hoc capitulo diximus, Lectorem admonere decreui, ne puer me defectum prædicationis tanti facere, vt existimem illum esse primā hære-

Esai. 24.

sum causam, aut quod tantam, tamq̄ potentem illaria esse censeam, vt ipfimet, qui prædicationis verbi Dei indigentiam patiuntur, nō possint impedire, ne in seipsis aliquas hæreses gignat. Nam & si ipsi sine prædicatione verbi Dei (vt diximus) non possint veram fidem Catholicam adipisci: si tamen ipsi à vitiis omnibus abstinerent vt vnum Deum (prout naturalis ratio ostendit) adorarent, & illi se totos fiderent, Deus illos non permetteret in hæresim aliquam labi, sed aut Deus ipse interius illos doceret, aut prædicatores, & doctores ad illos mitteret, qui illos in fide Catholica, & aliis omnibus ad vitā æternam assequendam necessariis institueret. Pro cuius rei confirmatione satisesse potest Cornelii Centurionis exemplum, qui cū Gentilis homo esset: quia tamen à vitiis gentium alienus, ob illius eleemosynas, & orationes exauditus est, & missus est ad illum Petrus apostolus, qui illum erudiret. Si tamen illi sunt peccatis variis immerfi, non est mirum, q̄ Deus illis non det prædicatores cū sepe eos, quos habebant, peccatis suis id exigentibus, à populis subtrahat. Nam Ezechieli prophete ad populum in transmigratione Babylonica positum missio, Dominus verbum prædicationis propter peccata populi subtraxit, ne illis prædicaret. Hæc enim verba (vt ipse met Propheta testatur) Deus dixit ad eum: Et tu fili hominis, ecce data sunt super te vincula, & ligabunt te in eis, & non egredieris de medio eorum, & linguam ad hærerere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi vir obiurgans: quia domus exasperans est. Quæ verba interpretans Hieronymus in cōmentariis super Ezechielem prophetam, ait: Quod lingua Prophetæ palato, vel gutturi cohæret, & mutus effectus auctoritatem non habet increpantis, causa perspicua est: quia, inquit, domus exasperans est. Et est sensus. Tantæ sunt amaritudines, & tantæ aduersus Deum contentiones, vt obiurgantem non mereantur audire. Ex quo perspicuum est, vbi multitudo fuerit peccatorum, indignos esse peccatores, qui à Domino corrigantur. Hæc Hieronymus. Ex quibus verbis constat peccatum non solum (vt proxime præcedenti capitulo diximus) esse causam, q̄ Deus falsos doctores, & peruersos prædicatores populo permittat, sed etiam

Act. 10.

Hieron.
Ezec. 3.

etiam, quòd bonos, quos populus habet, ab illo subtrahat, ne habeat, qui illos docere possit. Hi igitur, qui prædicatione verbi dei carent, si illam eluriant, & edoceri desiderant, à vitiiis abstineant, & deum amare & timere procurent: Et deus, qui neminem vnquam ad eum confugientem contempnit, non deseret illos: sed mittet illis doctores, à quibus doceri possint, aut ipsemet interius eos docebit: Non vidi iustum derelictum (inquit propheta Regius) nec semen eius quærens panem. Quæ verba non de pane materiali, quo pascitur corpus: sed de spiritali pane, qui est verbum dei, intelligenda esse, Casiodorus in commētariis super Psalmos optime conuincit, sic dicens: Legimus famis causa Abraham, Isaac, & Iacob mutasse prouincias. Vnde dubium non est eguisse pane, quòd propter penuriam loci constat exteras experisse regiones. Sed redeamus ad interiorem hominem, & vera nobis sententia salutariter apparebit. Semen vniuscuiusque hominis operam esse diximus, quam seminat, & metit, siue bonam, siue malam. Ergo opera iusti pane non indiget, hoc est verbi dei, quo satiatur, quo reficitur, quo intus re vera viuit, & pascitur. Hæc Casiodorus. Et sapiens Ecclesiasticus veram sapientiam promittit illi, qui Deum timuit, & iustitiam sectatus fuerit. Qui timet deum (inquit ille) faciet bona: & qui continens est iustitiæ apprehendet illam: & obuiabit ei quasi mater honorificata: & quasi mulier à virginitate suscipiet illum. Cibabit illum pane vitæ, & intellectus, & aqua sapientiæ salutaris potabit illum. Ex quibus verbis euidentissime colligitur, eos, qui verbi dei prædicatoribus, à quibus edoceri possent, carent, nec iustos esse, nec deum timētes: quoniam si deum timerent: tandiu illos in tenebris, & sine vllò doctoris lumine permanere deus non permitteret: sed cibaret illos (vt dixit Sapiens) pane vitæ, & intellectus, & aqua sapientiæ salutaris potaret illos. Nec tamen ista in excusationem Episcoporum, & aliorum pastorum dicimus: quoniam illos nihilominus peccare censeo propterea, quòd verbo dei non pascunt oues suas: nisi forrè specialem de hac re prohibitionem à deo haberent, quemadmodum Ezechieli prophetæ datam fuisse, supra ostendimus. Deus enim licet, peccatis populi exi-

Psal. 36.

Casiod.

Eccle. 15.

DE IVSTA HÆRET. PVNIT.

gentibus, peimittat, vt pastores animarum non pascant verbo Dei oves suas, non tamen ipsis pastoribus præcipit, vt à prædicatione verbi Dei abstineant.

DE SECVNDA CAVSA, EX QVA HÆ-
reses oriuntur, quæ est indifferens prædi-atio
verbi Dei per quosunque sine vllò di-
scrimine, & sine vlla examinatio-
ne. Cap. III.

Mat. 9. **M**VLTA certè est in toto orbe Christiano prædicationis verbi Dei penuria: quoniam (vt Saluator noster prædixit) messis quidem multa, operarij autem pauci. Messis multa, vt beatus Hieronymus interpretatur, omnis turba credentium est: Opera: ij autem pauci, & Apostoli, & imitatores eorum, hoc est, prædicatores, qui mittuntur ad messem. Ex quorum paucitate euenit, vt aliqua pars messis pereat: quia tam multæ messi, tam pauci operarij non sufficiunt. Quæ res non parvam doloris arsam præbet his, qui aliquam Christianæ reipublicæ rationem habent. Sed id maximè dolendum, vt istorum paucorum prædicatorum maior pars tam indigna sit ad prædicationis officium, exercendum, vt ipsum officium, quod est mire honorificum, indignitate sua dehonefcent, & dedecore afficiant. Nam cum duo sint, omnium sanctorum testimonio, ad munus prædicationis rectè obcundum, maximè necessaria: bonitas videlicet, & doctrina. Multi tamen sunt verbi Dei prædicatores, quibus horum alterum deest, multi etiam, quibus deest vtrumq;. Est enim maximè necessaria in prædicatore doctrina, quoniam primus scopus, ad quem tendere debet ipsa prædicatione, est auditores docere. At, qui doctus non est, alios docere non potest. Fons qui aqua caret, alios potare non valet. Corpus quod lucidum non est, alios illuminare nequit. Necessè igitur est, vt prædicator sit doctus, qui aliorum docèdorum suscipit curam. Nec satis est prædicatori, vt rectè suum exequatur officium, ipsum esse doctum: nisi etiã sit bonus, & virtutis amator, vt non solum verbo: sed etiam exemplo prodesse auditoribus possit. Sæpe enim potentiora sunt exempla, quàm verba. Plato, & Aristot

Aristoteles, & omnis in diuersum abiēs Philosophorum turba, plus ex moribus, quàm ex verbis Socratis accepit. Plus etiam Apostoli, cæterique Christi Saluatoris nostri discipuli, ex illius exemplis, quàm ex illius verbis ad virtutem capeffendam profecerunt. Ob quam causam Christus supremus omnium Magister, qui suorum discipulorum profectum summe cupiebat, primum (vt Lucas refert) studuit, vt faceret, deinde, vt doceret. Ad Christi igitur exemplum, cuius locum in prædicatione tenent, oporteret prædicatores vitam suam optime componere, vt opere simul, & verbo prædicare procurarent. Nam qui alios mundare debet, oportet, vt prius ipse sit mundus.

Qui alios ardentis, & Dei amore feruentes efficere optat, necesse est, vt ignem cœlestem in se habeat, quo auditores inflammare possit. Fieri enim non potest, vt qui frigidus est, aut tepidus, alios calefaciat. Si ad carbonis extinctos quis alios eiusdem conditionis carbonis iunxerit, nunquam accendentur: si tamen aliis ardentibus carbonibus illos admouerit, facile ardebunt. Sic etiam, qui prædicatorem, quem nouit esse vitis infectum audit: nisi Deus adsit, qui illum intus ardētem faciat, nunquam ab illo prædicatore accendetur. Hinc est, quòd de Christo summo prædicatore omniumq; prædicatorum magistro, propheta Regius dixit: Ignis à facie eius exarsit, carbonis succensi sunt ab eo. Esaias propheta quoniam labia habebat immunda (vt ipse ment dolens, & gemens fatetur) purificari debuit antequam ad prædicandum mitteretur. Ad quam purificationem faciendam missus est Angelus, qui tollens carbonem ignis de medio altaris, tetigit labia illius, & linguam, & sic purgauit eam, qua purgata statim missus est ad prædicandum. Quandiu labia immunda habuit, non est iniunctum Esaiæ prædicationis onus, vt autem mundata fuerunt labia, è vestigio dignus habitus est, cui meritò posset prædicatio demandari. Ascendens Christus Saluator noster ad cœlos: vnde pro nobis descenderat: Apostolos in mundum vniuersum mittit, vt prædicarent Euangelium omni creaturæ. Nec tamen eos statim abire, & mandatum adimplere permisit, sed præcepit eis (vt Lucas ait) ab Hierosolymis ne discederent: sed expectarēt promissionem

Act. 1.

Psal. 17.

Esai. 6.

Mar. vi.

Act. 1.

Psal. 50.

patris, vt priusquam abirent induerentur virtute ex alto, & inflammarentur igne spiritus sancti, quo alios in amore Dei feruentes efficere possent. Hinc est, quod Dauid, vt vias Dei alios recte docere posset, triplicem prius postulauit sibi dari spiritum, videlicet rectum, & sanctum, & principalem. Spiritum rectum (inquit ille) innoua in visceribus meis. Et iterum: Spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Et postea: Spiritu principali, siue (vt Hieronymus transtulit) potenti, confirma me. Et postquam hunc triplicem petiit spiritum, statim subdidit: Docebo iniquos vias tuas: & impij ad te conuertentur. Quo petitionum ordine ostendit triplicem illum spiritum necessarium esse, vt quis vias Dei recte docere possit. Est quidem necessarius spiritus rectus, vt auditores recta via ad cœlestem patriam ire doceat: spiritus sanctus, vt auditores sanctos, & Dei amore feruentes efficere valeat. Spiritus principalis siue potens, vt aduersus omnes tentationum incurfus constantem, & infractum semper habeat animum: ita vt nec minis terreatur, nec muneribus flectatur: nec deiciatur aduersis, nec prospere erigatur, & insolescat. Sunt enim hæ duæ validissimæ machinæ: quibus semper oppugnantur prædicatores, & expugnantur sæpe, blanditiæ scilicet, & terrores. Hi timore concutiunt animum, illæ spe inuadunt. Hi dolorum grauitate mentem absorbent, & in desperationis barathrum sæpe iniiciunt, illæ falsa quadam dulcedine male securos nos reddunt, quo facilius interficere possint. Aduersus vtramque machinam spiritum potentem adesse oportet, qui prædicatorem docens, sic illum in bono confirmet, & constantem reddat: vt nec minis terreatur, nec blanditijs seducatur: sed semper officium prædicationis sibi commissum recte exequatur intrepidus. Duo igitur ista, bonitas scilicet, & doctrina (vt satis ex his, quæ diximus constat) summe necessaria sunt omni prædicatori, vt ille recte suum exequatur officium. Quæ duo in cœlesti illo igne qui in die penthecostes super apostolos descendit, aperte designata sunt. Est enim ignis natura lucidus & calidus, & ideo in figura ignis spiritui sancto super Apostolos venire placuit, vt hoc ipso nos doceret, illis suo aduentu & lumen doctrinæ & amoris Dei ardorem dedisse. Rari tamen sunt (vt

inge:

ingenuè loquar) qui illa duo habeant, quo fit vt rari sint prædicatores qui prædicationis officium pro illius dignitate & merito tractent. Nam aliqui sunt male morigerati, qui & si docti sint, suis tamen moribus prædicationis vires impediunt. Alij sunt, saltem in his quæ foris videntur, vere studiosi & virtutis cultores, sunt tamen adedò indocti, vt potius illos doceri, quàm docere oporteret. Ob quam rem non parua præbent ambitionis suspicionem, propterea quòd onus suscipere nõ verentur, quod notissimum est vires suas longè superare. Quæ res nõ paruum vt ostendemus, fidei Catholicæ dispendiũ efficere solet. Sunt rursus alij tam impudentes, vt cum nec docti nec boni sint, quadã tamen effroniti temeritate prædicare nõ dubitant. Horum omnium non est opus paucula quædam exempla proferre: quia plura quàm vellemus quotidie & passim omnes videmus. Sunt enim aliqui prædicatores tam rudes, vt vix Grammaticã degustauerint, Latini sermonis prorsus nescij, qui nec Euangelij quod in missa legitur solam superficiem intelligere valêt. Tales quidem multos, testor Deum, ego noui, qui habentes aliquos sermones in linguam vulgarem ab alijs translatos, eos tâta cum audacia & maiestate populo referebant, vt qui illos non agnouisset, putasset eos doctissimos viros esse. Quia tamen aliena lingua more psitacorum loquuntur, statim se produnt, quia eandem sæpè repetunt cantilenam, & si de his quæ dixerunt, interrogas, non magis quàm psitaci respondebunt. Si verò vt de re alia differant, petieris, obmutescunt tanquam prorsus ignari, aut fortè ne coram populo apud quem sapientes videri volunt, se nescire fateantur, non dubitabunt mille ineptias effutire. Et sic impudenti audacia loquentes suam produnt insciam, qui tacentes potuissent docti existimari. Ad hoc genus hominum pertinent ferè omnes quæstuarj indulgentiarum prædicatores, ex quibus vix vnum aut alterum inuenies virum doctum, qui sciat de re, quam prædicat vel mediocrem reddere rationem. Nunquam aut fidem aut mores sua prædicatione docere intendunt, sed is solus prædicationis suæ scopus est, plures ab auditoribus non solum haurire sed extorquere pecunias. Quod vt assequantur, indulgẽtias, quas populo prædicant, plus debito exaggerant,

rant, quæqua verum se vertunt, plangunt, Jamentantur, minantur, idem, nihil denique pro pecuniis extorquendis intentatum relinquunt, etiam si cum fidei periculo id faciant. Nam sæpè indulgentias quas prædicant adeò extollere cupiunt, vt pro illarum laude execrandas ex ore suo hæreses effundant. Quantum autem nocumentum ex hoc genere hominum fuerit Christianæ reipublicæ illatum, tota Germania potest esse testis. Quoniam hæc prima radix fuit, vnde tota hæc Lutherorum pestis orta fuit. Nam cum tabulas quosdam indulgentiarum prædicatores Lutherus audisset, qui plura quam par erat, de indulgentiis dixerunt, adeò horrenda illi sunt visa, vt impium, iniquumque existimauerit tacere, & illis non obuiare. Zeilo igitur & non secundum discretionem motus in publicum prodiit, & contra hos omnes prædicauit nõ veram indulgentiarum intelligentiam (vt oportebat) edocens, sed eas profus euertens, & dicens eas nullius profus esse vtilitatis. Cui cum aliqui viri docti repugnarent, suaderentque vt palinodiam cantaret, tantum abfuit vt id facere vellet, vt multo peiora quam prius effundere non dubitauerit. Ab istis igitur quæstuaris indulgentiarum prædicatoribus primam ansam hæresis suæ Lutherus accepit. Quod nomen in tantam iam abiit infamiam apud probos & cordatos viros, vt nullus, aut rarus sit vir bonus, & doctus, qui indulgentias prædicare dignetur, non propter ipsas indulgentias, sed propter illarum prædicatores qui officium prædicationis illarum dehonestauerunt & reddiderunt infame. Ego quidem indulgentias, si rectè dispensentur, sanctas & valdè æstimandas esse censeo, illarum tamen prædicatores, vt quædam Christianæ reipublicæ monstra abominor. Consularem quidem Principibus vt eas non nisi per probos & doctos viros prædicari permitterent, & sic primum religioni, deinde quæstui bene prospicerent. Nam plus (vt existimo) & libentius bonis & doctis viris tribueret populus, quam his blateronibus, quibus raro aliquis nisi inuitus aliquid pro indulgentia confert, quippè quia semper putat eos esse mendaces. Sunt alij prædicatores non tam ignorantes vt isti, de quibus nunc diximus, sed mediocriter do-

eti, qui si sua sorte vellent esse contenti, possent pro sua mediocritate populo satisfacere, & illum in fide & moribus instituere. Sed quia supra meritum suum æstimari à populo appetunt, ideo altiores & grauiores sententias, quam ipsi interpretari valeant, populo prædicare contenti: Quorum prædicatio sæpè nocere populo magis quam prodesse potest. Nam cum ipsi prædicant quæ non bene intelligunt, necesse est vt peruerse interpretentur, aut obscura sine vlla interpretatione relinquunt. Quod cum euenerit, & si multi ex auditoribus propter mysterij reuerentiam ab illius scrutinio intellectum suum auertant, multi tamen qui audaciores sunt, & minus mysteria reuerentur, pro suo arbitratu interpretabuntur & erabunt. Et hunc prædicatorum defectum Hieremias propheta deplorat, dicens: Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis. Non dicit paruulos petiisse lac: sed panem, Quia non solis apertissimis legis præceptis erant contenti: sed velut iam grandiores effecti panem, hoc est, occulta aliqua mysteria illis reuelari petebant. Non dicit, non esse qui panem daret: sed qui frangeret eis. Erant enim qui panem, hoc est, sententias graues porrigerent, sed non erat qui frangeret, hoc est, qui interpretaretur & bene illas declararet. Vnde Hieronymus in commentariis super lamentationes Hieremiæ, prætata verba interpretans ait: Iuxta allegoriam significat, quod hi qui infirmi adhuc sunt intellectu, & minus validi ad percipiendum fortiorem cibum, qualibus ait Apostolus: Lac vobis potum dedi, propter inertiam & desidiam doctorum, spiritualis intelligentiæ carèt alimonia. Paruuli, inquit, petierunt panem & non erat qui frangeret eis: id est, infirmi quique scripturæ sacræ fortes sententias petierunt sibi exponendo comminui: sed qui exponere studeat, non valet inueniri. Hæc Hieronymus. Sunt iterum alij prædicatores, viri quidem eruditi & vere docti, qui ea quæ populo prædicant quanuis sint sublimia & occulta mysteria, oprime interpretantur & exponunt, carent tamen discretione & prudentia, qua iuxta capacitatem auditorum sciant temperare sermones, sed semper etiam coram rudi populo dicere res grandes affectant. Quibus rectè dici posset id, quod poeta Satyricus ait.

Tren. 4.

Hieron.

1. Cor. 3.

Dicere

Perſius ſa:
tyra. 1.

Dicere res grandes noſtro dat muſa Poëtæ.

Qua intentione id faciant ego diuinare non poſſum, quia illorum corda intueri non valeo. Si tamen aliquis hic cōceditur ſuſpitioni locus, ſuſpicaret ego eos, res tam ſublimes coram populo rudi prædicare, vt à populo pro doctis habeantur, & in magna ſint apud illum admiratione. Non dei gloriã aut populi vtilitatem, ſed ſuam tantum exiſtimationem quærit, & ideo non vt populũ doceant, ſed vt ab illo exiſtumentur, prædicant. Nec tamen hoc de omnibus huiusmodi prædicatoribus ſentio; ſed credo aliquos eſſe, qui ideo ſemper de rebus ſublimibus prædicantes tractare volunt: quia ingenia ſua talis ſunt conditionis, vt minima quæq; & aperta illis vileſcant, & ideo de illis diſſerere dedignantur. Quacunq; illi moueantur cauſa ego non curo, nec noſtra aliquid intereſſe puto: hoc tamen certo ſcio, & ideo conſtanter aſſeuerare non erubeſcam, eos omnes longe à ſcopo prædicationis aberrare, & quanuis docti illi ſint, officio prædicationis eſſe indignos, qui iuxta capacitatem audientium neſciunt temperare ſermonem. Quis enim non cenſeat inſanum eſſe eum qui in paruum aliquod vas imenſam aquę aut vini menſuram infundere conaretur? Sic mea quidem ſententia indiſcretus ſaltem aut imprudēs cenſendus eſt prædicator, qui ſublimia & occulta fidei myſteria prædicat populo rudi, & tantorum myſteriorum proſus incapaci. Natura enim ipſa aliter agendum eſſe docet, quæ cuique animali proprium & ſibi connaturalem & comenſuratum creauit cibum. Aliis cibus veſcitur Leo, aliis vrſus, aliis vulpes, aliis denique aues veſcuntur. Et homines ipſi non eundem omnes appetunt cibum: ſed pro ſua quifq; complexionem & corporis ætate & habitudine aptum ſibi & competentem viribus ſuis expetit cibum.

Ab his igitur rerum corporalium exemplis, intelligentiam ſpiritualium ſumamus. Omnis natura rationalis propriis & competentibus debet nutriri cibus. Verus autem animæ cibus (vt præcedenti ca. oſtendimus) verbum Dei eſt. Sed ſicut in nutrimentis corporis multę ſunt diſſerentię: ita & homo cuius anima verbo Dei paſcitur, non omnis vno atq; eodem verbo nutritur. Nam aliqui ſolo verbi Dei lacte potantur, hoc eſt, doctrina ſimpliciore

&

& clariore, vt de moribus esse solet, quæ præberi consuevit his qui prima rudimenta in diuinis studiis suscipiunt. Alij verò qui fortiores sunt, & in doctrina prouectiores, fortiori indigent cibo quo vescantur, hoc est, declaratione sublimium aliquorum nostræ fidei mysteriorum.

Si quis autem prædicator ordinem hunc peruerterit, ita vt paruulis quibus solū lac satis esse debuisset, fortiorem porrigat cibum, hoc est, mysteria sublimia proposuerit non solum non poterit eum enutrire: sed nimia cibi potentia illum occidet, quia hoc ipso nõ paruam erroris ansam illi præbebit. Ne igitur prædicator sua prædicatione noceat, oportet vt iuxta auditorum capacitatem dispenset verbum Dei. Et hoc est quod Beatus Iob mystica quadam (vt solet) eloquutione de Deo loquens, dixit: *Qui* Iob. 26.
ligat aquas (inquit) in nubibus suis, vt nõ erumpant pariter deorsum. Quæ verba interpretans beatus Gregorius in moralibus, multa præclara nostro huic proposito conducentia dicit, è quibus aliqua nũc citabo. Vt auditores rudes (inquit Gregorius) non inundatione scientiæ Gregor.
sed moderata prædicationis distillatione foueantur, ligat Deus aquas in nubibus vt non erumpant pariter deorsum: quia doctorũ prædicationem tẽperat, vt auditorum infirmitas doctorum rore nutrita conualescat. Et aliquibus interpositis suddit. Aqua itaque ligatur in nubibus, quia prædicatorum scientia infirmorũ mentibus loquẽs, quantum sentire valet, docere prohibetur. Nam plerunq; si auditorum cor verbi immensitate corrumpitur, lingua docentium indiscretionis pœna mulctatur. Vnde scriptũ Exod. 21.
est: Si quis aperuerit cisternã & foderit, & non operuerit eam, cecideritq; bos vel asinus in eam, dominus cisternæ reddet pretium iumentorum. Quid est enim aperire cisternam, nisi intellectu valido scripturæ sacræ arcana penetrare? Quid autem per bouem & asinum, mundum scilicet & immundum animal, nisi fidelis quisq; & infidelis accipitur? Qui ergo cisternam fodit, cooperiat, ne illuc bos vel asinus ruat, id est, qui in sacro eloquio iam alta intelligit, sublimes sensus coram non capientibus per silentium tegat, ne per scandalum mē is aut fidelem paruulum aut infidelem, qui credere potuisset, interimat.

Ex morte enim iumentorum debet pretium, quia illud scilicet

scilicet admisisse conuincitur, vnde ad agendam pœnitentiam reus tenetur. Quisquis namque ad alta scientiæ fluentia perueniens, cum hæc apud bruta audientium corda non contexerit, pœnæ reus addicitur, si per verba eius in scandalum siue munda seu mens immunda capiatur. Operienda est itaque cisterna, quia coram paruulis mentibus tegenda est alta scientia, ne vnde cor docentium ad summa attollitur, inde infirmitas auditorum ad ima dilabatur. Hactenus Gregorius, qui multa alia de hac re ibidem, dicit, sed hæc citasse sat est. Diximus hucusque de nocumentis quæ prædicatores inferunt reipublicæ Christianæ ob defectum doctrinæ, aut propter indifferetiam verbi Dei dispensationem, nunc superest disserere de nocumētis quæ inferunt ratione malæ suæ vitæ quam populo venditant. Nam aliqui eorum sunt pessimis moribus imbuti, qui siue vera prædicent siue falsa, sæpissime nocere auditoribus solent. Ex mala enim vita eorum oriri potest (vt supra diximus) vt intellectus eorum exceçetur, illa putantes bona, in qua sunt affecti, & illa mala quæ abominantur. Et quemadmodum ipsi sentiunt, ita populum docent: & inde necessarium est euenire quod Saluator noster ait: Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt. Si prædicator qui aliorum est dux excæcatur, mirum erit si populus qui illum audit, non erret: præsertim si populus erga illum afficitur, & in magna habet illum æstimatione. Tunc enim omnia illius dicta velut oracula quædam recipit populus, nec est qui ab illius doctrina vel latum pilum discedere audeat. Hæc res est adeo aperta, vt superuacaneum sit illam velle rationibus comprobare. Quærere enim rationem (vt Aristoteles ait) vbi viget sensus, infirmitas est intellectus. Nec opus est paucula quædam exempla proferre, quum tam multa nunc sint toti orbi notissima. Quanta hæresum colluies sit ex prædicatione Lutheri, Zuinglij, Carolstadij, Martini Butzeri, cæterorumq; eiusdem clasfis per totum orbem Christianum effusa, nemo est qui ignoret. Quæ omnes hæreses fuissent prorsus sublatae, si vt primum illi insanire cœperunt, fuisset illis prorsus inhibita prædicatio. Principum tamen negligentia qui illos coercere noluerunt cum possent, illis tantam nocendi audaciæ

Mat. 15.

ciam dedit, vt certatim inter se cōtendisse videantur, quis
 eorum plus ecclesiæ noceret, & qui plus nocuit illustrior
 apud eos est habitus. Omnis igitur princeps qui repu-
 blicam suam ab hæresibus saluam esse optat, neminem
 qui vel minimam dederit hæresis suspicionē, in illa præ-
 dicare permittat. De fide prædicatoris constare oportet,
 antequam ille populo prædicare permittatur. Damafus
 Papa in vita Euaristi Papæ & martyris refert illum sta-
 tuisse, vt septem diacones custodirent Episcopū prædican-
 tem propter stilum veritatis. O sanctum & tali martyre
 dignum statutum. Si hæc diligentia in perferendis ver-
 bis prædicatoris, in hunc vsq; diem apud omnes seruata
 fuisset, facile itum esset obuiā tantæ hæresum turbæ quan-
 tam nunc (proh dolor) videmus. Et certe timeo ne hæc
 facilis permissio prædicatorum, nisi illi citissimè occurra-
 tur, causa sit, vt tota ferè Christiana respublica citò ruat.
 Nec abs re, sed maxima motus causa & quidē notissima,
 hoc timeo, quippè quòd sciam, multos in variis prouin-
 ciis prædicatores, qui semel & iterum in prædicationibus
 suis scandalum hæresis non paruum populo dederunt, &
 tamen modica & leui excusatione per eos data, permissi
 sunt iterum atq; iterum prædicare, & sic aliquos seduxe-
 runt, & omnibus quos potuerunt, scandalum dederunt.
 Quales tamen illi ante fuissent, cum se excusauerūt, ipse
 rei exitus docuit, quoniā tandem se publicos ostendere
 hæreticos, nō dubitarunt. Nec mirarer si apud solos Prin-
 cipes hæreticos hæc permitteretur: sed hoc valdè miror
 quòd apud eos Principes, cæterasq; potestates quæ Chri-
 stiano nomine censentur tã facilis sit prædicatorū sus-
 pectorum permissio. Obsecro igitur eos omnes, & per Chri-
 sti vulnera obtestor, vt nullum qui vel leuem dedit hære-
 sis suspicionem, populo prædicare permittant, donec ple-
 nam fecerit apud populum quem scandalizauerat, suspi-
 tionis purgationem. Præter hos autem tam reprobos &
 noxios prædicatores sunt alij, qui & si mali sunt eorum
 tamen non tanta est malitia, vt affectus corrumpat intel-
 lectum. Et hi quidem bifariam adhuc contingere solent.
 Nam sunt aliqui eorum, qui optimè credunt, & bene de
 rebus agendis sentiunt, aliter tamen quàm sentiunt do-
 cent, aut spe præmij alleccti, aut timore pœnæ deterriti.

Damafus.

Vtrunque

- Vtrunque enim horum solet Prædicatores & alios Doctores à veritatis prædicatione deflectere : præsertim in curiis & aulis principum, qui præmiis allicere, & cruciatus deterrere possunt. Nam quod pœnæ timore multi dicant contra quam sentiunt, testis est Petrus apostolus qui in domo principis sacerdotum ad vocem ancillæ requisitus negavit se esse Christi saluatoris nostri discipulum. Et certe credo multo plures nunc esse in aulis principum, qui Petrum in hac re imitentur, quàm qui posterioris illius vitæ exempla sequantur, audacter dicentes regibus, Obedire oportet Deo magis quàm hominibus. Spe præmiij quod vehementer optant, alliciuntur alij: vt aliter quàm sentiunt doceant & prædicent. Bene quidem sentiunt: sed vt regibus, aut principibus, aut denique populo placeant, ea docent, & prædicant quæ illis placita esse cognoscunt. Tales fuerunt illi quadringenti falsi Prophetæ, qui consuluerunt Regi Achab, vt iret ad oppugnandum ciuitatem Ramoth Galaad. Illud quidem respondebant quod magis regi placere intelligebant, cum tamen nec vnum nec alterum plene sciebant. Qua in re licet ipsi prædicatores falsa annuntiantes grauius peccent, maior tamè culpa (vt ego sentio) in ipsos reges & principes reicienda est, qui nolunt nisi ea quæ sibi placita sunt audire, & si quis bonus & fidelis verbi Dei prædicator vera docuerit, illum odio habent, & audire recusant. De qua re idem rex Achab plenum poterit nobis præbere testimonium, qui rogatus à Iosaphat Rege Iuda vt dimissis illis quadringentis falsis prophetis aliquem verum Domini prophetam de bello faciendo consuleret, respondit. Remansit vir vnus per quem possumus interrogare dominum: sed ego odi eum: quia non prophetat mihi bonum sed malum. Micheas filius Iemla. Hi adulatores, in fide & moribus vehementer nocere solent: quoniam dicentibus illis malum bonum, & tenebras esse lucem, alij credunt, & ex hac fide oritur in auditoribus quidam amor & appetitus illius mali, quod ab adulatore laudatum est. Et si opere fecerit malum illud, tanto minus ab illo recedet, quanto magis credit esse bonum quod facit. Quo fit vt nunquam ille ad veram animæ salutem peruenire possit.
- Gregor.** Quoniam (vt beatus Gregorius ait) curari vulnus negligitur, quod dignum laudis præmio inuenitur,

Primus gradus ad salutem recuperandam est agnoscere se esse ægrum. Difficillimè enim poterit æger ad sanitatem peruenire qui se ægrotare nescit: quia nec medicum ad se vocabit: nec si ille sponte se offerat, medicinas ab eo oblatas accipiet: quippè quòd firmiter credat se illis minimè indigere. Prædicator dicens principi aut cuius alteri malum quod fecit bonum esse, hoc agit sua adulatione, vt princeps se malè fecisse nunquam pœniteat, & inde consequens est vt nunquam ad salutem perueniat. Et hæc adulatorum prædicatorum pestis omni tempore fuit noxia. Nam hanc fuisse olim in synagoga multorum errorum causam, Hieremias propheta deplorat, sic dicens.

Prophetæ tui viderunt tibi falsa & stulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent. Tren. 2.

Viderunt autem tibi assumptiones falsas & eiectiões.

Quæ verba interpretans beatus Hieronymus ait: Qui enim peccanti & iniquis operibus attendenti promittit impunitatis securitatem, propheticæ maledictioni subiacebit. Hæc Hieronymus. Et ipsemet Deus de istis blatis prædicatoribus, quòd valde populo suo nocuerint,

conqueritur per eundem Hieremiam prophetam sic iniquiens: Curabant contritionem filiarum populi mei cum ignominia dicentes: Pax, pax: & non erat pax. Contritionem curat prædicator, qui peccanti & non pœnitenti citò securitatem promittit. Et per Ezechielem prophetam iterum Deus ait: Principes eius in medio illius quasi lupi rapientes prædam ad effundendum sanguinem, &

ad perdendas animas, & auarè sectando lucra. Prophetæ autem eius liniebant eos absq; temperamento, videntes vana, & diuinantes ei mendacium, dicentes: Hæc dicit dominus Deus, cum Dominus non sit loquutus. Et quæ tunc contigerunt populo Israel, eadem etiam nunc in populo Christiano contingere videmus. Isti enim falsi prophetæ, hoc est, adultores prædicatores & doctores, sunt causæ potissimæ vt Reges & Principes intolerabilia tributa suis subditis imponant, & alia multa mala faciant, quæ nisi ab illis laudarentur, nequaquam facerent.

Applaudunt enim illis, & dicunt omnia licere quæ velint. Sunt denique alij prædicatores mali qui bene credunt, & optimè de moribus sentiunt, & vt sentiunt do-

10217
Ezech. 22.

10218

10219

10220

10221

10222

10223

10224

cent : sed moribus discrepant ab eo quod docent , quia bene docentes malè coram populo viuunt . Et horum doctrina & si vera sit , non solum non prodest populo ,

Gregor.

sed valdè nocet . Nam (vt ait Gregorius) cuius vita despicitur , restat vt eius prædicatio contemnatur . Sua enim mala vita hic talis prædicator multum fidei detrahit doctrinæ quàm prædicat , Eadem enim agit quæ damnat & sic ansam suspicionis non paruam auditoribus præbet , vera non esse quæ ab illo fuerunt edocti . Ad quod credendum , hoc argumento persuadebuntur , quod videlicet non est verisimile aliquem esse suæ salutis adeo immemorem , v sibi ipsi malè consulat , aliis autem bene .

Si bona sunt quæ docet , cur non ea facit ? Si bona sunt quæ facit , cur non ea docet ? Itaque quocumque se vertat , malus esse conuincitur , aut male docens aut male viuens . Sed quia magis semper homines oculis quàm auribus credunt , hinc est quòd male viuentis doctrina quàmlibet bona contemnitur . Deinde iustum est vt credatur quemlibet hominem maiorem suæ salutis quàm aliorum curam habere , & inde necesse est euenire vt quisque magis exemplis , quàm verbis credat . Quàm magnum malum sit , cum vita prædicatoris doctrinæ suæ non consentit , beatus Iob mysticis verbis nos docuit , quum ad confirmationem eorum quæ dicebat , execrationis iuramento vtens , hoc malum sibi ipsi tanquam maximum imprecatur , nisi vera sint quæ dicit . Si in manibus meis (inquit ille) adhæsit macula , seram & alius comedat , & progenies mea eradicetur . Quæ verba interpretans Gregorius in moralibus ait : More sacri eloquij serere dicimus , verba vitæ prædicare . Et aliquibus interpositis subdit . Comedere autem est bonis operibus satiari . Vnde

Iob. 31.

per semetipsam veritas dicit : Meus cibus est , vt faciam voluntatem eius qui misit me : Si ergo ea quæ protulit ,

Gregor.

facere prætermisit , ait : Seram & alius comedat . Ac si apertè dicat : Quod os meum loquitur , non ego sed aliter operetur . Prædicator quippè qui à suis vocibus moribus discrepat , ieiunus serit quod alius manducet : quia suo semine ipse non pascitur , quando à verbi sui rectitudine praua actione vacuatur . Et quia plerunque discipuli in cassum bona audiunt , cum ex magistri vita operum

Ioan. 3.

exem

exemplo destruuntur, rectè subiungitur. Et progenies mea eradicetur. Doctoris enim progenies eradicatur, quando is, qui per verbum nascitur, per exemplum necatur: quia quem lingua vigilans gignit, vitæ negligentia occidit. Hucusque Gregorius. Nec solis viris est docendi & prædicandi munus permissum: sed ipsis etiam sceminiis: quod est omnium absurdissimum. Multas ego in variis Christiani orbis prouinciis vidi & audiui feminas, quæ & si in ecclesia super cathedram non prædicabant, in domibus tamen suis & alienis publicos faciebant de rebus sublimibus sermones: & quotquot venire & audire volebant docere non verebantur. Ex his tamen prædicationibus multi sunt orti errores, vt exitus docuit.

Et quia particularia sunt diuersarum nationum exempla, & quæ ego vidi punita & correctæ fuere ab his quibus incumberebat, ideò nolo nunc ea in presentiarum prodere. Ego quidem à Paulo edoctus censeo nulli mulieri

1. Tim. 2.

permittendum esse vt doceat, sed præcipiendum vt discat. Quoniam postquam Eva fuit à serpente seducta, merito suspecta esse debet omnis doctrina ab ore mulieris prolata, timendum est enim, ne mulier sit à dæmone decepta, quia illa est vas ad deceptionem paratum, quo dæmon alios decipere solet. Cum igitur prædicatio verbi Dei per viros tanto officio indignos ministrata, multorum errorum multarumque hæresum (vt ex dictis constat) sit notissima causa, oporteret vt nullus populo prædicare permitteretur, nisi prius fuisset de fide & moribus plenè à suo superiore examinatus & approbatus. Non enim negotium hoc, quod tanti est momenti, omnibus sine discrimine committi debet, sed solis dignis. Nam Paulus Timotheo scribens, de hac re, admonet illum, sic dicens: Quæ audisti à me per multos testes, hæc comenda fidelibus hominibus qui idonei erunt alios docere. Et beatus Franciscus omnium fratrum minorum primus institutor & pater, apostoli Pauli vestigia sequutus hoc idem in sua regula omnibus fratribus præcepit, sic dicens: Nullus fratrum populo penitus audeat prædicare, nisi à ministro generali huius fraternitatis fuerit examinatus & approbatus, & ab eo officium sibi prædicationis concessum.

2. Tim. 2.

Sanctus
Franciscus.

Hæc beatus Franciscus, sub cuius instituto ego quantum indignus milito. Et concilium generale Lateranense sub Innocentio tertio celebratum, speciale de hac re frater decretum, quo vniuersis Christi fidelibus idem prohibetur, quod sanctus Franciscus fratribus suis prohibuit.

Concilium
Lateranense.

2. Tim. 3.

Rom. 10.

Nam in capite tertio decretorum eiusdem concilij hæc habentur verba. Quia verò nonnulla sub specie pietatis, virtutem eius (iuxta quod Apostolus ait) abnegantes, auctoritatem sibi vendicant prædicandi: cum idem Apostolus dicat: Quomodo prædicabunt nisi mittantur? Omnes qui prohibiti vel non missi præter auctoritatem ab Apostolica sede vel Catholico Episcopo loci susceptam, publicè vel priuatim prædicationis officium usurpare præsumpserint, excommunicationis vinculo innodentur: & nisi quam citius resipuerint, alia competenti pœna plectantur. Hæc concilium Lateranense. Quæ verba habentur in cap. Excommunicamus. paragrapho. Quia verò, De hæreticis. Et in alio generali concilio Lateranensi, quod sub Leone decimo celebratum est, idem statutum est renouatum, & multò copiosius factum. Nam in sessione vni decima eiusdem concilij consequens continetur decretum.

Leo. 10.

Leo Episcopus seruus seruorum Dei ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio, supernæ maiestatis præsidio, per cuius ineffabilem prouidentiam cœlestia simul & terrena diriguntur, &c. Et post multa quæ in prohemio illius decreti referuntur, hæc tandem subduntur. Sacro approbante concilio statuimus & ordinamus, vt nullus tam clericus secularis quàm cuiuscumque etiam mendicantium ordinis regularis, aut cuius alius ad quem facultas prædicandi tam de iure quàm de consuetudine, vel priuilegio aut aliàs pertinet, ad huiusmodi officium exercendum admittatur, nisi prius per superiorem suum respectiuè diligenter examinatus: in qua re conscientiam ipsius superioris oneramus, ac morum honestate, ætate, doctrina, probitate, prudentia, & vitæ exemplaritate ad illud aptus, & idoneus reperiat. Et hic quocumque postea prædicaturus accesserit, de huiusmodi examine, & idoneitate sua, per literas authenticas seu alias sui examinatoris approbatorisque, Episcopis & aliis locorum ordinariis fidem legitimè faciat. Hæc concilium Lateranense

sub

sub Leone decimo. O vere sanctum decretum, & generali concilio dignum; in quo nihil quoad hanc rem poterat censerī necessarium, fuit prætermissum. Præcepit enim, vt prædicatores examinentur, & quales sint approbandi declarat, & testimonium approbationis dari iussit, vt nullus se approbatum esse possit impune mentiri. Vnum tamen solum ab omnibus adhuc desyderatur, & est tam sancti decreti executio. Non enim scio illud, vel semel fuisse executioni mandatum, nec audiui ab aliquo qui hoc aliquando fieri vidisset. Sed hoc Episcoporum negligentia imputandum est, sicut & multa alia illorum desidria tribuuntur, de qua sequenti capitulo differemus, & ibidem ostendemus eorum pessimam negligentiam esse multorum malorum causam.

DE TERTIA HÆRESVM CAUSA,
quæ est negligentia Episcoporum, & aliorum
ecclesiæ pastorum.
Cap. IIII.

Tertiam aggredimur explicare hæresum causam, cuius vim, & potentiam si plene (vt decet) perscrutati fuerimus, dicemus illam esse præcipuam, & omnium primam, ex qua alias omnes oriri cõstat. Hæc est nimia prælatorum negligentia, quorum multi non magis de suis subditis curant, quàm de rebus nihil ad eos spectantibus: & ita oues sibi commissas deserunt, ac si nullam de illis essent Deo reddituri rationem. Et certè illa omnia, quæ supra per duo cap. digessimus, de penuria verbi dei, & de malitia prædicatorum, in prælatos reicienda sunt, ad quos spectat illis omnibus prouidere. Sunt aliqui Episcopi, qui possent optimè, si vellent, suo respondere officio: sed aliis multis à suo statu, & ordine alienis nimium intenti, id, quod debent, reddere nolunt. De istorum igitur negligentia dicamus, & postea ostendemus quot, quantasque hæreses illorum negligentia peperit, & vsque in hodiernum diem pariat. Sed prius necessarium erit ostendere, quæ sint illa, quæ ab Episcopis, & aliis animarum pastoribus diuina exigit lex, & sic lapidem (vt dicitur) ad filum referentes, palam omnibus faciemus multos ex illis

DE IVSTA HÆRET. PVNIT.

esse, qui nunc minimam partem eorum, quæ iuxta suum officium tenentur, præstant. Quæ autem sint illa, quæ Episcopi præstare tenentur si quis scire desyderat, à nomine officij, quod illis commissum est, facile discet: si illius virtutem, & proprietatem exactè considerauerit.

Episcopi enim, & cæteri, quibus est animarum cura commissa, pastores animarum dicuntur, & sunt. Nam cum Christus saluator noster Petrum cæteris omnibus præ-

Ioan. 21.

dicens illi: Pasce oues meas. Quibus verbis Christianos omnes suas esse oues declarauit, & Petrum illarum omnium pastorem constituit, quum pascendarum illarum curam illi dedit. Et ipsemet Christus redemptor noster, vt nobis ostenderet, quo nos diligebat amore, & quanta cum sollicitudine omnium nostrum gerebat curam, pastorem se appellauit dicens: Ego sum pastor bonus. Bo-

Ioan. 10.

nus pastor animam suam ponit pro ouibus suis. Videamus igitur quæ sunt illa, quæ pastores ouium circa oues sibi commissas agere tenentur: quoniam Episcopi, & alij curam animarum habentes eadem animabus sibi commissis præstare debebunt, cum sint illarum pastores.

Tenentur primo pastores ouibus suis pastum præbere, ne fame, & inedia pereant. Et Episcopi, & cæteri omnes, qui animarum curam susceperunt, tenentur pascere animas eorum, quibus præsumt. Quo autè pastu animas pascere debeant, ipsemet Deus, qui illos instituit pastores, aperte

Hiere. 5.

expressit per Hieremiam prophetam dicens: Dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascunt vos scientia, & doctrina. Tenentur igitur Episcopi, & cæteri animarum pastores docere eos omnes quorum retinet curam. Hinc est quod Christus saluator noster mittens Apostolos suos

Mat. vii.

in mundum vniuersum dixit illis: Docete omnes gentes. Apostoli siquidem fuerunt pastores illi, quos Deus ante se datum promiserat, iuxta cor suum, & idè vt promissioni suæ satisfaceret, præcepit illis, vt omnes gentes pas-

Act. 1.

cerent scientia, & doctrina. Vt autem tãto essent muneri idonei, Spiritus sanctus in linguis igneis super eos de cælo descendit. Non in manibus, quibus mūdum debellare possent, neq; in pedibus, quorum agilitate tyrannorum persecutiones effugerent: sed in linguis, quibus alios ig-

noran

norantes docerent. Alia corporis organa ad hoc dedit nobis natura, vt illis multarū rerum, quas ignorabamus cognitionem ab ipsis rebus haurire possimus. Lingua tamen nostra nullius rei cognitionem nobis præbet: sed quæ nos ante cognoscebamus, aliis per linguam manifestamus. Itaq; lingua non ad discendum: sed potius ad docendum nobis donata est. Et ob hanc causam Spiritus sanctus super Apostolos descendens, non in oculis, aut auribus, quæ sunt organa ad discendum apta: sed in linguis igneis descendit, vt eos ad docendum idoneos efficeret, qui iam totius mundi erāt instituti magistri, & pastores. Ex his igitur discant Episcopi quanta obligatione populos sibi subditos docere teneantur, & Apostolorum imitentur exempla, quorum ob solam dignitatem Episcopalem meritò gloriātur se esse successores. Alioqui rei apud Deum habebūtur debiti male soluti, & suæ taciturnitatis dignas sustinebunt pœnas. Et hoc mihi significasse videntur tintinnabula illa, quæ mixta malis punicis olim Deus præcepit poni in veste sacerdotis, quibus sub pœna mortis sonitum facere tenebatur sacerdos ingrediens.

Et vestietur (inquit textus Exodi) Aaron ea in officio ministerij, vt audiatur sonitus, quādo ingreditur, & egreditur Sanctuariū in conspectu Domini, & nō moriatur. In quibus verbis non solā literæ superficiem, vt Iudæi faciunt, inspicere debemus: quoniam (vt Paulus ait) litera occidit: spiritus est, qui viuificat. Opus est igitur vt mysterium sub illo duro literæ cortice latens inquiramus, præsertim cum dicat Paulus omnia in figura contigisse Iudæis, & legem habuisse vmbra futurorum. Vestis illa sacerdotalis perfectam sacerdotis vitā significabat, propheta Regio id nobis interpretante, qui ait: Sacerdotes tui induantur iustitia. Tintinnabula vesti inserta significāt prædicationis vocem cum operatione coniunctam. Sonitus tintinnabulorum audiri debet, quādo ingreditur, & egreditur sanctuarium, vt non moriatur. Quia mortem damnationis incurrit Episcopus, si absque vilo prædicationis sonitu incedit. Vnde Beda locum illum exponens ait: Sacerdos ingrediens, & egrediens moritur, si de eo sonitus non audiatur: quia iram contra se occulti iudicis prouocat, si sine prædicationis sonitu incedit. Hæc ille.

Exod. 28.

2. Cor. 3.

Heb. 10.

Psal. 134.

Beda.

Qualis autem debeat esse sacerdotis prædicatio, innuitur per hoc, quod tintinnabulis mala punica misceri præcipiuntur, in quibus fidei vnitas designatur. Nam sicut in malo punico, multa interius grana sub vno exterius cortice continentur, sic innumeros sanctæ ecclesiæ populos vnitas fidei contegit, quos intus diuersitas morum tenet. Mala igitur punica tintinnabulis iungi mandatur, vt in omnibus, quæ sacerdos prædicat, & docet: vnitatem fidei cauta obseruatione tenere procuret. Ideò Paulus optimè intelligens prædicationem verbi Dei esse Episcopo summe necessariam, Timotheo, quæ Episcopum, & pastorem animarum instituerat, scribit adhortans, & vehementer vrgens illum ad frequentem verbi Dei prædicationem, his verbis. Testificor coram Deo, & Christo Iesu, qui iudicaturus est viuos, & mortuos per aduētum ipsius, & regnum eius: Prædica verbum, insta oportune. Illa terribilia adiurationis verba, quibus Paulus Timotheum adiurauit, indicant ardentissimum illius affectum, quo voluit exprimere Episcopum maxima obligatione teneri ad prædicandum verbum Dei, non vno, aut altero die tantum: sed sæpè. Ideò dixit: Prædica verbū, insta oportune, Quæ verba exponens Theophylactus ait: Quod ipse testificor, vt verbum prædices, ne gratiam in occulto teneas. Quid verò nobiscū agetur, qui nihil prædicamus? Insta oportune, & importune. Hoc est, instando, & iubendo eloquere. Nec intercisa: sed perpetua vttere oratione, & continenti, ita vt nullum tibi ad prædicandum, præfinitum sit tempus: sed oportune insta, id est, in pace, & otio, cum in ecclesia pacificè nullo turbante versaris. Et importune, id est, cum in discrimine fueris, vel extra ecclesiam loquere, & Euangelium ipsum edisserere. Oportunitatem verò, & importunitatem ad multorum dixit opinionem, existimantium oportunitatem quietem esse, importunitatem temporè periculosa, & intempestiua. Hæc Theophylactus quia Bulgariæ Episcopus erat, nomine suo omnium Episcoporum deplorauit negligentiam dicens: Qui nobiscum agetur, qui nil prædicamus? Demum vt intelligant Episcopi, quantum sit illis necessaria verbi Dei prædicatio, aspiciant illum omnium animarum pastorem Christum salutorem nostrum,

quanta

2. Tim. 4.

Theoph.

quanta diligentia oues, ad quas solas se missum fuisse testatur, pauerit scientia, & doctrina. Ille enim in exemplum omnibus propositus est, ut quisque ex factis illius id, quod ad se attinet, discere possit. Nam (ut Augustinus ait) omnis Christi actio nostra est instructio. De ipso autem Salvatore nostro refert Matthæus, quod circumibat totam Galilæam, docens in Synagogis eorum, & prædicans Euangelium regni, & sanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo. Et iterum idem Matthæus ait: Et circumibat Iesus omnes ciuitates, & castella, docens in Synagogis eorum, & prædicans Euangelium regni, & curans omnem languorem, & omnem infirmitatem. Hoc attendant Episcopi, & exemplo Christi circumeant omnia oppida, & castella suæ diocæsis, docentes in templis eorum, & prædicantes Euangelium regni, & procurèt curare animarum languores, & infirmitates, quibus populus vbique laborat. Et certè nisi Episcopi, & alij animarum pastores populum docere teneantur, cum nullus alius sit, cui hoc docendi munus Deus mandaerit, erit per consequens necessario dicendum, male Christum redemptorem nostrum Ecclesiæ suæ prospexisse, si illi de re omnium maximè necessaria qualis est fidei, & morum doctrina, minime prouidit. Absit tamen à fidelium cordibus tam impia cogitatio. Nam pastores animarum, qui ita sentirent, dum culpas à se reicere vellent, Deum iniustum facerent, dicentes illum familiæ suæ de cibo minime prouidisse, & oues suas sine vlllo pastu reliquisse. Ipse enim per Esaiam prophetam dicit, se nihil potuisse facere vineæ suæ, quòd nõ fecerit. Vnde consequens est, ut dicatur illum de pastu ouibus suis prouidisse: quia hoc facillime ille facere potuit. Neque alios ad hoc agendum instituit, quàm sacerdotes, quos animarum pastores instituit, quibus hoc solo nomine præcepisse videtur, ut pascere oues suas scientia, & doctrina. Pauci tamen sunt Episcopi. aut cæteri animarum pastores: qui oues suas pascant scientia, & doctrina. Nolo dicere nullos esse, cum ego aliquos nouerim, tum ex Episcopis, tum ex aliis inferioribus sacerdotibus, qui populos sibi subditos frequentè prædicatione docebant. Verum hi omnes tam rari sunt, ut ad aliam innumeram multitudinem relati, sint

Mat. 15.

Mat. 4.

Mat. 9.

Esaiæ. 5.

velut sol, & luna aliis omnibus stellis comparati. Fateor etiam esse alios animarum pastores, qui etiam ipsi non prædicent, curant tamen diligenter suum defectum per alios idoneos prædicatores supplere, ne oves suæ fame verbi Dei peccant. Et certè si Episcopi, aut alij curam animarum habentes prædicare nesciunt, integre (vt ego existimo) suo satisfaciunt officio si id per alios idoneos prædicatores fieri, diligenter procurent. Sed re vera (vt ingenue loquar) paucissimi sunt, qui hæc faciunt. Et ideo nisi per monachos hæc pastorum fuisset suppleta negligētia, ob solam verbi Dei penuriam ferè tota iam periisset respub. Christiana. Verùm & si isti pro viribus Episcopos, & alios animarum pastores iurare tenentur, non tamen poterunt eorū omnem supplere defectum: quia messis multa est (vt saluator noster ait) operarij autem pauci. Quo fit, vt multa oppida, & castella, quibus monachi prædicationibus suis subuenire non possunt, perpetuo careant prædicatione verbi Dei, aut necesse sit illis, propriis expensis conducere prædicatores, à quibus verbum Dei audire possint. Bis itaque pastum doctrinæ oves soluere coguntur. Primùm quidem quum decimas suorum fructuum sacerdotibus dederunt, ob quas iure diuino pastum doctrinæ illis debebant. Deinde iterum soluunt, quum aliorum prædicatorum operas, suis conducunt expensis. Et (quod peius est) nolunt sæpè Episcopi, aut alij pastores permittere aliquos quauis à populo conductis prædicare: nisi qui illis placuerint. Si hoc Episcopi facerent, vt vel sic melius populo cõsuleretur, indignos reiciendo, & dignos acceptando, non possem hac in parte eorum non laudare diligentiam. Sæpè tamen id non faciunt, vt populo bene cõsulant: sed vt prædicatori alicui faucant. Ob quam causam sæpè contigisse scio, vt populus indigniorem fuerit coactus propriis expensis conductum suscipere prædicatorem. Hi tales & si vere Episcopi sint, indigni tamen sunt, qui hoc nomine censentur cum illos non à Deo: sed ab hominibus super familiam Dei positos esse constet. Nam seruus, quem Dominus super familiam suam constituit, fidelis est, & prudens, qui reddit familiæ cibum in tempore.

Hi igitur, qui super familiam Dei sunt positi Episcopi, & cibum vtrbi Dei familiæ non reddunt, à Domino

Mat. 9.

Mat. 24.

non sunt super illam constituti. Et quia tam aperta erat
 pastorum omnium præsertim Episcoporum, huius rei ne-
 gligentia, ideo concilium generale Lateranense sub In-
 nocentio tertio venerabiliter celebratum, speciale de hac
 re condidit decretum decimo capite collocatū, quo præ-
 cepit omnibus Episcopis, ut viros idoneos ad sanctæ præ-
 dicationis officium salubriter exequendum assumant,
 potentes in opere, & sermone, qui plebes sibi commissas
 vice ipsorum, quum per se idē nequeunt, verbo edificent,
 & exemplo. Habetur autem hoc decretum in cap. inter
 cætera. de offi. iud. ord. Concilium Tridentinum sub
 Paulo tertio celebratum optime agnoscens multarum
 hæresum esse causam defectum prædicationis verbi Dei,
 in quarta sessione multò copiosius de hac re statuit decre-
 tum, quod sequentibus verbis exprimitur. Quia verò
 Christianæ Reipublicæ non nimis necessaria est prædi-
 catio Evangelij quàm lectio, & hoc est præcipuum Epis-
 coporum munus, statuit & decrevit eadem sancta syno-
 dus, omnes Episcopos, Archiepiscopos, Primates, & om-
 nes alios Ecclesiarum prælatos teneri per seipsos (si legi-
 time impediti non fuerint) ad prædicandum sanctum Ie-
 su Christi Evangelium. Si verò contigerit Episcopos &
 alios prælatos legitimo detineri impedimento, iuxta for-
 mam generalis concilij viros idoneos assumere tenean-
 tur ad huiusmodi prædicationis officium salubriter exe-
 quendum. Si quis autem hoc adimplere contempserit,
 districtæ subiaceat ultioni, Archipresbyteri quoq; Pleba-
 ni, & quicumque parochiales, vel alias curam animarum
 habentes, Ecclesias quocunque modo obtinent, per se vel
 alios idoneos, si legitime impediti fuerint, diebus saltem
 dominicis & festis solennibus plebes sibi commissas pro
 sua & earum capacitate pascant salutaribus verbis, do-
 cendo ea quæ scire omnibus necessarium est ad salutem
 annuntiandoq; eis cum breuitate & facilitate sermonis
 vitia, quæ eos declinare & virtutes quas eos sectari oportet,
 ut pœnam æternam euadere, & cœlestem gloriam
 consequi valeant. Ideo verò si quis eorum præstare negli-
 gat, etiamsi ab Episcopi iurisdictione quavis ratione se
 exemptum esse prætenderet, etiamsi Ecclesiæ quouis mo-
 do exemptæ dicerentur, aut alicui monasterio etiã extra
 dioce.

Thre. 4. diocesim existenti forsan annexæ vel vnitæ, modo reip̄s
 in diocesi sint, prouida pastoralis Episcoporum sollicitu-
 do non desit, ne illud impleatur. Paruuli petierunt pa-
 nem, & non erat qui frangeret eis. Itaque vbi ab Episco-
 po moniti, trium mensium spatio muneri suo defuerint,
 per censuras ecclesiasticas seu alias ad ipsius Episcopi ar-
 bitrium cogantur. Ita vt etiam si ei sic expedire visum
 fuerit: ex beneficiorum fructibus alteri qui id præstet, ho-
 nesta aliqua merces persoluatur, donec principalis ipse re-
 cipiens officium suum impleat. Si quæ verò parochiales
 ecclesiæ reperiuntur subiectæ monasteriis in nulla dioce-
 si existentibus, si abbates & regulares prælati in prædi-
 ctis negligētes fuerint à Metropolitanis in quorum pro-
 uincijs dioceses ipsæ sitæ sunt tanquam quo ad hoc sedis
 Apostolicæ delegatis compellantur. Hactenus concilium
 Tridentinum. Sed huiusmodi decreta multis huius tem-
 poris Episcopis proferre, est furdo canere fabulam. Quan-
 ta autem errorum, & hæresum multitudo oriatur ex hac
 verbi Dei penuria, quæ propter Episcoporum negligē-
 tiam contingit, iam proximè præcedenti cap. demonstra-
 uimus. Alterum pastoris officium est custodire oues à lu-
 pis, qui sæpe illas inuadunt, & nisi esset pastor, qui eos de-
 terreret, & coerceret, omnes oues occiderent, & deuora-
 rent, neque vnā relinquerent saluam. Ne igitur lupi
 nocere ouibus possint, illarum tutela est pastoribus com-
 missa. Lupi sunt tyranni, qui subditos suos supra debi-
 tum spoliant, & plura quàm possint portare, ab illis exi-
 gunt tributa, & illis non cum mansuetudine, & lenitate:
 sed austere nimis, & crudeliter imperant. Ideò de malis
 Iudææ Principibus Deus loquens per Ezechielem pro-
 phetam ait: Principes eius in medio illius quasi lupi rapi-
 entes prædam: ad effundendum sanguinem, & ad per-
 dendas animas, & auare sectanda lucra. Lupi etiam sunt
 omnes, qui iustos viros persequuntur, quamuis nec Re-
 ges, nec Principes illi sint. Hi sunt lupi illi, de quibus Sal-
 uator Apostolis loquens ait: Ecce ego mitto vos, sicut
 oues in medio luporum. Non enim inter solos Princi-
 pes aut Reges, suos Apostolos misit, nec à solis illis Apo-
 stoli sustinuerunt persequutiones: sed à multis aliis, quos
 omnes luporum nomine Saluator appellauit. His omni-
 bus cræ

bus crudeliores lupi sunt hæretici : quoniam sub specie pietatis, & religionis, aliorum animas sepiissime occidunt. Isti sunt lupi illi, à quibus, vt caueamus Saluator noster nos omnes admonet, dicens: Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium; intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Ab his omnibus lupis debent Episcopi suas oves tueri, ne ab illis lædantur. A tyrannis, & aliis persecutoribus debent illas defendere, non permittentés, vt subditos suos iniuste vexent, aut illis importabilia onera imponant, aut immoderata exigant tributa, aut quascunque iniustas inferant molestias. Et si Reges, aut Principes, aut alij quicumq; Domini, horum aliquid facere tentauerint, Episcopi illis resistere tenentur, eorum audaciam reprimere, & duris illorum conatibus obistere debent, arguendo, obsecrando, increpando (vt ait Paulus) in omni patientia, & doctrina. Ab hæreticis etiam defendere debent oves sibi commissas, ne ab illis seducte in errores, & hæreses varias ducantur. Ob hanc enim causam Paulus docet oportere Episcopum esse doctum, vt potens sit exhortari in sana doctrina, & eos, qui contradicunt arguere. Oportet, vt populum exhortetur in veritate fidei manere, & hæreticos contradicentes aperitis rationibus conuincat. Quotus tamen nunc est Episcopus, qui id nunc facere audeat? Tam rarus est quisquis talis est Episcopus, vt merito de illo posset illud Satyrici potest dici.

Mat. 7.

2. Tim. 4.

Tit. 1.

Rara avis in terris, nigroque similima cygno.

Reliquis igitur omnibus, qui id facere, aut negligunt, aut timent, dici potest id, quod Dominus malis sacerdotibus exprobrauit olim per Ezechielem prophetam dicens: Non ascendistis ex aduerso, neque opposuistis murum pro domo Israel, vt staretis in prelio in die domini. Quæ verba interpretans beatus Gregorius lib. 2. Pastoralis cap. 4. ait: Ex aduerso quippe ascendere, est pro defensione gregis voce libera huius mundi potestatibus contraire. Et in die Domini in prelio stare, est prauis decertantibus ex iustitiæ amore resistere. Pastori enim recta timuisse dicere, quid est aliud, quam tacendo terga præbuisse? Qui nimirum si pro grege se obicit, murum pro domo Israel hostibus opponit, Hæc ille. Huius temporis

Ezec. 13.

Grego.

poris

poris prælati non ascendunt ex aduerso, nec se opponunt pro muro domus Israel: quia pro gregis defensione non audent mundi huius potestatibus contradicere. Non audeo dicere nullum esse nunc Episcopum, qui Principes redarguere, & eorum malis conatibus publice resistere audeat, ne fortè id mihi Deus dicat, quod olim, quã res erãt nimium desperatã, Helię prophetę dixit. Derelinquã mihi in Israel septẽ milia virorum, quorum genua non sunt incuruata ante Baal. Hoc tamẽ intrepidus dicam, rarum nunc esse Episcopum similit̃ B. Ambrosio, qui quum esset Mediolanensis Episcopus Theodosium potentissimum Orientis, & Occidentis Imperatorem non est veritus excommunicare propter stragem Thessalonice factã. Nec breuis temporis excommunicatione illum ligauit: sed octo mensium spatio (vt historia Cassiodori tripartita refert) illum in excommunicatione cõtinuit. Quo tẽpore transfacto quum Imperator se excommunicatum vehementer doleret, & ingemiscerët, adiit Ambrosium Ruffinus vir Imperatori gratissimus, & rogat illum, vt Imperatorẽ ab excommunicatione absoluat, & tẽpli fores illi aperiat, & illius ingressum permittat. Hoc tamen Ambrosius facere nolens ipsum Ruffinum acriter reprehẽdit quod talia ab eo petere auderet. Cumq; Ruffinus supplicaret, & Imperatorem diceret esse venturũ, superno zelo accensus Ambrosius dixit illi: Ego verò Ruffine prædico tibi, q̃ eum ingredi sacra limina prohibebo: Si verò Imperium in tyrannidem mutare voluerit, necẽ ego libẽter suscipiam. Post Ruffinũ aduenit Imperator, & inuenit Ambrosium pro foribus templi residentem, expectantemq; Imperatorem. Qui postquam accessit, supplicauit Ambrosium, vt excommunicationis vinculum soluere vellet. Multis igitur verbis vltro, citroq; dictis: nunquam tamen illum solvere voluit, quousq; plenã sui delicti dedisset emendationem. Quæ Ambrosij tam seuera increpatio adeo Theodosio Imperatori profuit, vt postea Constantinopoli existens Imperator Ambrosium ob hæc, & alia impẽse laudauerit dicens: Vix inueni veritatis magistrum. Ambrosium nanq; solum nolui digne vocari Pontificem. Certẽ si multi nunc essent Ambrosio similes Episcopi, nõ tanta, tamq; frequẽtia essent inter Principes Christianos bella,

Non tot fierent Christianorum strages, non tanti tota
 respub. Christiana ageretur tumultibus, nec tot quoti-
 die in ea excitarentur tragediæ, nec tot in ea ortæ fuissent
 hæreses, quot nunc videmus. Earum enim maxima pars
 ab Episcoporum negligētia, & timiditate orta est, qui hæ-
 resum tempestate oborta non se opposuerunt pro muro
 domus Israel, vt regibus, & Principibus aliisq; Dominis,
 qui huius temporis hæresiarchis fauent, libera voce cōtra
 dicere auderent. Imò quòd pessimum est, in aliquibus re-
 gnis omnes Episcopi præter vnum, aut alterum, hæreticæ
 suorum Regum subscribere sententiæ. Quod autem
 omnes illius regni Episcopi in eandem venerint senten-
 tiam hæreticam, hoc argumento conuincitur, quòd
 vnus, qui Regi contradixit, publice decollatus est, &
 verus Dei martyr effectus. Si alii omnes Episcopi hunc
 verè martyrem Episcopum imitari voluissent, nõ dubito
 quin Regem alioqui bonum in fide Catholica cōtinuis-
 sent. Non enim est verosimile Regem alioqui bonum
 omnibus Episcopis sua prudentia sola contradicere vo-
 luisse. Sed quia ab aliquo, aut aliquibus Episcopis
 primo ad hæreses excitatus est, & deinde aliis Episcopis
 tacentibus & permittentibus, hæresis adeò in Rege
 confirmata est, vt inde ad totum ferè regnum proces-
 serit. Cuius tanti mali constat Episcoporum negli-
 gentiam primam fuisse causam. Aliud etiam audio
 esse in Germania superiori regnum, quod cum totum
 ferè sit Lutheri hæresi infectum, nullum tamen Episco-
 pum pro fide Catholica hucusque mortuum esse intel-
 lexi, quòd omnes Regiæ iussioni magis, quàm Deo
 obtemperare voluerunt. Et idem aliis Germaniæ
 Principibus qui Lutheri hæresim susceperunt, & huc-
 usque tuentur, contigisse constat. Quoniam si illis
 Episcopi (vt tenebantur) restitissent, & libera voce
 pro fide Catholica clamassent, verosimile est illos non
 tam faciles Lutheri hæresibus subscripsisse, & post illum
 præcipites iuisse. De Husitarum hæresi olim apud Bo-
 hemos orta, Pragensis cuiusdam Aarchiepiscopi negli-
 gentiam fuisse causam, quòd illa non cito perierit, testa-
 tur Aneas Syluius in lib. de origine Bohemorum, cap.
 15. Nam quam primò illa oriretur, Subinco Pragensis
 Archiepis

Roffensis
 Episcopus.

Regum
 Gothiæ.

Archiepiscopus diligentissime contra Ioannem Hus pro negotio fidei egit. Sed illo intempestive mortuo, Albi-
cus illi sufficitur, vnicum extremæ auaritiæ barathrum,
de quo inter alia idem Æneas Syluius hæc refert. Inter-
rogatus aliquando, sonorum omnium, quem molestius
audiret, maxillarum (inquit) ossa frangentium. Idoneus
profecto Pontifex, qui surgenti fomentum hæresi daret.
Hæc ille. Et tandem dicit ob mortem prioris Archiepisco-
pi, & desidiam, ignauiamq; successoris, Husfitarum hære-
sim perstitisse. Quæ ab Episcopis exacta esse hætenus
diximus, ex sola pastoris ratione collegimus. Est aliud
insuper illis inditum in sacris literis nomen, ex cuius ræ-
tione alium illis incumbere laborem apertissime con-
stat. Vocantur enim Episcopi à Paulo dispensatores.

Tit. 1. Nam Tito describens virtutes, quibus oportet Episco-
pum præditum esse, ait: Oportet Episcopum irreprehen-
sibilem esse sicut Dei dispensatorem. Et in priore ad

1. Cor. 4. Corinthios de se, & aliis Apostolis, qui omnes Episcopi
erant, ait: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi,
& dispensatores mysteriorum Dei. Mysteria Dei sunt nõ
solum illa, quæ ac doctrinam fidei pertinent: sed sacra-
menta omnia: quia sub illis rebus, & signis, quæ foris vi-
demus, diuinam aliquam intus latentem continent gra-
tiam, meritò dicuntur mysteria. Nam matrimonium
quod vnum est ex illis septem sacramentis, quæ Catholi-
ca celebrat ecclesia, cum illud laudare vellet Paulus, illud
mysterium esse dixit. Nam illo loco vbi nos Latine legi-
mus sacramentum hoc magnum est, litera Græca loco il-
lius vocis sacramentum, habet mysterium, sic dicens. τὸ
μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν. Latinus autem interpret op-
time intelligens sacramenta omnia interius aliquid multo
maioris momenti continere, quã sint ea, quæ foris osten-
dunt, mysteria illa esse meritò censuit, ac proinde pro my-
sterio transtulit sacramentum. Horum omnium mysterio-
rum solus Episcopus est dispēsator. Quoniam etsi alii in-
feriores sacerdotes possint aliqua ex sacramētis ministra-
re, vt sunt Baptismus, Pœnitentia, Eucharistia, Matrimo-
nium, extrema Vnctio: alia tamen duo non, nisi per Epif-
copos ministrari possunt, Confirmatio videlicet, & Ore-
do. Incumbit ergo hic labor Episcopis, vt sacramenta illa,

Ephe. 5.

quæ

quæ non nisi per Episcopos ministrari possunt, suis subditis pro necessitate, & cuiusq; merito dispensent. Hic tamen quæritur (vt Paulus ait) inter dispensatores, vt si delis quis inueniatur. Multi enim ex illis sunt, qui & si multo tempore fuerunt Episcopi, nunquã tamen aliquod horum sacramentorum suis subditis dispensauerunt, nec per alios Episcopos (quod multo peius est) dispensare curarunt. Ob quam causam plurimos prouectæ ætatis viros, & mulieres in multis diœcesibus esse scio, qui nunq; confirmationis sacramentũ susceperunt, plurimos etiam qui sine illo in prouecta ætate ex hac vita decesserunt.

1. Cor. 4.

Et re vera, cum certum sit ex sanctorum testimonio, sacramentum hoc fortitudinẽ quandam præstare his, qui illud digne suscipiunt, quo fortiores effecti, possint facilius diaboli tentationibus resistere: non est dubitandum multos ob impotentiam, & fragilitatem in vitia multa, insuper, & hæreses fuisse lapsos, qui si confirmationis sacramento fuissent roborati, viriliter restitissent, & fuissent ab his omnibus liberi. Quorum omnium culpam & interitum quisquis bene senserit, in Episcoporum negligentia reiciet, qui si fideles dispensatores fuissent, eos omnes à morte perpetua liberassent. De sacramento ordinis, quã fideliter multi Episcopi illud dispensent, non est opus longum facere sermonem, cum ex opposito illud profusissime distribuãt. Confirmationis igitur sunt auari, & ordinis prodigi. Nam omnes sine vllò discrimine hodie ad sacerdotium promouentur. Nec vidẽ vnquam, aut audiui vllum tam rudem, & indoctum, pessimisq; moribus infectum, qui si sacerdotiũ ambiret, non assequeretur. Quoniam si ab Episcopo suo ob indignitatem repellitur, non deest illi (vt est in prouerbio) dignũ patella operculum, alius videlicet Episcopus, qui illum ex Papæ dispensatione ad sacerdotium promoueat.

Quanta sit hæresum occasio, hæc multorum sacerdotũ indignitas, proxime sequenti cap. Deo adiutore ostendemus. Quibus autem sint hæc mala imputanda, non est opus multum inquirere, cum ex Pauli doctrina apertissime constet, ea omnia Episcopis, qui indignos promouerunt, esse tribuenda. Nam Timotheum discipulum, & Episcopum admonet, vt ecclesiasticos ordines non le-

- [1. Tim. 5. viter cōferat, dicit: Manus cito nemini imposueris, neq̄ cōmunicaueris peccatis alienis. Quæ verba exponens
- Theoph.** Theophylactus in cōmentariis super Paulum ait: Haud quaquam cito, id est, temerè, vel cum primū quempiā fueris secundove, aut tertio periclitatus: sed sæpe, vt diligenter omnibus inuestigatis, manus cuiquam imposueris. Neq̄ enim expers periculi ea res est. Quale autem hoc periculum sit, ex his, quæ subsequuntur, intellige. Neq̄ cōmunicaueris peccatis alienis. Es namq̄ (inquit) alienis delictis obnoxius, his scilicet, quæ ille in futurum commiserit, cui manus imposuisti. Quo fit, vt virtutum illius particeps sis futurus, si recte vixeris: sic peccatorum non immunis si prauè. Eiusdem, & prauis eo obstringeris facinoribus: quia nulla horum habita ratione, tenebras lucem effeceris. Hæc Theophylactus. Ex cuius verbis apertissime constat, peccata indignorum sacerdotū, iuxta Pauli sententiam, in Episcopos esse reiicienda, qui illos temerè ad sacerdotium promouerunt. Ex his omnibus præfatis constat tria esse omnibus Episcopis summè necessaria, vt recte suum peragant ministerium, quæ omnia suis subditis ministrare tenentur. Hęc sunt doctrinæ pastus, ouium diligens tutela, dispensatio sacramentorum. Vt autem hæc omnia integre Episcopus perficere valeat, opus est, vt ipsas oues cognoscat, & perpetuā cum illis habeat conuersionem, & circa illas semper inuigilet, ne aliquid illis desit ex omnibus, quæ illis præstare tenetur. Oportet primū vt eas cognoscat, vt sciat, quas pascere debeat. Nam si eas non cognouerit, fieri non potest, vt illas oportune pascere, & viriliter tueri possit.
- Prou. 27.** Ideò Sapiens ait: Diligenter agnosce vultum pecoris tui & greges tuos considera. Quæ verba interpretans Hieronymus in cōmentariis super Prouerbia ait: Pastori dicitur Ecclesiæ. Diligenter adhibe curā eis quibus te præesse contigerit, agnosce animos, actusq̄ singulorum, & si quid in eis vitii sordidantis inueneris, citius castigare memento. Non enim tu semper oues Dominicas pascendi potestatem habebis: sed æterna est corona, quam percipies, si commissum tibi gradum tuo tempore bene ministraueris. Hæc Hieronymus. Est etiam necessarium, vt oues suum agnoscant pastorem, vt illæ sciant, quæ sequi debe

debeant, & à quo partum securè suscipere possint. Hæc duo vno contextu Saluator noster expressit, qui cum dixisset se esse pastorem bonum, ad hoc comprobandum statim boni pastoris qualitates adiecit, dicens: Ego cognosco oues meas, & cognoscunt me meæ. Quibus verbis aperre nos docuit illum non esse bonum pastorem, qui oues suas non cognoscit, & quem oues non agnoscunt. Tenentur etiam Episcopi super gregem sibi commissum vigilare, & illius insistere curæ, ne aliquid ad salutem necessarium illi desit. Nam hoc ipsum significat hæc vox Episcopus, quæ Græca vox est, & Latine versa, idē dicit, ac superintendens. Ipsum ergo nomen, quo se appellari gaudent, docet illos super subditorum custodiam intendere, & vigilare debere. Ob quam causam Paulus censet subditos teneri ad obedientiam suis Præpositis præstandam. Obedite, inquit, Præpositis vestris, ipsi enim vigilant pro vobis reddituri rationem. Et hinc est, quod Christo vero & optimo omnium pastore nascente, pastores erant (vt Lucas refert) vigilantes, & custodientes vigilas noctis super gregem suum. Tunc enim nascentis pastores Ecclesiæ instruxit, vt vigilarent, & custodirent vigilas noctis super gregem sibi commissum. Et sapiens Ecclesiasticus hanc diligentiam cōmendat omni rectori, tanquam illi maxime necessariam, sic dicens: Rectorem te posuerunt, noli extolli: esto in illis quasi vnus ex ipsis. Curam illorum habe, & sic consydera, & omni cura tua explicita recumbe, vt læteris propter illos. Non statim post modicam adhibitam curam, sed omni explicita cura recumbere, & lætari permittit. Et re vera si tam diligentē curam ab omni rectore Sapiens exegit, multo maiorem certe credendum est Episcopis esse necessariam, qui multo plura, quam alii Rectores pro suorum salute populorum facere tenentur. Multi tamen sunt Episcopi, qui sui nominis prorsus obliti, ouium sibi commissarum non maiorem curam habent, quam si de illis non essent Deo reddaturi rationem. Vt lac ab illis fugant, & lanam euellant diligentissime laborant, illis autem prospicere prorsus contemnunt. Non se putant, ad hoc, eos esse institutos pastores, vt curam ouium habeant, sed vt fructus ex illis colligere possint. Et ideo hoc diligentissime faciunt, ad

Ioan. 10.

Hebr. 13.

Luc. 2.

Eccle. 32.

illud vero mirum, quàm sint negligētes, & ignaui. Cùm per decem, & per viginti, & triginta annos fructus ab ouibus extorserint, multi ex illis non cognoscunt oues suas, nec cognoscuntur ab eis. Nam in curiis Principum versantes, & multis, quæ a suo instituto longissime abeunt, intendentes, oues suas visitare, & quæ illis debent, præstare cōtemnunt. Huiusmodi Episcopi indigni sunt, qui Episcopi dici debeant: quoniam hos tales Christus saluator noster non pastores, sed mercenarios dicit esse appellandos. Mercenarius (inquit ille) & qui non est p̄stor, cuius non sunt oues propriæ, videri lupum veniens rem & dimittit oues, & fugit, & lupus rapit, & dispergit oues. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ouibus. Multis rationibus hinc à Christo saluatore nostro assignatis conuincuntur Episcopi, & alii animarum Rectores, qui extra ouile ouium suarum resident, & perpetuo, aut diu extra suas dioceses morantur, non esse pastores, sed mercenarios dicendos. Dimittunt enim oues, quandiu illarum conuersationē non habent. Fugiunt, quando à cura, & officio, quod præstare tenentur, recedunt. Denique putant nihil ad eos pertinere de ouibus. Ideò hi mihi videntur similes esse struthionibus, quorum, teste Iob, talis est natura, vt derelinquant oua sua in terra, & obliuiscantur, quod pes conculcet ea, aut bestia agri conterat, & durentur ad filios quasi non sint sui. Quid autē ex hac pastoris absentia, & crassissima negligentia sequatur, Saluator in verbis supradictis expressit dicens: Lupus rapit, & dispergit oues. Siue lupi nomine tyrannum, siue hæreticum intelligere velis quisque illorum tanto audacius oues inuadet, & tanto securius eas occidet, quanto viderit pastorem longius abesse, qui ouibus subuenire possit. Sed germanior mihi videtur literæ sensus, si hoc loco per lupum, hæreticum intellexerimus, ob id solum, quod dixit illum dispergere oues. Nullus enim est alius, qui æque oues dispergat, ac hæreticus, qui sua falsa doctrina eas decipiens, ab unico illo Ecclesiæ ouili separât, & per errorum devia vagari cogit. Ex quibus aperissime constat, sæpe Episcoporum & aliorum rectorum absentiam, & nimiam negligentiam potissimam causam esse, quod aliquæ in populo versentur hæreses

Ioan. 10.

Iob. 39.

Ioan. 10.

hærefes, & populus ab hæreticis seducatur. Nam illis absenti-
 bus, facile est inde euenire, vt quique pro suo libito
 sentiat, & quæ senserit impune doceat. Simile enim ob
 solum rectoris defectum olim contigisse in libro Iudi-
 cum legimus, vbi hæc habentur verba: In diebus illis
 non erat Rex in Israël: sed vnusquisq; quod rectum vide-
 batur, hoc faciebat. Huc enim tendit parabola illa homi-
 nis seminantis bonum semen in agro suo, in quo inimi-
 cus homo, occasione accepta, quod homines agri cultor-
 des dormirêt, superfeminavit zizania. Dæmon enim, qui
 totius humani generis apertus est hostis, vidēs recto. ū
 negligentiam talem, vt dormire videantur, superfeminat
 sæpe hærefum zizania in ecclesia Dei, quæ ager est eius,
 In quo ille prius semen bonum, hoc est, veram fidei do-
 ctrinam seminauerat, Et cum Paulus dicat omnia patri-
 bus in figura contigisse, non erit absurdum, si dicamus,
 hoc ipsum nobis significasse mulierem illam, de qua in
 tertio Regum lib. legitur, quod filium suum, quem vigi-
 lans lactabat, nocte dormiens oppresfit, & interemit.
 Nam dum pastores animarum vigilant, & curâ illarum,
 quam tenentur habent: tunc subditos suos quos, vt filios
 diligere debent, vera doctrina lactant, & bonis exemplis
 nutriunt. Si tamen somno negligentia, & torporis dor-
 miunt, sua ignauia, & desidia eisdem occidūt. Verum ne
 quis mihi obiiciat, ex sensu parabolico, aut mystico non
 esse sumendum argumentum ad doctrinam aliquam pro-
 bandam, & stabiliendam, apertum volo pro hac re scri-
 pturæ sacræ testimonium proferre. Vbi nō est gubernator
 (inquit Salomon) populus corruet. Et ipse Deus per Eze-
 chielem prophetam de pastoribus loquens, hoc apertius
 expresfit, sic dicens: Væ pastoribus Israël, qui pascebant
 semetipfos. Nonne greges à pastoribus pascentur? Lac
 comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum
 erat, occidebatis, gregem autem meum non pascebatis.
 Quod infirmum fuit, non consolidastis, & quod ægro-
 tum non sanastis. Quod confractum est non alligastis,
 & quod abiectum est, non reduxistis, & quod perierat
 non quæstistis: sed cum austeritate imperabatis eis, & cum
 potentia. Et dispersæ sunt oves meæ, eò quod non esset
 pastor, & factæ sunt in deuorationē omnium bestiarum

Iudi. vii.

Mat. iij.

1. Co. 10.

3. Reg. 3.

Prou. ii.

Ezec. 34.

agri, & dispersæ sunt. Cùm ergo ouium dispersio, quæ discessionem à fide significat, ex pastorum negligentia oriatur, constat illarum omnium culpam nō solum ipsis ouibus, quæ dispersæ sunt, & errauerunt: sed earum pastoribus ob eorum negligentiam esse imputandam. Nam utrorumque, populorum scilicet, & rectorum damnum, vno verborum cōtextu, Hieremias propheta deplorat, sic inquit: Egressus est à filia Sion omnis decor eius: facti sunt Principes eius velut arietes non inuenientes pascuam, & abierunt absq; fortitudine in faciem subsequens. Dicens omnem decorem à filia Sion recessisse, peccata populi indicauit. Dicens verò Principes abiisse absq; fortitudine, prælatorum negligentiam, à qua totius populi malum est ortum, expresit. Nam beatus Hieronymus hæc Hieremiæ verba in commentariis super Lamentationes exponens ait: Hac sententia arguuntur negligentes rectores ecclesiæ Dei, ob quorum incuriam perit omnis decus populi Christiani, cùm nec meditatione legis diuinæ, nec in cultu pietatis, neq; in sacrarum virtutum exercitio laborare conantur: sed in luxu voluptatum per varia scelera, iuxta suggestionem hostis cogentis abducuntur. Cuius periculi malum, illos maximè respicit, qui in loco regiminis constituti, potius secularia desideria, quàm mandatorum Dei sequi vestigia, elegerunt. Vnde celestis regni gloriam cum sanctis doctoribus non merentur accipere: sed cum diabolo, & angelis eius, pœnam gehennæ cogentur recipere. Hæc Hieronymus. Sed aperit hanc nos docet sententiam Deus, qui postquam per Ezechielem prophetam dixerat oues suas dispersas esse, & in deuorationem bestiarum venisse, pœnam deinde ipsis pastoribus ob hanc causam minatur grauissimam, sic per eundem prophetam inquit: Viuo ego dicit Dominus Deus: quia pro eò quòd facti sunt greges mei in rapinam, & oues meæ in deuorationem omnium bestiarum agri, eò quòd non esset pastor &c. Et paucis interpositis subdit. Propterea pastores audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ipse super pastores, & requiram gregem meum de manu eorum. Et post pauca iterum subdit: Ecce ego ipse requiram oues meas, & visitabo eas. Sicut visitat pastor gregem

Tren. 1.

Hieron.

Ezec. 34.

gem suum, in die quando fuerit in medio ouium suarum disspatarum, sic visitabo oues meas, & liberabo eas de omnibus locis, in quibus dispersæ fuerant in die nubis, & caliginis. Nihil certè durius, & pertius contra pastores Deus dicere potuit, quàm quòd requisitus erat oues perditas, de manibus eorum, vt pro illis rationem reddant, quam cum bonam reddere non valeant, necesse erit, vt pro illorum peccato puniantur. Et hoc ipsum non solum verbo: sed etiam opere nos docere voluit Dominus, vt intelligerent pastores, & rectores non inanem esse comminationem, quam iam vel semel executioni mandatam esse scirent. Nam quum olim populus Israel fornicatus fuisset cum filiabus Moab, & illarum Deos adorasset, iratus Dominus dixit ad Moysen: Tolle cunctos Principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis, vt auferatur furor meus ab Israel. Quæ verba interpretans Origenes homilia vigesima super librum Numerorum ait: Hæc si cogitarent homines, nunquam cuperent, nec ambirent ad populi principatum. Sufficit enim mihi pro meis propriis argui delictis, sufficit mihi pro me metipso, & peccatis meis reddere rationem. Quid mihi necesse est etiam pro populi peccatis ostentari? & ostentari contra solem, ante quem nihil potest abscondi, nihil obscurari? Hæc Origenes. Quisquis igitur curam animarum suscepit, si Deum non vult habere contra se iratum, oportet, vt semper illarum regimini intendat, semper cum illis conuersetur, diligenter consideret, quæ sunt necessaria, nunquam nisi magna coactus necessitate, à conspectu, & conuersatione ouium suarum discedat: sed cum Esaia propheta dicat: Super speculam Domini ego sum stans iugiter per diem: & super custodiam meam ego sum, stans totis noctibus. Ex his omnibus præfatis, euidentissime cõstat prælatorum, & aliorum rectorum negligentiam & absentiam, multorum malorum insuper, & hæresum esse causam. Quæ omnia in ipsos rectores reicienda sunt ex quorum negligentia processerunt. Sunt tamen multi, quorum ora declinauerunt in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis. Nam quidam eorum hac excusatione suas absentias ab Episcopatibus,

Num. 35.

Origenes.

Esa. 51.

vel parrochiis defendere volunt, quòd personas alias bonas, & tãto officio idoneas pro se substituunt, per quos omnia, quæ tenentur, faciunt; & hoc satis esse dicunt; quia (vt aiunt) Dominus ouium nõ per seipsum semper pascit oues; imò aliorum pastorũ vitur opera, quibus illas commendat. Et inde colligunt se optime suo officio satis fecisse, quum bonos pro se vicarios substituunt. Sed hæc illorum excusatio nihil illis prodesse potest; imò potius in maius illis cedit peccatum, cum plura, quã oportet, per illam sibi arrogare videantur. Putant enim se ouium dominos esse, cum tamen non sint. Deus enim illarũ est Dominus, qui ait: Omnes animæ meæ sunt. Et ipsemet oues hoc ipsum fatentur dicentes: Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius. Et certè apertissime intelligere possent se non esse illarum ouium dominos, si aduertere vellēt verba quibus Christus Petrũ animarũ pastorẽ instituit. Pasce, inquit, oues meas, Et iterum: Pasce agnos meos. Non dixit Oves tuas, sed meas. Neque dixit Agnos tuos, sed meos. Deus igitur se ouium & agnorum Dominũ dicit. Episcopi autem, & alij animarum rectores, pastores sunt, quibus Deus eas commisit, vt illas pascere, & tueri curarent, stipendio laboris pollicito, si id recte egissent. Alioqui si Deus dominos illos esse censeret, nullam ab illis de ouibus rationem peteret, neq; de manu prælatorum oues perditas requiret, prout ipsemet se facturum fore per Ezechielem prophetam minatus est. Nullus est autem ouium Dominus, qui oues suas alicui pastori commendat, vt pro se alium substituere possit, nisi fortè hac conditione, vt ille de omnibus teneatur reddere rationẽ. Nec Deus oues suas Episcopis, aut aliis pastoribus commisit, vt illi pro se vicarios subrogarēt, quibus oues commendarent. Et si contra Dei voluntatẽ oues Dei alteri commiserit, nihilominus eas, quæ ob vicarij negligentiã perierint, Deus à pastore, cui ipse eas commisit, requiret. Neq; sua poterit ille hac ratione defendere culpã, quòd ipso nesciente oues perierint; quoniam (vt habetur in capitu. Quamuis. de regulis iuris) non potest esse excusatio pastoris, si lupo oues comedit, & pastor nescit. Deinde & si gratis daremus pastores animarum esse censendos velut ouium Dominos: non tamen sic, vt contra voluntatem Dei,

qui

Ezec. 18.
Psal. 94.

Ezec. 34.

qui est illarum supremus Dominus, aliquid de illis dispo-
nere possint. Deus autem nō vult, vt rectores animarum
illas aliis committant, propterea quōd alij non æque il-
larum curam gerunt, ac si illarum essent Domini. Nam
mercenarius (inquit Christus saluator noster) fugit, quia Ioan. 10.
mercenarius est, & non pertinet ad eum de ouibus. Raro
alienæ res tam bene curantur, ac propriæ. Laudata est
Manlij Torquati sententia apud Titum Liuium, qua di-
xit, nunquā prospere succedere, quæ oculis quiuis egerit
alienis. Et ita censeo ego vix vnquam bene ouium succe-
dere posse curam, quæ per vicarios exercetur: quoniam
illi sæpè non sunt tales, quales oportebat: sed qui plus in-
uigilent (vt Bernardi verbis vtar) subditorum euacuan-
dis marsupijs, quàm extirpandis vitiiis. Tales sæpè sunt,
vt de illorum quolibet dici possit id, quod Virgilianus
opilio alteri pastori exprobrans dixit.

Hic alienus oueis custos bis mulget in hora,

Virgilius.

Et succus pecori, & lac subducitur agnis.

Æglo. 3.

Deinde ipsi subditi minus reuerentur vicarios, & minus
timent illos, quàm Episcopos: vnde consequens est, vt mi-
nus possint vicarij illos in virtute continere: & à vitiiis
detertere. Moyses primus synagogæ prælatus, coactus
populum relinquere satis paruam moram cum Domino
facturus, ne populus Acephalus ipso absente maneret, vi-
carium pro se substituit virum quidem probum, Aaron
videlicet fratrem eius. Hic tamen non potuit populum
detertere, quin faceret vitulū aureum, & adoraret: quod
tamen nunquam Moysæ præsentem facere attentarunt.

Populus igitur, qui Moysæ præsentem fidelis fuerat, illo ab-
sente ad idololatriam defecit. Præterea, quanuis optimus
vir sit is, quæ suo loco vicarium instituit Episcopus, mul-
tò tamen melius, & diligentius ministerium suum exe-
quetur Episcopo præsentem, quàm illo absente. Et ideo in-
dignum puto, vt res tanti momenti, qualis est animarum
cura per solos Vicarios peragatur, quoniam in magnum
hoc cederet animarum periculū, quum (vt diximus) vix
vnquam bene succedūt, quæ alienis oculis fiunt. Samari-
tanus ille (apud Lucam) qui hominem à latronibus vul-
neratum imposuit in iumentum suum, & duxit ad stabu-
lum, ipse curam illius egit, quandiu mansit in stabulo.

Exod. 31.

Luc. 10.

Quum autem illum recedere fuit necesse, commendauit stabulario, quòd ipse adesse non posset. Et (vt aliquid apertius dicamus) ipse saluator, & magister noster, nunquam dum super terram vixit, oues suas Petro, aut alteri alicui commendauit, ne alicui pastori exemplo suo ansam præberet, vt per alios ouium curam gereret, quam ipse habere tenebatur. Postquam à mortuis resurrexit, & non ante dixit Petro: Pasce oues meas. Quauis ante mortem promisit se daturum clauis Petro: eas tamen nõ nisi post mortem dedit, quando iam propè erat, vt corporali, & visibili forma à nobis ad Patrem recessurus esset. Matrem suam nunquam viuens, aut Ioanni, aut alteri commendauit: sed solum propinquus morti, quando illi ministrare, aut suppetias aliquas ferre non poterat.

Alioqui dum vixit, & potuit, alteri eam commendare noluit. Suo igitur exemplo Christus saluator noster docuit Episcopos, vt nõ omnino vicariis fiderent: sed quòd per se præstare possent, aliis non committerent. Sunt adhuc alij animarum rectores, qui hac ratione excusatos se esse putant, quòd in suis parrochiis non trahant moram, nec cum ouibus suis conuersentur: quia (vt dicunt) dispensationem à summo Pontifice obtinuerunt, qua liberam illis cõcedit Pontifex facultatem, vt à suis parrochiis quandiu voluerint, abesse possint, & vbi cunq; libuerit morari. Sed hæc excusatio adeò futilis est, & inanis, vt non solum à gehennæ incendio: sed nec à tenuissimo flatu, aut leui calore defendere valeat. Nam cum residentia pastorum inter oues suas, sit iure diuino pastoribus præcepta, non potest Papa sine urgente necessitate, hoc est, alicuius maioris boni causa, in illa dispensare. Alioqui si absque simili causa id fecerit, non dispensatio: sed dissipatio dicenda erit. Nam & si ille supremus sit ecclesiæ pastor est tamen data illi potestas (vt Paulus ait) in ædificationem, non in destructionem. Cum igitur apertissimam iam hanc sententiam relinquamus, multa mala insuper, & hæreses ex pastorum negligentia oriri, necessarium esset hanc causam tollere, & hanc tantorum malorum radicem protinus euellere, ne rami pestilentes ex illa oriantur. Cogantur Episcopi in suis dioccesibus perpetuo morari, ita vt ab illis, nisi magna urgente necessitate, discedere

Ioan. 12

Mat. 16.

Ioan. 19.

2. Cor. 10.

dere non possint. Alij animarum rectores idem facere ar-
ctissimè constringantur, quod si facere neglexerint, suis
beneficiis oportebit illos priuare, vt saltem pœnæ metus
cogat, quos virtutis amor non allicit ad bonum. Quæ
omnia, si rectè sine vlla dispensatione peragantur, spero,
vt Deo adiutore multa mala insuper & hæreses vitentur
quæ istis remediis subtractis iam aliàs sæpè orta esse con-
spicimus.

DE QUARTA HÆRESVM CAUSA,
quæ est multorum Episcoporum, & alio-
rum sacerdotum indignitas.

Cap. V.

E piscopi, & alij animarum rectores non solum sunt
negligentes ad pascendū, & tuendum oues sibi com-
missas, & alia præstanda quæ illis iure debentur: sed mul-
ti ex illis tam desides sunt, & ignaui, vt nec suarum ani-
marum curam habere videantur. Quo fit, vt indigni
censendi sint, quibus tam sublime munus merito de-
buisset conferri. Nam (vt Ecclesiasticus ait) qui sibi ne-
quam est, cui vnquam bonus erit? Non hoc dixit: quia
illud impossibile esse censuerit: sed quia difficile esse,
& raro contingens existimauit, vt qui sibi est nequam,
aliis bonus fit. Sunt enim hæc duo, videlicet sibi, & aliis
bonum esse inter se sic diuersa, vt eorum alterum ab al-
tero separari possit, & ambo eidem conuenire non repu-
gnet, imò aliquando fit necessarium. Ab Episcopis
enim, & aliis inferioris ordinis sacerdotibus, duo illa exi-
guntur: quorum si alterum, quod libuerit eis desit, mul-
torum malorum causa esse potest. De negligentia pasto-
rum, & aliorum rectorum proxime præcedenti capitulo
differuimus, vbi apertissimè multis rationibus ostendi-
mus illam multarum hæresum fuisse causam. Nunc su-
perest, vt etiam ostendamus Episcoporum & aliorum sa-
cerdotum indignitatem, etiam si alias illi circa oues sibi
commisissas debitam adhibeant curam, apertissimam esse
causam, quæ multas hucusq; produxerit hæreses, & multò
plures, nisi illi tempestiuè occurrantur, producere possit.
Vt autem hoc melius efficere valeamus, necessarium est
prius

Eccle. 14.

prius ex factis literis offendere, quales oporteat esse Episcopos, & alios inferioris ordinis sacerdotes, ut dignè merito cenferi debeant, qui tale munus rectè possit obire. De qua re non est opus aliam, quàm Paulum consulere, qui Episcopos, & alios sacerdotes, quales oporteat esse,

Tit. 1.

Timo. heo, & Tito scribens optime delinavit. Oportet, (inquit ille) Episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem, non invidiosum, non iracundum, non violentum,

1. Tim. 3.

non percussorem, non in superbia lucrum cupidum: sed hospitalem, benignum, prudentem, sobrium, iustum, sanctum, continentem, amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidei sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt arguere. Hæc Paulus ad Titum scribit, qui eadem ferè scripsit ad Timotheum.

1. Ioan. 1.

Singulas illius oportet breviter percurtari partes, & postea inde constabit, quàm multos esse sacerdotes, quibus illarum aliqua, multos etiam, quibus omnes defunt. Primam Episcopi partem, quæ reliquas ferè omnes in se complectitur, Paulus dicit esse, ut Episcopus sit ab omni crimine liber. Non exigit, ut sit sine peccato: quia hoc esset ferè homini impossibile, prout Ioannes Evangelista docet. Si dixerimus (inquit ille) quia peccatum non habemus: nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est.

Leuit. 21.

Dicit igitur Paulus oportere, ut Episcopus sit sine crimine quod non quaecumque: sed grave, & mortale est peccatum. Hoc quod nunc Paulus dicit esse Episcopo necessarium, olim in figura, & sub velamine quodam Deus mandavit in veteri lege, Aaron sacerdoti dicens. Homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam non offeret panes deo suo, nec accedet ad ministerium eius. Quæ verba interpretans Glossa, quæ dicitur ordinaria, sic ait: Hæc secundum literam accipere, nimis videtur absurdum esse. Tales maculae non sunt in hominum potestate vel voluntate. Per maculas ergo corporum vitia animorum describitur. Cum enim causam populi præsul suscipit, quasi ad ægrum medicus accedit. Qui stæger est, quæ præsumptione vult mederi? Ille ergo ad exemplum debet pertrahi, qui cunctis passionibus mortuus spiritualiter vivit, cuius intentioni corpus, nec omnino per inbecillitatem nec valde per contumeliam refragatur. Hactenus Glossa

Glossa ordinaria.

ordis

ordinaria. Ex cuius verbis constat causa vna, propter quam oportet sacerdotem sine crimine, & sine macula esse: quia videlicet ille est in exemplum propositus populo. Ne igitur populus illum imitari contendens in vitia post illum labatur, oportet, ut ille sit totus mundus, & crimine carens. Sed alia potest esse illius præcepti non minor causa, ne videlicet Episcopus minus valeat peccatam subditum redarguere: si ipse sit eodem crimine, de quo alium arguit, infectus. Propter quod Timotheo Paulus scribens dixit: Oportet Episcopum irreprehensibilem esse. Quod non sic est intelligendum, ut Paulus censeat oportere Episcopum talem esse, ut nihil prorsus habeat reprehensibile, sed ut non sit alicui publico peccato obnoxius, & addictus, de quo merito possit ab aliis reprehendi, ne dicatur illi: Hypocrita eicce primo trabem de oculo tuo, & deinde festucam de oculo altero eicies. Indignum quippè est, ut quis in alio reprehendat, quod ipse aliis scientibus fecit. Hunc enim talem merito arguit Paulus dicens: In quo enim iudicas alterum te ipsum condemnas. Et iterum: Qui ergo alium doces: teipsum non doces? Qui prædicas non furandum, furaris? Qui dicis non morchandum, morcharis? Ob hanc causam Saluator noster Iudæis adulteram mulierem accusantibus dixit: Qui sitis peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. Quibus verbis innuere voluit, eum, qui peccatis esset obnoxius, indignum esse, qui alios, aut punire, aut reprehendere possit. Lapides enim contra peccantem mittit, qui illum pro peccato punit, aut de peccato reprehendit. Sed hos lapides nullus, nisi qui est à crimine liber, in aliū mittere debet. Explicata iam in genere, & in vniuersali Episcopi perfectione, opus est, ut in specie reliquas Episcopi partes, quas Paulus enumerauit, breuiter discutiamus. Nam postquam Paulus dixit oportere Episcopum sine crimine esse, particularia quædam deinde explicat crimina, à quibus potissimum illum abstinere oportet, & primo dicit: Non superbum. Superbiæ vitium, & si omnibus sit vitium, multo tamè magis rectori ecclesiastico est interdictum, à quo omnis superbiæ fastus, & omnis imperandi libido longissime debet abesse. Primos enim ecclesiæ Episcopos Christus saluator noster instruens dixit illis: Scitis,

Rom. 2.

Ioan. 8.

- Mat. 10. Scitis, quia Principes gētiū dominantur eorum, & qui maiores sunt potestatem exercent in eos. Non ita erit inter vos. sed quicumq; voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister: & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus: sicut filius hominis non venit ministrari: sed ministrare. Et beatus Petrus alios Episcopos iuxta id, quod à Christo totius veritatis magistro didicerat, docet
1. Pet. 5. idem sic dicens: Pascite, qui in vobis est gregem Dei, providentes non coactè: sed spontaneè secundum Deum, neq; turpis lucri gratia: sed voluntariè: neque dominantes in clero: sed forma facti gregis ex animo. Deinde addit Paulus: Non iracundum. Iracundus est non, qui semel, aut iterum irascitur: sed qui frequenter ira agitur, & qui levis: si data occasione semper in iram concitatur. Quo vitio nullum peius potest contingere Episcopo, qui alios docere, & regere debet. Nam per iram adeo turbatur aliquando iudicium rationis, vt prorsus nesciat, quid tunc agat, nec postea (vt ebriis contingere solet) eorum, quæ tunc fecerat, recordetur. Turbatus est, inquit David, à furore oculus meus. Et quidam Sapiens dixit:
- Cato. Impedit ira animum, ne possit cernere verum. Præterea viri iracundi cōversationem omnes refugiunt. Quod & Salomō omnibus ita faciendū esse consulit, sic dicens: Noli esse amicus homini iracundo: neq; ambules cum viro furioso, ne forte discas semitas eius, & sumas scandalum animæ tuæ. Non est autē iustum, vt Episcopus id vitium habeat, propter quod sit merito ab omnibus fugiendus. Dicit postea Paulus: Non vinolentum. Vinolentus est (vt de iracundo diximus) nō qui modico vino vititur: sed qui nimio indulget vino. Et hoc etiam malum aciem ingenij destruit, & carnis ardores irritat, qui sæpè homines in multa pertrahunt vitia. Vinum, & mulieres (inquit Ecclesiasticus) apostatate faciūt Sapientes. Sequitur deinde in Pauli verbis. Non percussorem, hoc est, ne in obiurgando, & reprehendendo sit tam sæuus, & asper, vt obiurgatio transeat in contumeliam. Nam Græca dictio ibidem posita, *μη πλῆκτικῶν*. (vt Hieronymus annotavit) nō significat percussorem manuum: sed linguæ, est igitur idem, ac si dixisset. Non contumeliosum, aut non mordacem. Aut, si ad manus percussorem vocem illam
- exten:

extendere velis, prout Theophylactus extēdere videtur, non percussorem, id est qui nec verbis nec verberibus grauius percutiat, sed cum mansuetudine & lenitate subditos puniat. Non turpis lucri cupidum, oportere Episcopum esse dicit Paulus. Quo nomine non solum lucrum illud quod est omnibus illicitum, sed omnem prorsus negotiationem intellexit Paulus, vt illam etiam ab Episcopo abesse velit, quæ aliis est secularibus permisa. Fœda enim est sacerdoti omnis lucri temporalis negotiatio.

Enarratis criminibus, quibus oportet Episcopum carere, deinde enarrat virtutes quibus illum præditum esse oportet: quoniam (vt Gregorius ait) minus est mala non agere, nisi etiam quisque studeat bonis operibus insudare.

Ait ergo Paulus. Sed hospitem, hoc est non solum aliena non appetere, quod faciunt hi qui lucris inhiant, sed etiam propria indigentibus elargiri oportet. Ob quam causam doctores sacri dixerunt Episcoporum & aliorum sacerdotum bona, esse bona peregrinorum cæterorumq; pauperum, quibus illi necessario subuenire tenentur.

Postea dicit benignum, hoc est, non inuidum, sed (vt Theophylactus ait) modestia præditum: vel (vt Hieronymus interpretatur) bonorum operum amatorem. Deinde addit, prudentem, & merito, quia ipse veritatis magister dixit: Fidelis seruus & prudens quem constituit Dominus super familiam suam. Et Salomon ait: Dux indigens prudentia multos opprimet per calumniam. Postea subdit Paulus, continentem, quæ vox (iuxta Hieronymi sententiam) non ad solam refertur libidinem, sed ad omnes pertinet affectus, iram, ambitionem, inuidiam, timorem, vt hos omnes vincat Episcopus. Denique ait: Amplectentem eum qui secundum doctrinam est fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in sana doctrina, & eos qui contradicunt arguere. In quibus verbis, proprium Episcopi munus expressit. Nam quæ hætenus recensuit, etiam a subditis exiguntur, vt ab Episcopis. Oportet enim Episcopum & quemlibet animarum rectorem esse doctum, vt sciat optimè ea quæ ad fidem, & quæ ad mores pertinent. Et istarum rerum eloquutio est fidelis sermo quem Episcopus amplecti debet. Alioqui si hæc necessaria ignerauerit, eueniet necessario quod Salomon ait:

Mat. 24.

Prou. 28.

Rex

Eccle. 10. Rex insipiens predebet populum suum. Ideò beatus Gregorius libro primo pastoralis, cap. 1. ait: Ab imperitis pastores magisterium pastorale suscipitur in magna temeritate, quoniam ars est artium regimen animarum.

Quis autem cogitationum vulnera occultiora esse negat vulneribus viscerum? Et tamen sæpè qui nequam quam spiritualia præcepta cognouerunt, cordis se medicos profiteri non metuunt, dum qui pigmentorum vim nesciunt, videri medici carnis erubescunt. Hæc Gregorius.

Leuit. 21. Hinc est quòd dominus in veteri lege eum qui cæcus esset, aut lippus, aut albuginem in oculo habens, nō permittebat, vt ad sacerdotale accederet ministeriū: Ex hac enim vmbra & rerum imagine veritatem perscrutantes, edocemur, nullum prorsus ignorantem aut infime doctum dignum esse, qui Episcopale munus suscipiat. Doctrinam autem qua pollere debet Episcopus, non dubiam, aut vacillantem, sed firmam & constantem oportet esse, præsertim in rebus fidei in quibus nihil hæsitare licet: sed omnia pro certissimis habere. Et hoc insinuauit Paulus, quum dixit: Amplectentem eum qui secundum doctrinam est fidelem sermonem. Non enim omnia quæ vel leuiter apprehendimus, amplecti dicimur: sed ea solū quæ vtraque vna comprehendimus & fortiter cōstringimus. Ideò Beatus Ambrosius quo maiorem doctrinæ firmitatem & constantiam exprimeret, non transtulit, apprehendentem sed tenacem, vt doctrinam fidei firmissime teneat, & nullo pacto ab illa se sinat auelli. Nec satis est Paulo, vt Episcopus fidei doctrinam constantissime retineat, nisi talis illa sit ac tanta vt per illā potēs sit exhortari, & eos qui contradicunt arguere. Non enim ad hoc solum requiritur ab Episcopo doctrina, vt suæ soli personæ consulat, sed vt subditis suis prospiciat, non solum ignorantes docendo: sed etiam afflictos consolando. Et hoc ipsum Græca vox magis significare videtur, vt ex Hieronymi testimonio constare potest, qui pro eo quod nos habemus exhortari, vertit, consolari. Nec satis est hoc: sed insuper oportet tantam esse Episcopi doctrinam, vt per illam eos qui contradicunt possit arguere. Hoc est, posuit hæreticos testimoniis scripturæ sacre & aliis rationibus ad hanc rem pertinentibus conuincere, & illorum argutiis

argutiis resistere. Hi enim ex his qui Christo nomina in baptismo dederunt, soli sunt qui fideli sermoni & sanæ doctrinæ contradicere solent. Et quòd de hæreticis intellexerit Paulus, ipse verborum ordo apertissimè docet.

Nam postquam dixit, oportere vt Episcopus potens sit arguere eos qui contradicunt, statim rationem dictorū verborum reddēs, subiunxit: Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, & seductores maximè qui de circuncisione sunt, quos oportet redargui, qui vniuersas domos subuertunt, docentes quæ non oportet turpis lucri gratia. Ecce omnia quæ beatus Paulus ab Episcopis requirit, quæ omnia aliis etiã inferioris ordinis sacerdotibus esse necessaria, præfertim his qui animarum curam susceperunt, ex dictis Pauli intelligere oportet. Nam de hac re nos apertè admonuit Chrysostronus, qui homilia vndecima super priore Pauli ad Timotheum epistola sic ait: Postquam de Episcopis dixit, eosque formauit, quidnam illos habere conueniat, à quo item abstinere necesse sit dicēans, omisso interim presbyterorū ordine, ad diaconos transit. Cur id quæso? Quia scilicet inter Episcopum atq; presbyterum interest fermè nihil. Quippè & presbyteris ecclesiæ cura permilla est: & quæ de Episcopis dixit, ea etiam presbyteris congruunt. Hæc Chrysostronus.

Chrysostr.

Sed iam opus est vt videamus an omnes Episcopi & sacerdotes tales sint, quales Paulus censuit oportere illos esse. De hac re cupiebā nihil dicere, ne in maledictionem Cham incurrisse videar, propterea quòd verèda patrum omnibus palam facere velim. Sed quia multorum Episcoporum & sacerdotū indignitas est tam aperta, vt quamuis ego tacerem, silentio meo illam tegere non possem, idèò necessarium mihi fuit, aliqua ex nimium publicis proferre, vt postea clare ostendere possim, id quod à principio huius capituli dicere statui, illorum indignitatem multarum hæresum fuisse causam. Multi sunt Episcopi & alij rectores animarum iuuenes, & multi tam modicæ ætatis, vt vix pueritiam excesserint. Quæ res tam apertè est mala, vt non solum sanctorum virorum: sed gentiliū Philosophorum testimonio damnetur. Nam Aristoteles dicit: Nemo eligit iuuenes duces, quia non constat eos esse prudentes. Est enim prudentia summe neces-

Aristo.

TT

saria

faria illi qui alios regere, & corrigere debet. Iuvenes autem nedum adolescentes & pueri (vt Aristoteles dixit) prudentes esse nō possunt, quia nullam prorsus aut minimam habent rerum experientiā, sine qua vix vlla potest haberi prudentia: Qui non est tentatus (inquit Ecclesiasticus) quid scit? Vir in multis experrus cogitabit multa & qui multa didicit enarrabit intellectum. Qui non est expertus pauca recognoscit. Cū igitur constet, adolescentes & pueros minimā rerum experientiā habere, constare etiam oportet illos non esse prudentes. In antiquis

Eccle. 34.

Job. 12.

Num. 11.

(inquit Iob) est sapientia, & in multo tempore prudentia. Ex quo aperte colligitur, vt in modico puerorū & adolescentum tempore, prudentia esse non possit. Hinc est quod quum Deus decreuit cōferre Moyse adiutores, qui illum ad immensum regiminis onus portandum iuuarēt, non pueros, nec adolescentes, neque iuvenes, sed senes illos pręcepit esse, sic dicēs: Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel, quos tu nosti quod senes populi sunt ac magistri. Dicens, quos tu nosti quia senes populi sunt, expressit non solum ætatis senectutem esse necessariam: sed oportere, vt senectus mentis sit illi coniuncta. Si enim sola corporis senectus in illis quæreretur, tot illam noscere poterant, quot poterant illos videre. Dum verò dicitur, quos tu nosti quod senes populi sunt, profectō liquet quod non solū corporis senectus, sed simul cū ea senectus mentis eligenda nuntiatur. Et certe monstruosa quædam res est & nimium deploranda, vt is qui ad regimen aliorum constitutus est, alio rectore vel (vt apertius loquar) pedagogo indigeat. Nam qui seipsum regere nescit, qui fit vt alios regere valeat? Ideo sapiens compatitur terræ, quæ puerum regem habet, sic dicens. Væ tibi terræ cuius Rex est puer. Quam magnū malum sit, pueros in regimine, constituere, vel ex eo facile intelligi potest, quod Dominus hoc pro maxima pœna minatur populo Iuda, per Esaiam prophetam dicens: Dabo pueros Principes eorū, & effœminati dominabuntur eis. Verum & si res apertissima sit. valdē malum & nimis perniciosum esse, pueros aut adolescentes in regimine animarum constituere, qui tamen illos constituerunt, aut illos constitui procurarūt, hac excusatione illam defendere nituntur, quod bona de

Eccle. 10.

Esa. 3.

illis

illis pueris aut adolescentibus habetur spes, illos in optimos & perfectos viros euasuros. Ridenda quippè excusatio, quæ tam multis nominibus conuincitur esse vana. Nam huiusmodi spes nihil certum promittere potest, cum tam multos quotidie videamus iuuenes & senes multis & variis criminibus irretitos, qui bonam de se spem dederunt in pueritia. Prudentis igitur viri erit, non fidere pueris quos sæpè fefellisse constat. Deinde & si spes certa esset, illos bonæ indoli suæ postea responsuros, non tamen ideò tam graue onus esset illis committendum, quando sola habetur spes: sed expectandi sunt quousq; tales illos, quales sperabantur, euasisse intelligant. Alioqui impone alicui mulo aut asino duorum mensium grauissimam aliquam sarcinam nimium vires illius excedentem propterea quòd optima de illo habetur spes, optimum aliquando futurum iumentum, quod multo grauiori sarcinæ portandæ sufficiet. Si hoc non audes paruulo mulo aut asino committere propter solam spem futuri, cur audes regimen animarum, quod mille sarcinis est multo grauius, puero propter solam futurorum spem committere? Nunquid pluri facis iumentum tuum quam animam pueri, cui tam immensum pondus imponere nõ reformidas? Quauis nouitius aliquis sartor aut sutor optimam de se præbeat spem optimum aliquando artificem futurum, non tamen illi committes vt vestes aut calceos tibi conficiat, quousq; talem qualẽ sperabas illum euasisse scias: & vis puero propter solam bonam, quã de illo habes spẽ, tot animarum millia committere. O infelices animæ quæ in tantam deuenistis miseriam, vt vobis vestes & calcei præferantur. Quas Christus saluator noster tantum fecit, vt pro illis sanguinem fundere non recusauerit, nũc infra vestes & calceos à multis Pontificibus æstimatæ sunt. Sed aliã adhuc proferunt non multo meliorem excusationem dicentes, ex Papæ dispensatione puerum institutum esse Episcopum, aut alicuius beneficii curati rectorem, ac proinde omnem scrupuli occasionẽ esse sublatam. Qualis sit ista excusatio, aut quanti momenti, si ego dixerò mihi non credent, propterea quòd talis non sum vt virgam in colubrum verterim, aut colubrum in virgam reformauerim, aut aliquod aliud simile doctrinæ meæ signum dederim.

Bernard. Audiant igitur beatum Bernardum, virum & miraculis clarum, & doctrina refertum, qui lib. 3. de cōsideratione, ad Eugenium Papam scribens, ait: Non sum tam rudis, vt ignorem vos positos dispensatores: sed in ædificatio-
3. Cor. 10. nem non in destructionem. Deniq; queritur inter dispen-
4. Cor. 4. satores vt fidelis quis inueniatur. Vbi necessitas vrget, excusabilis dispēsatio est, vbi vtilitas prouocat, dispensatio laudabilis est. Vtilitas dico, communis non propria. Nam cum nihil horum est, non planē fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est. Hæc Bernardus. Et in epistola ad Theobaldum Comitem, quæ est in ordine. 271. iterum ait Offendo proculdubio si facio quod requiritis. Nam honores & dignitates ecclesiasticas non ignoro deberi his qui eas digne aut secundum deum administrare & velint & possint. Porro eas acquiri paruulo filio vestro precibus meis vel vestris, nec vobis iustū, nec mihi tutam esse noueritis. Hæc Bernardus. Doctrinam autem si quis ab Episcopis & aliis sacerdotibus requirat, pauci sunt qui possint debito & obligationi respondere. Nam & si aliqui sint Episcopi docti, multo tamen plures sunt adeo indocti, vt vix Latinè sciant loqui, & (quod multo peius est) eorū aliqui nec bene Latinè legere nouerunt. Cuius rei nullū (vt vera loquar) in Hispania, vbi natus sum, exemplū vidi: sed in aliis prouinciis, præsertim in illa quæ se Latinæ elocutionis parentem gloriatur. Nam in Hispania, procurante id Catholico illius Rege & Christianissimo Imperatore Carolo, nullus hodie extat Episcopus qui non sit vel mediocriter doctus, & multi sunt vere doctissimi. De aliorum sacerdotum ignorantia non est opus longum facere sermonem cum tam frequētes vbiq; sint sacerdotes indocti & prorsus ignorantes, etiam ex his qui animarum susceperunt curam, vt rarus sit & velut gemma quædam existimetur sacerdos doctus, qui animarum curæ inseruiat. Tam multus est indoctorum sacerdotum numerus, vt iam possit ecclesiæ exprobrari, quod Dominus olim per Esaiam prophetam exprobrauit synagoga dicens: Speculatores eius cæci omnes. Hi qui animarum curam tenent, speculatores populi sunt, qui pro illo (vt ait Paulus) vigilare debent, tanquam pro re de qua sunt Deo reddituri rationem. Hos tamen omnes dicit

Isa. 56.

Heb. 13.

dicat fuisse cæcos, hoc est, ignorantés. Quoniam & si alii qui fuissent tunc docti apud Iudæos, hi tamen rarissimi erant. Quotus est nunc Episcopus aut sacerdos alius animarum rector, qui iuxta Pauli præceptum potens sit exhortari in sana doctrina, & eos qui cōtradiciunt arguere? Quantum autem malum ex hac sacerdotum ignorantia oriatur, vel ex eo constare potest quod Christus saluator noster ait: Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt. Et beatus Gregorius in primo capite pastoralis exponens illud Psalmistæ: Obscurentur oculi eorum ne videant: & dorsum eorum semper incurua, ait: Oculi quippè sunt, qui in ipsa honoris summi facie positi, providendi itineris curam suscipiunt, quibus hi nimirum qui subsequenter inhærent, dorsa nominantur. Obscuritatis ergo oculis dorsum flectitur: quia cum lumen scientiæ perdunt qui præeunt, profectio cuncti ad portanda peccatorum onera curuantur qui sequuntur. Hæc Gregorius. Si ad sacerdotum mores examinãdos accedere volumus, plus in eis quod damnemus, quàm quod probare possimus, inueniemus. Vix enim aliquid in eis reperietur, quod non longissimè distet ab his, quæ illis sunt à iure præcepta. Scio aliquos esse Episcopos & sacerdotes optimis moribus imbutos, qui iuxta humanam fragilitatem ea quæ tenentur, præstare conantur. Sed hi rarissimi sunt & digito à populo monstrati, de quibus præsentem non facimus disputationem: sed de aliis in præsentiarum loquimur, qui ab his moribus, qui sacerdotali dignitati cōueniebant, longissimè recesserunt: & horum maximus numerus. Quales illi interiorius sint, Deus nouit, qui intuetur eorum corda: nos exteriora iudicamus, quæ tam mala sunt, vt nulli homini prudenti, & bene de Christiana religione sentienti, placere possint. Si ex vestibus quibus induuntur, illos iudicare oportet, multos illorum non sacerdotes neque clericos: sed prophanos seculares & milites existimabimus. Illorum iumenta tanto excessu ornantur & tanta curiositate componuntur, vt de illis meritò iam dici possit quod Propheta regius de filiabus gentium dixit: Filia illorum compositæ: & circumornatæ velut similitudo templi. Vtinam tanta illis cura esset componendi & ornandi templa, quanta illos vexat

Mat. 15.

Psal. 68.

Gregor.

Psal. 143.

Bernard.

sollicitudo ordinandi mulas quibus insidere debent, Tantus est à multis annis eorum in hac re luxus, vt beatus Bernardus exasperatus dixerit illis: Dicite Pontifices in freno quid facit aurum? Apparatus mensę illorū opulentissimus, conuiuia nimis excessiua, cum tamen multi pauperes quibus debitores sunt, fame pereant, Venationibus & aucupis multi eorum inferuiunt, accipitres alunt, & canes pauperibus desertis nutriunt, quæ omnia multi seculares domini ob solum Dei timorem facere reformidant, cum tamen nō laicis hominibus: sed ipsis Episcopis & sacerdotibus sint hæc iure prohibita. Ludos multi sacerdotes publicè exerceant, & aleæ frequentius quam orationi aut lectioni student. Istorum aliqui tam viles sibi sunt, & tam paruum de sua sacerdotali dignitate æstimationem habent, vt non vereantur multi de inferioris ordinis sacerdotibus domibus propriis desertis, tabernas publicas ad cōpotationes exercendas ingredi, & ibidem cum aliis de maiori vini haustu cōtendere, & victoriam ob maiorem potum ambire. De castitate illorum non est quod loquamur, cum tam aperta sit omnibus illorum incontinentia, vt si nos velimus tacere, illorū filij clament, Publicas multi ex illis in magnum Christianę religionis dedecus retinent concubinas, à quorum amplexibus sepe ad eucharistię susceptionem, nec homines nec Deum reuerentes accedunt. Et, vt nihil malitię aliquibus illorum desit, ad publica prostibula accedere non verentur. Tam frequens est iam sacerdotum incontinentia, & tam publica, vt si quis illorum castus esse sciatur, quanuis multa alia necessaria illi desint, ob hoc solum sanctus à populo censeatur. Hæc autem omnia vitia arguunt, illos qui talia agunt indignos esse honore sacerdotali. Nec soli seculares sacerdotes sed etiã monachi qui multo arctiori obligatione ad virtutem tenentur, à suo instituto lōgissimè absunt. Multi enim illorum adeò à patribus à quibus instituti sunt degenerant, vt ferè nihil quod suæ respondeat professioni habeant, præter exteriores vestes, quibus à cæteris discernuntur. In his autē necessarium est euenire, quod Augustinus ait, nullos videlicet peiores esse quam qui in religione defecerūt. Et re vera (vt ingenue loquar) quanuis multi ex monachis hodie sint, qui sui instituti regulam

gulam quam promiserunt, obseruent, rari tamen ex illis sunt qui non declinauerunt ab eo perfectionis culmine, in quo patres illorū fuere. Ex hac omnium sacerdotū indignitate, tanquam ex potentissima malorum causa, multa mala insuper & hæreses, olim orta sunt, & nunc prohdolor, quotidie oriuntur & nutriuntur. Nam hoc aperte nos docuit Deus per Hieremiam prophetā, dicens: Quia stultè egerunt pastores, & dominum non quæsierūt, propterea non intellexerūt, & omnis grex eorum dispersus est. Super quem locum Hieronymus hæc quæ sequuntur, ait: Per translationem pastorum atq; ouium, Principum culpa & dispersio populi describitur. Quia enim Principes stultè egerunt, nec quæsierunt Dominum, quem toto debuerāt corde perquirere, idcirco & inala venientia nō viderunt, siue nō intellexerunt dominum, & omnis multitudo Hierusalem huc illucq; dispersa est. Hæc Hieronymus. Et iterum eandem sententiam apertius per Ezechielem prophetam Deus docet sic dicens: Facti sunt domui Israel in offendiculum iniquitatis. Quæ verba exponēs beatus Gregorius lib. 1. pastoralis capite. 2. sic ait: Nemo quippè amplius in ecclesia nocet, quam qui peruerse agēs nomen vel ordinem sanctitatis habet. Delinquentem nanque hunc nemo redarguere præsumit, & in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reuerentia ordinis, peccator honoratur. Hæc Grægorius. Nec illorum dūtaxat peccatorum quæ ad mores pertinent: sed etiam hæresum multarum fuit causa, malitia & indignitas sacerdotum. Nam Husitarum hæresis initia, enarrās Æneas Syluius libro de origine Bohemorum, capite. 35. ait: Sequebantur Ioannem Hus clerici ferè omnes, ære alieno grauati, sceleribus ac seditionibus insignes, qui rerum nouitate euadere pœnas arbitrābantur. His & nonnulli doctrina celebres iuncti erant, qui cū in ecclesia consequi dignitatem non potuissent, iniquo animo ferebant, sacerdotia maiorum censuum his committi, qui quānuis nobilitate præirent, scientia ramen viderentur inferiores. Et capi. 36. referens ea quæ cum Ioanne Hus & Hieronymo de Praga Bohemis, in Constantiensi concilio acta sunt, ait: Stetere in proposito pertinaces Bohemorum animi, neque victi rationibus, vinci voluere.

Hierem. 10.

Hieron.

Ezech. 44.

Gregor.

Æneas
Syluius.

Se veraces, se sancti Euangelij æmulatores, se Christi discipulos esse, Romanam ecclesiam, cæterasque per orbem dispersas, lōgè à traditionibus Apostolorum abiisse, quæ opes ac delicias sectarentur, dominatum in populos, & primos in conuiujs accubitus exquirerent, canes, equos alerent, ecclesiarum bona quæ Christi pauperibus deberentur, per lasciuiam luxumq; consumerent: aut nescire prorsus diuina mandata, aut, scientes contemnere. Hæc Bohemos dixisse, & in illis ad ignem vsq; perseuerasse refert Æneas Syluius. Ex quibus satis apertè constat, malos sacerdotum mores Husfitis ansam hæresis præbuisse, qua ab obedientia Romani Pontificis decesserunt. Idem hoc nostro seculo Lutheranis contingit, quærum hæreses, indignitas, & scelerata sacerdotum vita tãquam prima mater genuit, & nunc tanquam nutrix eas alit, fouet, & nutrit. Videntes enim nimiam sacerdotum multitudinem, illorum indignitatem, sceleratamq; illorum vitam, in sacerdotes, & Episcopos, & in Romanũ, hoc est, supremum totius ecclesie Pontificem, debacchari cœperunt, & quod in personas iuste fortè dicere potuissent, in ipsam sacerdotalem dignitatem, & in Hierarchicos illius ordines retorserunt. Tanquam si personæ indignitas & vita quamlibet scelerata vel tãillum posset detrahere sacerdotali dignitati, aut cuius alteri potestati. Si illi rectè sapuissent, pro personarum emendatione, & morũ reformatione laborare debuissent, nõ in vniuersum pontificiã tollere dignitatem. Male quidem medetur qui iugulat. Alioqui si hæc illis sana videntur remedia, tollât eadem ratione matrimonia, quia multi coniuges fidem matrimonij nõ seruant. Tollant omnes rerum publicarum ministros & rectores, quia multi ex illis ministerium suum iniuste exercent. Tollant deniq; sartores, sutores, metallarios, aurifabros, latomos, & reliquos omnes artifices, propterea quòd multi ex illis mille faciunt fraudes. milleq; confingunt sæpè mendacia. Si has artes prorsus tollere nõ licet, quanuis illarum artifices iniuste eas exercent, multò minus decebat propter sacerdotum aut Pontificum indignitatem & quamlibet sceleratam illorum vitam dignitatem Pontificiam prorsus abrogare præsertim cum nõ ab hominibus: sed à Deo illa instituta sit, ac proinde non ex homi-

hominum arbitrio: sed ex Dei voluntate pendeat. Sed re vera odio & invidia Episcoporum, præsertim Romani Pontificis ducti, excæcati sunt vt rem non intelligerent: nec modo, etiam si veritas illis apertissime ostendatur, intelligant. Nam si quid illis pro Summi Pōtificis aut aliorum Episcoporum autoritate obiicitur, cum nesciant quid verè respondere possint, statim clamant: Videte Pontificis exactiones, cōsiderate Episcoporum mores. Expertus quidem loquor, & non quæ ex aliorum relatu didici: sed quæ propriis oculis vidi & auribus meis audiui refero. Et certè difficile est, nisi Deus ipse custodiat, tanta sacerdotum indignitate, & tam scelerata illorum vita existente, Christianam religionem esse vbiq; integram. Nam diuina lex, & religio, verusque Dei cultus, habent quandam cum sacerdotio connexionem, quæ ex Pauli testimonio facilè conuinci potest, qui ait: Translato sacerdotio, necesse est vt legis translatio fiat. Si sacerdotium & lex non essent sibi inuicem connexa, quæ obsecro esset hæc Pauli collectio, ex translatione sacerdotij legis translationem inferre? Sed quia Paulus censuit, non posse sacerdotium esse sine lege, nec legem sine sacerdotio, ita vt cuique sacerdotio sua respondeat lex, & religio & cuique legi, siue religioni suum conueniat sacerdotium, ideo visum est illi ex trāslatione sacerdotij, optime posse colligi translationem legis. Si hæc duo tam connexa & à se inuicem dependentia sunt, eadem ratione & consequentia, ex cōtemptu & vili pensionē sacerdotij, necessario sequetur legis & religionis contēptus. Nam apud omnes orbis terrarum nationes, apud quas aliqua aut vera, aut falsa vnquam religio viguit, tanta fuit semper sacerdotij dignitas, tātāq; apud populum sacerdotum æstimatio & reuerentia, quanta ipsius religionis fuit dignitas, æstimatio atq; reuerentia: & econtrario. Non est igitur mirum, si his seculis in quibus Christianæ religionis sacerdotium est neglectum & tam parum æstimatum, vt omnibus passim sine vllis iustis meritis cōferatur, etiam diuina lex, diuinusq; cultus, ipsa deniq; tota Christiana religio contemnatur, pessumq; eat. Cum igitur hanc omnium præsentis seculi hæresum potissimā esse radicē cōstet, quisquis hæresibus occurrere & illas prorsus tollere optat, summe

Hebr. 7.

tat, summe pro viribus suis laborare debet, vt hæc pessima radix euellatur, & sacerdotium suæ dignitati restituatur. Hoc autem facile fiet, si primum tollantur causæ, à quibus totus hic sacerdotum contemptus est ortus. Notissimum est sacerdotum contemptum ex nimia illorum multitudine primum, deinde ex ignorãtia, postremo ex scelerata illorum vita, esse ortum. Nimia siquidem cuiuslibet rei multitudo contemptum vilipensionemq; parit: quemadmodũ e contrario, cuiuslibet rei raritas pretium æstimationemq; gignit. Deinde sacerdotum cõtemptum auxit magna illorum indignitas multis nominibus manifesta. Quoniam multi propter ætatis defectum, alij ob imprudentiã, alij ob ignorantiam, alij ob sceleratam illorum vitam omnibus manifestã, indigni sunt, qui ad tam sublimem dignitatem fuissent promoti, & inde illorum oritur cõtemptus. Hac igitur via sacerdotium quod iam in magnam vilitatem, magnumq; contemptum abierat, facile suo pristino restituetur pretio & honori, si nullus ad illum nisi dignus promoueatur. Nullus nisi prouecta iam ætate instituatur Episcopus aut sacerdos, & qui prudens sit ad tale munus obeundum, & vir doctus qui alios docere valeat, & bonus virtutisq; studiosus, qui alios suo exemplo ad virtutem capessendam hortetur. Si tales sine Episcopi & sacerdotes, non dubito quin reliquus populus breui ad veram Christianæ religionis obseruantiam redibit. Si hæc sacerdotij reformatio fieri negligitur, necesse est vt hi quibus hoc facere incumbit patiẽter ferant eiusdem sacerdotij contemptum, & per consequens legis diuinæ & Christianæ religionis iacturam. Necessarium certè erit vt malis sacerdotibus eueniat id, quod Deus olim per Malachiam prophetam illis minatus est dicens,

Mala. 2. Propter quod & ego dedi vos cõtemptibiles, & humiles omnibus populis, sicut non seruastis vias meas.

DE QVINTA HÆRESVM CAUSA

quæ est sacræ scripturæ translatio in linguam vulgarem. Cap. VI.

TRanslationem sacræ scripturæ in linguam vulgarem, multarum hæresum posse esse causam multis rationibus multisq; irrefragabilibus testimoniis persuadetur,

detur, & res ipsa aperte demonstrat. Vt autem hoc apertius probare valeamus: illud ante omnia statuere oportet: primam & potentissimam omnium hæresum radicem esse pravam scripturæ sacræ intelligentiam. Nam quia in sacris literis contenta non iuxta Catholicam fidei doctrinam, sed iuxta sensum à Catholica fide longissime distantem intelligendam esse aliqui putant, ideò suas sententias quamuis Catholicæ fidei repugnantes, ac si diuina essent oracula firmissime tuentur. Quia ea quæ sentiunt testimoniis sacræ scripturæ munita, & roborata esse putant, & ideò tam constanti, & firmo animo ea tenent, ac reliqua, quæ verè in sacris literis continentur. Vnde Hilarius in lib. de Trinitate ait: Extiterunt plures, qui cœlestium verborum simplicitatem, non veritatis ipsius ab-

Hilarius.

solutionem susceperunt aliter interpretantes quam dictorum virtus postularet. De intelligentia enim hæresis, non de scriptura est, & sensus non sermo, fit crimē. Hæc Hilarius. Et B. Augustinus in lib. 83. quæstionum quæstione. 69. ait: Non potest error oriri palliatus nomine Christiano: nisi de scripturis non intellectis. Hæc ille. Si ex prava sacræ scripturæ intelligentia hæreses oriuntur, cōsequens est inde, vt vulgus indoctum sacras scripturas legēs magnā indeumat occasionem in varias incidendi hæreses: quoniam legit id, quod minime intelligere potest. Quod autem multa sint in sacris literis, quæ à vulgo minime intelligi possunt: adeò est manifestum, vt nulla egeret probatione: nisi Lutherus & alij eiusdem farinae homines qui notissima alia negare solent, hoc etiam negassent dicentes sacram scripturam præsertim nouū Testamentum, esse intellectu facillimam, ita vt ab omnibus intelligi possit, & ob eam causam in eam linguam esse vertendam, in qua possit ab omnibus legi. Lutherum tamen & quotquot illi in hac parte fauent, pessime errare inde aperte cōuincitur: quia multa sunt ad sacræ scripturæ intelligentiam maximè necessaria quibus omnibus cōstat vulgus indoctus carere. Omnes enim sciētia naturales, teste Augu. sunt valde necessariae ad veram, & exactam sacræ scripturæ intelligentiam. Nam (vt ille ait lib. 2. de doctrina Christiana, capit. 40.) sicut olim tabernaculum Dei, constructum est, Deo præcipiente, ex auro, & argēto, quod filij Israel ab Ægyptiis acceperant:

Exo. 35.

sic

fic modo Theologiæ structura, ex gentiliū scientiis, quæ velut quodam illorum argentum, & aurum sunt, confurgit. Historiarum variarum cognitionem esse ad verum sacrę scripturę intellectum consequendum, testatur, idem August. qui lib. 2. de doctrina Christiana ostendit aliquos ob solam historiæ ignorantiam circa scripturam sacram errasse. Neque ad solas res leues, & parui momenti: sed ad prima totius Euangelicę fidei fundamenta stabilienda, est historię cognitio necessaria. Primum enim totius Euangelicę doctrinę fundamentum est Iesum filium Marię virginis fuisse Messiam in lege promissum, & à prophetis prædictum. Pro cuius fidei confirmatione multa ex præcipuis, quæ possunt ex sacra scriptura afferri testimonia, nequaquam possunt sine historię cognitione intelligi. Primum est ex lib. Geneseos,

Gen. 49.

vbi Iacob benedicens filium suum Iudam hæc ait: Non auferetur sceptrũ de Iuda, & dux de femore eius: donec veniat, qui mittendus est, & ipse erit expectatio gētium. Ut autem hæc aduentui Christi in carnem adaptentur, necessarium est scire ex historiis quando fuit ablatum sceptrum de Iuda, & quando defecit Dux de femore eius.

Nu. 24.

Alterum est de prophetia Balam, qui postquam dixit, orituram esse stellam ex Iacob, & consurrecturam virgam de Israel, quæ percuteret Duces Moab, vt tempus, quo hæc prophetia implenda esset, designaret. Hæc dixit: Heu quis victurus est quando ista faciet Deus? Venient intricibus de Italia, superabunt Assyrios, vastabuntq; Hebræos, & ad extremum ipsi peribunt. Qui hanc prophetiam in Christo Salvatore nostro impletam esse, probare voluerit, oportet: vt sciat quando Romani Assyrios superauerint, vastauerintq; Hebræos. Multo maior historię cognitio exigitur pro vera intelligentia prophetiæ

Dani. 9.

Danielis de septuaginta hebdomadis abbreviatis, post quas mox vngendus erat sanctus sanctorum. Qui historiariũ est prorsus ignarus, vt multi ex vulgo esse solent, nequaquam poterit has, quas diximus prophetias, Christo, de quo illę prædictę sunt, adaptare. Deinde Aug. lib. 2. eiusdẽ operis de doctrina Christiana cap. 19. docet troporum, & figurarum cognitionem esse prorsus ad scripturarum cognitionem necessariam, quæ à grammaticis, & rhetoricis

petenda

pretenda est. Ex huius rei ignorantia constat multas posse hæreses oriri, propterea quòd figurata loquutio non agnoscitur, & creditur esse non figurata. Ex hac enim radice orta est olim in Ægypto Anthropomorphitarum hæresis, putantium Deum esse corporeum, propterea quòd sæpe sacræ literæ Deo membra tribuunt humana. Si enim methaphoræ vim intellexissent, non fuissent illi in talem hæresim lapsi. Ex eadem ignorantia prodiit hæresis Cherrinti, & aliorum docentium delicias carnis futuras esse in cœlesti beatitudine. Decepti enim sunt hi ex eo, quod Saluator apud Lucam ait: Ego dispono vobis mensam, sicut disposuit mihi pater, vt edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo. Sunt & alia id genus multa in sacris literis, de quibus omnibus non est possibile hoc loco differere. Certum est plebem indoctam nescire discernere figuratas loquutiones, à non figuratis, & inde necesse est, vt in plurimos labatur errores, si eas sine vlla figura, & sine vlllo tropo intelligere velit. Multa sunt in Euangeliiis à Christo saluatore nostro, & deinde ab Apostolis in epistolis suis per hyperbolem dicta. Sæpe vtuntur Apostoli, & Euangelistæ, synecdoche figura, quâ qui non intellexerit, necesse est, vt erret. Nam qui hæc ignorauerit necesse est, vt in tempore mortis, & resurrectionis Christi erret, putans Christum non verè dixisse se futurum in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Eadem ratione deridebit literam Exodi, vbi dicitur, virgam Moysei deuorasse virgas Magorum. Dicit enim apud se: Qui fit, vt virga, quæ nec os nec dentes, nec gulam, nec ventrè, nec deniq; sensum habet, aliquid deuorare possit? Paulum etiam necessario dicit mendacem, qui ait spiritum sanctum postulare pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Si spiritus sanctus gemere nequit, quomodo poterit gemitibus inenarrabilibus postulare? Vulgaris itaq; homo illud legens, & minime intelligens, aut Paulum errasse dicit, aut male de spiritu sancto censebit, putans illum gemere, aut quomodolibet tristari. Sunt aliæ multe, & frequentissimæ figuræ in sacris literis, pro quarum declaratione extat libellus Bedæ, qui inscribitur de schematibus, & tropis sacræ scripturæ. Sunt præterea multa in sacris codicibus, quæ minime iuxta solam literæ superficiem

Luc. 12.

Mat. 12.

Rom. 8.

ficiem

ficiem sunt capienda: sed iuxta mysticum sensum sub ea latentē sunt interpretanda. De his dicit Paulus: Idoneos nos fecit ministros noui Testamenti, non literę: sed spiritus: Litera enim occidit, spiritus est, qui viuificat. Si hæc omnia quis velit iuxta literā, & non iuxta mysterium reconditum interpretari, nō est dubium illum in multas hæreses labi. Talia sunt multa, quę de Christo prophete prædixerunt. Tale est illud, quod Iacob Patriarcha de Christi passione prophetico spiritu prædixit. Lauabit in vino stolam suā, & in sanguine uuę palliū suum. Et illud apud Esaiā: Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis: Super solium Dauid, & super regnum eius sedebit, vt confirmet illud, & corroboret in iudicio, & iustitia ammodo, & vsq; in sempiternum, & regni eius nō erit finis. Cūm domus Iacob æterna nō sit: sed tēporalis, dubitare quis merito poterit, quomodo Christ⁹ in illa sit regnator in eternū, præsertim cūm ipse Christus postea dixerit regnum suū nō esse ex hoc mundo. Sunt alia multa eiusdem notę, quę si iuxta solā literam intelligantur, non est dubiū multas inde nasci hæreses, vt puta de regno Christi in hoc mundo, de huius regni perpetuitate. Et non est etiā dubium, quin vulgus indoctum propterea quod mysteria penetrare nescit, omnia hæc putet esse iuxta nudā literam intelligenda, ob quam causam necesse est, vt in multos incidat inextricabiles errores. Rursum, sæpissime contingit in sacris literis subita, sine vlla expressione, vnus personæ in aliam personā mutatio, ita vt modo de Christo, qui caput est corporis mystici, loquatur scriptura, & statim sine vlla personę expressione loquatur de corpore eius, quod est ecclesia, aut de particularibus illius membris, quę sunt omnes fideles. Quę omnia si quis eidem tribuere velit, vt puta omnia capiti, aut omnia corpori, aut membris accommodare, sæpe sine manifesta hæresi id facere non potest. Quia sæpe ea, quę capiti conueniunt, repugnant corpori, & membris eius, & quę cæterorum membrorum sunt propria, sæpe non possunt capiti conuenire. Talia sunt, quę Oseas propheta de Christo loquens ait: Puer Israel, & dilexi eum, & ex Ægypto vocaui filium meum. Vocauerunt eos, sicut abierunt a facie eorum, Baalim immolabant, & simulachris sacrificabant.

2. Cor. 3.

Gen. 49.

Esai. 9.

Oseas.

bant. Primam horum verborum patrem de Christo esse intelligendam, testatur Matthæus, qui illam exponit de Christo ab Ægypto in Iudæam reuertente. Reliqua tamen quamuis sub nomine eiusdem populi Israëlitiçi dicta sint, non possunt Christo conuenire: sed soli corpori illius, siue vero, siue ficto, hoc est, ecclesiæ permixtæ quæ bonos, malosq; intra se cõtinet. Certum est vulgarem hominem non posse discernere diuersitatem personarum, de quibus quasi de vna illæ literæ contextus loquitur: sed omnia eisdem personæ accommodabit, præsertim in Psalmo. 22. qui totus est Christo tribuendus, & ferè nulla est in illo pars, quæ possit eidem Psalmistæ competere. Et Esaias propheta de Christo loquens sub nomine suo. Spiritus Domini super me, eò quòd vnixerit me. Ad annuntian- dum mansuetis misit me, vt mederer contritis corde. Et alia multa ibi Esaias nomine suo dicit, quæ tamen non sibi. sed Christo conuenire possunt. Nam (vt Lucas refert) Christus Saluator noster illa Esaiæ verba in seipso adimpleta esse docuit. Vulgaris tamen homo, & idiota hæc legens, putabit illa non de Christo: sed de eodem propheta, qui nomine suo illa dixit, esse intelligenda, & sic in perniciosissimas incidet hæreses. Omitto alia multa necessaria ad sacrę scripturæ intelligentiam, de quibus beatus Augustinus in libris de doctrina Christiana longam facit disputationem, & ea omnia non possent in hoc capite comprehendere. Quæ omnia quum populus ignoret, necessarium est vt in mille locis erret, perperam scripturam sacram intelligens. Sunt præter hæc omnia parabolę frequentissimæ in sacris literis, quarum intelligentia (vt beatus Thomas, & alij doctores Theologi docent) non ex prima vocum significatione petenda est: sed ex significatione rerum per voces illas signatarum, hoc est, per similitudinem vnius rei ad alteram. Cerrum est populum has non posse adaptare similitudines, & ignorare alteram præter primam vocum significationem. Vnde necessarium est euenire, vt nesciat parabolas intelligere: imò vt nesciat inter parabolas, & apertas eloquutiones distinguere. Quo fiet necessario, vt quæ parabolice dicta sint, simpliciter, & iuxta primam vocum significationem putet esse

Mat. 2.

Esai. 58.

Luc. 4.

esse

esse intelligenda. Quæ res quot, quantasque hæreses gignere possit, prudenti lectori considerandum committo. Quid dicam de multis scripturæ locis, qui sibi inuicem repugnare videntur, in quibus conciliandis doctissimo, atq; diligente, & peracuto est opus interprete? Horum facilem contra pugnantiam cum vulgaris, & idiota legerit nesciens illa in cõcordiam redigere, cogetur, aut mendacium ad sacras literas admittere, aut alterum illorum locorum à sacris codicibus relegare, dicēs illa verba non pertinere ad sacram scripturam. Quorum neutrum potest quis sine manifesta hæresis notâ efficere. Deniq; quia B. Hierony. tam multas intellexit esse difficultates circa intelligentiam sacrarum scripturarum: ideo in epistola quadam ad Paulinum quæ est de omnibus sacræ scripturæ libris post multa, quæ illic de hac re dixerat, tandem propositum concludens, sic ait: Hæc à me perstricta sunt breuiter (neq; enim epistolaris angustia euagari longius patiebatur) vt intelligeres te in scripturis sacris sine præuio, & monstrante semitam non posse ingredi. Hæc ille. Et certè ex ipsamet scriptura sacra constat fuisse olim speciales aliquos eiusdē scripturæ interpretes, quorū munus erat sacras literas interpretari. Nā Paulus dicit se legē didicisse ad pedes Gamalielis, & Timo. laudat, quòd ab infantia literas sacras didicisset. Ex his omnibus apertissime cõstat, longissime Lutherū aberrasse à veritate dicentem scripturā sacram esse facillimā intellectu, vt à quouis vulgari homine possit intelligi. Nō potest enim verè aliquid facile dici, ad quod assequendū multa difficulta sunt necessaria. Præterea, ipsemet Lutherus velit, nolit, fateri debet se pluries deceptū fuisse in interpretatione sacrarū literarū: quoniā sæpe circa fidei, & morum dogmata mutauit sententiā, nunc aliquā probans sententiā, nunc eādem reiiciēs, & illius contradictoriā admittēs. Idem etiā Erasmo Roterodamo contigisse cõstat, qui tamen etiā cū Luthero sentit sacras literas esse in linguā vulgare vertēdas. Hic enim sæpe sententiā suā mutauit in annotationibus super nouū testamentum in posterioribus editionibus recantās, quæ in priori docuerat. Consequēs igitur est, vt toties vterq; istorū fateatur se fuisse deceptū, quoties ab vna aliqua in oppositā, & illi repugnantē transiit sententiā.

Hieron.

Act. 22.

2. Tim. 3.

Si scriptura sacra facillima erat intellectu (vt Lutherus & Erasmus dicunt) interrogare illos oportet, quo pacto in re facillima errauerunt. Non credo aliud ab eis respon-
deri posse, quam q̄ sic excæcati tunc erant, vt res apertis-
simas videre non possent. Et sic etiam credo illos tunc ex-
cæcatos fuisse quando dixerunt scripturam sacram esse
adeo facilem, vt à nullo non posset intelligi.

De Erasmo tamen valde miror, q̄ sit in hac parte tam
parum sibi constans, vt secum apertissime pugnet. Nam
in suo Ecclesiaste, siue de ratione concionandi lib. 3. dicit
sacram scripturam multis in locis esse obscurā, & causas
obscuritatis ostendit multas. Vt autem mēs illius oibus
sit nota, verba quę illo loco dicit, hic citare volui, & sunt
quę sequuntur : Sunt qui fortiter negant in canonicis
libris vllam esse obscuritatem, modo adsit peritia sermo-
nis & sensus communis. Quorum opinioni hætenus
certe faueo, vt optarim esse verissimam, sed vna voce re-
clamanant omnes Ecclesiæ doctores, & in his ii quoq; qui
nec linguarum peritia, nec communi sensu caruerunt.
Hæc Erasmus, qui continuo post hæc verba varias obscu-
ritatis causas manifestat. Si scriptura sacra multis in lo-
cis est obscura, non igitur expedit illam in linguam vul-
garem transferri, vt populo rudi & temerario legenda
tradatur, qui illam pro suo arbitrio interpretetur, & sic
necessario intelligendam esse contendat. Rursum do-
ctissimi viri sæpe circa scripturæ sacræ interpretationē
errarunt, vt illorū tam multæ inter se dissonantiæ apertis-
sime conuincunt. Nam cum illi circa sacræ scripturæ
intelligentiā pugnantes sæpe & irreconciliabiles ferant
sententias, eorum alterum errare est necesse. Si illi doctis-
simi viri, quos Deus introduxit in cellaria sua, post lon-
gam, & diurnam examinationem, post feruentem, &
prolixam orationem errauerunt in multis, qui fieri po-
test, vt vulgus indoctum carni & sanguini deditum, mul-
tisque sæpe vitiis mancipatum, sine vlla examinatione
passim non erret in mille. Si tam facile potest vulgaris
homo, & idiota errare in interpretatione sacrę scripturę
& ex falsa illius intelligentia (vt ex testimoniis Hilarii,
& Augustini supra citatis constat) hærefes oriuntur, aper-
tissime conuincitur, translationē sacrę scripturæ in lin-

guam vulgarem maximam præbere idiotis hominibus hæresum occasionem. Nam illi legentes, quæ minime intelligere possunt, pro suo arbitratu, & non iuxta regulas sanctorum doctorum, quod nunquã legerunt, scripturã sacram interpretabuntur, & sic in mille incident errores. Et pro hac re plura, quã vellemus, habemus exempla multarum videlicet hæresum, quæ ab hominibus idiotis suscitatae sunt, propterea quod sacras literas translatas in linguam vulgarem legerunt, & non intellexerunt. Ex quibus aliquas in medium proferam, quarum testimonia satis erunt ad rem hanc comprobendam. Albigenes hæreticis surrexerunt olim tempore Innocentii Papæ huius nominis tertii, multis & nefandis impliciti erroribus. Sunt autem sic appellati: quia ex comitatu Albigeni prope Tolosam in Gallia orti sunt, qui hos errores suscitaverunt. Hi omnes fuerunt idiotæ, & quia legebant quæ non intelligebant: ideo in plurimos execrandos errores lapsi sunt. Post istos paucis aliquot transactis annis surrexerunt etiã in Gallia pauperes de Lugduno, à quibus maior harum hæresum pars, quæ nunc Ecclesiam oppugnat originem traxit. Nam Valdo illorum Princeps, à quo nomen sortiti, Valdenses etiam dicti sunt, omnibus suis bonis distractis paupertatem plus iusto dilexit, & quia idiota erat, aliquot libros tum sacros, tum etiam ex aliis in linguam vulgarem sibi fecit transferri, quos legens, & non intelligens in pestilentissimos lapsus est errores: quos postea Vuiclesitæ, & deinde Husitæ tutati sunt, & nunc tandem Lutherani tutantur. Post istos eodem ferè seculo Begardi, & Beguinæ homines omnes idiotæ, orti sunt, quorum octo hæreses in concilio Viennensi sub Clemente quinto damnatae sunt. Deinde successere in Bohemia Thaboritarum, & Orebitarum, & Admirarum hæreses perniciosissimæ, quarum omnium historiam enarrat Aneas Sylvius in lib. de origine Bohemorum, dicitque illarum autores, & tutores fuisse homines idiotas, quanquã non dicit illos habuisse literas sacras in linguã vulgarem translatas, tamen verisimile est illas habuisse, quoniã aliàs non patet via quomodo homines idiotæ illas suscitare potuissent, aut quomodo illas iam ortas, tot homines suscepissent. Tandem Lutheranorum hæresis, & si non fuerit ab hac causa

causa

causa orta, constat tamē per illam fuisse dilatata, & vires maiores, vt populum perderet, inde sumptisse. Nā populus legens in sacris codicibus Germanicæ linguæ rediis, ea testimonia, quibus Lutherus suas hereses probare cōtendit, facile persuasus est, vt Luthero consentiret. Deinde, ex consona omniū sacrorum docto:ū sententia docemur, nō esse populo rudi tradenda ea mysteria alta, & profunda, quæ ille intelligere nō potest, ne hac occasione labatur in errorē: sed iuxta capacitātē audientium temperandum esse sermonem. Nam Paulus Corinthiis scribens ait: Et ego fratres non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Tanguā paruulis in Christo lac vobis in potum dedi nō escam. Nondū enim poteratis, sed nec nunc quidem potestis: adhuc enim carnales estis. Quæ verba interpretans Anselmus in cōmentariis super epistolas Pauli ait: Non enim audientiū animi sunt ultra vires tradendi: sed alta quæq; & eminētia debent multis auditoribus cōtegi, & vix paucis aperiri, & in cohabitantibus quidē, vel infirmis non alta, & mystica: sed quædam quæ capere possint, prædicanda sunt, perfectis verō profunda, & mystica sunt dicenda. Hæc Anselmus. Et B. Chrysof. homilia. 51. super Matth. ait: Sicut infantibus esca mutatur secundum ætatem, sic in populo secundum virtutē doctrina temperatur. Hęc ille. Et Origenes homilia. 27. super lib. Nume. ait: Sicut in nutrimentis corporis multas paulō ante dedimus differētiās, ita & natura rationalis, quæ ratione, & verbo Dei (vt diximus) pascitur, non omnis vno, atq; eodem nutritur. Vnde ad similitudinem corporalis exempli est aliquibus in verbo Dei cibus lactis apertior scilicet, & simplicior doctrina, vt de moralibus esse solet, quæ præberi consuevit iis, qui initia habent in diuinis studiis, & prima eruditionis rationalis rudimenta suscipiunt. Hæc Orige. Idem etiā docet multo apertius, atq; vberius B. Gregorius in moralibus exponens illud Iob: Qui ligat aquas in nubibus suis, vt nō erumpant pariter deorsum, Quæ Gregorii verba, quia superius ca. 3. huius li. a nobis citata sunt: ideo nūc repetere nō fuit opus. Ex his oībus testimoniis colligimus populo rudi non esse alta, & profunda mysteria prædicāda, quæ ille intelligere nō potest.

1. Cor. 3.

Anselmū

Chryso

Iob. 26.

Et inde apertissime conuincitur sacram scripturam non esse populo rudi, vt ab eo legatur tradendam. Nihil enim refert verbo, an scripto aliquid tradatur: si neutro modo illud intelligere valet. Si populo rudi nō est tradendum verbum id, quod auditum intelligere nō poterit: consequens est, vt eidem populo non sit scriptura illa sacra tradenda, quam certum est illum intelligere non posse. Et certe hæc collectio, & argumentatio adeo (mea sententia) vrget, vt non sit, quod vere illi responderi possit. Nullum enim potest inter verbum, & scripturam dari verum, & euidentis discrimen, per quod innotescat, malum esse, vt verbum obscurum & difficile intellectu populo prædicetur, & e contrario bonum esse, vt scriptura obscura, & intellectu difficillima eidem populo legenda tradatur. Et hæc ratio ipsosmet Lectores coget, vt si idiotæ sunt, abstineant à lectione illorum librorum sacræ scripturæ, quos intelligere non possunt. Nam hoc ipsum si recte illi intelligere volunt, illis præcipit b. Petrus dicens, vt rebus intellectu facillimis sint contenti. Sicut modo geniti infantes (inquit ille) rationales, & sine dolo lac concupiscite: vt in eo crescatis in salutem. Nominis lactis claram & intellectu facilem doctrinam siue illa verbo, siue per scripturam tradatur, significauit, & hanc solum concupiscere, rudibus, & incipientibus præcepit Petrus, vt per illam crescere possint ad salutem. Vt enim doctrina aliqua nomine lactis significetur, nihil refert, an illa scripta sit, an prolata: sed hoc solum considerandum est, an illa sit facilis, an difficilis intellectu. Sacra igitur scripura in illis locis, vbi difficulter intelligitur, non lac, sed solidus cibus censi debet, & inde sequitur, vt idiotæ, qui illam legere contendunt, contra præceptum B. Petri agant, qui præcipit illis, vt sint lacte contenti, & fortiores nō appetant cibos. Nam dicens illis, vt lac concupiscant, hoc ipso videtur illis præcipere, vt ab aliis solidis cibus abstineant, quoniã (vt Paulus ait) omnis, qui lactis est particeps, expertus est sermonis iustitiæ, paruulus enim est. Perfectorum autem est solidus cibus eorum, qui pro habitu, & consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni, & mali. Quæ Pauli verba de lectione librorum sacræ scripturæ esse intelligenda, docet Theophylactus

1. Pet. 2.

Hebr. 5.

phylactus, qui illa in commentariis super Paulum exponens hæc ait: Vt enim est moribus quisque & habitu stabilis, sic & animi sensus habet in sacris literis exercitatus, ita, vt dogmatum celsitudinem queat, & humilitatem discernere, & sana à corruptis diiudicare. Non enim de vita hoc loco differit. Nam bona discernere quisque valet, nouitque malam esse nequitiam, probam verò virtutem.

Aduerte autem quemadmodum exercitatione, & experientia scripturarum sit opus, si nobis, quæ hæresim sapiant, & quæ minus, sunt differenda. Neque enim omnibus adhibendæ sunt aures, guttur enim cibos degustat: anima verò probat sermones. Hæc Theophylac. Est adhuc aliud in verbis Petri consideratione dignum, vbi causam reddens, propter quã imperfecti, & infirmi debent sicut modo geniti infantes lac concupiscere. Vt in eo crescat (inquit ille) in salutem. Quibus verbis aperte innuit, solidum cibum non in salutem: sed in ægritudinem modo genitis infantibus dari. Ex quibus aperte cõuincitur, eos, qui sacrã scripturam in linguã vulgarem translata[m] populo rudi legendã tradunt, non prospicere salutem animarum populi: sed illarum potius ægritudinem procurare. Quia tradunt illis cibum, qui illarum exuperat vires. Accedit ad hæc omnia, quedam ecclesiæ prohibitio qua laicis hominibus interdicitur ne de fide Catholica quomodolibet disputare audeant. Nam in cap. Quicumque, paragra. in hinc mus. de hæret. lib. 6. Alexãder Papa sub excommunicationis pœna prohibet omnibus laicis personis ne publice, aut priuatim de fide Catholica disputare audeant. Et merito quidem hoc inhibuit summus Pontifex: quia perpedit quanti periculi res sit talẽ disputationem laicis personis sine vllò discrimine permittere. Nam licet sint aliqui laici viri docti, qui bene, & sine fidei periculo possint cum hæreticis disputare, iura tamẽ, & decreta nunquã de his, quæ raro cõtingunt: sed semper de his quæ frequentius eueniunt, disponunt. Raro autem contingit, vt viri laici sint de altioribus fidei mysteriis plene edocti & ad disputandum de illis diferti, & ideò ne laici indocti in disputatione succumbentes sibi ruine occasionem assumerent, aut aliis audientibus preberent: merito illis omnibus fuit talis disputationis interdicta. Vt autem hoc tã sanctum, & pium decretum

cretum id, quod intēdit efficere valeat, opus est, vt à laicis idiotis sacra auferatur scriptura, ne eā legētes, de secretioribus fidei mysteriis cum magno religionis periculo corū quilibet audeat disputare. Qui enim aliquid suis subditis prohibet, nisi illis laqueū parae velit, oportet, vt id & iā prohibeat, quod magnā præbet agēdi prohibitum occasionem. Quanta autē laicis indoctis disputādi de fide præstetur occasio, cum illis in linguā vulgarem translata traditur sacra scriptura, ipsa rerū experientia apertissime docet. Nā in illis prouinciis, in quibus sacra scriptura in linguā vulgarem trās-lata passim omnibus laicis legenda cōceditur, vt sunt Gallia, Germania, Italia non solum indoctissimi viri: sed etiā sc̄minē passim de fide Catholica disputāt, & cum doctissimis viris de secretioribus fidei mysteriis cōtendere nō verētur. Quā peruersitatem summopere reprehēdit Hieron. in epist. ad Paulinū quæ est de oībus sacre scripturæ lib. sic dicens: Quod medicorum est, promittunt medici, tractant fabrilia fabri. Sola scripturarū ars est, quā sibi passim omnes vendicāt. Scribimus indocti, doctiq; poemata passim. Hęc garrula annus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc vniuersi presumunt, lacerāt, docent antequā discant. Alij adducto supercilio grandia verba trutinātes, inter mulierculas de sacris literis philosophantur. Alij discunt, pro pudor, à sc̄minis, quod viros doceāt. Et ne parum hoc sit, quadam facilitate verborum: imō audacia edisserūt aliis quod ipsi non intelligunt. Hęc ille. Et certē id, quod Hierony. suo tempore fieri testatur, & dolet, in multis prouinciis (vt diximus) nunc fieri videmus. Qui abusus nisi citissime ab illis prouinciis tollatur non dubito, quin ille magnum fidei Catholicæ dispendium sit præfatis prouinciis allaturus, præsertim cum iam tam magna huius rei iniuria in his prouinciis videamus, vt iam quasi oriri videamus id malum, quod nunc prædiximus: & timemus. Est adhuc alia vrgentissima ratio quæ ecclesiæ præfules cogere debet: vt translationem sacre scripturæ in linguam vulgarem nullo modo facere, aut iā factam euulgari permitterent, ipsius videlicet sacre scripturæ reuerentia, & æstimatio, quam quotidie minui si passim omnibus legenda tradatur, nemo est, qui dubitet. Nihil enim est, quod magis ali-

Hieron.

gis ali-

is alicuius rei pretium, & æstimationem augeat, quàm illius raritas, & occultatio, & nihil e contrario magis illa omnia minuit, quàm eiusdem rei multitudo, & nimia illius manifestatio. Et hæc est causa (vt omnes sacri doctores docent) propter quam Deus veteris legis ceremonialia myſteria occulta populo eſſe voluit, & non paſſim omnibus manifeſtari, ne ex facili eorum conſpectu omnibus vileſcerent. Nam eã, quæ in tabernaculo fœderis erant, cum caſtra mouebantur, ab Aaron, & ab his, qui in tabernaculo ſeruiebant, inuoluebantur, nec videbantur à populo, nec ab his etiam, qui in propriis humeris deferebant. Obuelandi neceſſitas tunc erat non modica, metus videlicet mortis. Si tanta reuerentia tunc eſt adhibita umbræ, multò magis eam decet exhibere corpori, vt ſacra ſcriptura, in qua multò apertius, quam illis ceremoniis noſtræ fidei ſecretiora myſteria continentur, non paſſim toti populo legenda tradatur. Alioqui ipſa ſcriptura, quæ eſſet in maximo pretio ab omnibus habenda, cito erit in contemptum, & vilipendium. Propter hanc cauſam Greg. ſeptimus huius nominis Põtifex ſcribens Vratiſlao Bohemorum duci (tunc enim Bohemia non Regẽ, vt nunc: ſed Ducem habebat) in quadã epiſtola, quæ eſt in lib. 6. epiſtolarum ſuarũ, noluit illi cõcedere, vt diuinum officium poſſet in lingua ſclauonica celebrari. Sic enim poſt aliqua præfatus Grego. in illa epiſtola ait: Quia verò nobilitas tua poſtulauit, quo ſecundum Sclauonicam linguã apud vos diuinũ celebrare annuere mus officium, ſcias nos huic petitioni tuę nequaquã poſſe fauere. Ex hoc nempe ſæpe volentibus liquet, non immerito ſacram ſcripturã omnipotente Deo placuiſſe quibusdam locis eſſe occultã, ne ſi ad liquidum cunctis pate- ret, fortè vileſceret. & ſubiaceret deſpectui, aut prauè intellecta à mediocribus in errorem induceret. Neq; enim ad excuſationẽ iuuat, quod quidã religioſi viri hoc, quod ſimpliciter populus quærit, patienter tulerunt, ſeu incorrectum dimiſerunt, cum primitiua eccleſia multa diſſimulauerit, quæ à ſanctis patribus poſtmodum firmata charitate, & religione crescente ſubtili examinatione correctã ſunt. Vnde ne id fiat, quod à veſtris imprudenter expoſcitur, autoritate beati Petri inhi- bemus. teq; ad

Num. 4.

Gregorius
ſeptimus.

honorē omnipotentis Dei huic vanæ temeritati viribus omnibus resistere præcipimus. Hactenus Greg. 7. Qui & si de officio diuino tātummodo loquatur expresse, idē tamen de aliis scripturis diuinis esse dicendum, satis innuit aperte. Et certē necessarium est, vt idē sit de vt: oq; dicendum: quoniā maior pars eorum, quę in diuino officio dicuntur ex sacris codicibus sumpta est, reliqua autē, quę inde nō sumuntur, & si sancta sint, & debite reuerēda, non sunt tamen maiōri reuerentia habenda, quā illa, quę a sacra scriptura assumpta sunt. Et inde apertissime conuincitur, vt si sacra scriptura in linguā vulgarem sit transferenda, eadem etiā ratiōe officium diuinum sit in lingua vulgari celebrandum. Et si hoc de officio diuino denegatur: prout Grgo. septimus denegat, consequens est vt idem etiam sit de sacra scriptura denegandum. Quoniā non minoris æstimationis & pretij est sacra scriptura quā ea omnia quę in officio diuino dicuntur: & idē nō minor sacre scripturę quā officio diuino est reuerentia exhibenda, vt non in ea lingua tradatur in qua passim possit ab omnibus sine vllō discrimine legi. Et certē valde timendum est ne si sacra scriptura in linguam vulgarem trās lata populo rudi tradatur legenda, populus inde insolentior factus petat missam & reliqua officia diuina: in lingua vulgari celebrari, prout nunc apud Lutheranos in Germania fieri scimus. Quod si eis concederetur, in magnum cederet, haud dubie, totius Christianę religionis contemptum. Præterea, Innocentius Pontifex huius nominis tertius in quadam epistola quam scripsit vniuersis Christi fidelibus tam in vrbe Metensi quā eius diocēsi constitutis, qui scripturam sacram in Gallicum sermonem sibi transferri fecerant, & ob hanc causam conuenticula occulta faciebant, in quibus homines vulgares eam interpretabantur & docebant, postquam illos de præfatis occultis conuenticulis reprehendit, & aliqua scripturę sacre aperta & clara illis permittit, hæc quę sequuntur ait: Arcana verō fidei sacramenta non sunt passim omnibus exponenda, cum non passim ab omnibus possint intelligi: sed eis tantum qui ea fideli possunt cōcipere intellectu. Propter quod simplicioribus inquit Apostolus: Quasi paruulis in Christo lac potū dedi vobis nō escam. Maiorum

Innocen.
tertius.

1. Cor. 3.

Maiorum enim est solidus cibus, sicut aliis ipse dicebat. Sapientiam loquimur inter perfectos: inter vos autem nihil iudicaui me scire, nisi Iesum Christum & hunc crucifixum. Tanta est enim diuinæ scripturæ profunditas, ut non solum simplices & illiterati sed etiam prudentes & docti non plene sufficiant ad ipsius intelligentiam indagandam. Propter quod dicit scriptura. Quia multi deseruerunt scrutantes scrutinium. Vnde rectè fuit olim in lege diuina statutum, ut bestia quæ montem tetigisset, lapidaretur, ne videlicet simplex aliquis & indoctus præsumat ad sublimitatem sacræ scripturæ peringere, vel eam aliis prædicare. Scriptum est enim: Altiora te ne quæsieris. Propter quod dicit Apostolus: Non plus sapere quam oportet sapere: sed sapere ad sobrietatem. Hactenus Innocentius tertius. Qui apertissime docet non esse laicis & idiotis plus de scriptura sacra tradendum quam illi possint intelligere. Denique cum Erasmus Roterodamus contrarium huic sententiæ sæpè docuisset, facultas Theologiæ vniuersitatis Parisiensis illum in hac parte errasse per publicas censuras declarauit. Erasmus siquidem in quadam præfatione super Matthæum dicit hæc verba: Sacras literas cupiam in omnes verti linguas. De qua assertione vniuersitas Parisiensis suam dedit censuram per hæc verba. Quauis in quamcunque linguam vertantur sacræ literæ suapte natura sanctæ sint & bonæ, quanti tamen sit periculi permittere passim lectionem earum in linguam vulgarem traductarum absque vlla explicatione idiotis & simplicibus eis abotentibus, nec eas pie & humiliter legentibus, quales plurimi nunc reperiuntur, satis indicauerunt Valdenses, Albigenses, Turrelupini, qui inde occasione sumpta multos errores disseminauerunt. Quare hac tempestate, perspecta hominum malitia, periculosa ac pernicioza existit huiusmodi traductio, loquendo de omnibus scripturæ libris indifferenter. Nec sicubi paucis esset utilis propterea temerè esset omnibus permittenda. In re namque ad salutem non necessaria, potius consulendum est multorum profectui ipsam interdicens, quam paucorum utilitati eam permittendo cum graui multitudinis incommodo. Vnde & iure damnata est huiusmodi translatio. Hactenus censura Parisiensis: Deinde in eadem

1. Cor. 2.

Psal. 63.

Eccle. 3.

Rom. 12.

præfatione in Matthæum, hanc addidit propositionem Erasmus. Exclamant indignum facinus, si mulier vel co-riarius loquatur de sacris literis. De hac etiam propositio-
ne suam dedit censuram vniuersitas Parisiensis. sic dicēs; Recte perpenſa multorum huius temporis impudenti te-
meritate, indignum facinus exiſtimādum eſt, quod idio-
tæ & ſimplices ſuo iudicio ſacras literas legant in ſuam
linguam conuerſas, & de illis diſſerant, aut diſceptantes
de earum facultatibus tractent. Nec tamē prohibetur per
hoc eis conferre inter ſe de iis quæ in concionibus publi-
cis audierūt ad morum correptionem, & ad compunctio-
nis & deuotionis excitationem: vt magis ac magis in ip-
ſis charitas accreſcat, humilitas ſolidetur, atq; opera car-
nis mortificetur. Hactenus cenſura vniuerſitatis Pariſien-
ſis: Scio tamen nonnullos eſſe qui ſibi plus iuſto arrogan-
tes, has Pariſienſes cenſuras ſubſannent dicentes, articuli
Pariſienſes non tranſeunt montes. Quibus verbis hoc
dicere volunt ſe nō eſſe addictos cenſuræ Pariſienſi, quin
liberum ſit illis aliter quā illi cenſuerūt ſentire. Fateor
quidem nos non iuraſſe in verba vniuerſitatis Pariſienſis
atq; ſub gehennæ pœna ad ſuſcipienda illius decreta mi-
nimè eſſe obligatos: hoc tamen nō diffiteor, quod etiam
nullus ſanæ mentis negare poterit, multo pluris æſtiman-
dam eſſe illius vniuerſitatis ſententiā ad quam ferè cen-
tum conuenere ſacræ Theologiæ doctores, qui rem plea-
nè (vt decebat) longa & exacta diſcuſſione examinarūt,
quā alterius cuiuſuis doctiſſimi hominis de eadem re
iudicium. Et ob hanc cauſam prudentius quenq; factu-
rum cenſeo, illorum in hac parte amplecti ſententiā
quam tot vniſ doctiſſimis ſpretis, ſuæ tātum velle innitī
prudentiæ.

RESPONDETUR OBJECTIONIBVS,
quæ ſunt ab iis qui contendunt ſacram ſcriptu-
ram eſſe in linguam vulgarem tranſſe-
rendam. Cap. VII.

Qui ſententiā aliquam tutari, & illam firmo ve-
ritatis robore conſtantiſſimè eſſe, aliis palam facere
cupit non ſatis eſt illi rationes aliquot, quibus illam per-
ſuadeat, proferre: ſed opus eſt vt etiam iis, quæ contra il-
lam obijciuntur, reſpondeat. Quod ſi rectè (vt oportet)
fecerit,

fecerit, tanto fortius veritatem sententiæ, quam tuetur, confirmabit, quanto ea quæ cõtra illam obiciuntur, nullius profus roboris esse apertius ostenderit. Vix enim est aliqua tam certa & aperta veritas de his quæ ad fidem aut mores spectant, cui hostes desint, qui illam multis variisque argumentationibus oppugnare conentur. Nam pater ille mendacij, qui (vt saluator noster ait) in veritate non stetit: sed ab humanæ conditionis initio mendax fuit, tam exosam habuit veritatem, & bello irreconciliabili adeò illam insectatur, vt semper milites contra illam perquirat & variis illos argumentationibus armet, quibus illi veritatem oppugnare possint. Hoc enim, & aliis in rebus & in hac de qua in præcedenti capitulo disserimus, ipsa experientia docente, verum esse cognoscimus. Nam & si re ipsa compertum sit malum esse sacram scripturam in linguam vulgarem transferri, vt à populo rudi possit sine vilo discrimine legi, non desunt tamen etiã Christiani & Catholici viri qui hoc bonum esse contendunt, & varias pro hac re proferant rationes, quibus Lutheri, Erasmi que in hac parte sententiam persuadere conentur. Quibus omnibus sigillatim respondere decreui vt ostensa illarum omnium debilitate, vel inde nostræ sententiæ veritas clarior & firmior appareat. Primo quidam obiciunt nobis defectum pabuli spiritualis, hoc est verbi Dei quem totus populus Christianus non sine magno suo incommodo patitur. Nam pastores animarum quibus Deus præcepit vt oves suas scientia & doctrina pascant, aut docere nesciunt, aut id facere negligunt. Cùm igitur pastores tam desides sint, vt oves, hoc est, animas, suæ curæ commissas verbo Dei pascere cõtemnant, necessarium aut saltem expediens esse videtur aliquibus, sacram scripturam in linguã vulgarem traductã populo præberi, vt in ea populus legēs cibum animæ suæ capiat, ne ille inedia pereat, aut summe periclitetur. Huic obiectioni nos respõdemus fatentes pessimam esse pastorum in hac parte negligentiam qui oves, hoc est, animas illis commissas tam segniter curant, vt balantes & pabulũ verbi Dei petentes negligant: & quãuis illas fame perire intelligant, nequaquam illarum miseræ necessitati compatiuntur. Nam & hanc pastorum desidã supra cap. quarto

huius

Ioan. 8.

huius libri ostendimus : & quantum in nobis fuit super illarum miseria doluimus . Huic igitur tantæ verbi Dei penuriæ subuenire oportet, non tamen ideò dandus est omnibus omnis cibus: sed ille solus qui est cuiq; necessarius, & qui nullum poterit fumentum damnum inferre: sed potius contra poterit illum ad vitam spiritualē nutriendam & fouendam iuuare. Nam (vt ex his, quæ proximè præce. cap. ex Origene & Chrysofomo & Anselmo citauimus, constat) iuxta qualitatem eorū qui sunt docendi, temperanda est doctrina siue illa verbo siue scripto tradatur. Sicut enim infanti quantumlibet esurienti nō est tradendus cibus durus quem ille cōminuere non possit, aut fortis quē virtute sua digerere nō valeat, ita non sunt auditores aut lectores supra vires instruendi: sed illa tantum sunt illis tradenda quæ capere & intelligere possunt. Ob quam causam ego bonum esse existimo, vt in qualibet orbis Christiani prouincia aliquis haberetur in lingua vulgari illius prouinciæ cathecismus, qui breui quadam & aperta methodo optimè explicaret omnia quæ ad fidem Catholicam & mores Christianos pertinent, vt inde populus vel lectione sua disceret ea quæ sunt illi ad vitam æternam assequendā necessaria. Nec indignū facinus esse censerem, si etiam populo in lingua vulgari traderentur illæ Euangeliorum partes quæ per anni circulum dominicis diebus & aliis festis sancta mater ecclesia in missarū sacrificiis dicenda proponit. Hac tamen conditione, hoc licitum esse puto, vt Euangeliorum illorum in linguam vulgarem translatio sit prius per viros doctos & Catholicos rectè (vt decet) ad vltimum vsq; verbū examinata, ne ex praua traductione aliquis possit legentibus subreperere error. Nam multos scio in variis prouinciis seminatōs errores ex literis sacris perperam & infideliter in linguam vulgarem versis. Deinde hæc ipsa Euangelia non sunt illis nuda tradenda : sed adhibere illis oportet aliquam breuem & claram expositionem, quæ nodos Euangeliorum siqui occurrerint dissoluat, & locos obscuros fideliter & apertissime explicet, vt omnis dubitatio quæ idiotæ lectori ex litera suboriri possit, per illā expositionem tollatur. In rebus apertis & quæ ad mores cōducere possunt, prout libuerit spatietur & excurrat: in rebus ve-

Vt difficilibus & minimè necessariis breuiter & succinctè agat. Et hæc satis erunt, vt populus inde pasci possit, & scire ea, quæ ad vitam æternam assequendam sunt necessaria. De epistolis verò Pauli apostoli non idem mihi licere videtur: quoniam (vt beatus Petrus ait) multa sunt in illis intellectu difficilia. De Apocalypsi verò Ioannis apostoli, non video quo pacto possit in linguâ vulgarem translata populo tradi, quum viri doctissimi circa illius intelligentiam sepe ob illius occulta mysteria hallucinentur. Testamentum autem vetus constantissimè assero nõ esse in linguam vulgarem transferendum vt populo rudi legendum tradatur: quia hæc ipsa traditio nulli populi necessitati, sed soli illius curiositati deferuire potest. Nam ea quæ ad fidem & mores spectant, & ad beatitudinem adipiscendam sunt necessaria, multò apertius & vberius sunt in nouo testamento expressa quàm in veteri, reliqua verò quæ ad iudicia & ceremonias in illa veteri lege pertinebant, omnia sunt per Christi mortem abrogata. Quo fit vt veteris testamenti lectio populo rudi & idiotæ ad nullam possit seruire necessitatem: sed ad solam curiositatem. Ex qua lectione cum multarum possit populus hæresum occasionem sumere, legens id quod minimè intelligere valet, meritò dicimus hanc ipsam veteris testamenti lectionem non esse populo rudi permittendam præsertim cum non sit illi ad vitam æternam assequendam necessaria.

Secundò sic argumentantur vt probent sacras literas in linguam vulgarem esse tradendas. Sacra scriptura toti populo prædicatur, pari igitur ratione poterit illi tradi legèda. Nam parum refert an verbo an scripto illa populo tradatur. Huic argumentationi facillimè respondere quisq; poterit per ea quæ in responsione ad proximè præcedentem obiectionem diximus. Et, vt clarius pateat quæ parum hæc argumentatio vrgeat, in eos ipsos, qui illam contra nos mouent, retorquere illam decreui. Scriptura sacra pro ea tantû parte licite potest in linguâ vulgarem transferri, vt populo legenda tradatur, quæ licitè posset eidem populo verbo prædicari. Non sunt autem omnia, quæ in sacra scriptura cõtinentur, populo rudi prædicanda, vt testimoniis, Origenis, Chrysofomi, Gregorij, Anselmi

selmi præcedenti capitulo probauimus. Inde ergo euidentissime colligitur non omnia quæ in sacra scriptura continentur, esse in linguam vulgarem transferendâ, vt populo rudi sine vilo discrimine legendâ tradantur.

Tertio nobis obijciunt sacrarum literarum bonitatē, quæ (vt illi sentiunt) aperte conuincit literas ipsas nō esse populo denegandas. Iniustū enim est (vt illi aiunt) ea quæ bona sunt in vniuersum populo denegare. Huic obiectio ni nos respondeamus multa esse, quæ absolutē & in se considerata bona & vtilia sunt, quæ tamen ad vnum aliquem particularem relata, illi nō bona; sed mala, non cōmoda; sed incommoda esse noscuntur. Bonum quidem est homicidas, sicarios, adulteros, fures, maleficos, & reliquos id genus homines punirē. At homini priuato qui gladij potestatem non habet, non est bonum huiusmodi homines, quāuis sceleratissimos, punire. Homo enim priuatus non est Dei minister vindex in iram, et qui malum agit: & ideo nec occidendi nec alio modo puniendi potestatem habet. Omnis enim potestas (vt ait Paulus) à Deo est, vnde sequitur vt potestas quæ à deo non est, tyrannīs potius quàm potestas dicenda sit. Priuato igitur homini & hac potestate carenti, qui sceleratum hominem puniret, merito dici posset id quod Paulus ait: Tu quis es qui iudicas seruum alienum? Multi etiā sunt cibi optimi & corporis naturæ maximè conuenientes, vt sunt capones, perdices, vituli, hœdi arietes, qui tamen infantibus nondū ab lacte boni non sunt, propterea quod virtus puerorū tenuis illos concoquere non valet. Bonus quidem est gladius propter multas bonas operationes suas quibus humane seruit naturæ, præsertim in diuisione ea ū rerum quibus homo vesci solet, quæ sine gladio vix diuidi possunt, vt sint esui apra. Est etiā gladius ad punitionem malorū bonus. Nam ob hanc causam dicit Paulus nō sine causa gladium portat. Non tamen est huiusmodi gladius pueris bonus, propterea quod illi nescientes illo vti, sibiipsis facile nocere possunt; nec est etiam dementibus & furiosis bonus, quia illi furia agitati multis per gladium mortem inferre possunt. Ad hunc modū de sacris literis dicendum esse censeo. Nam & si illæ in quancunq; linguā vertantur, bonæ & sanctæ sint, hominibus tamen idiotis, & rudibus

Rom. 13.

Rom. 14.

Rom. 13.

& qui malis moribus sunt imbuti, bonæ non sunt, quia cum multa in illis sint intellectu difficillima, certum est illas non posse à talibus hominibus intelligi: sed quisque illorum iuxta id quod diligit, intellectu obediente voluntati, sacras interpretabitur scripturas, & iuxta illum sensum intelligendas esse pertinacissimè cõtendet. Sicut gladius in manu pueri aut furiosi, ita sacræ literæ in manibus hominis idiotæ præsertim male morigerati mihi esse videntur.

Quarto loco nobis obiiciunt multorum bonorum hominum profectum, qui sacras literas in linguâ vulgarem versas legentes, non modicam inde vtilitatem hauserunt, quotidie in melius per illas ad salutem animæ proficientes. Quod quum re ipsa compertum sit, inde colligere volunt, vt propter illos qui scripturis sacris abutuntur, bonis & humilibus qui ex illis proficere possent, non sint illæ prorsus denegandæ: sed potius econtrario ne tollatur bonorum profectus, expediret eas omnibus concedere.

Hæc argumentatio, nullius prorsus est roboris, & ex mera procedit ignorantia. Nam vt argumentatio illa alicuius esset momenti, hoc oportebat prius assumere, quod in omnibus rebus sine vilo prorsus illarum discrimine semper aliquorum paucorum profectus sit potius inspiciendus, quàm vt euitetur aliorum multorum incommodum. Alioquin enim si hæc vniuersalis propositio ab illa argumentatione tollatur, nihil per illam colligi poterit. Hæc autem vniuersalis propositio quantum à veritate absit, nemo est qui non videat. Quoniã & si res ad salutem animæ necessarias nullus omittere debeat, vt euitet per hoc aliorum multorum damnũ, tamen ex concordia omnium Theologorum sententia, res quæ ad salutem animæ non sunt necessariæ, quisq; tenetur omittere vt per hoc euitet damnũ spirituale quod illæ aliis inferre possent. Nam Alexander de Ales in secunda parte suæ summæ theologicæ quæst. 139. membro. 6. dicit omnem hominem esse obligatum ad dimittendum quancunq; rem quantumlibet bonam si non est ad salutem animæ suæ necessaria, vt euitet scandalum quod proueniet in proximo ex illius infirmitate, aut ignorantia. Idem docet beatus Thomas secunda secunda quæstione quadragesimarertia, articulo septimo.

Eidem

Eidem sententiæ subscribit Richardus de media villa in quarto sententiarum dist. 38. ar. 10. Videamus igitur an sit cuiuscunq; vulgari & priuato homini res ad salutē animæ eius necessaria, legere sacras literas. Nullū puto esse adeo insipientem vt hanc necessitatē omnibus imponere velit. Nam sic sentiens omnes rusticos & omnes, qui profus literas ignorant, damnaret. Si res hæc non est sic omnibus necessaria : ergo quilibet homo bonus, ex plebe, quanuis magnum ex traductiōe sacrarum literarum in linguam vulgarem profectū hauriret, tenetur velle vt faciæ literæ in linguam vulgarem nō transferantur, & ab illarum lectiōe abstinere, si conspicit alios multos ex illarū translatione & lectiōe scandalū animarum suarum sumere: Si quisq; in re hac ad salutem animæ suæ nō necessaria tenetur suum postponere profectum, vt per hoc euitet spirituale proximi nocumentum, apertè colligitur inde, vt is cui totius populi moderatio incumbit, possit iuste imò teneatur impedire particularem aliquorū profectum talem traductionem in linguā vulgarem prohibēdo, vt per talem prohibitionem euitet spirituale nocumentū, quod multis aliis ex tali translatione prouenire posset. Deinde cōsiderandum est etiam quòd multorū commodum semper est præferendum paucorum vtilitati. Constat autem multò plures esse illos quibus tanslatio sacræ scripturæ in linguam vulgarem nocere potest, quàm sint illi qui ex ea proficiunt. Stultorum siquidē multò maior est numerus quàm prudentium, & peccatorum etiam maior numerus quàm iustorum. Consequens igitur est vt potius cōsulerem dum fit multorum commodis huiusmodi traductionem sacræ scripturæ in linguam vulgarem prohibēdo : quàm paucorum profectui eam omnibus sine vllō discrimine cum multorū incommodo permittendo. Et hoc optimè annotauit Parisiensis academia in illa sua censura quā de hac re contra Erasmi assertionem protulit, quā in fine præcedentis capiruli citauimus. Nam inter alia quæ in illa censura habentur, prædicto aduersariorū argumento tacitè respōdet sic dicens: Nec sicubi paucis esset vtilis, propterea temerè esset omnibus permittenda. In re nanq; ad salutem non necessaria, potius consulendū est multorum profectui ipsam interdiciēdo, quàm paucorū vtilitati eam permit-

permittendo cum graui multitudinis incommodo. Vnde & iure damnata est huiusmodi translatio. Hæc ex censa Parisiensi. Quinto loco obiiciunt hæreticorum multitudinem intra ecclesiam nunc exiliētium qui viros Catholicos & fideles quotidie variis rationibus oppugnant, & viros simplices & idiotas diuersis argumentationibus fallacissimisq; suasionibus ad se trahere nituntur. Ex quo loco hi qui partem oppositam tuentur, colligere volūt, vt saltem hoc misero tēpore in quo tanta est hæreticorū inundatio, bonū sit imò necessarium sacram scripturam in linguam vulgarem vertere, vt populus ipsas literas legens inde discat quid hæreticis respondere possit. Hæc argumentatio tam parum nos vrget, vt fortius nos contra eos illam retorquere possimus his verbis.

Non est bonum vt populus habeat scripturam sacram in linguam vulgarem translata, ne in illa legens arma inde sumat quibus possit cum hæreticis de fide certare. Nam (vt proxime præcedenti capitulo diximus) huiusmodi disputatio est laicis & vulgaribus hominibus à iure interdicta in cap. Quicumq; paragrapho. Inhib. de hæret. lib. 6. Si illis disputatio de fide interdicitur, iustum est vt non permittatur illis id quod maximam poterit disputationis occasionem præbere. Ne igitur, totus sine discrimine populus cum hæreticis possit de fide certare, necessarium est vt sacra scriptura ex qua disputationis arma sumenda sunt, ab illo prorsus tollatur. Sexto & vltimo loco contra nos sic argumentantur. Scriptura sacra olim fuit tradita in lingua vulgari. Nam linguam Hebræam in qua testamentum vetus conditum est, omnis populus Hæbræus cui soli lex illa data est, optimè intelligebat: quoniam lingua illa erat qua totus ille populus tunc utebatur. Lingua etiam Græca, in qua totum testamentum nouum, præter Euangelium Matthæi & epistolam ad Hebræos scriptum est, vulgaris tunc erat, quippe quam omnes ex vulgo intelligebant. Si tunc in eis linguis sacræ literæ traditæ sunt in quibus ab omni populo possent legi & intelligi, videtur iis qui oppositam partem tuentur, inde euidenter colligi, iustum esse imò necessarium vt cuique populo in ea lingua sacræ literæ tradantur, in qua possit illas legere & intelligere. Hanc argu-

mentationem tanti faciunt nostri aduersarij, vt per illam
 solam de nobis se triumphare putent. Sed nos Deo adiu-
 tore ostendemus illam nihilo plus roboris habere quam
 reliquæ omnes illorū argumentationes. Si hæc argumen-
 tatio aliquam vim haberet, eodem argumen- tationis mo-
 do probaretur non esse lege naturæ prohibitū vt aliquis
 sororem suam sibi matrimonio copularet. Nam quum ge-
 nus humanum, à Deo conditum est, tale ab illo factum
 est, vt viri sorores suas in cōiuges acciperent. Cain enim
 sororem suam in cōiugem accepit. Si in tali statu, à Deo
 conditum est genus humanum in quo illi hoc nō solum
 licebat: sed facere fuit necessarium: ergo idem etiam nūc
 hominibus licebit, præsertim his qui non sunt ad leges ec-
 clesie adstricti, vt sunt Pagani, & Sarraceni, & Iudæi. His
 enim omnia illa matrimonia sunt licita, quæ lege nature
 non sunt prohibita. Si quis autem concedat tale matri-
 monium fratris cum sorore esse legitimū inter Paganos,
 oportebit illum fateri, vt si aliquis Paganus qui cum so-
 core sua matrimonium contraxerat, ad fidem Catholi-
 cam conuerteretur, nō sit ab eadem sorore per matrimo-
 niū dissolutionem postea separandus. Quoniam matri-
 monium quod semel legitimo fœdere fuit contractū, nō
 potest ab ecclesia dissolui. Nam ipse Deus hoc illi prohi-
 buit dicens: Quos Deus coniungit, homo non separet.
 Ecclesia tamen, huiusmodi matrimonia ante baptismum
 contracta, postea baptismo suscepto dissoluenda esse cen-
 set, vt patet capi. Gaudemus, de diuortijs. In illo enim cā-
 pitulo Pontifex decernit vt infideles ad fidem Catholi-
 cam cōuersi in solis illis matrimonijs manere permittan-
 tur, quæ in secundo aut tertio gradu ante conuersionem
 suam illi contraxerant. Si quis autem quærat, quare ma-
 trimonium fratris cum sorore sit nunc, omni lege huma-
 na seclusa detestabile, quod tamen olim quando Deus ge-
 nus humanum instituit, fuit licitum: huic quæstioni res-
 pondet beatus Augustinus, lib. 15. de ciuitate Dei ca. 16. sic
 inquit: Cūm genus humanum post primam copulam
 viri facti ex puluere, & cōiuges eius ex viri latere, mariū
 fœminarumq; coniunctione opus haberet, vt g gnendo
 multiplicaretur, nec essent vlli homines, nisi qui ex illis
 duobus nati fuissent, viri sorores suas cōiuges acceperūt

Quod

Mat. 19.

August.

Quod profectò quanto est antiquius compellente necessitate, tanto postea factum est damnabilius religione prohibente. Et paucis interiectis, per quæ docet, alias à sororibus accipiendas esse vxores, postea subdit, Sed vnde hoc fieret tunc non erat, quando nisi fratres & sorores ex illis duobus primis, nulli homines erant. Fieri, ergo debuit quando potuit, vt existente copia vnde ducerent vxores, quæ non erant iam sorores, & non solum illud vt fieret nulla necessitas esset, verum etiam si fieret, nefas esset. Hæc Augustinus. Ad eundem modum nos etiam respondemus superiori argumentationi nobis obiectæ, pro translatione sacræ scripturæ in linguam vulgarem. Quando sacra scriptura condita fuit, in lingua vulgari fuit tradita quia non erat tunc alia lingua in populo illo in qua tradidi posset. Nam & si post cõstructionem turris Babylonis, linguæ fuerint iuxta diuersitatem prouinciarum diuisæ, non tamen fuit in eodem populo diuersitas linguarum, ita vt altera esset vulgaris, quam totus populus intelligeret, & qua totus populus vteretur, altera esset quam soli viri docti intelligerent. Hæc enim lingua Latina, quæ nunc arte à paucis discitur (vt doctorum virorum consors tenet sententiã) olim toti populo Romano erat communis, nec alia tunc populus ille utebatur. Sed quia populus ille variis imperauit prouinciis, quibus omnibus suam curauit tradere linguam, & variæ etiã nationes Italiam postea occuparunt: ex harum mixtione linguarum, illa Romanæ linguæ puritas & proprietas paulatim corrumpi cœpit, & ex tali corruptione diuersæ emerferunt apud Latinos populos linguæ: quæ omnes ab illa antiqua lingua Latina quæ olim erat populo cõmunis & nunc arte discitur, longissimè distant. Idem etiam cõtingit populis Græcis, quibus omnibus olim notus erat ille Græcicus sermo qui nunc arte à paucis discitur, à quo longè distat sermo ille quo nunc Græcorum populi vtuntur. Tunc igitur datum fuit testamētum nouū in lingua vulgari, quia nulla erat tunc in eodē populo linguarum distinctio, ita vt altera toti populo esset cõmunis, altera solis viris doctis esset nota. Sacram ergo scripturam tradi in lingua vulgari (vt Augustinus de matrimonio inter fratres contracto dicit) quāto est antiquius necessitate compellente,

tanto postea factum est damnabilius, experientia ipsa docente. Si quis autem obiiciat Deum potuisse tunc aliam condere linguam, quæ solis viris doctis esset nota, in qua sacram traderet scripturam, vt non esset toti populo communis. Fateor Deum hoc potuisse: sed cur non fecerit, non est nostrum inquirere. Nam aliàs, idem etiam posset obiici contra Augustini sententiam de matrimonio fratris cum sorore, quod ille olim necessitate cogente licitum esse dixit: quum tamen illud modo dicat esse damnatum. Poterat enim Deus à principio alium marem & aliã feminam procreare præter Adam & Euam, qui filios generarent, quos filij Adam acciperent maritos, & filias quas filij Adam acciperent vxores. Quo factò nulla fratres compelleret necessitas vt sorores suas acciperent vxores. Quis tamen de hac re Deum reprehendere audebit, aut illum interrogare cur ita fecerit? Iustius quidẽ est v̄ humiliter & reuerenter quisq; fateatur ignorantiam suam, & dicat cum propheta, iudicia Dei esse abyssum multam. Sed hac dimissa præfatæ argumentationis principalis responsione, aliter adhuc eidem argumentationi respõdere decreui: vt vel inde palam omnibus fiat debilissimã esse argumentationem illam, per quam aduersarij nostri de nobis triumphare se putant. Fateor scripturam sacram in ea lingua primum conditam esse, quæ tunc erat vulgaris & materna. Ipsa tamen scriptura non omnibus patebat, vt ab omnibus sine villo discrimine legi posset: sed soli sacerdotes & legis periti eam apud se tenebant. Nam (vt habetur in Deuteronomio) postquam scripsit Moyses verba legis in volumine atq; compleuit, præcepit Leuitis qui portabant arcam fœderis Domini dicens: Tollite librum fœderis & ponite eum in latere arcæ fœderis Domini Dei vestri: vt sit tibi contra te in testimoniũ. Et certè non est credendum literas sacras esse tunc omnibus tam communes, vt modò sunt, quod vel ex eo facile cõvinci potest, quod in quarto libro Regum, tempore Iosifæ Regis contigisse sacra narrat historia. Nam vigesimo secundo illius libri capite refertur, Helchiam sacerdotem inuenisse librum legis in domo Domini, quem per Saphan Scribam idem sacerdos misit ad Regem Iosiam. Hunc autem librum legis cum legisset Saphan coram Rege, &

Psal. 35.

Deut. 31.

audisset

audisset Rex verba libri legis Domini scidit vestimenta sua: quia videlicet libro legis audito apertissimè conspexit nihil eorum, quæ Deus in lege sua præceperat, obseruari. Hoc autem Rex non bene intelligebat antequam liber legis inueniretur ab Helchia sacerdote: propterea quòd erat liber alius, per quem Rex fidelissimus, & sanctissimus de lege Domini doceri potuisset. Si liber legis, hoc est, Penthateucus tunc esset toti populo communis: ita vt quilibet vulgaris homo illum penes se habere posset, vix contingere potuisset, vt liber legis apud omnes, etiam apud Regem periret, & nemo esset, qui illum haberet, aut de illo rationem reddere posset. Sed quia soli sacerdotes Leuitici generis, & Scribæ totâ Domini legem penes se habebât, inde factum est, vt sacerdotibus, & scribis à vero Dei cultu ad idololatriam deficientibus, & legem Domini contemnentibus liber legis nullibi inueniretur: nisi in templo Domini, in eo fortè loco vbi Moyses illum reponi, mandauerat. Epistolas Pauli, quas ad ciuitates ille scripsit, credendum est illas non toti populo: sed Episcopo soli, & clero illius ciuitatis datas esse, vt illi postea populo manifestarent ea, quæ Paulus illis per epistolas suggererat. Hoc autem vel ex eo facile conici potest, quod ipse Paulus in priori ad Thessalonicenses epistola, capite vltimo ait: Adiuuro vos (inquit ille) per Dominum, vt epistola hæc legatur corâ omnibus fratribus. Si epistola toti populo dabatur, quos ergo Paulus adiuurat? Episcopum certè, & clerum, cui illa dabatur, adiuurat vt illam coram omnibus fratribus, hoc est coram omnibus Christianis, qui in illo populo erant, legeretur. Verum hoc speciale fuit in hac epistola, vt coram omnibus illam legi præceperit: quoniam quæ in illa scripsit Paulus clarissima erant, & quæ ab omnibus intelligi poterât. De epistolis ad Romanos, & ad Galatas, & ad Hebræos nihil tale præcepit Paulus, vt coram omnibus legeretur: quia multa in illis difficilia erant, quæ non nisi à viris doctis intelligi poterant. Si pro certo, & indubitato habuisset Paulus epistolas suas, quas ad ciuitates mittebat, esse coram toto populo legendas, non erat opus, vt speciale de hac re daret Thessalonicensibus mandatum. Sed quia optimè ille nouerat epistolas illas, quæ ad ciuitates mit-

1. Thes. 5

tuntur, solis ciuitatum Principatibus solitas esse dari: ideo speciale de illa voluit facere mandatum, vt coram omnibus legeretur. Deinde, & si scriptura sacra tunc per omnium manus, vt nunc, volitaret, non tamen ad eod̄ populus de illius intelligentia tunc præsumebat, vt nunc neq; tam temerè, & procaciter de illa populus disputare audebat: sed plebs à sacerdotibus docebatur iuxta id, quod Dominus per Malachiam prophetam ait: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent de manu eius: quia angelus Domini exercituum est. Si dubitatio aliqua oriebatur, sacerdotes interrogate oportebat, quorum responsis omnes obedire tenebantur, iuxta præceptum Domini quod de hac re per Moysen in Deuteronomio dederat. Nunc verò procaci temeritate populus sacræ scripturæ intelligentiâ sibi vendicat, & de illa cum doctissimis viris contendere non veretur. Et ob hanc causam, & si olim sacras literas toti populo traditas esse constaret, vt à quolibet vulgari homine sine villo discrimine legi possent, quod ego constantissimè nego, nunc tamen aliter fieri expediret, propter impudentem populi temeritatem, atque arrogantiam. Multa enim scimus olim fuisse licita, quæ nunc minimè expediunt, & si quis ea nunc facere tentaret, non solum, vt cunq; malus: sed impius, & infidelis censeretur. Olim enim corpus Domini dabatur cuique petenti in manus, quod quisque secum domum portabat, vt cum ei libuisset domi suæ accipere posset.

Quæ res ex libro 6. historiarum Ecclesiasticarum Eusebii, cap. 33. facillimè colligi potest. Quod tamen olim licuit, hoc seculo facere non expediret: quia experientia docente merito timetur, vt aliqui sint, qui tractent indignè, & ad magicas artes abutantur. Non igitur omnia, quæ olim licuisse constat, nunc licere, aut expedire est necesse. Non est igitur consequens, vt literæ sacræ in linguam vulgarem translatae nunc populo legendæ tradantur, quauis illas olim in lingua vulgari toti populo traditas esse cõstaret. Hæc sunt quæ contra nostram sententiam ab aliquibus obiici intelligo, quibus omnibus abundè satis respondi se me puto. Cætera verò si quæ sunt, indigna esse opinor vt illarum responsione tempus teramus, & chartas impleamus.

DE VLTIMA HÆRESVM CAUSA,

quæ est asidua, & incauta in libris genti-
lium hominum lectio.

Cap. VIII.

VLtima se mihi iam offert (ex his, quas Principes facile tollere possunt) hæresum causa: quæ est asidua, & indiscreta, siue incauta lectio librorum hominum gentilium, præsertim si à teneris annis quis illorum lectioni fruduit, & totam in illis expedit operam. Nam quod hæres sit potens ad hæreses varias procreandas, inde cõstare potest, quòd quidquid ad Christianã spectat religionem siue ad mores, siue ad credendorum fidem referatur, id totum apud gentiles autores reiicitur, & deridetur. Quoniam si eorum aliqui virtutes doceant, hi tamen, qui rarissimi apud illos sunt, ea firmissimè sentiunt, & totis viribus persuadere conantur, quæ cum fide Catholica velut ex diametro pugnant. Et circa ipsarum virtutum, quarum se amatores profitentur, doctrinam præstandam, hi, quos pro miraculo ipsa gentilitas suspicit, & quasi sapientiæ fontes veneratur, miserrimè errarunt, ea docentes, quæ iuxta veritatem Evangelicã ab assecutione felicitatis æternæ, quam illi cæcutientes quærebant, omnino auertunt. Multi enim ex illis virtutem, & hominis vltimam felicitatem ex suo affectu statuerunt, id docentes esse virtutem & felicitatem, quod ardentissimè appetebant. Nam Epicurus pecora imitari volens, bonorum omnium finem dixit esse voluptatē, hac sola ratione ductus, quòd illam solam (vt ille ait) appetant belluæ. Alij diuitias, aliq̃ honores, summum bonum esse dixerunt. Aristoteles, quem tota recentium Philosophorum schola tanquam magistrum recepit: & si multo melius, quàm illi sapuit, non parum tamē hac in parte errauit. Nam licet felicitatem ille in cognitione constituit, hanc tamen in presenti vita dicit habendam, nihil alteri vitæ relinquens, in qua nullã putat esse operationem. Qua in re adeo errauit, vt Paulus censeat nos miserabiliores omnibus hominibus, si in hac tantum vita felicitatem assequi speramus. Quis enim nõ videt neminem sine miseria aliqua, aut indigentia, aut infelicitate in hac vita vnquam vixisse, aut viuere posse? At eum, qui miseriam patitur, aut aliquo indiget bono,

1. Cor. 13

- Aristoteles pluribus in locis fatetur non esse felicē. Et in de argumentationē colligentes facile Aristotelem suo ipse gladio configemus, probantes neminem in hac vita posse esse felicē: ac proinde supremā felicitatem nō in hac vita: sed in alia esse expectandam. Sic enim argumentari possumus. Felicitatem omnes appetūt: est ergo naturalis hic appetitus, & inde sequitur talem appetitū nō esse inane, & frustra. Nulli autē (vt res ipsa docet) in hac vita, quā constat esse mille misertis plenā, felicitatem assequuntur: in alia igitur vita est illa speranda. Deinde multa ad felicitatem pertinere dixit, quæ ad illā minime spectāt, vt sunt nobilitas, diuitiæ, boni liberi, senectus commoda, & corporis bona, vt sanitas, pulchritudo, vires, proceritas, robur ad certandū, gloria, honor, prosperitas, potentia, & fortuna. Hæc autē omnia (vt sacra nos docēt literæ) à vera illa, & plena, quam speramus, felicitate longissimè absunt. Et si hic Philosophorū omnium maximus tā miserè circa felicitatem errauit, quid de aliis multo minoribus sperandū erit? Ideò meritò Salomon de Philosophis loquens ait: Labor stultorum affliget eos, qui nesciūt in urbem pergere. Quæ verba interpretās Hieronymus in cōmentariis super Ecclesiastē ait: Lege Platonem: Aristotelis reuolue versutias: Zenonē, & Carneadem diligentius intueri, & probabis verū esse, quod dicitur: Labor stultorum affliget eos. Veritatem quidē illi omni studio quæserunt: sed quia nō habuerunt ducē, & præuium itineris, & humanis sensibus rati sunt se cōprehendere posse sapientiam, ad ciuitatē minimè peruenerunt: de qua in Psalmo dicitur: Domine in ciuitate tua imaginē ipsorū dissipabis. Omnes enim vmbas, & diuersas imagines, atq; personas quas sibi in variis dogmatibus induerunt: in vrbe sua dominus dissipabit, de qua & alibi scribitur: Fluminis impetus lætificat ciuitatē Dei. Hæc Hieron. Præter hunc communem illorū omnium errorem, quo tā falso de felicitate differuerūt, de virtutibus, & vitiis tractantes multos alios docuerunt errores. Nam fornicationē simplicem nullus illorū damnauit. Honores appetendos esse, & nō fugiendos, omnes illi docuerunt. Diuitias eorū aliqui adeo estimarunt, vt in illis felicitatē constituerent, de quibus propheta Regius ait: Beatum dixerunt populū, cui hæc sunt.

Alii (ex quibus est Aristoteles) & si felicitatem in diuitiis non constituerunt, illas tamen pluris fecerunt, quam paupertatem, & plus ad virtutem prodesse posse, quam paupertatem, dixerunt. Et credo certè inde suam hæresim traxisse, Vigilantium, Ioannem Vuicles, & Ioannem Hus dicentes paupertatem voluntariam nullius prorsus esse apud Deum meriti: quum tamen ipse veritatis magister Saluator noster dixerit: Si vis perfectus esse: vade, & vende omnia, quæ habes, & sequere me. Alii videlicet Stoici (è quorum numero est noster Seneca, & quibus in hac parte se connumerari voluit in Paradoxis Cicero) docent omnia peccata esse paria, nec vnum altero esse grauius. Sed Philosophis dimissis, qui etsi in multis errauerunt, multa tamen alia vera, & honesta de virtutibus docuerunt, ad Poëtas eorum veniamus, publicos omnium virtutum hostes & omnium vitiorum acutissimos diligentissimosq; subornatores. Vix enim vllum est vitium, quod non fuerit summopere à Poëtis laudatum. Quoniã nulla maior potuit dari vitiiis laus, quam illa diis suis tribuere, quos oportebat esse summe bonos, & omnium virtutum parentes, & alumnos. Nam cum gesta illorum, quos populus pro diis colebat, narrant, illorum describunt tyrannides, parricidia, adulteria, incestus, raptus, fraudes, mendacia, & scelera nefanda: adeo vt inter honores reputent puerum Ganymedem à Ioue deorum maximo ad amplexus nefandos fuisse raptum. Illa deniq; suis diis tribuunt vitia: quæ nullus homo sapiens pateretur de se dici.

Quum autem hæc diis inesse dicunt, eo ipso hominibus persuadent, vt eadem faciant, quæ Deos fecisse audiunt. Nam exempla maiorum, multum ad persuasionem valent, vt eleganter Claudianus docet sic inquit:

Scilicet in vulgus manant exempla, regentum.

Vtq; ducum lituos, sic mores castra sequuntur.

Si exempla hominum mouere possunt aliorum animos ad vitia, aut virtutes. luce clarius est, id posse multo facilius præstare exempla Deorum. Nec solis exemplis ad voluptates, & lasciuias lectorum animos prouocant poëtæ: sed etiam verbis, quæ tanto animo affectant esse obscæna, & turpia, vt poëta ab illis non censeatur, qui verba pudica habet. De qua re vnum ex illis, Catullum videli-

Mat. 19.

Claudia.

Catullus.

cer, qui hanc tulit de carminibus poetarum legē, profero,
 Nam castum esse decet pium poetam
 Ipsum, versiculos nihil necesse est
 Qui tum denique habent salem, & lepōrem,
 Si sunt molliculi, & parum pudici.

Ridenda quidem est hæc Catulli sententia, & ab omni vi-
 ro prudēte merito exhibilāda, & explodēda. Quis non ri-
 deat castum dici poetā, qui de libidine cogitat, obscōna
 meditatur, lasciuas, & impudicitias scribit, & loquitur,
 atq; cantillat? Qualis quisq; est, talia loquitur, & scribit.
 Propter hæc malorū incitāmēta, quę poetæ auditoribus,
 & lectoribus præbēt, Plato grauisim⁹ philosoph⁹ cēsiuit
 illos esse procul à bona ciuitate abigendos, ne suo cōmer-
 cio totā profus inficerent ciuitatē. De moribus hætenus
 diximus illos apud gentiles scriptores esse vitiatos: sed
 opus est, vt pergamus dicere, quā male de his, quę crede-
 re oportet, illi sentiāt, & quā aperte fidē Catholicā illi op-
 pugnent. Omnia, quę credere tenemur, duas Christi na-
 turas respiciunt, diuinā videlicet, & humanā: ea oīa genti-
 les nō solum oppugnāt, sed rident, & subsannant. Deum
 trinum, & vnum nō agnoscunt: sed multos secumq; pug-
 nantes deos adorāt. Deum omnium creatorem nō intelli-
 gunt: quia ex nihilo nil fieri posse credunt, & ita mūdum
 sine principio fuisse, & sine fine futurū esse docent. Deum
 esse bonorum remuneratōrē, malorumq; punitorem, ma-
 ior eorū pars ignorat, nihī post hęc vitam reliquum esse:
 sed animā simul cū corpore perire credit. Et si qui illorum
 animam immortalē esse credūt, ea de præmiis bonorum,
 & malorum suppliciiis dicunt, quę longissime à Christia-
 na pietate absunt. Humani generis casum, & perditionē,
 illiusq; originē: neq; vnquā cogitarunt, ac proinde illius
 reparationē per Christum saluatorē nostrum factā intels-
 ligere nō valent. Deum pro nobis è cælo descendisse, hu-
 manāq; sumpsisse naturā, & in illa pro nobis famē, sitim,
 dolores, variosq; corporis cruciatus, mortem deniq; in li-
 gno crucis pro nostris peccatis pertulisse, non solum cre-
 dunt: sed eos, qui talia docent, & prædicāt, stultos esse pus-
 tant: Prædicamus (inquit Paulus) Christum crucifixum,
 Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam.

Ecce totā Christianæ religionis summā à gentilibus, &
 prophæa

prophanis scriptoribus ignoratā, & à multis illorū oppugnatā, & irrisam. Et inde apertissime conuincitur, astidua illorum lectionē valde nocere posse viris Christianis præsertim incautis, & infirmis. Ideò Paulus optime cognoscens plurimū veneni esse in his prophanis scriptoribus, admonet, vt circa illorum lectionē cauti simus. Videte, inquit, ne quis vos seducat per philosophiā, & inanem fallaciam secundum traditionē hominum, secundū elementa mundi. Quæ verba interpretans Ambro. in cōmentariis super epist. Pauli ait: Philosophiā dicit terrenam, per quā solent seduci, qui cupiūt prudētes iudicari in mundo. Et aliquibus interpositis subdit: Detinetur enim verisimilibus causis, & cōmentitiis rebus nihil tā verum estimans, quā cōspicitur & intelligitur in elemētis. Et quia quæ ad præsens sunt & cernuntur oculis, suauia & oblectabilia vidētur, aliquantos seducunt, qui spiritualē rationem despiciendam, & ridendam putant desperatione futuri, omnem vim astris assignantes, carnali rationi obnoxii, ne graua credēda sint iustolli in cœlum posse, neue leuia venire ad terras, aut aliquid corporeū sine rerum admixtione generari, repugnantes potentix, ac prouidentix Dei. Sciunt enim legi in diuinis veteribus Hebræorū voluminibus, multa gesta per Moysen, quæ humana ratio nō capit, simili modo, & in nouis libris facta à Domino, aut per Apostolos, quæ tractatus carnalis prohibet credi. Hæc ergo traditionē, vel philosophiā fallacem, & inanē appellat: quia nō à potentia Dei ordinata est: sed ab imbecillitate ratiocinationis humanæ, quæ potentiam Dei intra scientiam Dei coarctat, ne aliter credatur facere, quā carnalis se continet ratio: quia singulis elementis diuinitatis diuersitatem deputant ad culturam, vt obligent animos imperitorum ne se ad Deum verū extēdant. Quam ob rē cauendā monet traditionē istā: quia mundi cultrix est, nō Dei qui vnus est, nec ad Christū: sed à Christo abstrahit, in quo perfectio diuinitatis est. Hactenus Ambro. Est adhuc in libris gentiliū, & aliorū prophanorū hominū aliquid aliud falsę illorū doctrinę adiunctū, eloquētia scilicet, quæ illis magnas ad nocēdū vires præstat. Nā ea, de quib⁹ differūt, nō ruditer, & impolite tractāt: sed magno artificio poliūt, magna verborū elegātia exornāt, adeo vt si res ipse, quas tractant, animos legētū fortē deterreāt: ipsi splen-

Colo. 2.

Ambro.

splen.

splendor orationis, & verborum ornatus allicere valeat. Et inde euenit, vt doctrinæ venenum tāta verborum dulcedine permixtum, tanto facilius incautis nocere possit, quanto libētius ab illis bibetur, cum illi non quod intus lateat: sed solā exteriorem verborum dulcedinem cōsyderent. Quanta autem sit eloquentiæ vis & potestas: si quis fortē ignorat, legat Valeriū Maxim. lib. 8. cap. 9. vbi multis, variisq; exemplis probat tātam esse illius potentiam, vt sæpe hominum animos quamlibet distantes ad se trahere, & duros flectere, & mollire possit. De qua re, cum multa possint proferrī exempla, vnum tamen solum idq; efficacissimum offerre volo, quod narrat Cicero lib. primo Tusculanarum quæstionum, & post illum Augustinus libro. 1. de Ciuitate Dei. Cap. 22. Plato in quodam libro qui dicitur Phædon eloquentissime disputat de immortalitate animæ, probatq; illam esse immortalem. Hunc librum quum legisset Cleombrotus quidam Ambraciota, nulla molestia pressus, statim se præcipitem de muro dedit, vt ex hac vita mille miseriis plena, migraret ad aliam quam credidit esse multo meliorem. In eum extat Epigramma Callimachi Græcum, quod nescio quis in latinam linguam vertit sic dicens:

Vita vale, muro præceps delapsus ab alto

Dixisti moriens Ambraciota puer

Nullum in morte malum credens, sed scripta Platonis

Non ita erant animo percipienda tuo.

Certè vel ex hoc exemplo facile constare potest, quā potens sit eloquentia ad flectendos hominum animos, quæ potuit flectere hominem nulla angustia vallatum, vt sibi ipsi vltro inferret mortem, quam omnes natura horrent. Ideò Paulus hęc eloquentiæ vim, & potestatem optime agnoscens: admonet fideles, vt diligētē attendāt, ne incauti ab illa decipiātur. Videte (inquit ille) ne quis vos seducat in sublimitate sermonis. Nouerat quippe Paulus illā sermonis sublimitatem esse potentissimā, ad quiduis persuadendum. Ne quis igitur causetur se per sublimitatem sermonis à Christo Salvatore nostro, aut Apostolis eius fuisse deceptum: ideò Christus saluator noster. noluit doctrinā Euangelicā in multo orationis ornatu cōstituire: sed thesaurum suū (vt alibi Paulus ait) in vasis fictilibus posuit,

Colo. 2.

2. Cor. 4.

17

Ut sublimitas sit virtus Dei. Hinc est, quod Christus ipse, qui est Dei sapientia, recens natus inter duo animalia positus est; & vilibus est pannis inuolutus. Ponitur Dei sapientia inter bouē & asinum; ut erudiret rudem, moneret tardum. Qui autē vilibus pannis inuolui permisit, idem etiam humilibus verbis à suis prædicati voluit. Et idē non politos oratores, aut artificiosos rherores, aut vehementes disputatores in Apostolos assumpit; sed quę stulta sunt mundi (ut idem Paulus ait) elegit, ut sapiētes confunderet. Quantum possit gētilium scriptorum eloquentia, viro Christiano nocere occasione sumpta ex figura veteris Testamenti, aperte declarat Origenes homilia. 2. super Hieremiā, vbi exponens illud eiusdem Hieremiæ: Calix aureus Babylon in manu Domini inebrians omnem terram, sic ait: Nabuchodonosor volens decipere homines per calicem Babylonis dolosum, nō miscuit in vase fictili, quod parabat potari; sed neq; in paulō meliore, & æreo vase, vel stanno, & quod ista præcellit argenteo: verum eligens vas aureum, in eo poculum temperauit, ut quis videns decorem auri, dum radiantis metalli pulchritudine delectatur, & totus oculis hæret in specie, nō consideret quid intrinsecus latitet, & accipiēs calicem bibat, nesciens calicem Nabuchodonosor. Intelliges autem calicem aureum in præfenti nominatum, si animaduertas pessimorum dogmatum verba mortifera qualē habeant compositionem, qualem decorem eloquentiæ, qualem rerum diuisionem, cognosces quomodo vnusquisq; poetarum, qui putantur apud nos disertissimi calicem aureum temperauit, & in calicem aureum venenum iniecerit idolatriæ, & venenum turpiloquiū, venenum eorum, quæ animā hominis interimunt dogmatū, venenū falsi nominis sciētię. Et aliquibus interpositis postea subdit: Sepe vidī aureum calicē in pulchro sermonis ornatu, & dogmatum venena considerās deprehēdi calicē Babylonis. Hætenus Origenes. Et B. Hieron. in cōmentariis super Ionā prophetam circa finem. 3. cap. de eloquentia gentilium loquens hæc ait: Quid valeat apud homines seculi eloquentia, & sapiētia seculi: testes sunt Demosthenes, Tullius, Plato, Xenophon, Theophrastus, Aristoteles, & ceteri oratores, ac philosophi, qui velut Reges habentur hominum,

1. Cor. 1.

Hieron. 5.

Origen.

Hieron.

&

& præcepta eorum, nō vt præcepta mortalium: sed quasi
 oracula accipiuntur deorum. Et multis interpositis postea
 subdit. Vnde & de Babylone in Hieremia dicitur: Calix
 aureus Babylon inebrians omnē terram. Quem nō inebriabit
 eloquentia secularis? cuius non animos cōpositio
 ne verborum, & disertitudinis suæ fulgore perstrinxit?
 Hæc Hiero. Ex his iam apertissime cōvincitur, vnam ex
 potissimis causis vnde hæreses oriuntur esse assiduam, &
 incautam gentilium scriptorum lectionē. Nam si, quæ illi
 docent, aperte fidem Catholicam oppugnant, & ad per-
 suadendum ea, quæ docent, magnam (vt diximus) habet
 vim eorum eloquentia, non est cur merito aliquis dubi-
 tare possit, assiduam, & indiscretam illorum lectionem
 valde posse nocere Christianis, præsertim si à pueritia
 sine magna discretione illis incumbant. Tunc enim
 ætas illa tenera est velut cera ad faciliè recipiendum cui-
 uslibet rei impressionem: & quæ tunc recipit diutius
 retinet, & difficile omittit. Optime enim dixit Horatius:
 Quo semel est imbuta recens seruabit odorem Testa diu.
 Cui cōsonat, quod Salomō in prou. ait: Adolescens iuxta
 viam suam etiā cū senuerit, nō recedet ab ea. Et certè re
 ipsa cōpertum est multos ex illis, qui libris gentilium à te-
 neris annis dediti sunt, in varias hæreses incidisse, aut ma-
 gnā hæresis suspicionē dedisse. Et vt hanc meam sententi-
 am certiorē, & firmiter reddam, aliqua volo impræsen-
 tiarū exēpla tum antiqua, tū noua referre, quibus aperte
 probatur assiduam gentilium scriptorum lectionē multa-
 rum hæresum fuisse parentē. Hæreticorum omnium primus,
 qui post Euāgelij prædicationem ortus est, fuit Simon ille
 Magus, de quo in Act. Apost. fit mētio. Hunc à Philistio:
 ne quodā vetustissimo poeta comico suarum hæresum si-
 gmēta desumpsisse testatur Epiphanius in suo illo opere,
 quod fecit cōtra oēs hæreses. Idem etiā de gnosticis hære-
 tics refert, illos ad imitationē eiusdē Philistionis poetæ
 suarū hæresum fabulas cōposuisse. De Valentino idē Epi-
 phanius refert illū fabulosa gētium poesi fuisse deceptum,
 vt ad Hesiodi imitationē triginta cælos, toridēq; deos es-
 se diceret. Deniq; Tertul. in li. de præscriptionibus hære-
 ticorū, multos ex illis vetustissimis hæreticis refert, qui à
 gūtilibus philosophis suas hæreses hauserūt sic inquitens:

Ipsæ

Horatius.

Pro. 22.

Ipsæ hæreses à philosophia subornantur. Inde conones, & forma nescio quæ, & trinitas hoīs apud Valentinū, Platonius fuerat. Inde Martionis De⁹ de trāquillitate, à Stoicis venerat. Et vti anima interire dicatur, ab Epicureis obseruatur. Et vt carnis restitutio negetur, de vna omniū philosophorū schola sumitur. Et vbi materia cum deo equatur, Zenonis disciplina est. Et vbi aliquid de igneo Deo allegatur, Heraclitus interuenit. Egdē materiæ apud hæreticos, & philosophos volutatur: iidē tractatus implicantur. Hæc Tertull. Sed pergamus vltra, & aliorum hæreticorum, qui post Tertul. fluxere, exēpla proferamus. Priscilliani hæresis docens homines esse fatalibus stellis alligatos, à philosophorum gentilium errore descendit. Nam (vt Grego. Nissenus in lib. de Fato refert) Chrysippus, & Philopator Stoici, & multi aliī præclari philosophi, nihil aliud demōstrant, quàm omnia secundum Fatum fieri. Quū Iouinianus dicit omnia peccata esse paria Stoicos philosophos, qui hæc docent, est imitatus. Quum autem ieiunia nullius esse meriti dicit, & nuptias matrimonio æquat, Epicurei discipulum (vt B. Hieron. illi exprobrat) aperte se esse demonstrat. Iulian. ille Cæsar, qui ob fidem Catholicā à se omnino reiectā, Apostatæ nomen vsq; hodie sustinet, ex lectione, & conuersatione, quā habuit asiduam cum Paganis philosophis venenum, hausit, quo infectus fuit, vt non solum hæreticus: sed Apostata fieret, & Christianorum persecutor acerrimus. Plurimum nocuisse Apollinari Laodiceno artis rhetoricę peritiā, & longa deinde conuersatio cum Epiphano Sophista, constat ex lib. 7. historię Ecclesiasticę tripartitę cap. 44. Ioannes Vuiclef, & quotquot illum in hac parte sunt imitati dicentes nihil cōtingenter euenire: sed omnia ex absoluta necessitate procedere, ita vt quę facta sunt, aliter fieri non possint, vnde, quęso, hæc traxerunt hæresim? Nōne ex Aristotelis, & aliorum philosophorū doctrina? Nā hi omnes ignorant Dei potentiam ex cuius arbitrio omnia pendunt, & solum ordinem causarum naturalium considerantes, nihil volūtati diuinę: sed omnia necessitati tribuerūt. Qui autem apertius ostendit à philosophorū doctrina se fuisse deceptum fuit Petrus Abailardus, qui dixit nihil esse credendum, quod ratione naturali probari non possit.

Tertul.

Priscilli.

Iouinia.

Iulianus
Apostat.Ioannes
Vuiclef.Petrus
Abailar.

Et

Et vnde hoc nisi à philosophis oritur? Nā hi omnem doctrinam ex sola sui intellectus capacitate metiri volunt, & quæ suo iudicio non conueniunt, statim reijciunt: nil deniq; recipere volunt, quod intellectus ratione naturali comprehendere nō possint. Et inde euenit tāta inter philosophos diuersitas: quia cū nullus alterius iudicio se subdere, neque aliquid admittere velit, quod suo iudicio non conueniat, fuit necesse euenire, vt tāta esset doctrinarum, quanta iudiciorum varietas. Hæc autem censendi liberitas, & inde deducta varietas aperte repugnāt fidei Catholicæ, quā oportet esse omnium vnā, & in qua (vt Paulus ait) opoter captiuare intellectum in obsequium Christi. De Martino Lutero, qui hac nostra ætate prodiit, nō est, cur putemus eum à lectione gētilium scriptorum suæ hæreseos venenum haussisse. Nam quumprimum ille suas hæreses, aut verbo, aut scripto effundere cœpit: nihil prorsus Græce nouerat, Latine parum, vt priora illius scripta indicant. Et suas hæreses non linguarum peritia: sed dialectica, & sophisticis quibusdam argumentationibus, tuebatur: cū tamen ipse omnibus scholasticis Theologis hoc exprobraret crimen, eos omnes sophistas appellans.

Multi tamē aliī se Lutheranae familiæ inseruerunt, quos non dubito multum nocuenti ex lectione gentiliū scriptorum sumpsisse ad hæreses faciliē suscipiendas. Certè Philippus Melancton vir est vtriusq; linguæ Græcæ, & Latinae callentissimus, & in literis, quas vocant humanas, valde eruditus, & longa gentiliū philosophorum lectione (vt scripta illius indicāt) valde occupatus. Vnum tamen in illo valde admiror, quomodo potuit arbitrii libertatem negare, cū tantam in seipso experiatur dicēdi libertatē, vt quidquid libuerit, nunquā reformidet docere, & quod semel placuit, ad eō sibi postea displicere senserit, vt non fuerit veritus reuocare. Aliī sunt apud Lutheranos, paucissimi tamen, similes Philippo Melancton, qui ex lectione poetarum, & aliorum gentiliū oratorū, & philosophorum plurimum veneni (vt ille) sumpserūt.

Ecce quā multa protulimus exempla, quibus aperte probatur assiduam, & incautam prophanorum scriptorum lectionem multis occasionem multarum hæresum præbuisse. Sunt adhuc præter hos omnes, multi aliī, qui

qui & si nō sint tanq̄ hæretici declarati, & velut tales ab omnibus æstimati, non modicam tamen de se dederunt hæreseos suspicionē, propter multa, quæ iuxta doctrinā gentilium scriptorū, quibus nimiū a pueritia dediti fuerunt, locuti sunt, & scripserunt. Pomponius Lætus, Domitius Calderinus, Cœdrus Vrceus, & quidā alii eiusdē farinae, qui nunc sunt superstites, a multis male audiunt, eo q̄ magnā dederint hæreseos suspicionem. **Quantam** dederit hoc nostro seculo hæreseos suspicionē Erasmus Roterodāmus, vir quidem Græce & Latine longe doctissimus, nō est opus nunc referre, cū sit toti orbi notissimū. Nam & si nō sit hæctenus ab aliquo idoneo iudice de hærese damnatus, & velut hæreticus declaratus, multi tamē scriptores ipso viuente illum de hoc crimine notarunt. Et vniuersitas Parisiēsis multas illius assertiones per censuram publicā damnauit, quarū aliquas hæreticas, alias de hærese suspectas, alias scandalosas esse censuit. Cuius censuræ Erasmus respondens, quāuis in multis ostendat se Catholicū animū habuisse, in quibusdā tamen aliis suspicionē, quæ de illo habebatur, non plene (vt multi existimant) purgauit. Quod malum inde illi euenisse constat, q̄ a teneris annis fuit circa Poetas, & Oratores Græcos & Latinos diu versatus, a quibus tantā dicendi libertatem accepit, vt quidquid placeret, statim in publicum effudisset. Quis non agnoscit in illo Luciani libertatem omnīu irrisionem, & subsannationem? Adeo Luciani mentē & stylum imbibit, vt a multis etiam suæ nationis hominibus atheos, hoc est, sine Deo quemadmodū Lucianus appellatus sit. Vir quidē fuit optimo ingenio a Deo donatus, ac proinde fœlix, si sua sorte contentus fuisset, & ea sola tentasset, quæ suis viribus erant paria. Sed post virilem ætatem, quā fermè totā Poetis & Oratoribus dederat, ad sacras literas, quas sine magistro præuio didicerat, interpretandas accessit. Et in illarum interpretationibus, & annotationibus multa inseruit, quæ si præterisset, multo consultius egisset. Sæpe enim contingit, vt qui palatum ac linguā ex multo esu amarissimorum ciborum habent amaritudine infectam, quicquid deinde biberint aut ederint, eis amarum sapiat: & qui diutius ad solis radios steterunt, iis quicquid deinde viderint eō

sefe offerat colore quē ipsi secum in oculis glaucomatē vitiatīs circumferunt. Ita qui magnā virā partem in Pœtis & Oratoribus prophanis, præsertim in Æthnicis philosophis consumpserunt, iis quam apud illos dicendi libertatem didicerunt, tenacissime reticentibus, diuinæ literę nō sapiunt id quod sunt, sed quod illi secū adferunt.

Hieron

Deniq; in confirmationem eorum, quæ diximus, profero testimonium B. Hieronymi, qui in cōmentariis super Ionam Prophetā, circa finem. 3. cap. de seculari eloquentia disserens, hæc ait : Difficile homines potentes, & nobiles, & diuites, & multò his difficilius eloquentes credunt Deo: obcæcatur enim mens eorum diuitiis, & opibus, atq; luxuria, & circumdati vitiis non possunt videre virtutes, simplicitatēq; scripturę sanctæ non ex maiestate sensuū, sed ex verborū iudicāt vilitate. Hæc. Hiero.

DE REMEDIO CONTRA PRÆ-
fatam hæresum causam. Cap. IX.

Multis rationibus, multisq; exemplis manifeste iam (vt existimo) probauimus, assiduā, & incautam prophanorum scriptorum lectionem esse apertam multarum hæresum causam. Sed opus est, vt huic occurramus, & antidotū tam potenti veneno paremus: caute tamen, ne fortē hanc causam prorsus tollere volentes, aliam multo pluriū malorum causam suscitemus. Nam sicut assidua, & indiscreta prophanorum librorū lectio, multarum potest esse hæresum causa, ita econtrario, omnino à libris Gentilium abstinere, multas poterit hæreses generare. Quoniā scientiæ liberales, quæ vix ab aliis quam à Gentilibus scriptoribus disci possunt, sunt ad sacræ scripturæ intelligentiā adeò necessariae, vt illarū ignorantia multas valeat hæreses procreare, sicut re ipsa comprobatum est plerasq; hæreses ab illa processisse. Est enim in primis necessaria grāmaricę cognitio, & nō leuis sed plena, & consummata, vt sciat plenā vocū significationem, & illorū compositionē, & structurā. Ex cuius rei ignorantiā constat multos in varias hæreses fuisse lapsos. Et ne ob defectum exemplorū, verbis meis quis deroget fidē, volo aliqua in præsentiarū exempla proferre, vnde constet verum esse, quod dico. Eluidius eō q; ignorauit, vim & potestatē harum vocū, primogenitus, antel,

Eluidius.

donec, aduersus puritatē sacratissimæ Virginis blatera-
uit dicens illam non fuisse perpetuo Virginem, sed post
Christū natū fuisse à Ioseph sponso cognitā. Manichæi
oēs ex ignoratiā diuersitatis istarū præpositionū, ex, &
de, dixerunt Deum de substantia sua produxisse animas
nostras. Dialectica sæpe est in sacris literis necessaria.

Quoniā illa est, quæ diffinitionū, diuisionū, consequen-
tiarum formā præscribit, sine quarum rerum notitia vix
vlla potest grauis scripturā plene intelligi. Ex ignoratiā
aut fortē inaduertentia huius disciplinæ multi magni
nominis viri in vera sacræ scripturæ intelligentiā errarūt
Origenes nō bene aduertens quomodo sint intelligendæ
multæ vniuersales elocutiones quæ sunt in sacra scriptu-
ra, dixit oēs homines tandem fore saluos, motus ex ali-
quibus locis sacræ scripturæ, male ab eo intellectis. Effun-
dam (inquit Deus per Ioelem prophetā) de spiritu meo
supra oēm carnem. Et Paulus ad Rom. Conclufit Deus
omnia in incredulitate, vt omnium misereatur. Quæ om-
nia & si quæ sunt alia, nō ideo sunt dicta, q̄ Deus oībus
hominibus tandem parcat, & neminē perpetuo damna-
bit: sed per omnes intelligit omnis generis homines,
vniuersæ ætatis, vniuersi gradus, & dignitatis, tã ex Gen-
tilibus, q̄ ex Iudæis. In quibus locis illud nomen vni-
uersalitatis omnes (vt Dialecticorū more loquamur) nō
distribuit pro singulis generum, sed pro generibus sin-
gularū. Erasmus Roterom. nō intelligens vim argumen-
tationis, & discursum illius, per quam Christus saluator
noster aduersus Iudæos probare nititur, neminem posse
rapere oues suas de manu sua, per hoc, q̄ nemo potest ra-
pere de manu patris sui, & per hoc, q̄ ille, & pater vnum
sunt: errauit dicēs in illis Christi verbis illā vocē, vnum
posse solā animorū vnitatem significare. Quæ vox si iu-
xta illā significationē (vt Erasmi. ait) illic caperetur, male
Christus colligeret, et argumētatio nullius prorsus esset
valoris, prout ego in illo opere, quod aduersus oēs herē-
ses ædidi, in titul. de Deo, heresi. 6. aduersus Eras. aperte
probauī. Gentiliū historiarū notitiā esse summe necessā-
riā ad sacræ scripturæ intelligentiā testatur Augustinus
libro. 2. de doctrina Christiana capit. 28. vbi ostendit ali-
quos ex illarū ignorantia circa sacras scripturās errasse.

Ioelis. 2.
Rom. 2.

Ioan. 16.

Rerum proprietates, & virtutes cognoscere oportet, vnde inde mysticum sacræ scripturæ sensum qui per similitudines illarum inuestigandus est, capere possimus. Harum tamen rerum notitiam soli Physici docent, prout sunt Aristoteles, Theophrastus, Plinius, Dioscorides. Habent ergo libri Gentilium sicut multa noxia, ita etiam multa utilia, & necessaria ad plenam sacrarum literarum intelligentiam. Non est igitur bonum, ut omnes Gentilium libri ab omnibus Christianis reiiciantur, quum multis sint necessarii, & possint, quotquot velint, multum proficere ex illis. Deinde ille splendor orationis, & verborum ornatus, qui ab illis capi potest, & si non sit viro Christiano necessarius: ad multa tamen utilis est, his præsertim, qui verbo, aut scripto alios docent. Est enim eloquentia ex numero earum rerum, quæ ex se nec bonæ nec malæ sunt sed ex bono, aut malo earum usu bonæ, aut malæ redduntur. Sicut enim eloquentia viro gentili, aut hæretico mala est, propterea quod per illam uterque istorum facilius suos errores audientibus, aut legentibus persuadebit: ita etiam Catholico doctore, aut prædicatore bona est: quia per illam uterque potentior fit ad flectendos animos auditorum, aut lectorum. Sunt tamen aliqui tam malignantis naturæ, ut omne, quod assequi non possunt, damnent: & inde euenit, ut eloquentiam, à qua longissime absunt & quam se assequi desperant, abhorreant, & tanquam hostem insectentur. Quid graculo cum fidibus, aut sui cum ambra, vel musco? Propter hos igitur, qui me forte arguere tentabunt, propterea quod eloquentiam non sim (ut illi) execratus, Augustinus in meæ sententiæ testimoniū profero, qui lib. i. contra Cresconium Grammaticum, cap. i. hæc ait: Eloquentia facultas dicendi est, congruenter explicans, quæ sentimus, qua tunc utendum est, cum recta sentimus. Hoc modo ea non vti sunt hæretici. Nam utique si recta sensissent, non solum nihil mali, verum & boni aliquid esset quod eloquenter explicare potuissent Frustra igitur istorum exemplorum commemoratione accusasti eloquentiam Neque enim pro patria non est miles armandus: quia contra patriam nonnulli arma sumpserunt. Aut ideo uti non debent boni, doctique medici ferramentis medicinalibus ad salutem: quia his ad perniciem etiam indocti pessime abutuntur.

August.

untur. Quis enim nescit ficuti vtilia, vel inutilia fuerint ea, quæ quæruntur, ita eloquentiam, hoc est, peritiam, facultatemq; dicendi sic esse vtilem, vel inutilem, ut fuerint vtilia, vel non vtilia quæ dicuntur? Quod nec te arbitrator ignorare. Hæc Augustinus. Et libro. 2. de doctrina Christiana cap. 37. idem docet. Ex cuius verbis satis aperte conuincitur, longissime à veritate distare eos, qui eloquentiam expresse accusant, quam constat non ex se: sed ex male vrentium vitio malæ esse, quippe quæ ad multa vtilis esse possit, si quis ea bene vti velit. Potest adhuc ad aliam non contemnendam vtilitatem Christianis viris præsertim doctis prodesse gentilium scriptorum lectio, ut videlicet eorum secreta rimantes facilius eos disputatione vincere possimus. Et sic suo ipsorum gladio illos configemus, prout Dauid fecit contra superbum Goliath proprio illius gladio illum interficiens. Nam ita fieri præcipit beatus Damascenus lib. 4. de fide orthodoxa, cap. 18. sic inquit: Si autem ab iis, qui foris sunt decerpere quippiam vtile valuerimus, non aspernabile est. Efficiamur probati trapezitæ, legitimum, & purum aurum aceruantes, adulteratum autem refutantes. Sumamus sermones optimos, deos autem ridiculos, & fabulas alienas canibus proiciamus. Nam plurimam ex ipsis contra se ipsos fortitudinem habere valebimus. Hæc Damascenus. Ex proprijs enim gentilium sententijs, quas de dijs suis asserunt, fortissima sumuntur contra ipsos argumenta ad conuincendum vanum illorum errorem.

Nam cum de Ioue illo, quem Virgilius Deorum, patrem, hominumque Regem appellat, talia referunt supra, adulteria, raptus, fraudes, mædacia, qualia quæuis respublica bene instituta abhorret, prohibet, & punit, facilè inde colligere possumus, illum nõ Deum: sed flagitiosissimum hominem fuisse. Deinde Mercurij furta, technæ, doli: Iunonis præterea iniqua in Troianos ira: Deorum insuper inter se pugnantium rixæ, quorum aliqui Troianis, alij Græcis fauisse dicuntur, aperte arguunt, nihil illos veri numinis habuisse, cum huiusmodi mores, non modo Socrates, aut Pythagoras, aut Diogenes: sed quicumq; alius homo prudens & virtutis amator respueret, & abominaretur. Cum autem vir Christianus & doctus com-

1. Reg. 17.

Damasc.

Virgilius
libro. 1.
Æneid.

tra Gentiles Philosophos & poetas disputans, armis ab illis sumptis, eos deiceit; magnam inde gloriam ad Dei honorem reportabit. Pulchra quidem victoria est, contrariam partem testimoniorum suorum vocibus confutare, & hostem suis armis vincere, & disputatoris argumenta probare tuæ potius, quam illius sententiæ favere. His namque armis aduersus gentiles pugnarunt,

Iustinus.

et de illis triumpharunt multi ex illustribus illis vetustissimis scriptoribus. Iustinus philosophus & Christi martyr, librum pro fide Catholica contra gentes scripsit, quem Admonitorium appellauit, in quo ex dictis ipsorum gentilium conuincit falsum & vanum esse illorum errorem. Hoc idem fecit Tertullianus in suo Apologetico contra gentes. Idem fecit Origenes contra Celsum.

Tertulli.

Origen.

Eusebius.

Eisdem armis pro fide Catholica certat Eusebius Cæsariensis Episcopus, in opere illo quod fecit de præparatione Euangelica, & in alio cui titulus est, de demonstratione Euangelica. Ad eundem modum pugnat Cyrillus

Cyrillus.

Alexandrinus Episcopus in decem libris, quibus Iuliani apostatæ blasphemias quas contra Christi Saluatoris nostri Euangelium ille effuderat, confutat & conuincit. Eodem modo causam agit pro fide Catholica contra gentes Theodoritus¹ Cyrensis Episcopus in opere illo cui titulum præfixit de curatione Græcarum affectionum.

Theodo.

Lactantius.

Denique Lactantius Firmianus qui in libris diuinarum institutionum huiusmodi armis pro Christiana religione contra gentes pugnauerat, tandem in libro de opificio Dei capite vltimo, hæc ait: Statui enim quam multa potero, literis tradere, quæ ad vitæ beatæ statum spectent: & quidem contra philosophos, quoniam sunt ad perturbandum veritatem perniciosi & graues. Incredibilis enim est vis eloquentiæ, & argumentandi differendique subtilitas quemuis facile deceperit, quos partim nostris armis, partim verò ex ipsorum inter se cõcertatione sumptis reuincemus, vt appareat eos induxisse potius errorem quam sustulisse. Hæc Lactantius. Ob hanc causam,

Iulianus

apostata.

Iulianus Cæsar apostata (vt Eutrocius in vita illius refert) studens paganitatem in omni sua dictione dilatari, & Christianitatem exterminari, primum quidem Christianis præcepit, ne poetarum, aut philosophorū legerent discipuli:

disciplinas. Propriis (dicebat ille) pennis vulneramur, secundum prouerbum: ex nostris enim armati conscriptionibus, contra nos bella suscipiunt. Ex his omnibus aperte constat, valde noxium esse posse, si omnes gentium scriptores ab ecclesia relegentur & omnes viri Catholici, ab illorum lectione abstineant, cum illi sæpe (vt probauimus) ad sacræ scripturæ intelligentiam sint necessarij. Verum, quia illos alia ex parte plurimum nocere posse diximus, præsertim incautis & infirmis opus est, vt cautelam aliquam ostendamus, quo citra omne nocumentum, ex lectione gentilium scriptorum proficere possimus. Hæc autem cautela in duplici consideratione (vt ego existimo) consistit, quarum altera est de ipsis libris qui legendi sunt, altera de rebus quæ in eisdem libris continentur. Et quantum ad libros attinet, non puto eos omnes esse legendos, multoq; minus pueris esse tradendos: sed eorum aliquos censerem ex toto orbe Christiano esse relegandos, ita vt à nemine legi possent, quoniam vix prodesse possunt, & sæpe legentibus, tam facile & cito obesse solent: vt præsentaneum videantur in se continere venenum, Tales sunt aliquorum poetarum libri tam obscæni, tam lasciuui, tam mollia verba in se continentes, vt legentium præsertim puerorum teneros animos, facile ad libidines & lasciuias flectant. Talis est Catullus ille cuius censuram de versibus componendis proximè præcedenti capite citauimus. Tales sunt per omnia Tibullus & Propertius. Talis est Ouidius in multis operibus suis, omnium poetarum lasciuissimus. Nec ego illi iniuriam facio, talem illum existimans, cum ipse propria conscientia urgente idem de se ipso censuerit, sic dicens:

Eloquar inuitus, teneros ne tange poetas,

Submoueo dotes impius ipse meas.

Callimachum fugito, non est inimicus amorì.

Et cum Callimacho tu quoque Coe noces

Me certè Sapho meliorem fecit amorì.

Nec rigidos mores Teia musa dedit.

Carmina quis potuit tuto legisse Tibulli?

Vel tua cuius opus Cinthia sola fuit?

Quis potuit lecto durus discedere Gallo?

Et mea nescio quid carmina tale sonant.

Ouidius lib.
2. de reme-
dio amoris

Si hoc gentilis & lasciuissimus poeta sentit & suadet, era
 bescere deberent Christiani puerorum præceptores, qui
 tales libros pueris legendos tradunt, quorum mollibus
 verbis & obscænis sententiis imbuti, facile ad lascuias
 & turpitudines appetendas eorum animi flectuntur.

Neque aliud de Terentio, quem ferme omnes præcepto-
 res pueris tradunt, dicendum censeo: Nam apud hunc nil
 aliud inuenies nisi amatorias quasdam narrationes, &
 his admixtas parentum obiurgationes, filiorum inobe-
 dientias, seruorum fraudes, meretrici blanditias. Quid
 autem aliud sunt cordi adolescentis amatorix narratio-
 nes, quàm flamma stupis proxima? Hæc sunt verè collo-
 quia illa de quibus Menander versiculo illo à Paulo apo-
 stolo consecrato, dixit: Corruptunt bonos mores col-
 loquia praua. Res ipsæ sine verbis puerorum animos in-
 uitassent, & attraxissent: verba sine rebus ad se pellexis-
 sent: eloquentia ergo istorum talibus rebus accommo-
 data, nihil aliud est, quàm dulci veneno dulce additum
 condimētum. Inter multa Lacedæmonum instituta, quæ
 illi optima ad suam rempublicam bene regendam statue-
 runt hoc vnū (vt Plutarchus refert) est, quo tragædiarum,
 & comædiarum actiones districte prohibuerunt, vt nec
 serio nec ioco quidquam repugnās legibus eorum ciues
 audirent. Leges enim prohibent, stupra, incestus, adulte-
 ria, raptus: prohibēt dolos, iniurias, publicas inimicitias,
 rupta fœdera, furta, quæ omnia poetæ suis Diis tribuere
 solent. Ob hanc causam Archilochum poetam quum in
 Lacedæmoniā venisset, eadem hora expulerunt, quia acce-
 perant illum in carminibus scripsisse, melius esse abiicere
 arma, quàm mori. Si tanta diligentia Lacedæmoniæ prin-
 cipes gētiles curarunt à sua republica comédias, & tragæ-
 dias, abigere, ne suis prauis verbis bonos ciuū mores
 peruerterent, inulto iustius esset, vt Christiani Principes,
 quibus maior debet esse bonorum morum cura, non so-
 lum comædiarum & tragædiarum actiones: sed ipsarum
 etiam lectiones, prorsus inhiherent, potissimum ne te-
 neris puerorum animis traderentur. Fortè aliquis isto-
 rum poetarum aduocatus, illos tueri cupiens, dicet pro-
 pter linguæ latinæ notitiam & vocum proprietatē discen-
 dam tales libros pueris esse tradendos. Sed qui sic dicet,

rimium

nimum fallitur. Quoniam, illa verborum proprietates, plus ab oratoribus & aliis qui soluta oratione scripserat, sumenda est: quam a Poëtis, qui vt legibus carminum plene satisfaciunt, sepe ipsis vocibus, aliter quã oportet, vruntur. Et ita leges Grammaticæ prætereunt: ne leges carminum dimittant. Deinde, si Poëtas pueris tradere necessarium esset, alios multo meliores qui minus moribus & religioni obesse poterant, tradere oportebat. Habent illi Virgilium poëtarum principem, qui & si multa de Diis nefanda referat, in reliquis tamen, non est adeo pestilens vt alij. Habent Lucanum, potius oratoribus (vt Quintilianus ait) quam Poëtis imitandum. Habent Horarium Poëtarum castissimum. Habent Persium & Iuuenalem vitiorum obiurgatores. Habemus & nos etiam Christianos Poëtas, viros eloquentissimos, Iuencum, Sedulium, Prudentium, Aratorem, Lactantium, Victorinum, Paulinum: qui multorum virorũ doctorum iudicio, in multis rebus cum gentilibus Poëtis certant, & in aliquibus eos vincunt. Habemus etiam ex recentioribus Baptistam Mantuanum, Syncerum Sannazarium, Antonium Flaminium, qui nuper plerosque Davidis psalmos camine Heroico digessit. Hos Christianos Poëtas pueris imprimis tradendos censeo, à quibus illi linguæ Latinæ peritiã, pietati religionique coniunctam, discere poterunt. Reliquos verò gentiles Poëtas, si quando illi legedi sunt, ab illis solum, qui iam in virtute & religione profecerunt, legendos esse puto. Et quod de lasciuis Poëtis dixi, de aliis qui soluta oratione similes lasciuas & obscenitates scripserunt, qualis est in suo Asino aureo Apuleius, idem prorsus dicendum esse puto. Neque ab hac lege & censura excludendo eos libros qui de mendacijs, & falsis amoribus in linguis vulgaribus scripti sunt, qui adeo legentibus placent, vt illos multis rerum seriarum & verarum scriptoribus præferant. In quibus id nunc evenisse videmus, quod Paulus longè ante futurum prædixerat.

A veritate quidem auditum auerrent, ad fabulas autem 2. Tim. 4.
conuertentur. Parum quidem refert, quo idiomate sit liber scriptus, si in vno æque vt in altero ea scribantur, que nec ad mores nec ad religionem conducere possunt.

Circa reliquos omnes gentilium scriptores, hanc censeo

habendam esse discretionem, vt illi potissimum eligantur, quos constat minus religioni Christianæ & bonis moribus repugnare. Quapropter ex gentilibus omnibus Ciceronem potissimum vellem, illis qui linguam Latinam discunt tradi. Quoniam sicut est Romani eloqui maximus auctor: ita est ad animos hominum in bonis moribus instituentos, valde proficuus. Post Ciceronem secundum locum tribuo Plinio Iuniori. Sed ante hos omnes vellem, vt pueris traderentur aliqua opuscula Christianorum virorum, qui in lingua Latina fuerunt eloquentissimi, vt fuerunt, Cyprianus, Lactantius, Hieronymus, Ambrosius, Paulinus. Ab his enim pueri eruditi, ea quæ ad religionem Christianam & bonos mores spectant, simul cum recta dicendi scribendique ratione, discere poterunt. Cum iam pueri adoleuerint, & fuerint in fide fundati, & de Christianis moribus satis instructi, tunc expediret illis liberam cõcedere per gentiles oratores & historiographos spaciandi licentiam, vt ab illis vberius de lingua Latina doceantur. Quod ad Philosophos attinet, bene actũ esse puto, vt Aristotelem quem potissimum velut Principem imitaretur: tota recentium Philosophorum schola susceperit. Is enim pauciora continet quam ceteri, quæ Christianæ religioni repugnent, & melius quam alii ea, quæ ad mores & ciuilem politiam pertinent docet. Plato nanque & si plus (vt Augustinus ait) Christianæ religioni approximet, ea tamen quæ tradit, non ita aperte & distincte (vt Aristoteles), sed per quasdam figuras & ænigmata, quæ vix intelligi possunt, differit. Deinde, per dialogos disputat. Quæ res non parvæ difficultatis causam præbet: quia sæpè nescitur quam duorum disputantium partem tenere velit. Ob quam causam ego censeo illum non à pueris: sed à solis viris doctis esse legendum. De Mathematicis scriptoribus eos in vniuersum reiiciendos esse puto, qui de Astro nomia præsertim iudiciaria differunt. Nam eorum ferme omnia sunt plena mendacijs & multa docent, quæ à viro Christiano longissimè abesse oportet. Alios Mathematicos qui Arismetica, aut Geometriam, aut Perspectiuam, aut Cosmographiam, docent: legendos esse puto. Quoniam multa continent, valde humanis vsibus pro-

ficua,

ficta, & nihil in illis docetur, quod cum fide Catholica pugnet. Hoc remedium cōtra hærefes ne oriantur, facile Christiani principes præstare possunt, præcipiendo in terris sibi subiectis, vt puerorum præceptores, eos solum gentilium libros illis tradant, qui minus illos lædere & magis ad pietatem & mores prodesse possint. Habita iam circa libros gentiliū necessaria discretione, ita vt illi eligantur qui minus nocere & magis prodesse possunt, altera superest circa ipsos libros iam selectos habenda de rebus consideratio, ita vt falsis dogmatibus reiectis, ea solum probemus, & in nostrum vsum recipiamus, quæ Christianæ religioni magis seruire possunt, aut quæ illi non sunt contraria. Cui electioni, vt rectè fiat, duo genera personarū seruire possunt, videlicet præceptores qui alios docent, & ipsi qui à magistris audiunt, aut per se ipsos sine præceptore discunt. Primi qui fauere debent & possunt, sunt præceptores & magistri, qui gentilium libros aliis interpretantur. Hi enim quotiens aliquid fidei Catholicæ repugnans inuenerint in libro quem interpretandum susceperūt, debent velut cecorū ductores, diligenter & doctè discipulos suos admonere: vt ab illo tanquā à periculosissimo lapsu abstineant. De qua re extat necessariū & vere Christianum decretū æditum in concilio Lateranensi sub Leone decimo sessione 8. cuius verba sunt hæc: Insuper omnibus & singulis Philosophis in vniuersitatibus studiorū generalium & alibi publicè legentibus districtè præcipiendo mādamus, vt quū Philosophorū principia aut conclusiones, in quibus à recta fide deuiare noscitur, auditoribus suis legerint, seu explanauerint, quale hoc de mortalitate animæ: aut vnitatis, aut mūdi æternitate, ac alia huiusmodi, teneātur eisdē veritatē religionis Christianæ omni conatu manifestā facere, & persuadēdo pro posse docere: ac omni studio huiusmodi Philosophorum argumenta, cū omnia solubilia existant, pro viribus excludere, atq; resolvere. Hęc ex concilio Lateran. Deinde, post præceptoris diligentes admonitiones oportet vt ipsimet qui præceptores audiunt, aut qui per se ipsos sine magistro præcio gentilium libros legunt, sibi ipsis consulant, & diligenter attendāt, vt errores deuitent, & sola ea quæ sunt aperta & religioni Christianæ conuenientia, recipiant, à reliquis autem tanquam à veneno abstineant.

Concilium
 Lateranēse.

Vnde

Basiliius. Vnde Basiliius nepotes suos edocens, quo pacto gētilium libri sint legendi, ait: Velut enim apes non omnibus floribus infidunt, neq; ex eis ad quos accedunt omnia auferre conantur: sed quantum ipsis ad opus necessarium fuerit comprehendentes reliquum dimittunt. Nos etiam vt sobrii sapientesq; quantum congruum nobis propinquumq; veritati ex ipsis fuerit, persequamur: reliquum prætereamus. Et sicut in legendis rosas sentes vitamus: sic in talibus sermonibus quidquid est vtile capientes, noxium vitemus. Hæc Basiliius. Vt autem hoc Basilii consilium lectores rectè exequi possint: tria (vt ego existimo) illos facere oportet. Primum est: vt cum ad gentiliū libros legendos accedunt, firmi & stabiles in fide Catholica accedant, & illam semper præ oculis habeant: & plus sacræ scripturæ & ecclesiæ Catholicæ credere proponant: quàm bis mille Philosophis oppositam sententiam docentibus. Nam ob hoc solum animi propositum, sperandū est in Deo, quod non permittet illos, à gentiliū librorū lectione decipi. Si autem quis nutans, aut dubius, ad illorum lectionem accesserit: facile ab eis ad suum errorem trahetur. Alterum illis necessarium est humilitas, qua nolit soli suæ prudentiæ inniti: sed agnoscat se hominem esse, qui facile decipi possit, & si aliqua argumenta fidem Catholicam pugnantiā, quæ ipse fortè soluere nescit, apud illos legerit, suam non vereatur ignorantiam fateri, potius quàm scripturam dicere mendacem, aut ecclesiam errare. Et sic scripturam sacram & ecclesiæ sententiam semper suo iudicio præferens, quanuis validissimis argumentis ex gentiliū lectione oppugnetur, nuquā succumbet. Nam

PROU. II. (vt Salomon ait) vbi humilitas ibi sapientia. Tertium deniq; necessarium est, vt cum gentiliū libros legerit, plus sensus quàm verba consideret, plus quid, quàm quo modo dicatur, attendat. Nam qui solum verborum ornatum & non res ipsas considerauerit: facile à gentilibus, qui nimio verborum splendore fulgent, decipietur. Qui hæc omnia rectè peregerit, facile Deo adiutore verum à falso discernet, spetiosum à vili, & sanctum à prophano separabit, & sic tutus ad gentiliū lectionem accedet, vt ex illa proficiat, erroribus illorum reiectis veritatem fidei Catholicæ conuenientem in suum vsum cōuertens:

quem

quemadmodum olim vir Israelita mulierem ex gētibz captam, quæ sibi pulchra videretur, lege permittente matrimonio sibi copulare poterat: Si egressus fueris (inquit lex Mosayca) ad pugnam contra inimicos tuos, & traderit eos dominus Deus tuus in manu tua, captiuosq; duxeris, & videris in numero captiuorum mulierem pulchram, & adamaueris eam, voluerisq; habere vxorem, introduces eam in domum tuam, quæ radet cæsariem, & circuncidet vngues, & deponet vestem in qua capta est: sedensque in domo tua flebit patrem & matrem vno mente: & postea intrabis ad eam: dormiesque cum illa, & erit vxor tua. Ad hunc modum ego de gentiliū doctrina, si eam vir Christianus sibi copulari voluerit: faciendum esse censeo. Nam beatus Hieronymus in epistola quam scripsit Magno oratori Romano: cuius initium est. Sebesium nostrum: de eadem gentiliū doctrina interpretatur ea quæ de muliere gentili capta lex Moyfi facere præcepit, antequam illa caperetur in vxorem. Nam cum argueretur, qd libris ecclesiasticis admisceret literas Ethnicorum, & sacra prophanis contaminaret, ostendere volens id sibi licere, & multorū sanctorum exemplo id fecisse, Paulum inter alios in exemplum producit, qui aliquoties Græcorū poetarum versus ad suæ sententiæ confirmationem citauit. Et tandē de eodem Paulo loquens, hæc ait: Ac ne parū hoc esset, ductor Christiani exercitus & orator inuictus pro Christo causam agens etiā inscriptionem fortuitam, arte torquet in argumentum fidei. Didicerat enim à vero Dāuid, extorquere de manibus hostium gladiū, & Goliæ superbissimi caput proprio mucrone truncare. Legerat in Deuteronomio voce domini præceptum, mulieris captivæ radendū caput, supercilia, omnes pilos & vngues corporis amputandos, & sic eam habendā in coniugio. Quid ergo mirum, si & ego sapientiam secularem, propter eloquiū venustatem, & membrorum pulchritudinem, de ancilla atq; captiua Israelitidem facere cupio? Et si quicquid in ea mortuum est, Idololatricæ voluptatis, erroris, libidinū vel præcido vel rado, & mixtos purissimo corpori vernaculos ex ea genero domino Sabaoth? Hactenus Hieronymus, qui illam Deuteronomi legē de sapientia seculari, aut de veritate intergen-

Deut. 21.

Hieron.

1. Reg. 17.

Deut. 21.

gen-

gentiles nata & nutrita, & à Christianis capta, nō tam interpretatur, quā innuit posse de illa interpretari. Ideo ego operæ precium me facturum existimaui, si illius legis singulas partes explicans, huic proposito accommodarem, vt inde aliqua ex parte discamus quatenus liceat gentilium libros legere. Ad pugnam contra inimicos suos egressi sunt doctores ecclesiastici, quando ad subuertēdam mundanę sapientię dogmata processerunt. Arma quibus instructi sunt ad pugnam, inter alia Paulus dicit esse gladium spiritus quod est verbum Dei. Huiusmodi gladiis armati erāt sancti illi, de quibus regnis propheta ait: Gladij ancipites in manibus eorum, ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis. In hoc bello, aliquando capitur mulier pulchra: quia viri docti & fideles gentilium libros perscrutātes, inter falsa illorū dogmata quę subuertere conantur, pulchram aliquam veritatem, & decoram sententiam repēriunt, quę illis mirum in modum placet. Et hanc si quis in domum ecclesię Catholicę traicere, & eam sibi velut vxorem marito copulare voluerit, nō prohibetur: hac tamen conditione vt prius puellę cęsariem radat, vngues abscindat, vestemq; in qua capta fuerat deponat, & sedens apud nos, fleat patrē & matrem suam vno mēse. Capilli & vngues, nō sunt necessarij ad corporis humani vitam, nec ad perfectam illius subsistētiam constituendam: sed sunt illi omnino superflui. Radere ergo puellę cęsariē, vnguesq; illius circuncidere, hoc significat, vt quidquid in illa pulchra veritate apud gentiles reperta superfluum fuerit, & nullius prorsus vtilitatis, resecetur. Et quia vestes sepius ad iactantiam & vanam gloriam, quā ad tegumētum seruiunt, hinc est quod vestis depositio, in qua puella capta fuerat, significat vt veritas illa inter gentiles reperta, inflatione nudetur & tumoris superficie qua apud gentiles vestita inuenitur, qui dicentes se esse sapientes & apud semetipsos prudentes, nunquam humiliter loqui nouerunt: sed cum fastu & glorię ambitione. Sub alia ergo veste est nobis mulier ista coniungenda: quia eam ipsam quam ab illis didicimus veritatem non cum ea pompā eorū fastu, quo illi: sed cum sobria grauitate & sine vllō supercilio scribere & proferre debemus. Illa tamen apud nos sedens flere debet

patrem

Ephe. 6.

Psal. 148.

pārem & matrem suam, eos videlicet à quibus genita est. Flere illa dicitur, non quia ipsa fleat : sed quia eos qui illam apud gentiles legunt, prouocat vt tantorum virorum, qui talia scribere potuerunt, perditionem doleant. Hac enim locutionis figura in communi prouerbio vtī solemus, lætam epistolam dicentes quæ lætos facis legentes, & domum tristem quæ habitatores illius prouocat ad tristitiam. Eadem etiam figura sæpe sacræ vtuntur literæ. Nam Paulus ait : Spiritum sanctum postulare pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Postulare dicitur & gemere : quia quos ipse sua gratia repleuerit, postulare facit & gemere. Et beatus Petrus de Iuda Scharioth in actibus apostolorum loquens inter alia dicit : Et possedit agrum de mercede iniquitatis. Possedisse illum dicit : quia fuit causa vt possideretur ager ille, quando proiectis ab illo argenteis in templo, sacerdotes præceperunt, vt illa pecunia emeretur ager figuli, in sepulturam peregrinorum. Nam quod ipse Iudas non possederit, constat ex Matthæo, qui refert agrum illum fuisse emptum postquam Iudas se laqueo suspenderit. Nihil igitur obstat vt nos eadem locutionis figura vtentes, dicamus veritatem à Christianis apud gentiles repertam, flere parentes suos : quia nos prouocat, vt pro illis qui illam scripserunt dolentes ploremus. Nam ea prouocante sæpe quorum miramur ingenium dolemus perditionem. Sed hunc sctum mense vno complendum esse præcipit lex: quia scriptores illi gētiles, cum nihil boni in vita sua egerint per quod iram Dei sempiternā euadere possent: tota vita sua illos fuisse bonorum operum steriles, dolere oportet. Quis nō merito compatiatur Socrati, Platoni, Aristoteli, Plutarcho, Ciceroni, Senecæ, Plinio Iuniori, quos omnes cōstat multa ad virtutem spectantia dixisse, plurimasq; sententias grauisimas scripsisse? Dolendum certe est, eos qui tāto ingenio valuerunt, & tam grauisimas sentētias ad aliorum profectum scripserunt, nescisse viam inuenire, qua à gehenna declinantes : ad gloriam peruenirent sempiternam. Hanc rerum gerendarum imaginem & vmbra in Deuteronomio scriptam, placuit tam late explicare, vt sub illo literæ cortice latentem veritatem manifestarem, quæ docet nos, quō pacto veras

senten.

Rom. 8.

Act. 1.

Mat. 27.

sententias in gentilium libris repertas nostris vsibus accommodare debemus. Iuxta hunc modum, multi doctissimi viri & sancti, tam Græci, quàm Latini, quorum cathalogum Hieronymus texit in epistola supra citata ad Magnum oratorem, ex lectione gentilium scriptorum profecerunt: & multas inde grauissimas sententias in vsum fidei Catholicæ transtulerunt. Nec soli homines isti, qui & si docti & sancti, vt homines tamen scripserunt sed illi qui spiritu sancto inspirante loquuti sunt, quorum lingua fuit calamus Scribæ velociter scribentis, ex gentilium libris aliqua tanquam male ab illis retenta, in suos vsus conuerterunt. Nam beatus Hieronymus testatur, quædam esse in Prophetarum voluminibus de libris gentilium sumpta, & Salomonem philosophis Tyri non nulla proposuisse & aliqua respondisse. Sed his dimissis, de quibus non tam aperte, quod dicimus constat, ad Paulum veniamus mirificum Euangelij præconem, de quo negari non potest illum gentilium Poëtarum versibus fuisse vsum. Nam in priore ad Corinthios epistola, hunc Menandri versum adducit: Corruptunt bonos morès colloquia praua. Et in Epistola ad Titum, Epimenidis poëtæ, quem gentilium prophetam appellat, versiculum citat, sic dicentem: Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri. Et apud Athenienses disputans, partem versiculi ex Arato citat, his verbis. Ipsius enim & genus sumus. Hos igitur viros sanctitate & doctrina clarissimos imitantes, à gentilium libris non omnino abstinemus: sed quod satis, & quandiu licet, illos legamus, non tamen omnes: sed eos solum qui nimium nocere non possunt, ne præsentaneum valent propinare venenum, & à quibus aliquã possumus capere vtilitatem. Quos si cautè (vt oportet) legerimus, illorum auxilio facilius sacras intelligemus scripturas, & sic tanquam veri Israelitæ, ex auro & argento ab Ægyptiis, tanquam ab iniustis possessoribus, ablato, Theologiæ tabernaculum construimus, in quo veri Dei notitiam assequuti, illum (vt tenemus) colamus, fide & spe & charitate in illum tendentes.

ADHOR.

1. Cor. 17.

Tit. 1.

Act. 17.

Handwritten notes:
 mem
 in
 2

Adhortatio

AVTORIS AD PRIN-
cipes Christianos.

HÆC sunt antidota omnia, quæ contra hæresum venena, ego toti Christianæ reipublicæ consulere optans, magna cum sollicitudine excogitare potui. Forte aliis maiori ingenij acumine præditis, plura occurrent remedia, his tamen, quæ per me nunc enarrata atque digesta sunt, non puto fore meliora. Ego hætenus quod potui præstiti, & vt talentum mihi creditum Deo à quo acceperam, cum vsuris redderem, Ecclesiæ Catholicæ ruinam minanti ea quæ potui parte manum dare tentavi, omnes hæresum radices prodens, vt illis sublati facile omnibus hæresibus eatur obuiam, ne amplius illæ oriantur. Reliquum est, vt vos omnes Christiani orbis rectores, quocumque dignitatis aut magistratus nomine censeamini, diligentissime curetis has quas nunc ostendimus hæresum radices prorsus euellere, & sic facile Deo adiutore poteritis populum vobis commissum ab omni hæreseos veneno illæsum seruare. Si verò hoc onus in solos Episcopos & alios Ecclesiasticos rectores reicere velitis, dicentes hanc curam illis solis fuisse iniunctam: audite quid de vobis & de sancta matre Ecclesia toto terrarum orbe diffusa, Deus per Esaiam prophetam dicat: Erunt (inquit ille) Reges nutritij tui. Nutrix Infantem lacte nutrit, panis inuoluit, ablactatum cibo fortiori alit, blandiciis fouet, canticis demulcet. Quæ tamen sunt necessaria alimenta, & si nutrix porrigit atq; ministrat, ea nutritius puero prouidet atq; perquirat, perinde ac illius nutritrici. Si quis puerum offendere, aut quouis modo illi nocere tentauerit, illius tutela est nutritio commissa, propterea quòd ille puerum fortius portegere valet atq; defendere. Si nutrix eam, quam tenerur, pueri curam habere neglexerit, nutritio incumbit illam adhortari, obse-

Esa. 49.

crare, increpare, vicariam denique puero operam impendere. Fateor quidem Episcoporum & aliorum Ecclesiasticorum rectorum proprium munus esse, vt tanquam communes populi Christiani nutrices illum lacte verbi Dei nutriant, & fortiori, quum opus fuerit, cibo alant. Imperatoribus autem, & Regibus, aliisque omnibus seculi principibus incumbit: vt populum sibi commissum à publicis fidei hostibus pro viribus defendere, & ipsos hostes, qui populo nocere tentant, punire conentur: vt pœnarum metu illi coerciti, sibi & aliis sapere discant.

Rom. 13. Agnoscite igitur seculi Principes vos ministros Dei esse, in hoc ipsum (vt Paulus ait) illi seruietes, vt qui male egerit, potestatem timeat. Aliud præterea vos ô Reges & Principes agere oportet, vt vos veros ecclesiæ nutritios iuxta Dei præceptum exhibeatis. Hoc est, vt apertissimæ nutricum socordix & ignauix mature subueniatis, illas adhortando, obsecrando, in omni patientia, sicut decet ministros Dei, increpando, vt ea quæ populo Christiano debent, diligenter illæ præstare conentur. Id denique potissimum curare debetis, in quo huius rei puppis (vt dicitur) & prora constituta est, vt eos solos patiamini institui animarum Rectores, quos sciueritis posse

optime suo respondere officio. Alioqui Deus

animas pereuntes de manibus vestris requi-

ret, propterea quod oues his, quos no-

ueratis esse lupos, commisistis,

aut committi per-

misistis.

FINIS TOTIVS OPERIS

de iusta hæreticorum

punitione.

Testimonium exami-

NATIONIS, ET APPROBA-

tionis huius operis factæ per Or-
dinarium Salmanti-
censem.

CV M Huius Libri, de Iusta hæreticorum punitione
inscripti, censuram, admodum Reuerendus Doctor
Quodorniga, huius Salmantinæ diocesis Vicarius, &
Officialis ordinarius, meæ concrediderit Fidei, ac proin-
de eundem Librum viderim, perlegerim, ac plenè excus-
ferim, affirmo, testimonioq; meo declaro omnia in eo tra-
dita pia esse, orthodoxam Fidem stabilientia, atque con-
trarias hæreses stirpantia, mores insuper synceros insti-
tuentia: oppositos verò radicitus euellentia. Quæ omnia
ad hunc maxime scopum miro sunt ingenio perfecta, at-
que diligenti industria elaborata. Vnde tantum abest
quidquam in eo esse Catholicæ fidei, Christianæ ve reli-
gionis pietati, aut sanctis moribus, vel repugnans, vel
dissonum: vt ab omnibus probandus sit iure optimo li-
ber iste, & accipiendus: quippè qui & in fide constantes,
& firmos teneat, & firmiores reddere valeat, vacillantes
verò, ac deuios confirmat, ad rectumq; iter reducit: ma-
ximè tamen eis, quibus veræ fidei est demandata inquisi-
tio, utilis est, ac plane necessarius. Nempè eosdè instruit,
necnon qua ratione officium suum iuxta diuinas regu-
las peragendum sit, singulari quadam dexteritate, & per-
spicuitate eis indicat, & velut digito demonstrat. Eccle-
siasticos etiam Principes, pariter & omnes animarum
curam agentes, instituit, insuper & eorum graue, & ma-
ximum onus ob oculos ponit, modum deinde, quo ple-
nè suo possint satisfacere officio, apertè docet. His adde,
quòd & concionatores verbi Dei grauitè, & sapienter
admonet, quo pacto officio prædicationis illis commissio

(prout iuxta sacras regulas tenentur) respondere possint, vt animarum saluti, quam potissimum optare debent, Deo adiutore prospicere possint. Quod sane testimonium, quoniam verum est, subscriptione manus meæ confirmare decreui. Datum Salmanticae tertia die mensis Iunii. Anno Domini. 1547.

Magister Franciscus Sancho, Cathedricus
Salmantiensis,

Testimonium exami-

NATIONIS ET APPROBATIO:

nis huius operis factæ per Ministrum Generalem Ordinis Minorum

IN CHRISTO SIBI charissimo, venerando Patri Fratri Alfonso de Castro, ordinis minorum, Observantiæ regularis, prouinciæ diui Iacobi, prædicatori, ac lectori eruditissimo, Patrique probatissimo, Frater Ioannes Caluus totius eiusdem ordinis generalis Minister, ac seruus, Salutem in salutis ipsius Authore, Domino Iesu Christo.

Tanta est ingenij tui facunditas, & vbertas, vt continuis lucubrationibus, studiis, ac compositionibus vacans, noui indies aliquid in lucem ædere studeas. Cum igitur volumen quoddam, tres libros complectens, quos de iusta hæreticorum punitione inscripsisti, insuper compilaueris, ipsumque ad Dei optimi maximi honorem, Christianæ totius reipublicæ, ac nostræ Franciscanæ religionis decus, ac communem legentium vtilitatem, typis excusum in lucem prodire cupias, Nos, qui præ fatum volumen venerando Patri Fratri Andreae de Vega, prælectoris Salmanticensi doctissimo, examinandum dedimus, ipsumque (vt ipse nobis retulit) in omnibus, & per
omnia

omnia Catholicæ, ac orthodoxæ patrum doctrinæ cõsonum ac conforme comperimus, tantum thesaurum hætenus absconditum, diutius latere nolentes, vt nobis ipsi ac tibi morem geramus, harum serie literarum, cum salutaris obedientiæ merito, copiam tibi facimus vt memoratum volumen impressioni tradere queas. Vale in Domino, ac ipsum pro nobis deprecare. Datis Tridenti, Die. 27. Iulij. Anno. 1546.

Frater Ioannes, qui supra manu propria.

Lectori. S.

OBSECROTE, candide Lector, vt nolis de opere hoc ex sola illius superscriptione censere, putans res solas vulgares, & forenses in illo tractari, quales sæpe ab aliis de eadem re differentibus tractari solent. Multo enim plura habet hoc opus in recessu, quam in fronte promittat. Quoniã non soli Iurisperiti: sed etiam Theologi multis in locis ex eo proficere possunt, prout Author in operis Præfatione admonet. Si periculum feceris, non dubito, quin opus ipsum probes, & maioribus, quam ego laudibus, extollas. Lege ergo scèliciter, & nostris laboribus faueto.

3 6 3 9

2 8 7 3

---

8 7 1 2

318

En un tomo de 12 tomos

693 4396

250

80926

63489

49347

97834

316793

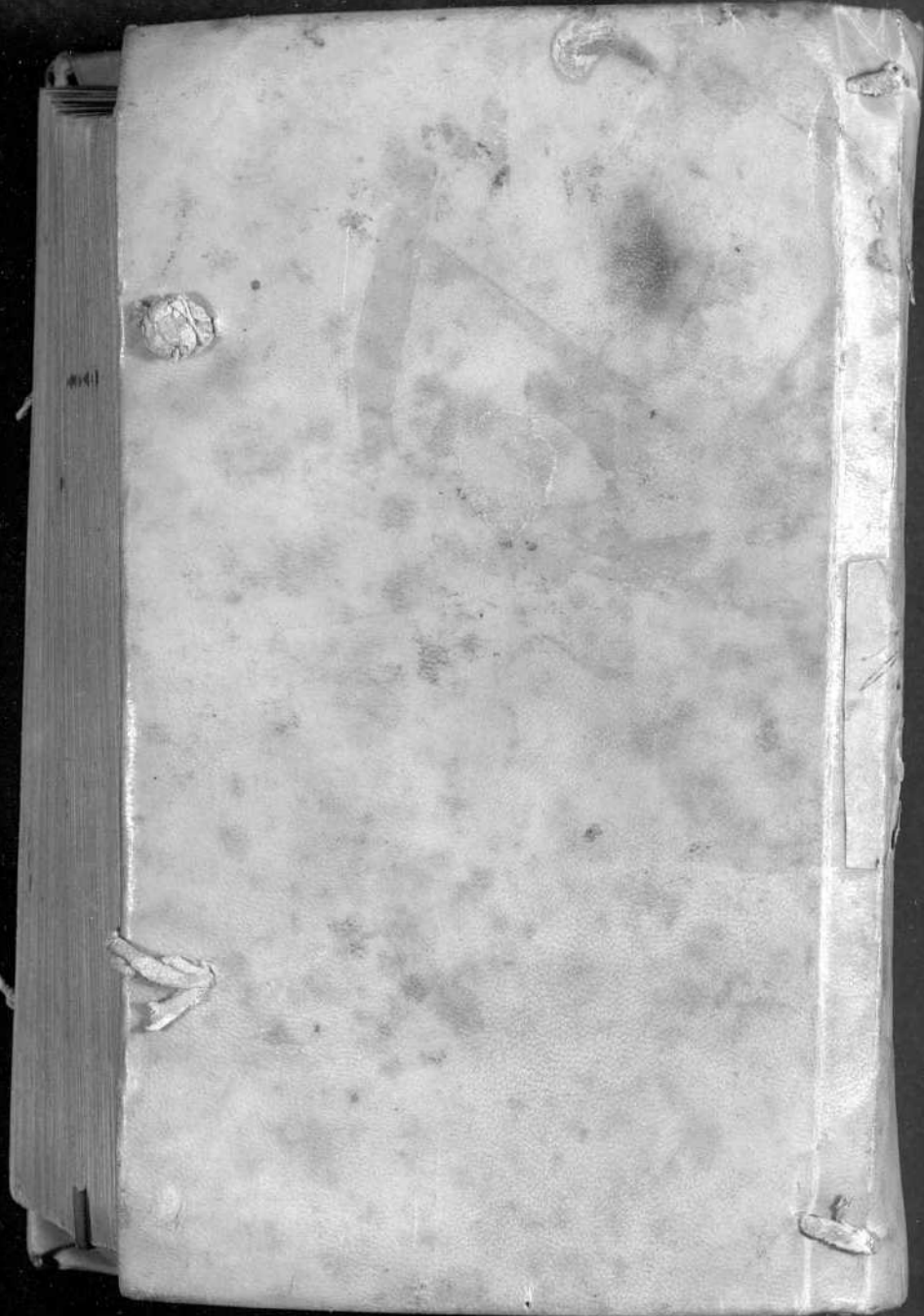

1.616